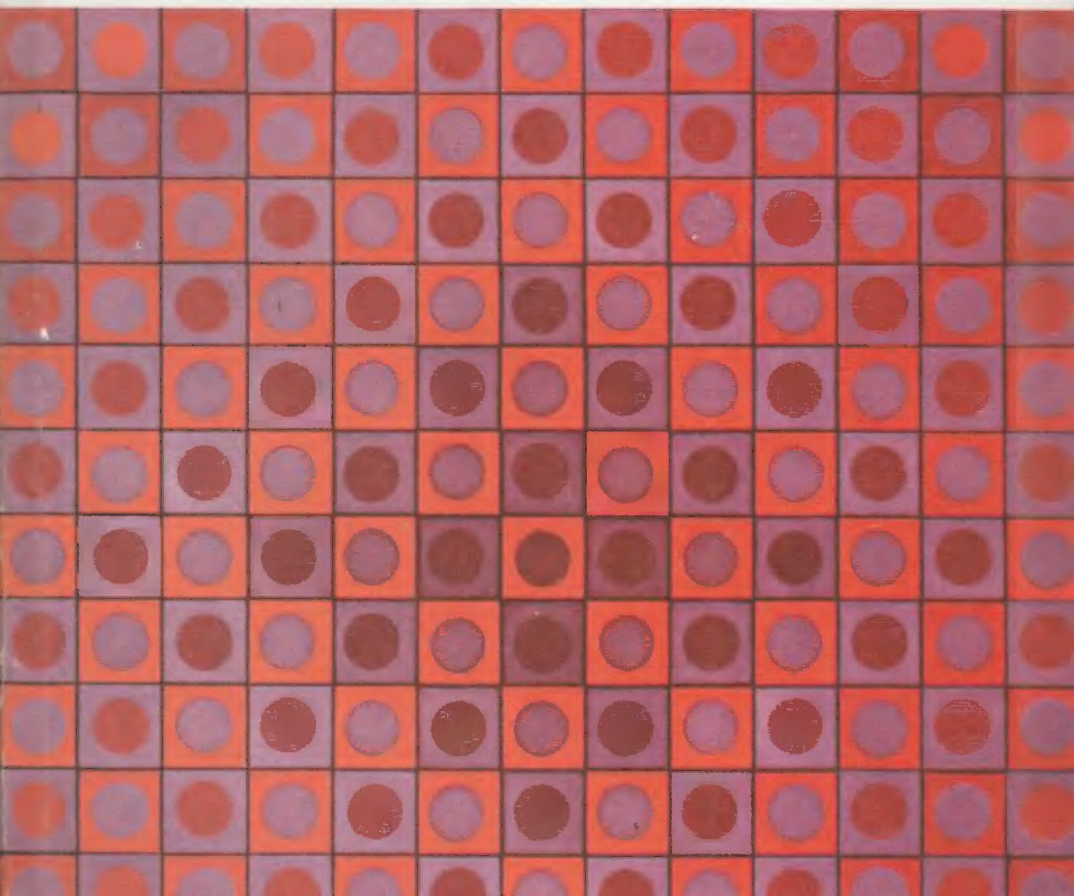

A nemzetközi kommunista mozgalom

762

E.M.G. 16 : ART BIZ.

1902

A NEMZETKÖZI KOMMUNISTA MOZGALOM

STRATÉGIA ÉS TAKTIKA

AZ OROSZ EREDETI CÍME:

MEZSDUNARODNOJE

KOMMUNYISZTYICSESZKOJE

DVIZSENYIJE

IZDATYELSZTVO POLITYICSESZKOJ

LITYERATURI / 1974

FORDÍTOTTA: GALLYAS FERENC

A SZOVJET MŰ MÁSODIK ÉS BŐVÍTETT MAGYAR KIADÁSA

ISBN 963 09 0633 8

© POLITIZDAT, 1974

A társadalmi fejlődés törvényszerű tendenciája és az összes haladó, forradalmi erő fő célja a világ gyökeres társadalmi átalakítása a győzelmes marxista-leninista tanítás alapján. Ennek az átalakításnak az objektív előfeltételei nagyfokú érettséget értek el. Ilyen körülmények között hatalmasan megnövekszik a nemzetközi kommunista mozgalom szerepe a népek életében, az emberiséget foglalkoztató sarkalatos problémák megoldásáért vívott harcban.

A nemzetközi kommunista mozgalom a leninizmus zászlaja alatt korunk világméretű, minden másnál befolyásosabb politikai erejévé lett. A kommunista és munkáspártok 1969 júniusában Moszkvában tartott nemzetközi tanácskozása jelentősen hozzájárult a marxista-leninista elméletnek, a leninizmus stratégiájának és taktikájának gazdagításához. E hozzájárulás jelentőségét lényegében a tanácskozás munkájának következő fő aspektusai határozzák meg: a világban jelenleg végbe menő társadalmi fejlődés fontos kérdéseinek mélyreható elméleti elemzése; az antiimperialista harc olyan reális, világos programjának kidolgozása, amely megfelel a népek alapvető érdekeinek, s világos, következetes internacionalista irányvonalat jelöl ki az összes forradalmi erő leghatékonyabb tömörítésére, mindenekelőtt harcos élcsapatuk: a kommunista és munkáspártok, a nemzetközi kommunista mozgalom egységének biztosítására.

Az 1969. évi moszkvai nemzetközi tanácskozás rámutatott arra, hogy a kommunista pártok erősödésének elengedhetetlen feltétele a jobboldali és a „baloldali” oportunizmus ellen vívott harc. A tanácskozás fontos elméleti és politikai megállapításokat tett a kommunista mozgalom egységének és összeforrottságának erősítését szolgáló elvekről, utakról és módszerekről.

Leonyid Brezsnyev, az SZKP Központi Bizottságának főtitkára megállapította:

„A világhorradalmi folyamat feltartóztathatatlanul fejlődik. Ez a mozgalom annál nagyobb sikereket fog elérni, minél erősebbek és befolyásosabbak lesznek a marxista-leninista pártok. A forradalom új győzelmei annál előbb következnek be, minél mélyebben hatolnak a tömegek tudatába a marxizmus-leninizmus nagy eszméi.”¹

Ez a mű, amelyet olvasóink szíves figyelmébe ajánlunk, a mai feltevések között a kommunista és munkáspártok tevékenységének néhány alapkérdését vizsgálja. Tárgyalja a kommunista mozgalomnak a világhorradalmi fejlődésben, az imperializmus elleni harcban betöltött élcsapat szerepét, szól a forradalmi folyamat alkotórészeiről. Nagy figyelmet fordít a szocialista forradalom kérdéseire, arra a küzdelemre, amelyet a kommunista pártok a munkásosztály egységéért, a monopólium- és imperialistaellenes világfront megteremtéséért és megszilárdításáért folytatnak, valamint a kommunisták tömegmunkájának formáira és módszereire. Tárgyalja annak a harcnak időszerű kérdéseit is, amelyet a kommunista és munkáspártok a jobboldali és a „baloldali” oportunizmus ellen, a kommunista mozgalomnak a marxizmus-leninizmus és a proletár internacionalizmus elvein alapuló egységéért és összeforrottságáért vívnak.

A nemzetközi kommunista mozgalom az 1969. évi tanácskozás óta eltelt időben újabb jelentős sikereket ért el. Megnövekedett a világon a kommunisták száma (több mint 50 millió), s még inkább erősödött befolyásuk a néptömegekre. A kommunista és munkáspártoknak kiemelkedő részük van az antiimperialista harc kibontakoztatásában. A tanácskozáson kidolgozott akcióprogram sok pontja lényegében megvalósult.

E mű új kiadásának előkészítésében a szerzői kollektíva elsőrendű feladatának tekintette, hogy bemutassa annak a hatalmas munkának az eredményeit, amelyet az SZKP, az összes testvérpárttal karöltve, a kommunista világforum megállapításainak és javaslatainak megvalósításáért végzett. S természetesen figyelembe vette azokat az elméleti következtetéseket és általánosításokat, amelyeket a marxista-leninista testvérpártok kongresszusai az 1969. évi tanácskozás óta eltelt időben elfogadtak. Végül, gyümölcsoztette a szovjet és a külföldi sajtóban

¹ L. I. Brezsnyev: A lenini úton. Kossuth Könyvkiadó 1971. 561. old.

megjelent recenziók szerzőinek bíráló megjegyzéseit is, s őszinte köszönetét fejezi ki értük.

A szerzői kollektíva tagjai: V. V. Alekszandrov, Sz. Sz. Gililov, J. V. Dobrotyin, V. B. Knyazsinszkij, B. I. Koval, Sz. Sz. Romanov, Sz. I. Szemjonov, N. G. Szibiljov, V. V. Szuhanova, V. A. Trofimov és V. V. Zaglagyin.

Egyes részek kidolgozásában részt vett: A. L. Jefimova, O. Sz. Kapusztyn, I. I. Lunyev, N. V. Mjacsin, B. T. Rügyenko és A. V. Vjatkín. A statisztikai és egyéb adatok összegyűjtésében nagy része volt I. A. Szinyicinnek.

E könyvet a közép- és felsőfokú pártoktatás résztvevőinek, propagandistáknak, főiskolai tanároknak és hallgatóknak, továbbá a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom, valamint a felszabadító mozgalom mai kérdései iránt érdeklődő olvasóknak ajánljuk.

A KOMMUNISTA MOZGALOM A VILÁGFORRADALMI FOLYAMAT ÉLCSAPATA

A kapitalista társadalom szocialista társadalommá való átalakításának forradalmi folyamatában a vezető szerepet a kommunista mozgalom tölti be. A kommunista mozgalom nagy és sokrétű tapasztalatot szerzett annak a harcnak a vezetésében, amelyet a dolgozók nagy tömegei a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért és a szocializmusért vívnak, kidolgozta a munkásosztály forradalmi harcának valóban tudományos stratégiáját és taktikáját.

1. A MARXISTA-LENINISTA PÁRT SZEREPE A FORRADALMI HARCBA

Az emberiség szocializmusba való átmenetének történelmi folyamata a társadalmi fejlődés objektív törvényszerűségét tükrözi. A társadalom forradalmi átalakulása azonban korántsem spontán módon, magától megy végbe. A természetben a fejlődés törvényei spontánul érvényesülnek. A társadalmi fejlődés objektív törvényei azonban az emberek tudatos tevékenysége révén érvényesülnek. A forradalmi folyamat szubjektív tényezője, azaz a tömegek, osztályok, pártok, sőt egyes személyek akarata, készsége és képessége, tudatos és célratörő tevékenysége óriási és mindinkább növekvő szerepet tölt be a történelmi fejlődésben.

A munkásmozgalom *objektív alapjai*: a kapitalizmus és sajátos el-
lentmondásainak fejlődése, a dolgozóknak ezen az alapon kialakuló
életfeltételei és a munkásosztálynak a burzsoázia ellen elkerülhetetlenül
kibontakozó harca. A forradalom *szubjektív tényezőjének* érvényesülé-
sét végső fokon ez az objektív alap határozza meg. Másrészt a töme-
gek, osztályok és pártok tevékenysége erős hatással van a forradalmi
mozgalom objektív oldalára. Ez a két oldal dialektikus egységet alkot

(állandó kölcsönhatásban van). A szocialista forradalom csak akkor győzhet, ha nemcsak az objektív előfeltételei adottak, hanem megvan az a történelmi alany is, amely képes és kész végrehajtani a forradalmi átalakításokat.

Amikor Marx és Engels, a tudományos szocializmus megalapozói elemezték annak szükségszerűségét és objektív alapját, hogy a társadalom a kapitalizmusból átmegy a szocializmusba, egyúttal nagy figyelmet fordítottak arra, hogy tisztázzák a szubjektív tényező szerepét és helyét a kapitalizmus felszámolásában. Már a marxizmus első programdokumentumában, a „Kommunista Kiáltvány”-ban rámutattak arra, hogy mi a szervezett munkásosztálynak, politikai pártjának szerepe a régi világ ellen vívott forradalmi harcban. Lenin igen nagy figyelmet fordított arra, hogy megindokolja a szubjektív tényező szerepét a forradalomban. Élesen bírálta az opportunistákat, mert az ösztönösséget és a fatalizmust hirdették a forradalmi folyamatban.

A jelenkori nemzetközi kommunista mozgalom dokumentumai is világosan és határozottan rámutatnak arra, hogy az osztályharc terveinek kidolgozásakor és megvalósításakor szükségképp számba kell venni a szocialista forradalom objektív és szubjektív előfeltételeit. Az SZKP programja megállapítja: „A tőkés társadalom méhében kialakulnak, gyarapodnak és megedződnek a szocializmus győzelmét biztosítani hivatott társadalmi erők.”¹

A kommunista és munkáspártok 1957., 1960. és 1969. évi nemzetközi tanácskozásai még nagyobbra értékelték a kommunista mozgalomnak a világ forradalmi átalakításában betöltött szerepét. „A kommunista mozgalom a modern társadalom elválaszthatatlan része és legaktívabb ereje”² – állapította meg a kommunista és munkáspártok 1969. évi tanácskozása.

¹ Az SZKP XXII. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó 1962. 739. old.

² A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. Kossuth Könyvkiadó 1969. 31. old.

A szocialista forradalom szubjektív tényezője: tág fogalom. Egész osztályokat foglal magában, elsősorban a munkásosztályt, továbbá társadalmi rétegeket és a dolgozók különféle szervezeteit. Erre később még visszatérünk. A legfontosabb láncszem, amely meghatározza a proletárforradalom szubjektív tényezőjét: *a munkásosztály marxista-leninista politikai pártja*. Csak egy ilyen párt vezetésével és a kizsákmányoló osztályokkal szemben álló minden erő egyesítésével lehet megteremteni a forradalom politikai hadseregét, megdönteni a régi rendszert, megteremteni a dolgozók hatalmát, s fölépíteni az új, szocialista, kommunista társadalmat.

Marx és Engels fáradhatatlanul bizonyította, hogy a proletariátus önálló politikai pártba szervezése elengedhetetlen. Erről Engels a következőket írta:

„Hogy a proletariátus a döntés napján elég erős legyen a győzelemhez, ahhoz az kell – s ezt az álláspontot Marx meg én 1847 óta képviseltük –, hogy külön pártot alakítson, amely minden más párttól különáll, s szembeáll velük, egy tudatos osztálypártot.”³

A marxizmus megalapozóinak következtetései alapján Lenin kidolgozta tanítását az új típusú proletárpártrol (a kommunista pártrol) – *a munkásosztály fő fegyveréről a szocializmus győzelméért vívott harcában*.

A marxista-leninisták a mai feltételek között továbbfejlesztik a kommunista pártrol, a párt elveiről és a forradalmi folyamatban betöltött szerepéről szóló lenini tanítást, s figyelembe veszik a társadalmi fejlődés újabb változásait. Az SZKP XXII. kongresszusa megállapította:

„A kommunista pártok – a világforradalmi mozgalom élcsapata. A kommunista pártok bebizonyították a marxizmus-leninizmus életerejét, megmutatták, hogy nemcsak hirdetni tudják, hanem képesek a gyakorlatban is megvalósítani a tudományos kommunizmus nagy eszméit.”⁴

A proletariátus kialakulása és osztályharcának fejlődése törvényszerű.

³ Marx-Engels Válogatott Művei. 3. köt. Budapest 1975. 820. old.

⁴ Az SZKP XXII. kongresszusa. 745. old.

rúleg arra vezetett, hogy létrejöttek a munkások szervezetei – a szak-szervezetek, a szövetségek –, majd megalakult politikai pártjuk. A kommunista párt a munkásosztály része, legszervezettebb osztaga. Lenin ezt írta:

„Egész világosan és pontosan kifejezem azt a kívánságomat, azt a követelésemet, hogy a párt mint az osztály élcsapata a lehető *legszervezettebb* valami legyen...”⁵

Eltérően a munkásmozgalomban jelenleg létező más – például szociáldemokrata irányzatú – politikai szervezetektől, amelyek a legjobb esetben a dolgozók pillanatnyi követeléseinek teljesítéséért küzdenek, de nem folytatnak célratörő harcot a társadalom gyökeres, forradalmi átalakításáért, a kommunista pártok a munkásmozgalom következetesen forradalmi harci osztagai. Tevékenységüket tudományos alapon, a marxizmus–leninizmus alapján végzik, s ez lehetővé teszi, hogy helyesen ismerjék fel a társadalmi fejlődés objektív törvényeit, s forradalmi tevékenységüket e törvényeknek megfelelően végezzék. A kommunista párt a munkásosztálynak arra hivatott szervezeteként tevékenykedik, hogy vezesse politikai, forradalmi harcát a társadalom gyökeres forradalmi átalakításáért, a kapitalizmusnak kommunista társadalommal való felváltása útján. Lenin a proletariátus forradalmi pártját úgy jellemezte, hogy az „a proletárok osztályegyesülésének *legmagasabb* formája”⁶.

Az osztályharc objektív menete során adódik az a feladat, hogy a kommunista pártokat a forradalmi munkásmozgalom élcsapataivá tegyék. Az antikommunisták azt bizonygatják, hogy a kommunisták azért akarják „megszerezni” ezt az élcsapat szerepet, hogy kiváltságos helyzetbe kerüljenek. Az efféle állítás durva hamisítás. A kommunisták élcsapat szerepe a társadalmi fejlődés objektív követelménye. Mi több, az elméleti következtetések és a politikai gyakorlat egyaránt meggyőzően tanúsítják, hogy az idő múltán, az osztályharc előrehaladtával, a társadalmi összecsapások folyamatának bonyolultabbá válásával növekszik a társadalom igénye a tudatos, harcoss élcsapatra. Teljesen érvényes ez a forradalom végrehajtása utáni időszakra is, hiszen a szocializmus, a kommunizmus olyan társadalom, amely tudatosan,

⁵ Lenin Összes Művei. 8. köt. Kossuth Könyvkiadó 1965. 236. old.

⁶ Lenin Összes Művei. 41. köt. Kossuth Könyvkiadó 1974. 32. old.

szervezetten és tervszerűen épül. A marxista-leninista párt szerepe növekszik a társadalomban, a kommunizmus építése folyamán tevékenységi területe szükségképpen bővül, egészen addig, amíg az osztály nélküli társadalom létre nem jön.

A kommunista pártokat forradalmi munkájuk teszi képessé arra, hogy a munkásosztály, majd pedig az egész nép élcsapatává váljanak. Olyan valóban tudományos ideológia birtokosai, amelynek alapján helyesen tudják megítélni a társadalmi fejlődés és az osztályharc távlatait, s ennek megfelelően határozzák meg politikájukat és taktikájukat. A kommunisták a nép érdekeiért folytatott bátor és önfeláldozó harcukkal kivívják a munkások és más dolgozó tömegek bizalmát, mert a tömegek a gyakorlatban, az éles osztályharcok során meggyőződnek arról, hogy legjobb védelmezőik és vezetőik a kommunista pártok.

A kommunista pártok a dolgozók érdekeiért folytatott *mindennapi* harcot következetesen összekapcsolják a kapitalizmus *alapjai* ellen vívott küzdelemmel, s eközben mind szorosabb együttműködést alakítanak ki a munkásosztály más szervezeteivel (a szakszervezetekkel, a szövetségekkel, az ifjúsági, a nő- és egyéb szervezetekkel). A tudományos forradalmi stratégia birtokában és az egész munkásosztály közös érdekeinek képviselőjeként a kommunista párt az az erő, amely képes arra, hogy e szervezetek tevékenységét összehangolja és egységes antikapitalista mederbe terelje. A kommunista párt egyszersmind élcsapata a társadalom minden olyan rétegének is, amely harcol a monopóliumok ellen, az osztály- és nemzeti elnyomás ellen, mivel a munkásosztály, az élenjáró osztály vezető ereje.

Ez a tétel szerepel a kommunista pártok programdokumentumaiban és szervezeti szabályzataiban.

Az SZKP szervezeti szabályzata kimondja:

„A Szovjetunió Kommunista Pártja a szovjet nép harcos, kipróbált élcsapata, amely az önkéntesség alapján egyesíti a Szovjetunió munkásosztályának, kolhozparasztságának és értelmiségének élenjáró, leg-tudatosabb részét.”⁷

Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának 1970-es új program-jában ez áll:

„A munkásosztály és a nép más rétegei a legkülönbözőbb szerveze-

⁷ Matyeriali XXIV szjezda KPSZSZ. Moszkva 1971. 214. old.

teket hozzák létre kölcsönösen összefüggő problémacsoportok megoldására vagy a konkrét kérdések megoldásáért vívott harcra. A kommunista párt nem verseng ezekkel a szervezetekkel. Inkább az olyan mag szerepét tölti be, amelyben az említett szervezetek kicserélik tapasztalataikat és minden adott szakaszban összehangolják az egész munkáosztály vagy az egész nép stratégiai feladataival. Az ilyen pártra szükség van, mert az egész osztály érdekközösségét fejezi ki. Stratégiai központja annak a harcnak, amelyet a munkáosztály és szövetségeseinek önálló osztagai különböző irányban folytatnak. Az adott időszak feladatait összehangolja a kapitalizmus megdöntésének történelmi feladatával.”⁸

Uruguay Kommunista Pártjának szervezeti szabályzata megállapítja:

„Uruguay Kommunista Pártja a munkáosztály politikai pártja, élcsapata, legmagasabb szervezeti formája. Védelmezi a munkáosztály és az egész nép érdekeit.”⁹

A kommunista párt csak akkor töltheti be vezető szerepét, ha *szoros kapcsolatot tart a dolgozó tömegekkel*. Lenin ezt írta: a kommunista pártnak érteni kell hozzá, hogy

„a dolgozók legszélesebb tömegeivel, elsősorban a proletártömegekkel, *de a nem proletár* dolgozó tömegekkel *is*, felvegye a kapcsolatot, közel kerüljön hozzájuk és bizonyos mértékig, mondhatnók, egybeolvadjon velük”¹⁰.

A kommunista pártok egyesítik soraikban a munkáosztály, a dolgozó parasztság és a haladó értelmiség legjobbjait.

A néptömegek között élő kommunisták aktívan befolyásolják a környezetükben élő embereket, harcra szervezik őket, hirdetik a marxizmus-leninizmus eszméit, tanítják a tömegeket, s ők maguk is tanulnak a tömegek tapasztalataiból.

A kommunista párt csak akkor töltheti be élcsapat szerepét, ha *összszeforrott és egységes szervezet*. A határozatok kidolgozásának idején a munka menetéről és irányáról folytatott véleménycsere lezárása után

⁸ New Program of the Communist Party USA. New York 1970. 117. old.

⁹ XVII. szjezd kommunyisztjicseszkj partyii Urugvaja. (Montevideo, 1958. augusztus 5–17.) Moszkva 1959. 212. old.

¹⁰ Lenin Összes Művei. 41. köt. 7. old.

szigorú fegyelem uralkodik a pártban, az alsóbb pártszervek alárendelik tevékenységüket a magasabb szerveknek az elfogadott irányvonal megvalósításaért. Éppen ez a módszer – amely a pártbeli széles körű demokráciát összekapcsolja a szigorú centralizmussal és a szilárd fegyelemmel – különbözteti meg az új típusú proletárpártot. A *demokratikus centralizmus* elve egységes, harcképes szervezetté teszi a kommunista pártot. A párt nem tűri meg soraiban a frakciókat és érdekcsoportokat. Ez a kommunista párt nagyon fontos jellemző vonása, amely kifejeződik valamennyi marxista–leninista párt programnyilatkozatában.

A kommunista párt munkáját a bírálat és az önbírálat fejlesztése, a hibák idejében való felismerése és kijavítása jellemzi.

A marxista–leninista pártot mindez egységes, összeforrott és harcképes szervezetté, a forradalmi harc aktív vezetőjévé teszi.

A munkásosztály ellenségei elkeseredetten támadják a kommunista pártokat, a társadalomban betöltött vezető szerepüket. A dolgozó tömegekben igyekeznek bizalmatlanságot kelteni a kommunista pártok iránt. A jobboldali és a „baloldali” opportunisták állandóan támadják a kommunista pártokat.

Az imperialista reakció a szocialista országok „liberalizálásának” és „demokratizálásának” jelszavával azt hirdeti, hogy ezekben az országokban olyan ellenforradalmi ellenzéki pártokat kell létrehozni, amelyek „szabadon részt vennének a hatalomért folyó politikai harcban”. A burzsoá ideológusok nyomán a jobboldali revizionisták is megkísérlik, hogy tönkretegyék a kommunista pártokat; szeretnék „megszabadítani” őket a „hatalom elemeitől”, s „jogtalannak” nyilvánítani a kommunisták vezető szerepét.

A Csehszlovákiában 1968–1969-ben lezajlott politikai válság világosan megmutatta, mennyire veszélyesek a kommunista párt vezető szerepe ellen intézett burzsoá és revizionista támadások. A CSKP Központi Bizottsága „Csehszlovákia Kommunista Pártjában és a csehszlovák társadalomban a XIII. pártkongresszus után kialakult válság” című dokumentumában – amelyet az 1970. decemberi plénumon fogadott el – leleplezte a kommunisták ellenségeit, s hangsúlyozta, hogy milyen döntő jelentősége van annak, hogy szüntelen erősítsék a pártot, és növeljék a szocializmus építésében betöltött vezető szerepét.

A kommunista pártokra nézve nagy veszély a „baloldali” opportu-

nizmus, a szektásság és a dogmatizmus. Ezek azt vonják maguk után, hogy a párt elszakad a tömegektől, ami nagyon súlyos vereségeket okozhat.

Amint azt a kommunista és munkáspártok 1960. évi nemzetközi tanácskozásának dokumentumai hangsúlyozták: súlyosan veszélyezteti a kommunista pártokat a személyi kultusz, amellyel együtt jár a párt- és államvezetés lenini elveitől való elszakadás, a szocialista törvényesség durva megsértése. A kommunista pártok következetesen szembeszállnak a személyi kultusszal, bármilyen formában jelentkeznek is.

Az eltávolodás a marxizmus-leninizmustól és a proletár internacionalizmustól, az opportunistá, nacionalista és nagyhatalmi pozíciókra való átállás azt a veszélyt rejt magában, hogy a párt vezető szervei elfajzanak, s a párt egész politikája eltorzul. S ennek a legsúlyosabb következményei lehetnek. Példa erre Kína Kommunista Pártja. Vezetőségének politikája következtében ez a párt olyan politikai szervezetté vált, amely idegenül áll szemben a dolgozók igazi érdekeivel, s a katonai-bürokratikus rendszert és a személyi diktatúrát támogatja.

A marxista-leninisták következetesen és szilárdan harcolnak a burzsoá ideológia és az oportunizmus minden válfaja ellen, a kommunista pártnak a forradalmi harcban betöltött szerepéről szóló lenini tanítás védelmében. A kommunista és munkáspártok 1969. évi nemzetközi tanácskozása újólal hangsúlyozta a kommunista párt szerepét a forradalmi harcban és az új társadalom építésében:

„Sok ország történelmi fejlődésének tapasztalatai, az osztályharc tapasztalatai meggyőzően tanúsítják – mondotta Leonyid Brezsnyev, az SZKP KB főtitkára –, mennyire szüksége van az emberiségnek a kommunista pártok munkásságára, mennyire gyümölcsöző ez a munka a társadalmi fejlődés szempontjából. A kommunista pártokat a marx-lenini elmélet vezérli, s ez az elmélet megvilágítja a népeknek a kommunista jövő felé vezető útját. Pártjaink harcba viszik a népeket, rendíthetetlenül a társadalmi haladás nagyszerű céljaiért küzdő tömegmozgalmak élén járnak. A kommunisták mindig a dolgozók létfontosságú jogaiért, a békéért küzdő harcosok élcsapatában haladnak, fenn hordozzák a szocialista forradalom legyőzhetetlen zászlaját.”¹¹

¹¹ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 129–130. old.

2. A NEMZETKÖZI KOMMUNISTA MOZGALOM KORUNK LEGBEFOLYÁSOSABB POLITIKAI EREJE

A nemzetközi kommunista mozgalom fejlődése

A nemzetközi kommunista mozgalom olyan független és önálló kommunista pártok harci szövetsége, amelyek a marxizmus-leninizmus és a proletár internacionalizmus elvei alapján egyesültek, s a közös ellenesség ellen, a közös célokért: közös harcot vívnak. A kommunista mozgalom kibontakozásának és növekedésének törvényszerűségét és szükségyszerűségét a történelmi fejlődés objektív törvényei határozzák meg, s maga a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet szükségyszerűsége.

Amilyen mértékben érlelődnek és kialakulnak az előfeltételei annak, hogy a társadalom a kapitalizmusból a szocializmusba menjen át, olyan mértékben jönnek létre és fejlődnek a kommunista pártok, növekszik a nemzetközi kommunista mozgalom.

A kommunista mozgalom a XIX. század negyvenes éveiben alakult ki, s kezdetben mindössze 300–400 embert számlált, akik a Kommunisták Szövetségében, e nemzetközi szervezetben egyesültek. Azóta a mozgalom befolyása, tagjainak létszáma folyamatosan növekszik. A főbb európai országokban már a XIX. század harmadik harmadában megszülettek a munkásosztály tömegpártjai, s a marxizmus jelentős győzelmeket aratott a nemzetközi munkásmozgalomban.

Az imperializmus korszakában a kommunista mozgalom új, magasabb fokra emelkedett. 1903-ban Oroszországban létrejött a Lenin alapította új típusú párt, a bolsevikok pártja. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom idején a világon több mint 400 000 kommunista volt. Az októberi forradalommal, a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakának beköszöntével teljesen nyilvánvaló lett, hogy a tőkés világban mindenütt olyan új típusú, marxista-leninista pártok megalakítására és megszilárdítására van szükség, amelyek vezetni tudják a proletariátus és a dolgozók harcát a forradalmi átalakulásért. Ugyanakkor az a körülmény, hogy megalakult és megszilárdult a világ első szocialista állama, a Föld számos országában nagymértékben meg-

könnyítette és meggyorsította a marxista-leninista pártok megalakulását. 1918-ban 10 kommunista párt volt a világon, 1921-ben már 34, 1928-ban 46, 1935-ben 61, 1945-ben 75, 1961-ben pedig 87. Hasonlóképpen növekedett a kommunisták száma is: 1921-ben 2 230 000, 1935-ben 3 140 000, 1945-ben több mint 20 millió volt.

A XX. század hetvenes éveinek elején 89 kommunista párt működött a világon, s a kommunisták száma megközelíti a 60 milliót.

A kommunista mozgalom és az egyes kommunista pártok napjainkban is tovább formálódnak, fejlődnek és erősödnek. A szocialista országokban a kizsákmányoló osztályok megszüntetése, a szocialista termelési viszonyok győzelme nagyban kiszélesíti a kommunista pártok társadalmi bázisát. A fejlett szocializmus szakaszában a kommunista pártok ezekben az országokban már nemcsak a munkásosztály, hanem az egész nép élcsapataként végzik munkájukat, s mind nagyobb tömegeket egyesítenek, egyre összeforrottabbá válnak.

Azokban a tőkésországokban, amelyekben már régóta vannak kommunista pártok, a kommunisták arra törekcszenek, hogy eszmeileg és szervezetiileg erősítsék a pártot; új tagokat hoznak a párt soraiba, s bővítik a pártnak a széles néprétegekhez fűződő kapcsolatait. Ez a folyamat természetesen nem egyenes vonalú. Az uralkodó burzsoázia a politikai, gazdasági és ideológiai nyomás minden rendelkezésére álló eszközét, még a véres terrort is fölhasználja, a legelemibb szabadságjogokat is megtagadja, s a kommunista- és szocializmusellenes propaganda legagyafúrtaabb módszereit dolgozza ki, hogy elszigetelje a kommunista pártokat, megakadályozza vagy gyöngítse befolyásukat a tömegekre.

Ilyen körülmények között a kommunisták előtt rendkívül nehéz feladatok állnak: meg kell határozniuk, hogy miként erősítsék soraikat, és hogyan növeljék befolyásukat. E feladatok megoldása során kudarcok, számítási hibák, sőt átmeneti vereségek és visszavonulások is lehetségesek. Napjainkban mindezek ellenére világosan kirajzolódik az általános tendencia: a kommunista mozgalom növekedése a tőkésországokban.

Ázsia és Afrika fejlődő országaiban még tart a kommunista mozgalom kialakulásának folyamata. A nemzeti munkásosztály fejlődésének arányában ezekben az országokban is kialakulnak és erősödnek a kom-

munista mozgalom létrejöttének és fejlődésének társadalmi előfeltételei. Több ilyen országban a marxista-leninista pártok a már meglevő forradalmi demokratikus pártok bázisán jönnek létre, amint ez annak idején Mongóliában történt. Másokban erős kommunista tömegpárt alakulhat úgy, hogy a meglevő kommunista párt összeolvad a tudományos szocializmus pozícióira áttért más forradalmi szervezetekkel.

Bármilyenek legyenek is a kommunista tömegpárt megteremtésének formái és útjai, a kommunisták mindenütt fontos feladatuknak tartják azt, hogy saját országukban is, nemzetközi méretekben is elősegítsék a kommunista mozgalom fejlődését.

Napjainkban a kommunista mozgalom fejlődésének fontos vonása, hogy egyre szélesedik *társadalmi és politikai bázisa*. A kommunista mozgalom ugyanolyan társadalmi alapon jött létre, mint a munkásosztály. A kapitalizmus és az imperializmus fejlődésével a munkásosztály is fejlődik, ennél fogva növekszik és szilárdul a kommunista mozgalom társadalmi alapja is. A kommunisták azonban objektíve nemcsak a munkásosztály, hanem a tőkés világ egész dolgozó lakosságának érdekeit is képviselik. Napjainkban, az imperializmus szakaszában, a kapitalizmus összes ellentmondásának mélyülése nyomán kiéleződött a harc a monopoltőke és a tőkésországok lakosságának többsége között. Ez pedig azt jelenti, hogy mind szélesebb rétegek lépnek a forradalmi harc útjára, s ezzel megnövelik a kommunista mozgalom társadalmi bázisát.

A nemzeti felszabadító mozgalom hatalmas föllendülése, a gyarmatbirodalmak összeomlása is elősegíti a kommunista mozgalom társadalmi bázisának kiszélesedését.

A volt gyarmatok és függő országok lakosságának nagy tömegei – amelyek eredetileg a nemzeti elnyomás megszüntetését, hazájuk nemzeti felszabadítását követelő jelszavakkal léptek harcba – egyre határozottabban lépnek fel saját társadalmi felszabadulásuk érdekében a kizsákmányolás minden formája ellen. Ezek a tömegek mind tudatosabban utasítják el a kapitalizmust mint olyan rendszert, amely a lakosság többségének kizsákmányolásán alapul és elkerülhetetlenül a nemzeti függetlenség elvesztéséhez vezet, s mind erősebben vonzzák őket a szocializmus eszméi. A szocialista országok történelmi példája, a fejlődő országoknak nyújtott önzetlen segítsége, az a következetes

támogatás, amelyben a nemzetközi kommunista mozgalom a nemzeti felszabadító harcot részesíti, hozzájárul ahhoz, hogy a tudományos szocializmus ideológiája elterjedjen a fejlődő országok dolgozói között.

A nemzetközi kommunista mozgalom *nem a nemzeti pártok mechanikus összege*. Ez a mozgalom *az egész világ kommunistáinak összeforrott nemzetközi közössége*. A nemzeti és a nemzetközi: a kommunista mozgalom egymástól elválaszthatatlan részei.

A kommunista párt a munkásosztály nemzeti és nemzetközi érdekeit egyaránt képviseli. A munkásosztály ellensége, a kapitalizmus olyan nemzetközi erő, amelyet az egész munkásosztály egyesített erejével lehet győzni. A nemzetközi kommunista mozgalom és minden egyes kommunista párt erejének forrása: a kommunista pártok egységes ideológiája, fő céljaiknak és feladatainak közös volta, harci szolidaritásuk és egymásnak nyújtott támogatásuk, az elmélet és a forradalmi gyakorlat általános nagy feladatainak közös kidolgozása a különböző országokban tevékenykedő kommunista pártok konkrét tapasztalatainak figyelembevételével.

A marxista-leninista pártok nemzetközi egysége különféle külső formákban nyilvánulhat meg. Sok körülménytől függ, hogy a fejlődés egy-egy szakaszában pontosan milyen formára esik a választás. Ez egyebek között a forradalmi pártok fejlettségi színvonalától és érettségi fokától, az osztályharc adott szakaszától, a megoldásra váró feladatoktól stb. függ.

A Kommunisták Szövetsége, az I., a II. Internacionálé és a Komintern nemzetközi munkásszervezetek voltak. Mindegyikük elfogadta és továbbfejlesztette a nemzetközi munkásmozgalom előző szakaszainak legjobb forradalmi hagyományait és vívmányait. Ma, a kommunista világmozgalom nagy föllendülésének korszakában, erősen megnövekedett a kommunista pártok felelőssége nemcsak a munkásmozgalom, hanem az egész forradalmi folyamat nehéz és sokféle feladatainak megoldásában is. Igen nagy mértékben megváltoztak (és változnak) az osztályharc feltételei, s a kommunista mozgalomnak ma nem lehet semmilyen szervezett vezető központja. A kommunista pártok új működési körülményeinek nemzetközi egységük új formái felelnek meg: a kétoldalú kapcsolatok, a regionális és nemzetközi tanácskozások. A nemzetközi kommunista mozgalom akcióit egybehangoló formaként kíváltképp je-

lentőssé váltak a kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozásai. Az 1957-ben, 1960-ban és 1969-ben megtartott három ilyen tanácskozás fontos programdokumentumokat fogadott el, kidolgozta a világméretű antiimperialista forradalmi harc stratégiáját és taktikáját, csapást mért az opportunizmus különféle válfajaira. A kommunisták nemzetközi sorainak egysége – a kommunista mozgalom stratégiai és taktikai sikereinek záloga.

A történelmi tapasztalat megmutatta, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom nem fejlődhet, ha nem emeli állandóan *elméleti színvonalát*. Ez elsősorban a munkáosztály forradalmi elméletének alapos elsajátítását és szüntelen fejlesztését követeli meg. Az elméletben, a társadalmi élet új jelenségeinek elméleti értelmezésében és általánosításában megmutatkozó minden elmaradásnak elkerülhetetlenül az a következménye, hogy a kommunista mozgalom fejlődése lelassul, sőt hogy a forradalmi erők olykor súlyos vereségeket is szenvednek.

A munkáosztály forradalmi elméletének alkotó felfogására példát mutattak Marx és Engels, a tudományos kommunizmus megalapozói, ők a forradalmi gyakorlatból levont új következtetések alapján folytonosan fejlesztették az elméletet. Az új korszakban pedig Lenin fejlesztette sokoldalúan és gazdagította nagy történelmi fontosságú következtetésekkel ezt az elméletet. Korunkban az egész kommunista mozgalom fejlesztette tovább dokumentumaival a marxista-leninista elméletet. A kommunista pártok – a marxizmus-leninizmus alkotó szelleméhez híven – az osztályharcból és a szocialista társadalom építéséből leszűrte mai tapasztalatok alapján folyamatosan gazdagítják az elméletet.

A kommunisták jól tudják, hogy az elmélet fejlesztése és a kommunista mozgalom eszmei színvonalának emelése elválaszthatatlanul összekapcsolódik azzal az éles ideológiai küzdelemmel, amely a munkáosztálytól idegen áramlatok és koncepciók ellen folyik. Az ilyen áramlatok és koncepciók keletkezése az osztályharc fejlődésének objektív eleme; annak a tartós hatásnak a következménye, amely a munkáosztályt a magántulajdon fennállása idején éri, s annak az aktív tevékenységnek a következménye, amelyet az osztályellenség és ideológiai központjai kifejtenek.

Fejlődésének kezdeti szakaszaiban a kommunista mozgalomnak kemény harcot kellett folytatnia a kispolgári elméletek hívei ellen.

A Párizsi Kommün idején a marxizmus győzelmet aratott fölöttük. Ezt követően azonban ezek az elméletek a II. Internacionáléban a jobboldali és a „baloldali” oportunizmus alakjában újjászülettek. Az oportunizmus elleni harcban jött létre és erősödött meg a III., a Kommunista Internacionálé. A Komintern megsemmisítő csapást mért az oportunizmus sok áramlatára, köztük a szociáldemokrata reformizmusra és a trockizmusra is. A nemzetközi kommunista mozgalom napjainkban folytatja a harcot az oportunizmus és a nacionalizmus minden válfaja ellen. A kommunista pártok most különösen nagy gondot fordítanak arra, hogy keményen visszaverjék egyrészt a jobboldali oportunizmust, másrészt a maoizmust és a szovjetellenességet. Ez a harc kiváltképpen emeli a nemzetközi kommunista mozgalom elméleti színvonalát, elősegíti tömörülését a marxizmus-leninizmus és a proletár internacionalizmus alapján. Ezenkívül az ideológiai harc a tömegek politikai művelésének és nevelésének is fontos eszköze.

A világforradalmi folyamat fejlődése objektíve megköveteli, hogy állandóan erősítsük a nemzetközi kommunista mozgalom *eszmei-politikai szerepét* a forradalmi harcban.

Már az első nemzetközi kommunista szervezetek is cselekvő erőként működtek koruk forradalmaiban. A Kommunisták Szövetsége az 1848–1849-es forradalmakban töltött be ilyen szerepet. Az I. Internacionálé a Párizsi Kommün szellemi vezetője volt. Az új történelmi körülmények között a Komintern lett a nemzetközi forradalmi mozgalom harci központja. Napjainkban a nemzetközi kommunista mozgalom tömöríti korunk három fő forradalmi erejét: a szocialista világrendszert, a tőkésországok munkásságát, valamint a fejlődő és a függő országok antiimperialista mozgalmát. A nemzetközi kommunista mozgalom zászlóvivő abban a harcban, amelyet a népek a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért és a szocializmusért folytatnak világszerte.

Ma már világosan megmutatkozik a nemzetközi kommunista mozgalom fejlődésének *fő, meghatározó tendenciája*: állandóan növeli befolyását a történelem alakulására. Az 1969-es nemzetközi tanácskozás megállapította, hogy *a nemzetközi kommunista mozgalom korunk világméretű, legbefolyásosabb politikai erejévé vált.*

A nemzetközi kommunista mozgalom folyamatos fejlődésének forrá-

sa legfőként az, hogy – tudományos elmélet birtokában – kifejezi a nemzetközi munkásosztály közvetlen és közvetett nemzeti és nemzetközi érdekeit; azét az osztályét, amely korunk legforradalmibb osztálya, s amelynek jelentősége és befolyása a társadalmi élet minden területén nőttön nő. A kommunisták egyúttal a legteljesebben és a leg hívebben fejezik ki a dolgozó és kizsákmányolt tömegek érdekeit, érelyesen harcolnak e tömegek és a munkásosztály szövetségéért. Végül, a nemzetközi kommunista mozgalom kezdeményezi a harcot az emberiség fejlődésével kapcsolatos nagy kérdések megoldásáért, amilyen a béke megőrzése, a környezetvédelem, az éhség és a betegségek leküzdése. Éppen a kommunisták tárják föl a történelmi fejlődés ragyogó távlatát, a szocializmus és a kommunizmus távlatát az emberiség előtt.

A nemzetközi kommunista mozgalom napjainkban olyan eredményeket vívott ki, amelyek meghatározzák az egész emberiség történelmi haladását.

A kommunisták, a tömegek élére állva, a tudományos szocializmus elméletét átültették a gyakorlatba. A történelemben először a Szovjetunió példája bizonyította be, hogy a munkásosztály – a kommunista párt vezetésével és a dolgozók nagy tömegeit maga körül egyesítve – nemcsak arra képes, hogy megdöntse a burzsoázia hatalmát és megsemmisítse az ember kizsákmányolásának minden formáját, hanem arra is, hogy biztosítsa a gazdaság folyamatos, tervszerű és gyors növekedését, az anyagi és a szellemi színvonal emelkedését, megteremtse a fejlett szocialista társadalmat, s hozzájárjon a kommunizmus építéséhez.

A Szovjetunió hatalmas részt vállalt a civilizáció megmentéséből, és elősegítette az emberiség haladását. Az imperializmus legreakciósabb erőinek szétzúzása lehetővé tette, hogy a szocialista világforradalom új szakaszba, a szocialista világrendszer megteremtésének szakaszába lépjen a kommunisták vezetésével. Erejének gyors növekedése következtében a szocialista közösség a világ fejlődésének döntő tényezőjévé válik. A nemzetközi küzdőtéren az erőviszonyok mindinkább a munkásosztály, a dolgozók javára tolódnak el. A szocialista államokban a nemzetközi munkásmozgalom állami szinten szervezett anyagi erőre, egész tevékenységének biztos támaszára talált.

A nemzetközi kommunista mozgalomnak ezek a vívmányai – más meghatározó tényezőkkel együtt – lehetővé tették a nemzeti felszabadító mozgalom történelmi győzelmeit, az imperializmus gyarmati rend-

szerének felszámolását. Ahogy fejlődik és erősödik a nemzeti felszabadító mozgalom, a felszabadult országok népei a szocializmus vonzó példájának hatására egyre határozottabban szállnak szembe a kapitalizmussal, s küzdenek országuk szocialista orientációjáért.

A kommunista pártok sok tőkésországban vezető nemzeti erővé lettek. Ezekben az országokban a kommunista párt a legtevékenyebb erő abban a harcban, amely a munkásosztály egységéért, a munkásosztály és minden dolgozó széles arcvonalra kiterjedő szövetségének megteremtéséért, a dolgozók érdekeinek, a nép demokratikus vívmányainak védelméért folyik.

A nemzetközi kommunista mozgalom a legtevékenyebb és legkövetkezetesebb vezető erőként nagy sikereket ért el abban a harcban, amelynek célja az új világháború megakadályozása és a béke fenntartása. Ez létérdeke az egész emberiségnek. E harc sikerét tanúsítják azok a változások, amelyek a legutóbbi években a nemzetközi küzdőtéren bekövetkeztek. Enyhült a nemzetközi feszültség, megszilárdultak a különböző társadalmi rendszerű államok közötti békés egymás mellett élés alapjai.*

A nemzetközi kommunista mozgalom minden vívmánya a gyakorlatban bizonyítja a marxizmus-leninizmus eszméinek nagy erejét és igazságát, rendkívüli mértékben fokozza ezeknek az eszméknek a vonzerejét. Ezek a vívmányok a világ társadalmi haladásának igen fontos tényezőjévé teszik a nemzetközi kommunista mozgalmat.

A kommunista mozgalom fő osztagai

A kommunista mozgalom legfontosabb vívmánya a szocialista világrendszer megteremtése és megszilárdítása.

A szocialista országokban az új társadalom építését a hatalmon levő

* Az SZKP 1976-ban megtartott XXV. kongresszusa megállapította, hogy a feszültség enyhülése vezető tendencia lett. Továbbá: „... jóllehet az általános béke még koránt sincs szavatolva, minden alapunk megvan arra, hogy bizonyossággal kijelenthessük: a nemzetközi légkör egészségesebbé válása meggyőzően tanúsítja, hogy a tartós béke megvalósítása nem valamiféle jókívánság, hanem teljesen reális feladat.” (A szerk.)

kommunista pártok vezetik. Ezek teszik ki létszámuk és befolyásuk alapján a kommunista mozgalom legnagyobb osztagát. A kommunista pártok a szocialista országokban valóban tömegpárttá váltak, óriási tekintélyt vívtak ki, vezetői a szocialista országok népeinek.

A *szocialista országok kommunista pártjai* olyan bonyolult feladatokat oldanak meg, mint a gazdaság fejlesztése, az új társadalmi viszonyok megerősítése, a nép kommunista nevelése, a forradalmi vívmányok védelme. Ezen az úton megszilárdították a népi hatalmat, a gazdaságban biztosították a szocialista termelési viszonyok győzelmét. A szocialista országokban a kommunista pártok vezetésével megszüntették az ember kizsákmányolását, határozottan megvalósítják a szocialista iparosítást, sikeresen megoldották vagy megoldják a szocializmus építésének legnehezebb kérdését, a falu szocialista átalakítását.

A kommunisták internacionalista kötelessége, hogy elvégezzék „a maximumát annak, ami egy országban valamennyi ország forradalmának fejlesztése, támogatása, felébresztése érdekében megvalósítható”¹².

A szocialista országok kommunistái elsőrendű internacionalista kötelességüket látják abban, hogy elősegítsék minden szocialista ország és a szocialista világrendszer fejlődését, a szocialista országok egységének és összeforrottságának megszilárdítását. A szocialista országok kommunistáinak sikeres harca megsokszorozza a kommunista és forradalmi világmozgalom erejét. Egyik vagy másik párt eltávolodása a szocialista építés és a proletár internacionalizmus alapelveitől, súlyos következményekkel jár a népeknek a békéért és szocializmusért vívott harcára nézve, amint ezt Kína Kommunista Pártja vezetőségének politikája megmutatja.

A szocialista országok testvérpártjai – amelyek a gyakorlatban vezetik a tömegek harcát a szocializmus és a kommunizmus építéséért, s konkrét tettekkel valósítják meg a kommunizmus eszményeit – a nemzetközi kommunista mozgalom hatalmas erejű *élcsapataként* működnek.

Számos kommunista párt dolgozik a *tőkésországokban*. Nyugat-Európában, Észak-Amerikában, Japánban a kapitalista rendszer olyan fő központjaiban vívják harcukat a kommunisták, ahol a burzsoázia ha-

¹² *Lenin* Összes Művei. 37. köt. Kossuth Könyvkiadó 1973. 287. old.

talma óriási ipari potenciálra, az imperializmus fejlett államgépezetére, az ideológiai befolyásolás legkülönbözőbb eszközeire támaszkodik. Ezekben az övezetekben a legtöbb kommunista párt a munkásosztály tapasztalt, harcos, marxista-leninista szervezete, amely kijárta az osztályharc iskoláját. Sok országban kegyetlenül üldözik a kommunista pártokat, s emiatt szigorú illegalitásban kénytelenek folytatni munkájukat. A tőkés világban nincs egyetlen olyan kommunista párt sem, amelyet ne sújtottak volna gyakori korlátozó intézkedésekkel, s amely ne szenvedte volna el imperialista kormánykörök és a politikai, ideológiai apparátus támadásait. A burzsoá reakció újabb és újabb antikommunista kampányt folytat, mert csökkenteni akarja a kommunista pártok befolyását, meg akarja őket akadályozni abban, hogy a maguk oldalára állítsák a munkásosztály többségét.

A tőkésországok kommunista pártjai még így is erősítik és gyarapítják soraikat, sikereket érnek el a harcban. Tömegpárttá vált az Olasz Kommunista Párt (több mint 1,6 millió tag), a Francia Kommunista Párt (körülbelül 450 000 tag), a Japán Kommunista Párt (több mint 300 000 tag), Finnország Kommunista Pártja (több mint 48 000 tag). A legutóbbi években növekedni kezdett a kommunista pártok taglétszáma sok más országban is.

Sok kommunista párt hazája munkásosztályának jelentős tömegeit vezeti. Ezeknek a pártoknak szilárd pozícióik vannak a szakszervezetekben és más demokratikus szervezetekben. A kommunistáknak sok országban jó kapcsolatokat sikerül kialakítaniuk a dolgozó tömegeknek azokkal a rétegeivel, amelyek a szociáldemokratákat és a katolikusokat követik. A dolgozók akcióegységéért folytatott harcban sikereket arattak a francia, olasz, belga, japán és nyugatnémet kommunisták. Terjed a kommunisták befolyása a parasztok, a városi kispolgárság, az értelmiség és az alkalmazottak körében. Jellemzőként: növekszik a kommunistákra adott szavazatok száma a központi és helyi hatalmi szervek választásain. A legutóbbi években jelentős választási sikereket értek el a kommunisták Franciaországban, Olaszországban, Japánban, Luxemburgban és Svédországban.

A világnak e körzeteiben természetesen még számos megoldatlan feladat áll a kommunista pártok előtt. A fejlett tőkésországokban fő feladatuk az, hogy harcoljanak a monopóliumok hatalma ellen, a társadalmi haladásért.

A *latin-amerikai országok kommunista pártjai* a nemzetközi kommunista mozgalom harcos osztagai. Sokan közülük illegalitásban vagy fél-illegalitásban küzdenek, s állandó üldöztetést és megtorlásokat kell elszenvedniük. Chile, Uruguay, Brazília, Haiti, Guatemala és Paraguay börtöneiben nagyrészt kommunisták és más hazafiak sínylődnek. A legálisan működő pártoknak pedig tűrniük kell a reakció állandó nyomását.

A latin-amerikai kommunisták mindezek ellenére állhatatosan küzdenek a dolgozók szociális és nemzeti érdekeiért, és gyarapítják sorait. Egész tevékenységüket arra a harcra összpontosítják, amelyet a békéért és demokráciáért, a nemzeti szuverenitás védelméért, a gazdasági függetlenségért és a szocializmus felé utat nyitó, mélyreható társadalmi változásokért vívnak az imperializmus ellen.

A latin-amerikai kommunisták nagy erőfeszítéseket tesznek azért, hogy széles antiimperialista és demokratikus koalíciót hozzanak létre a szocializmus felé orientálódó imperialista- és oligarchiaellenes népi forradalom feladatainak megvalósítása végett. Programjaik kitűzik az amerikai monopóliumok és a helyi oligarchia tulajdonának nemzeti tulajdonba vételét, az Egyesült Államokkal egyenlőtlen jogi feltételek alapján kötött egyezmények és szerződések fölbontását, a nagybirtokok és a feudális maradványok megszüntetését, a földosztást, a nép élet-színvonalának emelését, békeszerető külpolitika megvalósítását, a szocialista országokhoz fűződő kapcsolataik normalizálását, a szocialista Kuba támogatását stb.

Leonyid Iljics Brezsnyev az 1969-es nemzetközi tanácskozáson utalt arra, hogy a tőkésországokban megnövekedtek az imperialistaellenes harc lehetőségei, s megállapította, hogy a kommunista pártoknak és tömegmunkájuknak a szerepe növekszik, és sok tekintetben a kommunisták tevékenységétől függ majd a világ fejlődése a XX. század utolsó harmadában.

Fejlődik a kommunista mozgalom *Ázsia és Afrika országaiban is*. A kommunisták a felszabadult és a függő országokban súlyos és bonyolult körülmények között is állhatatosan harcolnak a dolgozó tömegek létérdekeiért, a békéért és a demokráciáért, küzdenek a helyi reakció és a külföldi imperializmus ellen.

A volt gyarmati országokban a kommunisták a harc mostani szaka-

szának fő feladatát a kolonializmus végleges megszüntetésében látják; mégpedig nemcsak a politikai függetlenség útján, hanem a gazdasági önállóság kivívásának és a társadalmi haladásnak az útján is.

E célból az ázsiai és az afrikai országok kommunista pártjai arra irányítják erejüket, hogy széles antiimperialista, antifeudális arcvonalat hozzanak létre; kapcsolatot teremtenek a forradalmi demokratikus erőkkel, amelyek cselekvően részt vesznek a nemzeti felszabadító harcokban s nemritkán vezetik is e forradalmakat. Az 1969. évi nemzetközi tanácskozás fő dokumentumában ez áll:

„A kommunisták védelmezik népeik szabadságát, nemzeti függetlenségét és szocialista jövőjét, ők a tudományos szocializmus eszméinek hordozói, a nemzeti felszabadító mozgalom élharcosai.”¹³

A kommunista mozgalom valóban kiterjesztette befolyását az egész világra, világgtörténelmi győzelmeket aratott a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért, a szocializmusért és a kommunizmusért vívott harcban.

3. A KOMMUNISTA MOZGALOM STRATÉGIÁJÁNAK ÉS TAKTIKÁJÁNAK ÁLTALÁNOS ELVEI

A kommunista világmozgalmat az osztályharc stratégiájának és taktikájának marxista-leninista elvei vezérlik. A marxista-leninista stratégia és taktika: *a vezetés tudománya és művészete abban a forradalmi harcban, amelyet a munkásosztály és az összes dolgozó vív társadalmi és nemzeti felszabadulásáért*. Igen nagy jelentősége van annak, hogy a kommunisták tökéletesítsék stratégiájukat és taktikájukat, elsajátítsák a vezetés korszerű formáit és módszereit.

A marxista-leninista elmélet, amely megvilágítja az emberiségnek a kommunizmushoz vezető útját, a leghaladóbb tudomány, és a tömegek forradalmi gyakorlatának szintézise alapján jött létre. Az elmélet és a gyakorlat megbonthatatlan egysége a marxizmus-leninizmus nagyon fontos vonása. Az elmélet önmagában, forradalmi gyakorlat híján, nem

¹³ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 23. old.

vezethet el a kommunizmus győzelméhez. A marxizmus-leninizmus a kommunisták politikai stratégiája és taktikája révén válik a forradalmi harc gyakorlatává. Ebből adódik a kommunista stratégia és taktika óriási jelentősége az emberiség felszabadító mozgalmára nézve.

Lenin ezt írta:

„Program nélkül nem lehetséges párt mint valamelyest is teljes értékű politikai szervezet, mely az események minden fordulatanál mindig képes következetesen érvényesíteni irányvonalát. A mindenkor politikai helyzet megítélésén alapuló és a kor »ördögös« kérdéseire pontosan válaszoló taktikai irányvonal nélkül csak teoretikusok köre lehetséges, de nem lehetséges cselekvő politikai tényező.”¹⁴

A marxizmus-leninizmus a kommunista stratégia és taktika elméleti alapja

A kommunista mozgalom stratégiájának és taktikájának tudományos megalapozottsága minden egyes kommunista párt és az egész mozgalom egyik legfontosabb erőforrása. Lenin ismételten hangsúlyozta, hogy a politika tudomány. 1920-ban például ezt írta:

„A tudomány először is megköveteli más ország tapasztalatainak figyelembevételét, különösen, ha más, szintén tőkésországok olyan helyzetben vannak vagy voltak nemrégiben, hogy igen hasonló tapasztalatokat szűrhetnek, illetőleg szűrhettek le; másodszor, az adott országon belül működő erők, csoportok, pártok, osztályok és tömegek összességének figyelembevételét, és semmi esetre sem szabad a politikát kizárólag csak egy csoport vagy párt kívánságainak és nézeteinek, öntudatosságának és harckészségének foka alapján meghatározni.”¹⁵

A marxista-leninista elmélet adja a tudományos alapot a kommunista mozgalom stratégiájának és taktikájának meghatározásához is. A marxizmus-leninizmus mindhárom alkotórésze, a filozófia, a politikai gazdaságtan és a tudományos szocializmus egyformán meghatározó jelentőségű a kommunista párt politikájának kidolgozásában.

A munkásosztály mindennapi érdekeiért és végső céljaiért vívott

¹⁴ Lenin Összes Művei. 20. köt. Kossuth Könyvkiadó 1969. 331. old.

¹⁵ Lenin Összes Művei. 41. köt. 62. old.

harcukban a kommunisták abból a szempontból értékelik a munkásosztály minden politikai mozgalmát, hogy annak milyen szerepe van a munkásosztály teljes társadalmi és gazdasági felszabadításában. Amikor a néptömegek nemzeti és társadalmi felszabadításáért vívott harc módszereit és eszközeit meghatározzák, mindenkor következetesen számolnak a munkásosztály, a parasztság, a városi középrétegek és a kapitalista elnyomás elleni küzdelemben érdekelt más erők közös és külön érdekeivel.

A politikai stratégia és taktika kidolgozásában óriási jelentősége van a *tudományos szocializmus* elméletének, kivált a *szocialista forradalom lenini elméletének*. A kommunista pártok csak akkor tudják tudományosan meghatározni stratégiájukat és taktikájukat, ha ismerik a világforradalmi folyamat törvényszerűségeit, a forradalom fejlődésének sajátosságait, változatos formáit, mozgatóerőit, szakaszait stb.

A proletárforradalom marxista-leninista elmélete például tudományosan megokolta, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való, már megkezdett átmenet korszakában az egész kapitalista világrendszer megérett a szocialista forradalomra. De ha a szocializmus győzelme bizonyos is, ha a szocializmus anyagi, társadalmi és politikai előfeltételei egészében véve nagyfokú érettséget értek is el, ebből nem következik az, hogy a forradalom magától, automatikusan végbemegy. A kommunista stratégia és taktika feladata éppen az, hogy az ügyet az osztályharc minden szakaszán és fordulatan át egyenesen a forradalomig vigye, és a kommunista párt ne érje be azzal, hogy a kapitalista rendszer keretei között részleges követelésekért harcoljon (bármilyen nagy jelentőségű legyen is az ilyen követelésekért folytatott harc mint a tömegek nevelésének és a forradalomig való eljuttatásának eszköze).

Egy másik példa. A marxizmus-leninizmus feltárta a munkásosztály világtörténelmi küldetését, nevezetesen, hogy ez az osztály olyan erő, amely képes arra, hogy forradalmi úton megdöntse a kapitalizmust és felépítse a kommunizmust. Korunk középpontjában a munkásosztály áll, objektíve a munkásosztályé a hegemonia, a vezető szerep a társadalom forradalmi átalakításának világtörténelmi folyamatában. De vajon ez azt jelenti-e, hogy a munkásosztály mindenkor és mindenütt kész a vezető szerep betöltésére a harcban, s kész arra, hogy akcióival biztosítsa a szocialista forradalom győzelmét? A gyakorlat azt mutatja, hogy ez nem így van. S ebből következik a kommunista pártok nagyon

fontos stratégiai és taktikai feladata: ki kell alakítaniuk a munkáosztályban azt a képességet, hogy vezesse a széles néprétegek forradalmi mozgalmát, maga köré tömörítse a nem proletár tömegeket, állandóan erősítse a munkáosztály szervezettségét s osztálytudatosságát.

Az egyes kommunista pártok politikai stratégiájának és taktikájának közös alapvonásai, közös elvei vannak. Lenin sokszor hangsúlyozta: minden kommunista pártnak úgy kell megszabnia taktikáját, hogy figyelembe veszi más országok forradalmi mozgalmának tapasztalatait, mivel bennük általánosan követhető elvek rejlenek. Lenin egyszerűen arra tanított, hogy hiba volna gépiesen lemásolni a különböző országokban, különböző körülmények között működő pártok taktikáját. Az osztályharc érdekei a kommunizmus alapelveinek olyan alkalmazását követelik meg, amely „ezeket az elveket *a részletekben helyesen módosítja*, ezeket a nemzeti és nemzeti-állami különbségekhez helyesen idomítja, alkalmazza”¹⁶.

Lenin felhívása szerint a kommunisták fontos feladata:

„Felkutatni, tanulmányozni, fellelni, eltalálni, felismerni minden egyes országban a nemzeti sajátosságokat, a nemzeti szempontból jellegzetes mozzanatot, amely az *egységes* nemzetközi feladat *konkrét* megoldására . . . vezet . . .”¹⁷

Miként a múltban, a kommunista és munkásmozgalom jobboldali és „baloldali” opportunistái ma is kétségbe vonják, hogy a kommunista pártok stratégiájában és taktikájában közös elvek vannak, illetve nem tartják szükségesnek, hogy ezeket az egyes országok nemzeti sajátosságainak megfelelően határozzák meg. Emellett van olyan törekvés is, hogy a kommunista mozgalom stratégiájának és taktikájának nemzetközi elveit egyetlen párt sajátos feltételek között szerzett tapasztalataival helyettesítsék. Mindkettő merőben ellentétes a forradalmi harc tudományáról és művészetéről kialakított marxista-leninista tanítással.

A tudományos elmélet elhanyagolása, a történelmi tapasztalatokról való megfélekedezés, más országok tapasztalatainak mellőzése azzal járhat, hogy a párt stratégiáját és taktikáját tévesen, szubjektívan határozzák meg. Marx, Engels és Lenin mindig határozottan szembeszáll-

¹⁶ Lenin Összes Művei. 41. köt. 73–74. old.

¹⁷ Ugyanott, 74. old.

tak a szubjektívizmussal a stratégia és taktika kidolgozásában. Forradalmi tevékenységük példaképe annak, hogyan kell felfogni a kommunista mozgalom taktikáját. A marxista-leninista pártok a mai viszonyok között alkotóan továbbfejlesztették és a konkrét helyzet elemzésekor alkalmazták a forradalmi tanítást, s az 1957., 1960. és 1969. évi nemzetközi tanácskozásokon megfogalmazták a kommunista világmozgalom stratégiájának és taktikájának alapelveit.

A kommunista stratégiát és taktikát azonban nemcsak a tudományos módszer jellemzi. Lehet, hogy helyesen, tudományos alapon határozzuk meg a politika fő irányvonalát, az osztályerők megoszlását, a fő ellenséget, és jól választjuk meg a harc formáit. Mindez azonban nem elegendő, ha nincs meg bennünk az a képesség, az a művészet, hogy ezt a stratégiát és taktikát *megvalósítsuk*.

Lenin rámutatott arra, hogy a *politikai vezetés* művészetének elsajátítása egyáltalán nem egyszerű dolog. A pártnak és vezetőinek kötelességük, hogy megszerezzék a politikai vezetéshez szükséges ismereteket és tapasztalatot. A proletariátusnak – mondotta Lenin – ki kell emelnie a maga proletár politikusait, akiknek nemcsak tudásuk és tapasztalatuk van, hanem politikai érzékük is ahhoz, hogy gyorsan és helyesen oldják meg a bonyolult politikai kérdéseket.

A politikai vezetés művészete nem sajátítható el egyedül a marxista-leninista elmélet tanulmányozása útján. Szükség van a saját harci tapasztalatokra, e tapasztalatoknak a gyakorlatban való ellenőrzésére és egybevetésükre más pártok tapasztalataival. Lenin sokszor megállapította, hogy a bolsevik párt kiterjedt nemzetközi kapcsolatokat épített ki, s kitűnően ismerte a külföldi forradalmi mozgalom elméletét és taktikáját. Az európai tapasztalatok egybevetése az oroszországi forradalmi mozgalom gyakorlatával igen nagy jelentőségű volt a bolsevik párt stratégiájának és taktikájának kidolgozásában.

A stratégia és taktika művészetének előfeltétele az, hogy értsünk a tömegek körében végzett munkához, helyesen meg tudjuk választani a harc formáit és módszereit, a pártmunka feladatainak láncolatában megtaláljuk a fő láncszemet, a tömegeket el tudjuk vezetni a forradalomig, tudjunk manőverezni stb.

A stratégia és a taktika fogalma szorosan *összejugg egymással*, és gyakran együtt használatos. Sokszor megesik, hogy ugyanannak a kér-

désnek egyidejűleg stratégiai és taktikai jelentése is van. Például: az egységfront kérdése a stratégia körébe tartozik, ha az a forradalom egységes politikai hadseregének megteremtésére vonatkozik; de ez a kérdés beletartozik a taktika körébe is, ha a munkásosztály és a néptömegek egységének megteremtését szolgáló formákról és módszerekről van szó. Ámde ha szorosan összetartoznak is, mindkét fogalomnak megvan a maga saját tartalma.

A kommunista mozgalom stratégiájának tartalma.

Amikor a párt vagy az egész mozgalom stratégiájáról beszélünk, rendszerint *egy egész történelmi szakasz fő politikai irányvonalára gondolunk, amelynek célja az adott szakasz fő feladatainak a megoldása.* A stratégia körébe tartozik az osztály-erőviszonyoknak és az osztályerők megoszlásának számbavétele egy adott országban és a nemzetközi küzdőtéren, a fő csapás irányának meghatározása, s annak tisztázása, hogy az adott szakaszban kik válhatnak a munkásosztály szövetségeseivé.

A stratégia *kiindulópontja* a történelmi korszak és az adott (stratégiai) szakasz tartalmának elemzése. Lenin ezt írta:

„Csakis ezen az alapon, vagyis csak akkor építhetjük fel taktikánkat helyesen, ha elsősorban figyelembe vesszük a különböző »korszakoknak« (nem pedig egyes országok egyes történelmi epizódjainak) fő megkülönböztető vonásait; és csakis az adott korszak alapvonásainak ismerete szolgálhat alapul ahhoz, hogy egyik vagy másik ország részletesebb sajátosságait számba vehessük.”¹⁸

A korszak általános tendenciájának elemzésekor a kommunista pártok meghatározzák azokat a lényeges változásokat is, amelyek egy adott korszakon belül a fejlődés egyes fokain végbemennek. A kommunista világmozgalom stratégiája alapján véve egy-egy stratégiai szakaszban változatlan marad. Akkor változik, ha az egyik stratégiai szakasz lezárul, s megkezdődik a másik, amelyet már a világ fejlődésének új jelenségei, az osztályerők más megoszlása stb. jellemeznek. A stratégiai szakasz a tapasztalatok szerint nem esik egybe annak a

¹⁸ Lenin Összes Művei. 26. köt. Kossuth Könyvkiadó 1971. 131. old.

harcnak egész történelmi időszakával, amelyet a kommunista pártok a szocialista forradalom győzelméért vívnak. Ennek a harcnak számos stratégiai szakasza van. Ugyanez vonatkozik arra a harcra is, amelyet az egész kommunista világmozgalom a munkásosztály nagy céljaiért folytat.

A történelmi korszak és az adott stratégiai szakasz tartalmának feltárása lehetővé teszi a forradalmi harc lényegének és fő sajátosságainak megállapítását. Most például az emberiség a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakában él, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal kezdődött el. Természetes, hogy a kommunista mozgalom nemzetközi viszonylatban aszerint dolgozza ki stratégiáját és taktikáját, ahogyan azt a szocializmus és a kommunizmus világméretű győzelméért vívott harc éppen megköveteli.

Ámde korunkban a világforgóradalmi folyamat – tanította Lenin – egész sor szocialista, antiimperialista, nemzeti felszabadító, általános demokratikus és más forradalom dialektikus egysége. Valóban, korunk fő tendenciája a szocializmus felé való előrehaladás, emellett vannak a világnak olyan körzetei is – egyes országokról nem is szólva –, ahol még azokat a feladatokat sem oldották meg, amelyek a forradalom preszocialista, általános demokratikus szakaszát jellemzik. Ilyenek például a kizsákmányolás prekapitalista formáinak és maradványainak stb. megszüntetésével kapcsolatos feladatok. Ebből pedig az következik, hogy *stratégiájának meghatározásakor minden párt a saját országában küszöbönálló forradalom jellegéből indul ki*. Ennek során a kommunisták tekintetbe veszik, hogy korunkban a forradalom demokratikus és szocialista szakasza közeledik egymáshoz, egymásba fonódik, s közöttük esetleg nem telik el hosszú idő. A helyes stratégia és taktika kidolgozása végett ezt a körülményt figyelembe kell venniük.

A kommunista világmozgalom és mindegyik kommunista párt valamennyi stratégiai szakaszban kidolgozza a maga stratégiáját. Ez határozza meg a párt, illetve az egész mozgalom *fő politikai irányát*, amely az adott szakasz legfontosabb feladatainak megoldását célozza. A stratégiát a kommunista mozgalom általános történelmi céljaival összhangban dolgozzák ki.

A kommunisták stratégiája minden szakaszban a végső cél: a szocializmus és a kommunizmus elérésére törekszik. A kommunista mozgalom azonban minden történelmi szakaszban konkretizálja feladatait;

e feladatokat úgy jelöli ki, hogy közben figyelembe veszi kölcsönhatásokat más különleges feladatokkal, amelyek éppen az adott periódusra jellemzők, meghatározza azokat a sajátos utakat és formákat, amelyek e feladatok megoldásához vezetnek stb. Ennek megfelelően módosul a kommunista mozgalom stratégiája is.

A kommunisták stratégiája számol az *osztály-erőviszonyokkal* és az *osztályerők megoszlásával* minden országban és a nemzetközi küzdőtéren egyaránt. Ismeretes, milyen mély figyelmet fordított Lenin az osztályerők megoszlásának elemzésére a kommunista pártok politikai irányvonalának meghatározásakor. Ezt írta:

„A taktikának az adott állam (és a környező államok, illetőleg – világméretekben – valamennyi állam) *összes* osztályerőinek józan, szigorúan tárgyilagos számbavételén . . . kell felépülnie . . .”¹⁹

Lenin hangsúlyozta, hogy minden történelmi szakaszban világosan meg kell határozni, melyek azok a főbb osztályok, amelyek részt vesznek a forradalmi harcban; melyik osztályé a hegemonia ebben a harcban; melyek azok a közbülső rétegek, amelyeket be kell vonni a forradalmi osztályszövetségbe, vagy legalábbis semlegesíteni kell; végül pontosan meg kell határozni, melyek az ellenséges osztályok. Lenin ezzel kapcsolatban hangsúlyozta:

„Az élenjáró osztály taktikája csak akkor lehet helyes, ha objektíve számba veszi az adott társadalom valamennyi osztálya közötti kapcsolatok összességét, tehát számba veszi ennek a társadalomnak objektív fejlettségi fokát, valamint e társadalomnak és más társadalmaknak a viszonyát is. Ennek során az összes osztályokat és az összes országokat nem statikusan, hanem dinamikusán vizsgálja, vagyis nem mozdulatlan állapotukban, hanem mozgásukban (amelynek törvényei az egyes osztályok gazdasági létfeltételeiből következnek).”²⁰

Hogy az osztályerők hogyan oszlanak meg, az a forradalom jellegétől és típusától, az adott stratégiai szakasztól függően változik. Ha az osztályerők megoszlása megváltozik, akkor módosulhat a kommunista világmozgalom egész stratégiája is.

A kommunista pártok stratégiája és taktikája arra irányul, hogy az

¹⁹ Lenin Összes Művei. 41. köt. 45. old.

²⁰ Lenin Összes Művei. 26. köt. 67. old.

osztály-erőviszonyokat mindenkor a forradalmi mozgalom javára változtassák meg. A tömegek megnyeréséért küzdve, a kommunisták egyben az osztályerők olyan megosztását akarják elérni, amely biztosítja a munkásosztály és szövetségesei győzelmét.

Az osztályerők megosztásának objektív számbavétele alapján a kommunista pártok helyesen határozhatják meg azt, hogy kik az adott stratégiai szakaszban a munkásosztály szövetségesei, s így módon tömöríteni tudják a forradalom politikai hadseregét. Itt a munkásosztály és szövetségesei közös célokért folytatott közös harcáról van szó. Helytelen a szövetségeket a párt vagy a munkásosztály afféle „tartalékának” tekinteni, amellyel tetszés szerint lehet „manőverezni”. Az ilyen leegyszerűsített felfogás csak árthat a forradalmi mozgalomnak. A munkásosztály szövetségeseiként számba vehető osztályok és társadalmi erők a saját érdekeikért harcolnak. A kommunistáknak tekintetbe kell venniük potenciális szövetségeseik érdekeit, s az a feladatuk, hogy a közös ellenséggel szemben a munkásosztály köré tömörítsék őket. Ebben a tekintetben természetesen a vezető forradalmi erő – a munkásosztály – érdekei a döntőek.

Amikor a párt kidolgozza a stratégiát, meg kell határoznia politikáját azokkal az erőkkel kapcsolatban is, amelyek – bár magatartásuk az uralkodó osztályokkal szemben ellenzéki – osztályhelyzetük kettőssége miatt ingadozók és megalkuvók. Lenin arra tanított, hogy a legkisebb lehetőséget is ki kell használni, ha olyan szövetségest vonhatunk a munkásosztály oldalára, amely mögött tömegek állnak, még ha ez a szövetséges ideiglenes és ingadozó is. Ha pedig valamely, az uralkodó körökkel szemben ellenzéki magatartású erőt nem sikerül a munkásosztály szövetségésévé tenni, akkor semlegesíteni kell.

Lenin hangsúlyozta azt is, hogy figyelmesen tanulmányozni kell, miként oszlanak meg az erők az ellenség táborában; ki kell használni azokat a különbségeket, amelyek a burzsoázia egyes csoportjai és pártjai, valamint a burzsoá és a kispolgári csoportok között fennállnak. Ezt írta erről a kérdésről:

„A hatalmasabb ellenfelet csak a legnagyobb erőfeszítéssel és csak úgy lehet legyőzni, ha egyrészt *feltétlenül*, a legalaposabban, a leggondosabban, a legóvatosabban, a legügyesebben kihasználunk minden, még egészen kis »rést« is ellenségeink soraiban, a különböző országok burzsoáziája, az egyes országokban pedig a burzsoázia különböző cso-

portjai és válfajai közötti minden érdekellentétet, másrészt kihasználnunk minden, akár szikrányi lehetőséget is arra, hogy olyan szövetséghez jussunk, amely mellett tömegek állnak, még ha csak ideiglenes, ingadozó, bizonytalan, megbízhatatlan és feltételes is ez a szövetség.”²¹

Az osztályerők megoszlásának kérdésével közvetlenül összefügg annak tisztázása, ki a forradalom fő ellensége, hova mérjék a forradalmi erők fő csapásukat. A stratégiai vezetés művészete abban áll, hogy *minden forradalmi erőt a fő irányban összpontosítsunk, s a döntő pillanatokban mérjünk döntő csapást a fő ellenségre.*

A forradalom különböző szakaszaiban más-más erő lehet a *fő ellenség.* Ettől függően határozzuk meg a fő csapás irányát is. Például a harmincas években a kommunista és a forradalmi mozgalom fő ellensége a fasizmus volt, valamint a főnőke legreakciósabb, legsovinisztább erői, amelyek a fasizmust életre hívták. Ennek megfelelően a kommunisták a fasizmusra mérték a fő csapást.

Ma a forradalom fő ellensége a nemzetközi imperializmus. Leonyid Brezsnyev a kommunista és munkáspártok 1969. évi tanácskozásán megállapította:

„Az imperializmus változatlanul fő ellensége a kommunista mozgalomnak s mindazoknak, akik harcolnak a dolgozók jogaiért, s fel akarják szabadítani a népeket a társadalmi és a nemzeti elnyomás alól.”²²

Az 1969. évi nemzetközi tanácskozás fő dokumentuma megállapította, hogy az amerikai imperializmus a világ kizsákmányolója és csendőre, a felszabadító mozgalmak kérelmelhetetlen ellensége.

A kommunista pártok a fő csapás irányát minden országban vagy országcsoportban konkrétan, az egész kommunista világmozgalom általános stratégiájával összhangban határozzák meg. Például a fejlett tőkésországokban a forradalmi és a munkásmozgalom legnagyobb ellensége a monopoltőke. Erről ezt mondta a kommunista és munkáspártok 1960. évi nyilatkozata:

²¹ *Lenin Összes Művei.* 41. köt. 52. old.

²² A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 117. old.

„A jelenlegi viszonyok között a fő csapás mind határozottabban a tőkés monopóliumok ellen irányul, amelyek elsősorban bűnösök a fegyverkezési hajszában, s egyszersmind a reakció és az agresszió támaszai, de irányul a monopolista államkapitalizmus egész rendszere ellen is, amely érdekeik őrzője.”²³

A nemzeti felszabadító mozgalmak a forradalmi harc fő csapását a külföldi imperializmus és a belső reakció erőire mérik. Az 1960. évi tanácskozás nyilatkozata hangsúlyozta, hogy a gyarmati rabság alól felszabadult országokban a nemzeti újjászületés létfontosságú feladatai nem oldhatók meg sikeresen az imperializmus és a feudális csökevények ellen folytatott elszánt harc nélkül.

A forradalmi harcban a fő ellenséget nem szabad összetéveszteni a kommunista és munkásmozgalom soraiban jelentkező fő veszéllyel. A kommunista és munkásmozgalomban egy-egy szakaszban rendkívül veszélyessé válhat például a jobboldali vagy a „baloldali” opportunizmus. Az ellene vívott harcnak azonban – bármilyen nagy fontosságú is – nem szabad elvonnia a figyelmet a forradalom fő osztályellenségéről. E tekintetben hibákat követtek el például a húszas évek végén és a harmincas évek elején. Akkor a kommunista mozgalom soraiban elterjedt az a nézet, hogy a fő ellenség a munkásosztály erőit megbontó szociáldemokrácia. A jobboldali szociáldemokrácia vezetőit valóban óriási történelmi felelősség terheli a harmincas évek tragikus kimeneteleért. Nem vitás, hogy a politikájuk ellen vívott harc a kommunisták politikájának szükséges eleme volt. Azonban a fő csapás akkoriban gyakran a szociáldemokraták ellen irányult, és ez végső fokon a fasizmus elleni harcot akadályozta.

A politikai stratégia fontos része a forradalom útjának meghatározása. Lenin fölhívta a kommunista pártokat arra, hogy összpontosítsák minden erejüket a proletárforradalomhoz való *átmenet* vagy *közeledés* formáinak felkutatására. A proletárforradalom legkedvezőbb feltételeinek a megléte esetén sem vezet mindenkor a győzelemhez egyenes út. S megfordítva: a kommunistáknak a legnehezebb helyzetben is, még olyan körülmények között is, amikor nincs forradalmi föllendülés, min-

²³ A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a szocializmusért. Kosuth Könyvkiadó 1961. 58. old.

dig úgy kell dolgozniuk, hogy a tömegeket fölkészítsék a harcra a szocialista forradalom győzelméért. Más szóval, a proletárforradalomhoz vezető út mindenképp nagyon nehéz. Megelőzhetik különféle olyan események, amelyekben egymásba fonódik a különböző osztályok különböző célokért folytatott küzdelme. A kommunista pártnak kell megoldania azt a feladatot, hogy minden forradalmi mozgalmat a burzsoá rendszer elleni harc közös medrébe tereljen.

Ahhoz, hogy a kommunisták a dolgozó tömegeket elvezessék a forradalomhoz, nem elegendő csupán a propaganda és az agitáció. A tömegek sohasem fogják meghallgatni a pártok tanácsait, ha ezek nem egyeznek a saját élettapasztalataikkal. Az összes forradalom története arra tanít – írta Lenin –, hogy a tömegeknek a forradalom mellé állításához, a forradalomhoz való elvezetéséhez e tömegek saját politikai tapasztalatai szükségesek.

Az októberi forradalom előkészítése idején a bolsevik párt egyetlen áramlatba tudta összefogni a munkásosztály forradalmi mozgalmát a szocializmus győzelméért, a parasztság demokratikus mozgalmát a földért, Oroszország elnyomott nemzetiségeinek nemzeti felszabadító harcát, a tömegek széles körű mozgalmát az imperialista háború ellen. Más történelmi körülmények között sok európai ország antifasiszta felszabadító harca a népi demokratikus forradalom sajátos útján haladt. A mostani időszakban a *békeért, a demokráciáért és a nemzeti felszabadításért folytatott harc* az egyik fontos módja annak, hogy a tömegeket elvezessék a forradalomhoz. A marxista-leninisták leleplezik a dogmatikusok és a szektások álláspontját, akik csak egyetlen és mindig „egyenes” utat látnak a szocializmushoz.

A stratégiai vezetésben igen fontos annak a döntő pillanatnak a megválasztása, amikor a forradalmi erők támadásba lendülnek. Lenin figyelmeztetett rá, hogy nem szabad megkezdeni a harcot a munkásosztályra nézve kedvezőtlen körülmények között. A győzelem érdekében helyesen kell számba venni azokat a fontos körülményeket, amelyek megmutatják, hogy érett-e a helyzet a forradalomra, s helyesen kell megválasztani a támadás időpontját. Azt, hogy a helyzet érett-e a forradalomra, nemcsak annak alapján kell megítélni, hogy a forradalmi élcsapat erről meg van győződve és kész a harcra, hanem figyelembe kell venni az erők megoszlását és az adott társadalom valamennyi osztályának hangulatát is. A kommunista pártok csakis akkor

indíthatják meg a döntő harcot a burzsoá rendszer megdöntéséért, ha létrejött a forradalmi helyzet.

A kommunisták politikai stratégiája tehát az adott történelmi szakasz olyan fő kérdéseinek megoldására irányul, amelyek a forradalom győzelmes megvívásához szükségesek.

A kommunista pártok taktikájának tartalma

A kommunista pártok taktikája a stratégiából következik, ennek van alárendelve, de tőle eltérően az *adott stratégiai szakaszban a minden-napi feladatok megoldására irányul a forradalmi mozgalom minden adott pillanatában*, s ezért rugalmasabb. A taktika körébe tartozik a párt napi politikájának meghatározása valamely konkrét helyzetben, az osztály-erőviszonyok változásainak számbavétele, a kialakult körülményeknek megfelelő, a stratégiai célok elérését a legjobban elősegítő harci és szervezeti formák és módszerek megválasztása. A stratégia és a taktika viszonyának jobb megvilágítására azt a hasonlatot szokták használni, hogy a stratégia célja az egész háború megnyerése, a taktikáé egy-egy csata győztes befejezése.

Ugyanabban a stratégiai szakaszban a helyzet erősen megváltozhat. A forradalmi helyzet föllendülhet vagy lanyhulhat. Az első esetben a feltételek kedvezőek a támadó taktikához, a másodikban átmenetileg vissza kell vonulni.

Az adott helyzet elemzése alapján a kommunista pártok számolnak az osztályerők dinamikájával. Az osztályerők még egy adott történelmi szakaszon belül is bizonyos változásokon mehetnek át. Nem azonos az osztályerők megoszlása a különböző feladatok megoldásakor sem. Egyes események idején az erőviszonyok a kommunista mozgalom, más esetekben viszont ellenfelei javára tolódhatnak el. Ez bizonyos mértékben függ a közbülső rétegek álláspontjától is. Ezek hol az egyik, hol a másik oldal felé hajlanak. A kommunista pártok mindezeknek a változásoknak a figyelembevételével építik föl taktikájukat.

A kommunista pártok úgy tűzik ki legközelebbi feladataikat, s úgy határozzák meg taktikájukat, hogy számolnak az adott helyzettel és a kialakult osztály-erőviszonyokkal, s mindig az adott időpont szükségleteiből indulnak ki. Amikor a párt kidolgozza például a legközelebbi

parlamentari választásokra a taktikáját, eldöntheti, hogy állítson-e jelölteket vagy ne, s az utóbbi esetben támogassa-e valamelyik párt képviselőjelöltjeit, bírálatát más pártok ellen összpontosítva stb. A taktika igen fontos követelménye, hogy a kommunisták józanul, reálisan határozzák meg napi politikai feladataikat mindennapi harcuk, az élet különféle eseményei közepette.

A kommunista párt helyes taktikájának óriási szerepe van a munkásosztály felszabadító harcában. Lenin ezt tanította:

„... a helyes taktikai határozatok kidolgozása óriási jelentőségű az olyan pártra nézve, amely a marxizmus következetes elveinek szellemében vezetni akarja a proletariátust, és nemcsak az események után akar kullogni . . .”²⁴

Amikor a kommunista pártok kidolgozzák napi politikájukat, olyan szervezési és harci formákat és módszereket választanak, amelyek a kialakult helyzetben a legjobban segítik a párt feladatainak megoldását.

Lenin azt tanácsolta a kommunista pártoknak és a munkásosztálynak, hogy sajátítsák el „a társadalmi tevékenység kivétel nélkül *minden* formáját és oldalát . . .”²⁵ Azt írta, hogy a politikában sokkal nehezebb, mint például a hadviselésben, előre meghatározni, milyen harci eszköz alkalmazása lesz előnyösebb a jövőben. S ha nem tudunk bánni a harc minden eszközével, akkor a megváltozott helyzetben, amikor már más harci formákat kell alkalmazni, vereséget szenvedhetünk. Lenin fölhívta a kommunistákat arra, hogy tanulják meg a harc valamennyi formájának alkalmazását, de szükségesnek tartotta, hogy e formákat mindig töltsék meg kommunista tartalommal.

Lenin arra tanította a munkásosztályt és a kommunista pártokat, legyenek készek arra, hogy „az egyik formát a legnagyobb gyorsasággal és a legváratlanabbul egy másik forma fogja felváltani”²⁶.

A párt taktikájának rugalmasnak kell lennie, a körülmények változásával együtt kell változnia, hogy hatékony legyen. A vezetés művészetéhez hozzátartozik, hogy tudjunk manőverezni, kompromisszumot kötni, ne csak támadni, hanem szükség esetén a túlerőben levő

²⁴ Lenin Összes Művei. 11. köt. Kossuth Könyvkiadó 1966. 5. old.

²⁵ Lenin Összes Művei. 41. köt. 77. old.

²⁶ Ugyanott.

ellenség elől szervezeten visszavonulni is. Lenin kíméletlenül leleplezte a „frázis-forradalmárokat”, akik nem akarják megérteni, hogy bizonyos körülmények között vissza kell vonulni, s tudni kell visszavonulni.

A nemzetközi kommunista mozgalom felettébb gazdag tapasztalatokat gyűjtött a tömegek körében végzett munka különböző formáinak és módszereinek alkalmazásában olyan körülmények között is, amikor a mozgalom föllendül, s olyanok között is, amikor hanyatlik és a reakció támad; a „békés” munka éveiben, úgyszintén a forradalmi ütközetek idején; a parlamentben és a parlamenten kívül; legális és illegális körülmények között egyaránt.

A taktika megköveteli a tömegek között végzett munka legkülönbözőbb formáinak és módszereinek elsajátítását. Lenin hangsúlyozta, hogy a kommunistáknak ott kell dolgozniuk, *ahol a tömegek vannak*. Arra szólította fel a kommunistákat, hogy vállaljanak áldozatokat és küzdjenek le minden akadályt avégett, hogy rendszeres, állhatatos és türelmes propagandát és agitációt folytathassanak mindazokban az intézetekben és szervezetekben – még a legreakciósabbakban is –, ahol munkások és más dolgozók vannak. A kommunistáknak érteniük kell a tömegek között végzett munkához s a maradiak meggyőzéséhez is. Ámde a párt nemcsak tanítja a tömegeket, nemcsak megvilágítja előttük a harc helyes útját, hanem tanul is tőlük, magáévá teszi és általánosítja azokat a hasznos tapasztalatokat, amelyek a nép körében felhalmozódnak. A tömegek között végzett állandó munka, a nagy tömegek bizalmának és elismerésének kivívása fontos feltétele annak, hogy a kommunista pártok betölthessék vezető szerepüket.

A kommunista pártok a mai körülmények között nagy gondot fordítanak a demokratikus szervezetekben, a békeharcosok szervezeteiben és a dolgozók nemzeti felszabadításáért küzdő harci szervezetekben végzett munkára.

Akárcsak a stratégia területén, a taktika síkján is meg kell követelni a kommunistáktól azt, hogy a tömegek körében ne csak agitációt és propagandát folytassanak, hanem törekedjenek arra, hogy a tömegek a *saját tapasztalataik alapján is* tanuljanak. Ennek klasszikus példaként Lenin felidézte az oroszországi alkotmányozó gyűlés összehívását a szovjethatalom megteremtése után. A tömegek előtt ekkor világossá vált, hogy az alkotmányozó gyűlés képtelen teljesíteni követeléseiket,

s ez a tapasztalati felismerésük elősegítette, hogy megszabaduljanak a burzsoá parlamenttel kapcsolatos illúzióiktól, megerősítette a népnek a szovjetekbe, a proletárdiktatúrába vetett hitét.

A mai körülmények között, amikor a dolgozó tömegek politikai látóköre a korábbinál sokkal szélesebb, a burzsoá propaganda pedig nagyon is ravasz módszereket alkalmaz a tömegek ideológiai befolyásolására, különösen időszerű, hogy a kommunisták kidolgozzák azokat a taktikai módszereket, amelyekkel a tömegeket saját politikai tapasztalataik alapján taníthatják.

A tömegek vezetése, a cselekvő forradalmi harcba való bevonásuk megköveteli a kommunistáktól, hogy a forradalmi események láncolatában meg tudják találni azt a *legfontosabb láncszemet*, amelynek megragadásával megoldhatják a harc egy-egy adott szakaszában előttük álló feladatokat. Lenin ezt tanította:

„Értetni kell ahhoz, hogy minden egyes pillanatban megtaláljuk azt a meghatározott láncszemet, amelyet teljes erővel meg kell ragadnunk, hogy az egész láncot kezünkben tarthassuk és jól előkészíthessük az átmenetet a következő láncszemre . . .”²⁷

Lenin és a bolsevik párt mesterien értett ahhoz, hogy forradalmi tevékenységében megtalálja a legfontosabb láncszemet. Például 1917 elején – a februári forradalom után – a döntő láncszem a háborúból való forradalmi kilépés volt. A bolsevikok megragadták ezt a láncszemet, s így vált lehetővé, hogy elvezessék a tömegeket a szocialista forradalomhoz.

Természetesen minden országban és minden szakaszban más és más feladat a kommunisták politikájának fő láncszeme, s ezt konkrétan kell meghatározni. Az adott szakaszban egy-egy országban a harc legfontosabb láncszemének helyes meghatározása előfeltétele annak, hogy győzedelmeskedjék az az ügy, amelyért a kommunisták a dolgozók széles rétegeivel együtt harcolnak.

A helyes taktika, a munka formáinak és módszereinek okos megválasztása, a tömegek megnyerése lehetővé teszi, hogy a kommunisták sikereket érjenek el a mindennapi harcban, s megteremti a kizsákmányoló rendszer elleni döntő roham előkészítésének feltételeit.

²⁷ Lenin Összes Művei. 36. köt. Kossuth Könyvkiadó 1972. 190. old.

A kommunista mozgalom stratégiájával és taktikájával a fő ellenségnek, a burzsoáziának a stratégiája és taktikája áll szemben. Nyilvánvaló, hogy politikájuk meghatározásakor a kommunistáknak figyelembe kell venniük az ellenfél stratégiáját és taktikáját, osztályuralmának sajátos módszereit, s azokat a formákat, amelyeket a dolgozók harcának elfojtására alkalmaz.

A kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozása mélyrehatóan elemezte a világimperializmus mai stratégiájának és taktikájának jellemző vonásait. A tanácskozás fő dokumentumában erről ez olvasható:

„Az imperializmus agresszív politikájának alapja az a törekvés, hogy minden eszközzel gyengítse a szocializmus állásait, elnyomja a népek nemzeti felszabadító mozgalmát, akadályozza a kapitalista országok dolgozóinak harcát, feltartóztassa a kapitalizmus hanyatlásának visszafordíthatatlan folyamatát... Az imperializmus agresszív stratégiájának éle, akárcsak korábban, ma is mindenekelőtt a szocialista államok ellen irányul.”²⁸

Ebben jelölte meg a tanácskozás a világimperializmus fő stratégiai vonalának lényegét.

Az uralkodó osztályok taktikája nem változatlan, kiváltképpen nem az a burzsoáziáé. A helyzettől függően változtatja és javítja taktikáját.

A burzsoázia rendszerint két fő harci módszert használ a dolgozó tömegekkel szemben: elsősorban az *erőszak*, másodsorban a *reformok*, a munkásmozgalomnak tett részleges engedmények módszerét. Ez a két módszer hol felváltja egymást, hol pedig egymásba fonódik, attól függően, hogy a munkásosztály erői milyen helyzetben vannak, milyenek a lehetőségei a kapitalizmus ellen folyó harcban.

Leonyid Brezsnyev hangsúlyozta:

„A nemzetközi küzdőtéren változó erőviszonyok és a burzsoá országokban éleződő osztályharc feltételei között a kapitalizmus kénytelen olyan újabb harci eszközökhöz és módszerekhez folyamodni, amelyek sokban szinte ellentétesek a tőkés rendszer szokásos »klasszikus« vo-

²⁸ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 8. old.

násaival. A tőkésék abban a törekvésükben, hogy megszilárdítsák társadalmi bázisukat, az elnyomás módszerei mellett részben teljesítik a dolgozók követeléseit. Ez – Lenin meghatározása szerint – »a lényegtelen engedményeknek és a lényeghez való ragaszkodásnak« a módszere, amely azt az illúziót kelti, hogy a munkásosztály elérheti vágyainak teljesítését a munkáltatókkal való megegyezés útján, a társadalom forradalmi átalakítása nélkül, a kapitalista rendszer keretei között.»²⁹

A nemzetközi burzsoázia levonta a tanulságokat azokból a vereségekből, amelyeket osztálya a szocialista országokban elszenvedett, s megtanulta, hogyan alkalmazkodjék az új helyzethez. Nagymértékben felhasználja a demagógiát, a burzsoá reformizmust, az opportunistai ideológiát és politikát, s szüntelenül új módszereket keres ahhoz, hogy belülről ássa alá a munkásmozgalmat, s azt az állammonopolista kapitalizmus rendszerébe „integrálja”.

Mindezzel – egészen véve – a burzsoázia kétségkívül elér bizonyos eredményeket. A mai körülmények között azonban ez már nem elegendő. Egyre inkább megmutatkozik, hogy a részleges reformokkal már nem lehet becsapni a dolgozó tömegeket, nem lehet letéríteni őket az osztályharc útjáról. E tömegek mind határozottabban visszautasítják a burzsoázia manővereit.

Jórészt éppen ez magyarázza meg azt a tényt, hogy a monopolista oligarchia a mostani körülmények között erősen fokozza a megtorlásokat a szocialista és a demokratikus erőkkel szemben. Sok országban tapasztalható, hogy a burzsoázia reakciós köréi áttérnek a mind nyíltabb erőszak politikájára. A tőkésországok vezető köréi a dolgozók megmozdulásait terrorral, provokációkkal, sok esetben a fasiszta erőszak módszereivel igyekeznek fékezni és gyöngíteni. Erősödik a burzsoázia politikájában az a törekvés, hogy a fegyveres erőket állítsák a forradalmi erők útjába. (Erre utaltak Chile, Franciaország, Olaszország, Görögország és más országok kommunista pártjainak határozatai.)

A burzsoá politika mindkét irányzata – a reformista és az elnyomó – egyaránt súlyos veszéllyel fenyegeti a munkásosztályt. Ehhez figye-

²⁹ Ugyanott, 124–125. old.

lembe kell venni, hogy napjainkban a reformista taktika módszerei és eszközei sokkal finomabbak és rugalmasabbak, mint korábban voltak.

A kommunisták harcolnak a burzsoá taktika ellen, bárhogyan álcázza is magát, s nagyon jól tudják, hogy a burzsoázia *nem egységes*. Az imperialista burzsoázia táborra *két nagy szárnyra* oszlik: egy szélsőségesen reakciós és egy viszonylag mérsékelt szárnyra. Mindkét csoportosulásnak ugyanaz a stratégiai célja: fenn akarják tartani a monopolista burzsoázia uralmát. A két csoport taktikája azonban különbözik egymástól. Az imperializmus szélsőjobboldali szárnya a nemzetközi feszültség fokozása, a veszélyes külpolitikai kalandok, a demokratikus és a munkásmozgalom elleni kegyetlen megtorlások és erőszakos elnyomásuk politikája mellett foglal állást. Ennek az irányzatnak azok az imperialista körök a hívei, amelyek határozottan támogatják az Egyesült Államokban az „ultrákat”, az NSZK-ban az újnáci pártot (NDP) és a CDU-CSU szélsőjobboldali szárnyát, Franciaországban és Olaszországban a szélsőjobboldali elemeket.

Éppen ezek az erők ösztönözték az Egyesült Államok vietnami agresszióját és Izrael támadását az arab államok ellen. Ezek szervezték a reakciós puccsot Chilében és néhány más latin-amerikai országban, Indonéziában és több afrikai államban.

A burzsoázia másik szárnya óvatosabb taktikát folytat. Számol a világban kialakult erőviszonyokkal, a munkásosztály hatalmával. Ezért bizonyos esetekben hajlandó külpolitikai kompromisszumokat tenni, részleges engedményeket adni a demokratikus és a munkásmozgalomnak.

A munkásosztálynak korántsem mindegy, hogy a burzsoázia melyik szárnya van uralmon. A munkásmozgalom a szélsőségesen reakciós erőkre méri a fő csapást, mert bennük látja a legnagyobb veszélyt.

Az imperializmus már nemegyszer megmutatta, hogy nem riad vissza sem az ellenforradalom exportjától, sem háborúk kirobbantásától avégett, hogy letörje a világszocializmust, a felszabadító és forradalmi mozgalmat. Nem ellenezné a szocialista országok elleni termonukleáris háborút sem, hogy így állítsa meg a történelmi haladást. Az emberiség szerencséjére azonban napjainkban az imperializmus kénytelen számot vetni a vele szemben álló forradalmi erőkkel, elsősorban a szocialista világrendszerrel. A szocializmus erős gátló tényező, határt szab az imperializmus agresszivitásának.

A marxista-leninista tanítás alapján, korunk sajátosságainak és a történelmi tapasztalatoknak a figyelembevételével, a kommunista világmozgalom kidolgozta az imperializmus ellen, a szocializmus győzelméért vívott harcának stratégiáját és taktikáját. E stratégia és taktika következetes megvalósítása, a jobboldali és a „baloldali” opportunisták torzításaitól való megóvása a kommunista világmozgalom újabb győzelmeinek biztos záloga.

A MAI VILÁGFORRADALMI FOLYAMAT ÉS A KOMMUNISTA MOZGALOM NEMZETKÖZI STRATÉGIÁJA

Az emberiség sokévszázados történelme nem ismert olyan mélyreható, világtörténelmi jelentőségű társadalmi és politikai változásokat, mint amelyenek Földünkön a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után végbementek. A világ első szocialista forradalmának győzelme nemcsak a kapitalizmus hosszú egyeduralmának vetett véget, megkezdődött ezzel a magántulajdonosok évezredes uralmának az összeomlása is. A politikai élet középpontjába a nemzetközi munkásosztály nyomult. Új történelmi korszak köszöntött be, amely tart ma is, s majd a szocializmus világméretű, teljes győzelmével ér véget.

A mostani korszak tartalmának tudományos elemzése – amint arról az I. fejezetben már szó volt – adja meg az elméleti alapot a nemzetközi kommunista mozgalom politikai stratégiájának kidolgozásához.

Minthogy egy-egy korszak a világtörténelem egy bizonyos időszakát öleli fel, ezen belül a vezető, a meghatározó (társadalmi-gazdasági) formáció mellett rendszerint még léteznek és egymásra hatnak más, megelőző formációk maradványai, vagy a még vezető formációt felváltó új formáció már létrejött formái, vagy ezek is, azok is egyidejűleg.

A *történelmi korszak* tudományos fogalmát elsőként Marx és Engels alkalmazták a „Kommunista Kiáltvány”-ban, amikor a „burzsoázia korszaka” kifejezést használták. Tágabb tudományos értelemben Lenin magyarázta meg ezt a fogalmat. „Idegen lobogó alatt” című cikkében megállapította, hogy a feltörekvő burzsoázia és a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet korszakát a kapitalizmus uralma és imperializmusba való átnövésének korszaka követte: az a korszak, amelyben megérlelődtek a proletárforradalom előfeltételei. Ezt követően, az első világháború és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom éveiben megkezdődött az új történelmi korszak, amely – Lenin szavai-
val – „olyan »helyzetbe» hozza a burzsoáziát, amelyben a feudálisok

voltak az első korszakban.”¹ A munkásosztály és a valóságos (a már létező) szocializmus központi történelmi erővé vált a nemzetközi küzdőtéren.

Lenin a világban 1917 után végbement minőségi változásokat általánosítva a következőket írta:

„A kapitalizmusnak és a kapitalizmus maradványainak megsemmisítése, a kommunista rendszer alapjainak lerakása – a világtörténelem most megkezdődött új korszakának a tartalma.”²

1. A JELENLEGI KORSZAK ÉS A VILÁGFORRADALMI FOLYAMAT FEJLŐDÉSÉNEK ÁLTALÁNOS TÖRVÉNYSZERŰSÉGEI A MOSTANI SZAKASZBAN

A korszak fő tartalma

A jelenlegi korszak kifejezésen *azt a tartós történelmi időszakot értjük, amelyben az osztályharc nyomán gyakorlatilag megvalósul a világon a kapitalizmusból a szocializmusba való forradalmi átmenet.* Ez a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmével kezdődött.

A jelenlegi korszak *fő tartalmát* tömören a következő megfogalmazás fejezi ki:

„Korunk a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszaka.”³

Napjainkban pontosan ez fejezi ki a társadalmi haladás fő irányát. Törvényszerű, hogy – a kapitalizmus elkeseredett ellenállása ellenére – Szovjet-Oroszország, majd a Mongol Népköztársaság példája nyomán a második világháború után a szocializmus útjára léptek Kelet- és Közép-Európa, Kína, Korea, Vietnam népei. 1959-ben győzelmet aratott a kubai forradalom. Afrika, a Közel-Kelet és Ázsia sok állama

¹ Lenin Összes Művei. 26. köt. 132. old.

² Lenin Összes Művei. 41. köt. 402. old.

³ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 8. old.

a szocialista orientációjú fejlődés útját választotta. Megnövekedtek a szocializmus erői a tőkésországokban, világszerte elterjedtek a szocialista eszmék.

Miután megtört a kapitalizmus egyeduralma és a szocializmus megszilárdult egy országban (a Szovjetunióban), a második legfontosabb forradalmi változás az volt, hogy a szocializmus kilépett egy ország keretéből, és létrejött a szocialista világrendszer. Ennek eredményeként megnyílt az a reális perspektíva, hogy a szocializmus az egész világpolitika döntő tényezője legyen. Lehetővé vált, hogy az imperialista agresszorokkal és kalandorokkal a szocializmus, a nemzetközi munkáosztály és a nemzeti felszabadító mozgalom egyesült erővel szálljon szembe. A korszak fő ellentmondása immár több mint fél évszázada a szocializmus és a kapitalizmus közötti ellentmondás. E kettő harca az egész világfejlődés tengelyévé vált. A szocializmus befolyása Földünk politikai életére az idők folyamán nő, a kapitalizmusé viszont mind nyilvánvalóbban csökken.

Az új korszakban óriási változást hozott az imperializmus gyarmati rendszerének összeomlása. Több fiatal állam a fejlődés nemkapitalista útjára lépett. Hatalmas birodalmak dőltek meg. A gyarmati sorból felszabadult népek ma aktív, alkotó szerepet töltenek be a világ társadalmi fejlődésében.

A nemzetközi küzdőtéren az erők általános megoszlásában fontos minőségi változást hozott az, hogy megerősödtek a forradalmi munkáosztály pozíciói, aktivizálódott osztályharca, s különösképpen az, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom korunk legbefolyásosabb politikai erejévé vált.

A történelmi fejlődés mostani szakasza e változások következtében sok sajátos vonást mutat. Amint a kommunista és munkáspártok 1969. évi tanácskozása hangsúlyozta:

„Az emberiség olyan helyzetben lépett évszázadunk utolsó harmadába, amelyben éleződik a haladás és a reakció, a szocializmus és az imperializmus erőinek történelmi párharca. E párviadal küzdőtere az egész világ, a társadalom életének valamennyi fő területe: a gazdaság, a politika, az ideológia és a kultúra.”⁴

A szocializmus, miután győzött a földkerekség egyharmadán, a kom-

⁴ Ugyanott, 7. old.

munizmusba vezető útjának új szakaszába lépett. Nagy sikereket ért el a világpolitika alakításában, s az emberek sokaságának nyerte meg az értelmét és a szívét. A kapitalizmus – bármilyen erőfeszítéseket tett is – képtelen volt arra, hogy a helyzetet a maga javára megváltoztassa, és a történelmi kezdeményezést megtartsa.

Az imperializmus a legutóbbi években súlyos vereségeket szenvedett a nemzetközi küzdőtéren. Kudarcot vallott a szocialista országokkal szembeni stratégiája, amely az „erőpolitikára” és a hidegháborús politikára épült. Az imperialista hatalmak arra kényszerültek, hogy a békés egymás mellett élés elvét a különböző társadalmi rendszerű államok közötti kapcsolatok alapján ismerjék el, s kénytelenek voltak hozzájárulni ahhoz, hogy ezt az elvet megfelelő dokumentumokban és egyezményekben jogi formába öntsék. A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején az imperialista hatalmak egész sor olyan egyezményt kötöttek a szocialista országokkal, amelyek fordulatot hoztak a nemzetközi feszültség enyhülése irányában.

A vietnami béke helyreállítása a forradalmi erők imponáló győzelmét mutatja. Összeomlottak a reakciónak azok a számításai, hogy elnyomhatja az arab és az afrikai népek nemzeti felszabadító harcát. Latin-Amerikában is, jóllehet kudarcok és átmeneti vereségek történtek, erősödtek a forradalmi folyamatok.

Összefoglalva: a világfejlődés mostani szakaszát az jellemzi, hogy tovább mélyül a harc a szocializmus, a béke, a demokrácia, valamint az imperializmus, a háború, a reakció erői között. Amint Lenin előre látta: a harc váltakozó sikerrel folyik egy-egy adott szakaszban, *történelmi sikon azonban az imperializmus védekezik, a forradalmi erők viszont támadásban vannak.*

A jelenlegi korszak és mostani szakaszának marxista-leninista elemzése a társadalmi fejlődés előremutató, haladó jellegének és az emberi történelem egységének materialista értelmezéséből indul ki. A burzsoá társadalomtudomány ezzel szemben idealista világnézet alapján áll, ténylegesen tagadja a történelmi fejlődés törvényszerűségeit. Például Arnold Toynbee, az ismert angol történész és filozófus azt a gondolatot vetette föl, hogy a világban olyan „helyi civilizációk” vannak (indiai, arab, kínai, nyugati stb.), amelyek valamiképpen körforgásszerűen, egymástól elszigetelten fejlődnek. E hamis föltevésből kiindulva,

Toynbee arra a nem kevésbé hamis következtetésre jut, hogy az emberiség fejlődésének nincs törvényszerű jellege, éppen ezért beszélni sem lehet bármiféle történelmi korszak konkrét tartalmáról. Elmélete szerint a történelemben valamiféle „isteni” elrendeltettség érvényesül, s így a népek nem tehetnek mást, mint hogy bízzanak a sorsban.

A burzsoá teoretikusok különösen nagy buzgalommal propagálják a társadalmi fejlődés néhány formális ismervét, s közben hallgatnak társadalmi tartalmáról. Figyelmen kívül hagyják a jelenleg létező két társadalmi rendszer szöges ellentétét, s a formáció fogalma helyett olyan mesterkélt fogalmakkal operálnak, mint a „konvergencia” (vagyis a két rendszer közeledése egymáshoz), az „indusztriális és a posztindusztriális társadalom”, a „technotronika korszaka” stb. Az efféle definíciók legfőbb jellemzője az, hogy elutasítják az osztályoknak és az osztályharcnak – a társadalmi fejlődés fontos hajtóerejének – az elemzését.

Nyugaton nagyon népszerű az a nézet, hogy a mai körülmények között a tudományos-technikai forradalom teljesen helyettesíti a társadalmi forradalmat. Például a Garaudy-típusú jobboldali revizionisták úgy gondolják, hogy a tudományos és technikai haladás hatására a kapitalista társadalmi viszonyok összhangba jutnak a termelőerők új fejlődésével. Ezen az alapon tagadják a jelenlegi korszaknak, a kapitalizmusból a szocializmusba való forradalmi átmenet korszakának társadalmi értelmét.

Mindezek a gondolatok tehát arra irányulnak, hogy korunk értelmét úgy határozzák meg, hogy az a modernizálásnak, azaz a kapitalizmus megújításának, tökéletesítésének, tehát egyáltalán nem a válságának és pusztulásának a kora. Ez a felfogás lényegében abszolutizálja a kapitalizmus alkalmazkodási és életképességét. Egyes szociológusok (Talcott Parsons, Robert Merton) még azt is kifejtik, hogy a kapitalizmusban megvan a végtelen önfejlesztésnek, a stabilitás megőrzésének a képessége. Az efféle vélemények azonban nem állják ki az idő próbáját.

A kapitalizmus mint társadalmi rendszer általános válságát éli. A legutóbbi években olyan minőségi változások figyelhetők meg, amelyek e válság továbbmélyüléséről és kiszélesedéséről tanúskodnak.

A legutóbbi évek folyamán a világban bekövetkezett változások tel-

jesen igazolják az 1969-es moszkvai tanácskozás alábbi megállapításának helyességét:

„Az imperializmus képtelen visszaszerezni az elveszített történelmi kezdeményezést és visszafelé fordítani a mai világ fejlődését. Az emberiség fejlődésének fő útvonalatát a szocialista világrendszer, a nemzetközi munkásosztály és az összes forradalmi erő határozza meg.”⁵

Ez a következtetés a kor fő tartalmát – a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetet – összeköti a világforradalmi folyamattal, amely e történelmi átmenet megvalósításának és biztosításának egyetlen eszköze.

A világforradalmi folyamat egysége és sokfélesége

A marxista-leninista tudomány abból indul ki, hogy az emberiség történelmének elválaszthatatlan része, lényegében fő fejlődési vonala a forradalmi folyamat. Ez biztosítja, hogy a társadalom folyamatosan, fokról fokra fejlődjék úgy, hogy ennek a fejlődésnek a perspektívája a kommunista viszonyok világméretű győzelme legyen. Világos, hogy a forradalmi folyamat évszázadok alatt különböző szakaszokon ment át. *A jelenkori forradalmi folyamat, amelynek alapját az októberi forradalom vetette meg, szocialista világforradalmi folyamat, az egész emberiség gyökeres társadalmi átalakításának folyamata.*

Lenin hangsúlyozta, hogy az új korszakban a nemzetközi forradalmat egységes folyamatnak kell felfogni, amely világméretű, tehát az egész emberiségre kiterjed, vagyis nem marad egy ország vagy körzet szűk határai között.

A világforradalmi folyamat fogalma, amely napjaink marxista irodalmában meghonosodott, a tágabban értelmezett szocialista világforradalomról mint hosszú történelmi folyamatról szóló lenini tanítás továbbfejlesztése. Lenin ezt írta:

„A szocialista forradalom nem egyetlen csata, hanem a legkülönbözőbb gazdasági és demokratikus átalakításokért folyó csaták egész sorának a korszaka, amely csak a burzsoázia kisajátításával fejeződhet be.”⁶

⁵ Ugyanott, 9. old.

⁶ *Lenin* Összes Művei. 27. köt. Kossuth Könyvkiadó 1971. 58. old.

A jelenkori világforradalmi folyamat egyetlen áramlatában egyesül annak a harcnak sokféle folyama és formája, amelyet a különböző osztályok és társadalmi csoportok az imperializmus ellen vívnak. Más szóval, magában foglalja korunknak mindazokat a forradalmi és felszabadító mozgalmait, amelyek végső fokon biztosítják az átmenetet a kapitalizmusból a szocializmusba. Ez az értelmezés tudományosan és pontosan kifejezi az objektív valóságot, megragadja az emberiség szocializmusba való forradalmi átmenetének közös lényegét és az átmenet formáinak sokféleségét.

Hangsúlyoznunk kell, hogy egyáltalán nem minden – a reakciósök és a kizsákmányolók elleni – megmozdulás ömlik bele automatikusan a forradalom folyamába. Például az anarchista, ultrabaloldali akciók a legtöbbször kárt okoznak a forradalom sikeres fejlődésének, a reakció kezére játszanak. Amikor tehát világforradalmi folyamatról beszélünk, a harcnak csakis olyan formáira és megnyilvánulásaira gondolhatunk, amelyek valóban elősegítik, hogy a világ szocialista átalakításának általános perspektívája közelebb jusson a megvalósuláshoz.

A világforradalom fő erői

A Párizsi Kommüntől az októberi forradalomig eltelt időszakban a forradalmi folyamatnak két fő ereje volt: a nemzetközi munkásosztály és – kisebb mértékben – a nemzeti felszabadító mozgalom. Október eredményeként a forradalmi folyamat új ereje keletkezett, amelyet kezdetben egy ország, majd a szocialista országok csoportja képviselt. A Szovjetunió, a szocialista közösség országai olyan döntő erővé váltak, amely szemben áll az imperializmussal, s a világforradalom anyagi bázisa és a pillére.

Az a szerves kapcsolat, amely a győztes, hatalomra jutott munkásosztály és a forradalmi munkásmozgalom minden más osztaga között fennáll, a forradalom újabb erőforrásává vált. A burzsoázia szinte két tűz közé került: „hátról” a munkásosztály és a nem proletár rétegekből és osztályokból származó szövetségesei támadják – közöttük a gyarmati és a függő országok antiimperialista erői –, „előlről” pedig a szocialista közösség áll az imperializmussal szemben.

A régi világ átalakításáért folytatott nagy forradalmi harcban bá-

rom fő erő egyesül: a szocialista közösség, a nemzetközi munkásosztály és a népek nemzeti felszabadító mozgalma.

A marxista-leninisták egyik fő céljuknak tekintik, hogy minden módon erősítsék a forradalmi tábor harci egységét. Az imperializmus nemzetközi erő, egyedül harcolni ellene reménytelen. Lenin így szólt erről:

„A világimperializmusnak meg kell buknia, ha minden egyes ország kizsákmányolt és elnyomott munkásainak forradalmi támadása... egyesül az emberiség ama százmilliókra menő tömegének forradalmi támadásával, amely eddig a történelmen kívül állott, amelyet csupán a történelem objektumának tekintettek.”⁷

A jelenkori feltételek között az imperialistaellenes forradalmi világfrontban az élcsapat: a szocialista közösség. Ez a nemzetközi munkásosztály fő vívmánya.

A valóságos szocializmus ma a világfejlődés döntő tényezője. A Szovjetunió és a szocialista közösséghez tartozó többi állam gazdasági és politikai vívmányai, a fejlett szocialista társadalom építése, az a konkrét és sokoldalú támogatás, amelyben a szocializmus az imperializmus ellen harcoló valamennyi erőt részesíti, az egész Földre kiterjedő demokratikus és igazságos békéért folytatott szakadatlan harc – mindez együtt teszi ki azt a döntő tényezőt, amellyel a valóságos szocializmus a világforradalmi folyamat előrehaladását segíti.⁸

A szocialista államok munkásosztálya a világ nem szocialista részének munkásosztályával együtt olyan egységes forradalmi erő, amelyik a világforradalmi folyamatban a vezető szerepet tölti be, és a korszak középpontjában áll. A kapitalista és a fejlődő országok munkásosztálya vívja a legaktívabb és legelszántabb harcot a tőke ellen.

A munkásosztály ereje – hangsúlyozta Lenin – nemcsak abban van, hogy a legforradalmibb osztály, hanem abban is, hogy „bíven kifejezi a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömegének, az összes félproletároknak (vagyis a részben munkaerejük eladásából élőknek), az összes kisparasztoknak stb. az érdekeit”⁹.

A munkásosztály éppen ezért tudja egyesíteni és vezetni a dolgozó és kizsákmányolt lakosság legszélesebb rétegeit.

⁷ Lenin Összes Művei. 41. köt. 221. old.

⁸ Lásd részletesebben e fejezet 3. alfejezetében.

⁹ Lenin Összes Művei. 40. köt. Kossuth Könyvkiadó 1974. 54. old.

Az 1969. évi nemzetközi tanácskozás hangsúlyozta:

„A kapitalizmus fellegráiraiban – amint ezt a legutóbbi idők eseményei is bizonyították – a munkásosztály a forradalmi harc, az egész demokratikus, imperialistaellenes mozgalom fő mozgatóereje.”¹⁰

A tőkésországok munkásosztálya folytonos gazdasági és politikai osztályharcával aláássa az egész kizsákmányoló rendszer alapjait, állhatatosan és önfeláldozóan küzd a világ forradalmi átalakításáért.¹¹

A valóságos, már létező szocializmus és a nemzetközi munkásosztály mellett tevékenyen részt vesznek a világforradalmi folyamatban a *forradalmi demokratikus erők* is, köztük a *nemzeti felszabadító erők*. Tudni való, hogy a demokratikus forradalmi mozgalom szélesebb körre terjed ki, mint a nemzeti felszabadító folyamatok; az előbbi magában foglalja a fejlett országok dolgozóinak monopóliumellenes harcát, a népeknek a békéért és leszerelésért folytatott küzdelmét, a demokratikus nőmozgalmat, a parasztság harcát a mezőgazdaságban végrehajtandó átalakításokért, a haladó diákmozgalmakat stb.

Lenin rámutatott arra, hogy világméreteken:

„A szociális forradalom nem mehet végbe másképpen, mint egy egész olyan korszaknak a formájában, amely egyesíti a proletariátusnak a fejlett országok burzsoáziájával viselt polgárháborúját és a fejletlen, elmaradott és elnyomott nemzetek demokratikus és forradalmi mozgalmainak, köztük a nemzeti felszabadító mozgalmaknak *egész sorát*.”¹²

A kommunisták nagy történelmi jelentőségű progresszív eseménynek, a világforradalmi folyamatot előmozdító és kiszélesítő tényezőnek tartják az elnyomott népek öntudatra ébredését az októberi forradalom hatására.

A nemzeti felszabadító mozgalom világméretű fellendülése, önálló és aktív forradalmi erővé válása egyenes következménye volt annak, hogy a világban az osztály-erőviszonyok gyökeresen megváltoztak a szocializmus javára.

A nemzeti felszabadító mozgalom erői annál jelentősebben járulhat-

¹⁰ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 18. old.

¹¹ Lásd részletesebben a IV. fejezet 1. alfejezetében.

¹² Lenin Összes Művei. 30. köt. Kossuth Könyvkiadó 1971. 110. old.

nak hozzá a világforradalmi folyamat előrehaladásához, minél tudatosabban lépnek harci szövetségre a szocialista világgal és a nemzetközi munkásosztályal.¹³

A népek életkörülményei, gazdasági, társadalmi és politikai tekintetben nagyon sokfélék. Ezért a forradalmi átalakítások folyamata a világ egyes országaiban és körzeteiben különböző formákban megy végbe. A forradalmi mozgalmak formáinak változatossága növekszik a forradalom társadalmi bázisának kiszélesedésével, újabb országok és népek bekapcsolódásával a forradalmi mozgalmakba. A világforradalmi folyamatot kialakító mozgalmak különböznek egymástól résztvevőik társadalmi összetétele és mozgalmuk közvetlen céljai szerint. E mozgalmaknak minden országban határozott nemzeti sajátosságai vannak.

A világforradalmi folyamatnak azonban ezzel együtt megvannak az általános törvényszerűségei. Nem is lehet másképp, minthogy ez a folyamat egységes egész, nem pedig egyes elszigetelt mozgalmak és akciók összege. Az egységes világforradalmi folyamat fejlődésében a fő jellemző vonások és a törvényszerűségek alapján értelmezhetjük helyesen egy-egy ország sajátosságait, úgyszintén korunk mindhárom fő forradalmi áramlatának dinamikáját.

A világforradalmi folyamat általános törvényszerűségei

A világforradalmi folyamat minden alkotórésze a saját objektív belső törvényszerűségeinek alárendelve fejlődik. Így a munkásosztály harcának megvannak a saját törvényszerűségei; ezek nem azonosak a világforradalmi folyamat előrehaladásának általános törvényszerűségeivel, bár szervesen összefonódnak velük, s az általános törvényszerűségek befolyásolják őket. A világforradalmi folyamat nagyon fontos része a kommunista társadalmi-gazdasági formáció építése, s ennek szintén megvannak a maga törvényszerűségei és jellemző vonásai.

A szerves egészként fölfogott *világforradalmi folyamatnak* mindazonáltal vannak általános, objektív törvényszerűségei. Ezek semmiképp sem mondanak ellent az alkotórészek – a szocializmus, a nem-

¹³ Lásd részletesebben e könyv VIII. fejezetében.

zetközi munkásmozgalom és az antiimperialista harc – fejlődéstörvényeinek. A forradalmi folyamat általános törvényszerűségei dialektikusan hatnak egymásra, és összefonódnak az egyes forradalmi áramlatok fejlődésének törvényszerűségeivel, mintegy magukba szívják a legáltalánosabbat, a legfontosabbat.

A marxista-leninisták *a világforradalmi folyamat általános törvényszerűségein e folyamat előrehaladásának történelmileg meghatározott fő jellemző vonásait és tendenciáit értik*. Ennélfogva tehát csakis olyan minőségi és elvi jellemző vonásokról, olyan közös tendenciákról van szó, amelyek az egész folyamatra jellemzőek.

A világforradalmi folyamat előrehaladását biztosító igen fontos objektív tényező a *szocialista államok közössége*. A valóságos szocializmus sikerei nagy hatással vannak az egész folyamat előrehaladására. Ez a jelenkori világméretű forradalmi harc *egyik legfontosabb jellemző vonása*.

Leonyid Brezsnyev, az SZKP Központi Bizottságának főtitkára erről kifejtette:

„Nagy és magasztos az a történelmi szerep, amelyet a szocialista rendszer – az emberiség társadalmi fejlődésének élcsapata – a jelenkori feltételek között betölt. Mint az összes ország dolgozó és elnyomott tömegei évszázados álmának megtestesülése, mint a reakció, az elnyomás és az agresszió erőire kimondott ítélet, mint a szabadság és függetlenség, a tartós béke valamennyi harcosának hatalmas támasza, mint minden nép reménységének szimbóluma és jövőndő boldogságának záloga lépett be a mi nehéz és viharos korunkba.”¹⁴

A szocializmus sikeres előrehaladása, a kommunizmus anyagi-műszaki bázisának megteremtése az egész világforradalmi folyamat fő és meghatározó törvényszerűsége, korunk – a szocializmusba és a kommunizmusba való átmenet kora – fő történelmi tartalmának az életben való megvalósítása.

Emellett jellemző törvényszerűsége a világforradalmi folyamatnak, hogy *a nemzetközi munkáosztály a társadalom életének a középpont-*

¹⁴ L. I. Brezsnyev: Leninszkim kurszom. Recsi i sztatyji. 2. köt. Moszkva 1970. 593. old.

jába került. Az a nagy társadalmi eltolódás, amelyet a szocializmus győzelme idézett elő, egyre erősebben hat az osztályerők megoszlására és a forradalmi harc világméretű fejlődésére. A nemzetközi munkásosztálynak a világforradalmi folyamatban betöltött vezető szerepe meghatározza a társadalmi fejlődés távlatait, és végső fokon biztosítja a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetet.

Korunkban minden forradalmi mozgalom és átalakítás egyik legfontosabb törvényszerűsége az, hogy *történelmi irányzatuk azonos.* A jelenkori forradalom szükségszerű végeredménye a szocializmusba való átmenet. Az átmenet ideje azonban különböző, időtartama kiterjedhet egy egész korszakra. S ennek során a végső cél megközelítése természetesen nem mindig egyenes vonalú. Például a nemzeti felszabadító harc – főképpen első szakaszaiban – nem irányul egyenesen és közvetlenül a kapitalizmus ellen. Világméretekben és történelmi távlatban szemlélve azonban a kolonializmus és a neokolonializmus ellen küzdők akciói gyöngítik az imperialista rendszert, elvezetik a tömegeket a szocializmusért vívott harchoz, s beleolvadnak a világforradalmi folyamatba. Általános törvényszerűség tehát, hogy korunk összes forradalmi áramlatát a *szocialista távlat, a szocialista orientáció* jellemzi.

A korábbi történelmi korszakokban ilyen általános törekvés volt a kapitalizmus felé haladás, a hűbéri társadalom megszüntetése. Ez *osztónös* folyamat volt. Most viszont a kapitalizmus és az imperializmus ellen vívott harcban növekvő szerepe van a *tudatos* tényezőnek: a forradalmi marxista-leninista pártok politikai vezető szerepének. A tömegek célratörő, tudatos tevékenysége a legteljesebben a szocialista országokban nyilvánul meg.

Az egyedüli, végső fokon szocialista távlat, a világforradalmi folyamat három fő alkotórészének közös antiimperialista irányzata meghatározza kapcsolataikat és együttműködésüket a harcban. A szocialista világrendszer, még inkább a munkásosztály és a nemzeti felszabadító erők egyedül sokkal nehezebben tudnának eredményes harcot vívni az imperializmus ellen. Szükség van szoros harci szövetségükre.

A kommunistaellenes burzsoá propaganda és a különféle opportunisták a legutóbbi években különösen nagy igyekezettel próbálják megosztani a világforradalmi folyamatot, megbontani egységét, arra törekedve, hogy nemzetek szerint szétforgácsolják azt. Ennek során a való-

ságos szocializmusra, mindenekelőtt a Szovjetunióra és az SZKP-ra mérik a fő csapást.

Óriási kárt okoz a forradalomnak a kispolgári és nacionalista maoista csoportnak az a törekvése, hogy meggyöngítse a szocialista világ szerepét, s ráerőltesse a világforradalmi folyamatra saját politikai és ideológiai vezetését. A maoista vezetők egyeduralkodó céljaikat követve azon mesterkednek, hogy az egységes világforradalmi folyamatot egymástól elszigetelt részekre bontsák.

Az igazi forradalmárok határozottan visszaverik a szakadárokat, mindazokat, akik megkísérlik, hogy az imperialistaellenes erők egységét megbontsák. Abból indulnak ki, hogy *az egység a világforradalmi folyamat előrehaladásának törvényszerűsége*. A forradalmi erők egységének megbontása következtében gyöngül a világforradalom ereje, s az imperializmus egyik-másik országban, egy-egy gyöngye ponton támadást tud indítani. Tehát: a világforradalmi folyamat előrehaladása törvényszerűen megköveteli, hogy harci egység legyen valamennyi alkotórésze és áramlata között. Ez az egység annak alapján jön létre, hogy az imperializmus ellen harcolók érdekei azonosak, s a nemzetközi munkásosztály és a marxista-leninista pártok egységbe forrasztják őket.

A világforradalmi folyamat egyik fontos törvényszerűsége, hogy *nem egyenletesen halad előre, hanem ugrásszerűen*. Az egész kapitalista világrendszer objektíve megérett arra, hogy a szocializmus felváltsa, de a tömegek forradalmi készsége és aktivitása országonként különböző, a forradalom feltételei különböző időben érlelődnek meg. Ennek alapja a kapitalizmus egyenlőtlen gazdasági fejlődésének a törvénye. Ma is érvényes Leninnek az a tétele, hogy a szocializmus győzhet egy-egy országban. Az új az, hogy napjainkban a szocialista világrendszer minden forradalmi erőnek óriási segítséget tud nyújtani.

A forradalmi folyamat egyes részeinek eltérő fejlődési ritmusa bizonyos ellentmondásokat és nehézségeket okoz. Ezeket azonban a marxista-leninisták rugalmas taktikával le bírják győzni.

Az ultrabaloldali opportunisták felhívásai arra, hogy exportálni kell a forradalmat azokba az országokba, ahol ennek bekövetkezte, szavaik szerint, túlságosan sokáig késik, gyökeresen ellentmond annak a tör-

vényszerűségnek, hogy a forradalmi folyamat történelmileg meghatározott, s egyenlőtlenül halad előre. Semmi sem gyorsíthatja meg mesterségesen a forradalom eljövételét.

A történelmi tapasztalat tanúsága szerint a világforradalmi folyamat általános törvényszerűségei közé tartozik az, hogy *társadalmi bázisa kiszélesedik, vagyis e folyamat szélességében kiterjed*. A munkások, parasztok, diákok, az alkalmazottak, az értelmiségiek és a lakosság más csoportjai mind határozottabban és tudatosabban kapcsolódnak be az imperializmus ellen, a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért folytatott harcba. Az imperializmus elleni forradalmi harc útjára léptek valamennyi világrész népei, s amint telik az idő, a dolgozók újabb és újabb nemzedékei és rétegei kapcsolódnak be a politikai életbe a forradalom és a szocializmus erőinek oldalán.

Ez a folyamat törvényszerű, s jelentősége igen nagy, jóllehet az új harcosok politikai tapasztalatlansága okozhat bizonyos nehézségeket. A történelmet most azoknak az egyszerű embereknek a milliói alakítják, akik nem akarnak, nem is tudnak többé a „régimódon”, kizsákmányoltan élni, s ezért az elnyomás minden formájának teljes megszüntetésére törekednek.

Emellett *a forradalmi harc társadalmi tartalma és formái állandóan gazdagodnak, a folyamat elmélyül*. Megnyilvánul ez abban, hogy a Szovjetunióban már fölépült a fejlett szocializmus, sikeresen épül a kommunizmus anyagi-műszaki bázisa. S közel jutott e feladat megoldásához Kelet-Európa néhány szocialista országa.

A tőkésállamok munkásosztályának harca jellegében mind határozottabban politikaivá válik, s az egész fennálló rendszer ellen irányul. Az antiimperialista mozgalom új társadalmi tartalommal telik meg, egybefonódik a kizsákmányolás minden formája elleni osztályharcral.

A szocializmus példája arra lelkesíti a dolgozókat, hogy aktívabb, tudatosabb és mélyrehatóbb forradalmi harcot folytassanak. A szocializmus fejlődési színvonalában, egyszersmind a tömegek harcának társadalmi tartalmában bekövetkezett minőségi változás fő következménye az, hogy meggyorsul a világforradalmi folyamat, csökken az az időtartam, amely a forradalmi harc egyik szakaszáról a másikra való átéréshez szükséges.

Ezek biztosítékaként léteznek és hat egy igen fontos, általános törvényszerűség: *erősödik a jelenkor létfontosságú szükségleteit a legteljesebben és legkövetkezetesebben képviselő marxista-leninista pártok szervező élcsapat szerepe.*

A „Kommunista Kiáltvány”-ban ezt olvashatjuk:

„A kommunisták a többi proletárpárttól csak abban különböznek, hogy egyrészt a proletárok különböző nemzeti harcaiban az egész proletariátus közös, a nemzetiségtől független érdekeit hangsúlyozzák és érvényesítik, másrészt abban, hogy a proletariátus és a burzsoázia között folyó harc különböző fejlődési fokain mindig az összmozgalom érdekét képviselik.”¹⁵

A „Kommunista Kiáltvány”-nak ezek az 1848-ban született szavai teljesen érvényesek ma is. A marxista-leninista pártok napjainkban a forradalom valamennyi áramlatában az élcsapat szerepét töltik be. Törvényszerű folyamat megy végbe: növekszik e pártok vezető szerepe az emberiség társadalmi életében, a világforradalmi folyamat fejlődésében.

Fontos kedvező tényező a nemzetközi kommunista mozgalom erősödő egysége. Ennek platformját az 1969. évi moszkvai tanácskozás dolgozta ki. A marxista-leninista pártok új programdokumentumokat dolgoztak ki, pontosabban meghatározták taktikájukat, szorosabbra zárták soraikat a proletár internacionalizmus alapján.

Mindezek következtében a világforradalmi folyamat mostani szakaszának minőségileg új vonásai vannak, s általános törvényszerűségei ma nagyobb erővel jelentkeznek, mint korábban.

Az 1969. évi moszkvai tanácskozás hangsúlyozta:

„A jelenlegi szakaszra jellemző, hogy növekednek a forradalmi és haladó erők újabb előrenyomulásának lehetőségei.”¹⁶

A világforradalmi folyamat e néhány fontos törvényszerűségének rövid jellemzése megmutatja, hogy a korunkról és a világforradalmi folyamatról szóló marxista-leninista elmélet olyan teljes rendszer, amely tudományos magyarázatát adja a történelmi fejlődés mostani szakaszának és azoknak az objektív törvényszerűségeknek, amelyek az egész

¹⁵ Marx-Engels Művei. 4. köt. Budapest 1959. 453. old.

¹⁶ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 7. old.

emberiségnek a szocializmusba való átmenetével kapcsolatosak. Az olyan fogalmak, mint „korszak”, „világforradalmi folyamat”, „a világtörténelmi folyamat hajtóerői és törvényszerűségei”, megadják az elméleti alapot a nemzetközi kommunista mozgalom stratégiájának és taktikájának kidolgozásához, a konkrét jelenségek és helyzetek részletes értékeléséhez.

2. AZ IMPERIALIZMUS A VILÁGFORRADALMI MOZGALOM FŐ ELLENFELE

Korunk forradalmi erői az imperializmussal vívott szakadatlan párharcban fejlődnek. A szocialista közösséghez tartozó államok nemzetközi tekintélyének növekedése, békeszerető politikájuk sikerei az imperializmus legagresszívabb erői ellen vívott harcban, a békeszerető és haladó erők küzdelmei új helyzetet teremtettek a világban. Előmozdították, hogy a nemzetközi kapcsolatokban fordulat következzen be a hidegháborútól a feszültség enyhülése és a különböző társadalmi rendszerű államok békés együttműködése felé, miközben a legagresszívabb imperialista erők meghátrálnak. A *nemzetközi feszültség enyhülése* – hangsúlyozza a Varsói Szerződés tagállamai Politikai Tanácskozó Testületének 1974. áprilisi közleménye – *kedvező feltételeket teremt a népeknek a szabadságért, a függetlenségért, a demokráciáért és a haladásért folytatott harcához.*

Ámde minden történelmi tapasztalat arra tanít, hogy a világforradalmi mozgalom fő ellenfele, az imperializmus a mai helyzetben sem változtatta meg, s nem is változtathatja meg agresszív természetét. Az imperialista vezetők alkalmazkodnak a változó körülményekhez, javítják politikai stratégiájukat, amelyben a legáltalánosabban megtestesülnek az egyes tőkésországok monopolista burzsoáziájának osztálycéljai.

Az imperializmus általános politikai stratégiájának végső célja mindenkor változatlan volt, és az is marad. Az a lényege, hogy megtartsa, s ha sikerül, meg is erősítse és szélesítse a kapitalizmus pozícióit, alássa és elfojtsa a felszabadító mozgalmakat. Fő csapását e mozgalom forradalmi élcsapatára méri. A szocialista államok és a kapitalista országok kommunistáinak mozgalma elleni harc az imperialista politikai

stratégia tengelye egy-egy államon belül, s nemzetközi méretekben is. A kommunistaellenes politikai stratégia – mint az imperializmus gazdaságának és politikájának tömör kifejezője – szükségképpen tükrözi az ezeken a területeken megmutatkozó új jelenségeket is.

Az imperializmus osztálystratégiájának sajátosságai

A kommunista és munkáspártok 1969. évi moszkvai tanácskozásának, valamint az SZKP XXIV. és XXV. kongresszusának és a testvérpártok kongresszusainak dokumentumai, továbbá a nemzetközi kommunista mozgalom más dokumentumai pontos választ adnak arra a kérdésre, hogy melyek azok az új jelenségek a mai kapitalizmus fejlődésében, amelyek szükségképpen befolyásolják az imperializmus politikai stratégiáját és eleve meghatározzák jellemző vonásait. A lényeg az, hogy az imperializmus kénytelen alkalmazkodni a politikai és osztályerőknek azokhoz a változásaihoz, amelyek a szocializmus hatalmának további növekedésével, a tőkés országokban végbemenő gazdasági és politikai folyamatokra tett hatásával, a kapitalizmus általános válságának további kiéleződésével függenek össze.

Az imperialista vezetők minden módon megkísérlik, hogy a tudományos-technikai forradalmat a régi rendszer pozícióinak megszilárdítására használják fel a szocializmus és más forradalmi erők elleni harcukban. Az állammonopolista kapitalizmus arra törekszik, hogy a tudományt és a technikát nagymértékben fegyverként használja a két rendszer közötti harcban. Egyidejűleg rendkívüli módon megnövekedett az állam beavatkozása a gazdasági életbe a monopolizáció érdekeinek szolgálatában. Az állam magára vállalta, hogy nagy kutatási munkaprogramot valósít meg, nemcsak műszaki, hanem gazdasági és politikai téren is. A tőkésországokban keresik azokat a formákat és módszereket, amelyekkel hosszú távra szabályozhatják a tőkés gazdaságot nemzeti és nemzetközi méretekben egyaránt, s emellett megkísérlik felkutatni azokat az utakat-módokat, amelyekkel hosszú időre befolyásolhatják a társadalmi viszonyokat, az osztályharcot egy-egy országban, valamint nemzetközi téren.

Ezzel kapcsolatban az imperializmus politikai stratégiája egyre összetettebb és célratörőbb: a társadalmi élet szélesebb területeit öleli

fel, s stratégiai eszközök nagyobb körére épít, s ezeket teljes erővel mozgósítja a forradalmi erők elleni harcra. És rugalmasabbá s árnyaltabbá válik *taktikája*, amely e stratégia megvalósítását szolgálja.

E taktika általános keretében két fő vonal szövődik egybe.

Az egyik a forradalmi erők ellen intézett *frontális* támadás. A múltban többnyire ezt követték, s ez még a nemzetközi feszültség enyhülésének körülményei között is tovább él, sőt: erősödik a fegyverkezési hajszája, ami voltaképpen a világháború anyagi előkészítése. A kapitalista államokban ma is vannak olyan erők, amelyek a hidegháború szellemében ellenzik a nemzetközi enyhülést, s vissza akarják forgatni a történelem kerekét.

Ezek a szélsőséges reakció, a fajgyűlölet, a nyílt és az álcázott kolonializmus erői. Ilyenek a mai fasizmus különféle formái, amelyek sok tőkésállamban erősödnek. Ilyen legfőként a hadiipari komplexum, a hivatásos militaristák baljós szövetsége a hadianyaggyártásból gazdagodó monopóliumokkal. Az imperialista burzsoázia legagresszívabb és legreakciósabb körei abból a hamis elképzelésből indulnak ki, hogy az erőszak alkalmazása érvénytelenítheti a társadalmi fejlődés történelmi törvényszerűségeit, s továbbra is azzal próbálkoznak, hogy ellentámadásba menjenek át, fékezzék a feszültség enyhülését, megtartsák és megerősítsék pozícióikat, militarizálják a tőkésországokat, helyi háborúkat robbantsanak ki, és újabb világháborút készítsenek elő.

Lenin megállapította:

„A jelenkori militarizmus a kapitalizmus következménye. Mindkét formájában a kapitalizmus »életmegnyilvánulása«; úgy is mint katonai erő, amelyet a tőkésállamok külső összeütközéseik során használnak fel (»Militarismus nach aussen«, mint a németek mondják), úgy is, mint az uralkodó osztályok fegyvere a proletariátus mindennemű (gazdasági és politikai) mozgalmainak letörésére (»Militarismus nach innen«).”¹⁷

Napjainkban a militarizmus – mint az állammonopolista kapitalizmus egyik funkciója – a tőkésországokban a szélsőséges imperialista reakció támasza, s az a feladata, hogy fegyveres erőszakkal védje a monopolburzsoázia érdekeit. A militarizálás összekapcsolódik a de-

¹⁷ *Lenin Összes Művei*. 17. köt. Kossuth Könyvkiadó 1968. 173. old.

mokratikus mozgalmakra törő akciókkal. Például Franciaországban a profasiszta erők éppen az algériai háború éveiben kezdtek mozgolódni. Az Egyesült Államokban a reakciós körök az indokínai háborút a sovinizmus fölszítására, a polgárjogi mozgalom elfojtására és arra használták ki, hogy csapást mérjenek a haladó értelmiségiekre, egyetemistákra, a szakszervezetekre. Angliában a militarizmus és a reakció legféktelenebb hívei az Észak-Írországot elnyomás alatt tartó erők, a Dél-afrikai Köztársaság fajgyűlölőinek fegyverszállítói. 1967-ben militarista erők hajtották végre a görögországi fasiszta katonai puccsot a NATO terveinek megfelelően. Ugyanők hajtották végre Chilében 1973-ban a fasiszta katonai puccsot, amelyet a belső és a nemzetközi reakció készített elő. Nyilvánvalóan e reakciós militarista körökre építik számításaikat sok nyugat-európai ország jobboldali erői, amikor támadásokat intéznek a demokratikus mozgalom ellen.

Napjainkban azonban a világ megváltozott erőviszonyai nyomán az imperializmus politikájában túlsúlyba jut a *másik taktikai vonal*: ezt a nagyobb rugalmasság és körültekintés jellemzi, s ennek követői jobbnak látják, hogy a forradalmi erők elleni frontális támadás helyett gazdasági, politikai és ideológiai eszközökkel éljenek a forradalmi erők bomlasztására. Leonyid Brezsnyev az 1969. évi tanácskozáson, jellemezve az imperializmus mai politikai stratégiáját, ezt mondta:

„Az imperializmus arra számít, hogy a kommunista mozgalmat és az egész forradalmi mozgalmat belülről bomlaszthatja fel, s osztálystratégiájának ma ez az egyik legfontosabb iránya.”¹⁸

Ehhez a taktikai vonalhoz hozzátartoznak a kommunistaellenes politika új, rugalmasabb formái és módszerei, ezek mellett azonban a régi, hagyományos formák és módszerek is használatosak. A neokolonializmust összekötik a „harmadik világ” egyes körzeteiben a katonai beavatkozással; a tőkésországokban a monopolitőke szociális manőverezésének különféle formáit az újfasiszta fenyegetéssel.

Minthogy csökkent annak lehetősége, hogy az imperializmus katonai nyomást alkalmazzon a szocialista országokkal szemben, vagy politikai és gazdasági területen manőverezzen, megnövekszik az *ideológiai harc*

¹⁸ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 130. old.

súlya. Az imperializmus ezen a fronton erős ellentámadásokra vállalkozik. A kommunistaellenes stratégiák – különösen a Szovjetunió ellen – az ideológiai diverzió legkülönbözőbb formáival élnek, s ezek összekapcsolódnak a maoisták szovjetellenes rágalomhadjáratával. A nemzetközi feszültség enyhülése kapcsán felkutatják az imperialista reakcióval és agresszióval szemben álló erők megbontásának és gyengítésének lehetőségeit.

Az imperialista vezetők nagyon is jól tudják, hogy a szocialista államok szövetsége a szocialista világrendszer újabb sikereinek, a forradalmi mozgalom új győzelmeinek, a tartós béke megőrzésének döntő tényezője Földünkön. Az imperializmus éppen ezért arra törekszik, hogy a bővülő államközi politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatokat, amelyek együtt járnak a nemzetközi enyhüléssel, a szocialista közösségbe való fokozott ideológiai behatolásra használják fel.

A kommunistaellenes teoretikusok és politikusok arra számítanak, hogy a nacionalizmus – különösképpen szovjetellenes formájában – centrifugális törekvéseket szabadít fel a szocialista közösségben. Ennek ideológiai megfogalmazása például a „pluralizmus” elmélete, amely – tagadva a szocializmus építésének általános törvényszerűségeit – azt állítja, hogy a szocialista államnak és a kommunista pártnak a léte nem elválaszthatatlan egymástól.

Az imperialisták arra törekszenek, hogy az ideológiai diverzió eszközeivel fölélesszék a szocialista országok népeinek tudatában a kispolgári csökevényeket, a nacionalizmust és a sovinizmust, az egoizmust és a politikai közömbösséget, s hogy elősegítsék olyan tulajdonosi és fogyasztói hajlamok kifejlődését, amelyek aztán visszaszorítják a kommunista célokat és a szocialista erkölcsi elveket.

Az imperialisták rendszeres kampányokat indítanak a munkásosztálynak és élcsapatának, a kommunista pártnak a szocialista társadalomban betöltött vezető szerepe ellen. Jól tudják, hogy a kommunista és munkáspártoknak – a szocialista építés vezető erőinek – hűsége a marxizmus-leninizmushoz és ezen alapuló testvéri együttműködése biztosítja azt, hogy a dolgozók megoldják a társadalmi gyakorlatban előálló feladatokat. A szocializmus ellenségei arra törnek, hogy megfosszák a dolgozókat ettől a fegyverüktől, aláássák a szocializmus építésének általános törvényszerűségeiről szóló marxista-leninista tanítást, lazítsák a szocialista országok kapcsolatait, és éket verjenek közéjük.

Az imperializmus az ideológiai harc teljes fegyvertárát felhasználja arra, hogy nyomást fejtessen ki a szocialista országokra a velük folytatott politikai, gazdasági és kereskedelmi tárgyalásokon.

Egyes imperialista politikusok arra építik számításaikat, hogy mivel a szocialista közösség a nemzetközi együttműködésre törekszik, ennek fejlesztése fejében a szocialista országok olyan ideológiai engedményeket adnak majd, amelyeknek révén ők fokozhatják aknamunkájukat a szocialista rendszer ellen.

Nyugaton provokáló propagandakampányt indítottak ezzel a jelszóval: „az emberi jogok védelme a szocialista országokban”. Kezdeményezői szánt szándékkal akadályozzák a nemzetközi feszültség enyhülését. Ezt ugyanis ahhoz a képtelen követeléshez kötik, hogy a szocialista országok lényeges változtatásokat hajtsanak végre belső rendjükben. Az emberi jogok burzsoá „védelmezői” a nemzetközi biztonság valamiféle biztosítékának tüntetik fel a szocialista rendszer „liberalizálását”, vagyis azt, hogy a szocializmus vívmányai megsemmisüljenek. Viszont olyan körülmények között, amikor a világ két ellentétes rendszerre oszlik, a nemzetközi biztonság csakis a békés egymás mellett élés elveinek teljes és feltétlen tiszteletben tartása alapján jöhet létre, márpedig ezek az elvek magukban foglalják azt is, hogy az államok nem avatkoznak be egymás belügyeibe.

Mindezeknek az ideológiai mesterkedéseknek kettős céljuk van; egyrészt, hogy befolyásolják a nyugati közvéleményt, másrészt, hogy aktivizálják a kispolgári, nacionalista és revizionista elemeket a szocialista országokban. Amint az SZKP Központi Bizottságának a XXIV. kongresszus elé terjesztett beszámolója megállapította: az 1968. évi csehszlovákiai események ismét arra figyelmeztettek, hogy a szocialista építés útjára lépett országokban a kisebb-nagyobb mértékben megmaradt belső szocializmusellenes erők meghatározott feltételek esetén aktivizálódhatnak, sőt közvetlen ellenforradalmi akciókig is merészkedhetnek, külső támogatásban reménykedve az imperializmus részéről, amely mindig készen áll az ilyen erőkkel való szövetkezésre.¹⁹

Az imperialista stratégiák nem csekély reményeket fűznek ahhoz a politikához, amelyet Kína maoista vezetői a Szovjetunió és a szocialista

¹⁹ Lásd Az SZKP XXIV. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó 1971. 17. old.

közösség ellen folytatnak. Hiszen Kína mai vezetői készek arra, hogy szovjetellenes alapon szövetkezzenek bármiféle – akár a legreakciósabb – erőkkal, például a nyugatnémet revansistákkal; makacsul harcolnak a szocialista országok egysége ellen, szembe akarják állítani a Szovjetuniót a többi szocialista országgal. Az imperializmus a szocialista országok elleni terveiben számol mindezzel. A KKP X. kongresszusán (1973 augusztusában) úgy próbálták indokolni a dühödt szovjetelleneséget, hogy a Kínát fenyegető „váratlan szociálimperialista támadás” veszélyéről beszéltek. A szocialista országokkal kapcsolatos maoista politika összhangban van a szocialista közösség ellen irányuló imperialista törekvésekkel.

Az imperializmusnak a nemzetközi munkásmozgalommal és a nemzeti felszabadító mozgalommal kapcsolatos politikájában is mindinkább figyelembe kell vennie a megváltozott nemzetközi erőviszonyokat. Az imperialista reakció erőszakos, nyílt támadását mind elszántabban és hatékonyabban utasítják vissza mind a nemzetközi küzdőtéren, mind a kapitalista világban. Eközben a tőkésországok uralkodó körei legfőként attól félnek, hogy az osztályharc a tömegek forradalmi mozgalmába nő át, ami a régi rendszer bukásához vezethet. Ezért az imperializmus fokozott erővel arra törekszik, hogy bomlassza a felszabadító mozgalmat és forradalmi élcsapatát, s ehhez az ideológiai, gazdasági és politikai harc különféle formáit használja fel.

Megpróbálják csökkenteni a marxizmus–leninizmus eszméinek forradalmasító hatását a nem szocialista országok néptömegeire. A tömegek előtt igyekeznek befeketíteni ezeknek az eszméknek a hordozóit, a valóságos szocializmust és a tőkésországok kommunista pártjait, s így el akarják szigetelni a nemzetközi kommunista mozgalmat a többi monopólium- és imperialistaellenes erőtől.

A nem szocialista országokban a különböző rendű-rangú kommunistaellenes teoretikusok és publicisták leginkább arra törekszenek, hogy lejárássák a Szovjetuniót. A maoista, a mai revizionista és a „baloldali” opportunista propagandával karöltve meghamisítják a szovjet valóságot, támadják a szocializmus politikai és gazdasági alapjait. A Szovjetuniót és a többi szocialista országot támadva az imperializmus ellen küzdő erők frontját próbálják bomlasztani.

Az imperializmusnak ezek az ideológiai diverziói egyúttal a nem szocialista országok forradalmi erői ellen is irányulnak, hogy megin-

gassák őket a proletár internacionalizmusba vetett hitükben, s abban a meggyőződésükben, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártja és az egész szovjet nép szolidaritást vállal más országokban küzdő osztálytestvéreivel, a felszabadító, imperialistaellenes mozgalmakkal.

A szovjetellenes támadásoknak ezenkívül olyan céljuk is van, hogy kiváltképp azokat a köröket, amelyek csak nemrég kapcsolódtak be a nemzetközi feszültség enyhüléséért folyó mozgalomba, eltántorítsák a kommunistáktól: ők ugyanis a proletár internacionalizmus elveihez hűen föllépnek a szovjetellenesség minden megnyilvánulása ellen. Így akarják az imperialisták e mozgalom társadalmi és politikai bázisának további kiszélesedését akadályozni.

Az imperialisták – a jobboldali és a „baloldali” opportunistákkal összefogva – arra törekszenek, hogy *a kommunista mozgalmat mint internacionalista erőt felbomlasszák a kapitalista világban*, és hogy az egyes országok kommunista pártjaiban revizionista nézetek uralkodjanak el. E célból a burzsoázia a maga politikai felforgató munkáján és propagandáján túlmenően erősen támogatja mindazokat az áramlatokat és csoportosulásokat is – a szélsőjobboldaliaktól a „legbaloldalibbakig” –, amelyek kárt okozhatnak a kommunistáknak. Ebben a burzsoázia nagy segítséget kap a mai kínai vezetőktől, akik erőnek erejével azon fáradoznak, hogy maoista csoportok alakuljanak minden földrészen. A maoisták provokációs felhívásai és akciói gyakran közvetlenül is segítették az imperializmust és a helyi reakciót Ázsia, Afrika és Latin-Amerika országaiban, s bátorították a profasiszta erőket és irányzatokat a fejlett tőkésállamokban.

Az imperializmus osztálystratégiájának globális jellege

A legutóbbi évtizedekben – jóllehet az imperialista hatalmak közötti ellentétek mélyültek (vagy részben éppen ezzel összefüggően) – szemlátomást erősödött az az irányzat, amelyet annak idején már Lenin megállapított, nevezetesen, hogy megalakítják minden ország imperialistáinak szövetségét a tőke védelmében. Lenin ezt a folyamatot úgy jellemezte mint a tőkés rendszer *fő gazdasági tendenciáját*.

E tendencia elsősorban a két ellentétes rendszer párharca és az osz-

tályharc fokozódó nemzetközivé válása következtében erősödik. Ebben az osztályharcban a nemzetközi kommunista mozgalom az imperialista-ellenes erők élcsapata, s ahogy erősödnek a szocializmus állásai és tömörül a nemzetközi kommunista mozgalom, úgy nő a jelentősége az imperialista kommunistaellenes stratégia nemzetközi vonatkozásának.

Az imperialista hatalmak igyekeznek politikájukat a szocialista világ, a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító forradalmak elleni közös harcuk céljainak alárendelni, s általános politikai stratégiát kidolgozni. Ehhez felhasználják a gazdasági életnek a tudományos-technikai forradalommal kapcsolatos fokozódó nemzetközivé válását. Az SZKP XXIV. kongresszusa határozatában megállapította:

„Az imperialisták a nemzetközi szintén folytatott agresszív politikájukhoz és az osztályuralomnak saját országaikban való megszilárdításához felhasználják a kapitalizmus állammonopolisztikus formáinak erősödését, az államközi gazdasági integrációt, a tudomány és a technika eredményeit.”²⁰

A nemzetközi monopóliumok és az állammonopolista egyesülések létrejötté, valamint az imperialista burzsoázia osztálycéljainak közös jellege együttesen teremti meg azt az alapot, amelyen ez a burzsoázia tovább bővítheti nemzetközi együttműködését, s kialakíthat egy általános imperialista stratégiát. Az imperializmus meg akarja teremteni a forradalmi erők elleni harc minőségileg új mechanizmusát.

Az imperializmus általános stratégiája megnyilvánul az imperialista államok azonos politikai lépéseiben (különösképpen belpolitikájukban, kommunistaellenes törvényeikben és a szociális manőverezésben), a monopolista burzsoáziának és az őt kiszolgáló politikai pártoknak, valamint a vállalkozói egyesülések szervezeteinek párhuzamos akcióiban stb. Az imperializmus kommunistaellenes politikájának általános jellege még inkább megmutatkozik a burzsoá állam és a nem kormányzati szervezetek olyan közös akcióiban, amelyeket külön erre a célra létrehozott nemzetközi szervezetek rendszere hangol egybe. Az imperialista államok vezetőit összefűzik a közös osztályérdekek és a tőkés világgazdaság integrációs folyamatai. Létrehozták a katonai-politikai és gazdasági szervezetek, valamint a nemzetközi állammonopolista egyesülések rendszerét, s ezek mechanizmusa olyan, hogy az egyes tagországok ér-

²⁰ Ugyanott, 323. old.

dekeit bizonyos mértékben alárendelhetik a közös osztályérdekeknek, s így a tagországok alapján véve egységes irányvonalat követhetnek. Jóllehet az imperialista burzsoázia végső osztálycéljai objektívan azonosak, ebből nem következik a különböző imperialista hatalmak kommunistaellenes politikájának ugyanilyen összehangoltsága. Mind-egyiküknek megvannak a saját céljaik és érdekeik. Márpedig az imperialista hatalmak általános és egyedi érdekei nincsenek összhangban egymással, s a tudományos-technikai forradalom körülményei között fokozódik a monopóliumok versengése. Mindez pedig arra vezet, hogy az imperialista államok közötti ellentmondások kieleződnek a tömbökön belül. A nemzetközi feszültség enyhülése folytán tovább fokozódnak az imperialisták közötti ellentmondások. Ámde a szocializmus „békés előnyomulásának” körülményei között a kapitalista hatalmak az őket megosztó növekvő ellentmondások ellenére mind határozottabban *egyesíteni akarják* erőfeszítéseiket, hogy fenntartsák és megszilárdítsák a kizsákmányolás és elnyomás rendszerét, s visszaszerezzék elvesztett pozícióikat. Ezért az imperializmus globális politikája az imperialista tábor tagjainak belső ellentétein át tör utat magának, s a különböző forradalmi erőkkel szemben és a különböző konkrét esetekben nem azonos mértékben nyilvánul meg.

Az imperialista államok politikájában megmutatkozó azonosság foka azoknak a szerveknek a fölépítésében és működésében fejeződik ki, amelyek ezt a politikát a katonai-politikai és gazdasági tömbökben összehangolják. A multilaterális *imperialista katonai-politikai tömbök rendszere* magában foglalja a kapitalista világ nagy részét.

E tömbök közül a legfontosabb, az agresszió fő eszköze az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO), amely magában foglalja az imperialista államok többségét. Fennállása óta a NATO katonai kiadásai meghaladták az 1800 milliárd dollárt. A NATO-országok – az Egyesült Államok és a nyugat-európai tagállamok – katonai költségvetései a feszültség enyhülésének körülményei között is tovább növekednek, s nagy gondot fordítanak a fegyverzet minőségének tökéletesítésére, a tömb egész katonai gépezetének folyamatos korszerűsítésére. Az Észak-atlanti Tanács 1972. decemberi ülészaka ennek jegyében elfogadta a NATO fegyveres erőinek az 1973–1977. évekre szóló ötéves tervét. A NATO szervei mindenkor olyan fórumok voltak, amelyek a tagor-

szágok legreakciósabb erőit tömörítették. Ezekben a szervezetben dolgozzák ki az európai tőkésországok demokratikus erői ellen irányuló terveket. A NATO apparátusának nem kis szerepe volt az európai enyhülés fékezésében, kiváltképp azokban a kísérletekben, amelyek az európai biztonsági és együttműködési értekezlet előkészítésének és megtartásának megghiúsítására irányultak.

A NATO szervei a mai körülmények között többsikúán dolgozzák ki a tagországok politikáját összehangoló célt és formákat. Kísérletek történnek arra, hogy megszilárdítsák a különböző országok burzsoáziájának osztályszövetségét. Pontosan ezt a célt szolgálja az 1974 júniusában aláírt új atlanti nyilatkozat. Ez a dokumentum megfogalmazza a NATO-tagországok gazdasági, politikai, katonai együttműködését és akcióegységét meghatározó elveket. S bár az atlanti táboron belüli mély ellentmondások miatt nem sikerült belefoglalni e nyilatkozatba mindazokat a tételket, amelyeket kezdeményezői eredetileg akartak, mégis: ez a dokumentum elősegíti a fejlett kapitalista államok szocializmusellenes politikájának részletes egybehangolását. Nemcsak a fegyverkezési hajsza együttes fokozásáról van szó. A NATO szervei arra törekszenek, hogy a nemzetközi kapcsolatokban a *feszültség enyhülését* is egybehangoltan *arra használják ki*, hogy megvalósítsák a szocialista közösség országai ellen irányuló *imperialista stratégia* céljait.

Az imperializmus minden eszközzel akadályozni próbálja a „harmadik világ” országainak haladó irányú fejlődését. E célból a gyarmatosítás hagyományos módszereit összekapcsolja a neokolonialista politika egyre változatosabb formáival és módszereivel. Az Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában követendő nemzetközi stratégiájuk általános irányvonalát is az imperializmus „agytrösztjei” dolgozzák ki. Ezeknek az „elméleti” kutatásoknak gyakorlati következményei nagyon változatosak: az olyan nyílt, helyi háborúktól, mint a közel-keleti izraeli agresszió, a chilei fasiszta puccson és más latin-amerikai országokban végrehajtott katonai államcsínyeken át az afrikai és ázsiai államokban a helyi reakcióra támaszkodva folytatott, gondosan álcázott felforgató tevékenységig terjednek. Ezekben az országokban nemcsak az imperialista államok nemzetközi szervei, szervezetei és különféle ügynökségei foglalkoznak a helyi reakció erőinek megszilárdításával: ezekkel párhuzamosan a nemzetközi monopóliumok erősítik a helyi

reakciót, hogy politikai harcot folytasson és államcsínyeket szervezzon. A chilei fasiszta katonai puccs szembeötlő példája annak, hogyan egyesítik gondosan álcázott és összehangolt tevékenységüket a különféle külső imperialista erők és a „független nemzeti erő” szerepében jelentkező belső reakció.

A békével, szocializmussal és demokráciával szemben álló agresszív és reakciós imperialista körök nem tették le a fegyvert. Ezért korunk forradalmi erőinek állandóan ébereknek kell lenniük, s készen kell állniuk arra, hogy visszaverjék az imperializmus minden fondorlatát és merényletét.

3. A SZOCIALISTA VILÁGRENDSZER HOZZÁJÁRULÁSA A FORRADALMI FOLYAMAT FEJLŐDÉSÉHEZ

A szocialista világrendszer helyét és szerepét a forradalmi folyamat fejlődésében az határozza meg, hogy a szocializmus, a kommunizmus építése és a szocialista országok új típusú nemzetközi kapcsolatai végső fokon korunk fő ellentmondásának teljes megoldásához vezetnek. A szocializmus a kizsákmányoló rendszert felváltja a kizsákmányolástól mentes társadalommal, megszünteti a társadalmi és nemzeti ellentéteket, sikeresen oldja meg az emberiség előtt álló nagy feladatokat, s mindezzel megvalósítja a forradalmi mozgalom fő céljait. Az új társadalom építése ugyanakkor biztosítja a szocializmus előnyomulását a kapitalizmus állásaival szemben a nemzetközi osztályharc küzdőterén. Ez az osztályharc a két ellentétes társadalmi rendszer versengésének és küzdelmének formáját ölti, lehetővé teszi a társadalmi haladás erőinek világméretű és folytonos növekedését, fokozza a szocializmus hatását a kapitalista rendszerben végbemenő folyamatokra.

A szocialista világrendszer mint korunk fő forradalmi ereje *két fő irányban* fejti ki hatását a világfejlődésre. Először: a szocialista világrendszer léte, politikája és harca lényegesen megváltoztatja az általános világhelyzetet azzal, hogy gyöngíti az imperializmus állásait, és új társadalmi-politikai helyzetet teremt az összes forradalmi erő tevékenységéhez. Másodszor: a szocialista világrendszer a saját példájának

erejével forradalmasítja a tőkésországok dolgozóit, harcra lelkesíti őket társadalmi és nemzeti felszabadulásukért, és sokoldalúan támogatja a forradalmi és felszabadító mozgalmakat világszerte.

*A szocializmus növekvő hatalmának befolyása
a világbélyezetre*

Már a szocialista világrendszer létezésének pusztá ténye is befolyásolja a világ politikai és osztály-erőviszonyait. Az új társadalom fölépítésében elért sikerek az előfeltételei annak, hogy a két társadalmi rendszer versenyében és harcában az erőviszonyok továbbra is a társadalmi haladás javára változzanak, s megteremtik annak lehetőségét, hogy a szocialista országok aktívan támogassák a forradalmi és felszabadító mozgalmakat az egész világon. A szocialista országok eredményei eleve lehetőséget adnak a szocialista világrendszer országainak ahhoz, hogy saját példájuk erejével hassanak a nem szocialista országok népeire. Lenin ezt tanította:

„Most gazdasági politikánkkal gyakoroljuk a legnagyobb befolyást a nemzetközi forradalomra. Erre a térre tevődött át a harc világméretekben. Ha megoldjuk ezt a feladatot, akkor nemzetközi méretekben biztosan és véglegesen győztünk.”²¹

Napjainkban a két rendszer történelmi versenyének egyik fő területévé a *tudományos-technikai forradalom* nagyarányú kibontakozása vált.

A szocializmus és a kapitalizmus gazdasági versenyének alakulása sok tekintetben meghatározza a dolgok állását az imperialistaellenes harc frontján.

Az 1969. évi nemzetközi tanácskozás fő dokumentuma megállapítja: „A szocialista világrendszer hozzájárulását az imperialistaellenes erők közös ügyéhez mindenekelőtt növekvő gazdasági ereje határozza meg. A szocialista rendszer országainak – a gazdasági növekedés tekintetében a kapitalista államokat megelőző – gyorsan fejlődő népgazdasága, a szocializmus élre törése a tudományos-műszaki haladás több

²¹ *Lenin Összes Művei*. 43. köt. Kossuth Könyvkiadó 1974. 317. old.

ágazatában, a világűrbe vezető út megnyitása a Szovjetunió révén – a szocialista országok népei által végzett alkotómunkának e reális eredményei döntő módon hozzájárulnak a béke, a demokrácia és a szocializmus erőfölényéhez az imperializmus fölött.”²²

A szocialista országok válságoktól mentes gazdasági fejlődése közelebb hozza a szocializmus győzelmét a kapitalizmuson az anyagi termelés területén. A gazdasági fejlődés fő mutatója a nemzeti jövedelem növekedése. A KGST-tagországok együttes nemzeti jövedelme 1973-ban csaknem 5,7-szer annyi volt, mint 1950-ben, s ez a mutató körülbelül kétszerese volt a fejlett tőkésországok hasonló mutatójának. Különösen fontos, hogy a szocialista országok gazdasági növekedése folytonos, amit nemzeti jövedelmük növekedésének mutatói is tükröznek. A Szovjetunióban a nemzeti jövedelem a legutóbbi negyed században évről évre növekedett. A tőkésországokban viszont többször esett vissza a nemzeti jövedelem. Ez történt az Egyesült Államokban 1954-ben, 1958-ban és 1970-ben. A nemzeti jövedelem évi átlagos növekedési üteme az Egyesült Államokban 1951–1971 között 3,4 százalék volt, a Szovjetunióban viszont elérte a 8,5 százalékot.

Kiváltképp jellemző a szocialista országok ipari termelésének növekedése: a fejlett tőkésországokban 1949-től 1972-ig az ipari termelés mintegy a négyszeresére nőtt, ezzel szemben a KGST-tagországokban csaknem a tizenkétszeresére. A KGST-országokban a tudományos-technikai haladás meggyorsítására, a tudomány és a technika szoros összekapcsolására tett intézkedések lehetővé teszik, hogy még eredményesebb legyen a szocialista gazdaság. A KGST kilenc tagországának ipari termelése a világ ipari termelésének egyharmada, s mennyiségileg túlszárnyalja az Egyesült Államok és Nyugat-Európa termelését. Még inkább fokozódik majd a társadalmi termelés gazdasági hatékonysága, ha megvalósulnak az SZKP és a szocialista országok testvérpártjainak legutóbbi kongresszusain elfogadott gazdaságfejlesztési programok. A KGST-tagországok további gazdasági fejlődésének üteme alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy e kilenc ország részese-dése a világ ipari termelésében 1985-re eléri majd a 40 százalékot. A szocialista országok, amelyek a Föld területének 26 százalékát fog-

²² A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 16. old.

lalják el, s területükön az emberiségnek körülbelül egyharmada él, már most is a világ ipari termelésének mintegy 39 százalékát adják. (1950-ben 20 százalék volt a részesedésük a világ ipari termelésében.)

A szocialista országok gyors ütemű gazdasági fejlődése nyomán a két rendszer közötti erőviszonyok a szocializmus javára változnak meg, a szocializmus gazdasági, politikai és védelmi állásai erősödnek, ennél fogva gyengülnek az imperializmus pozíciói a világon. A szocialista országok dinamikus gazdasági fejlődése nyomán megszilárdul az új társadalmi rendszer. Feltárulnak azok az óriási lehetőségek, amelyeket a szocializmus a termelőerők fejlődése előtt minden országban megnyit, ha különböző színvonalon álltak is a proletárforradalom győzelmének időpontjában. A szocialista államok többsége rövid idő alatt magas fejlődési színvonalat ért el, pedig a múltban alacsony gazdasági színvonalon álltak, s a kapitalista hatalmaktól függtek, azok mezőgazdasági termék- és nyersanyagigényeit szolgálták. Ma a KGST minden európai tagországában az iparban termelik a nemzeti jövedelem fő részét.

A szocializmus építése közben megváltozik a szocialista államok társadalmi szerkezete. Ezekben az országokban mindörökre megszűnt a földbirtokosok és a tőkések osztálya, mennyiségileg megnövekedett és minőségileg megváltozott a munkásosztály, átalakult a parasztság társadalmi természete, kialakult a népi értelmiség, formálódik a társadalmi-politikai és eszmei egység.

A szocializmus körülményei között, amikor a politika legfőbb célja az emberről való gondoskodás, az anyagi javak termelésének növekedése biztosítja a lakosság életszínvonalának folytonos emelkedését. A múltban a szocialista országok gazdasági függetlenségük és védelmi képességük erősítése mellett nem tudták gyorsabb ütemben emelni népük jólétét. Napjainkban azonban, amikor a Szovjetunió már felépítette, a többi szocialista országban pedig építik a fejlett szocialista társadalmat, új távlatok nyíltak meg. Teljesen törvényszerű, hogy az SZKP XXIV. kongresszusa az új ötéves terv fő feladatákként jelölje meg a nép anyagi és kulturális életszínvonalának jelentős emelését a szocialista termelés gyors ütemű fejlesztése, hatékonyságának növelése, a tudományos-technikai haladás és a növekvő termelékenység alapján. Az SZKP XXIV. kongresszusának határozatában ez áll:

„A kommunista pártnak a népjólét emelését szolgáló irányvonala

nemcsak a kilencedik ötéves terv fő feladatát határozza meg, hanem kijelöli az ország hosszú távú gazdasági fejlődésének általános irányzatát is. A megnövekedett gazdasági potenciál, a népgazdaság fejlődésének igényei lehetővé és szükségessé teszik, hogy a gazdaság még gyökeresebb fordulatot hajtson végre a népjólét emelésével összefüggő sokrétű feladat megoldása felé.”^{23*}

A szocialista országok dolgozói nem félnek a munkanélküliségtől, biztonságot éreznek a jövőt illetően, s rendkívül kedvezőek kulturális fejlődésük feltételei. A szocialista országokban a dolgozók előtt minden út nyitva áll, hogy magasabb képzettséget szerezzenek, világviszonylatban nagy a tudósok és a főiskolát végzettek száma, s szüntelenül emelkedik a műveltség, amelyet az igazi humanizmus és internacionalizmus szelleme hat át.

Ahogy növekednek és erősödnek a szocialista társadalom gazdasági és társadalmi alapjai, úgy fejlődik a *szocialista demokrácia* is. Miután a mások kizsákmányolásában érdekelt osztályokat és társadalmi csoportokat felszámolták, egyre inkább szélesedik a szocializmus társadalmi bázisa, s a szocialista állam az egész nép akaratának és érdekeinek kifejezőjévé válik. Ennek során a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség szövetségében a vezető szerep a munkásosztályé, amely a társadalom legszervezettebb része, a kommunista ideológia következetes hordozója. A szocialista országok tapasztalatai és különösképpen az 1968–1969. évi csehszlovákiai események megmutatták, hogy bármiféle kísérlet a munkásosztály szerepének csökkentésére a társadalom életében, megteremti az ellenséges osztályerők aktivizálódásának feltételeit, s ezzel veszélyezteti a dolgozók szocialista vívmányait.

A szocialista állam hatalmas erőforrása, hogy szoros kapcsolatban van a néppel, s a tömegeket bevonja az ország és a társadalom ügyei-

²³ Az SZKP XXIV. kongresszusa. 330–331. old.

* Az SZKP XXV. kongresszusa a XXIV. kongresszuson kijelölt irányvonallal kapcsolatban megállapította: „Ezt az irányvonalat követve értünk el újabb eredményeket a kommunizmus anyagi-műszaki bázisának megteremtésében. Hazánk hatalma megnőtt, a szovjet emberek mind anyagiilag, mind szellemileg gazdagabbak lettek. Számunkra feltétlenül ez a legfontosabb.” (A szerk.)

nek intézésébe. A szocialista demokrácia tökéletesítése és fejlesztése – a Szovjetunió és a többi szocialista ország politikai fejlődésének fő iránya – azt jelenti, hogy a kommunista párt vezette munkásosztály, a dolgozók mind nagyobb mértékben vesznek részt az állam, a termelés irányításában, hogy aktivizálódik a tömegszervezetek munkája, tökéletesedik a társadalom egész politikai rendszere, s állandóan gondoskodnak a személyiség jogainak fejlődéséről. Amint ezt az SZKP XXIV. kongresszusának határozata hangsúlyozta:

„A kommunizmus felépítéséért folytatott harc elválaszthatatlan a szocialista demokrácia sokoldalú fejlesztésétől, a szovjet állam erősítésétől, valamint a társadalom politikai szervezete egész rendszerének tökéletesítésétől.”²⁴*

Csakis a szocializmus, a szocialista demokrácia következetes fejlesztése alapján küzdhetők le a népek közti, történelmileg kialakult tényleges különbségek az anyagi termelés, az életszínvonal és a kultúra területén; csakis ilyen körülmények között lehet a népeket a szocialista internacionalizmus szellemében nevelni és közöttük olyan új kapcsolatokat kialakítani, amelyek az egyenjogúság elvét következetesen összekapcsolják az önzetlen, testvéri segítségnyújtással. A Szovjetunió fennállása 50. évfordulójának megünneplése meggyőzően szemléltette a proletár internacionalizmus eszméjének igazságát, a Szovjetunióban élő minden nemzet és nemzetiség egységét a munkásosztály vezetésével, és nagyszerű bizonyítékát adta annak, hogy a szocializmus még tudja oldani a nemzeti kérdést. A mélyreható és mindenre kiterjedő társadalmi és politikai változások alapján a szocialista társadalom körülményei között *kialakult az emberek új történelmi közössége: a szovjet nép.*

²⁴ Ugyanott, 336. old.

* A szocialista demokráciáról az SZKP XXV. kongresszusa ezt állapította meg: „... ahogyan valódi demokrácia lehetetlen szocializmus nélkül, éppúgy szocializmus is lehetetlen a demokrácia szüntelen fejlesztése nélkül. Szocialista demokráciánk tökéletesítését mi mindenekelőtt úgy értelmezzük, hogy állandóan biztosítjuk a dolgozók mind szélesebb részvételét a társadalom ügyeinek intézésében; úgy értelmezzük, mint államunk demokratikus alapelveinek további fejlesztését, a személyiség sokoldalú kibontakoztatásához szükséges feltételek megteremtését.” (A szerk.)

A szocializmus beláthatatlan teret nyit a társadalmi fejlődés előtt, megszünteti a kapitalista kizsákmányoló rendszer antagonisztikus ellentmondásait. A szocializmus élő szervezet, amelynek megvan a maga múltja és jövője, elmúló és születő eleme. A szocializmusban a társadalmi termelés még nem érte el azt a színvonalat, hogy kielégítse a társadalom minden tagjának valamennyi szükségletét, a személyiség fejlődésének sokoldalú igényeit. Egy ideig fennmaradnak bizonyos különbségek a lakosság egyes társadalmi csoportjai között, még lényeges különbségek lesznek a város és a falu, a fizikai és a szellemi munka között. A néptömegek tudatának színvonala még hosszú ideig elmarad az új, a szocialista társadalmi és gazdasági struktúra mögött, és a lakosság egy részének gondolkodásában még sokáig élnek a múlt csökevényei. Ezek az ellentmondások még sokáig fennmaradnak. Vannak a szocialista társadalomban olyan ellentmondások is, amelyek az igazgatók szervezeti formáival kapcsolatosak. A szocialista társadalom viszonyai között azonban ezek az ellentmondások nem antagonisztikusak, s leküzdhetők, ha a társadalmi fejlődés törvényeit tudatosan a nép érdekében hasznosítják.

A szocializmus objektív előnyeinek kihasználását, az új társadalom építésével összefüggő bonyolult feladatok megoldását a dolgozó tömegekkel szoros kapcsolatban álló kommunista pártoknak a marxista-leninista elméletre épülő helyes politikája biztosítja. Erich Honecker, a Német Szocialista Egységpárt első titkára ezt mondta a párt VIII. kongresszusán:

„Cáfolhatatlan alapelvünk volt és marad, hogy a szocializmusban a társadalmi fejlődés politikai vezetésének csak olyan párt állhat az élére, amely a marxizmus-leninizmus elméletével felvértezett, következetes politikát folytat, és szoros kapcsolatban van a dolgozó néppel.”²⁵

A kommunista élcsapatnak igen nagy a szerepe az olyan elsődleges feladat megoldásában, mint a szocialista országok *egységének* szilárdítása. Az 1969. évi nemzetközi tanácskozás megállapította:

„A szocializmus minden sikere, a világesemények menetére gyako-

²⁵ *Erich Honecker: Az internacionalizmus zászlaja* alatt. Kossuth Könyvkiadó 1975. 6. old.

rolt befolyása, az imperialista agresszió ellen vívott harcának hatékonysága jelentős mértékben a szocialista országok összefogásától függ.”²⁶

A szocialista világrendszer fejlődésének abba a szakaszába lépett, amikor a szocializmus lehetőségeinek teljes kihasználása attól függ, hogy milyen mértékben hangolják össze erőfeszítéseiket a szocialista országok, hogyan fokozzák a társadalmi termelést és a gazdasági kapcsolatok hatékonyságát a testvéri országok közösségében.*

A szocialista országokban a szocializmus gazdasági törvényeinek érvényesítése és a korszerű termelőerők fejlesztése, valamint a nemzetközi osztályharc megköveteli a *szocialista gazdasági integráció* továbbfejlesztését. Az integrációs folyamatok fejlesztése meggyorsítja minden egyes szocialista ország és az egész szocialista közösség gazdasági fejlődését, s ezzel erősíti a világforradalmi folyamat anyagi bázisát. Természetes, hogy a gazdasági integráció a szocialista világrendszer fejlődésének egyik központi láncszeme, a szocialista országok egységének anyagi alapja lett. Erre vonatkozólag Leonyid Brezsnyev az SZKP XXIV. kongresszusán ezt mondta:

„A szocialista országok gazdasági integrációja új és bonyolult folyamat. Ez a folyamat azt is szükségessé teszi, hogy újszerűen, szélesebb látókörrrel közelítsünk meg számos gazdasági kérdést, meg tudjuk találni a legésszerűbb megoldásokat, amelyek nemcsak az illető országnak, hanem az együttműködés valamennyi résztvevőjének érdekeit is szolgálják.”²⁷

Mindez azért vált lehetségessé, mert a szocialista országok *társadalmi rendszere azonos*, és népeik *alapvető* érdekei, céljai *egybevágnak*, s mert a marxista-leninista pártok sok tapasztalatot szereztek a szo-

²⁶ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 18. old.

²⁷ Az SZKP XXIV. kongresszusa. 14. old.

* Ezzel kapcsolatban az SZKP XXV. kongresszusa ezt mondta: „Mindен egyes szocialista nemzet virágzásával, a szocialista államok szuverenitásának erősödésével együtt mind szorosabbakká válnak kapcsolataik. Mind több a közös elem politikájukban, gazdaságukban, társadalmi életükben, fokozatosan kiegyenlítődnek a fejlettségi szintek. A szocialista országok egymáshoz való fokozatos közeledésének ez a folyamata ma egész határozottan, törvényszerűségeként nyilvánul meg.” (A szerk.)

cializmus építésében és az új, szocialista típusú nemzetközi kapcsolatok megteremtésében, a nehézségek leküzdésében.

A KGST 1971. júliusi 25. ülészaka a szocializmus és a kommunizmus építése mostani szakaszának konkrét feltételeivel összhangban egyhangúlag elfogadta a szocialista gazdasági integráció fejlesztésének komplex programját, amely az együttműködés további elmélyítését és tőkéletesítését célozza. E program céljait – a számítások szerint – szakaszosan, 15–20 év alatt valósítják meg. Amint a testvéri országok vezetői a Krímben, 1971 augusztusában tartott baráti találkozójukon megállapították: e hosszú távra szóló program megvalósítása hathatósan elő fogja segíteni a dolgozók életszínvonalának további emelését, előmozdítja a szocialista országok politikai és gazdasági egységének és összeforrottságának további megszilárdítását, s történelmi szerepet tölt majd be a szocializmus és a kommunizmus újabb győzelmeinek biztosításában, a béke és a nemzetközi biztonság megszilárdításában. A KGST 1973–1975-ben tartott ülészakainak eredményei arról tanúskodnak, hogy a szocialista közösség jelentősen előrehaladt ezen az úton.*

Az új típusú kapcsolatok kialakítása azok között az államok között, amelyekben győzött a szocialista rendszer, a szocialista világ elvi vívmánya. A szocialista internacionalizmus elveinek töretlen megvalósítása, a szocialista államok nemzeti és nemzetközi feladatainak helyes összekapcsolása szabja meg a szocialista rendszer tömörítésének fő irányát. A szocialista közösségben a nagy és a kis államok nem kerülnek szembe egymással, testvérien segítik és támogatják egymást úgy, hogy eközben következetesen tiszteletben tartják valamennyi szocialista ország teljes egyenjogúságát. Amint Fidel Castro, Kuba Kommunis-

* Az SZKP XXV. kongresszusa ezzel kapcsolatban megállapította: „Napirendre került a hosszútávú célprogramok kidolgozása és végrehajtása. Ezeknek az a rendeltetése, hogy közös erőfeszítésekkel tegyük lehetővé gyorsan növekvő szükségleteink kielégítését energiában, fűtőanyagban, a legfőbb nyersanyagfajtákban, s teljesebben kielégíthessük az élelmiszerek és a közszükségleti iparcikkek iránti keresletet, emelhessük a gépgyártás színvonalát, és meggyorsítsuk a közlekedés fejlődését. Ezek soron levő közös feladataink.” (A szerk.)

ta Pártja Központi Bizottságának első titkára 1974. január 29-én a szovjet–kubai barátsági nagygyűlésen elhangzott beszédében mondotta, a Szovjetunió példáját mutatja az igazi testvéri internacionalista kapcsolatok kialakításának a szocialista országok együttműködésében:

„A Szovjetunió az árucserre és a hosszú lejáratú hitelek olyan feltételeit állapította meg népünk számára, amelyek a jó kapcsolatok igazi példái egy nagy ipari ország és egy olyan kis állam között, amely nem rendelkezik a szükséges természeti erőforrásokkal, s amely csaknem tizenöt éve harcol fejlődéséért a szigorú imperialista blokádnak körülményei között.”²⁸

A szocialista közösségben minden egyes ország előtt a legkedvezőbb lehetőségek nyílnak arra, hogy megerősítse szuverenitását, függetlenségét, s ugyanakkor élvezze mindazokat az előnyöket, amelyeket a kölcsönös segítség és elvtársi támogatás nyújt.

A népgazdasági tervek egybehangolása a szocialista integráció komplex programjának keretében lehetővé teszi, hogy mindegyik ország megoldjon olyan feladatokat is, amelyekkel egyedül megbirkózni sokkal nehezebb volna. Sőt, a gazdasági életben a tudományos-technikai forradalom hatására meggyorsult internacionalizálódási folyamat mind több olyan feladatot állít a szocialista közösség államai elé, amelyet csakis egyesített erőfeszítéssel, a KGST keretében tudnak megoldani. Meggyőzően beszélt erről Gustáv Husák, Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtíkára a párt XIV. kongresszusán:

„A jelenlegi tudományos-technikai fejlődés a megfelelő feltételek megteremtésétől, különösképp a kapacitások nagyságától, a termelés mennyiségétől, a választék nagyságától és az eladási lehetőségektől függ. Egyetlen közepes, sőt ma már egyetlen nagyobb ország sem képes egymaga megteremteni ezeket a feltételeket... A nemzetközi szocialista munkamegosztás fejlesztése az egyetlen út, amely az új feladatok megoldásának folyamatában belső piacunk és belső erőforrásaink korlátozottságát megszüntetheti. Ezért pótolhatatlan szerepe van az intenzív fejlesztésre való áttérésben.”²⁹

²⁸ Pravda, 1974. január 31.

²⁹ XIV. szjezd Kommunyiszticzeszkaj partyii Csehszlovákii. (Prága, 1971. május 25–29.) Moszkva 1971. 52–53. old.

Minden szocialista ország fontos érdeke, hogy tovább erősítsék és tökéletesítsék a közösség országainak együttműködésében a szocialista rendszer adott fejlődési szakaszának megfelelő formákat. Ezt megkövetelik a szocialista rendszer fejlődésének objektív feltételei – a kapitalizmussal vívott párharca és a szocialista közösség gazdasági és védelmi erejének fokozása. Az SZKP 1973. áprilisi és decemberi plénuma újólal hangsúlyozta, hogy a KGST-ben rendkívül fontosak a gazdasági és a tudományos-műszaki kapcsolatok. Ha a szocialista közösség ezen az úton halad, akkor leküzdí az egyes országok fejlődési színvonalában mutatkozó különbségeket, föllendíti a nemzeti gazdaságot és kulturális életet, mind határozottabban közeledik a szocialista országok közös céljához: a kapitalizmussal szemben a szocializmus föllényének kivívásához a társadalmi fejlődés minden fontos területén.

Az új típusú nemzetközi kapcsolatok kialakítása természetesen korántsem egyszerű és könnyű feladat. Mivel az egyes szocialista országok konkrét nemzeti-állami érdekei nem teljesen azonosak, ez kapcsolataikban – például a kereskedelmi elszámolások területén, egyes kérdések megítélésében – átmeneti eltérések objektív forrása lehet. A szocialista országoknak eközb en fel kell számolniuk a kapitalista múlt súlyos örökségét, szembe kell szállniuk a szocialista közösség ellen irányuló imperialista támadásokkal, meg kell oldaniuk az emberiség történelmében merőben új társadalom építésének nehéz problémáit. A tulajdonviszonyok mélyreható változásai korántsem szüntetik meg a burzsoá ideológia befolyását a lakosság egy részének tudatára. Ezenkívül néhány olyan országban, amely viszonylag nem régen lépett a szocializmus útjára, még megvannak az egykor oly népes kispolgárság maradványai. Ezért a szocialista országokban, jóllehet már megszűntek bennük az antagonisztikus osztályellentétek, ma is aktivizálódhatnak a szocializmusellenes erők, amelyek arra törekcszenek, hogy egy-egy ponton gyöngítsék a szocialista állam erejét. A főként kispolgári közegből táplálkozó nacionalizmus megnyilvánulásai, a volt kizsákmányoló osztályok maradványainak és az imperialista propagandának, a burzsoá ideológiának a lakosság egyes rétegeire kifejtett hatásai bizonyos nehézségeket okoznak néhány szocialista ország egymáshoz való kapcsolataiban.

A szocialista államok rendszerében súlyos nehézségek támadtak annak nyomán, hogy a KKP maoista vezetése eltért a marxizmus-leninizmus elveitől, s a Szovjetunióval és a szocialista közösség más államaival szemben ellenséges politikát folytat.

A szocialista országok népei a marxista-leninista testvérpártok vezetésével sikeresen leküzdik a szocialista közösség államainak kölcsönös kapcsolataiban jelentkező nehézségeket. Bár a szocialista nemzetközi kapcsolatok kialakulása még nem fejeződött be, mégis rendkívül nagy a jelentősége annak, ami eddig történt. Lerakták a szocialista országok közösségének szilárd fundamentumát, megteremtették a kollektív gazdasági, politikai és katonai együttműködés különféle formáit, így kidolgozták azokat a módokat, amelyekkel a szocialista közösség országai a nemzetközi küzdőtéren összehangolják külpolitikájukat. A testvéri országok külpolitikai tevékenységének fő koordinációs központja a Varsói Szerződés szervezete. Éppen a koordinációs munka eredményeként alakult ki a szocialista közösség egységes külpolitikai stratégiája, amely magában foglalja a napi és a távlati feladatokat egyaránt. E stratégia sikeres megvalósítása nyomán jelentősen megváltozott Földünkön a politikai légkör.

A KGST az anyagi termelés területén segíti elő a szocialista országok kapcsolatainak bővítését és mélyítését. Tevékenysége folytán hatalmas mértékben föllendül az egyes tagországok és ezzel az egész szocialista rendszer gazdasági élete.

Nagy jelentőségűek a szoros pártközi kapcsolatok, valamint a testvérpártok vezetőinek két- és többoldalú találkozói, amelyek a legutóbbi években kiváltképp tartalmassá és gyümölcsözővé váltak.

Céljaik és alapvető érdekeik azonosságából következőleg a kommunista pártok fokozzák együttműködésüket, folyamatosan kicserélik tapasztalataikat, közösen dolgozzák ki általános akcióprogramjukat.

A nemzetközi szintén végbemenő fontos folyamatok, valamint az antikommunizmus, a burzsoá ideológia és a tudományos kommunizmussal szemben álló „baloldali” és jobboldali opportunisták irányzatok elleni harc fokozottan megköveteli a kommunista pártok *akcióegységének* további erősítését, korunk időszerű elméleti és politikai kérdéseinek *kollektív elemzését*. A kormányzó pártoknak a marxizmus-leninizmus és a proletár internacionalizmus elveire épülő egysége teremti

meg az összetartó erőt a szocialista közösség tömörítésének sokrétű folyamataiban.

A szocialista közösség tömörítésében rendkívül fontos szerepet töltöttek be a kommunista és munkáspártok vezetőinek 1971-es, 1972-es és 1973-as krími találkozói. Ezek eredményei arról tanúskodnak, hogy a testvérpártok és -országok közötti kapcsolatok magasabb szintre emelkedtek. A testvérpártok vezetői között kialakult elvtársi kapcsolatok elősegítik olyan fontos határozatok kidolgozását, amelyek célja a szocialista országok egységének megszilárdítása, gazdasági, politikai és ideológiai akcióik fokozott összehangolása. Az imperializmus politikai stratégiának azok a számításai, hogy ideológiai diverzióval, a nacionalista előítéletek szításával lazíthatják a szocialista országok egységét, nem érik el céljaikat. Az a tanácskozás, amelyet kilenc szocialista ország kommunista és munkáspártjai, a központi bizottságok titkárainak részvételével 1973 decemberében Moszkvában ideológiai kérdésekről tartottak, újólal hangsúlyozta a testvérpártok eltökéltségét arra, hogy fejlesztik két- és sokoldalú együttműködésüket. Ennek az a célja, hogy tovább fokozzák a szocialista közösség államainak összefogását, erősítsék a szocialista országok népei közötti testvéri barátságot, és a dolgozókat a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus szellemében neveljék.

Az új társadalmi rendszer építésében és a szocialista közösség tömörítésében elért sikerek döntő módon hozzájárultak ahhoz, hogy a nemzetközi küzdőtéren általában a legagresszívabb és legreakciósabb imperialista körök kárára változtak meg az erőviszonyok. Nemcsak arról van szó, hogy az erőviszonyok ilyen változása nyomán a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében fordulat következett be a feszültségtől és a hidegháborútól az enyhülés és a különböző társadalmi rendszerű államok békés együttműködése felé. A világban új társadalmi és politikai helyzet alakult ki, amely kedvező az összes forradalmi erő harcának további aktivizálódásához.

A szocialista világ helyzetének erősödésével együtt jár az imperializmus történelmi visszavonulása. Ez nemcsak a nemzetközi politika terén megy végbe: a szocializmus növekvő ereje mind nagyobb hatással van a kapitalista országokban végbemenő összes fejlődési folyamatra.

A szocialista világ forradalmasító hatása a nem szocialista országok népeire

Lenin több mint fél évszázaddal ezelőtt – az osztályharc távlatait nemzetközi méretekben értékelve – előre látta azt az időt, amikor a kommunizmusnak a szovjetországban folyó építése lelkesíteni fogja más országok népeit abbeli törekvésükben, hogy fölépítsék az új társadalmat.

Azzal, hogy a marxista-leninisták fölteszik ezt a kérdést: mi a jelentősége annak az eszmei és politikai hatásnak, amelyet a szocializmus és a kommunizmus építése a néptömegeknek, a történelem igazi alkotóinak eszére és szívére kifejt? – megdől a szocializmus ellenségeinek az a vádja, hogy a kommunisták „exportálni” akarják a forradalmat. Lenin ismételten fölhívta a kommunisták figyelmét arra, hogy a néptömegek a forradalmat mindenekelőtt azoknak a valóságos eredményeknek az alapján ítélik meg, amelyeket az nekik hoz. Miután a munkásosztály magához ragadja a hatalmat, meghatározó jelentősége lesz tehát az új társadalom építésének: ez utat nyit azoknak az erőknek, amelyek a kapitalizmusban nem bontakozhattak ki, bebizonyítva ezzel fölényét a régi társadalommal szemben.

Amíg a világon csak egy szocialista állam létezett, amelynek népe a külső és belső osztályellenséggel vívott súlyos harcban építette az új társadalmat, s eközben leküzdötte a múltból örökölt gazdasági és kulturális elmaradottságát, az imperializmus – agresszív politikájához híven – erősen fékezte a társadalom forradalmi átalakításának folyamatát. De az a tény, hogy létezett már a munkások és parasztok állama, még az akkori körülmények között is forradalmi harcra lelkesítette más országok dolgozóit.

A szocializmus teljes és végleges győzelme a Szovjetunióban, a szocializmus kilépése egyetlen ország határai közül, a kommunizmus építése a Szovjetunióban és a fejlett szocializmus építése sok más országban: újabb feltételeket teremtett e történelmi folyamat meggyorsításához. A termelési eszközök társadalmi tulajdonán és a dolgozók hatalmán alapuló új társadalmi rendszer egyre érettebbé válik, s mind teljesebben tárja föl az igazi demokratizmus előnyeit, ami gazdasági és társadalmi-politikai szervezetének lényege.

A fejlett szocializmusnak a kapitalizmussal szemben hatalmas előnyei vannak, s napjainkban éppen a gazdaság területén mutatkozik ez

meg. Folytonos és állandó gazdasági fejlődése szemmel láthatóan megkülönbözteti a tőkés világtól, ahol a gazdaságot a termelés visszaesései és a pangás, a valuta-, az energia- és más válságok jellemzik.

Az új társadalmi rend szociális téren is megmutatja a fölényét a kapitalizmussal szemben: az ember sokoldalú fejlődéséhez megteremti a legjobb feltételeket, s biztosítja a dolgozók folytonosan emelkedő anyagi jólétét, növekvő szellemi igényeinek kielégítését. Feltűnően más a helyzet a kapitalista világban: itt a dolgozók csak a kitartó osztályharc fegyverével vívhatják ki munkabérük emelését, infláció, áremelkedés rontja életszínvonalukat, s növekszik a létbizonytalanság.

Politikai téren egyre teljesebben tárulnak föl a szocializmus nagy előnyei és lehetőségei a gyakorlatban, akár a szocialista demokrácia tökéletesítéséről van szó, akár arról, hogy a lakosság mind nagyobb tömegei kapcsolódnak be az állam és a társadalom ügyeinek irányításába, vagy arról, hogy sikeresen megoldódott a nemzeti kérdés és tovább erősödnek az új típusú nemzetközi kapcsolatok.

A két társadalmi rendszer versenyében különösen figyelemre méltóak azok a mutatók, amelyek egyértelműen tanúsítják az új rendszer fölényét a történelmileg túlhaladott és pusztulásra ítélt régivel szemben. *Az ember sokoldalú szellemi fejlődési lehetőségeinek biztosításáról és az elengedhetetlen társadalmi szükségletek kielégítéséről van szó* (környezetvédelem, közoktatás, orvosi ellátás stb.). Fidel Castro az 1974 januárjában tartott szovjet–kubai barátsági nagygyűlésen kiemelte a kubai nép hatalmas szociális vívmányait, s a következőket mondotta:

„Kontinensünkön egyetlen nép sem mutathat föl olyan eredményeket, amilyeneket a mi népünk már elért például az olyan életbevágó kérdésben, mint az egészségvédelem . . . Egyetlen latin-amerikai ország közoktatása sem áll ma azon a színvonalon, amelyet a mi népünk elért. Kivétel nélkül minden gyermek iskolába jár . . . Felnőtt lakosságunk tanul és emeli képzettségének színvonalát, az új nemzedékek pedig, amelyek már magasabb színvonalú műveltséget szereztek, bátran mennek előre a haladás és a fejlődés útján . . . A forradalmi Kubában érezni az emberi méltóságot, amely a társadalmi igazságosságból és az emberek igazi egyenlőségéből fakad. Olyan légkörben élünk, amelyben az ember kifejezheti legjobb érzéseit és képességeit.”³⁰

³⁰ Pravda, 1974. január 31.

A legmeggyőzőbb érv a szocializmus mellett a *valóságos szocializmus*. Az új társadalmi rendszer építésében elért vívmányok a szocializmus legjobb agitátorai a kapitalista országok dolgozóinak körében. Georges Marchais az SZKP XXIV. kongresszusán elhangzott felszólalásában hangsúlyozta:

„Azoknak a sikereknek, amelyeket önök ezen az úton elértek, óriási nemzetközi jelentőségük van. Ezek a sikerek az egész szocialista közösség hatalmának alapját teremtik meg. Arra lelkesítik a tőkésországok munkásosztályát és néptömegeit, hogy harcoljanak a monopóliumok uralma ellen, s megkönnyítik ezt a harcot számukra.”³¹

A szocialista országok eredményei különösen megmutatkoznak akkor, ha szembeállítjuk őket a kapitalista világ olyan jelenségeivel, mint a monopóliumok támadásai a dolgozók életszínvonala és szociális jogai ellen, a néptömegek demokratikus jogainak csorbítása – e jogokat megfosztják tartalmuktól –, a fajgyűlölet szítása, a nemzeti elnyomás és a politikai önkény.

A monopolista burzsoázia a nemzetközi gazdasági, tudományos-műszaki és kulturális kapcsolatok, valamint a tömegtájékoztatás fejlődésének mai körülményei között már képtelen eltitkolni a szocializmus vívmányait a tőkésországok nagy tömegei előtt.

A szocializmus sikerei a kapitalizmussal folytatott versenyben nemcsak a munkásosztály, hanem a lakosság más rétegeinek gazdasági és politikai megmozdulásaiban is tükröződnek. A szocializmus eszméinek növekvő befolyásáról tanúskodik, hogy a tőkésországok lakosságának széles rétegei követelik a tervezés demokratizálását, a társadalombiztosítás tökéletesítését, az államosításokat, a demokratikus közoktatási reformot stb. Gus Hall, az Egyesült Államok Kommunista Pártjának főtitkára a következőket mondta az SZKP XXIV. kongresszusán:

„A tőkés világban az emberek millióinak tudatában új kritériumok alakulnak ki a két világrendszer összehasonlításához. Ezek az értékelések nem szorítkoznak felszínes összehasonlításokra. Nemcsak az ipari növekedés mutatóit vagy az árucikkek árát veszik figyelembe. Most az élet egész minőségi oldalát a mérlegre teszik. E tekintetben az anyagi bőség nagyon fontos szerepet játszik, de az értékmérők magukban foglalják az emberi értékek egész skáláját, viszonylagos jelentőségét,

³¹ Privetsztvija XXIV. szjezdu KPSZSZ. Moszkva 1971. 288. old.

amelyet mindegyik rendszer belső törvényei határoznak meg. Magukban foglalják az erkölcs, a kultúra és a filozófia e rendszerekre jellemző koncepcióit.”³²

A szocialista rendszer léte, a szocializmusnak a fontos gazdasági, szociális és politikai problémák megoldásában elért sikerei arra kényszerítik az imperialista burzsoáziát, hogy rugalmasabban kezelje a munkásosztály és a dolgozók más rétegeinek követeléseit. Kénytelen teljesíteni a dolgozók néhány szociális és gazdasági követelését, például az öregségi, a rokkantsági és a munkanélküliségi biztosítást, részleges engedményekre kényszerül a munkabér, a munkakörülmények stb. javításában. A kommunista és munkáspártok teljes joggal hangsúlyozták 1969. évi nemzetközi tanácskozásuk fő dokumentumában:

„A szocializmus megmutatta az emberiségnek az imperializmustól való megszabadulás távlatát. A termelési eszközök társadalmi tulajdonára és a dolgozók hatalmára épülő új társadalmi rend képes rá, hogy biztosítsa a nép érdekeinek megfelelő tervszerű és válságoktól mentes gazdasági fejlődést, garantálja a dolgozók társadalmi és politikai jogait, megteremtse az előfeltételeket az igazi demokráciához, a széles néptömegek tényleges részvételéhez a társadalom igazgatásában, a szellemiség sokoldalú fejlesztéséhez, a nemzetek egyenjogúságához és barátságához. A gyakorlat bebizonyította, hogy csakis a szocializmus képes megoldani az emberiség előtt álló nagy problémákat.”³³

A szocialista közösség országainak az új társadalom építésében elért vívmányai hatalmas eszmei, politikai és gazdasági hatást fejtenek ki a nem szocialista országokban végbemenő folyamatokra. A szocializmus a tudomány és a technika sok igen fontos ágában utolérte, némelyekben meg is előzte a tőkésországokat, s ezzel hatalmas anyagi eszközöket nyújtott a békeszerető népeknek ahhoz, hogy megfékezzék az imperialista agressziót.³⁴

Mínthogy a mai körülmények között a világforradalmi folyamatban növekszik a szubjektív tényező szerepe, a kommunista pártok segítik a fiatal nemzeti államok forradalmi demokratikus pártjait kádereik kép-

³² Ugyanott, 264. old.

³³ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 16. old.

³⁴ A szocialista országok külpolitikájával e fejezet 4. alfejezete foglalkozik.

zésében, s nagy jelentősége van annak, hogy ezek a pártok tanulmányozzák az SZKP és a többi testvérpárt gazdag tapasztalatait, gyakran és kölcsönösen tájékoztassák egymást, erősítik két- és többoldalú kapcsolataikat.

Sok fiatal nemzeti állam forradalmi erői bátran támaszkodnak tevékenységükben az SZKP tapasztalataira és állandó segítségére. Ezeknek a tapasztalatoknak a jelentőségéről beszélt például Lansane Diane, a Guineai Demokrata Párt küldötte az SZKP XXIV. kongresszusán: „Részvételünk az önök kongresszusán és a Szovjetunió Kommunista Pártjának sok más fontos rendezvényén történelmi szükségszerűség... Guinea népe erősen érdeklődik az önök kongresszusának határozatai iránt, mert a szovjet nép a szocializmus építésének úttörője, s ennél fogva ezen a téren szerzett tapasztalatait szükségképpen mély figyelemmel kíséri a Guineai Demokrata Párt, amely arra törekszik, hogy a guineai nép a szocializmus élenjáró építője legyen Afrikában.”³⁵

A nemzeti felszabadító mozgalom fejlődésére, a fiatal nemzeti államok kialakulására és fejlődésére nézve nagy segítség, hogy a szocialista közösség országaiban képezik ki kádereiket. Ázsia, Afrika és Latin-Amerika több mint száz államából minden évben mintegy 25 000 egyetemi hallgató és aspiráns tanul a KGST-országok egyetemén és főiskoláin.

A szocialista államok védelmezték a felszabadult országokat az ellenforradalom exportjától, egyszersmind megszüntették az imperialista államok monopóliumát is az említett államokkal való gazdasági kapcsolatokban, s ezzel jelentősen gyöngítették a neokolonialista erőket, kedvező külső feltételeket teremtettek a felszabadult országok fejlődéséhez.

A Szovjetunió és a többi szocialista állam nagyarányú baráti segítséget nyújt a felszabadult fiatal országok nemzeti gazdaságának fejlesztéséhez. A Szovjetuniónak Ázsia, Afrika és Latin-Amerika mintegy ötven fejlődő országával van gazdasági és műszaki együttműködési egyezménye. A KGST-országok a hetvenes évek elejéig mintegy 11 milliárd rubel összegű hosszú lejáratú hitelt nyújtottak a fejlődő országoknak, és több mint 2900 objektum épült és épül ezekben az országokban a szocialista közösség népeinek segítségével. Ázsia és Afri-

³⁵ Privetsztvija XXIV. szjezdu KPSZSZ. 333. old.

ka sok országában, kivált Indiában, Egyiptomban, Algériában, Irakban és Szíriában gyárak és kombinátok, villamos erőművek, kórházak és kutatóintézetek épültek a Szovjetunió segítségével és közreműködésével. Ez a segítség az említett országok gazdasági függetlenségének biztosítását célozza. Mind sokoldalúbbá válnak a Szovjetunió kapcsolatai Latin-Amerika országaival. Olyan övezete ez a világnak, amelynek népei fokozzák erőfeszítéseiket, hogy fölszabaduljanak a monopóliumok igája alól, s rálépjenek a demokratikus fejlődés útjára. A szocialista államok ezenkívül politikai segítségben is részesítik a „harmadik világ” népeit, s ha kell, segítik őket fegyveres erőik fejlesztésében, védelmi képességük fokozásában. Az a határozott támogatás, amelyet a szocialista közösség nyújt az ázsiai, afrikai, latin-amerikai országok népeinek a kolonializmus és a neokolonializmus, a külföldi monopóliumok befolyásának minden formája ellen vívott harcukban, hozzájárult ahhoz, hogy napjainkban ezek a népek egyre határozottabban követelik törvényes jogukat arra, hogy nemzeti erőforrásaikat a saját érdekében aknázhassák ki.

A szocialista világrendszer tehát előmozdítja, hogy a világban olyan új társadalmi-politikai helyzet alakuljon ki, amely kedvez a felszabadító mozgalom fejlődésének. Ahogy növekszik a világszocializmus ereje, úgy járul hozzá egyre nagyobb mértékben a világforradalmi folyamathoz.

Lenin több mint fél évszázaddal ezelőtt így jellemezte a világ első szocialista államának helyét és jövőendő szerepét a felszabadító világmozgalomban:

„... a mostani világhelyzetben, az imperialista háború után, a népek kölcsönös viszonyát, az államok egész világrendszerét az a harc határozza meg, amelyet az imperialista nemzetek kis csoportja vív a szovjetmozgalom és a szovjetállamok ellen, amelyek élén Szovjet-Oroszország áll... Mind a civilizált, mind pedig az elmaradott országok kommunista pártjai csak ebből a szempontból kiindulva képesek helyesen felvetni és megoldani a politikai kérdéseket.”³⁶

A forradalmi harc minden történelmi tapasztalata megerősíti a világszocializmus szerepének ezt a lenini értékelését. A szocialista világ-

³⁶ *Lenin Összes Művei.* 41. köt. 230. old.

rendszer napjainkban az emberiség társadalmi fejlődésének élcsapata. Manuel Mora Valverde, Costa Rica Népi Élcsapat Pártja Központi Bizottságának főtitkára, a kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozásán ezt mondta:

„A Szovjetunió vezette szocialista világ katonai és gazdasági ereje nélkül az imperializmus szétzúzásának távlatai még nagyon messze volnának. Nem fér kétség ahhoz, hogy a Szovjetunió és más szocialista országok az első tűzvonalban állnak, s a forradalom első bástyái.”³⁷

A szocialista világrendszer tetteivel segíti elő, hogy a régi rend állásai gyöngüljenek, ellentmondásai mélyebbé, kiélezettebbé váljanak. A szocialista világrendszer, amely az imperializmus ellen, az emberiség békéjéért és a társadalmi haladásért vívott harc első vonalában áll, döntő módon hozzájárul a forradalmi folyamat fejlődéséhez.

4. A KÜLÖNBÖZŐ TÁRSADALMI RENDSZERŰ ÁLLAMOK BÉKÉS EGYMÁS MELLETT ÉLÉSE ÉS A VILÁGFORRADALMI FOLYAMAT

A nemzetközi kapcsolatok ma növekvő mértékben befolyásolják a forradalmi folyamat fejlődését. Ezt a fejlődést mindenekelőtt az osztályharc internacionalizálódása határozza meg. Az osztályharc világméretben folyik az ellentétes társadalmi rendszerű államok között, s mélyrehatóan befolyásolja az egyes országokban és övezetekben folyó osztályharc alakulását és kimenetelét. Napjaink tudományos-technikai forradalma, a termelőerők, a termelés és az árucseré internacionalizálódása, a nemzetközi tudományos, kulturális és más kapcsolatok bővülése elősegíti, hogy világszerte tovább erősödjék a nemzetközi kapcsolatok befolyása a társadalmi mozgalmak fejlődésére. Ezért a felszabadító mozgalom szempontjából különösen nagy jelentőségű az a fordulat, amely az utóbbi években a nemzetközi kapcsolatokban a feszültségtől és a hidegháborútól az enyhülés és a különböző társadalmi rendszerű államok békés együttműködése felé történt, mégpedig a szocialista közösség erejének megnövekedése és aktív békeszerető politikája következtében.

³⁷ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 400. old.

Ezt a fordulatot mutatta, hogy nem nőtt tovább a feszültség, a legreakciósabb és legagresszívabb imperialista erők visszavonultak, több tőkésállam lemondott a hidegháború időszakában meggyökeresedett sok olyan politikai doktrínáról, amelynek képtelensége mind nyilvánvalóbbá lett. Az imperialista agresszió beszüntetése Vietnamban, valamint a Közel-Keleten az izraeli támadással szemben tanúsított ellenállás világossá tette, hogy a szabadságszerető népek a mai körülmények között sikeresen ellen tudnak állni bármilyen imperialista nyomásnak. Erről tanúskodik az is, hogy teljes kudarcba fulladt a Német Demokratikus Köztársaság elleni diplomáciai blokádnak, s megerősödtek Kubának, a nyugati félgömb első szocialista államának nemzetközi pozíciói. A világban kialakult új erőviszonyok következtében és a szocialista országok békeszerető politikájának hatására sok tőkésállam kormányköreiben a 'realizmus' elemei jelentkeznek, s egyre szélesebb körben ismerik el a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elveit. Ezek az elvek megnyilvánulnak a nemzetközi szerződések egész rendszerében. Bekerültek a Szovjetunió és Franciaország, a Szovjetunió és az Egyesült Államok, a Szovjetunió és az NSZK kapcsolatainak alapjairól szóló dokumentumokba. A nukleáris háború megakadályozásáról a Szovjetunió és az Egyesült Államok között érvényességi határidő nélkül kötött szerződés fontos lépés a nukleáris háború veszélyének csökkentése és végső fokon megszüntetése felé. A világháború veszélyének kizárása reális perspektíva lett. Kialakultak az előfeltételek ahhoz, hogy létrejöjjön az európai biztonság és együttműködés szilárd rendszere, amely a békés egymás mellett élés eleven és vonzó példája lenne. Fejlődik a különböző társadalmi rendszerű államok gazdasági, tudományos-technikai és kulturális együttműködése, állandóvá váltak közöttük a politikai konzultációk, s mindez arról tanúskodik, hogy a békés egymás mellett élés elvei a nemzetközi kapcsolatok normájává válnak.

A szovjet állam létrejöttének első pillanatától kezdve síkraszállt a békés egymás mellett élés lenini elve mellett. Ennek az elvnek megszilárdulása a nemzetközi kapcsolatokban óriási sikere annak a harcnak, amely korunk fő ellentmondásának megoldásában az igazán humanista alternatíva győzelméért folyik. A szocializmus és a béke elválaszthatatlan egymástól.

A békés egymás mellett élés mint a különböző társadalmi rendszerű államok közötti osztályharc formája

A szocialista világforradalom egyenetlen fejlődése következtében elkerülhetetlen, hogy a világon különböző társadalmi rendszerű államok egymás mellett tartósan létezzenek. Ugyanakkor a munka és a tőke közötti antagonisztikus ellentmondás a szocializmusnak sok országban kivívott győzelmével kiterjedt a nemzetközi küzdőtérrre. Lényegében ez az ellentmondás a tartalma a szocialista és a kapitalista államok kapcsolatainak, s ez vezet közöttük elkerülhetetlenül a *minden oldalra kiterjedő osztályharchoz*.

Minthogy a béke a szocializmus és a kommunizmus felépítésének elengedhetetlen feltétele, s a szocialista országok mélyen érdekelték a béke fenntartásában: arra törekednek, hogy ez az osztályharc ne váljék katonai összeütközéssé, hanem a különböző társadalmi rendszerű államok mindenre kiterjedő békés versenyének és a gazdasági, politikai, ideológiai fronton vívott küzdelmének formájában folyjék. A szocialista és kapitalista gazdasági rendszer létéből következő szükségesség, hogy a különböző társadalmi rendszerű államok bizonyos gazdasági és tudományos-műszaki kapcsolatokat tartanak fenn egymással. Ezekből az objektív törvényszerűségekből következik az is, hogy a szocialista és a kapitalista államok bizonyos problémáinak megoldásához békés egymás mellett élésre és együttműködésre van közöttük szükség.

A különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elve azt jelenti, hogy a közöttük fölmerülő vitás kérdéseket – bármilyen élesek és bonyolultak legyenek is – nem szabad fegyveres erővel eldönteniük, el kell kerülniük a katonai összecsapást. Ez az elv azt jelenti, hogy tiszteletben kell tartani minden nagy és kis állam szuverenitását, egyenjogúságát, területi sérthetetlenségét, a más országok belügyeibe való be nem avatkozás elvét, minden nép jogát arra, hogy szabadon válassza meg társadalmi, gazdasági és politikai rendszerét. Azt is jelenti, hogy a megoldatlan nemzetközi kérdéseket politikai úton, tárgyalások révén kell megoldani, vagyis meg kell teremteni az összes ország egyenjogú, gyümölcsöző együttműködéséhez szükséges feltételeket. A békés egymás mellett élés elvének tiszteletben tartása tehát a tartós, igazságos, demokratikus, valamennyi nép érdekeinek megfelelő és a társadalmi haladást szolgáló béke alapjainak megszi-

lárditását jelenti; azt a békét, amelynek megteremtéséért az első szocialista állam már megszületésekor megkezdte a harcot. Ennek a harcnak két iránya van, amelyek szervesen összekapcsolódnak: vissza kell verni az imperialista erők minden támadását, s egyidejűleg építő javaslatokat kell tenni a nemzetközi kapcsolatok fő kérdéseinek megoldási módjára.

A különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elve *nem terjed ki az ideológia területére*. A Szovjetunió és a szocialista közösség más országai következetesen védelmezik a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elvét, de határozottan visszautasítanak minden olyan – osztálycéljaikkal és szuverenitásukkal össze nem egyeztethető – mesterkedést, hogy ideológiai engedményeket csikarjanak ki tőlük. Leonyid Brezsnyev, az SZKP KB főtitkára a Szovjetunió megalakulásának 50. évfordulója alkalmából tartott beszédében a következőket mondta:

„Gyakran hallhatjuk, hogy Nyugaton jelentősnek tartják a kulturális együttműködést, s különösképpen az eszmék cseréjét, az információ és a népek közötti érintkezés bővítését. Engedjék meg, hogy világosan kijelentsem: mi is emellett vagyunk. Természetesen akkor, ha ez az együttműködés úgy valósul meg, hogy mindenki tiszteletben tartja az egyes országok szuverenitását, törvényeit és szokásait, ha ez a népek kölcsönös szellemi gazdagodását, a kölcsönös bizalom növekedését, a béke és a jószomszédság eszméinek érvényesülését szolgálja. Helyeseljük a turistaforgalom bővítését. Helyeseljük a különböző országok lakossága közötti széles körű érintkezést, az ifjúságnak, a rokonszakhák képviselőinek a találkozóit, a társas vagy egyéni utazásokat. Egyszóval lehetőség bőven van, ha a kölcsönös megbecsülés és az egymás ügyeibe való be nem avatkozás szellemében, nem pedig a hidegháború szellemében cselekszünk.”³⁸

A békés egymás mellett élés elveinek megvalósítása osztály- és társadalmi-politikai szempontból a következőket jelenti:

– a békés fejlődés feltételeinek biztosítását a szocialista országok számára;

³⁸ L. I. Brezsnyev: Az SZKP és a szovjet állam külpolitikája. Kossuth Könyvkiadó 1974. 440. old.

– az agresszióra, idegen területek elfoglalása és bekebelezésére irányuló imperialista politika megfékezését;

– az imperializmus beavatkozásának megakadályozását más országok belügyeibe, különös tekintettel azokra a beavatkozásokra, amelyek a népek felszabadító harcának elfojtása végett történnek, vagyis az ellenforradalom imperialista exportjának megghiúsítását;

– az erő alkalmazásának megakadályozását minden olyan nemzeti és egyéb konfliktus esetében, amelyben az imperializmus érdekelt, keletkezzenek e konfliktusok bármilyen országok között;

– a legkedvezőbb nemzetközi feltételek megteremtését ahhoz a harchoz, amelyet a népek társadalmi és nemzeti felszabadulásukért folytatnak.

A békés egymás mellett élés politikája tehát egyáltalán nem azt jelenti, hogy a forradalmi erők kevésbé tartják fontosnak az osztályharcot, vagy feladják állásaikat. Nem, a két rendszer párharca tovább folyik – annak megfelelően, hogy a szocializmus és a kapitalizmus világnézete és osztálycéljai ellentétesek és egymással kibékíthetetlenek –, de a fegyveres összeütközések helyett mindinkább a politikai tárgyalások, a gazdaság és – főleg – az ideológia területére helyeződik át. Amint a kommunista és munkáspártok 1969. évi nemzetközi tanácskozása megállapította, a békés egymás mellett élés politikája:

„... megfelel az elnyomás és a kizsákmányolás valamennyi formája ellen vívott forradalmi harc közös érdekeinek, elősegíti valamennyi nép barátságának erősödését, a gyümölcsöző gazdasági, tudományos-műszaki és másfajta együttműködés kifejlődését a különböző társadalmi rendszerű országok között a haladás érdekében.”³⁹

Ezzel a kérdéssel foglalkozott az SZKP XXV. kongresszusa is.*

³⁹ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 25. old.

* „Az enyhülés semmiképpen sem hatálytalanítja és nem is hatálytalaníthatja vagy változtathatja meg az osztályharc törvényeit. Senki sem számíthat arra, hogy a kommunisták az enyhülés körülményei között beletörődnek a tőkés kizsákmányolásba, vagy pedig, hogy a monopolisták a forradalom híveivé szegődnek. Viszont a más államok belügyeibe való beavatkozás elvének szigorú megtartása, más államok függetlenségének és szuverenitásának tiszteletben tartása az enyhülés egyik elengedhetetlen feltétele.” (A szerk.)

A nemzetközi feszültség enyhítéséért, a nemzetközi kapcsolatokban a békés egymás mellett élés elveinek meghonosításáért folytatott küzdelem sikereinek nemcsak külpolitikai, hanem társadalmi-politikai vonatkozásai is vannak, s fontos tényezői a világméretű osztályharc fejlődésének. A szocialista közösség államainak, minden békeszerető erőnek a háború veszélyének elhárításáért, a népek biztonságának megszilárdításáért folytatott aktív harca szorosan összefonódik a tőkésországok munkásosztályának és a gyarmati elnyomás alól felszabadult népeknek erőteljes forradalmi harcával. Ez az egymást serkentő két folyamat olyan lényeges változásokat idézett elő a nemzetközi küzdőtéren, amelyek kedvezőek a világforradalmi mozgalom minden áramlatának megszilárdítására nézve.

*A feszültség enyhülése és a népek harca
a társadalmi és nemzeti felszabadulásért*

A békés egymás mellett élés körülményei között a szocialista országokra nézve kedvezőbb nemzetközi feltételek alakulnak ki az új társadalom építéséhez, a békés alkotó munkához. Egyidejűleg a szocialista országok és népek bővülő nemzetközi kapcsolatainak csatornáin át a szocializmus eszméi befolyásolhatják a nem szocialista országok népeit. A feszültség enyhülésével természetesen bővülnek a kapcsolatok, így növekszik a szellemi értékek cseréje, fejlődnek a különböző országok lakossága közötti kapcsolatok, s ezek révén terjed a szocializmus igazsága. Egyre többen értik meg, hogy a szocializmusban olyan életet élnek az emberek, amely megfelel az egyén személyi és társadalmi érdekeinek, segíti szellemi és erkölcsi fejlődését, és minőségében nem hasonlítható a kapitalista viszonyokhoz. A tudományos szocializmus eszméi újabb és újabb híveket hódítanak meg.

A tőkésországokban kedvezőbb légkör alakul ki a dolgozók osztályharcának kibontakoztatásához, a demokratikus erők harcához a militarizmus és a reakció ellen. Az itteni munkásosztály, parasztság, értelmiség és más dolgozó rétegek ellenzik a hidegháborús politikát, mert az ellentétes érdekeikkel. A militarizmus következménye az adóterhek növekedése, az életkörülmények rosszabbodása; a militarizmus együtt jár a monopolizáció legreakciósabb köreinek támadásaival a munkásosz-

tály és a társadalom haladó rétegeinek politikai jogai ellen, a diktatúrával. Az imperializmus és a reakció erői éppen a militarizmusban keresik azt az eszközt, amellyel fékezhetik a társadalmi haladás erőinek előrenyomulását, és amellyel ellentámadásba mehetnek át. Világosan mutatja ezt Chile példája, ahol a külső reakciós erők támogatását élvező belső fasiszta katonai réteg megsemmisítette a dolgozók demokratikus szabadságjogait és szocialista vívmányait. A nemzetközi feszültség enyhülése következtében a legagresszívabb monopolista körök önkényeskedése korlátok közé szorul, az enyhülés elsősegíti a demokrácia és a szocializmus legelszántabb ellenségeinek elszigetelődését.

A nemzetközi küzdőtéren bekövetkezett fontos változások azoknak a sikereknek köszönhetők, amelyeket a Szovjetunió és más szocialista országok értek; e változások a szocialista országok nemzetközi politikájának, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom, valamint a nemzeti felszabadító mozgalmak, a demokratikus és békeszerető erők harcának eredményei. Kontinensünkön ma megvannak a reális feltételei annak, hogy döntő fordulat következhesse be a nemzetközi feszültség enyhülése és a béke felé, s megteremtsük a kollektív biztonság és együttműködés rendszerét – állapította meg az európai tőkésországok kommunista és munkáspártjainak 1974-es brüsszeli értekezletén elfogadott politikai nyilatkozat.

Az a harc, amely a tőkésországokban a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett éléséért, a katonai tömbök feloszlásáért, a katonai költségvetés és fegyverzetek határozott csökkentéséért folyik, összekapcsolódik a demokratikus és szociális jogokért vívott harccal, és gyöngíti az uralkodó osztályok legreakciósabb és legmilitaristább köreinek állásait.

A marxista-leninista pártok és a társadalmi tömegszervezetek nyilvánítják szolidaritásukat az SZKP, a szovjet állam, a többi szocialista ország és testvérpárt tevékenységével, amelyet az SZKP XXIV. kongresszusán elfogadott békeprogram megvalósításáért kifejtenek. Gus Hall, az Egyesült Államok Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtitkára, a Pravda 1973. július 9-i számában megjelent nyilatkozatában kijelentette:

„Azok a szovjet-amerikai egyezmények, amelyeket Leonyid Brezsnyevnek, az SZKP KB főtitkárának az Egyesült Államokban tett látogatása alkalmával írtak alá, mit sem változtatnak az Egyesült Álla-

mokban uralkodó osztályviszonyokon, de hatásukra a munkásosztály bizonyos mértékben eredményesebben folytathatja az osztályharcot.”

A nemzetközi kapcsolatokban a békés egymás mellett élés elveinek meggyökeresedése olyan légkört teremt, amely elősegíti, hogy az ázsiai, afrikai és latin-amerikai fejlődő országok szabadon és függetlenül járják a társadalmi haladás és a kölcsönösen előnyös, békés együttműködés útját.

A nemzetközi események alakulása a háború utáni években szerves kapcsolatban volt egyrészt a szocialista államok erejének növekedésével és békeszerető politikájuk eredményeivel, másrészt a nemzeti függetlenségért küzdő népek sikereivel. A nemzeti felszabadító forradalmak éppen akkor aratták győzelmeiket az ázsiai és az afrikai országokban, amikor a szocialista világrendszer a nemzetközi fejlődés döntő tényezőjévé kezdett válni. Az Egyesült Nemzetek Szervezete éppen a Szovjetunió és a többi szocialista állam kezdeményezésére fogadta el 1973-ban a gyarmati országok és népek függetlenségének megadásáról szóló nyilatkozatot, majd pedig azt a nyilatkozatot, amely megengedhetetlennek nyilvánította a más államok belügyeibe való beavatkozást, s magában foglalta függetlenségük és szuverenitásuk elvét. A szocialista országok segítik az arab országok harcát a NATO-államok imperialista köreitől támogatott izraeli agresszió ellen. Az 1973 őszén lezajlott közel-keleti események a gyakorlatban mutatták meg, mennyire hatékony az a baráti segítség, amelyet a Szovjetunió és más szocialista országok adtak az arab országoknak igazságos harcukhoz. Akcióik meghiúsították az arab országok haladó kormányzatainak megdöntésére törekvő imperialista terveket. Az SZKP Központi Bizottsága 1973. áprilisi plenumának határozata hangsúlyozta:

„Az SZKP, mint eddig, ezután is határozottan követi szocialista, lenini irányvonalát az imperializmussal vívott harcában, egész nemzetközi politikájában, s támogatni fogja a függetlenségükért, a társadalmi haladásért és jogaikért küzdő népeket.”⁴⁰

A Szovjetunió és más szocialista országok megszüntették az imperialista államok monopóliumát a felszabadult országokkal való gazdasági kapcsolatokban. A szocialista államok szilárd pozíciója elősegítette

⁴⁰ Pravda, 1973. április 28.

például azt, hogy az arab országok eredményesen harcoljanak az olajmonopóliumok uralma ellen. Ezzel lényegesen meggyöngítették az imperializmus erőit, s kedvező külső feltételeket teremtettek a felszabadult országok fejlődéséhez. A nemzetközi feszültség enyhülésével ezek a feltételek tovább javulnak.

Nagy jelentőségű volt a Szovjetuniónak az ENSZ Közgyűlés 28. ülősszakán (1973–1974) tett javaslata, hogy a Biztonsági Tanács állandó tagjai 10 százalékkal csökkentsék katonai költségvetésüket, s az így felszabaduló összegek egy részét fordítsák a fejlődő országok megsegítésére. A békés egymás mellett élés elveinek meggyökeresedése a felszabadult országok érdekében is elősegíti több nemzetközi konfliktus rendezését. Azokról a kezdeti lépésekről van szó, amelyek a közeli keleti kérdés rendezése, a dél-ázsiai államok – India, Banglades és Pakisztán – kapcsolatainak megjavítása végett történtek. Fokozatosan átalakulnak az amerikai kontinens országainak egymás közötti kapcsolatai is. Napjainkban mind több latin-amerikai állam törekszik arra, hogy nemzetközi kapcsolatai az egyenjogúság és a belügyekbe való be nem avatkozás elvére épüljenek.

A tartós béke körülményei között sokkal nehezebbé válnék az imperialista beavatkozás és zsarolás; a felszabadult országok minden erőforrásukat a gazdasági és társadalmi építés céljaira fordíthatnák; minden ország népe a saját vágyainak és szükségleteinek megfelelően fejleszthetné politikai rendszerét. Ez nagyban megkönnyítené ezekben az országokban a demokratikus fejlődést, tovább javítaná annak a harcnak a lehetőségeit, amelyet a népek a haladó társadalmi-gazdasági átalakításokért folytatnak. A nemzetközi kapcsolatokban a békés egymás mellett élés elveinek megszilárdulásáért folytatott harc azt eredményezi, hogy elszigetelődik a kolonializmus és a fajgyűlölet. Az igazságos és demokratikus békéért folyik a küzdelem, s ez a béke együtt jár az imperialista agresszió megszüntetésével. Ennek a harcnak eredményeképp megghiúsulnak a népek független, szabad fejlődésének elfojtására tett imperialista erőfeszítések.

A marxista-leninista pártok éppen ezért szállnak szembe erélyesen az álbaloldali elemeknek, különösen a maoistáknak azokkal a koholmányjaival, hogy a békés egymás mellett élés megszilárdulása a fejlődő országok népeinek kárára történik. Yusuf Dadoo, a Dél-afrikai Kom-

munista Párt elnöke a Béke és Szocializmus 1974. januári számában ezt írta:

„A világ antiimperialista erőinek állandó gyarapodása és egységük erősödése eredményeképpen végbemenő nemzetközi változások újabb lelkesítő lehetőségeket és távlatokat nyitnak előttünk. S mi erélyesen szembeszállunk egyes köröknek azzal a próbálkozásával, hogy éket verjenek Afrika népei és az antiimperialista világfront más osztagai közé, s szembeállítsák a nemzeti felszabadulásért folyó harcot a különböző társadalmi rendszerű államok közötti kapcsolatok javítását célzó politikával, amelyet a szocialista államok folytatnak, élükön a Szovjetunióval, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom támogatásával.”

Lenin annak idején megállapította, hogy létezik „a nemzetközi burzsoázia pacifista tábor”, és „a durván burzsoá, agresszívan burzsoá, reakciósan burzsoá tábor”⁴¹. Rámutatott arra, hogy e két tábor között fennálló *különbséget* tekintetbe kell venni egy-egy országon belül és nemzetközi viszonylatban is. Napjainkban ez a különbség tovább nőtt. A békés egymás mellett élés politikája elősegíti a tőkésországok szélsőségesen agresszív erőinek megfékezését, s erősíti az uralkodó körökben a mérsékeltebb szárny helyzetét. Ezek a szocializmus ellenségei maradnak ugyan, de józanul gondolkodva hajlandók arra, hogy a vitás nemzetközi kérdésekre kölcsönösen elfogadható megoldást keressenek.

A Szovjetuniónak és a szocialista országoknak a békés egymás mellett élés, a kölcsönösen előnyös gazdasági, tudományos-műszaki együttműködés és a kulturális csere fejlesztéséért követett irányvonala *gyöngíti a legagresszívabb és legmilitaristább imperialista körök pozícióit*. Az európai államok kollektív biztonsági rendszerének és egyenjogú együttműködésének megteremtéséért, az ázsiai kollektív biztonsági rendszer létrehozásáért, a Szovjetunió és az Egyesült Államok, valamint más tőkésországok közötti kapcsolatok fejlesztéséért tett erőfeszítések a katonai-politikai tömbök rendszere és a fegyverkezési verseny ellen irányulnak. Eközben éleződnek az imperialisták közötti ellentétek, s ingadozik az imperialista katonai-politikai tömbök globális rendszere.

A néptömegek és szervezeteik, politikai pártjaik egyre aktívabban harcolnak a béke és a biztonság megszilárdításáért, a nemzetközi kap-

⁴¹ Lenin Összes Művei. 44. köt. Kossuth Könyvkiadó 1975. 403. old.

csolatok demokratizálásáért. A különböző országok lakosságának újabb és újabb rétegei kapcsolódnak be ebbe a harcba, leküzdvé benualságu-
kat és a hidegháború időszakának kommunistaellenes előítéleteit, ame-
lyeket az imperialista propaganda igyekszik ma is életben tartani. A
Szovjetunió és a szocialista közösség többi országa tovább munkálko-
dik a békeprogram teljes megvalósításáért, a nemzetközi enyhülés el-
mélyítéséért és visszafordíthatatlanná tételéért s ezzel elősegíti, hogy a
néptömegek tudatában a béke, a szabadság és a demokrácia eszméi
mind szorosabban összekapcsolódjanak a szocializmus eszméivel.

*A nemzetközi enyhülés elmélyítéséért és az imperializmus ellen
folytatott harc egysége*

Az enyhülés körülményei között – ahogy ezt kifejtettük – mind kedve-
zőbb lehetőségek nyílnak arra, hogy a marxista-leninista tanítás és a
kommunista eszmék tovább terjedjenek. A szocializmus eszméinek ter-
jesztése viszont hatalmas ideológiai eszköz arra, hogy erősödjék a nem-
zetközi feszültség enyhülésének mélyülő és terjedő folyamata, a nem-
zetközi életben megszilárduljanak a különböző társadalmi rendszerű ál-
lamok békés egymás mellett élésének elvei. A feszültség enyhülése felé
történt fordulat egyúttal a világméretű imperialistaellenes harc új sza-
kaszának kezdetét jelzi.

Éppen ezért fejtenek ki olyan elkeseredett ellenállást az imperializ-
mus legreakciósabb körei az enyhüléssel szemben. Az enyhülés ellen-
felei szinte egységfrontba tömörülve minden módon mérgezik a nem-
zetközi politikai légkört. A „szovjet veszély” hangoztatása és a legkü-
lönfélébb kommunistaellenes koholmányok arra szolgálnak, hogy iga-
zolják a militarizmust és a fegyverzetek minőségi fejlesztésének foly-
tatását.

Nagy szerep jut ebben a maoista vezetők azon tézisének, amely „a
két szuperhatalom alkuját” hangoztatja. Ennek alaptalanságát meg-
mutatják a Szovjetunió és a tőkésországok közötti kapcsolatok alaku-
lásának tényei. Ennek folyamán a szovjet állam mindenkor abból az
elvből indult ki, hogy ezek a kapcsolatok nem okozhatnak kárt más
országok biztonságának és jogos érdekeinek. Ezenfelül pedig az eny-
hülési folyamat és az államközi együttműködés fejlesztése nem lehet a

Föld valamely körülhatárolt körzetének a kiváltsága. A béke oszthatatlan, s ezért a szocialista államok a nemzetközi enyhülés folyamatának az egész Földre való kiterjesztéséért harcoltak és harcolnak. Bár a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti kapcsolatok a két állam katonai, gazdasági és tudományos-technikai potenciáljánál fogva objektívan erősen befolyásolják az egész nemzetközi helyzetet, főleg a háború és a béke kérdésében, ez mégsem zárja ki, hanem – éppen ellenkezőleg – szükségessé teszi, hogy más államok is cselekvően segítsék az enyhülés folyamatának előrehaladását. A Szovjetunió következetesen követi ezt az irányvonalat. A maoisták ezt nem veszik tudomásul. Ők minden áron arra törekcszenek, hogy befeketítsék a Szovjetuniót és külpolitikáját, önmagukat pedig a kis és közepes fejlődő államok védelmezőjének tüntessék föl, s így támasszák alá a „harmadik világ” vezetésére támasztott nagyhatalmi igényüket.

A nemzetközi reakció természetesen örömmel fogadja és támogatja a pekingi vezetők ideológiai tevékenységét, amely az imperialistaellenes erők megosztására törekszik. Sok nyugati országban buzgón reklámozzák a „szuperhatalmak” pekingi koncepcióját; azt állítják, hogy a „szuperhatalmak” ráerőltetik akarataikat minden más országra. Olyan körülmények között, amikor a „szovjet veszélyre” való hivatkozás már nem bizonyul hatékonnak, a kommunistaellenes propaganda a szovjet külpolitikát igyekszik lejáratni, s ezért tagadja e politika osztályjellegét, s azonosítani próbálja a legnagyobb imperialista hatalom politikájával.

A kommunista és munkáspártok a leghatározottabban visszautasítják ezt a rágalomhadjáratot. Rámutatnak arra, hogy az efféle ideológiai bomlasztás igazi oka a félelem az enyhülestől és a szocializmus igazságától, célja az, hogy a tömegek figyelmét eltereljék a kapitalista rendszer mélyülő belső ellentmondásairól, s megbontsák a békéért, a nemzeti függetlenségért és a társadalmi haladásért küzdő erőket. Amint az arab országok kommunista és munkáspártjainak 1973 szeptemberében tartott tanácskozásán a résztvevők hangsúlyozták, az anti-kommunizmus és a szovjetellenesség terjesztésére irányuló kísérleteknek az a céljuk, hogy belső harcot provokáljanak a nemzeti erők között. A tanácskozásról kiadott nyilatkozat megállapította:

„Az arab-szovjet barátság és együttműködés az arab népek felszabadító harcának hatalmas vívmánya, e harc fejlődésének záloga. Az

arab országokban egyetlen társadalmi erő sem mondhat le erről a szövetségről, s nem térhet el tőle anélkül, hogy ne tenne lépést jobbra, a reakció felé.”⁴²

A szocialista közösség országai és a forradalmi munkásmozgalom – a haladó erőkkel vállalva – tovább küzdenek a feszültség enyhülésének elmélyítéséért és azért, hogy a nemzetközi helyzetben bekövetkezett kedvező változásokat állandósítsák, visszafordíthatatlanná tegyék. Kiváltképpen nagy jelentősége van a *katonai leszerelés* kérdésének. Csakis a leszerelés foszthatja meg az imperializmust azoktól a fegyverektől, amelyek birtokában termionukleáris katasztrófába sodorhatja a világot. A leszerelés nem ábránd, amint ezt egyes politikusok és teoretikusok bizonygatják. Engels már a XIX. század végén föltárta a militarizmus dialektikáját: rámutatott arra, hogy a militarizmus szükségszerűen létrehozza az őt megsemmisítő erőket. Azt írta, hogy „a leszerelés, s vele a béke biztosítása, lehetséges . . .”⁴³

Lenin a leszerelést a szocializmus eszményképének nevezte. A leszerelés programja természetesen nem abból indul ki, hogy a burzsoázia önként leteszi a fegyvert. A lényeg a harcban, az erőviszonyokban van. Leonid Brezsnyev az 1969. évi nemzetközi tanácskozáson ezt mondta:

„Ha rákényszerítjük az imperialistákat a fegyverkezési verseny csökkentésére, ezzel megrendítjük az új háború értelmi szerzőinek helyzetét, óriási pénzüsszegeket fordíthatunk alkotó célokra, s erősítjük a világbékét.”⁴⁴

A nemzetközi feszültség enyhülése kedvező feltételeket teremt a leszerelésért folytatott harchoz. Eddig már olyan részeredmények születtek, mint az atomfegyver-kísérletek részleges megtiltása, a nukleáris fegyver továbbterjesztésének vagy alkalmazásának megtiltásáról szóló egyezmény. Az első jelentős lépés az 1963-ban megkötött moszkvai szerződés volt, amely megtiltotta a légköri, a víz alatti és a kozmikus térségben folytatott atomfegyver-kísérleteket. A nukleáris fegyver elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződést 1968 nyarán írták

⁴² Pravda, 1973. szeptember 19.

⁴³ Marx-Engels Művei. 22. köt. Budapest 1970. 352. old.

⁴⁴ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 145. old.

alá, és 1970 tavaszán lépett életbe. Ezt az egyezményt a világ államainak többsége helyesli. A Szovjetunió és a többi szocialista ország ezzel nagy sikert ért el abban a harcban, amelyet azért folytatnak, hogy az emberiséget megmentsék a termonukleáris világháború veszélyétől. A Szovjetunió következetesen küzd azért, hogy más intézkedések is történjenek a fegyverkezési verseny megszüntetése és a leszerelés érdekében. Kezdeményező politikája nyomán lehetővé vált, hogy 1972-ben aláírják a nukleáris háború megakadályozásáról, a hadászati fegyverek korlátozásáról kötött egyezményeket, valamint a baktériumfegyver betiltásáról és megsemmisítéséről szóló 1971-es nemzetközi konvenciót. Értekezletet kezdtek Bécsben a közép-európai fegyveres erők és fegyverzet csökkentését célzó egyezmény megkötéséről.

A Szovjetunió és a többi szocialista országnak a leszerelésre és az általános biztonsági rendszer megteremtésére előterjesztett javaslati világosan megmutatják, hogy tarthatatlanok az imperialista propagandának azok az érvei, hogy a fegyverkezési verseny terhét „védelmi” célból kell vállalni a „kommunista veszéllyel” szemben. Amint azt az SZKP Központi Bizottságának a XXIV. kongresszuson elhangzott beszámolója hangsúlyozta: a Szovjetunió senkivel szemben sincsenek területi igényei, a szovjet állam senkit sem fenyeget, és nem akar megtámadni senkit sem. A Szovjetunió külpolitikájában következetesen követi a kommunista és munkáspártok 1969. évi moszkvai tanácskozásán meghatározott célokat. Az SZKP XXIV. kongresszusán elfogadott és a többi testvérpárt által helyeselt békeprogram vonzerejét még a szocializmus ellenségei is kénytelenek elismerni.

Az SZKP XXV. kongresszusa a XXIV. pártkongresszuson kijelölt békeprogram szerves folytatásaként meghatározta a békéért és a nemzetközi együttműködésért, a népek szabadságáért és függetlenségéért folytatott további harc nyolc pontos programját. E pontok nagy része arra irányul, hogy a politikai enyhülés kiegészüljön a *katonai enyhüléssel*. (A szerk.)

Az 1973 októberében Moszkvában tartott béke-világkongresszus fontos feladatot teljesített azzal, hogy mozgósította minden földrész néptömegeit a béke megszilárdításáért és a feszültség enyhítéséért folytatott harcra. Ez a kongresszus, amelyen 143 ország küldöttei vettek részt, a társadalmi békemozgalom történetének legnagyobb fóruma

volt. Megmutatta, hogy megnövekedett a néptömegek és szervezeteik, politikai pártjaik cselekvő részvétele a háború és a béke kérdéseinek megoldásában, s fontos lépés volt a békéért és biztonságért, a nemzetközi kapcsolatok demokratizálásáért, a nemzeti függetlenségért és a társadalmi haladásért küzdő erők megszilárdításának útján.

Azokban a megmozdulásokban, amelyeket a tömegek a munkásosztály vezetésével a nemzetközi feszültség enyhítéséért, az agresszív imperialista és militarista külpolitika ellen szerveznek, a társadalom legkülönbözőbb rétegeinek erőfeszítései egyesülnek. A béke és a leszerelés javát szolgáló akciók közelebb hozzák egymáshoz a munkásosztály és más társadalmi rétegek érdekeit. A békeharc elősegíti, hogy növekedjék a tömegek politikai aktivitása. Kiváltképpen megmutatkozott ez a vietnami népet támogató tömeges és eredményes mozgalomban: a szolidaritási tüntetések, gyűlések, az akcióbizottságok szervezése és a különböző országokban a mozgalomban részt vevő tömegek más megmozdulásai az imperializmus legagresszívabb és legreakciósabb körei ellen irányultak.

Más imperialistaellenes mozgalmakhoz hasonlóan, a békéért és a békés egymás mellett élésért folytatott küzdelem sem követ közvetlen szocialista célokat, hanem *általános demokratikus* jellegű. Viszont e küzdelemben a tömegek tudatára ébrednek a saját érdekeik és az agresszív politikát folytató rendszer közötti kibékíthetetlen ellentétnek. Ez a mozgalom, amely a háborús uszítók és a reakciók ellen küzd, megfelel az elnyomás és a kizsákmányolás minden formája elleni forradalmi harc általános érdekeinek. Az a harc, amely a kizsákmányoló rendszer egyik legfontosabb megnyilvánulása ellen irányul, objektívan e rendszer alapjait támadja.

5. AZ ÖSSZES FORRADALMI ERŐ EGYSÉGÉNEK STRATÉGIÁJA

E fejezetben eddig a jelenkori forradalmi folyamat néhány fő kérdését tárgyaltuk. E folyamat objektív alapjáról, legfontosabb erőiről, formáinak sokféleségéről és mélyen gyökerező belső egységéről volt szó. Mi a kommunista mozgalom szerepe az összes forradalmi és haladó erő tömörítésében?

Erre a kérdésre részben megadtuk a választ az első fejezetben, ahol általában jellemeztük a kommunista mozgalmat, s megmutattuk, hogy ez a mozgalom korunk legbefolyásosabb erejévé fejlődött. A nemzetközi munkásosztály napjaink forradalmi harcának vezetője; olyan társadalmi erő, amely *egységbe tömöríti* a világ gyökeres átalakításának folyamatában részt vevő valamennyi fő osztagot. A kommunista világmozgalom a nemzetközi munkásmozgalom élcsapataként kidolgozza és megfogalmazza a korunk lényegét kifejező fő elméleti következtetéseket, s ezeket a marxista-leninista következtetéseket összekapcsolja a tömegek világméretű gyakorlati harcával. A kommunista mozgalom jelen van a forradalmi folyamat minden osztágában. Objektívan olyan eszmei és politikai tényező, amely biztosítja a nemzetközi osztályharc céltudatos egységét és növeli lendületét.

Ahhoz, hogy eredményesen betöltse ezt a szerepét, a kommunista mozgalomnak világméretekben is egységes célratörő erőként kell működnie. S itt nemcsak azokról a szervezeti formákról van szó tehát, amelyekben ez az egység megvalósítható. Az előbbieken már rámutattunk arra, hogy ezek a formák sokfélék lehetnek attól függően, hogy a kommunista mozgalom fejlődésében az adott szakasznak milyen sajátosságai vannak. A világ kommunistáinak, ha hivatásuk, helyzetük és felelősségük magaslatán akarnak állni, a világméretekben megnyilvánuló osztályharcban elsősorban az *akcióegységet* kell megteremtüniük. Az akcióegység természetesen nem az akciók egyformaságát jelenti – az akciók az eltérő körülmények között és helyzetekben nemcsak különbözők lehetnek, hanem különbözőknek kell is lenniük –, hanem az az értelme, hogy a kommunista pártok közös célkitűzése a szocializmus, s a történelmi fejlődés minden adott szakaszában össze kell hangolniuk az akciókat, hogy biztosítsák az általános, megalapozott előrehaladást. Emlékeztetünk Marx felhívására: a kommunisták érjék el azt, „hogy a különböző országok munkásai ne csak úgy *érezzenek*, hanem úgy is *cselekedjenek*, mint testvérek és bajtársak a felszabadítás hadseregében”⁴⁵.

A lényeg az, hogy valamennyi ország kommunistái azonos nézetet valljanak a világpolitikai események fő elemeiről, s a helyzet közös

⁴⁵ Marx–Engels Művei. 16. köt. Budapest 1964. 172. old.

értékelése alapján közös nemzetközi stratégiájuk legyen. Ilyen közös stratégia nélkül nem lehetséges az eredményes közös akció sem. Lenin a forradalmi harc tapasztalatait általánosítva ezzel kapcsolatban a következőket írta:

„... egy nemzetközi méretű *egységes akció* megvalósítása a fő eszmei nézetek terén világosságot és pontosan meghatározott, gyakorlati cselekvési módokat követel.”⁴⁸ S hogy mi az a pontosan meghatározott, gyakorlati cselekvési mód? Ez a nemzetközi osztályharc egységes, közös gyakorlati irányvonala az egész kommunista mozgalom számára. A kommunista mozgalom történelme folyamán mindig egységes stratégiát, közös irányvonalat követett nemzetközi politikájában. Éppen ez győzelmeinek egyik legfontosabb forrása.

A közös stratégia kidolgozása mindenkor eszmei-politikai harcban megy végbe. S itt nemcsak arról van szó, hogy sohasem szakadt meg a vita ennek a stratégiának a tartalmáról; ismételten felvetődött az a kérdés is, szükséges-e egyáltalán a kommunista pártok *összehangolt* politikai irányvonalának kidolgozása világméreteken.

Már Marx és Engels erélyesen harcolt az ilyen stratégia szükségességét tagadó nézetek ellen, mivel ezek akarva-akaratlan a kommunista mozgalom internacionalista jellege ellen irányultak, s erősítették a nemzeti korlátozottságot. Lenin az új körülmények között, abban a korszakban, amikor megkezdődött az átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba, kíméletlen harcot vívott e nézetek ellen. Mégis: jelentkeznek ma is olyan nézetek, amelyek tagadják a kommunista pártok világméreteken összehangolt nemzetközi politikájának jelentőségét, nagy kárt okozva ezzel a nemzetközi forradalmi harcnak.

Akik kétségbe vonják a kommunista mozgalom közös nemzetközi stratégiájának szükségességét, előszeretettel érvelnek azzal, hogy a kommunista mozgalom minden osztaga a maga nemzeti keretei között dolgozik, s e keretek között oldja meg fő feladatait. Az a lényeg – hangoztatják –, hogy az egyes kommunista pártok megtalálják a saját akcióik helyes irányvonalát. Az akciók összessége teszi ki – véleményünk szerint – a nemzetközi osztályharc alapját, amely e szerint magától alakul ki, s ezért egyáltalán nem szükséges, hogy a kommunisták bármiképp is egyeztessék nemzetközi irányvonalukat.

⁴⁸ Lenin Összes Művei. 27. köt. 30. old.

Valóban, minden kommunista párt elsősorban a maga nemzeti kérései között fejt ki tevékenységét. S egészen természetes, hogy ehhez ki kell dolgoznia saját stratégiáját és taktikáját, ahogy erről már részletesen szó volt. Egyetlen kommunista párt sem léphet föl a néptömegek élcsapataként, ha nincs olyan saját, nemzeti stratégiája, amely számításba veszi az adott ország minden sajátosságát. A kérdés lényege azonban az, hogy egyáltalán kidolgozhatja-e egy kommunista párt a maga stratégiáját, ha elszakad a munkásosztály nemzetközi feladataitól, ha nem működik együtt a testvérpártokkal, ha nem veszi tekintetbe, hogy nem „egy az egy ellen” harcol a „saját” burzsoáziájával, hanem két világ, két politika, két ideológia globális harcának részese?

A tőkés társadalom fejlődési törvényszerűségeinek elemzése közben Marx arra a következtetésre jutott, hogy a tőkés társadalmat jellemző ellentmondások nem nemzeti, hanem nemzetközi jellegűek. Ennek megfelelően tehát a munkásosztály és a burzsoázia közötti harc sem marad egy adott ország határai között, hanem kiterjed az egész világra, s ennél fogva ebből áll az új és legújabb korban az emberi társadalom történetének a lényege. Az idők folyamán az osztályharc nemzetközi jellege nem csökken, hanem éppen ellenkezőleg: állandóan tovább erősödik. Meghatározza ezt az az objektív folyamat, hogy a termelés és az árucseré mind nemzetközibbé válik, továbbá a nemzetközi közlekedési, tájékoztatási, kulturális és egyéb kapcsolatok bővülése. Ezek erősítik a különböző országok kölcsönös kapcsolatát a társadalmi élet terén.

Az a tény, hogy 1917 után a világ két rendszerre szakadt, nem szüntette meg ezeket a folyamatokat, sőt új alapon és új formákban meggyorsította őket. Egyfelől mind teljesebben és mélyrehatóbban halad előre az új társadalmat építő országok életének internacionalizálódása, természetesen már az új, szocialista elvek alapján. Másfelől a kapitalista világban napjainkban a társadalmi élet és az osztályharc internacionalizálódásának új, hatalmas tényezője érvényesül: a szocialista világ befolyása az általános világpolitikai helyzet alakulására és kiváltképp az egyes országokban zajló politikai eseményekre.

A monopolista burzsoázia – ahogy erről már szó volt – számol a nemzetközi élet fejlődésének ezekkel az irányjaival, amikor kidolgozza a maga politikai stratégiáját. Arra törekszik, hogy egyesítse, összehangolja erőfeszítéseit a világszocializmus és a nemzetközi munkásmozga-

lom ellen, még az egyes imperialista csoportok bizonyos veszteségei és egymásnak tett engedményei árán is. Más szóval, napjainkban a tőke egységfrontja a munkával szemben már nem pusztán objektívan meghatározott és ösztönösen megnyilvánuló tendencia (mint a múlt században), hanem realitás és érzékelhető veszély a forradalmi erők útjában. Manapság minden marxista-leninista párt, a munkásmozgalom minden nemzeti osztaga úgyszólván naponta szembekerül nemcsak „saját” burzsoáziájával, hanem minden ország burzsoáziájának valamilyen formában egyesült erőivel is. Ebből következik, hogy a maga küzdelmében minden ország munkássága igénybe veheti, és köteles is igénybe venni a nemzetközi munkásmozgalom és a testvérpártok segítségét, hiszen lényegében egy és ugyanazon közös ellenség ellen harcolnak.

Az igazi marxisták számoltak mindezekkel a körülményekkel, s mindenkor azt tartották, hogy a világproletariátus hadseregének egyetlen nemzeti osztaga sem számíthat arra, hogy az előtte álló feladatokat kizárólag a saját erejéből sikeresen megoldhatja. Marx és Engels koruk viszonyai között is jól látták ezt, akkor, amikor a társadalmi élet internacionalizálódása még korántsem érte el mai arányait. Már akkor megállapították:

„... ha a munkások semmibe veszik azt a testvéri köteléket, amelynek fenn kell állnia a különböző országok munkásai között és ösztönöznie kell őket arra, hogy szilárdan kitartsanak egymás mellett a fel szabadulásért vívott küzdelmükben, akkor összhang nélküli erőfeszítéseik közös kudarcával bűnhődnek”⁴⁷.

Korunkban, amikor bővülnek a világforradalmi folyamat különböző osztagainak és irányzatainak kölcsönös kapcsolatai és fokozódik egymástól való függésük, egyetlen kommunista párt irányvonala sem lehet helyes, ha nem számol világméreteken az osztály-erőviszonyokkal (s elsősorban a szocialista világ és a kapitalista világ közötti erőviszonyokkal), az erőviszonyok dinamikájával és jövőbeni alakulásával, ha nem épít a szomszédos országokban és a világ más körzeteiben működő testvérpártokkal folytatott tapasztalatcserére, s nem hangolja egybe tevékenységét azokéval. Minden kommunista pártnak szüksége van erre avégett is, hogy előre jusson harcának nemzeti szakaszán.

A világforradalmi folyamat mostani szakaszának sajátos vonása ép-

⁴⁷ Marx-Engels Művei. 16. köt. 10. old.

pen az, hogy minden egyes marxista-leninista pártnak a maga nemzeti feladatainak megoldásával vállalnia kell a részét a világ egyetemes problémáinak megoldásában.

A vietnami népnek az amerikai imperializmus barbár agressziója ellen vívott küzdelmét formailag két fél háborújának lehetett tekinteni. Valójában azonban igen éles összecsapás volt ez az imperializmus és az egész nemzeti és társadalmi felszabadító mozgalom erői között. Éppen ezért egyetlen marxista-leninista párt sem maradhatott részvétlen megfigyelője a vietnami eseményeknek, s nem tehetette meg, hogy ne segítsen visszaverni az imperializmust ezen a frontszakaszon. Rendkívül fontos volt, hogy a testvérpártok ebben a kérdésben összehangolják tevékenységüket, és a különböző országok kommunistáinak munkáját úgy irányítsák, hogy az a legeredményesebb legyen. Közismert, milyen sokat tettek a különböző országok kommunistái ennek az összhangnak a megteremtéséért az 1965 márciusában tartott moszkvai konzultatív találkozó óta, amikor elfogadták a vietnami nép támogatásáról szóló első közös dokumentumot. Ennek nyomán bontakozott ki a vietnami néppel való szolidaritásért indított világméretű kampány.

Napjainkban valamennyi ország kommunistái előtt sok olyan feladat áll, amely messze túllépi a nemzeti kereteket.

Vannak olyan nézetek, hogy az azonos ideológia, világnézet teljesen elegendő a kommunisták politikájának és harcának összehangolásához. A közös célokat már meghatározták. Ezek: az imperializmus megdöntése, a tőkés rend megszüntetése, a szocializmus győzelme. Tehát mi kell még?

Kétségtelen, hogy a kommunistáknak közös céljaik, közös eszményeik vannak. De vajon a kommunista stratégia szorítkozhat-e csupán ennek hangoztatására? Lenin a Komintern működése idején újra meg újra szembeszállt azzal, hogy ebben a kérdésben zűrzavart keltsenek, hogy összekeverjék a kommunista mozgalom elméletét és politikai stratégiáját. Mozgalmunk céljai – mutatott rá – a tudományos szocializmus elméletének területére tartoznak. A stratégia viszont a politika területére tartozik, megmutatja a kommunistáknak, hogyan érhetik el az elmélet által meghatározott céljaikat valamely adott időpontban a konkrét helyzet számbavételével.

Ismételten hangsúlyozta: „Az összes lehetőségek teljes és sokoldalú kihasználása a tevékenység minden területén csupán a különböző or-

szágok munkásai osztályharcának eredményeképpen alakul ki”⁴⁸, s e harc sikere megköveteli, hogy a munkásmozgalom egyes osztagai tevékenységüket következetesen összehangolják, világméretű akcióprogramot dolgozzanak ki. Más szóval, a kommunistáknak azért van szükségük egységes stratégiára, hogy – világnézetük, ideológiájuk egysége, céljaik azonossága alapján – a gyakorlatban küzdjenek e célok megvalósításáért, kikovácsolják a kommunista világmozgalomban az összes osztag akarátának és cselekvésének egységét, meghatározzák e cselekvések fő irányait és céljait a forradalmi folyamat minden adott történelmi szakaszában.

Azok, akik ellenzik a kommunisták világméretű stratégiájának kidolgozását, azt hangoztatják, hogy ez a stratégia korlátozhatja az egyes pártok önállóságát és függetlenségét, akadályozhatja munkájukat. Egyesek még azt az állítást is megkockáztatják, hogy a közös stratégia már-már a diktátum eszköze a nagy pártok kezében a kis pártokkal szemben, a nagy pártok „hegemonizmusát” szolgálja a kommunista mozgalomban.

Az igazi marxista-leninisták mindenkor elutasították a diktátumot és a hegemonizmust, bárhonnan jött is az; tiszteletben tartják a kommunista pártok önállóságát és egyenjogúságát mint a kommunista mozgalom fontos elveit. A testvérpártok önállóságából és egyenjogúságából azonban egyáltalán nem következhet az, hogy bezárkózzanak nemzeti kereteikbe, s elhárítsák nemzetközi felelősségüket. A hegemonizmus elítélése semmiképpen sem jelenti azt, hogy lemondanak tevékenységük összehangolásáról a többi testvérpárttal, s arról, hogy velük közösen határozzák meg a világméretű közös harc fő irányait és feladatait.

A kommunista mozgalom tapasztalatai megmutatják, hogy a kommunista mozgalom közös nemzetközi stratégiájának kidolgozása a legcsekélyebb mértékben sem mondhat ellent az egyes pártok helyesen föl fogott nemzeti érdekeinek és feladatainak. Engels erről ezt írta:

„Véleményem szerint a munkásosztály mozgalmában az *igazi* nemzeti eszmék, amelyek az adott nemzet életében uralkodó gazdasági, ipari és mezőgazdasági adottságoknak megfelelnek, mindenkor egyúttal az *igazi nemzetközi eszmék* is.”⁴⁹

⁴⁸ Lenin Összes Művei. 17. köt. 168. old.

⁴⁹ Marx-Engels Werke. 33. köt. Berlin 1966. 444. old.

Rámutatott arra, hogy lehetséges és szükséges olyan közös működési terv kidolgozása, amely „habár szabadon alkalmazkodik minden nemzet és minden hely változó feltételeihez, alapvető vonásaiban mégis mindenütt ugyanaz, és ily módon biztosítja a szándék egységét és azoknak az eszközöknek az általános megegyezését, amelyeket azért alkalmaznak, hogy megvalósuljon a közös cél: a munkásosztály felszabadítása maga a munkásosztály által.”⁵⁰

A kommunisták nemzetközi stratégiája akkor felel meg a mozgalom minden egyes osztaga érdekeinek, ha e stratégiát tudományos módszerrel dolgozzák ki, a marxizmus-leninizmus és a proletár internacionalizmus elveinek következetes megtartásával, ha eközben figyelembe veszik valamennyi ország és testvérpárt sajátos tapasztalatait. A gyakorlat megmutatta, hogy ez az eljárás csak akkor eredményes, ha a közös értékeléseket és következtetéseket következetesen demokratikus módszerekkel dolgozzák ki, s ebben a munkában biztosítják minden testvérpárt részvételét a teljes egyenjogúság és a kölcsönös felelősség alapján.

A kommunista mozgalom politikai stratégiája természetesen nem változatlan, nem merevedhet meg. Ez a stratégia a forradalmi folyamat fejlődésétől, az osztály-erőviszonyoktól, a forradalmárok politikai érettségétől függően változik és módosul.

Az októberi forradalom győzelme és a nyomában világszerte bekövetkezett nagy változások tették szükségessé a kommunista mozgalom új stratégiai irányvonalának kidolgozását. Ezt a feladatot a kapitalizmus általános válságának első szakaszában Lenin és a Komintern oldotta meg.

A Komintern kezdettől fogva az új helyzet alapján a kommunisták egyik legfontosabb feladatává tette, hogy erősítsék a világforradalom minden osztagának az egységét és együttműködését, s ezzel teremtsék meg a legjobb feltételeket minden egyes kommunista párt előrehaladásához.

A Komintern a munkásosztály és pártjai legfontosabb internacionalista feladatának nyilvánította, hogy minden eszközzel támogassák és védelmezzék a világ első szocialista államát. Ebben a kérdésben már

⁵⁰ *Marx-Engels Művei* 19. köt. Budapest 1969. 123. old.

a Komintern I. kongresszusa (1919) külön felhívást intézett a világ munkásaihoz: tíz pontban fogalmazta meg az első szocialista állam védelmezésének konkrét akcióprogramját.

A Komintern II. kongresszusán (1920) jóváhagyott 21 feltétel között, amelynek teljesítéséhez a pártoknak a Kominterbe való felvételét kötötték, a 14. pont így szólt:

„Minden pártnak, amely a Kommunista Internacionáléhoz akar tartozni, kötelessége, hogy önfeláldozóan támogassa valamennyi szovjet-köztársaságot az ellenforradalmi erőkkel vívott harcában.”⁵¹

A világ első szocialista államának támogatása és védelmezése az egész forradalmi mozgalom részéről a Komintern fennállása alatt igen fontos nemzetközi jelszó, az *internacionalizmus próbaköve* maradt. A Komintern azt a nézetet vallotta, hogy a Szovjetunió támogatása nemcsak a szovjet nép, hanem a világ minden népének érdekeit is szolgálja. A Komintern Végrehajtó Bizottsága az októberi forradalom 20. évfordulója alkalmával kibocsátott felhívásában megállapította:

„A szocializmusnak a Szovjetunióban kivívott győzelme lángoló lelkesedéssel tölti el a tőkésországok néptömegeit. Fokozza harckészségüket. Beléjük oltja a saját győzelmükbe vetett erős hitet. Fölhívja a tőkésországok munkásait, hogy tömörítsék erőiket egységes munkásfrontba.”⁵²

Lenin és a Komintern vezetői többször kiemelték, hogy a világforradalom általános sorsára nézve nagy jelentőségű a fejlett kapitalista országok munkásosztályának forradalmi harca. Lenin megállapította:

„Világméretekben teljesen véglegesen, egymagában Oroszországban nem győzhetünk, hanem csak akkor, amikor majd legalább minden haladó országban, vagy legalább néhányban a legnagyobb haladó országok közül győz a proletariátus.”⁵³

A Komintern ennek megfelelően kiadta a jelszót: világszerte fokozni kell minden ország kommunistáinak és munkásainak szolidaritását a fejlett tőkésországok dolgozóinak harcával. III. kongresszusa (1921) kimondta:

⁵¹ Lásd Kommunizsityicseskij Internacional v dokumentah. Resenyija, tezisi i vozzvanyija kongresszov Kominterna i plenumov IKKI. 1919–1932. Moszkva 1933. 86–88. old.

⁵² Kommunizsityicseskij Internacional, 1937. 10–11. sz. 11. old.

⁵³ Lenin Összes Művei. 38. köt. Kossuth Könyvkiadó 1973. 40. old.

„A Kommunista Internacionálé kötelezi az összes kommunista pártot, hogy a harc időszakában határozottan támogassák egymást.”

Ugyancsak a III. kongresszus hangsúlyozta a Franciaország, Németország és más európai országok dolgozóit tömörítő egységfrontok jelentőségét abban a harcban, amely az uralkodó körök imperialista politikája ellen folyt, az újabb világkonfliktus elhárításáért és a tömegek érdekeinek védelméért, majd megállapította:

„A Kommunista Internacionálé világpolitikai feladata nem abban rejlik, hogy egyes különleges alkalmakból tüntetéseket rendezzen, hanem abban, hogy *egyre szorosabbra fűzze a kommunisták* nemzetközi kapcsolatait, fokozza zárt frontban, közös erővel vívott szakadatlan harcukat . . . A kommunista pártoknak az a kötelességük, hogy minden rendelkezésükre álló eszközzel támogassák a Kommunista Internacionálé minden szekciójának döntő harcait.”⁵⁴

A Komintern igen nagy gondot fordított arra is, hogy fejlessze és erősítse minden ország kommunistáinak és munkásainak harci szolidaritását a gyarmati elnyomás megdöntéséért harcoló népekkel. Az I. kongresszustól kezdve a Komintern minden fontos dokumentumában megnyilvánul az a gondolat, hogy a gyarmati forradalmak támogatása minden ország kommunistáinak és munkásainak nagyon fontos feladata.

A Kommunista Internacionálé platformja kimondta:

„. . . a »sárga«, szociálpatrióta Internacionáléval ellentétben, a nemzetközi proletár kommunizmus támogatni fogja a kizsákmányolt gyarmati népeket az imperializmus elleni harcaikban, hogy ezzel előmozdítsa az imperialista világrendszer végleges összeomlását.”⁵⁵

A Komintern II. kongresszusa Lenin részvételével kidolgozta és elfogadta a nemzeti és a gyarmati kérdésre vonatkozó téziseket, s átfogóan megfogalmazta a gyarmati népekkel vállalt nemzetközi proletár szolidaritás alapelveit. Ez a dokumentum hangsúlyozta, hogy minden kommunista pártnak tettekkel kell segítenie a forradalmi felszabadító mozgalmakat. A Komintern programja világosan rámutatott arra, hogy

⁵⁴ A Kommunista Internacionálé válogatott dokumentumai. Kossuth Könyvkiadó 1975. 100. old.

⁵⁵ Ugyanott, 19. old.

mi a kommunista mozgalom kötelessége a függetlenségükért harcoló népek segítésében.

A Komintern végül az egész kommunista mozgalom legnagyobb nemzetközi feladatául az újabb imperialista háború megakadályozásáért folytatott közös harcot jelölte ki. A Komintern Végrehajtó Bizottságának első kibővített plénuma már 1922-ben elfogadott egy külön dokumentumot „Tézisek a háborús veszély és a háború elleni harcról” címmel. Ebben határozottan rámutatott az újabb imperialista háborúk veszélyére, s hangsúlyozta:

„A 36 nemzet jelenlevő képviselői éppen ezért arra kötelezik valamennyi ország kommunista pártjait, hogy a háborúk elhárítása céljából készítsék elő ideológiailag és szervezetileg a legélesebb forradalmi osztályharcot.”⁵⁶

A Komintern dokumentumai a későbbi években folyamatosan megadták az imperializmus nemzetközi politikájának marxista elemzését, felhívták a figyelmet az újabb katonai konfliktusok veszélyére, s kiemelték, hogy szüntelenül harcolni kell a háborús veszély ellen. A Komintern különösen nagy figyelmet fordított az *imperialista háborúk veszélye* elleni küzdelem rendszeres előkészítésére.

A Komintern nemzetközi politikai stratégiájában a fő irányvonalat tehát az a törekvés szabta meg, hogy a forradalmi folyamat minden erejét egyesítse a szocializmus védelmének és az antiimperialista harcnak a jelszavával. Alapelvének nyilvánította a kommunista pártok tömörítését.

A Komintern irányvonala az antiimperialista nemzetközi egységfront megalakítására, amelyet még Lenin életében dolgoztak ki, a kommunista testvérpártok harcaiban állta ki a próbát. A húszas, harmincas években a dolgozók nemzetközi szolidaritásának számos ragyogó megnyilvánulása volt. Közismertek azok a kampányok, amelyeket a Szovjetunió támogatására, az imperializmus reakciós erőinek újabb intervenciós tervei ellen szerveztek. A fejlett országok munkásosztályának minden nagy megmozdulását, a gyarmati világ népeinek valamennyi fölkelését azonnal támogatta az egész nemzetközi forradalmi mozgalom.

Kétség sem fér hozzá, hogy az akkori időszak nemzetközi osztály-

⁵⁶ Ugyanott, 128. old.

harca semmiképp nem lett volna olyan eredményes, ha a kommunisták nem tettek volna állandóan erőfeszítéseket a forradalmi, imperialistaellenes erők tömörítésére.

A Komintern VII. kongresszusának (1935) nagyon fontos része volt annak a stratégiának kidolgozásában, amely valamennyi forradalmi erő és a kommunista mozgalom sorainak erősítését célozta. Azokban a napokban, amikor a világot már a fasizmus és a háború veszélye fenyegette, a Komintern fő jelszava az összes imperialistaellenes, háborúellenes és antifasiszta erő nemzetközi méretű egyesítése volt: a kommunista pártok ennek nyomán egységfrontok megteremtésére törekedtek nemzeti és nemzetközi méretekben egyaránt.

A Komintern a forradalmi és demokratikus erők egyesítését célzó politika központi láncszemének a *munkásosztály akcióegységének megteremtését tartotta*. A Komintern VII. kongresszusa megállapította:

„... a munkásosztály harci egységfrontjának megteremtése a jelenlegi történelmi szakaszban a nemzetközi munkásmozgalom legfőbb és legközelebbi feladata”⁵⁷.

A gyarmati világ kommunistáinak legfontosabb feladatául az anti-imperialista népfront megalakítását tűzte ki.

E stratégia helyességét igazolták a kommunista és munkásmozgalomnak a harmincas években elért sikerei; ekkor sok országban széles népfrontok jöttek létre. A második világháború eseményei szintén bebizonyították, hogy ez az irányvonal megfelelt a helyzet követelményeinek. Az antifasiszta ellenállási mozgalmak kibontakozása Európában és Ázsiában voltaképpen a Komintern VII. kongresszusán meghatározott feladatok megvalósulását jelentette új körülmények között.

A kommunista stratégia kidolgozásában az új szakasz a világban végbement mélyreható változásokkal, a második világháború nyomán kialakult új nemzetközi osztály-erőviszonyokkal függött össze. A kommunisták stratégiai célkitűzéseinek szükségszerűen ki kellett fejezniük azt a világtörténelmi eseményt, hogy a szocializmus világrendszerre vált. Számításba kellett venniük azt a nagyon fontos tényt is, hogy a gyarmati rendszer felbomlott, és sok fiatal független állam született.

⁵⁷ Ugyanott, 420. old.

Végül, a kommunistáknak le kellett vonniuk a következtetéseket a tőkésországokban kialakult új erőviszonyokból: a kapitalizmus általános válságának további mélyülése következtében a munkásosztály új állásokat hódított meg, s a szocialista világgal és a nemzeti felszabadító mozgalommal szövetkezve mind nagyobb befolyással lehetett a tőkésországok életére.

Mindezeket a jelenségeket mélyrehatóan elemezték a testvérpártok dokumentumai. Az SZKP kiváltképp kivette a részét a kommunista mozgalom új stratégiai irányvonalának kidolgozásában. Ennek az irányvonalnak fő tételeit a kommunisták 1957. és 1960. évi moszkvai nemzetközi tanácskozásának dokumentumai fogalmazták meg.

Az 1957. évi és az 1960. évi tanácskozás nyilatkozata a világban és egyes fő körzeteiben kialakult új erőviszonyok marxista-leninista elemzését adta. Kidolgozták ezeken a tanácskozásokon azokat a feladatokat, amelyek a szocializmus, a fejlett kapitalizmus és a nemzeti felszabadító mozgalom övezetének országaiban a kommunistákra hárulnak. A résztvevők rávilágítottak arra, hogy a nemzetközi erőviszonyok változásainak eredményeként új helyzet jött létre, s új lehetőségek és utak nyíltak az osztályharc előtt az egész világon. E nyilatkozatok egyúttal a kommunista mozgalom lenini hagyományaival és az imperialistaellenes harc követelményeivel összhangban világosan megfogalmazták azt a feladatot, hogy egyesíteni kell a szocialista országok, a nemzetközi munkásosztály, a nemzeti imperialistaellenes mozgalom, minden békeszerető ország és békeharcos erőfeszítéseit és határozott akcióit a háború megakadályozásáért, az emberiség békés életének biztosításáért. Az 1960-as tanácskozás nyilatkozata megállapította:

„Az élet parancsolóan megköveteli, hogy minden forradalmi erő tömörüljön még szorosabb egységbe az imperializmus ellen, a nemzeti függetlenségért, a szocializmusért vívott harcban.”⁵⁸

E tanácskozás résztvevői kiemelték, hogy minden ország dolgozóinak egybevága a létérdekeivel, hogy támogassák a Szovjetunió és a többi szocialista ország békepolitikáját. A szocialista világ kommunistáinak fő internacionalista feladata, a közös forradalmi ügghöz való leg-

⁵⁸ A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a szocializmusért. 12. old.

főbb hozzájárulása abban áll, hogy teljesen kihasználják a szocialista rendszer valamennyi előnyét és minden egyes ország belső erőforrásait a történelmi feladat teljesítésére, a kapitalizmussal folytatott sokoldalú versenyben a győzelem kivívására.

Megállapította továbbá, hogy az imperialistaellenes harc feladatait csak akkor lehet megoldani, ha minden forradalmi erő hatékonyan együttműködik, s fölhívta a világ kommunistáit, támogassák teljes erővel a kapitalista országok forradalmi és szabadságszerető erőit.

Az összes forradalmi erő szövetségének erősítését szolgáló nemzetközi stratégiának van még egy nagyon fontos láncszeme: a szocialista országok, a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom szövetségének erősítése. Ezt az 1960. évi tanácskozáson is hangsúlyozták:

A szocialista országok „internacionalista kötelességüknek tartják, hogy segítsék e népeket a nemzeti függetlenség megerősítéséért vívott harcukban. Minden segítséget és támogatást megadnak ezeknek az országoknak a haladás útján való fejlődésükhöz, hazai iparuk megteremtéséhez, nemzeti gazdaságuk fejlesztéséhez és megszilárdításához, saját kádereik kiképzéséhez, együttműködnek velük a világbékéért, az imperialista agresszió ellen vívott harcban . . . Az iparilag fejlett kapitalista országok munkásainak és összes demokratikus erőinek internacionalista kötelességük, hogy minden segítséget megadjanak nekik . . . Ha így cselekszenek, egyben országuk néptömegeinek érdekeit is védelmézik.”⁵⁹

A moszkvai tanácskozások a világforradalmi folyamat minden osztaga számára fő feladatként tűzték ki, hogy harcoljon az imperializmus agresszív és militarista erőinek megfékezéséért, az új világháború megakadályozásáért. Az 1960. évi tanácskozás nyilatkozata rámutatott arra, hogy:

„A világbéke megőrzéséért arra van szükség, hogy az amerikai imperializmus által ösztönzött imperialista agresszió és háború politikája ellen küzdő harcosok a legátfogóbb egységfrontban tömörüljenek. Az összes békeszerető erő egyesült erőfeszítéseivel megőrizhető a béke, és elhárítható az új háború.”⁶⁰

⁵⁹ Ugyanott, 58. old.

⁶⁰ Ugyanott, 41. old.

Az imperialistaellenes erők egységfrontja előtt álló feladatok teljesítésének fő előfeltétele a kommunista pártok, a kommunista világmozgalom egységének erősítése.

Az 1957. és 1960. évi moszkvai tanácskozásokon meghatározott stratégiai irányvonal tehát Lenin és a Komintern fő eszméinek folytatása és továbbfejlesztése volt. Ez az irányvonal megtartotta mindazt, ami már kiállta a gyakorlat próbáját. És kiegészült olyan új elemekkel, amelyek kifejezik korunk társadalmi fejlődésének a lényegét, s azokat az új lehetőségeket, amelyeket ez a fejlődés a forradalmi erők előtt föltár.

Az első két moszkvai nemzetközi tanácskozás óta eltelt időben sok olyan viharos politikai esemény történt, amely kemény próbára tette a kommunisták stratégiáját. A hatvanas évek tapasztalatai arról tanúskodnak, hogy e stratégia kitűnően vizsgázott. Ott, ahol a kommunisták a moszkvai tanácskozások dokumentumai szerint jártak el, előre jutottak. Ott viszont, ahol eltértek a kijelölt irányvonaltól, a mozgalom nagy nehézségeket élt át, s olykor kudarcokat is szenvedett.

A hatvanas évek végére a világpolitikai helyzet ismét erősen megváltozott. Ezek a változások lényegében véve ugyanazt az általános irányt követték, amelyet az 1960. évi tanácskozás résztvevői előre láttak. Mindazonáltal nagy jelentőségüknél fogva szükségessé vált, hogy a kommunisták ismét közösen vitassák meg harcuk újabb kérdéseit. Ezt a munkát végezte el a kommunista és munkáspártok 1969. évi moszkvai nemzetközi tanácskozása.

E tanácskozás munkájának fő politikai iránya kifejeződött a napi-rendben. Ennek két pontja volt. Az első így hangzott: „Az imperializmus elleni harc feladatai a jelenlegi szakaszban, s a kommunista és munkáspártok, az összes antiimperialista erő akcióegysége.” Ennek keretében vitatták meg a tanácskozás fő dokumentumának tervezetét, valamint a „Függetlenséget, szabadságot és békét Vietnamnak” című dokumentumot és a béke védelmére mozgósító felhívást. A napi-rend második pontja a Lenin születése 100. évfordulójának megünneplésével foglalkozó felhívás volt.

Mi újat adott e tanácskozás a nemzetközi kommunista mozgalom stratégiájának kidolgozásához?

A megelőző, 1960. évi tanácskozás az általános világpolitikai hely-

zet fölmérése alapján a mai korszak jellemzésére és általános tendenciáira vetette a hangsúlyt. Ez érthető volt: abban az időben szükségessé vált, hogy a második világháború utáni időszak megváltozott körülményeinek számbavételével megadja a forradalmi folyamat általános átfogó jellemzését. Fontos volt ezt elvégezni azért is, mert a kínai vezetők éppen abban az időben indítottak támadást a kommunista mozgalom ellen, s ennek a támadásnak éppen az volt az elméleti kiindulópontja, hogy a kínai vezetők hibásan értékelték korunkat, lebecsülték a szocialista világrendszer szerepét és jelentőségét, a világ munkásosztályának erejét.

Mármost: az 1969. évi tanácskozás teljes egészében megerősítette a korszak 1960-ban adott jellemzésének fő megállapításait, s részletesen is elemezte, hogyan fejlődik a szocializmus, a demokrácia és a nemzeti felszabadítás erőinek harca az imperializmus ellen. A tanácskozás dokumentumaiban megadott elemzés teljesen realiztikus szemléletű: helyesen értékelté az imperialistaellenes erők eredményeit és nehézségeit, valamint a fő ellenség, az imperializmus gyöngye és erős oldalait. Levonta azt a következtetést, hogy a forradalmi mozgalom lehetőségei megnövekedtek a világon, de továbbra is fennáll az imperialista fenyegetés. Ennélfogva az emberiség felszabadításáért küzdő erők éberségére és aktivitására változatlanul szükség van.

Az 1960. évi tanácskozás a jelenkori kapitalizmus elemzésekor arra a következtetésre jutott, hogy megkezdődött a kapitalizmus általános válságának újabb, harmadik szakasza. Az 1969. évi tanácskozás megállapította, hogy *a kapitalizmus általános válsága tovább mélyül*, s a kapitalista uralom megszüntetéséhez az anyagi és technikai, valamint a társadalmi és politikai előfeltételek érlelődése meggyorsul. Ugyanakkor a tanácskozás hangsúlyozta, hogy a kapitalizmus általános válságának harmadik szakasza újabb nehéz feladatokat állít a nemzeti és társadalmi felszabadítás erői elé.

Az 1969. évi tanácskozás résztvevői a jelenkori imperializmus osztálystratégiájának elemzésekor különösen azt a körülményt emelték ki, hogy ez a stratégia elsősorban a forradalmi erők belső bomlasztására, megbontására irányul. Ez pedig nyilván további nehézségek elé állítja a forradalmi erőket. S éppen ez teszi különösképp időszerűvé és fontossá azt a feladatot is, hogy erősítsék egységüket, még jobban összehangolják akcióikat a közös imperialistaellenes harcban.

A kommunisták újabb világfóruma folytatta az 1960. évi tanácskozás irányvonalát, s kiváltképp nagy figyelmet fordított a szocialista világ problémáira, legfőként nemzetközi szerepére, arra az internacionalista kötelezettségre, amellyel a világ kommunistái a győztes munkáosztály országai iránt tartoznak.

A tanácskozás minden résztvevője egyhangúlag kiemelte, hogy az imperialistaellenes harc legfontosabb, döntő ereje a szocialista világrendszer, amely következetesen és állhatatosan támogatja a forradalmi erőket, bárhol harcoljanak is. Viszont vitákat váltott ki az 1968–1969-es csehszlovákiai események kapcsán ez a kérdés: milyen magatartást tanúsítsanak más országok kommunistái, ha egy szocialista országban a szocializmus vívmányait veszély fenyegeti?

Néhány párt képviselői nem értettek egyet az öt szocialista országnak azzal az internacionalista akciójával, amellyel 1968-ban testvéri segítséget adtak a csehszlovák népnek. Érvelésük abban foglalható össze, hogy ez az akció megsértette Csehszlovákia szuverenitását, a szocialista államok egymás közti kapcsolatainak normáit. Sok más párt képviselői viszont bebizonyították, hogy az ilyen érvelés alaptalan, s hogy az öt szocialista állam akciója a szocialista vívmányok védelmében elengedhetetlenül szükséges volt.

E kérdésekkel kapcsolatban érvekkel megerősített beszédet mondott Gustáv Husák, a csehszlovák kommunisták küldöttségének vezetője. Egyebek között kifejtette:

„... a szuverenitás ... minden pártot és szocialista országot arra kötelez, hogy védje a munkáosztály és általában a dolgozók hatalmát, illetve a szocialista társadalmi rendszer valamennyi forradalmi vívmányát. Ebben az értelemben forrott össze a szocialista állam függetlenségének osztálytartalma a szocialista táborral és a nemzetközi kommunista mozgalommal szembeni internacionalista felelősségével. Saját tapasztalataink bizonyítják, hogy a szuverenitás jelszava, osztályjellegétől megfosztva, a jobboldali opportunisták, revizionisták és antiszocialisták erők rafinált és hatásos fegyvere. Főleg akkor válik azzá, ha a párt nem folytat következetes marxista-leninista politikát, illetve nem lép fel határozottan a burzsoá nacionalizmus minden megnyilvánulása ellen.”⁶¹

⁶¹ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 351–352. old.

Jumdzsagin Cedenbal, a Mongol Népi Forradalmi Párt Közpon-ti Bizottságának első titkára hangsúlyozta:

„... mélységesen hibás az a nézet, mely szerint a szocialista országok és a kommunista pártok csak az imperialisták fegyveres támadása esetén nyilváníthatják ki nemzetközi szolidaritásukat valamely szocialista ország népével, és tétlenül kellene nézniük a szocialista vívmányok elleni imperialista merényletek más eseteit és formáit. Ez a nézet ellentétes a nemzetközi osztályszolidaritás elveivel, a szocialista országok népeinek és a kommunista világmozgalomnak az érdekeivel. A szocializmus vívmányainak védelme az imperialista vagy belső reakció bármilyen merényletével szemben, valamennyi szocialista ország népének és az egész világ kommunistáinak nemzetközi kötelessége.”⁶²

Ugyanilyen álláspontot foglaltak el Lengyelország, az NDK, Bulgária, Magyarország, Kuba, Uruguay, Chile, Guyana, Luxemburg, Ceylon és más országok kommunista és munkáspártjainak képviselői is. Teljesen igazuk volt, amikor rámutattak: ha az imperializmus elleni harc-nak a testvérpártok előtt napjainkban megnyílt új lehetőségei a szocializmus sikereinek és döntő mértékben azoknak a változásoknak köszönhetők, amelyeket e sikerek a világpolitikai erőviszonyokban előidéztek, akkor ebből az következik, hogy a szocializmus állásainak gyöngülése szükségképpen kedvezőtlenül hat ki a társadalmi haladás erőinek állásaira a világon, s ezért minden ország kommunistáinak *elsőrendű kötelessége*, hogy védelmezzék a szocializmust, visszaverjenek a vívmányai ellen irányuló minden támadást. Ezt külön pontban belefoglalták a tanácskozás fő dokumentumába is. Ebben – egyebek között – ez olvasható:

„A szocialista világ kialakulása a nemzetközi porondon folyó osztályküzdelem szerves része. A szocializmus ellenségei nem mondanak le próbálkozásaikról, hogy aláássák a szocialista államhatalom alapjait, megghiúsítsák a társadalom szocialista átalakítását és visszaállítsák uralmukat. Az ilyen kísérletek határozott visszautasítása a munkásosztály és kommunista élcsapata által vezetett néptömegekre támaszkodó szocialista államhatalom elengedhetetlen funkciója. A szocializmus védelme a kommunisták internacionalista kötelessége.”⁶³

⁶² Ugyanott, 437. old.

⁶³ Ugyanott, 17. old.

Az 1969. évi tanácskozás egyöntetűen szölt arról, hogy tovább növekszik a munkásmozgalom szerepe a tőkésországokban, s nem csupán az egyes országok társadalmi életében, hanem a nemzetközi küzdőtéren, az imperialistaellenes harcban is. Aarne Saarinen, Finnország Kommunista Pártjának elnöke ezt mondta:

„... szeretnénk külön hangsúlyozni, milyen nagy jelentőségű a nemzetközi munkásosztály szerepe ebben a nagyszabású osztályharcban... Az utóbbi években a munkásosztály különböző rétegei, a különféle munkáspártok tagjai és hívei egyre inkább megértik, milyen veszélyeket rejt magában az imperializmus agresszív politikája, felismerik, hogy küzdeni kell az imperializmus ellen.”⁶⁴

A Libanoni Kommunista Párt küldöttségének vezetője pedig kijelentette:

„A fejlett tőkésországok munkásosztályának és kommunista pártjainak harca a monopóliumok ellen, a mélyreható demokratikus reformokért, a szocializmusért nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi feladat is, mert ez a harc a szocialista rendszer és a nemzeti felszabadító mozgalmak közös ellensége ellen folyik. A fejlett tőkésországok munkásosztályának harci állásait erősítik a szocialista rendszerhez tartozó országok és a nemzeti felszabadító antiimperialista mozgalmak sikerei. Így tehát a fejlett tőkésországok munkásosztálya a maga részéről csapást mér a közös ellenségre, gyengíti hadállásait. Ez bizonyítja, hogy a nemzeti és az internacionalista feladatok elválaszthatatlanok egymástól.”⁶⁵

Az 1969. évi tanácskozás fölszólított minden forradalmi erőt, hogy tetteikkel tanúsítsa szolidaritását a munkásmozgalommal. Rámutatott arra, milyen óriási jelentősége van napjainkban annak, hogy valamenyny imperialistaellenes, monopóliumellenes erő tömörüljön a munkásosztály körül az egyes országokban és nemzetközi szinten egyaránt.

A nemzeti felszabadító harc fejlődésével kapcsolatosan az 1960. évi tanácskozás elsősorban arra a folyamatra összpontosította figyelmét, amely a gyarmati rendszer felbomlásának befejezésével kapcsolatban végbement, s azokat az új lehetőségeket vizsgálta (a fejlődés nemkapitalista útja, a nemzeti demokrácia állama), amelyek az új nemzetközi erőviszonyok között a világon a felszabadult országok előtt nyílnak.

⁶⁴ Ugyanott, 57. old.

⁶⁵ Ugyanott, 59–60. old.

A moszkvai fórum figyelme 1969-ben már annak az útnak az eredményeire összpontosult, amelyet a nemzeti felszabadító mozgalom azután tett meg, hogy a gyarmati rendszer alapján véve fölbomlott. Első következtetése az volt, hogy az 1960-as elemzés helyessége alapján beigazolódott, a volt gyarmati világ fejlődésének akkor megállapított irányai valóban meghatározták a fiatal nemzeti államok útját az eltelt időszakban. Határozottan hangsúlyozták azonban az 1969. évi tanácskozáson, hogy az imperialista gyarmati rendszer fölbomlása nem csökkenti azoknak a fő erőknél a szerepét a forradalmi folyamatban, amelyek e rendszer megdöntéséért harcoltak, vagyis elsősorban a „harmadik világ” országaiban a munkásosztályt, a parasztságot, az értelmiségét; sőt: megnövekszik a szerepük, ez azonban sok tekintetben már új szerep. A volt gyarmati országok dolgozói mind határozottabban a társadalmi elnyomás, a tőke hatalma ellen fordulnak. E tekintetben a nemzeti felszabadító mozgalom erői előtt új lehetőségek nyílnak. Egészen világos – hangoztatták a tanácskozás résztvevői –, hogy annál jobban lehet kihasználni a lehetőségeket, minél jobban erősödik a nemzeti felszabadító harc élenjáró erőinek együttműködése a szocialista világgal és a tőkésállamok munkásmozgalmával. A tanácskozáson Enrico Berlinguer, az Olasz Kommunista Párt küldöttségének vezetője ezt mondta:

„A tőkésországokban a munkásosztály harcát, a kapitalistákkal való közvetlen összecsapásokat a munkásosztály gazdasági követeléseiről és erejének növeléséről, össze kell kapcsolni a paraszttömegek harcával és a világ nyomorban és elmaradottságban élő népeinek harcával.”⁶⁶

Gerhard Danelius, Nyugat-Berlin Szocialista Egységpártjának elnöke így szólt erről a kérdésről:

„A forradalmi stratégia annyit jelent, hogy a fejlett közép- és nyugat-európai ipari országokban a lakosság legszélesebb rétegeit be kell vonnunk az antiimperialista harcba és a legkedvezőbb lehetőségeket kell megteremtünk ahhoz, hogy szolidaritás alakuljon ki minden függő helyzetben és elnyomatásban élő néppel, amely az önrendelkezésért, a nemzeti és társadalmi felszabadulásért küzd.”⁶⁷

⁶⁶ Ugyanott, 329. old.

⁶⁷ Ugyanott, 179. old.

Az 1969. évi tanácskozás résztvevői a kommunista mozgalom mai stratégiájának lényegét illető általános következtetéseiket a tanácskozáson elfogadott fő dokumentum következő tételében fogalmazták meg:

*„A munkásosztálynak, a demokratikus és forradalmi erőknek, a népeknek egyesülniük kell és közösen kell cselekedniük, hogy véget vessenek az imperializmus bűnös tevékenységének, amely még szörnyűbb csapásokat hozhat az emberiségre.”*⁶⁸

*„Az imperialistaellenes harc szempontjából elsőrangú fontossága van a szocialista rendszer, a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom közötti szövetség erősítésének.”*⁶⁹

*„A kommunista és munkáspártok tömörítése – valamennyi imperialistaellenes erő egyesítésének legfontosabb tényezője.”*⁷⁰

Az 1969. évi tanácskozás – az előzőektől eltérőleg – nem szorítkozott arra, hogy a mai helyzetben meghatározza a kommunisták általános elvi irányvonalát, hanem részletesen kifejtett általános következtetéseket is, s ezeket az imperialistaellenes harc konkrét programjává tette. Természetesen az 1960. évi tanácskozás is tárgyalt nyilatkozatában egyes konkrét, a közös imperialistaellenes harcból eredő feladatokat. Akkor azonban voltaképpen két-három valóban átfogó kérdésről (az új világháború veszélye elleni harcról, a termonukleáris fegyver betiltásáért és a leszerelésért folytatott küzdelemről) volt szó. Az 1969. évi fő dokumentum részletesen megfogalmazta a világban és a világ fontos övezeteiben kialakult helyzet minden kulcskérdését. Éppen ez volt az oka annak, hogy a program sokkal átfogóbb jellegűvé vált, és közvetlenül foglalkozott Földünk népeinek létérdekeivel. A moszkvai tanácskozás dokumentumaiban mindenki megtalálta a konkrét választ erre a kérdésre: *Mit kell tenni, s hogyan lehet a legeredményesebben harcolni az imperializmus ellen?*

Az 1969. évi tanácskozáson kitűzött imperialistaellenes akcióprogram kilenc fő tételt, kilenc követelményt foglal magában. Ezek a következők:

1. Az akcióegység elsőrendű célja *a hős vietnami nép sokoldalú támogatása.*

⁶⁸ Ugyanott, 16. old.

⁶⁹ Ugyanott, 24. old.

⁷⁰ Ugyanott, 29. old.

2. Az imperialistaellenes erők akcióegységének változatlanul fő láncszeme az a harc, amelyet a háborús veszély, a népek tömeges kiirtásával fenyegető termonukleáris világháború veszélye ellen, a világbékeért vívnak.

3. A béke védelme elválaszthatatlan attól a harctól, melynek célja, hogy rákényszerítsük az imperialistákra a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élését.

4. A béke megőrzése érdekében a leghalaszthatatlanabb feladat az, hogy elejét vegyük az atomfegyver elterjedésének. A fő erőfeszítéseket a nukleáris fegyver eltiltására kell irányítani. Az atomenergiát kizárólag békés célokra kell felhasználni.

5. A tanácskozás felszólítja a nemzetközi közvéleményt, hogy lankadatlanul és aktívan vállaljon szolidaritást azokkal a népekkel és országokkal, amelyek az imperializmus agresszív merényleteinek állandó célpontjai, a Német Demokratikus Köztársasággal, a Koreai Népi Demokratikus Köztársasággal, a Kubai Köztársasággal, az arab népekkel.

6. A kommunisták megerősítik szolidaritásukat az ázsiai, afrikai és latin-amerikai népek harcával. Korunk parancsa, hogy végképp megszabadítsuk Földünket a gyarmatosítás szegényétől, megsemmisítsük a kolonializmus utolsó gócait, s ne engedjük, hogy az új, álcázott formában feléledjen.

7. Fokozni kell a harcot a fasiszta veszély ellen, s könyörtelenül vissza kell verni a fasiszta jellegű támadásokat.

8. A kommunisták ismét azzal a felhívással fordulnak a világ minden becsületes emberéhez, hogy egyesült erővel harcoljanak a fajüldözés embergyűlölő ideológiája és gyakorlata ellen.

9. Az alapvető emberi szabadságjogok eltiprására törekvő imperializmus ellen vívott harc megköveteli, hogy lankadatlanul küzdjünk a szólásszabadság, a sajtószabadság, valamint a gyülekezési, a tüntetési és a szervezkedési szabadság védelméért és kivívásáért, minden állampolgár egyenjogúságáért és a társadalmi élet minden területének demokratizálásáért.⁷¹

Amikor a tanácskozás résztvevői kidolgozták az imperialistaellenes harc programját, nemcsak a kommunistákhoz akartak szólni, hanem

⁷¹ Lásd ugyanott, 24–28. old.

mindazokhoz az erőkhöz is, amelyek képesek rá, hogy ebből a harcból kivegyék részüket. A fő dokumentum 3. részében ezt olvashatjuk:

„A tanácskozás résztvevői felhívással fordulnak a munkásokat, parasztokat, alkalmazottakat, az ifjúságot, diákságot, az értelmiséget és a nőket képviselő szervezetekhez, a különböző politikai felfogású, filozófiai és vallási meggyőződésű társadalmi rétegekhez és csoportokhoz... egyesítsék erőfeszítéseiket a kommunista pártok erőfeszítéseivel, hogy az imperialistaellenes harcban közös akciókat valósítsanak meg a feszültség enyhítéséért és a béke védelméért. Meghívjuk mindnyájukat, vegyenek részt az imperialistaellenes harc kérdéseinek legszélesebb körére vonatkozó kiterjedt, építő jellegű véleménycserében.”⁷²

A kommunisták ezt a felhívást intézve az összes imperialistaellenes erőhöz, semmiképp sem törekedtek arra, hogy magukat az egész imperialistaellenes mozgalom fölött állónak tüntessék föl. A kommunisták mindenkor készek rá, hogy a teljes egyenjogúság alapján együttműködjenek minden antiimperialista erővel, a kommunista mozgalom arra törekszik, hogy hozzájáruljon a közös ügyhöz, anélkül, hogy bárkinek is kárt okozna a résztvevők közül. Hozzájárul elsősorban is elméletével, amely elősegíti az események megértését, továbbá politikájával, amely helyes következtetések levonására és napjaink követelményeinek megfelelő helyes jelszavak kiadására törekszik, nem utolsósorban pedig harcával, amelyben a kommunisták mindenkor önfeláldozó és állhatatos magatartást tanúsítanak.

Amikor az 1969. évi tanácskozás résztvevői kitűzték az imperialistaellenes harc programját, számot vetettek azzal, hogy ez a program *általános demokratikus* jellegű. Megfelel az imperializmus ellen harcoló valamennyi erő nézeteinek és lehetőségeinek. A kommunisták természetesen kommunista módon értelmezik ezt a programot. Az imperializmus elleni harcot nem csupán általános demokratikus szempontból értékelik. Mit jelent ez? A kommunisták a mai antiimperialista harcban egyúttal a jövőért, az emberiség társadalmi felszabadulásáért, a szocializmus világméretű győzelméért folytatott harcot is látják.

A tanácskozáson elfogadott harci program offenzív program. Nemcsak arról volt szó, hogy meg kell fékezni az imperializmus legagresszívabb erőit, hanem arról is, hogy döntő vereséget kell mérni rájuk a legfontosabb területeken.

⁷² Ugyanott, 29. old.

A világpolitikai események alakulása az utóbbi időkben teljesen igazolta, hogy helyes volt az az értékelés, amellyel a tanácskozás minden résztvevője egyetértett. A programban kitűzött célok közül sokat már elértek, s eredményeket sikerült kivívni – a tanácskozáson megjelölt – sok területen.

Véget vetettek az amerikai agresszióknak Vietnamban, s megnyílt az ország békés újraegyesítésének lehetősége.

Az arab országok a Szovjetunió, a többi szocialista ország, a kommunista világmozgalom, a haladó emberek támogatásával ellenálltak az izraeli agresszoroknak.

A békeszerető, imperialistaellenes erők egységes akciói következtében egyelőre elhárult a termonukleáris háború veszélye. Ebben nagy szerepe volt a Szovjetunió és az Egyesült Államok között a nukleáris háború megakadályozásáról 1973-ban megkötött egyezménynek.

A nemzetközi politikában megnőtt a Német Demokratikus Köztársaság tekintélye, s megerősítette állásait a Kubai Köztársaság.

Jelentős lépések történtek avégett, hogy Európa a tartós és szilárd béke kontinense legyen.

Sikert arattak az elnyomott gyarmati népek támogatására indított nagyarányú nemzetközi akciók. Bissau-Guinea, Mozambik és Angola népeinek hősi nemzeti felszabadító harca nyomán, a portugáliai fasiszta rezsim megdöntésének eredményeképpen megszűnt a világ utolsó gyarmatbirodalma, a portugál.

Fokozódott a fasiszmus és az imperializmus támogatását élvező katonai-oligarchikus klikkek elleni harc. A demokratikus antifasiszta forradalom 1974 áprilisában megdöntötte Portugáliában a fasiszta rezsimet. Az SZKP Központi Bizottságának a Portugál Kommunista Párt rendkívüli, VII. kongresszusához intézett üdvözlétében megállapította:

„Portugáliában a fasiszta rezsim megdöntésének és a demokratikus átalakításoknak nemzetközi jelentőségük van.”⁷³

1974 júliusában összeomlott a katonai junta uralma Görögországban. Görögország Kommunista Pártja legálisan dolgozhat.

Világmereteket öltött a chilei antifasisztákkal, a chilei katonai-fasiszta junta ellen küzdő harcosokkal vállalt szolidaritás.

A kommunisták és a különböző politikai irányzatú demokratikus

⁷³ Pravda, 1974. október 20.

erők együttműködése elmélyült. Az imperialistaellenes együttműködés nemzetközi síkon is szorosabbá vált.

Egészben véve: az 1969. évi nemzetközi tanácskozáson kidolgozott akcióprogram új, fontos szakaszt jelzett az összes antiimperialista erő aktivizálásában és tömörítésében.

Összefoglalva az elmondottakat: a kommunisták nemzetközi stratégiája a kommunista mozgalom egész története folyamán az egység, valamennyi forradalmi erő egységének stratégiája volt, s az is marad. Marx és Engels jelszavát: „Világ proletárjai, egyesüljetek!”, Lenin kiégesztette, amikor meghirdette: „Világ proletárjai és elnyomott népei, egyesüljetek!”. Az 1969. évi tanácskozás az új történelmi korszak sajátosságainak számbavételével így gazdagította ezt a jelszót:

*„Szocialista országok népei, proletárok, tőkésországok demokratikus erői, felszabadult és elnyomott népek! Egyesüljetek az imperializmus ellen, a békéért, a nemzeti függetlenségért, a társadalmi haladásért és a szocializmusért vívott közös harcban!”*⁷⁴

⁷⁴ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 32. old.

A SZOCIALISTA FORRADALOM ÉS FEJLŐDÉSÉNEK KÜLÖNFÉLE FORMÁI

A forradalmi munkásmozgalom végcélja az egész emberiség társadalmi életének átalakítása a szocializmus elveinek alapján. Ezt a célt nem teoretikusok tűzték ki elvont elmélkedések alapján, s nem is a munkáosztály szubjektív elhatározása szülte. A szocializmus a társadalmi fejlődés objektívan meghatározott, szükségszerű szakasza. A szocializmusért vívott harcban a munkásmozgalom tudatosan valóra váltja a történelmi folyamat fontos követelményét.

A szocializmus elveinek győzelméhez a szocialista forradalom vezet az út. Ez a forradalom különböző formákat ölthet, de lényege mindig ugyanaz: minőségi ugrás a társadalom fejlődésében, forradalmi átmenet a kizsákmányoló kapitalista rendszerből a kizsákmányolástól és elnyomástól mentes szocialista rendszerbe és távlatilag az osztály nélküli társadalomba – a kommunizmusba.

Korunkban, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmével kezdődött, a szocialista forradalom lett a társadalmi fejlődés legfontosabb törvényszerűsége. A nem szocialista országok kommunistái ennek a forradalomnak az előkészítését és véghezvitelét tekintik legfőbb feladatuknak.

A szocialista forradalom elméleti kérdései állandóan a kommunisták figyelmének középpontjában állnak. A mai kommunista mozgalom a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetnek Marx, Engels és Lenin által feltárt és már több országban gyakorlatilag beigazolódott általános elveire és törvényszerűségeire támaszkodva folytatja a forradalom előkészítésével és véghezvitelével kapcsolatos időszzerű kérdések kidolgozását. A kommunista mozgalom közös dokumentumai, a testvérpártok programja és vezetőik művei jelentősen hozzájárulnak a proletárforradalom marxista-leninista elméletének továbbfejlesztéséhez.

A szocializmus és a szocialista forradalom objektív feltételei

A marxista-leninista elmélet egyik alapvető következtetése az, hogy a réginek az új, „magasabb rendű termelési viszonyok soha nem lépnek helyébe, amíg anyagi létezési feltételeik magának a régi társadalomnak a méhében ki nem alakultak”¹. Ez érvényes a szocializmusra is. A társadalom szocialista átalakítása csak akkor hajtható végre sikeresen, ha „a kapitalizmus elegendő mértékben létrehozta ennek gazdasági, szociális, kulturális és politikai előfeltételeit”².

A kapitalizmus fejlődése, főleg imperialista szakaszában, arra vezett, hogy – amint Lenin megállapította – „a szocializmus megvalósításának minden objektív feltétele”³ alapján véve megérett a régi társadalom méhében.

Annak idején a Komintern Lenin értékelése és következtetései alapján több csoportra osztotta az országokat aszerint, hogy milyen érettségi fokot értek el bennük a szocializmus objektív előfeltételei. Ennek a felosztásnak az elvi alapjai ma sem veszítették el jelentőségüket, bár korunkban természetesen a világ egy-egy részének konkrét jellemzése szükségszerűen megváltozott.⁴

A szocialista forradalom végrehajtásának nyilván elengedhetetlen feltétele az, hogy a társadalom szocialista átalakításának meglegyenek az objektív előfeltételei. A szocialista forradalom ugyanis nem vihető véghez, ha az országban nincs munkásosztály, vagy nincsenek valamennyire fejlett termelőerők, amelyek az új rendszer anyagi alapját adhatják.

Balos ideológusok hosszú idő óta tagadják, hogy a szocialista forradalom véghezviteléhez a szocializmus objektív feltételeinek bizonyos érettségi fokot kell elérniük. Azt bizonygatják, hogy a forradalom tetőzés szerint, bárhol megvalósítható – függetlenül az objektív társadal-

¹ *Marx-Engels* Művei. 13. köt. Budapest 1965. 7. old.

² *Lenin* Összes Művei. 36. köt. 123. old.

³ *Lenin* Összes Művei. 27. köt. 252. old.

⁴ Lásd e könyv megfelelő fejezeteit.

mi-gazdasági feltételektől –, ha van akár egyetlen olyan lázadó csoport, amely képes fölkelni a régi rend ellen. Az efféle álláspont azonban teljesen tarthatatlan. Hadd emlékeztessünk arra a vitára, amelyet Lenin folytatott erről a témáról Buharinnal. „Az átmeneti időszak gazdasága” című könyvében Buharin azt állította, hogy a szocialista világgazdaság ott győzött, ahol a leggyöngébb volt a népgazdasági rendszer. Lenin így válaszolt: „Nem igaz: a »közepesen gyöngékkal«. A kapitalizmus bizonyos fejlettsége nélkül nálunk semmi sem történt volna.”⁵ Buharin kijelentette, hogy a forradalom a világgazdaság legalacsonyabb fejlettségű részrendszereinél kezdődik, s hogy a forradalom bekövetkezésének gyorsasága fordítottan arányos a kapitalista viszonyok érettségével. Lenin megjegyezte: „Ezt kellett volna mondani: »nem a legfejlettebbeknél« . . . és »nem egyenesen arányos«.”⁶

Másfelől a jobboldali opportunistáknak, reformistáknak az októberi forradalom óta az a felfogásuk, hogy a forradalomhoz a szocializmus objektív feltételeinek legmagasabb fokú érettsége szükséges. Megkísérlik bebizonyítani, hogy a szocialista forradalom csak akkor mehet végbe, ha például az egész dolgozó lakosság proletár sorsra jutott, s eltűnnek a „középrétegek” stb. Az efféle fejtegetéseknek az a céljuk, hogy hibáztassák az októberi forradalmat és az utána lezajlott szocialista forradalmakat, amelyek közül sok közepes társadalmi-gazdasági fejlettségű országban ment végbe. Voltaképpen ezek a nézetek annak igazolására szolgálnak, hogy az opportunisták miért utasítják el a társadalom forradalmi átalakításáért folytatott harcot.

A mai körülmények között, amikor Földünk egynegyedén győztek a szocialista forradalmak, létezik a szocialista világrendszer, összeomlott a gyarmati rendszer, a fejlett burzsoá államok többségében rohamosan fejlődik az állammonopolista kapitalizmus: a szocialista forradalom véghezvitelének lehetősége a nem szocialista világ minden országában növekszik.

A szocializmus objektív előfeltételeinek bizonyos érettségi szintje szükséges tehát ahhoz, hogy szocialista forradalom mehessen végbe. De vajon ez-e az egyetlen feltétel? Egyáltalán nem. Amint már szó esett

⁵ Leninszkij szbornyik XI. 397. old.

⁶ Ugyanott, 398. old.

róla, Nyugat-Európa, Észak-Amerika országaiban a szocializmus objektív feltételei megérlelődtek már századunk elején. Ezekben az országokban mégsem következett be eddig a forradalom. Mi ennek az oka? Lenin kimerítő választ adott munkáiban erre a kérdésre. Rámutatott arra, hogy a forradalom a fejlett kapitalista országokban bonyolult utat tett meg. Azt mondotta, hogy „a nyugat-európai szocialista forradalomnak . . . lassúbb, bonyolultabb, kanyargósabb fejlődése . . .”⁷ figyelhető meg. A világnak ebben a részében a burzsoázia nagyon erős: hatalmas gazdasági gépezete van, s kezében van a politikai és eszmei uralom szerteágazó apparátusa. Az osztályharcban óriási tapasztalata van. Ezzel szemben a munkásosztály megosztott, az opportunisták irányzatok és a burzsoá ideológia erős hatással vannak rá, s a széles néptömegek illúziókat táplálnak a burzsoázia és a burzsoá parlamentarizmus iránt. Lenin mindezeket a körülményeket figyelembe vette, amikor rámutatott arra, hogy a fejlett kapitalista országoknak át kell majd élniük „a szocialista forradalmak kezdetének keserves időszakát”⁸.

Több munkájában is megmagyarázza, miért kezdődhetett meg a forradalom Oroszországban könnyebben, mint a fejlett tőkésországokban. Így ezt írta:

„Nekünk könnyebb volt megkezdenuk, először azért, mert a cári monarchiának – a XX. század Európája szempontjából – rendkívül nagy politikai elmaradottsága a tömegek forradalmi nyomásának rendkívül nagy erejét váltotta ki. Másodszor, Oroszország elmaradottsága sajátos módon egybeolvasztotta a burzsoázia ellen irányuló proletárforradalmat a földbirtokosok ellen irányuló parasztforradalommal . . . Harmadszor, az 1905-ös forradalom rendkívül sokat tett a munkások és parasztok tömegeinek iskolázása érdekében . . . Negyedszer, Oroszország földrajzi viszonyai lehetővé tették, hogy más országoknál hosszabb ideig álljon ellen a fejlett kapitalista országok katonai túlerejének. Ötödször, a proletariátus és a parasztság sajátos viszonya megkönnyítette az átmenetet a polgári forradalomról a szocialista forradalomra . . . Hatodszor, a sztrájkharc hosszú iskolája és az európai munkás-tömegmozgalom tapasztalatai a mélyreható és gyorsan éleződő forradalmi helyzetben megkönnyítették a proletár forradalmi

⁷ Lenin Összes Művei. 39. köt. Kossuth Könyvkiadó 1973. 368. old.

⁸ Lenin Összes Művei. 36. köt. 14. old.

szervezet olyan sajátos formájának kialakulását, amelynek a szovjetek.”⁹

Lenin itt történelmileg mélyrehatóan elemezte az orosz forradalmat. Bennünket elsősorban e tételek másik oldala érdekel, mégpedig az, ahogyan Lenin kifejti a szocialista forradalom keletkezésének és sikeres véghezvitelének előfeltételeit. Ez lehetővé teszi, hogy jobban megértsük a forradalmi helyzetről, a szocialista forradalom győzelméhez szükséges feltételekről szóló nevezetes lenini következtetéseket. Lenin kifejtette:

„Marxista számára kétségtelen, hogy forradalom nem lehetséges forradalmi helyzet nélkül... Melyek általában a forradalmi helyzet ismérvei? Bizonyára nem tévedünk, ha a következő három fő ismérvre mutatunk rá: 1. Az uralkodó osztályok számára lehetetlenné vált uralmuk változatlan formában való fenntartása: a »felső rétegek« valamilyen válsággal küzdenek, az uralkodó osztályok politikája válságba jutott, s ennek következtében rés támad, amelyen áttör az elnyomott osztályok elégedetlensége és felháborodása. Ahhoz, hogy forradalom legyen, rendszerint nem elegendő, hogy az »alsó rétegek nem akarnak«, hanem az is szükséges, hogy a »felső rétegek se tudjanak« a régi módon élni. 2. Az elnyomott osztályok nyomora és szenvedése a szokottnál nagyobb. 3. A tömegek aktivitása az említett okokból jelentékenyen fokozódik: a tömegek a »békés« korszakban nyugodtan engedik magukat kifosztani, de viharos időkben mind a válságos helyzet, *mind maguk a »felső rétegek«* önálló történelmi fellépésre készítetik őket.

Ezek nélkül az objektív változások nélkül, amelyek nemcsak egyes csoportok és pártok, hanem egyes osztályok akaratától is függetlenek, forradalom – rendszerint – lehetetlen.”¹⁰

Lenin az októberi forradalom után visszatért a szocialista forradalom keletkezését meghatározó törvényszerűségek témájára, s a következőket írta:

„A forradalom alaptörvénye, melyet minden forradalom és különösképpen a XX. század mindhárom orosz forradalma igazolt, a következő: a forradalomhoz nem elegendő az, ha a kizsákmányolt és elnyomott tömegek belátják, hogy a régi módon lehetetlen tovább élniük...

⁹ Lenin Összes Művei. 38. köt. 298. old.

¹⁰ Lenin Összes Művei. 26. köt. 203–204. old.

Csak amikor az »alul levők« nem akarják a régit, és amikor a »felül levők« nem tudnak élni és kormányozni a régi módon, csak akkor győzhet a forradalom. Ezt az igazságot más szavakkal így fejezhetjük ki: a forradalom nem lehetséges általános nemzeti (a kizsákmányoltakat és a kizsákmányolókat egyaránt érintő) válság nélkül.”¹¹

A második világháború után végbement szocialista forradalmak történelmi tapasztalatai újólag igazolták e lenini tételek helyességét. A szocialista fordulatot minden esetben megelőzte a „felül levők” mély válsága és ezzel egyidejűleg az „alul levők” válsága is, a forradalom objektív feltételeinek megérlelődését mindenütt a forradalmi pártok, a forradalmi tömegek aktivitásának növekedése kísérte.

A jobboldali és a „baloldali” opportunisták egyaránt tagadják, hogy a szocialista forradalmak keletkezését meghatározó törvényszerűségek lenini tételei napjainkban alkalmazhatók, s kijelentik, hogy a forradalmi helyzet lenini ismérvei „elavultak”. A marxista-leninista pártok korunk valóságának alapos elemzése alapján meggyőzően bebizonyították: teljesen érvényesek ma is a forradalmi helyzetnek mindazok az ismérvei, a forradalomhoz szükséges feltételeknek mindazok a fő vonásai, amelyeket Lenin megállapított.

Ausztria Kommunista Pártja programdokumentumának tézisei kifejtik:

„A kapitalista kizsákmányoló uralom megdöntésének közvetlen szükségszerűsége és ezzel a lehetősége akkor jön létre, amikor a kapitalizmus olyan helyzetet teremt, amelyben az uralkodó osztályok már nem tudnak úgy kormányozni, ahogyan korábban kormányoztak, s amikor a nép nem akar többé úgy élni, ahogyan korábban élt. Az ilyen mélyreható válság körülményei között a proletariátus hivatása, hogy megdöntse a kapitalista kizsákmányolókat hatalmát, s a dolgozók más rétegeivel szövetségben megteremtse a maga uralmát.”

Ausztrália Szocialista Pártja „A szocialista Ausztráliáért folytatott harc programja” című 1972-ben elfogadott dokumentumában rámutatott arra, hogy

„a forradalmi harc feltételei annak arányában érlelődnek meg, ahogyan mélyül az uralkodó osztály válsága, amelyből kijutni nem tud, a

¹¹ Lenin Összes Művei. 41. köt. 66–67. old.

nép többsége pedig kész rá, hogy gyökeres társadalmi átalakításokat valósítson meg”.

Mindamellet a testvérpártok hangsúlyozzák, hogy az új korszakban több sajátos vonás járul a forradalmi helyzet Lenin által feltárt ismérveihöz.

Nézzük a forradalmi helyzet első lenini ismervét, a „felül levők” válságát. Maga Lenin figyelmeztetett arra, hogy a burzsoázia, bár a történelem bukásra ítélte, még sok mindenre képes, hogy uralmának legsúlyosabb válságait elhárítsa:

„Teljesen kiúttalan helyzet nincs. A burzsoázia úgy viselkedik, mint az olyan rabló, aki vérszemet kapott és elvesztette a fejét, ostobaságot ostobaságra halmoz, s ezzel kiélezi a helyzetet, meggyorsítja saját pusztulását. Mindez igaz. De nem lehet »bebizonyítani«, hogy egyáltalán semmi lehetősége sincs arra, hogy a burzsoázia a kizsákmányoltak egyik-másik kisebbségét bizonyos apró-cseprő engedményekkel elaltassa, az elnyomottak és kizsákmányoltak bizonyos részének egyik-másik mozgalmát vagy felkelését leverje. Megpróbálni már eleve »bebizonyítani«, hogy »egyáltalán« nincs kivezető út, nem volna egyéb üres szórszálhasogatásnál vagy a fogalmakkal és szavakkal való játszadozásnál.”¹²

Ennek a lenini figyelmeztetésnek ma fokozott jelentősége van.

A II. fejezetben (2. rész) már szóltunk arról, hogy a monopoltőke a mai körülmények között megtesz mindent, hogy alkalmazkodjék az új történelmi helyzethez. A tömegek elnyomásának és kizsákmányolásának új, álcázottabb formáit alkalmazza. Sok esetben késznek mutatkozik arra, hogy beleegyezzék bizonyos reformokba és engedményekbe, hogy így ellenőrzése alatt tarthassa a tömegeket. Nyers erőhöz csak ott folyamodik, ahol a helyzetet magára nézve túlságosan veszélyesnek tartja. A monopóliumok osztálystratégiája olyan tényező, amely bizonyos fokig lassítja a „felül levők” éles válságának kialakulását, tehát forradalmi helyzet keletkezését is.

De a monopóliumok minden próbálkozása, hogy alkalmazkodjanak az új helyzethez, végső fokon azzal jár, hogy tovább mélyülnek a kapitalista rend belső antagonizmusai. A tőke társadalmi alkalmazkodó

¹² Lenin Összes Művei. 41. köt. 216. old.

képességének határai szűkek. Tehát új stratégiája nyomán, amely maga is az imperializmus mély válságának szülötte, ténylegesen fölhalmozódnak e válság továbbéleződésének feltételei.

Nézzük meg most a forradalmi helyzet második lenini ismervét: az elnyomott osztályok nyomorának és szenvedésének súlyosbodását. A jobboldali reformisták ezzel a lenini tétellel kapcsolatosan azt hangoztatják, hogy manapság, amikor a fejlett kapitalista országokban a dolgozók életszínvonala magasabb, mint a múltban volt, ez az ismerv elveszti jelentőségét. Mit mutat a valóság?

A kapitalizmus fejlődése az utóbbi évtizedekben azt mutatja, hogy ha a legfejlettebb országokban emelkedett is a tömegek életszínvonala, a forradalmi válság gazdasági motívumai változatlanul érvényesülnek. Valójában továbbra is mélyül a tömegek kemény harcban kivívott életszínvonala és a korszerű termelés fejlettsége alapján létrejött valóságos szükségletei közötti ellentmondás.

Még a legfejlettebb országokban is (nem beszélve a tőkés világ többi részéről) milliók élnek nyomorban ma is. Ha pedig ez így van, akkor bármilyen gazdasági vagy valutáris és pénzügyi megrázkódtatás tovább súlyosbíthatja még a legfejlettebb országokban is az elnyomott osztályok helyzetét, s ez könnyen válhat a forradalmi helyzet kialakulásának egyik okává.

Emellett a szóban forgó meghatározásból következik, hogy Lenin korántsem kizárólag a lakosság gazdasági nehézségeire és nyomorára vezette vissza a forradalmi helyzet kialakulásának okait. A tőkésországok elnyomott osztályainak terhei nemcsak gazdasági, hanem számos társadalmi és politikai okból is súlyosbodhatnak. Például a háborús veszély fokozódása, a szabadságjogok fokozott megnyirbálása vagy a nemzetiségek viszonyának romlása mind-mind olyan körülményeket teremthet, melyek között a tömegek helyzete súlyossá válhat, s ezáltal létrejönnek a forradalmi helyzet kialakulásának feltételei. Tehát a jobboldali opportunisták álláspontjával ellentétben a mai körülmények között nemhogy csökken, hanem inkább növekszik annak lehetősége, hogy az elnyomott osztályok helyzete olyannyira romoljék, hogy ennek folytán forradalmi helyzet alakuljon ki. Az 1969-es nemzetközi tanácskozás fő dokumentuma ezzel kapcsolatosan kifejtette, hogy a mai körülmények között a kapitalizmus fejlődése – nem utolsósorban a tudomá-

nyos-technikai forradalom fejlődésével összefüggően (lásd a IV. fejezet 1. részét) több új társadalmi és gazdasági ellentmondást szült.

Vegyük szemügyre végül a forradalmi helyzet Lenin által említett harmadik ismervét. Eszerint a „felül levők” válsága és a dolgozók szenvedéseinek súlyosbodása közepette jelentősen fokozódik a tömegek forradalmi aktivitása. A jelenkori körülmények között – miként erre a testvérpártok rámutatnak – ebben a vonatkozásban is újabb lehetőségek nyílnak arra, hogy forradalmi helyzet alakuljon ki.

A fejlett kapitalista országok többségében a mélyreható demokratikus átalakításokért kibontakozó harc már önmagában véve is olyan körülményeket teremthet, amelyek között erősen növekszik a tömegek aktivitása, egyszersmind mélyül a „felül levők” válsága. Találóa fogalmazta meg ezt a gondolatot Ib Norlund, Dánia Kommunista Pártja Központi Bizottságának titkára, a mai kommunista mozgalom egyik tekintélyes vezetője „Osztályharc és jóléti állam” című könyvében:

„Egy általános monopóliumellenes reformprogram megvalósítása, ha a nép kellő erővel támogatja, olyan helyzetet teremthet, amelyben a »felső rétegek«, tehát a monopóliumok, már »nem folytathatják úgy, mint eddig«. Ez azt jelenti, hogy új módon lehet olyan forradalmi helyzetet teremteni, amely a »felső« és az »alsó« rétegeket egyaránt érinti . . .”¹³

A forradalmi helyzet valamely ország belső fejlődésének a következménye. Jelentős szerepük van azonban benne a külső körülményeknek is. Természetesen a külső körülmények egymagukban sohasem voltak és nem is lesznek elegendőek ahhoz, hogy forradalmi helyzet alakuljon ki. A forradalmat nem lehet exportálni. De a nemzetközi erőviszonyok, amelyeket a szocializmus, a munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom növekvő ereje jellemez, ma sokkal kedvezőbb feltételeket teremtenek a forradalom belső tényezőinek kibontakozásához, mint a múltban. Ebben az értelemben a külső tényezők szerepe növekszik, és nincs kizárva, hogy valamilyen súlyos nemzetközi válság kirobbanása annyira meggyorsítja egy országban a kapitalizmus belső ellentmondásainak mélyülését, hogy forradalmi helyzet alakul ki. A marxista-leninista pártok ezzel a körülménnyel is mindenkor számolnak munkájukban.

¹³ Ib Norlund: Osztályharc és jóléti állam. Kossuth Könyvkiadó 1971. 145. old.

Lényegében a fejlett kapitalista országokban – a kommunisták véleménye ez – úgy alakulnak a körülmények, hogy a társadalmi ellentétek hevéssége, a „felső rétegek” nehézségei és a tömegek aktivitása folytán reálisan számítani lehet nagy társadalmi megrázkódtatások spontán kirobbanására.

Ezzel kapcsolatban idézzük Lenin következő szavait:

„... ha megvannak a mély politikai válság objektív feltételei, akkor a legkisebb és a forradalom igazi tüzfészkrétől látszólag legtávolabb eső konfliktusok is egészen komoly jelentőségűvé válhatnak mint alkalom, mint olyan csepp, amelytől már kicsordul a pohár...”¹⁴

Ilyen körülmények között fölöttébb időszerű a forradalom objektív feltételeiről, a forradalmi helyzetről szóló lenini tanítás tanulmányozása és alkotó alkalmazása.

A szocialista forradalom szubjektív feltételei

Vessünk most egy pillantást a múltba.

Nyugat-Európában 1918–1920-ban sok országban megvoltak a szocialista forradalom objektív feltételei. A kommunisták azt mondták, hogy Európában forradalmi válság van. S valóban, a forradalom Európa több országában meg is kezdődött, vagy küszöbönállt. A szocialista fordulatot azonban egyetlenegy esetben sem sikerült véghezvinni. Miért? Lenin ezt írta:

„Nem minden forradalmi helyzet vezet forradalomhoz... Nem minden forradalmi helyzetből keletkezik forradalom, hanem csupán az olyan helyzetekből, amelyekben... az objektív változásokhoz még egy szubjektív tényező is hozzájárul, nevezetesen a forradalmi osztály képessége olyan forradalmi tömegakciókra, amelyek elég *erősek* ahhoz, hogy széttörjék (vagy megtörjék) a régi kormányhatalmat, amely soha, még a válságok korszakában sem »dől meg«, ha nem »döntik meg«”.¹⁵

A szocialista forradalom győzelme nem lehetséges, ha nincs meg a szükséges objektív és szubjektív feltételek egysége. Ezt a nagyon fontos lenini következtetést a történelem azóta sokszor igazolta.

¹⁴ Lenin Összes Művei. 17. köt. 262. old.

¹⁵ Lenin Összes Művei. 26. köt. 203. és 204. old.

Ennek a lenini következtetésnek a jelentőségét hangsúlyozta Georges Marchais, a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának főtitkára, amikor ezt írta a „Pravda” 1970. március 12-i számában:

„Nagyobb szükségünk van rá, mint a múltban bármikor, hogy a történelmi fejlődésben, a történelem alakításában figyelembe vegyük az objektív és szubjektív tényezők kölcsönös viszonyának lenini értékelését. A jelenkori fejlődés franciaországi tapasztalatai teljességgel igazolják azt a lenini útmutatást, hogy e tényezők egyikének-másikának lebecsüléséből, illetve túlbecsüléséből olyan politikai hibák származnak, amelyek vagy a mozgalom ösztönösségének kultuszához vezetnek, s a szubjektív tényező szerepét a jobboldali opportunistákra jellemző módon lebecsülik, vagy voluntarizmusához vezetnek, és a balosokra jellemző módon semmibe veszik a tömegharc objektív feltételeit. E két hiba kiegészíti egymást, s általános következményeit tekintve ideológiailag lefegyverzi a munkásosztályt és a forradalmi erőket.”

Lenin „a forradalom szubjektív tényezőjének” fogalmáról szólva három fő mozzanatra hívta fel a figyelmet.

Először arra, hogy a forradalom csak úgy győzhet, ha elérjük, hogy „a munkások többsége (vagy mindenesetre a tudatos, gondolkodó, politikailag aktív munkások többsége) teljesen megértse a forradalom szükségességét és kész legyen érte akár halálba menni . . .”¹⁶

Más szóval, a munkásosztály *forradalmi elszántsága* a forradalom győzelmének elengedhetetlen feltétele.

A második mozzanat, amelyre Lenin felhívta a figyelmet, abban áll, hogy a munkásosztálynak vagy éppenséggel élcsapatának a harckészsége önmagában nem elegendő:

„Egyedül az élcsapatot a döntő harcba vetni, amikor még az egész ország, amikor még a nagy tömegek nem helyezkedtek arra az álláspontra, hogy vagy közvetlenül támogatják az élcsapatot, vagy legalábbis jóindulatú semlegességet tanúsítanak irányában, és teljesen képtelenek az ellenség támogatására, nemcsak ostobaság, hanem bűn is lenne.”¹⁷

Vagyis a forradalom győzelméhez nemcsak a munkásosztály nagy-

¹⁶ Lenin Összes Művei. 41. köt. 67. old.

¹⁷ Ugyanott, 74. old.

fokú aktivitására van szükség, hanem arra is, hogy a munkásosztályt támogassák szövetségesei, a dolgozó tömegek. S az agitáció egymagában kevés ahhoz – tanította Lenin –, hogy a tömegek támogassák a munkásosztály forradalmát. Szükség van azokra a politikai tapasztalatokra, amelyeket maguk a tömegek szereztek. Lenin ebben látta a forradalom alaptörvényének *legfontosabb* oldalát.

S végül, a harmadik mozzanat: szükség van olyan harcos forradalmi pártra, amelynek *tudományosan megalapozott forradalmi programja* van, mozgósítani tudja a tömegeket a forradalomra, s győzelemre tudja vezetni harcukat. A társadalmi fejlődés tudományos elemzése alapján a marxista-leninista párt képes arra, hogy helyesen értékelje az egész történelmi folyamatot, valamint egyes szakaszait. Ennek eredményeként meghatározza azt az időpontot, amikor a szocialista forradalom objektív társadalmi-politikai feltételei megérnek a forradalom gyakorlati végrehajtásához. Az ilyen elemzés elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a tömegek győzelmesen vívják meg forradalmi harcukat. A marxista-leninista párt központi feladatának tekinti, hogy ezt az elemzést elvégezze, ennek alapján kijelölje a helyes forradalmi stratégiát, a tömegeket nagymértékben saját tapasztalataik alapján nevelje, elvezesse őket a forradalomhoz, vagyis megalakítsa a forradalom politikai tömeghadseregét, s végül irányítsa a régi rend megdöntéséért vívott harcot.

A kommunisták számolnak azzal, hogy napjainkban, amikor már sok országban megérlelődtek a szocializmus objektív feltételei, s kialakulóban vannak a szocialista forradalom szubjektív feltételei is, sokszorosan megnövekszik a szubjektív tényező szerepe és jelentősége. Gus Hall, az Egyesült Államok Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtitkára erről ezt írta:

„A forradalmi helyzetet objektív tényezők idézik elő. Ez a helyzet nem teremthető meg szubjektív kívánságra, nem elegendő hozzá a pusztá elszántság és bátorság sem. Ha megvannak az objektív feltételek, amelyek közepette megérlelődik a forradalmi helyzet, akkor a határozott cselekvés meggyorsíthatja ezt a folyamatot. Pontosan ebben rejlik a dolog lényege. A párt egymaga saját akaratából nem válthatja ki a néptömegek túlnyomó többségének azt a hatalmas forradalmi lendületét, amely olyannyira fontos a forradalomhoz. Tevékenységével

azonban fölfegyverezheti a tömegeket, politikailag és ideológiailag felvilágosíthatja őket a forradalmi változások szükségességéről, s ezzel meggyorsíthatja a forradalom bekövetkezését.”¹⁸

A latin-amerikai tapasztalatok alapján ugyanerre a következtetésre jutott Rodney Arismendi, Uruguay Kommunista Pártja Központi Bizottságának első titkára is:

„E kontinens általános objektív feltételei is, és a nemzetközi helyzet fejlődése is – amelyet az jellemez, hogy növekszik a szocialista tábor szerepe és mélyül a kapitalizmus válsága – *egyre inkább attól teszi függővé a forradalmi helyzet beérését, hogy az élcsapat mennyire képes harcra mozgósítani a tömegeket, mennyire rugalmas a taktikája, s mennyire energikusak és harcosak az akciói.*”¹⁹

Vagyis a mai helyzetben óriási szerepe van a forradalom élcsapata, a munkásosztály élenjáró rétegei történelmi kezdeményezésének a forradalmi harc meglevő és bekövetkező lehetőségeinek kihasználásában.

A szocialista forradalom általános törvényszerűségei és sajátos megnyilvánulási formái

A kommunisták a forradalmi stratégia kidolgozásakor figyelembe veszik, hogy magának a forradalom menetének is megvannak az általános, objektíve meghatározott törvényszerűségei, ahogy ez a munkásmozgalom csaknem félévszázados forradalmi gyakorlatában megmutatkozott.

A szocialista forradalom általános törvényszerűségeinek kérdése, a forradalom kirobbanásának feltételeihez hasonlóan, heves vita tárgya a munkásmozgalomban. Minél inkább beérnek a forradalmi fordulat feltételei a nem szocialista országokban, minél jobban közeledik a forradalom, annál hevesebbé válik ez a vita. Az utóbbi időben mind a jobboldali, mind a „baloldali” opportunisták erősen tagadják a szocialista forradalom és a szocialista építés általános törvényszerűségeit.

¹⁸ Gus Hall: Максимально изпользованые объективных факторов в создании и усложнении революционного кризиса. A „Leninizm i mirovoj revolyucionnij processz” című kötetben. Moszkva 1970. 145. old.

¹⁹ Béke és Szocializmus, 1964. 10. sz. 29. old.

Szerintük minden forradalom teljesen sajátos, nemzeti jellegű, és a maga törvényei szerint fejlődik. Ez a lényege a „nemzeti kommunizmus” elméletének. Ennek hirdetői ilyen alapon próbálják megindokolni a marxista-leninista elmélettől való eltávolodásukat, a munkásosztály ügyének elárulását, miközben alá akarják ásni a különböző országok forradalmi erőinek egységét. Tekintettel erre a körülményre, fel kell tenni a kérdést: mi határozza meg a forradalom törvényeinek valamennyi országra nézve általános érvényét?

Elsősorban az, hogy a szocialista forradalommal megdöntendő kapitalista rendszer lényege mindenütt egy és ugyanaz. Függetlenül az egyes országok fejlettségi szintjétől, történelmétől és földrajzi fekvésétől: a kapitalizmus mindig ugyanaz a kizsákmányoló, elnyomó rendszer volt és marad. S elvileg mindenütt azonosak a kapitalista rendszer ellentmondásai is, márpedig ezekre alapozódik a forradalmi folyamat. Azonos a burzsoázia és a munkásosztály közötti ellentmondás, a mai körülmények között a monopóliumok és a néptömegek közötti ellentét, a burzsoázia és a parasztság közötti ellentét, az elnyomott és az elnyomó nemzetek közötti ellentét stb.

Ha a megdöntendő rendszer lényege mindenütt ugyanaz, akkor nyilván az azt megdöntő forradalmak törvényszerűségeinek általános érvényük van.

Továbbá: ha szocialista forradalomról van szó, akkor e forradalom lényegének is mindenkor azonosnak kell lennie: a kapitalista rendszer felszámolására és a szocialista rendszer megvalósítására kell vezetnie. Akármilyenek legyenek is a kapitalizmus sajátosságai egy-egy országban, a tőkés uralom formáit mindenképpen meg kell semmisíteni. A szocialista forradalom feltételezi a kizsákmányoló uralmának megszüntetését. Ha ez nem következik be, akkor nem beszélhetünk szocialista forradalomról. Ha pedig ez így van, akkor a szocialista forradalom törvényszerűségeinek szükségképpen általános érvényűeknek kell lenniük, bármilyenek legyenek is azok a körülmények, amelyek között e forradalom kibontakozik.

S végül: a szocialista forradalmat csak akkor tekinthetjük győztesnek, ha a szocialista rendszer megteremtését eredményezi. Ez a rendszer különböző formákat vehet föl, de tartalma lényegében mindenütt a következő: olyan társadalmi rendszer, amelyben megszűnt a kizsákmányolás és az elnyomás. Ha ez a feltétel nem valósul meg, akkor nem

beszélhetünk szocialista forradalomról. A szocialista rendszer ismérveinek általános érvénye nem függ e rendszer formáitól. Ez a harmadik olyan körülmény, amely feltételezi, hogy a szocialista forradalom törvényszerűségei általános érvényűek.

Annak elismeréséből, hogy a szocialista forradalomnak valamennyi országra érvényes, általános törvényszerűségei vannak, elválaszthatatlanul következik a szocialista forradalom egységének mint nemzetközi jelenségnek az elismerése, vagyis annak elismerése, hogy a nemzetközi munkásmozgalomnak és a nemzetközi kommunista mozgalomnak *egységesnek* kell lennie. A szocialista forradalom általános törvényszerűségeinek tagadása pedig szembefordulás a forradalmi erők egységének elvével. Az imperialista burzsoázia és ideológusai ezért követnek el mindent, hogy rábírják a munkásosztályt és szervezeteit a forradalom általános törvényszerűségeinek tagadására. Ez fontos része a forradalmi erők megosztását és elszigetelését célzó burzsoá stratégiának.

Módszertanilag a forradalom általános törvényszerűségeit két nagy csoportra oszthatjuk. Egyrészt a hatalom megszerzéséért folyó forradalmi harc törvényszerűségeire; ezek határozzák meg a szocializmushoz vezető utat. Másrészt a szocialista társadalom fejlődésének a törvényszerűségeire; ezek pedig a már felépült szocializmus jellegzetes vonásait határozzák meg. Lenin születésének 100. évfordulója alkalmából elhangzott beszédében Leonyid Brezsnyev kifejtette:

„A tapasztalat azt mutatja, hogy a különböző országok útját a szocializmushoz olyan fontos, valamennyiük számára közös határkövek jelzik, mint az ilyen vagy olyan formában végbemenő szocialista forradalom, beleértve a kizsákmányoló államgépezetének szétzúzását, felcserélését is; a dolgozók más rétegeivel szövetségre lépett proletariátus ilyen vagy olyan formájú diktatúrájának megalakítása, a kizsákmányoló osztályok felszámolása; a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vétele, s a szocialista termelési és egyéb társadalmi viszonyok megszilárdítása városon és falun; a kultúra értékeinek hozzáférhetővé tétele a dolgozó tömegek számára, vagyis a kulturális forradalom, e szavak lenini értelmében.”²⁰

Leonyid Brezsnyev a továbbiakban rámutatott a *már felépült szocia-*

²⁰ L. I. Brezsnyev: A lenini úton. 548. old.

lizmus főbb vonásaira. Ezek a következők: a dolgozók hatalma, amelyben a munkásosztály tölti be az élcsapat szerepét, és a marxista-leninista párt irányítja a társadalmi fejlődést; a termelési eszközök társadalmi tulajdona és ennek alapján az egész népgazdaság tervszerű fejlesztése a legmagasabb technikai színvonalon, az egész nép jóléte érdekében; a „mindenki képességei szerint, mindenkinek munkája szerint” elvének valóra váltása; az egész nép nevelése a tudományos kommunizmus ideológiája, a testvéri szocialista országok népeihez és az egész világ dolgozóihoz fűződő barátság szellemében, végül a proletár, illetve szocialista internacionalizmus elvein alapuló külpolitika.

Amikor a kommunisták hangsúlyozzák a szocialista forradalom általános törvényszerűségeit, természetesen korántsem tagadják, hogy a szocializmusba való átmenetnek országonként különböző sajátosságai vannak. Mint minden általános törvényszerűség, a szocialista forradalom általános törvényszerűségei is sajátos formában nyilvánulnak meg, az egy-egy adott országban fennálló helyzettől függően. A forradalom nemzeti talajon keletkezik, s bár része a szocialista világforradalomnak, szükségképpen magán visel bizonyos jellegzetes vonásokat, amelyek az adott ország nemzeti valóságát tükrözik.

„A forradalom . . . minden egyes országban más-más úton halad . . . A világforradalom nem megy olyan simán, hogy mindenütt, minden országban egyazon úton haladjon . . .”²¹ – mutatott rá Lenin.

„Minden nemzet eljut a szocializmushoz – írta más helyütt –, ez elkerülhetetlen, de nem teljesen egyformán fognak eljutni, mindegyik sajátos vonást kölcsönöz majd a demokrácia ilyen vagy olyan formájának, a proletárdiktatúra ilyen vagy olyan válfajának, a társadalmi élet különféle területein végrehajtott szocialista átalakítások ilyen vagy olyan ütemének.”²²

Milyen körülmények befolyásolják Lenin nézete szerint egy-egy országban a szocializmushoz vezető út sajátosságait? Az ilyen körülményeknek két csoportját különbözteti meg.

A belső körülmények közé sorolta Lenin az illető ország gazdasági rendszerének sajátosságait, vagyis a forradalom objektív anyagi felté-

²¹ *Lenin Összes Művei*. 37. köt. Kossuth Könyvkiadó 1973. 114. old.

²² *Lenin Összes Művei*. 30. köt. 120. old.

teleinek érettségi fokát, a lakosság forradalmi felkészültségét, vagyis a forradalom társadalmi és politikai feltételeinek érettségi fokát, a történelmi hagyományokat, sőt az életformát is.²³

A külső körülmények közé sorolta Lenin a nemzetközi erőviszonyokat és az adott ország helyzetét a többi állam viszonylatában.²⁴

A szocialista államok között sokszor jelentős különbségek vannak, részben a helyi viszonyok sokfélesége folytán, részben amiatt, hogy különböző módon oldották meg a szocializmus építésének egyes kérdéseit.

A történelmi tapasztalatok azonban egyértelműen igazolták ezt a másik lenini tételt is: „... ezek a sajátosságok a leglényegesebbet nem érinthetik”²⁵. Lenin többször is nagyon nyomatékosan hangsúlyozta, hogy valamely ország forradalmi útjának sajátosságai sohasem fedhetik el a kommunisták elől a forradalom már említett alapvető általános törvényszerűségeit. A marxista-leninisták nem zárkozhathatnak be a nemzeti sajátosságok szűk keretei közé, hanem alkalmazniuk kell

„a kommunizmus általános és alapvető elveit... az osztályok és pártok közötti viszonyoknak arra a *sajátosságára*, a kommunizmus felé való objektív fejlődésnek arra a *sajátosságára*, amely minden egyes országot jellemez, és amelyet tudni kell tanulmányozni, fellelni, eltávolítani”²⁶.

A történelmi gyakorlat ezeket a lenini következtetéseket is teljes mértékben igazolta. De mást is. Megmutatta, hogy a kommunisták előtt álló egyik legnehezebb feladat az általános történelmi és a sajátos nemzeti helyes egybehangolása. Ennek kiváltképp nagy jelentősége van napjainkban, amikor erősen fokozódott a munkásmozgalom internacionalizálódása, de egyszersmind növekedett az osztályharcban a nemzeti tényező szerepe is. Az utóbbi években a testvérpártok jelentős erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy helyes megoldást találjanak az általános és a sajátos összehangolására a forradalmi harcban. A jelek szerint sikeresen oldják meg ezt a feladatot. Erich Honecker, a Német Szocialista Egységpárt Központi Bizottságának első titkára a párt VIII. kongresszusán hangsúlyozta:

²³ Lásd *Lenin Összes Művei*. 36. köt. 141. old.

²⁴ Lásd *Lenin Összes Művei*. 41. köt. 45. old.

²⁵ *Lenin Összes Művei*. 39. köt. 262. old.

²⁶ *Lenin Összes Művei*. 41. köt. 71. old.

„A Szovjetunió nagy elméleti és gyakorlati tapasztalatait magunkévá tesszük, és konkrét körülményeinkre alkalmazzuk őket. Valljuk, hogy a szocialista építés általános érvényű alapelveinek elsődlegessége és az egyes országok nemzeti sajátosságainak figyelembevétele szoros egységet alkot.”²⁷

Az elmondottakat a következőkben összegezhethjük: ahogyan a forradalom létrejöttéhez elengedhetetlen az objektív és a szubjektív tényezők összhangja, ugyanúgy elengedhetetlen a szocialista fordulat sikeres végrehajtásához az általános történelmi és a sajátos nemzeti momentumok összehangolása a forradalmi élcsapat osztálystratégiájában. A tapasztalat szerint enélkül még gondolni sem lehet a forradalom sikeres megvalósítására.*

2. A MUNKÁSOSZTÁLY HATALOMRA JUTÁSÁNAK FORMÁI

A hatalom kérdése minden forradalomnak – tehát a szocialista forradalomnak is – döntő kérdése. A történelem tanúsága szerint az uralkodó, kizsákmányoló osztályok önként sohasem engedték át a hatalmat a kizsákmányolt osztálynak.

A burzsoázia kirekesztése a hatalomból, a munkásosztály hatalomátvétele különböző formákban mehet végbe, de minden esetben szükségessé válik, hogy valamilyen formában kényszerrel, erőszakkal alkalmazzanak a kizsákmányolókkal szemben.

²⁷ *Erich Honecker*: Az internacionalizmus zászlaja alatt. 9–10. old.

* Az SZKP XXV. kongresszusa megállapította: „A kommunisták küzdelmükben a forradalom fejlődésének, a szocializmus és a kommunizmus építésének közös törvényszerűségeiből indulnak ki. Ezeket a törvényszerűségeket, amelyek a marxizmus-leninizmus elméletében tükröződnek, és amelyeket a gyakorlat igazolt, kollektívan és részletesen kifejtve megfogalmazták a testvérpártok nemzetközi tanácskozásain. E közös törekvések alapos megértése, a rájuk való támaszkodás, s ezzel összekapcsolva az adott ország feltételeinek alkotó felmérése és számbavétele: továbbra is a marxista-leninisták elidegeníthetetlen sajátossága.” (A szerk.)

Marx hangsúlyozta:

„A munkásnak egy napon meg kell ragadnia a politikai hatalmat . . . Nem állítottuk azonban, hogy ezt a célt mindenütt azonos módon lehet elérni.”²⁸

Lenin külön megjegyezte:

„Marx nem kötötte meg a maga – és a szocialista forradalom jövőendő vezetői – kezét a fordulat bizonyos formáit, útjait és módjait illetően, mert nagyon jól tudta, milyen rengeteg új probléma fog akkor felmerülni, mennyire megváltozik a fordulat folyamán az egész helyzet, milyen *gyakran* és *erősen* változik a helyzet a fordulat folyamán.”²⁹

A marxizmus-leninizmus klasszikusai azonban pontosan megfogalmazták azokat az ismérveket, amelyeket a forradalmi erőknél a harci formák kérdésében irányadóknak kell tekinteniük.

Lenin megállapította:

„Először: a marxizmus abban különbözik a szocializmus valamennyi primitív formájától, hogy a mozgalmat nem köti egyetlen meghatározott harci formához. Elismeri a harc legkülönbözőbb formáit . . . Ezért a marxizmus semmi áron nem vet el egyetlen harci formát sem . . .

Másodszor: a marxizmus feltétlenül megköveteli, hogy *történelmi* szemszögből vizsgáljuk a harci formák kérdését . . . A gazdasági fejlődés különböző szakaszaiban, a különböző politikai, nemzeti-kulturális, szociális stb. körülményektől függően különböző harci formák kerülnek előtérbe, válnak a harc fő formáivá, s ezzel kapcsolatban a harc másodrendű, mellékes formái is módosulnak. Aki egy bizonyos harci eszköz alkalmazhatóságának kérdésére igennel vagy nemmel próbál válaszolni anélkül, hogy részletesen megvizsgálná az adott mozgalom konkrét helyzetét e mozgalom adott fejlődési fokán, az teljesen letér a marxizmus talajáról.”³⁰

²⁸ *Marx-Engels* Művei. 18. köt. Budapest 1969. 148–149. old.

²⁹ *Lenin* Összes Művei. 36. köt. 285. old.

³⁰ *Lenin* Összes Művei. 14. köt. Kossuth Könyvkiadó 1967. 1–2. old.

Ezekből az elvi tételekből indulnak ki a kommunisták ma is, ha a hatalom megragadásának hogyanjáról van szó. Elismerik, hogy a hatalom kiharcolásának változatos formái vannak, de megkövetelik, hogy ezeket történelmileg konkrétan alkalmazzák.

Mint az eddig lezajlott szocialista forradalmak tapasztalatai mutatják, a munkásosztály a hatalmat lényegében kétféle formában vívja ki: *nem békés (fegyveres)* és *békés (nem fegyveres)* úton. A hatalom megragadásának nem békés útja feltételezi a fegyveres harc valamely formájának (fegyveres felkelés, partizánháború, polgárháború stb.) alkalmazását. A békés út egyértelmű azzal, hogy a munkásosztály országos méreteket öltő fegyveres harc nélkül vívja ki és szilárdítja meg hatalmát. De a szocialista forradalom viszonylag békés fejlődése is mindig kompromisszum nélküli osztályharcban megy végbe. A forradalom fejlődésének békés útja sem képzelhető el az osztályellenséggel való heves összecsapások, válságos helyzetek, váratlan fordulatok nélkül. A békés és a nem békés formák kölcsönösen összefüggnek, nemegyszer változtatják egymást, átmennek egymásba.

A marxizmus-leninizmus megalapítói a hatalom kivívásának formáit konkrét történelmi alapon vizsgálták, s úgy vélték, hogy a XIX. század második felében és a XX. század elején a proletariátus fegyveres harcban vívja ki a hatalmat. Például Lenin utalt arra, hogy amikor a kapitalizmus belépett az imperializmus szakaszába, ez a kapitalista országokban nagyon megerősítette a katonai-bürokratikus gépezetet, megnövelte a rendőri apparátust, és fokozta a militarizmust.

Az 1917. októberi oroszországi fegyveres felkelés győzelme meggyőzően bizonyította e következtetés helyességét. Az oroszországi proletariátus a szegényparasztsággal szövetkezve megdöntötte a burzsoázia hatalmát, szétzúzta államgépezetét, s a szovjetek formájában megteremtette a proletárdiktatúrát. Lenin erről ezt írta:

„Oroszországban azért győztünk, mert nemcsak a munkásosztály vitathatatlan többsége volt mellettünk . . . , hanem azért is, mert közvetlenül a hatalom megragadása után a hadsereg fele, és néhány hét alatt a paraszti tömegek $\frac{9}{10}$ része átpártolt a mi oldalunkra . . .”³¹

A hatalom sikeres kivívása kedvező feltételeket teremtett ahhoz,

³¹ Lenin Művei. 32. köt. Szikra 1953. 510. old.

hogy a forradalmi átalakítások továbbra is békés úton valósuljanak meg. A belső reakció és a nemzetközi ellenforradalom azonban egymással szövetkezve polgárháborúba sodorta a szovjetköztársaságot, és intervenciós háborút indított ellene. Oroszország munkásosztálya, dolgozói a lenini párt vezetésével, a nemzetközi munkásosztály internacionalista segítségére támaszkodva megvédték a forradalom vívmányait, levertek az ellenforradalmat és a külföldi intervenciókat.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom fegyveres felkeléssel kivívott győzelme az alkotó marxizmus diadala volt.

A marxizmus-leninizmus klasszikusai azonban nem abszolutizálták a szocialista forradalom fegyveres útját. Mi több, rámutattak arra, hogy a hatalom békés kivívása előnyösebb a munkásosztály számára, s a két út közül a forradalom békés útja a kívánatosabb, mert ez jobban megfelel a kommunisták humánus törekvéseinek és eszményeinek. Marx erről ezt mondta:

„Felkelés örültség lenne ott, ahol a békés agitáció gyorsabban és biztosabban célhoz vezet.”³²

Lenin hangsúlyozta:

„A munkásosztály persze szívesebben venné kezébe a hatalmat *békés* úton.”³³

Marx az olyan országokban, mint például Anglia és az Egyesült Államok, amelyekben akkor még nem alakult ki fejlett bürokratikus államgépezet, lehetségesnek tartotta a burzsoá uralom megdöntésének nem fegyveres útját. 1872-ben egy amszterdami nagygyűlésen kijelentette:

„Tudjuk, hogy figyelembe kell venni a különböző helyi intézményeket, szokásokat és hagyományokat, és nem tagadjuk, hogy vannak országok, mint Amerika, Anglia – és ha jobban ismerném az Önök intézményeit, talán hozzátenném Hollandiát –, ahol a munkások békés eszközökkel elérhetik céljukat.”³⁴

Lenin az első világháború idején megállapította, hogy

„egyes esetekben, kivételképpen, például valamely kis államban, miután a vele szomszédos nagy állam már végrehajtotta a szociális for-

³² *Marx-Engels Művei*. 17. köt. Budapest 1968. 594. old.

³³ *Lenin Összes Művei*. 4. köt. Kossuth Könyvkiadó 1964. 248. old.

³⁴ *Marx-Engels Művei*. 18. köt. 149. old.

radalmat, *lehetséges*, hogy a burzsoázia békés úton átadja a hatalmat, ha meggyőződik az ellenállás reménytelenségéről és igyekszik legalább a bőrét menteni”³⁵.

Lenin a forradalom békés fejlődését ritka történelmi jelenségnek tartotta. Arra törekedett mégis, hogy ha csak lehet, Oroszországban békés úton jöjjön létre a proletárdiktatúra.

Oroszországban 1917-ben a februári polgári demokratikus forradalom győzelme után kétszer alakultak ki olyan föltételek, hogy a munkásosztály békés úton kivívhatta volna a hatalmat: 1917 március–júliusában és rövid ideig 1917 szeptemberében. A februári forradalom után sajátos helyzet alakult ki az országban: kettős hatalom létezett (a burzsoázia hatalmát az ideiglenes kormány gyakorolta, a nép hatalmát pedig a szovjetek). A burzsoázia nem mert és nem is tudott erőszakhoz folyamodni a tömegekkel szemben. Az erő a nép oldalán volt, a katonaruhába bújtatott munkások, parasztok tömegei föl voltak fegyverezve. Ha akkor a dolgozók többségének képviselőiben a szovjetek kijelentették volna, hogy teljesen átveszik a hatalmat, senki sem merészelt volna szembeszállni velük. Ilyen körülmények között a bolsevik párt Lenin vezetésével a szocialista forradalom békés fejlődésének irányvonalát követte, ezzel a jelszóval: „Minden hatalmat a szovjeteknek!” Ennek megvalósításáért küzdött 1917 júliusáig – amikorra az ellenforradalom összeszedte erejét, s fegyvert használt a nép ellen. A bolsevik párt teljes mértékben ki akarta használni a forradalom békés fejlődésének lehetőségét, de állandóan számított arra, hogy a helyzet lényegesen megváltozhat, s akkor fegyveresen kell kivívni a hatalmat. Ezért a bolsevikok pártja 1917 júliusa előtt sem szüntette be erőinek fölkészítését, hogy – ha kell – fegyveres harcot vívjon a szocialista forradalom győzelméért. Lenin 1917 szeptemberében, a Kornyilov-lázadás leverése után is lehetségesnek tartotta, hogy a hatalom békés úton átmegy a munkásosztály kezébe. Akkor így ítélte meg a helyzetet:

„A mi dolgunk elősegíteni azt, hogy minden, ami csak lehetséges, megtörténjék a forradalom békés fejlődésére kínálkozó »utolsó« esély biztosítása érdekében, elősegíteni ezt azzal, hogy kifejtjük programunkat, megmagyarázzuk egyetemes népi jellegét, azt, hogy ez a program

³⁵ *Lenin Összes Művei*. 30. köt. 119. old.

feltétlenül megfelel a lakosság óriási többsége érdekeinek és követeléseinek.”³⁶

De, ahogy ez ismeretes, a hatalom békés megszerzése, főként a kispolgári pártok osztály-együttműködési politikája miatt, nem sikerült.

Lenin rendkívül nagyra értékelte, hogy a magyar munkásosztály 1919 márciusában békés úton, fegyveres harc nélkül szerezte meg a hatalmat. Lelkesen üdvözölte a magyar forradalmat, s rámutatott arra a körülményre, hogy „a tanácsrendszerre, a proletárdiktatúrára való átmenet... hasonlíthatatlanul könnyebb és békésebb volt Magyarországon”³⁷.

A munkásosztály és szövetségesei Magyarországon azért vehették át ilyen módon a hatalmat, mert a burzsoázia bel- és külpolitikája teljes csődbe jutott, s forradalmi helyzet alakult ki. Ilyen körülmények között a magyar forradalmárok döntő erőfölényre tettek szert. A munkásosztály többsége a forradalom mellett állt, s ezt a többséget növekvő mértékben befolyásolták a kommunisták. A parasztság és a városi kispolgárság jelentős rétegei, amelyek csalódtak a burzsoá kormány politikájában, csatlakoztak a munkásosztályhoz. A kommunisták erőfeszítései nyomán a munkások egy része fegyvert kapott. Elég erős pozíciókat sikerült szerezniük a kommunistáknak a rendőrségben és a hadseregben. A forradalmi erők döntő fölénye annyira nyilvánvaló volt, hogy a burzsoázia nem szánta rá magát az ellenállásra. Magyarországon 1919. március 21-én kikiáltották a Tanácsköztársaságot, s ez 133 napig állt fenn. A nemzetközi imperialista reakció és a belső ellenforradalom erői verték le.

A kommunista világmozgalom igen fontosnak tartja⁴ a kelet-európai országok népi demokratikus forradalmaiból leszűrhető tapasztalatokat. A második világháború után több országban (például Magyarországon, Lengyelországban, Romániában, Csehszlovákiában, az NDK-ban) a marxista-leninista pártok vezette munkásosztálynak és szövetségeseinek sikerült biztosítaniuk a forradalmi folyamat szakadatlan fejlődését. Ebben a folyamatban az antifasiszta, antiimperialista nemzeti felszabadító, demokratikus forradalmak szocialista forradalmakba nőttek

³⁶ *Lenin Összes Művei*. 34. köt. Kossuth Könyvkiadó 1967. 232. old.

³⁷ *Lenin Összes Művei*. 38. köt. 373. old.

át. Az antifasiszta demokratikus erők széles koalíciója ezekben az országokban általában a népi fegyveres ellenállás eredményeként jutott hatalomra, s ebben döntő része volt annak, hogy a szovjet hadsereg szétfűzta a reakció és a fasizmus erőit. A proletárdiktatúra megteremtése viszont aránylag békésen, polgárháború nélkül ment végbe. A forradalomnak ezt a fejlődését jórészt a kommunista pártok átgondolt politikája biztosította; ezek a pártok a forradalom mellé tudták állítani a dolgozók nagy tömegeit, egységbe tudták forrasztani a kapitalizmusellenes politikai és osztályerők széles koalícióját. Eközben a kommunisták elsajátították „a társadalmi tevékenység összes formáját és oldalát”, ha kellett tömegsztrájkokat, tüntetéseket szerveztek, s ott voltak a dolgozók tömegszervezeteiben, a parlamentben, a kormányban, a helyi hatalmi szervekben. Követték Leninnek azt az útmutatását, hogy elengedhetetlen a hadseregben, a flottánál és a rendőrségnél végzett munka, és nagy gondot fordítottak arra, hogy az állam megtorló szerveiben befolyást szerezzenek, illetve megszilárdítsák befolyásukat. A döntő pillanatokban pedig a kommunisták közvetlenül a fölfegyverzett népre támaszkodtak (így történt például 1948 februárjában Csehszlovákiában).

Megállapítható, hogy azokban a történelmi helyzetekben, amikor a munkásosztály békés úton szerzi meg a hatalmat, olyan sajátos, különleges tényezők játszanak közre, amelyek aláássák a burzsoá állam katonai-bürokratikus gépezetét. Rodney Arismendi, Uruguay Kommunista Pártja Központi Bizottságának első titkára e tényezők közé sorolja: 1919-ben Magyarországon a háború pusztító következményeit, amelyek felbomlasztották a magyar hadsereget, az oroszországi forradalom befolyását és az általános európai forradalmi válságot, a fiatal magyar kommunista párt befolyását a fegyveres erőknél; az európai népi demokratikus országok esetében pedig ezen országok demokratikus népmozgalmainak kapcsolatát a felszabadító szovjet fegyveres erőkkel.³⁸

³⁸ *Rodney Arismendi: Lenin, revoljucija i Latyinszkaja Amerika. Moszkva 1973. 248. old.*

A bekövetkező forradalmak jellegét a mai körülmények között az egyes országok kommunista pártjai különböző módon értékelik. A fejlett tőkésországokban olyan szocialista forradalmakról beszélnek, amelyek átmeneti – antimonopolista, haladó demokratikus – szakaszokon vagy fokozatokon át valósulnak meg, a közepesen fejlett tőkésországokban imperializmusellenes, demokratikus, agrárforradalmakról van szó, amelyek a későbbiekben szocialista forradalomba nőnek át. Minden esetben központi kérdés azonban az, hogy a politikai hatalmat az osztályerők koalíciója vívja ki, és e koalíció élén a munkásosztály áll, vagy egyes országokban és a forradalmi folyamat meghatározott szakaszaiban részt vesz a koalícióban. Ami a forradalom egyes szakaszaiban a hatalom kivívásának formáit illeti, ezt a kérdést a kommunista pártok programdokumentumai különbözőképpen tárgyalják: egyesek szerint az a legvalószínűbb út, amelyen a hatalom kérdése már a forradalom első szakaszában megoldódik, mások szerint a forradalom céljához különböző utak vezetnek.

Amikor a kommunista pártok arról a kérdésről döntenek, hogy a harcot milyen formában vívják és a hatalmat milyen formában szerzik meg, a marxizmus-leninizmus elvi tételeiből indulnak ki, s ezeket saját országukban, az adott korszakban folytatott forradalmi harc konkrét körülményeinek megfelelően, alkotó módon alkalmazzák. S figyelembe veszik a kommunista világmozgalom kollektív tapasztalatait, amelyeket kivált a kommunista és munkáspártok 1957-es, 1960-as és 1969-es moszkvai nemzetközi tanácskozásain kidolgozott dokumentumokban összegezték.

Az erőviszonyok és a helyzet konkrét elemzése alapján több tőkésország kommunista pártja azt a következtetést vonta le, hogy hazájában a forradalom csakis fegyveres úton győzhet.

A Kolumbia Kommunista Pártja XI. kongresszusán, 1971 decemberében elfogadott program hangsúlyozza, hogy az ország viszonyaira rányomja bélyegét az imperialistabarát oligarchia véres tradíciója, amely fokozza elnyomó politikáját. Ilyen körülmények között „a kommunista párt nem utasítja el a tömeges akciók egyetlen formáját sem, mind-

azonáltal úgy véli, hogy a fegyveres harc a mi forradalmunk elengedhetetlen tényezője”³⁹.

A Guatemalai Munkapárt 1970. évi programja hangoztatja: a népi forradalmi háború formáját öltő fegyveres harc a legfőbb út ahhoz, hogy Guatemalában győzzön az imperializmusellenes agrárforradalom, s ez az egységes forradalmi folyamat első szakasza. A guatemalai kommunisták ezt azzal magyarázzák, hogy a helyi oligarchia és az amerikai imperializmus arra törekedve, hogy terrorral fenntartsa elnyomó és kizsákmányoló rendszerét: a hatalom kivívásának fegyveres útját a forradalmi erőkre *rakényszeríti*.

Azok a pártok, amelyek szerint országukban a forradalom fegyveres harcban vívhatja ki a győzelmet, számot vetnek azzal, hogy ennek megvannak a maga törvényszerűségei.

A hatalomért folytatott fegyveres harc győzelmének nagyon fontos feltétele az, hogy a fegyveres harc szorosan összekapcsolódjék a politikai harc összes formájával és válfajával, s ennek nyomán a dolgozó tömegek a forradalom mellé álljanak. Például a Guatemalai Munkapárt programja megállapítja, hogy a népi forradalmi háborúban szükség van a gazdasági, politikai, szociális és ideológiai harc *összes lehetséges formájának* kifejlesztésére. Ezért mozgósítani kell a tömegeket, és fokozatosan be kell vonni őket a harcba.

A tapasztalatok szerint súlyos hibákkal, kudarccal és vereségekkel járhat, ha a kommunista pártok lebecsülik a harc politikai formáit és a tömegmunka fontosságát. Amint a venezuelai kommunisták hangsúlyozzák, minthogy 1962–1966-ban egyoldalúan a fegyveres harc felé orientálódtak, elhanyagolták a tömegek szervezését és előkészítését a nagyszabású forradalmi megmozdulásokra, gyakorlatilag tagadták, hogy a munkásosztály a forradalom élcsapata és fő hajtóereje, elterjedt az a gondolat, hogy a „kiválasztottak” maroknyi csoportja a tömegek nélkül véghezviheti a forradalmat. Mindezek következtében a párt elvesztette kapcsolatát a dolgozókkal.⁴⁰ Venezuela Kommunista Pártjának ezt követőleg nagy munkát kellett végeznie, hogy megszüntesse az akkor elkövetett hibák káros következményeit.

³⁹ Programa del Partido Comunista de Colombia. Voz Proletaria. Suplemento. 1971. december 22.

⁴⁰ Lásd *Jesús Faria*: Az egységbontók összeesküvése. Béke és Szocializmus, 1971. 6. sz. 34. old.

A nem békés úton fejlődő forradalom győzelmében óriási jelentősége van a fegyveres harc gondos előkészítésének. Helyesen kell megválasztani a fegyveres harc megkezdésének és a hatalom megragadását bejelentő jelszó kiadásának időpontját. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fegyveres harcot nem szabad megkezdeni mindaddig, amíg ennek kedvező feltételei nem jöttek létre, s főleg, amíg a forradalmi helyzet nem alakult ki.

Rendkívül nagy jelentőségűek Leninnek a fegyveres fölkelés sikerének feltételeire vonatkozó útmutatásai, amelyeket az októberi forradalom küszöbén így fogalmazott meg:

„Ha a forradalmi pártnak nincs többsége a forradalmi osztályok élenjáró osztagaiban és az országban, akkor szó sem lehet felkelésről. Ezenkívül, szüksége van még: 1. a forradalomnak országos méretekben való érlelődésére; 2. a régi, például a »koalíciós« kormány teljes erkölcsi és politikai csődjére; 3. nagy ingadozásokra a közbülső elemeknek, vagyis azoknak az elemeknek a táborában, akik *nem* támogatják teljesen a kormányt, bár tegnap még teljesen mögötte állottak.”⁴¹

Lenin és a bolsevikok nagy figyelmet fordítottak a fegyveres fölkelés gondos előkészítésére. Lenin hangsúlyozta, hogy a fölkelés nem lehet egyesek vagy csak a párt megmozdulása. Abban részt kell venniük a dolgozó tömegeknek. A felkelés jelszavaival kapcsolatban megjegyezte:

„Minél bonyolultabbá válik a társadalmi rendszer, minél magasabb rendű az államhatalom szervezete, minél tökéletesebb a haditechnika, annál megengedhetetlenebb az ilyen jelszó könnyelmű kiadása.”⁴²

Akárcsak Marx, Lenin is művészetnek tekintette a fölkelést. A fegyveres fölkelésnek a forradalom olyan jól szervezett, összeforrott politikai hadseregére kell támaszkodnia, amely kész arra, hogy a marxista-leninista párt hívására elszánt és önfeláldozó harcra keljen, s a teljes győzelemig harcoljon. Márpedig ez megköveteli, hogy a forradalmi párt megfeszített és sokoldalú munkával tömörítse a munkásosztályt, fokozza forradalmi tudatosságát, egyesítse a harcra a dolgozók nagy tömegeit. Ez megkívánja azt is, hogy a párt politikai munkát végezzen a hadseregben és ennek legalább egy részét a forradalom mellé állítsa,

⁴¹ Lenin Összes Művei. 34. köt. 336. old.

⁴² Lenin Összes Művei. 11. köt. 352. old.

megszervezze az illegális munkát és egyidejűleg kihasználja a legális lehetőségeket, s technikailag gondosan előkészítse a fölkelést.

Lenin hangsúlyozta: fontos, hogy a fegyveres fölkelést nagyon gondosan készítsék elő, s időpontját helyesen válasszák meg. Ezt írta:

„Hogy sikeres legyen, a felkelésnek nem összeesküvésre, nem a párt-ra, hanem az élenjáró osztályra kell támaszkodnia. Ez az első. A felkelésnek *a nép forradalmi lendületére kell támaszkodnia*. Ez a második feltétel. A felkelésnek az érlelődő forradalom történetében beállt olyan fordulóra kell támaszkodnia, amikor a nép élenjáró sorainak aktivitása a legnagyobb, amikor az *ingadozás* az ellenségek soraiban és a *forradalom gyenge, felemás, határozatlan barátainak soraiban a legerősebb*. Ez a harmadik.”⁴³

A fegyveres harcnak a fölkelésen kívül más formái is vannak: a partizánharc és a polgárháború. Lenin nagy fontosságot tulajdonított a partizánharcnak. A partizánharc és a népi forradalmi háború – a kelet- és a délkelet-európai országok, valamint Kína, Vietnam és Kuba forradalmi mozgalmának tapasztalata szerint – bizonyos körülmények között hatékony eszköz lehet a kizsákmányoló osztályok hatalmának megdöntéséért és a forradalmi erők hatalmának kivívásáért folyó küzdelemben.

A testvérpártok mindazonáltal hangsúlyozzák, hogy mégis helytelen volna túlértékelni a partizánháború önálló szerepét. Ez önmagában ugyanis aligha ássa alá annyira a régi hatalmat, hogy a forradalmi erők előtt megnyíljon a hatalom békés kivívásának lehetősége, vagy hogy a partizánháború országos polgárháborúba nő át.

A fegyveres harc minden formájának kiterjedt tömegmozgalomra kell támaszkodnia, s együtt kell járnia a sokoldalú politikai tömegharc kibontakoztatásával.

A kommunista világmozgalom nemcsak a sikerekből vonja le a tanulságokat, hanem az egyes országokban elkövetett tévedések, az elszenvedett kudarcok és vereségek keserű tapasztalatából is. A kommunisták levonták a tanulságot az 1965. évi tragikus indonéziai eseményekből is.

Amint Indonézia Kömmunista Pártja marxista-leninista csoportjának „Az indonéziai forradalom helyes útjáért” című dokumentumából

⁴³ Lenin Összes Művei. 34. köt. 244–245. old.

kitűnik: téves volt az a határozat, amelyet Peking befolyása alatt a párt vezetőségében egy kis csoport elfogadott, vagyis hogy támogatni kell a Szeptember 30. mozgalmat, amelynek célja a hatalom összeesküvés útján való megszerzése volt. Abban az időben nem voltak meg a forradalom objektív társadalmi és politikai feltételei, s az országban nem volt forradalmi helyzet sem. Az IKP akkori vezetőinek döntéséről nemcsak a párt területi szervezetei és aktívái, hanem még a Központi Bizottság, sőt a Politikai Bizottság egyes tagjai sem tudtak. Az IKP vezetői a puccs útjára tértek, ahelyett hogy a nép tömegeit a reakció visszaverésére mozgósították volna. „Ez valóban olyan kaland volt, amelyben a fegyveres fölkelésről szóló marxista tanítás nyomát sem lehetett fölfedezni” – hangoztatja az említett dokumentum. Az indonéz reakció kihasználta az 1965. évi eseményeket, s olyan rettenetes csapást mért az indonéziai kommunista és demokratikus mozgalomra, amelyet az a mai napig sem tudott kiheverni.

Az indonéziai események tapasztalatai is azt bizonyítják, hogy nem szabad megfeledkezni a hatalom kivívásának útjairól és formáiról szóló marxista-leninista elvekről.

A kommunista pártok azt tartják, hogy korunkban bizonyos feltételek mellett sok tőkésországban a munkásosztály és szövetségesei viszonylag békés úton megszerezhetik a hatalmat. A marxista-leninista pártok hangsúlyozzák: Chilében a népi egység kormánya megalakításának tapasztalatai igazolták annak a következtetésnek helyességét és értékét, hogy a népi erők békés úton hatalomra juthatnak, s ez a következtetés a chilei forradalom átmeneti veresége ellenére is megállja a helyét.

A forradalom békés fejlődésének és győzelmének fő feltétele az, hogy a forradalmi erők olyan döntő fölénybe jussanak, amely lehetővé teszi a reakciós erők ellenállásának megtörését, s lehetetlenné teszi, hogy a burzsoázia fegyveres erőszakot alkalmazzon a dolgozók ellen. Ez úgy érhető el – hangsúlyozzák a kommunista mozgalom dokumentumai, és tanítják a forradalmi harc tapasztalatai –, hogy a városi és a falusi dolgozó rétegek nagy tömegei a munkásosztály vezetésével egyesülnek, elszántan visszaverik az opportunistákat, s ezzel megfosztják a reakciót és szekértolóit a tömegek támogatásától. A kommunis-ták azonban számot vetnek azzal is, hogy a katonai-bürokratikus ál-

lamgépezet szétzúzása „minden valóban népi forradalom előfeltétele”⁴⁴. Ez pedig csak akkor valósítható meg, ha sikerül aláásni a reakció állásait a burzsoá állam megtorló szerveiben (a hadseregben, a rendőrségben stb.), vagy a fegyveres erők egy részét sikerül a nép oldalára állítani, a forradalmi élcsapat és a tömegek pedig állandóan készen állnak a legelszántabb harcra.

A forradalom békés fejlődése tehát egyáltalán nem azt jelenti, hogy az osztályharc gyengül vagy hevéssége lanyhul. Éppen ellenkezőleg: feltételezi a kemény, megfeszített osztályharcot, amelyben részt vesz a forradalmi osztály és szövetségeseinek nagy tömege, föltételezi állandó harckészségüket és kezdeményezésüket, forradalmi éberségüket és sokoldalú offenzívájukat.

A Svéd Baloldali Párt – Kommunisták 1972 októberében tartott XXIII. kongresszusán elfogadott programja megállapítja:

„A munkásosztálynak és a nép többségének az az érdeke, hogy a társadalom szocialista átalakítása békés úton, fegyveres harc vagy polgárháború nélkül valósuljon meg. Az uralkodó osztály azonban minden eszközzel védelmezi kiváltságait, s nem hajlandó ezekről önként lemondani. Az országban és az országhatárokon túl kialakult erőviszonyok határozzák meg, rá lehet-e kényszeríteni a fináncoligarchiát arra, hogy fegyveres ellenállás nélkül belenyugodjék politikai és gazdasági hatalmának elvesztésébe.”

A szocialista világrendszer létezése és magas fokú forradalmi tevékenysége, a szocializmus világszerte növekvő tekintélye, az erőviszonyok eltolódása a világban a szocializmus javára, az imperializmus elmentmondásainak erős kiéleződése, amely növeli a dolgozó lakosság széles rétegeinek elégedetlenségét az állammonopolista kapitalizmus politikája miatt – mindez kedvezően hat a forradalom békés fejlődésének lehetőségeire, mert fokozza annak lehetőségét, hogy tömörítsék a társadalmi erők átfogó koalícióját a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcban.

A kommunisták mindazonáltal számolnak azzal, hogy az imperializmus nem teszi le a fegyvert, hanem fokozza ellenállását a forradalmi erők harcával szemben, s ehhez minden lehetséges eszközt fölhasznál. A reakciós és imperialista erők egyetlen alkalmat sem mulasztanak el,

⁴⁴ *Lenin* Összes Művei. 33. köt. Kossuth Könyvkiadó 1965. 35. old.

hogy megpróbálják visszafordítani atársadalmi fejlődés folyamatát. Az ilyen próbálkozásokkal együtt jár az a törekvés, hogy fokozzák a nemzetközi feszültséget, a fegyverkezési versenyt, a gazdaság militarizálását, s ezek velejárója a katonai-bürokratikus apparátus növelése, a tőkésországok összefogása agresszív katonai-politikai tömbökben és csoportosulásokban, a burzsoázia törekvése nyílt fasiszta diktatúra megteremtésére. Az imperializmus sok gátat állít a forradalom békés fejlődésének útjába. Ennélfogva az olyan szocialista forradalom, amely viszonylag békésen kezdődik, később némelyik tőkésországban a burzsoázia ellenállásának fokától és jellegétől függően megváltoztathatja formáját.

A Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának 1968 decemberében megjelent „A haladó demokráciáért, a szocialista Franciaországért” című kiáltványa hangsúlyozza: a francia kommunisták arra törekszenek, hogy megteremtsék a szocializmusba való békés átmenet kedvező feltételeit, s bevonják a nép többségét az ezért folyó küzdelembe. E dokumentum rámutat arra, hogy senki sem jósolhatja meg, milyen úton megy majd végbe Franciaországban a szocializmusba való átmenet, mert a harci eszközök megválasztása nemcsak a szocializmus híveitől függ, hanem attól is, mekkora ellenállást fejtenek ki a kizsákmányoló osztályok a nép többségének akaratával szemben. E kiáltvány hangoztatja:

„Ennélfogva, ha a kizsákmányoló osztályok erőszakhoz folyamodnak a néppel szemben, akkor a munkásosztály természetesen kénytelen lesz más távlatot választani, és a szocializmusba való átmenetet nem békés eszközökkel biztosítani.”⁴⁵

Az Olasz Kommunista Párt XXII. kongresszusának téziseiben ez olvasható:

„Az OKP elutasítja az öncélú erőszak mindenféle koncepcióját, akárcsak a forradalmi harc békés és nem békés fejlődésének bármiféle merev szembeállítását.”⁴⁶

Argentína Kommunista Pártjának 1969-ben megjelent programjában ez áll: a párt arra törekszik, hogy a munkásosztály és szövetségesei a polgárháború elkerülésével vívják ki a hatalmat; mi sem idege-

⁴⁵ Cahiers du communisme, 1969. 1. sz. 131. old.

⁴⁶ L'Unità, 1968. október 27.

nebb a munkásosztálytól, mint az erőszak felelőtlen kultusza. A munkásosztály és marxista-leninista pártja azonban

„nem riad vissza más eszközök alkalmazásától sem, ha az uralkodó kisebbség erőszakkal akarja megakadályozni a nemzet igazi többségének hatalomra jutását. Éppen ez a kiváltságos kisebbség viseli majd a felelősséget, ha a nagy átalakítások polgárháború útján, a nép áldozatainak árán valósulnak meg”⁴⁷.

Valahányszor valóságos veszély fenyegeti a burzsoázia osztályérdekeit, a „kiváltságos kisebbség” mindannyiszor fölhasznál minden eszközt a forradalmi folyamat megállítására céljából s a legszélsőségesebb terrorista, diktatórikus módszerekhez folyamodik a forradalom leverése végett.

Erről szólnak az 1973. évi chilei események. Itt a reakció és az imperializmus megszakította a háromesztendő békés forradalmi folyamatot. A Népi Egység kormányát, amely sok mélyreható, imperialistaellenes, demokratikus átalakítást hajtott végre, fasiszta katonai puccsal éppen akkor döntötték meg, amikor már kirajzolódott a forradalom elmélyítésének valóságos távlata. Az összes ellenforradalmi és imperialista erőttől támogatott chilei reakciós katonai junta lábbal tiport minden törvényességet, még a burzsoá demokrácia látszatát is semmibe vette és Chile népére a szörnyű megtorlások sorozatát zúdította.

A chilei forradalom vereségének egyik oka az volt, hogy nem voltak igazán forradalmi, népi fegyveres erői. Amint a chilei kommunisták hangsúlyozzák:

„... nem tudtunk eléggé erős támaszt teremteni magunknak a tiszt-helyettesek és katonák körében, akik osztályszármazásuknál fogva a népi kormányhoz húztak. Bizonyos mértékig ellentmondás támadt egyfelől azon törekvésünk között, hogy erősítsük a fegyveres erők professzionális jellegét, másfelől azon munkánk között, mely arra irányult, hogy megmagyarázzuk a katonáknak a Népi Egység kormányának jelentőségét.

Túlzott illúziók mutatkoztak abban a tekintetben, hogy a fegyveres erők valóban hűségesek lesznek szakmai kötelességükhöz és az alkotmányhoz. Mint párt az egyik legsúlyosabb hibát azzal követtük el, hogy túlbecsültük a chilei államrendszer demokratizmusát, és nem tet-

⁴⁷ Programa del Partido Comunista de la Argentina. Buenos Aires. 1969. 32. old.

tünk a kellő időben intézkedéseket átalakítására. Egyebek között ez a fegyveres erőkre is vonatkozik.”⁴⁸

A chilei események minden forradalmárt arra figyelmeztetnek, hogy készen kell állniuk a harc különböző – békés és nem békés – formáinak gyors változtatására, s mindig ébernek kell lenniük, hogy a burzsoázia reakciós erőszakára forradalmi erőszakkal tudjanak válaszolni.

A forradalmi mozgalom tapasztalatai a legutóbbi évtizedben azt mutatják, hogy egyes pártok kommunistái tévesen értelmezték azt a tételt, hogy a hatalom kivívása békés úton is lehetséges, illetve helytelen következtetéseket vontak le e tételből.

Görögország Kommunista Pártjának 1974. évi IX. kongresszusa tévesnek minősítette 1961-ben megtartott VIII. kongresszusának azokat a tételeit, amelyek szerint Görögországban a forradalom alapjában véve békés úton valósul majd meg. Ez abban az időben ürügyet szolgáltatott a párt soraiban működő revizionista csoportnak arra, hogy alkotmányos illúziókat terjesszen, s a gyakorlatban ez azt vonta maga után, hogy a parlamentben végzett munkát túlbecsülték, a parlamenten kívüli tömegmunkát, különösképpen a munkásosztállyal való foglalkozást viszont lebecsülték, és több más hibát követtek el. Ezek káros következményei 1965–1967-ben erősen megmutatkoztak.

India Kommunista Pártjának 1971 októberében tartott IX. kongresszusán elfogadott „Határozat a párt szervező munkájáról” című dokumentum megállapítja, hogy a párttagok egy része revizionista módon értelmezte a pártprogramnak azt a tételét, hogy lehetséges a szocializmusba való békés átmenet. Úgy gondolták, hogy ez a lehetőség könnyen valóra váltható, s egyenértékű a parlamentáris úttal, azaz megszerezhető a többség a tömegharc mellőzésével is úgy, hogy más pártokkal felső szinten szövetségeket és egyezményeket kötnek. A Nemzeti Demokratikus Frontot néhány párt választás előtti egyesülésének tekintették, nem pedig osztályok, pártok és tömegszervezetek olyan harci szövetségének, amelyet elsősorban a harcos tömegmegmozdulások, a politikai és osztálycsaták, valamint a parlamenti harcok kövcsoltak össze.⁴⁹ A párt IX. kongresszusa elítélte a pártprogram idevo-

⁴⁸ René Castillo: A forradalom tanulságai és perspektívái. Béke és Szocializmus, 1974. 7. sz. 92. old.

⁴⁹ On Party Organization. Supplement to „New Age”. 1971. október 31.

natkozó tételének ilyen értelmezését, s javasolta, hogy küzdjék le ennek káros gyakorlati következményeit.

A történelmi tapasztalat tanítja azt is, hogy a munkásosztály békés úton történő hatalomra jutása követeli ugyan a legkevesebb áldozatot, tehát a forradalmi erőknek ezt előnyben kell részesíteniük, egyúttal azonban bizonyos nehézségekkel is jár.

Kádár János az 1956-os magyarországi eseményekkel kapcsolatosan rámutatott a következőkre:

„A szocialista forradalom viszonylag békés úton történt győzelme a magyar burzsoázia számára azzal az előnnyel járt, hogy – bár a kisértések következtében hatalmának gazdasági alapja megszűnt – *jelentékeny mértékben megőrizte kádereit és aktív politikai szerepét.* Ehhez járult, hogy – a fejlődés sajátos jellege következtében – *a burzsoá államapparátust 1945 után a csendőrség és a hadsereg kivételével nem vertük szét,* hanem csak fokozatosan megreformáltuk, és ennél fogva a burzsoázia az állami adminisztrációra, a gazdasági és kulturális ügyek intézésére is, hosszú ideig – és jelentős mértékben – meg tudta őrizni befolyását.

Ez a magyarázata annak, hogy a burzsoázia 1956. október 23. után mint aktív politikai tényező néhány nap alatt hatékonyan újjá tudott szerveződni és fel tudott lépni.”⁵⁰

A hatalom kivívásának formáiról mondottakat összegezve, hangsúlyoznunk kell az alábbiakat.

A kommunisták nem abszolutizálják a harc valamelyik formáját, a hatalom kivívásának egyik vagy másik útját. Úgy látják, hogy a szocialista forradalom sikerének igen fontos feltétele – akár békés úton megy végbe, akár nem – a forradalmi erők túlsúlyának megteremtése a reakció és az ellenforradalom erőivel szemben. A forradalom erőinek túlsúlyát csak az biztosíthatja, ha a munkásosztály és a dolgozó tömegek szorosan összefognak a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcban, ha a kommunista párt vezetésével készen állnak az elszánt és önfeláldozó cselekvésre, ha kibontakozik a munkásosztály, a dolgozók széles körű tömegmozgalma, ha a megtorló szervezetben (hadsereg,

⁵⁰ Kádár János: Szilárd népi hatalom: független Magyarország. Kossuth Könyvkiadó 1958. 44–45. old.

rendőrség) végzett munkával aláássák a kizsákmányoló osztályok helyzetét. S ugyanezek a tényezők biztosítják, hogy a forradalom kellő időben térjen át az egyik útról a másikra az osztályharc éles fordulatainál.

A forradalom sikeres végrehajtásában nagy jelentősége van annak, hogy a kommunista pártok jól alkalmazzanak minden harci eszközt és formát. Lenin azt tanította, hogy nem lehet előre meghatározni:

„... milyen harci eszköz lesz számunkra bizonyos eljövendő viszonyok között alkalmazható és előnyös. Ha nem tudunk bánni minden harci eszközzel, akkor óriási – néha egyenesen döntő – vereséget szenvedhetünk, amennyiben bizonyos, más osztályok helyzetében beállott és akarattunktól független változások a tevékenység olyan formáját tűzik napirendre, amelyeknek alkalmazásában mi különösen gyengék vagyunk. Ha minden harci eszközzel tudunk bánni, akkor... biztosan győzünk...”⁵¹

A kommunisták arra törekszenek, hogy elsajátítsák és a konkrét körülményeket figyelembe véve, helyesen alkalmazzák a békés és a nem békés, a legális és az illegális, a parlamentáris és a tömegjellegű harci formákat. A legfőbb figyelmet azonban a tömegharcra fordítják.

A kommunisták mind nagyobb gondot fordítanak a hadseregben végzett munkára. Lenin útmutatása szerint járnak el:

„Magától értetődik, hogy ha a forradalom nem válik tömegessé és nem ragadja magával a katonaságot, szó sem lehet komoly harcról. Magától értetődik, hogy szükség van a katonaság között végzett munkára.”⁵²

A marxista-leninista pártok arra törekszenek, hogy ne egyszerűen csak elsajátítsák a harc összes eszközét, minden formáját, hanem helyesen össze is kapcsolják őket a gyakorlatban. Gilberto Vieira, Kolumbia Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtítkára ezt írta:

„Meggyőződésünk, hogy politikai platformunk összhangban áll a marxizmus-leninizmus elveivel. Ez a tömegharc valamennyi formájának összekapcsolásán alapszik, s azokat a harci formákat helyezi előtérbe, amelyek legjobban megfelelnek az adott körülményeknek, a proletariátus és az egész nép öntudatosságának...”⁵³

⁵¹ *Lenin Összes Művei*. 41. köt. 77. old.

⁵² *Lenin Összes Művei*. 13. köt. Kossuth Könyvkiadó 1966. 363. old.

⁵³ *Pravda*, 1969. november 18.

A kommunista pártok harcolnak a forradalom békés és nem békés útját egymással szembeállító jobboldali és „baloldali” opportunisták ellen. A jobboldali opportunisták abszolutizálják, az egyedül lehetséges útnak tartják a forradalom fejlődésének békés útját. Jellemző rájuk, hogy túlbecsülik a harc parlamentáris és legális formáit, s lebecsülik a nem parlamentáris harci formákat, sőt tagadják az illegális harc jogszerűségét. Nem akarják elismerni, hogy bizonyos körülmények között a fegyveres harc és az illegális munka elkerülhetetlen a hatalom kivívásához.

A „baloldali” opportunisták viszont vakon hisznek abban a formulában, hogy csak „a fegyver szüli a hatalmat”. Képtelenek megérteni, hogy bizonyos körülmények között a hatalom békés kivívása is lehetséges. A szocialista forradalom azonban nem összeesküvés, nem „palotaforradalom”, amelyet „aktív forradalmárok” csoportja hajt végre, hanem milliók mozgalma és harca, melynek élén a marxista-leninista párt vezette munkásosztály áll. Lenin pártja 1917-ben nagyszerű példát mutatott a történelmi kezdeményezésre, az osztály-erőviszonyok és a pillanatnyi konkrét sajátosságok helyes számbavételére. A forradalom különböző szakaszaiban a párt rugalmas és változatos taktikát folytatott, felhasználta a harc békés és nem békés, legális és illegális eszközeit, össze tudta kapcsolni őket, s át tudott térni egyik formáról és módszerről a másikra. Ebben rejlik az egyik elvi különbség a leninista stratégia és taktika, valamint a szociáldemokrata reformizmus és a kispolgári kalandorság között.

3. A SZOCIALISTA FORRADALOM ÉS A PROLETÁRDIKTATÚRA

A forradalom legfőbb kérdése a hatalom kérdése

A szocialista forradalomnak az a célja, hogy a kapitalista rendszert új, szocialista rendszer váltsa fel. Amiként már számos forradalom gyakorlata megmutatta, ez viszonylag hosszú folyamat, amely több egymást követő szakaszban zajlik le. Ezek a szakaszok együttesen teszik ki a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakát.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet folyamata legalább két fő oldalból áll. Az egyik a régi, kapitalista hatalmi és tulajdonrendszer lerombolása. Ez a szocialista forradalom romboló oldala. A másik az új, szocialista társadalmi rendszer megteremtése. Ez a szocialista forradalom alkotó oldala. A kapitalista társadalom szocialista társadalommá való forradalmi átalakításához vezető folyamat mindkét része egyidejűleg megy végbe, összefonódik és kereszteződik egymással. Milyen módon oldódnak meg ennek az időszaknak a feladatai?

A jobboldali opportunisták a történelmi tapasztalatok ellenére azt állítják, hogy e folyamat mindkét része kizárólag evolúciós úton is végbemeget, vagyis a régi, burzsoá hatalom fokozatosan magától átalakulhat új hatalommá, a régi társadalom pedig automatikusan új, szocialista tulajdonságokat vehet föl. Lényegében mindez nem egyéb, mint a szocializmusnak a kapitalizmusba való átnövését hirdető jobboldali szociáldemokrata koncepció, amelyről már szóltunk.

Lenin a jobboldali opportunistákkal vívott harc közepette – Marx és Engels útmutatásait, valamint a Párizsi Kommün és az 1905-ös forradalom tapasztalatait alapul véve –, még az októberi forradalom előtt határozott álláspontot foglalt el abban a kérdésben, hogy mi szükséges a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet feladatainak megoldásához. Legfőbb következtetése úgy hangzott, hogy ehhez mindenekelőtt arra van szükség, hogy a munkáosztály és szövetségesei kivívják a hatalmat. Ezt írta:

„Kétségtelen, hogy minden forradalom legfőbb kérdése az államhatalom kérdése. Melyik osztály kezében van a hatalom – ez dönt el mindent.”⁵⁴

A munkáosztály hatalomra jutását tartotta Lenin a szocialista forradalom fő ismérvének, amely nélkül nem is lehet egy forradalmat szocialistának tekinteni:

„Az államhatalom átmenete az egyik *osztály* kezéből egy másik *osztály* kezébe a *forradalom* első, és fő alapvető ismertetőjele, e fogalomnak mind szigorúan tudományos, mind gyakorlati politikai értelmében.”⁵⁵

Az a tény, hogy a proletariátus kivívja a politikai hatalmat, két moz-

⁵⁴ Lenin Összes Művei. 34. köt. 202. old.

⁵⁵ Lenin Összes Művei. 31. köt. Kossuth Könyvkiadó 1972. 133. old.

zanat egységét fejezi ki. Egyrészt a hatalomra jutás nem egyéb, mint annak a ténynek a lehető legteljesebb kifejeződése, hogy kialakultak a forradalom politikai erői. Amikor a forradalmi erők a munkásosztály vezetésével kivívják a politikai hatalmat és létrehozzák politikai uralmukat, végleg igazolják létjogosultságukat, bebizonyítják, hogy éretté váltak az előttük álló feladatok megoldására. Másrészt a hatalom megragadása egy másik folyamatot indít el, amelynek során a munkásosztály és szövetségesei végrehajtják az új társadalom építésével járó alkotó feladataikat.

Ha a munkásosztály és szövetségesei nem vívták ki a politikai hatalmat, nem teremtették meg politikai uralmukat, akkor nem láthatnak hozzá a forradalom létfontosságú feladatainak megoldásához, nem kezdhetik el a tényleges előrehaladást a szocializmus felé. Miként Marx és Engels írta:

„... minden uralomra törekvő osztálynak, még ha uralma – mint a proletariátus esetében – az egész régi társadalmi forma és egyáltalában az uralom megszüntetését feltételezi is, először a politikai hatalmat kell meghódítania . . .”⁵⁶

A munkásosztálynak és szövetségeseinek hatalomra jutása – a marxizmus–leninizmus elméletének tanítása és a gyakorlat tanúsága szerint – feltételezi a régi, tőkés hatalom megdöntését, vagyis – mint Marx mondotta – a burzsoá államgépezet szétzúzását. Ez a kérdés a szocialista forradalom elméletének egyik legfontosabb, de egyszersmind legbonyolultabb kérdése is.

Tudvalevő, hogy az államgépezet, az államapparátus az imperialista burzsoázia legfőbb fegyvere a munkásmozgalommal vívott harcában, ez a legfőbb eszköz, amellyel osztályellenségeit elnyomja. Éppen ezért a munkásosztály nem veheti egyszerűen a kezébe és nem használhatja fel saját céljaira a burzsoá államgépezetet, amelynek jellemző rendeltetése éppen a munkásellenes, forradalomellenes feladatok teljesítése. Ezt tehát szét kell zúzni, s helyette új, szocialista államapparátust kell létrehozni.

Így hangzik az az általános kérdésfelvetés, amelyet elméletileg először Marx és Engels oldott meg, majd a Párizsi Kommün, az októberi

⁵⁶ *Marx–Engels Művei*. 3. köt. Budapest 1960. 34. old.

forradalom és valamennyi ezt követő forradalom is igazolt. Ezen az általános kérdésfölvetésen belül azonban külön meg kell vizsgálni annak a differenciált magatartásnak egyes mozzanatait, amelyet a munkásosztálynak, a forradalmi erőknél a burzsoá államapparátus különböző részeivel szemben tanúsítaniuk kell.

Lenin nemegyszer hangsúlyozta, hogy a burzsoá államapparátus nem egyszemélyű.

Egyik részének fő rendeltetése határozottan a munkásmozgalom, a forradalom eltiprása. Idetartozik a hadsereg, a rendőrség, a bírósági szervezet stb., más szóval a burzsoá államgépezet katonai, rendőri és katonai-bürokratikus része.

A kapitalista államapparátus másik része, amely természetesen szintén a burzsoázia érdekét szolgálja, egyéb funkciókat tölt be: a gazdasági nyilvántartás, ellenőrzés, szabályozás stb. funkcióját. Lenin kifejtette:

„Ezt az apparátust nem szabad és nem is kell összetörnünk. Ezt az apparátust ki kell ragadni a tőkés alárendeltségből, le kell *basítani*, le kell *nyesni*, le kell *vágni* róla a tőkések egész befolyási hálózatukkal együtt, és a proletár szovjeteknek kell *alárendelni*, szélesebb körűvé, átfogóbbá, egyetemesebbé kell tenni.”⁵⁷

Lenin fentebb idézett elgondolásaira hivatkozva egyes jobboldali revizionisták azt állítják, hogy a kapitalista államapparátus szétzúzása ma már nem időszerű, mert szerkezete és szerepe az elmúlt fél évszázad alatt megváltozott, elsősorban az állami gazdasági mechanizmus nagyarányú növekedése következtében. Sőt kijelentik, hogy erről még beszélni sem tanácsos, csak árthat a forradalom ügyének, ugyanis az állammonopolista kapitalizmus apparátusát teljes egészében a forradalom szolgálatába lehet és kell is állítani.

Az utóbbi időben kétségkívül nagy változások mentek végbe a modern kapitalizmus államgépezetének szerkezetében és tevékenységében. S az is igaz, hogy ma rendkívül gyorsan növekszik a gazdasági élet állami szabályozásának, vagyis mindennemű állami-gazdasági szervezetnek az apparátusa.

Ami az államapparátusnak ezeket a láncszemeit illeti, természetesen a munkásosztálynak nemcsak érdeke, hanem halaszthatatlan feladata is, hogy az új hatalom létrejötte után igyekezzenek felhasználni őket saját

⁵⁷ Lenin Összes Művei. 34. köt. 308. old.

érdekében, miután kicserélte a vezető kádereket, felszámolta a bürokratikus vezetési módszereket stb. A burzsoázia nyilvántartási és ellenőrzési apparátusát fel kell használni a forradalom érdekében – ez nyilvánvaló, s teljesen összhangban van a lenini következtetésekkel.

Mindez azonban semmiképp sem cáfolja meg annak a marxista-leninista tézisnek a helyességét, hogy a burzsoá államgépezet szétzúzása a forradalom győzelmének egyik legfontosabb feltétele. Sőt a mai körülmények között ez a feladat sok tekintetben még időszerűbb is, mint volt.

Igaz, hogy a burzsoá államapparátus gazdasági láncszemei az utóbbi időben gyorsan fejlődtek, de ezzel egyidejűleg nagy fejlődés következett be az apparátus katonai-bürokratikus mechanizmusában is. Az utóbbi éveket éppen az jellemezte, hogy a monopol-tőke óriási erőfeszítéseket tett a dolgozók megmozdulásainak elfojtását szolgáló megtorló apparátus tökéletesítésére, s a burzsoázia számos esetben példátlan kegyetlenül sújtotta megtorló intézkedéseivel a haladó erőket. A tőkés világban éppen az utóbbi évtizedben tapasztalható a militarizmus óriási arányú erősödése. Az egyes kormányok a saját országukban hozott intézkedéseket kiegészítették és összehangolták a különböző országok monopol-tőkés köreinek akcióival, a különféle katonai szövetségek – elsősorban a NATO – keretében kifejtett akcióival. A tőkés világban mindenütt bevetik ezt az egész, hihetetlenül felduzzadt katonai és rendőri apparátust a dolgozók ellen, ahol forradalmi megmozdulásokra kerül sor. Ha pedig ez így van, akkor nem kétséges, hogy a burzsoá államgépezet e részének szétzúzása ma különösképp fontos feladat.

Természetesen a burzsoá államgépezet szétzúzásának kérdése egyáltalán nem előzi meg fontosságban azt a kérdést, hogy milyen formában történjék ez. Ez a kérdés ugyanis szorosan összefügg a forradalom fejlődési formájával az illető országban.

A proletárdiktatúra; lényege és formái

A forradalom fő ismérve az, hogy a dolgozók kivívják a hatalmat. De milyennek kell lennie tartalmában ennek a hatalomnak?

Erről a kérdéstről a marxizmustól elszakadt renegátok és a marxizmus határozott ellenségei tömérdek, valószínűtlennél valószínűtlenebb állí-

tást terjesztettek. De a kérdésföltevéis mindannyiuknál azonos, mivel a marxizmus valamennyi ellenfelének az a fő célja, hogy valamilyen ürüggyel elutasítsa annak *szükségességét*, hogy a szocialista forradalom győzelme után a *munkásosztály hatalma* jöjjön létre.

A munkásosztály hatalomra jutása, vagy más szóval a proletárdiktatúra kérdése azonban, miként Lenin megállapította, a proletárforradalom legfőbb tartalmi kérdése. A proletárdiktatúra megteremtése az egyik legfontosabb történelmi törvényszerűség, a szocialista forradalomnak, az új, szocialista társadalom születésének elengedhetetlen ismérve.

A szocializmus ellenségei a proletárdiktatúrát valamiféle teljességgel embertelen, az emberi természettel ellentétes dolognak tüntetik fel.

A proletárdiktatúra lényegét a marxizmus klasszikusai elméletileg már jóval az előtt megfogalmazták, hogy a proletariátus létrehozta diktatúráját. Marx, Engels és Lenin következtetéseit azóta igazolta, megerősítette azoknak az államoknak a története, amelyekből ma a szocialista világrendszer áll.

Ennek fejlődése során történtek bizonyos hibák és a proletárhatalom marxista-leninista elveitől való eltérések. A szocializmus ellenségei az efféle jelenségekre alapozzák számításaikat. Azt állítják, hogy bennük mutatkozik meg a proletárdiktatúra igazi arca. Holott valójában – és ezt a különböző országok kommunistái elég meggyőzően kifejtették – ilyen esetben éppen arról van szó, hogy eltértek a proletárhatalom igazi elveitől, vagyis olyan elhajlásokról, amelyeket a forradalmi, alkotó marxizmus valamennyi híve elítélt és elvetett.

Lenin így foglalta össze a szocialista forradalom tüzeiben megszülető munkáshatalom lényegét:

„A proletariátus diktatúrája, ha ezt a latin tudományos, történelmi-filozófiai kifejezést egyszerű nyelvre lefordítjuk, ezt jelenti: csakis egy meghatározott osztály, mégpedig a városi és általában a gyári, ipari munkások képesek arra, hogy vezessék a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömegét a tőke igájának megdöntéséért folyó harcban, a tőke megdöntése folyamán, a győzelem megtartásáért és megszilárdításáért folyó egész harcban, az új szocialista társadalmi rend megteremtésének művében, az osztályok teljes megszüntetéséért folyó egész harcban.”⁵⁸

Ebből következik, hogy a proletárdiktatúrának két fő oldala van.

⁵⁸ Lenin Összes Művei. 39. köt. 14. old.

Az egyik a forradalom győzelmének biztosítása, az ellenséges osztályok ellenállásának megtörése, a munkásosztály politikai uralma a reakción mindaddig, amíg az illető országban a reakciós osztályokat (vagy a reakciós erőket) a szocialista átalakulások következtében meg nem szüntetik. A proletárdiktatúrának ez az oldala feltételezi, hogy a forradalom belső és külső ellenségeivel szemben erőszakot alkalmazzanak, ha ezek kezdet emelnek a forradalom vívmányaira. Az ilyen erőszak szükségességét, vagyis a forradalom megvédésének szükségességét valamennyi marxista-leninista párt elismerte. Ez egyebek között az 1957., az 1960. és az 1969. évi nemzetközi tanácskozás dokumentumaiban is kifejeződött.

De az erőszak – amint erre Lenin nemegyszer rámutatott – korántsem a proletárdiktatúra egyetlen funkciója, sőt még csak nem is ez a legfőbb tartalma. Legfőbb tartalma a proletárdiktatúra másik oldala: a dolgozók politikai vezetése az új társadalom megteremtésének, a szocialista gazdaság és kultúra építésének útján, valamint a dolgozó tömegek kommunista nevelése. A proletárdiktatúrának ez az oldala a szocialista forradalom alkotó funkciója, s ez benne az alapvető, a legfontosabb. Meggyőzően tanúsítja ezt a szocialista államok gyakorlata: ezek az államok igen rövid történelmi időszak alatt gyökeres változásokat hoztak létre népük életében.

A jobboldali opportunisták sokszor hajlandók elismerni, hogy a forradalomnak egyaránt be kell töltenie romboló és építő funkcióját. Fölteszik azonban a kérdést: miért van szükség mindehhez proletárdiktatúrára? Nem volna-e lehetséges, hogy ezeket a feladatokat ne a munkásosztály és szövetségesei oldják meg, hanem valamilyen sokkal tágabb politikai koalíció, amely magában foglalná többek között a burzsoázia képviselőit is és a munkásosztályt is, de ez utóbbit nem mint vezetőt, hanem mint a koalíció „egyenjogú” résztvevőjét. Erre a kérdésre ők igennel válaszolnak. Nézetük szerint a mai körülmények között nemcsak mellőzhető, hanem mellőzni is kell a proletárdiktatúrát.

Az efféle elgondolások teljesen megalapozatlanok. Vegyük például a szocialista forradalom egyik döntő funkcióját: a tőke hatalmának megszüntetését, az alapvető termelési eszközök magántulajdonának megszüntetését. Ki az, aki képes rá, hogy valóban következetesen és forradalmi módon megoldja ezt a feladatot? Ostobaság lenne a megoldást a burzsoáziától várni, amely éppenséggel mindent elkövet, hogy ezt meg-

akadályozza. S nemigen várhatjuk ennek a feladatnak a következetes megoldását a kispolgárságtól sem, amely kettős jellege folytán nem lehet elég határozott a tőke elleni harcban. Csak egy olyan osztály van, amely – minthogy nem rendelkezik termelési eszközökkel – képes ennek a történelmi feladatnak a megoldására: ez az osztály a munkásosztály. Az ő politikai uralma, a társadalomban betöltött vezető szerepe nélkül a forradalomnak ez az alapvető feladata nem oldódhat meg.

S ugyanez vonatkozik a forradalom másik oldalára: az új, kizsákmányolástól és elnyomástól mentes társadalom megteremtésére is. A munkásosztályon kívül minden más osztály keresni fogja annak útját-módját, hogyan tarthatná fenn valamilyen formában a kizsákmányoláson alapuló társadalmi viszonyokat. Így tesz a kispolgárság is, nemcsak a közép- és nagyburzsoázia. Az is nyilvánvaló, hogy a dolgozók szocialista és kommunista szellemű nevelésének feladatát sem oldhatja meg más osztály, mint a munkásosztály, minthogy társadalmi jellegénél fogva ez az osztály a szocializmus ügyének egyetlen mindvégig következetes harcosa.

Az elmondottak korántsem jelentik azt, hogy a kommunisták kizárják vagy elvetik a nem munkásrétegek és más osztályok részvételét a szocializmusért folytatott harcban, sőt a szocializmus építésében. Nem is szólva a kérdés tisztán elméleti oldaláról, a szocialista világrendszer történetéből tömegestül sorolhatnánk fel az arról tanúskodó tényeket, hogy a munkásosztály és a kommunista pártok minden erejükkel azon voltak, hogy a lakosság nem munkásrétegeinek képviselőit is bevonják a szocialista társadalom építésébe.

Természetesen a munkásosztály és pártja nem egyforma magatartást tanúsít az egyes társadalmi csoportokkal szemben. (Erről majd a következő fejezetben lesz szó.) De az általános elv az, hogy a jelenkori társadalom valamennyi osztályát és rétegét – a burzsoázia bizonyos részét is beleértve – be lehet vonni a szocialista társadalom megteremtésének munkájába, ha vezetőjük a munkásosztály. Sőt – mint Lenin mondotta – a szocializmus építésének üteme annál gyorsabb, minél nagyobb embertömegeket tud a munkásosztály bevonni ebbe a korszakalkotó vállalkozásba.

A mostani történelmi korszakban sokkal több lehetőség nyílik arra, hogy a munkásosztály bevonja a dolgozók nem munkásrétegeit is a szo-

cializmus építésébe, mint a múltban. Ez az új nemzetközi erőviszonyoknak köszönhető. De jelzi azt is, hogy a munkásmozgalom ereje és befolyása nő a tőkésországokban, hogy mélyülnek a monopóliumok és a nép közötti ellentétek az imperialista államokban. A monopóliumok kizsákmányoló és elnyomó politikája annyira elviselhetetlenné válik, hogy még a folyvást ingadozó kispolgárságot is arra készteti, hogy egyre nyíltabban törekedjék a munkásosztállyal való szövetségre, egy új, haladó társadalmi rendszer megvalósítására.

A munkásmozgalom mai stratégiája szükségszerűen megköveteli, hogy a munkásosztály a lakosság valamennyi dolgozó rétegével szövetségben harcoljon a szocializmusért. Ezt a stratégiát rögzítik a testvérpártok dokumentumai: a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának 1968-as kiáltványa, az Egyesült Államok Kommunista Pártjának új programja és más dokumentumok. S ez a stratégia fejeződik ki a kommunista pártok 1969. évi nemzetközi tanácskozásának fő dokumentumában.

A proletárdiktatúra a szocializmus építésének mindenütt elengedhetetlen feltétele, de más-más formája lehet az egyes országokban. Lenin ezt írta:

„Az átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba természetesen okvetlenül létrehozza a politikai formák óriási gazdagságát és változatoságát, de a lényeg emellett elkerülhetetlenül ugyanegy lesz: a *proletariátus diktatúrája*.”⁵⁹

A történelem teljesen igazolta ezt a tételt, amikor létrehozta a proletárdiktatúra különféle államformáit: Franciaországban a Párizsi Komünt, Oroszországban a szovjetrendszert, a közép- és a délkelet-európai országokban, valamint Ázsiában a népi demokráciát.

Lényegében mi a különbség a Szovjetunióban fennálló szovjetrendszer és – példának okáért – az európai országokban kialakult népi demokratikus rendszerek között?

Az első különbség az, hogy számos olyan országban, ahol a proletárdiktatúra népi demokrácia formájában valósul meg, nemcsak egy politikai párt működik, mint a Szovjetunióban, hanem több párt. A másik különbség abban áll, hogy a legtöbb népi demokratikus országban az ál-

⁵⁹ Lenin Összes Művei. 33. köt. 32. old.

talános és egyenlő választójog kezdettől fogva kiterjedt valamennyi állampolgárra, beleértve a burzsoáziához tartozókat is. További különbség, hogy a Szovjetunióban megszüntették a burzsoá parlamentáris rendszert, s helyette létrehozták a szovjetrendszert, a népi demokratikus országokban viszont az államépítés folyamán sok tekintetben felhasználták a parlamentáris rendszer hagyományos formáit és intézményeit.

A Szovjetunióban, illetve a népi demokratikus országokban megvalósuló proletárdiktatúra eltérései a legkevésbé sem érintik a proletárdiktatúra lényegét és alapvető funkcióit. Ezek az eltérések kizárólag a proletárdiktatúra formájára korlátozódnak.

Például a több szocialista országban fennálló többpártrendszer mindenütt úgy jött létre, hogy a munkásosztály és pártja figyelembe vette az adott ország konkrét történelmi viszonyait; többek között a lakosság társadalmi összetételét, azoknak a pártoknak az összetételét és jellegét, amelyek a forradalom előtt működtek, s az egyes rétegek, illetve pártok magatartását.

Emlékezzünk rá, hogy az októberi forradalom győzelme után eleinte Oroszországban is több párt működött. Egyikük – a baloldali eszerek pártja – még a szovjetkormányba is bekerült. A polgárháború közepette vívott heves osztályharcban azonban ezek a pártok egytől egyig az ellenforradalom oldalára álltak, és nyíltan szembefordultak a szovjethatalommal. Ennek következtében gyorsan letűntek a politikai színtérről. A kommunista párt bizonyult az egyetlen olyan pártnak, amelyik a végsőkéig védeni tudta a nép érdekeit. A Szovjetunióban tehát a proletárdiktatúra egypártrendszeres formája alakult ki.

Más volt a helyzet olyan országokban, mint például Lengyelország, Csehszlovákia vagy Bulgária. Az ott működő politikai pártok a lakosság különböző rétegeit képviselték. A kommunistákkal együtt mindegyik részt vett a fasizmus elleni harcban, majd a hazai demokratikus átalakulásért vívott küzdelemben. Ezért ezek a pártok nem veszítették el a néptömegek bizalmát, s megtalálták helyüket országuk politikai életében.

Ez a folyamat – mint tudjuk – nem ment könnyen végbe. Rétegződtek ezek a pártok, s a vezetőségben levő reakciós, a szocializmus építését sabotálni próbáló elemek idővel pozíciójuk elhagyására kényszerültek.

Lengyelországban, a Német Demokratikus Köztársaságban, Csehszlo-

vákiában és Bulgáriában demokratikus pártok rendszere alakult ki. Minden párt megtartotta önállóságát – külön programja, saját sajtó-
orgánumai vannak –, de cselekvően kiveszi részét a szocializmus építé-
sének közös munkájában. Ezek a pártok hatékonyan működő politikai
szövetségben – népfrontban vagy nemzeti frontban – egyesültek. Elis-
merik a kommunista párt vezető szerepét, s partneraként részt vesznek
országuk életének irányításában.

A proletárdiktatúra többpártrendszeres formája tehát nem tagadja
sem a munkásosztály, sem pedig a kommunista párt vezető szerepét a
szocialista országokban. Olyan politikai struktúra ez, amely az illető
országok sajátosságaiból és történelmi útjából ered.

Ugyanez áll a burzsoázia választójogának meghagyására is. Már
Lenin hangsúlyozta, hogy

„a kizsákmányolóknak a választójogtól való megfosztása merőben
orosz kérdés, nem pedig általában a proletárdiktatúra kérdése”⁶⁰.

S ugyanez a helyzet a parlamentáris rendszer hagyományos formái-
nak megtartásával és intézményeinek felhasználásával is.

A jövődő forradalmakat tekintve és nemzetközileg nagy a jelentősé-
gük azoknak a tapasztalatoknak, amelyeket a szocialista országok a pro-
letárdiktatúra változatos formáinak kialakításában – e diktatúra lénye-
gének csorbíthatlan megőrzése mellett – gyűjtöttek.

Nem kétséges az sem, hogy a jövőben a forradalmak a fejlett kapi-
talista országokban csakúgy, mint a nem szocialista világ más országa-
iban, még több sajátos elemmel gazdagítják a proletárdiktatúra fejlődési
formáit. Kialakulhatnak az egyes pártoknak és szervezeteknek az új tár-
sadalom építésébe való bekapcsolásának újabb változatai, kölcsönös vi-
szonyuknak új elvei. Mindez törvényszerű.

⁶⁰ *Lenin Összes Művei*. 37. köt. 251. old.

Előfordulhat, hogy a proletárdiktatúra közvetlenül a szocialista forradalom eredményeként győz – ahogy ez például a Szovjetunióban és Bulgáriában történt –, de az is lehet, hogy átmeneti fokozatok vagy formák útján valósul meg. Az utóbbi változat létrejöhet úgy, hogy a demokratikus, antifasiszta vagy antiimperialista forradalom szocialista forradalomba nő át. Ilyen folyamat ment végbe például Mongóliában, Magyarországon és a Német Demokratikus Köztársaságban.

Elvileg a forradalom átmeneti fokozatok útján végbemenő fejlődésének lehetőségét elsőnek Marx és Engels vetette föl, s az 1905-ös forradalom idején Lenin munkálta ki sokoldalúan. Akkor fejtette ki tanítását a proletariátus és a parasztság forradalmi demokratikus diktatúrájáról, amelyet lehetséges átmeneti formának tekintett a polgári demokratikus forradalomtól a szocialista forradalomhoz vezető úton.

Közvetlenül az októberi forradalom előtt „A fenyegető katasztrófa és hogyan harcoljunk ellene” című művében Lenin mélyrehatóan taglalta azt a kérdést, hogy a fejlett kapitalista országokban létrejöhet-e olyan államforma, amely átmenet a proletariátus diktatúrájába. Lenin előre látta, hogy ezekben az országokban a monopóliumok ellen, a demokráciáért vívott harc során kialakulhat olyan forradalmi demokratikus állam, amely gyökeresen meggyöngíti a nagytőke uralmának alapjait. Ezt írta: ez „*még nem szocializmus, de már nem kapitalizmus. Ez óriási lépés a szocializmus felé . . .*”⁶¹

Lenin hangsúlyozta, hogy mindezekben az esetekben az olyan államforma kialakulása, amely átmenet a proletariátus diktatúrájába, feltételekhez kötött. Ezek közé a feltételek közé sorolta elsősorban a munkásosztály hegemoniáját, a munkásosztály szövetségeseként fellépő néptömegek cselekvő szerepét és annak megakadályozását, hogy a kispolgárság a burzsoá hatalommal kötött pusztán kompromisszum sajátos formájává tegye ezt az új, átmeneti államformát.

A történelem igazolta e lenini következtetéseket. Az SZKP-nak a XXII. kongresszuson elfogadott programjában – már a társadalmi fejlődés új szakaszára általánosítva ezt a gyakorlatot – ez a megállapítás szerepel:

⁶¹ *Lenin Összes Művei*. 34. köt. 195. old.

„Noha a szocialista forradalom fő törvényszerűségei minden országban közösek, a történelmileg kialakult nemzeti sajátosságok és hagyományok különbözősége életre hívja a forradalmi folyamat sajátos feltételeit, a proletariátus hatalomra jutásának különféle formáit és ütemét. Több országban ez határozza meg a proletárdiktatúráért vívott harc fejlődésében az *átmeneti fokozatok* lehetőségét és szükségességét . . .”⁶²

A nem szocialista világban működő marxista-leninista pártok nagy figyelmet fordítanak a szocialista forradalomhoz és a proletárdiktatúra győzelméhez vezető út átmeneti formáival, átmeneti fokozataival kapcsolatos kérdések kidolgozására.

A *fejlett kapitalista országokban* a kommunista pártok ma lehetségesnek, sőt bizonyos esetekben szükségesnek is tartják az *antimonopolista szakaszt*, vagy – más szóval – a *haladó demokrácia* szakaszát. Miként például a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságának 1968. évi kiáltványából kiviláglik, ezen átmeneti államformát értenek. Ebben a szakaszban már megszűnik a monopóliumok hatalma, s új, demokratikus hatalom jön létre, amelyben a munkásosztály tevékenyen részt vesz és irányító szerepet tölt be. Ez már nem a modern burzsoá állam, de ez a hatalom még nem szocialista a szó valódi értelmében. A szocializmusba való átmenet megköveteli, hogy a munkásosztálynak és szövetségeseinek tudatossága magasabb fejlettségi fokra emelkedjék. Ehhez pedig az kell, hogy a munkásmozgalom és a demokratikus mozgalom egysége magasabb szintet érjen el. Az elképzelések szerint mindezek a feladatok megoldhatók a haladó demokratikus rendszer fejlődése során, s így ez a rendszer idővel szocialista rendszerré válik.

A *közepes fejlettségű kapitalista országokban* – például a latin-amerikai országok jelentős hányadában – a kommunista pártok arra az eshetőségre számítanak, hogy egy imperialistaellenes agrár- és demokratikus forradalom eredményeként olyan sajátos rendszer jön létre, amely szintén átmeneti jellegű. A latin-amerikai kommunista pártok programjaiban föllelhető jellemzésből ítélve, ez olyan imperialistaellenes orientációjú forradalmi demokratikus népi hatalom lesz, amely több különböző fokozaton áthaladva lehetővé teszi, hogy az illető országok a szocializmus útjára térjenek.

⁶² Az SZKP XXII. kongresszusa. 744. old.

Az *alacsony fejlettségi szinten álló tőkésországokban*, vagyis a volt gyarmati és függő országokban – főként Ázsiában és Afrikában –, amelyek kétségkívül sokkal hosszabb idő alatt érkezhetnek el a szocialista forradalomig, a történelmi gyakorlat sajátos átmeneti formát hozott létre: *a szocialista orientációjú államot*. Ez a forma először a Mongol Népköztársaságban jött létre és állta ki a történelem próbáját. Az itteni tapasztalatokból kiderült, hogy egy nemkapitalista úton haladó állam meg tudja teremteni a szocializmus építésére való áttéréshez szükséges gazdasági, társadalmi és politikai feltételeket, ha benne a vezetés valóban demokratikus erők kezében összpontosul, s ezeknek az erőknek az élén, ha fiatal és számszerűleg nem is jelentős, de harcos és tevékeny munkásosztály áll.

Az a tény, hogy valamely országban olyan típusú állam jön létre, amely átmenet a proletárdiktatúrához, a forradalmi erők vitathatatlanul nagy győzelme. Illúzió és hiba lenne azonban föltenni, hogy az ilyen állam kialakulása szükségszerűen magával hozza a szocialista viszonyok győzelmét. A proletárdiktatúrához vezető út átmeneti szakaszában rendkívül éles harcra, súlyos osztály-összeütközésekre kerül sor, s ezek kimenetele bizonytalan. Ezzel kapcsolatban emlékeztethetünk a spanyol nemzeti forradalmi háború példájára. Spanyolországban akkoriban új, átmeneti típusú demokratikus rendszer jött létre, de a fasiszta intervenciók csakhamar eltiporták.

Mindez arról tanúskodik, hogy az átmeneti típusú forradalmi államforma kialakulása után a kommunista párt és a demokratikus erők egy pillanatig sem csökkenthetik, sőt éppenséggel fokozniuk kell a küzdelmet, még jobban növelniük kell a tömegek aktivitását ahhoz, hogy az ügyet végleg győzelemre vigyék, vagyis ezt az átmeneti államformát a proletárdiktatúra egyik formájává fejlesszék.

A KOMMUNISTÁK ÉS A MUNKÁSOSZTÁLY

1. A MUNKÁSOSZTÁLY KORUNK VEZETŐ FORRADALMI EREJE

Korunk legfőbb forradalmi tartalmát az a szerep határozza meg, amelyet a nemzetközi munkásosztály tölt be. A munkásosztály három fő osztagra tagozódik, mindegyiküknek megvan a maga sajátos jellege, s mindhárom más- és másképpen vesz részt a forradalmi folyamatban. A szocialista országokban a munkásosztály a vezető osztály, sikeresen építi a szocializmust és a kommunizmust, állandó harcot vív az imperializmus ellen a gazdasági, a politikai és az ideológiai fronton egyaránt. A tőkés-országokban a munkásosztály állhatatosan harcol a monopóliumok uralmának megszüntetéséért, a demokráciáért és a szocializmusért. A fejlődő országokban a fiatal munkásosztály fokozatosan a népek imperializmusellenes mozgalmának élcsapatává lép elő.

A nemzetközi munkásosztály fejlődése

Az a tény, hogy a nemzetközi munkásosztály korunk középpontjába került, két történelmi változással függ össze. Elsősorban a szocializmus győzelmével, megerősödésével és fejlődésével, ami a nemzetközi munkásosztály legnagyobb vívmánya a kapitalizmussal folytatott harcban. Emellett nem szabad elfelejtenünk, hogy korunkban a nemzetközi munkásosztály a legszervezettebb és legnagyobb társadalmi erővé vált, létszámában hatalmasan megnőtt, óriási harci tapasztalatot szerzett, s mindenütt a leghatározottabban bekapcsolódott a politikai életbe.

A múlt század közepén Nyugat-Európában mindössze körülbelül 8 millió munkás élt, s a világ nagy területein prekapitalista viszonyok uralkodtak. Fél évszázad múlva már erősen megváltozott a helyzet: a

tőkésországokban a munkásosztály létszáma elérte a 30 milliót. A XX. század folyamán a munkásosztály létszáma csupán a fejlett ipari országokban 200 millióra növekedett, világviszonylatban pedig elérte a 400 milliót. A bérből és fizetésből élők létszáma még nagyobb; ez a kategória magában foglalja az alkalmazottakat és a fizetésért dolgozó értelmiségieket is.

1. táblázat

A BÉRMUNKÁT VÉGZŐK MEGOSZTLÁSA A VILÁG FŐ ÖVEZETEI ÉS ORSZÁGAI SZERINT (MILLIÓ FŐ)

<i>Szocialista világ</i>	190
Ebből:	
Szovjetunió	93
Európai szocialista országok	38
Ázsiai szocialista országok (a KNK is)	45
Kuba	2
<i>Fejlett tőkés országok</i>	225
Ebből:	
Egyesült Államok	72
Nyugat-európai országok	105
Japán	33
<i>Latin-amerikai tőkés államok</i>	53
Ebből:	
Brazília	15
<i>Ázsia és közel-keleti országok</i>	130-137
Ebből:	
India	60
<i>Afrikai fejlődő országok</i>	27-30

Ezek a számok világosan szemléltetik Marxnak azt a tételét, hogy a munkásosztály – korunk legfőbb termelőereje – minden földrészen és minden országban fejlődik. A bérből és fizetésből élők, elsősorban a munkásosztály létszáma tovább nő. Amint Marx írta: „A tőke felhalmozása tehát a proletariátus gyarapítása.”¹ A legtöbb tőkésállamban a mai társadalmi struktúra jellemző vonása a bérből és fizetésből élők

¹ Marx-Engels Művei. 23. köt. Budapest 1967. 574. old.

túlsúlya, s ezek többsége a munkásosztályhoz tartozik. Például az Egyesült Államokban, Angliában, a Német Szövetségi Köztársaságban, Kanadában és Hollandiában arányuk az önálló keresetű lakosságon belül 80–90 százalék között változik. Ez az arány Franciaországban, Ausztriában, Dániában, Norvégiában és Portugáliában valamivel kisebb, 70–80 százalék között van, Japánban 61 százalék. A latin-amerikai tőkésországokban a 80 milliós önálló keresetű lakosságból bérből és fizetésből él 53 millió, vagyis 62 százalék. Az ázsiai nem szocialista országokban ennek a kategóriának az aránya 33–35 százalék, trópusi Afrikában 10–12 százalék.²

Nyilvánvalóan nemcsak az a lényeges, hogy mekkora a munkásosztály létszáma. Fontosabb az, hogy napjainkban növekszik társadalmi szerepe. Marx és Engels hangsúlyozta: a feladat az, hogy idealizálás és elfogultság nélkül megmutassuk, „mi a proletariátus, és hogy e *létének* megfelelően történelmileg mit lesz kénytelen tenni”³.

Marxista felfogás szerint a munkásosztály a legfőbb és a leghatalmasabb forradalmi erő, az emberiség a munkásosztályba veti abbeli reményét, hogy mentesül a háborútól, nyomortól, kizsákmányolástól, a nemzeti elnyomatástól, hogy kivívja az igazságos békét, a demokráciát és a szocializmust. Ezt több objektív tényező teszi.

A munkásosztály az egyetlen olyan osztály, amelyiknek tulajdonában semmiféle termelési eszköz nincs. Éppen ezért érdeke az, hogy a kapitalista tulajdont a társadalmi tulajdon váltsa föl. Marx és Engels szerint:

„Valamennyi osztály közül, amely napjainkban a burzsoáziával szemben áll, csakis a proletariátus valóban forradalmi osztály. A többi osztály a nagyipar kifejlődésével lezüllik és elpusztul, a proletariátus a nagyipar legsajátabb terméke.”⁴

A munkások mindenkinél jobban érzik a tőke gazdasági és politikai igájának terhét. A nagyiparban maguk a munkafeltételek szervezik, fejelemezik, tömörítik és világosítják fel a munkásosztályt. Ezért a munkásosztály a legfogékonyabb a szocializmus eszméi iránt. A munkásosztály a nagyvállalatokban összpontosul, s ez elősegíti, hogy leküzdje a más rétegekre és osztályokra jellemző megosztottságot és elszigeteltséget.

² Lásd Béke és Szocializmus, 1973. 3. sz. 91. old.

³ Marx–Engels Művei. 2. köt. Budapest 1958. 35. old.

⁴ Marx–Engels Művei. 4. köt. 450. old.

Minden ország munkásainak közös az ellensége: a tőke, közös az érdeke: a felszabadulás a tőkés kizsákmányolás alól, közös a végső célja: a szocializmus és a kommunizmus felépítése. Ezért a munkásosztály nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi arányokban is egyesül, s harca nemzetközi jellegű. A munkásosztály helyzete, a társadalmi termelésben betöltött szerepe, létszámának állandó növekedése, osztályérdekeinek egybeesése a társadalmi haladás objektív fejlődésével – a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenettel – határozza meg a munkások különösen magas fokú harckészségét, elszántságát és szolidaritását, s teszi a munkásosztályt az egyetlen olyan osztállyá, amely képes rá, hogy „mindvégig forradalmi osztály legyen”⁵.

A munkásosztály – a bürzsoázia természetes ellenlábasa – nemcsak a kizsákmányolás ellen harcol, amelynek ő is áldozata, hanem határozottan reagál „az önkény és az elnyomás, az erőszak és a visszaélés *minden egyes esetére* . . . , bármelyik osztályt érintik is ezek az esetek . . .”⁶, védelmezi minden dolgozó, valamennyi kizsákmányolt érdekeit. A munkásosztály harca mindinkább offenzívává válik. A munkások fokozatosan egyre több forradalmi tapasztalatra tesznek szert, s idővel mind érélyesebben hangoztatják, hogy mélyreható társadalmi átalakításokra van szükség a szocializmus felé haladás végett.

A társadalom szocialista átalakításának legszervezettebb és legkövetkezetesebb harcosai a kommunisták, a kommunista pártok.

A munkásosztály összetétele és struktúrája

A jelenkori munkásosztály állandóan fejlődésben levő, sok rétegű társadalmi szervezet. Mindenekelőtt változóban van struktúrája és összetétele. Ezekre napjainkban növekvő hatást fejt ki a tudományos-technikai haladás.

Korunk tudományos-technikai forradalma elsősorban a termelőerők területét érinti, ideszámítva a tudományt, amely – s ez kiváltképp fontos – megváltoztatja az „emberi tényező” szerepét. Ez megnyilvánul abban, hogy minőségileg megváltoznak az anyagi termelés és szervezé-

⁵ Lenin Összes Művei. 39. köt. 269. old.

⁶ Lenin Összes Művei. 6. köt. Kossuth Könyvkiadó 1964. 64. old.

sének legfontosabb elemei (a munkaeszközök és -tárgyak, a munkás szerepe a munkafolyamatban). A technikai haladás aláássa a független kisárutermelés létét, s ezzel elkerülhetetlenül meggyorsítja a kapitalista társadalom közbülső rétegeinek proletarizálódását, tovább növeli a munkásosztály létszámát.

A tudományos-technikai forradalom meggyorsítja a változásokat a különféle munkafajták kölcsönös viszonyában, s ez arra vezet, hogy a munkásosztály létszámában csökken a fizikai munkát végzők aránya. Igaz, hogy abszolút számuk a legtöbb országban egyelőre még növekszik. Egyre több nő vállal munkát; a fejlett tőkésországokban a nők az összes munkaerőnek több mint 35 százalékát teszik ki.

A munkásosztály strukturális változásai kiváltképp jelentősek a fejlett tőkésországokban. Itt az iparban kihalt sok régi szakma, viszont mind nagyobb szerephez jutnak a korszerű technika tervezésével, beállításával és kiszolgálásával kapcsolatos új szakmák. Például az Egyesült Államokban 1920-ban mindössze 4000 technikus dolgozott, ma pedig körülbelül egymillió van belőlük. Franciaországban csupán a legutóbbi tíz év alatt megkétszereződött a technikusok és 1,7-szeresére növekedett a műszaki rajzolók száma. A szakképzett munkások részaránya az Egyesült Államokban 1940 és 1970 között 27,1 százalékról 36,5 százalékra nőtt. Gyorsan növekszik a szolgáltatóiparban dolgozók létszáma is. Ezzel szemben a fejlett országokban csökken a mezőgazdasági munkások és a szakképzetlen dolgozók száma.

Más a helyzet a közepesen és az alacsonyan fejlett országokban. Ott, ahol az ipar viszonylag gyorsan és „szélességben” fejlődik, növekszik a szakképzett munkások száma, s különösképp gyorsan a közepes és alacsony képzettségű munkásoké. A mezőgazdasági munkások száma növekedik, mert a parasztság proletarizálódik, s a kapitalista viszonyok erősödnek a falvakban.

A tudományos-technikai forradalom eleve meghatározza a munkásosztály további fejlődését, mert ez olyan osztály, amelyik nemcsak a városi és a falusi fizikai munkásokat egyesíti soraiban növekvő mértékben, hanem a velük kapcsolatban álló más munkásrétegeket is, az alkalmazottak alsóbb csoportjait, a mérnökök és egyéb műszakiak egy részét stb. A termelési eszközökhöz való viszonyukat, életszínvonalukat és életkörülményeiket tekintve ezek a dolgozó rétegek voltaképpen ugyanolyan vagy hasonló helyzetben vannak, mint a munkások.

Ez azonban nem azt jelenti, hogy – amint a jobboldali opportunisták gondolják – a munkásosztály, az alkalmazottak és az értelmiségiek a fejlett tőkésországokban egybeolvadtak, s belőlük valamiféle „közép- osztály” jött létre. Semmiképpen sem szabad abszolutizálni az alkalmazottaknak és az értelmiségieknek a munkásosztályhoz való közeledési irányzatát, s megfedkezni az alkalmazottak felső és középső rétegei, valamint a munkásosztály körében fennálló lényeges különbségekről. Az alkalmazottak felső rétege (vállalatvezetők, igazgatók stb.) a burzsoá- ziahoz tartozik. Az alkalmazottak középrétegének jelentős része szintén szemben áll a munkásokkal és a bérből és fizetésből élők különféle csoportjaival, aktív burzsoá politikát folytat, a termelésben pedig kizsák- mányoló és elnyomó funkciót tölt be.

Hibás a jobboldali opportunisták felfogásának meghatározásában, hogy milyen társadalmi és szakmai csoportok képviselői tartoznak a munkásosztályhoz, de nem kevésbé károsak azoknak a baloldali oppor- tunistáknak a nézetei sem, akik csak a közvetlenül értéktöbbletet ter- melő fizikai munkásokat sorolják a munkásosztályhoz. Végso soron a jobboldali és a „baloldali” opportunisták egyaránt lekicsinylik a mun- kásosztály társadalmi szerepét: az előbbieket úgy, hogy a munkásosztályt föloldják nem proletár közegben, az utóbbiak azzal, hogy a munkásosz- tályon annak csak egyik alkotórészét értik, amely ráadásul – mint már említettük – viszonylagosan kisebbedik.

A kommunisták következetesen visszautasítják mind a jobboldali, mind a „baloldali” opportunisták koncepcióit, s tudományosan elemzik a munkásosztály fejlődését.

A munkásosztály társadalmi és gazdasági helyzete

A kapitalista fejlődés egész menete elkerülhetetlenül azzal jár, hogy to- vább éleződik a munka és a tőke társadalmi antagonizmusa. Ennek a folyamatnak meghatározó tényezői a munkásosztály társadalmi és gaz- dasági helyzete, objektív munka- és életkörülményei. Mélyül a társa- dalmi szakadék az uralkodó osztályok és a dolgozó nép széles rétegei között. Sok országban csökkent a munkásosztály részesedése a nemzeti jövedelemből, változatlanul nagyon rossz a keresőképes lakosság foglal- koztatottsága, erősen fokozódott a kizsákmányolás, és súlyosan érinti

a dolgozókat a valuta-, a pénzügyi és az energiaválság, a tőke tekintélyuralmi hatalmi módszereinek a fokozódása.

A tudományos-technikai forradalom nem szüntette meg a kapitalizmust jellemző ellentmondásokat, hanem még új antagonizmusokat teremtett, s elmélyítette a régieket. A munkásosztály életében ez mindenekelőtt a foglalkoztatottság arányának a romlásában jelentkezett. A munkanélküliség változatlanul olyan szociális csapás, amely a leginkább leleplezi a burzsoá társadalmat. A kapitalizmus képtelen legyőzni a munkanélküliséget, nem tudja biztosítani mindenkinek a munkához való jogot, pedig a munka az emberi élet, az emberi tevékenység alapja.

A latin-amerikai, ázsiai és afrikai országokban különösen nehéz a munkásosztály gazdasági helyzete. Az úgynevezett harmadik világban az 1970–1972-es években a munkanélküliek száma mintegy 35–40 millióra rúgott, vagyis körülbelül négyszer több volt, mint a fejlett tőkésországokban.⁷ Annak következtében, hogy ezeknek a földrészeknek az országai gazdaságilag általában elmaradtak és az imperializmustól függenek, rendkívül nagymérvű a munkások kizsákmányolása, nyomorúságos a munkabér, s gyakran elviselhetetlenek a lakásviszonyok.

A munkások gazdasági helyzetét a kapitalizmusban sok tényező határozza meg: a foglalkoztatottság és a munkanélküliség, a munkabér, a szociális juttatások és az adók mértéke, a munkanap tartama, a munkakörülmények stb. Nem kevésbé fontos jellemzője helyzetüknek, hogy a munkások szervezeteinek csekély lehetőségük van a politikába való érdemi beleszólásra, a törvényhozás megcsorbítja a munkások jogait a vállalatoknál és a társadalomban, korlátozottak a lehetőségek a képzettség megszerzésére, a továbbképzésre stb. Más szóval, a kapitalizmusban semmiféle technikai haladás nem változtat a munkásosztálynak mint kizsákmányolt osztálynak a helyzetén, ezért a munkás nem tehet mást: saját magának kell megvédenie szociális, gazdasági, valamint politikai érdekeit.

A munkásosztály sok fejlett tőkésországban szívós osztályharc árán fontos eredményeket ért el: egyebek között a munkabér emelését, hosszabb szabadságot, a szakszervezeti jogok növelését. A burzsoázia ugyanakkor agyafürtőbb kizsákmányolási módszereket vezet be, növeli a munkások fizikai és idegi-pszichikai megterhelését. Ennek következt-

⁷ Lásd Béke és Szocializmus, 1973. 3. sz. 129. old.

tében megsokszorozódik az üzemi sérülések és a szakmai betegségek száma; ezek gyakran tömeges arányokat öltenek. Az Egyesült Államok szakszervezeteinek adatai szerint minden percben 18–20 ember szenved üzemi balesetet és hagyja el munkahelyét, nem egy közülük véglegesen. Az NSZK-ban naponta 8000 baleset történik csupán az iparban, s ezek közül 16 halálos. Franciaországban 1971-ben több mint egymillió munkás sérült meg a termelésben, s közülük 2200 meghalt.

A mai körülmények között a munkacső újratermelése, a munkás fizikai és pszichikai regenerációja, az általános műveltség és a szükséges technikai ismeretek megszerzése, az élet- és kulturális szükségletek kielégítése sokkal nagyobb kiadásokat követel. A dolgozók pedig nem bírnak lépést tartani ezekkel a kiadásokkal. A munkabér emelését jórészt elviszi az infláció, az áruk és a szolgáltatások árának emelkedése, és a munkabéremelés sok millió dolgozót nem is érint.

Megállapíthatjuk, hogy korunkban, amikor a tudományos-technikai forradalom hatására rohamosan fejlődnek a termelőerők, fenyegető méretekben nő a szakadék a munkásosztály tényleges javai és létfontosságú szükségletei között.

A munkásosztály osztályharcának sajátosságai korunkban

A nemzetközi munkásmozgalom temérdek példáját nyújtja a harcok szembeszállásnak a kizsákmányolással és a reakcióval, de a munkásosztály harca korábban sohasem volt olyan nagyarányú és offenzív, mint napjainkban.

A munkásmozgalom változatlanul harcol a gazdasági követelésekért – a munkabér emeléséért, a biztosított bérminimum megállapításáért, a munkaidő, a munkásfelvétel és -elbocsátás szabályozásáért, a munkafeltételek javításáért. Mindamellet – kivált a fejlett országokban – egyre jelentősebbé válik a szakszervezeti jogok bővítéséért, a demokratikus reformok megvalósításáért, az adóztatás igazságosabbá tételéért, a közoktatás és a lakásépítés fejlesztéséért folytatott harc. Ezekben az országokban gyakran maga a gazdasági harc is politikai jelentőségűvé válik, mert az egész állammonopolista kapitalizmus és szociális politikája ellen irányul.

A munkásosztály és a burzsoázia nyílt összezapásának hagyományos formáját, a sztrájkot mind gyakrabban alkalmazza egy-egy ágazat összes dolgozója, sőt a sztrájk sokszor országossá válik, főként Olaszországban, Franciaországban és Japánban.

Sok imperialista államban a sztrájkok az utóbbi években különösen nagy méreteket öltöttek. Franciaországban az 1968. május-júniusi általános sztrájkban 10 millió dolgozó vett részt. Óriási társadalmi visszhangja volt az 1973. januári olaszországi sztrájknak, amelyben 20 millió dolgozó vett részt, s az angliai általános szénbányász-sztrájknak 1974 februárjában.

Nagy arányokat öltött az argentin munkásosztály sztrájkharca: Argentínában a legutóbbi időkből évente átlag csaknem 12 millió dolgozó sztrájkolt. India és sok más ország munkásosztálya is nagy megmozdulásokat szervezett.

2. táblázat

A NEMZETKÖZI SZTRÁJKMOZGALOM FEJLŐDÉSE (MILLIÓBAN)*

Év	Az egész tőkés világban	A fejlett tőkésországokban
1965	36	20
1966	44	27
1967	46	30
1968	57	43
1969	60	44
1970	64	45
1971	70	48
1972	60	43
1973	60	45

* Lásd Béke és Szocializmus, 1974. 5. sz. 29. old.

A sztrájkmozgalom arányai az egyes országokban természetesen nem egyformák, különbözőek a harc formái is, de az mindenütt tapasztalható, hogy növekszik a munkásosztály harckészsége, emelkedik szervezettségének és tudatosságának színvonala.

A dolgozók fokozott szervezettsége nyilvánul meg abban, hogy a

munkásmozgalom gyakorlatában mindinkább elterjednek a tömeges akciók új formái: a „harci nap”, a „harci hét”, az „országos akciónapok”. Ezek a megmozdulások (sztrájkok, tüntetések, tiltakozó felvonulások) olyan szervezett kampányok, amelyekben több százezer, sőt több millió dolgozó vesz részt.

A sztrájk viszonylag új formái közé sorolhatjuk az úgynevezett sakk-sztrájkot. Ennek folyamán a termelésnek hol az egyik, hol a másik szakaszán szüntetik be rövid időre a munkát, s ezzel megzavarják, sőt megbénítják egy egész vállalat munkáját.

A munkások nemegyszer elfoglalják az üzem területét, s így lehetlenné teszik, hogy a vállalkozó sztrájkterőket alkalmazzon ellenük. Más formákhoz is folyamodnak a vállalkozók önkényeskedéseivel szemben. Ilyen például a lassított munkaütem, a „buzgósági sztrájk” (vagyis a szolgálati utasítások minden előírásának szörszálhasogatóan lelkiismeretes teljesítése).

A mai körülmények között született a „fordított sztrájk”, mégpedig Skóciában (Upper Clyde vidékén): itt 1971-ben a vállalkozók a hajógyár bezárását és a munkások elbocsátását tervezték, s ekkor a dolgozók elhatározták, hogy folytatják a munkát, s így kényszerítik rá a kormányt és a vállalkozókat, hogy álljanak el szándékuktól. E „fordított sztrájk” 1971 júniusától 15 hónapon át tartott, egész Nagy-Britannia munkástömegei szolidaritást vállaltak a hajógyári munkásokkal, s győzelemre segítették őket.

Hasonló megmozdulás történt 1973–1974-ben a franciaországi Besançonban: itt pedig a Lip-óragyár 1300 munkása, tudomást szerezve arról, hogy a vezetőség el akar bocsátani ezer munkást, átvette a gyár igazgatását. A munkások választott akcióbizottsága megváltoztatta a termelés ütemét, több korszerűsítést hajtott végre, ellenőrzése alá vonta a bérfizetést, és fölemelte a munkásnők fizetését. A munkások végül is elérték, hogy a vállalkozók engedményeket tegyenek.

Napjainkban nagy jelentősége van azoknak a közös internacionalista akcióknak, amelyeket különböző országok munkásai hajtanak végre a nemzetközi monopóliumok ellen.

Ezek aktívuma meghaladja a 300 milliárd dollárt, s az egész világ bruttó termékének mintegy 15 százalékát állítják elő. 23 egyesült államokbeli konszernnek több mint 30 országban van tőkéje és fiókvállala-

ta. Nyugat-Európában 17 ilyen óriásmonopólium működik. Az amerikai General Motors cég 696 000 munkást és alkalmazottat foglalkoztat, az Exxon-vállalatok (a volt Standard Oil [New Jersey]) alkalmazottainak száma meghaladja a 143 ezret, az International Telephon and Telegraph (ITT) társaságé a 393 ezret. A nemzetközi monopóliumok élénk tevékenységet fejtenek ki a „harmadik világ” országaiban.

A termelésnek és a tőkének különböző országokra való ilyen szétosztása nagyobb manőverezési lehetőséget teremt a monopóliumoknak, lehetővé válik, hogy olcsó bérért kizsákmányolják az elmaradott országok munkásait, befolyásolják más államok kormányainak politikáját. Közismert, hogy az ITT titkos diverziós akciókat folytatott a chilei Népi Egység kormánya ellen. A nemzetközi monopóliumok nagyban támogatják az izraeli agresszorokat és az olasz újfasisztákat. S főleg a nemzetközi monopóliumok szállnak szembe a nemzetközi feszültség enyhülésével és a leszereléssel.

Következésképpen a munkásosztály erősíti a harcot a nemzetközi monopóliumok ellen. A dokkmunkások, az autógyári munkások, az olajmunkások, a kohászok egyre gyakrabban szerveznek több országban egyidejűleg szolidaritási megmozdulásokat. A legnagyobb ilyen akciók az NSZK-ban és a Belgiumban működő Ford-vállalatok munkásainak, valamint a francia Saint-Gobin konszern és az ACSO nemzetközi vegyi konszern munkásainak sztrájkjai voltak az NSZK-ban, Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában és Svájcban.

A nemzetközi sztrájk a munkások és a szakszervezetek harcának ma még új, de nagyon fontos formája. A kommunisták támogatják a munkásosztály szolidaritási akcióit, mert a monopóliumok ellen vívott közös harc sikerének igen fontos feltételeit látják bennük.

A harcok során a munkások mind szélesebb rétegei értik meg, hogy a burzsoá állam politikája ellentétes az érdekeikkel. Ezért azok a harci jelszavak, amelyekkel a dolgozók közvetlen gazdasági és politikai követeléseik teljesítéséért lépnek föl, összekapcsolódnak a monopóliumok uralma ellen, a demokratikus alternatíváért folytatott küzdelemmel. Előtérbe kerülnek a vállalati szakszervezetek jogainak növelésével, a munkához való jog biztosításával, az államosított vállalatok és ágazatok vezetésének demokratizálásáért síkraszálló követelésekkel stb. összefüggő kérdések.

A munkásosztály megmozdulásaiban fontos szerepe van a burzsoá kormányok reakciós bel- és agresszív külpolitikája ellen, a demokratikus jogok megóvásáért, illetve bővítéséért és a béke megszilárdításáért folytatott harcnak. A tőkésországok dolgozói tömeges akciókat indítanak a nemzetközi feszültség enyhüléséért. Harcot folytatnak a szakszervezeti szabadságjogokért és a spanyolországi nemzeti kisebbségek jogaiért stb. A politikai sztrájkok aránya a legutóbbi években állandóan növekszik.

A munkásosztály politikai öntudatának növekedése fejeződik ki abban, hogy a dolgozók gyakran fejezik ki a más országok szabadságért küzdő népeivel vállalt internacionalista szolidaritást. A hetvenes évek elején óriási méreteket öltött a vietnami szolidaritási mozgalom. Sok országban a dolgozók tömegtüntetéseket szerveznek a chilei hazafiak támogatására. Nemzetközi szolidaritási mozgalom bontakozik ki az arab népek és az olyan államok dolgozóinak támogatására, amelyekben fasiszta rezsim vagy katonai diktatúra van.

Mindez azt mutatja, hogy fokozatosan, de mind észrevehetőbben nagy változások mennek végbe a munkásosztály osztályharcának tartalmában. E folyamatban a kommunista pártok hatalmas mozgósító és szervező szerepet töltenek be. A kommunisták politikailag előkészítik a munkásosztályt és szövetségeseit, hogy tudatosan harcoljanak a békéért, a demokráciáért, a nemzeti és társadalmi felszabadulásért, s összekötik az azonnali követelések teljesítéséért folytatott harcot a munkásosztály végső céljáért, a szocializmus eléréséért vívott küzdelemmel.

Nem kis mértékben ennek a harcnak köszönhető, hogy a legutóbbi évek folyamán az imperializmus központjaiban erősen megnövekedett a munkásosztály politikai szerepe. A munkásosztály maga köré vonzza és egyesíti a dolgozók tömegeit a békéért, haladásért, szabadságért, egyenlőségért, demokráciáért és szocializmusért vívott nagy harc minden szakaszán.

A nem szocialista országok munkásosztályának és dolgozóinak a militarizmus és az imperializmus agresszív politikája ellen vívott harca megnehezíti az imperialisták akcióit a világ többi alapvető forradalmi ereje ellen. Így az imperialista államok munkásosztályának haladó osztagai a kommunista pártok vezetésével, minden megtorlással dacolva, harcba viszik a tömegeket, hogy meghiúsítsák a kolonialista és neokolonialista politikát.

A kommunisták nagyra értékelik a tőkésországok munkásosztályának erőfeszítéseit, de ugyanakkor látják az ottani munkásmozgalom nehézségeit is. A munkásmozgalom sok tőkésországban még nem elég erős, különböző áramlatok osztják meg, jórészt az ökonomizmus, a klikk-szellem, a kispolgári nézetek befolyása alatt áll. Egészében véve azonban minőségi változásoknak vagyunk szemtanúi.

2. A KOMMUNISTA PÁRTOK-ERŐFESZÍTÉSEI A MUNKÁSOSZTÁLY ÖNTUDATÁNAK ÉS SZERVEZETTSÉGÉNEK FOKOZÁSÁÉRT

Bár a kommunista pártok objektíve a dolgozók és az egész társadalmi haladás érdekeit fejezik ki politikájukkal, befolyásuk és munkájuk eredményessége legfőként attól függ, milyen erők pozícióik a munkásmozgalomban, milyenek a kapcsolataik a munkásosztállyal. Másrészt viszont a munkásosztály harcának eredményessége, történelmi küldetésének teljesítése döntően attól függ, mennyire erős kommunista élcsapatának összeforrottsága, milyen mértékben tudja emelni a munkásmozgalom eszmei és szervezeti színvonalát. A kommunisták számot vetnek ezzel, s elsőrendű kötelességüknek tartják, hogy az egész munkásmozgalom érdekeit képviseljék, megmutassák ennek a mozgalomnak végső célját, politikai feladatait, és hogy megőrizték e mozgalom politikai és eszmei önállóságát.⁸

A munkásmozgalom fejlődésének objektív tényezői

A jobboldali és a „baloldali” opportunisták véleménye szerint a munkásosztály „belenőtt” a kapitalista rendszerbe, s elvesztette osztályjelleget. Azt állítják, hogy az „áruk ereje”, az egyéni jólét hajszolása megváltoztatta a munkásosztály társadalmi lényegét, a munkásokat egyszerű fogyasztókká tette, tulajdonosi vonásokat oltott beléjük.

Kétségtelen, a munkásosztály egyes csoportjaiban föllépnek ilyen tendenciák, vannak „közömbös”, „föl nem ébredt” rétegei a munkásosz-

⁸ Lásd *Lenin Összes Művei*. 4. köt. 348. old.

tálynak.⁹ S nem véletlen jelenségekről van szó. A munkásmozgalom fejlődésének ezekről a hajtásairól a későbbiekben lesz szó.

Azzal azonban nem lehet egyetérteni, hogy a mai munkásosztály „belenőtt” a kapitalista rendszerbe, megbékült vele, elvesztette harcos szellemét és szocialista távlatát. Éppen ellenkezőleg: a legutóbbi évtizedekben jelentősen emelkedett a munkások osztálytudata, s a munkás-ság leghaladóbb része mind célratörőbben harcol a kapitalizmusnak a szocializmussal való forradalmi fölváltásáért. Azt a tendenciát, hogy fejlődjék a munkásosztály harca a tőke hatalma ellen, a szocializmusért, elsősorban a munkásosztály társadalmi természete határozza meg, ez a tendencia objektíve következik a tőkés termelési mód lényegéből.

Ugyanakkor a kapitalizmus és az az egész helyzet, amelyben a tőkés-országok munkásosztálya él és harcol, ellentmondásokat szül. Egyes körülmények elősegítik a dolgozók öntudatának növekedését, mások viszont megnehezítik ezt.

Az előbbiekhöz tartoznak mindenekelőtt a kapitalizmus mélységi tendenciái, azok az ellentmondások, amelyek következtében elkerülhetetlenül fokozódik a tömegek kizsákmányolása és növekszik a politikai reakció. A kapitalizmus talaján fejlődő állammonopolista kapitalizmus és a tudományos-technikai forradalom szükségszerűen rontja a tömegek helyzetét, s növeli a kizsákmányoló rendszer ellen érzett gyűlöletük társadalmi töltését.

Az új körülmények között különösen nagyméretűvé válik a termelés koncentrációjának folyamata, ebből pedig az következik, hogy a vállalatokban egyre nagyobb munkástömegek koncentrálódnak. Megnövekszik a nagyvállalatok szerepe egy-egy ország életében, s ez tovább növeli a munkásosztály befolyását az összes nemzeti feladat megoldásában. Azzal, hogy napjainkban a munkásosztály a kapitalista társadalom legnépesebb osztálya lett, újabb lehetőségek nyílnak meg előtte arra, hogy teljesítse küldetését a forradalmi harc vezetőjeként. Mindez nagyban elősegíti osztályöntudatának fejlődését, s azt, hogy megértse igazi céljait és feladatait.

A tömegek életszínvonalának és iskolázottságának növekedése, a kultúrában való nagyobb (ez a tömegkommunikációs forradalomnak is köszönhető), bár továbbra sem kielégítő részesedése szintén elősegíti a

⁹ Lásd *Lenin Összes Művei*. 41. köt. 75. old.

munkások öntudatának növekedését. Ezzel kapcsolatban emlékeztetünk Lenin szavaira:

„Valamennyi ország munkásmozgalmának története azt mutatja, hogy a szocializmus eszméit a leggyorsabban és a legkönnyebben a munkások legrendezettebb helyzetben levő rétegei teszik magukévá. Főképpen közülük kerülnek ki azok az élenjáró munkások, akiket minden munkásmozgalom kitermelt, azok a munkások, akik meg tudják szerezni a munkástömegek teljes bizalmát, azok a munkások, akik teljesen a proletariátus felvilágosításának és megszervezésének szentelik magukat, azok a munkások, akik egészen tudatosan teszik magukévá a szocializmust . . .”¹⁰

Mélyreható következményekkel jár az a körülmény, hogy a legtöbb tőkésországban immár évtizedek óta léteznek, s nevelő munkát végeznek a tömegek között a kommunista pártok. Ma már a munkásmozgalom burzsoá ellenfelei is elismerik, hogy a marxizmus-leninizmus és a szocializmus eszméit a kommunisták munkája nyomán a dolgozók jelentős tömegei teszik magukévá.

A tömegek öntudatának növekedésére kedvezően ható objektív körülmények közé tartozik több nemzetközi tényező is: az erőviszonyok megváltozása a világban, a szocialista országok sikerei, példájuk növekvő ereje. Másfelől viszont az újabb világháború veszélye, az imperialista hatalmak és szövetségeseik agresszív gyarmati háborúi, a fasiszta és diktatórikus rezsimek kegyetlenkedései nagy ellenállást váltanak ki a tömegekben azzal a rendszerrel szemben, amely ezeket okozza.

A munkásosztály öntudatának fejlődésére bonyolult, ellentmondásos következményekkel járnak azok a strukturális változások, amelyeket a fejezet első részében tárgyaltunk. A munkásosztály sorainak gyarapodása egyrészt azzal jár, hogy tovább növekszik szerepe a társadalomban és a termelésben, s újabb lehetőségek nyílnak meg előtte a jogaiért, a szocializmusért vívott harcában. Másrészt a munkásosztály belső strukturájának bonyolultabbá válása, kispolgári tömegekkel való feltöltődése, növekvő „rétegződése” megkönnyíti, hogy a munkásideológiával szemben ellenséges nézetek és tendenciák hatoljanak be sorai közé, fo-

¹⁰ Lenin Összes Művei. 4. köt. 252. old.

kozza annak lehetőségét, hogy a burzsoázia befolyásolja a munkásosztály egy-egy rétegét.¹¹

A munkások osztályöntudatának fejlődését kétségkívül hátráltatja a monopóliumok szociális stratégiája. A burzsoázia napjainkban sok tekintetben új, álcázott formákban fokozza a munkások kizsákmányolását, s ezt a pénzügyi és adórendszer révén, az állami költségvetés újrafelosztásával válósítja meg. Az a körülmény, hogy manapság egyre kevésbé zsákmányolják ki a munkások fizikai energiáját, viszont mindinkább szellemi és pszichikai energiáját, ugyancsak megnehezíti sok munkásnak, hogy megértse a mai kizsákmányolás lényegét és arányait.

A munkásosztály öntudatának fejlődését bizonyos mértékben fékezi az is, hogy a burzsoázia részben alkalmazkodik a munkásosztály követeléseire, s engedményeket tesz neki (miközben valójában fokozza kizsákmányolását). Ezeket az engedményeket a burzsoázia úgy tünteti fel, mintha a kapitalizmus lényegében történt volna változás, s a dolgozók egy részében olyan illúziók születnek, hogy elviselhetően berendezhetik életüket a fennálló rend keretében, mellőzhetik a forradalmi változásokat, s elég, ha arra szorítkoznak, hogy a kapitalizmust részben megreformálják.

Továbbra is károsan hat a munkások osztályöntudatára a munkárisztokrácia, s főként a munkásbürokrácia. „Osztály-együttműködést” hirdető politikája azzal jár, hogy bizonyos mértékben állandósulnak a kapitalizmusról táplált illúziók.

Ugyanilyen irányú munkát folytat a monopóliumoknak alárendelt burzsoá propaganda, a tömegtájékoztatási eszközök kiterjedt hálózata.

Nagyon ellentmondásos következményei vannak e tekintetben a szociáldemokrata pártok tevékenységének. A szociáldemokrácia befolyása több országban bizonyos mértékben erősödött, s ez azt jelenti, hogy csökken a burzsoá reakciós ideológia közvetlen hatása, a dolgozókra. Másrészt a jobboldali szociáldemokrácia a dolgozók jelentős tömegeit az „osztálypartnerság” felé orientálja, gyöngíti a tömegek harcának politikai jellegét, e harcot trade-unionista irányba fordítja.

Egészben véve: a fejlett tőkésországokban – bár a munkásosztály jelentős része mind határozottabban halad az osztályharc, s ezen belül a

¹¹ Lásd részletesebben e fejezet következő alfejezetét, amely a munkásmozgalom egységének kérdésével foglalkozik.

tőke uralma elleni politikai harc útján – a munkástömegek széles rétegei még ma is a reformista és burzsoá ideológia követői. Ezek a munkások harcot folytatnak mindennapi érdekeikért, de még nem látják, hogy a kapitalista rendet meg kell dönteni. Ez a helyzet még azokban az országokban is, amelyekben az osztályütközetek a legnagyobb méreteket öltik. Franciaországban a választásokon a munkások 35–40 százaléka támogatja a kommunistákat, de csaknem ugyanennyi munkás szavaz a különböző polgári pártokra. Olaszországban is a munkások csaknem 40 százaléka támogatja a kommunistákat, körülbelül 15 százaléka a szocialistákat, egyharmada azonban a kereszténydemokratákat követi. Angliában és az NSZK-ban is a munkások jelentős része polgári pártokra adja szavazatát.

A kommunista pártok szerepe a munkások osztályöntudatának fejlesztésében

A gyakorlat teljesen igazolja azokat a fő megállapításokat, amelyeket a marxizmus–leninizmus a tömegek osztály-, majd pedig forradalmi öntudatának fejlesztéséért végzett nevelő munkára tett a tőkés világban. Ezek a következők:

A forradalmiság benne rejlik a munkásosztály társadalmi természetében. A forradalmiság azonban nem jelentkezik és fejlődik ösztönösen, önmagától. A munkásosztály társadalmi helyzete csak az objektív feltételeket teremti meg ahhoz, hogy a munkásosztály mint a legforradalmibb és legszervezettebb osztály cselekedjék. Döntő mértékben a marxista–leninista párt céltudatos munkájától függ, hogy a munkásosztály milyen tisztán látja a maga helyét a forradalmi harcban, a társadalomban, mennyire van tudatában történelmi küldetésének, mennyire kész küzdeni ennek teljesítéséért. A munkásmozgalom egymaga – s egész fejlődése ezt tanúsítja – nem alakítja ki a szocialista tudatot, ösztönösen csupán trade-unionista, reformista tudatot formál. A szocialista tudatot a marxista–leninista párt oltja bele a munkásosztályba. Ez pedig nem történik meg egyszer s mindenkorra. Minthogy a munkásosztály szüntelenül fejlődik, összetétele változik, a pártnak is naponta, állandóan folytatnia kell ezt a munkát.

Lenin tanítása szerint a kommunisták kötelessége, hogy józanul fi-

gyeljük „igenis az egész munkásosztály (és nemcsak az osztály kommunista élcsapata), igenis az egész dolgozó *tömeg* (és nemcsak a leghaladottabb emberei) öntudatának és felkészültségének *tényleges* állapotát”¹².

A marxista-leninista pártok a hatvanas évek végén, éppen a munkásosztály harcának erős föllendülése idején kezdtek nagy figyelmet fordítani arra, hogy fokozzák a dolgozók között végzett nevelő munkát, s akkor tárták föl, hogy nagy hiányosságok mutatkoznak a munkásosztály körében végzett munkájukban. Például Kanada Kommunista Pártjának 1969. évi XX. kongresszusa megállapította, hogy nagyon meggyöngült a pártnak a munkásosztály körében végzett nevelő munkája. Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának 1969. évi XIX. kongresszusa megállapította, hogy a kommunisták éppen csak elkezdték munkájukat az ipari munkásokra összpontosítani. A vállalatokban végzett pártmunka lanygulását állapította meg Belgium Kommunista Pártjának 1971. évi XX. kongresszusa. Az olasz, a francia, a német, az ausztriai és más kommunista pártok kongresszusai és plénumai hangsúlyozták, hogy határozottan javítani kell a munkásosztály nevelésére és szervezésére irányuló tevékenységet.

Mi az oka annak, hogy megelőzően csökkent a figyelem a munkásosztály nevelése iránt?

Ez elsősorban azzal függ össze, hogy a kommunisták túlbecsülték a munkásosztály objektíve adott forradalmiságát, s lebecsülték azt a munkát, amelyet a pártnak a munkástömegek forradalmi szellemű neveléséért céltudatosan végeznie kell.

Összefügg ez azzal is, hogy kiszélesedett a szocialista forradalom társadalmi bázisa. A kommunisták látták, hogy a munkásosztály szövetségeseivé szegődött más rétegek öntudatának színvonala sokkal alacsonyabb a munkások osztályöntudatának szintjénél, ezért sok esetben éppen az újabb rétegek nevelésére összpontosították erejüket, s ez olykor csökkentette a munkásosztály nevelésére fordított figyelmet.

Továbbá: a kommunisták arra törekedtek, hogy aktivizálják a munkásegységért folytatott harcot, kidolgozzák az egységes akciók platformját, s eközben gyakran kisebb gondot fordítottak saját osztályálláspontjuk tisztaságára. Úgy látszott, hogy így meggyorsul a forradalmi

¹² *Lenin Összes Művei*. 41. köt. 40. old.

erők felkészítésének folyamata. Ez azonban azzal a következménnyel járt, hogy meggyengült a nevelő munka a munkásosztály körében, s csökkent e munka hatékonysága és elvi színvonala. Mindezekről a hibákról és megszüntetésük módjáról bőven esett szó a legutóbbi időben a pártkongresszusokon és a munkásosztály kérdéseivel foglalkozó pártértekezleteken.

Amikor e nevelő munka fő módszereit, irányait és tartalmát meghatározzák, a kommunista pártok Lenin útmutatásaihoz igazodnak.

Lenin szerint a munkások között végzett sajátos nevelő munka igen fontos feladata annak tudatosítása a dolgozóknban, hogy érdekeik kibékíthetetlen ellentétben állnak az egész kapitalista társadalmi renddel. „Mi a teendő?” című munkájának több fejezetét a munkásosztály politikai nevelésének szentelte. Hangsúlyozta, hogy a kommunistáknak nem a trade-union titkár az eszményképe (bár lehet, hogy ez jól védelmezi a munkások mindennapi követeléseit), hanem a *néptribun*, aki reagálni tud az önkény és az elnyomás minden megnyilvánulására, bárhol történjék, bármely réteget vagy osztályt érintsen is. Az ilyen néptribun mindezeket a jelenségeket általánosítani tudja a rendőri erőszak és a kapitalista kizsákmányolás egységes képében, minden apróságot ki tud használni arra, hogy *mindenki előtt* kifejtse szocialista meggyőződését és demokratikus követeléseit, s *minden egyes emberrel* megértesse a munkásosztály felszabadító harcának világtörténelmi jelentőségét.¹³

Lenin hangsúlyozta, hogy

„a munkásosztály önmegismerése elválaszthatatlanul összefügg azzal, hogy a modern társadalom *valamennyi* osztályának kölcsönös viszonyáról alkotott elméleti . . . sőt, helyesebben: nem is annyira elméleti, mint inkább a politikai élet tapasztalatai alapján kialakult képzetek egészen világosak legyenek”¹⁴.

Továbbá:

„A munkástömegek tudata nem válhat igazi osztályöntudattá, ha a munkások nem tanulják meg konkrét és amellettt feltétlenül időszzerű (aktuális) politikai tények és események alapján, hogy *valamennyi* többi

¹³ Lásd *Lenin Összes Művei*. 6. köt. 80. old.

¹⁴ Ugyanott, 64. old.

társadalmi osztályt szemmel tartásuk szellemi, erkölcsi és politikai életük minden megnyilvánulásában . . .”¹⁵

Lenin rámutatott a kapitalista rend politikai leleplezésének szerepére, a kapitalista rendszer mélyreható átalakításával összefüggő pozitív alternatívák szerepére.

Mit jelent mindez a kommunisták számára ma?

Elsősorban arról van szó, hogy mélyrehatóbban és meggyőzőbben magyarázzák meg a munkásosztálynak saját szerepét, történelmi *küldetését*. Ebből a szempontból óriási jelentősége van annak, hogy a kommunisták megcáfolják azokat a burzsoá és opportunista téveszméket, amelyeket a tudományos-technikai forradalom körülményei között a társadalom strukturális változásainak következményeiről terjesztenek.

Az azt hirdető burzsoá, kispolgári, reformista, jobboldali és „baloldali” opportunistá koncepciók ellensúlyozására, hogy „eltűnt” a munkásosztály, és valamiféle határtalanul széles „középosztály” keletkezett, s hogy az új körülmények között a szocialista forradalomra nincs szükség, mivel szerepét a tudományos-technikai forradalom veszi át stb.: a kommunista pártok megmagyarázzák, hogy a munkásosztályban bekövetkezett változások szakmai, nem pedig osztályjellegű változások, s ezek nem csökkentik, hanem éppen megnövelik a munkásosztály társadalmi szerepét és lehetőségeit. A kommunisták rávilágítanak arra, hogy bármilyen jelentős is a diákság és az értelmiség monopóliumellenes harca, radikalizmusuk a munkásosztály nélkül nem válik politikai erővé, a munkásosztály vezetése nélkül nem lesznek képesek sikeresen harcolni a társadalom átalakításáért.

A munkásosztály politikai öntudatának fejlesztésében másik nagyon fontos feladat a kizsákmányolás új formáinak a feltárása, s ennek alapján annak megmutatása, hogy *továbbra is csökken a munkások részesedése az általuk termelt értéktöbbletből*.

Ebből a szempontból nagy jelentőségű az az elméleti munka, amelyet a kommunisták a hatvanas években végeztek avégett, hogy feltárják az állammonopolista kapitalizmus és társadalmi stratégiája lényegét, valamint a tudományos-technikai forradalom befolyását a munkásmozgalomra.

¹⁵ Ugyanott.

A kommunista pártok munkájában jelentős helye van annak is, hogy megmagyarázzák a dolgozóknak anyagi helyzetük lényegét. A kommunisták megvilágítják, hogy mindazt, amit a dolgozók elértek, csakis harc árán vívták ki, s hogy a munkásosztály vívmányait csökkenti vagy semmivé teszi az áremelkedés, az infláció stb. A kommunisták egy-egy vállalat, város vagy körzet szemléltető példáján bizonyítják be, hogy valójában növekszik a szakadék a tömegek valóságos szükségletei és e szükségletek kielégítése között. Ezen az úton rávezetik a dolgozókat arra a következtetésre, hogy tovább kell mélyíteni az osztályharcot, fokozni kell a munkásosztálynak a tőkére kifejtett nyomását.

A kommunisták arra törekszenek, hogy ez irányú felvilágosító munkájuk konkrét és meggyőző legyen. Minden megfelelő alkalmat fölhasználnak arra, hogy a tömegek előtt alaposan föltárják nehézségeik lényegét, s ezek közvetlen összefüggését a kapitalista rend létezésével. Amikor például 1969-ben 20 millió olasz dolgozó mozdult meg, hogy követelje a lakáshelyzet megjavítását, a kommunisták feltárták azt a mechanizmust, ahogy a burzsoázia a lakáshiányt a saját meggazdagodására kihasználja. Rávilágítottak arra, hogy több és olcsóbb lakás csak úgy lesz Olaszországban, ha megszüntetik a telekspekulációt, megszabják a lakbér felső határát, s állami programot fogadnak el olcsó lakások építésére stb.

A kommunisták nevelő munkája csak akkor lesz eredményes, ha fel tudják tární és a gyakorlatban meg tudják teremteni a dolgozók napi követeléseikért vívott harc kapcsolatát a szocializmusért folytatott küzdelemmel. A demokráciáért vívott harc objektíve a szocializmusért folytatott küzdelem alkotórésze, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy csak akkor vezet forradalomra, ha a kommunisták a gyakorlatban össze tudják kapcsolni a konkrét demokratikus követeléseket a szükségeszerű szocialista távlattal.

A tömegek saját politikai tapasztalataik alapján nem értik meg egyszerre és maguktól, hogy a szocializmusra mint a kapitalizmus alternatívájára szükség van. A munkások a napi követelésekért vívott konkrét harc példái nyomán jutnak először arra a következtetésre, hogy a kapitalizmus képtelen arra, hogy a problémákat a munkások érdekében oldja meg, s majd csak ezután gondolkoznak el azon, hogy mi is hát a teendő. Erre a kérdésre a válasz nem születik meg magától. A kapitalista viszonyok között szerzett tapasztalataik nem győzhetik meg a töme-

geket a szocializmus előnyeiről, hiszen a szocializmusról nagyrészt csak hallomásból tudnak. Ráadásul a burzsoá propaganda eltorzítja a szocialista országokban fennálló helyzetet, ahogy csak tudja. Éppen a kommunistákra hárul a feladat, hogy mindenekelőtt a dolgozók legöntudatosabb része előtt tegyék világossá az új, szocialista rend szükségességét.

Az életben természetesen egyidejűleg megy végbe annak a meggyőződésnek kialakítása, hogy a kapitalizmus történelmileg idejét múlta, s hogy át kell adnia helyét a szocializmusnak. Azt a tényt feltárva, hogy a kapitalizmusban a létfontosságú szociális kérdések nem oldhatók meg a tudományos-technikai forradalom nyomán sem, pedig ez objektíve megnyit minden lehetőséget az ember növekvő anyagi és szellemi szükségleteinek kielégítéséhez, a kommunisták világosabban leleplezhetik a kapitalista rendszer népellenes jellegét, s azt, hogy képtelen megoldani a tömegeket nyugtalanító kérdéseket. A kommunisták előtt tehát megnyílik a lehetőség, hogy meggyőzzék a tömegeket: csak a szocializmus oldhatja meg e kérdéseket.

Eközben a kommunista pártok nagy gondot fordítanak arra, hogy népszerűsítsék a valóságos szocializmust, amely sikeresen oldja meg a fontos szociális kérdéseket, biztosítja a dolgozók cselekvő részvételét a termelés irányításában, az egész társadalmi életben, s a tudomány és a technika minden vívmányát a dolgozók szolgálatába állítja. A szocialista országok külpolitikai sikerei újabb érveket adnak a kommunistáknak, hogy megbizonyítsák: a szocializmus a dolgozók létérdekeit szolgálja.

A valóságos szocializmus védelme, a szovjetellenesség és az antikomunizmus erélyes visszaverése a kommunistáknak nemcsak internacionalista kötelességük, hanem kezükben a munkásosztály és minden dolgozó politikai öntudatának nevelési eszköze is. Georges Marchais az FKP Központi Bizottságának az SZKP XXIV. kongresszusán mondott üdvözlő beszédében ezt mondta:

„A szovjetellenesség bármilyen formában jelentkezzék és bárhonnan eredjen is, bűn a munkásosztály és a népek érdekei ellen. A legelszántabban harcolunk és fogunk harcolni ellene mindenkor.”¹⁶

Az osztályöntudat fejlesztésében nagy szerepük van azoknak a szolidaritási kampányoknak, amelyeket a népek felszabadító harcának támogatására, a reakció áldozatainak védelmére stb. szerveznek. A kom-

¹⁶ Privetsztvija XXIV szjezdu KPSZSZ. 289. old.

munisták a szolidaritási kampányokat szorosan összekapcsolják a kapitalista rendszernek, s a demokratikus szabadságjogok elnyomására, a népek függetlenségének megsértésére törő politikájának bírálataival, s ezzel határozottabb osztályjelleggel adnak e kampányoknak. A szolidaritási kampányok nevelő hatását fokozza az, hogy fölébresztik a politika iránti érdeklődést azokban is, akik távol állnak tőle. Gus Hall találó meghatározása szerint az internacionalizmus az osztályharc legforradalmibb alkotóeleme.

A kommunista pártok felfogása szerint differenciált nevelő munkát kell végezni a munkásosztály körében, számolni kell minden rétegének sajátosságaival. A munkás-osztályöntudat kialakításának folyamatát megnehezíti, hogy a munkásosztály nem egynemű, s egyes rétegeinek fejlettségi színvonala különböző. A munkásosztály egyes osztagai között az eszmei-pszichológiai különbség, a munkafeltételek és az életforma kiegyenlítődésének tendenciája ellenére, a tudományos-technikai forradalom körülményei között is fennmarad.

Lenin a munkásosztályt csoportokra osztotta attól függően, hogy milyen színvonalú az öntudatuk, s mennyire képesek a szervezett, önálló harcra. Véleménye szerint a munkás fogalmát oly módon kell meghatározni, hogy csak azok tartozzanak e fogalom körébe, akik az életben elfoglalt helyzetüknél fogva valóban el kellett hogy sajátítsák a proletár gondolkodásmódot.¹⁷ Rámutatott arra, hogy az ipari proletariátusnak van a legfejlettebb és legszilárdabb osztályérzéke, másoknál jobban látja saját helyzetét, s a legkövetkezetesebben harcol a kapitalizmus ellen. A mai körülmények között ipari proletariátuson elsősorban a nagyvállalatok munkásait kell érteni, akiknek szerepe a társadalmi életben erősen megnövekedett. Ők testesítik meg legjobban azokat a tulajdonságokat, amelyek az egész munkásosztály forradalmiságát és történelmi küldetését meghatározzák. Ezért az ipari munkások tudják és kötelesek befolyásukkal fejleszteni a többi munkás osztályöntudatát. Mindazonáltal nevelni kell őket, hogy erősödjék felelősségérzetük a munkásosztály öntudatának és egységének fejlesztéséért. A kommunista pártok éppen ezért nagy figyelemmel vannak az ipari munkásokra, miközben rájuk építenek, s legfőként közülük toborozzák soraikba az utánpótlást.

¹⁷ Lásd *Lenin Művei*. 33. köt. Szikra 1953. 250. old.

Napjainkban a bér munkások minden rétege egyre jobban bekapcsolódik a monopóliumok elleni harcba. Bár ez elősegíti osztályöntudatuk fejlődését, még nehezebbé teszi politikai nevelésüket. Lenin hangsúlyozta, hogy a bér munkások újabb és újabb rétegeit állandóan tanítani kell. Kiváltképpen így van ez azokkal az új munkásrétegekkel, amelyek a legmodernebb iparágakban dolgoznak. Ezek a munkások a legképzettebbek, a legjobban ellátottak, de osztályöntudatuk gyakran alacsony színvonalon áll.

Nagy figyelemmel kell lenni az ifjómunkásokra, akiknek aránya jelentősen megnövekedett. Politikai nevelésüket megnehezíti, hogy nincs tapasztalatuk a politikai harcban. Nagyon érzékenyek azonban a monopóliumoknak érdekeik ellen intézett támadásaira. Ez lehetőséget ad arra, hogy a kommunisták fokozzák befolyásukat rájuk. A burzsoázia viszont éppen ezért törekszik arra, hogy az ifjómunkásokat a nagy ipari központoktól távol eső új körzetek nagyvállalataiban osszpontosítsa, ott, ahol nincs hagyományos szakszervezeti mozgalom, tehát könnyebben lehet politikailag közömbösíteni őket. A kommunista pártoknak tehát erősíteniük kell munkájukat az új ipari körzetekben.

A munkásifjúság követeléseinek konkrét kidolgozásával nagymértékben fokozni lehet az ifjómunkások aktivitását. Például Dániában a kommunista párt kezdeményezésére először megteremtették a szakmunkástanulók egyes csoportjainak akcióegységét, majd létrehozták a Dániai Szakmunkástanulók Országos Szervezetét. E szervezet harcol a szakmai képzés elavult formái ellen, a tanulás jogáért, a lakásért, a vezetésben való részvételért, sok ifjúsági akciót kezdeményez (köztük a más országok forradalmi erőivel való szolidaritási akciókat), újságot ad ki, ifjúsági találkozókat, „akcióheteket” stb. rendez.

Nehéz feladat a kisüzemben dolgozó munkások nevelése; pedig ők még a fejlett tőkésországokban is a munkásosztálynak körülbelül egyharmadát teszik ki. Sok körülmény nehezíti nevelésüket, legfőként az, hogy helyzetük szorosan összekapcsolódik a kisvállalkozóéval, s ennek a kapcsolatnak az alapján a vállalkozó erős befolyással van rájuk. Ráadásul a kisüzemekben gyakran még szakszervezet sincs, kommunista párt-szervezetről nem is szólva.

Sok európai országban nagy számban dolgoznak úgynevezett vendégmunkások. A burzsoázia arra törekszik, hogy felhasználja őket az illető ország munkásosztályának presszionálására. S bár a vendégmunkások

osztályöntudatának színvonalában nagy különbségek vannak, ha a kommunista párt megfelelő munkát végez közöttük (tanulságos ebben a tekintetben a Francia Kommunista Párt tapasztalata), akkor ezek a munkások képesek lesznek arra, hogy cselekvően részt vegyenek az illető ország munkás- és demokratikus mozgalmában. A pártszervezetek bevonják a vendégmunkásokat a sztrájkokba és a harc más formáiba, arra törekednek, hogy a munkáskollektívák életének teljes jogú részeseivé tegyék őket.

A kommunista pártok munkája a vállalatokban

A kommunista pártok a munkások osztályöntudatának fejlesztésében tehát sokféle módszerrel és formával élnek. Ez a munka nyilván csak akkor lehet eredményes, ha a pártnak olyan szakosított szervezeti hálózata van, amelyik céltudatosan foglalkozik vele. A kommunisták a tömegek nevelése érdekében mindenekelőtt a vállalatokban végeznek gondos szervező munkát.

Lenin már 1902-ben kiadta a harci jelszót: „Legyen minden gyár a mi erődünk.”¹⁸ A bolsevik párt átvette és valóra váltotta e jelszót, s ez volt egyike azoknak a döntő tényezőknek, amelyek biztosították a forradalom győzelmét Oroszországban. Ma ugyanezt a jelszót követik a marxista-leninista testvérpártok.

A kapitalista vállalatokban a pártmunka feltételei mindenkor nagyon nehezek voltak, s változatlanul nehezek ma is. Magának a munkafolyamatnak a jellege, intenzitása és feszítettsége, a munkahely és a lakóhely közötti nagy távolság egyaránt megnehezíti ezt a munkát. A vállalati vezetők pedig mindent megtesznek avégett, hogy a vállalat területén forradalmi szellemű politikai munka ne folyjék. A tőkésországok többségében a mai napig is érvényben vannak azok a rendelkezések, amelyek formálisan megtiltják a politikai pártok működését a gyárakban és üzemekben. A vállalatok vezetői viszont ideológiailag intenzíven befolyásolják a dolgozókat. Ezt szolgálják például üzemi, vállalati lapjaik, amelyek az „osztálybéke” szellemét terjesztik.

A hidegháború éveiben a vállalatokban végzett kommunista nevelő

¹⁸ Lenin Összes Művei. 7. köt. Kossuth Könyvkiadó 1965. 15. old.

munka számos országban visszaesett, sok pártalapszervezet megszűnt, mert a kommunistákkal szemben megtorlásokat alkalmaztak, s elbocsátották őket politikai munkájuk miatt. Ehhez hozzájárult az is, hogy abban az időszakban sok kommunista olyan illúziókat táplált, hogy a vállalatok falain kívül is kellőképpen hathatnak a munkásosztályra, ha országosan folytatják tevékenységüket a lakóhely szerinti pártalapszervezetek útján.

Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején a tőkésországokban dolgozó kommunista pártok már kezdtek sokkal nagyobb gondot fordítani a vállalati pártmunkára. A Francia Kommunista Párt 1961. évi XVI. kongresszusának határozatai szerint az üzemi pártsejtek feladata abban áll, hogy „végrehajtsák a párt politikáját, hogy terjesszék eszméinket és minden felmerülő kérdésben javasolják az általunk kidolgozott megoldást, hogy az üzemi sajtó segítségével verjék vissza a vállalkozók ideológiai támadását, arra mozgósítva a dolgozókat, hogy harcoljanak a békéért, a demokratikus szabadságjogokért, a győzelemhez szükséges egységért”¹⁹. A Francia Kommunista Párt 1962-ben országos értekezletet rendezett az ipari vállalatokban kifejtett pártmunka megvitatására. A párt szervezeti szabályzata megszabja, hogy a kommunistáknak elsősorban a gyári pártsejtekben kell dolgozniuk.

Az Olasz Kommunista Párt szervezeti szabályzata szintén kimondja: „... a párttagok nagyon fontos kötelessége, hogy részt vegyenek munkahelyük pártsejtjeinek tevékenységében...” Az OKP a legutóbbi másfél évtizedben rendszeresen tart értekezleteket külön a kommunista munkások részére, s ezeken részletesen megvitatják a vállalatokban végzett pártmunkát.

A latin-amerikai országok kommunista pártjai, így kivált Uruguay és Argentína kommunista pártja fokozott figyelemmel kísérik a közvetlenül a vállalatokban végzett pártmunkát.

A kommunista pártok hangsúlyozzák, hogy olyan körülmények között, amikor erősödnek az állammonopolista folyamatok, éppen a vállalat válik a politikai harc legfontosabb hídfőállásává. A munkásosztály létszámának és politikai szerepének növekedése a társadalomban még az eddiginél is szükségesebbé teszi a munkahelyi pártmunka kiszélesítését. A munkásosztály különböző rétegeiben az osztályöntudat emelése

¹⁹ Béke és Szocializmus, 1961. 12. sz. 83. old.

érdekében folytatott ideológiai, politikai és szervező pártmunka fő feladata az, hogy fokozza a kommunisták befolyását a vállalatokban. Napjainkban ettől függ a pártok fejlődése.

Amikor a vállalati pártmunka nehézségeit tárgyalják, nemegyszer fölteszik ezt a kérdést: nem lenne-e jobb, ha a vállalatokban a pártmunkát a szakszervezetek révén végeznék, annál is inkább, mert a szakszervezetek kivívták azt a jogot, hogy gyűléseket tarthassanak, s más lehetőségeik is vannak? A szakszervezetek valóban jelentős munkát fejtenek ki a munkások körében, s ebből a kommunisták cselekvően kiveszik részüket. De bármilyen nagy munkát végezzenek is a szakszervezetek, nem helyettesíthetik a pártszervezetet. Ezért a kommunista pártok megkövetelik, hogy pártszervezeteik közvetlenül foglalkozzanak a munkásosztály különböző rétegeivel.

A kommunista pártok igyekeznek mind nagyobb számban bevonni a munkásokat a tömegmegmozdulásokba. Ezek nemcsak a burzsoázia kényszerítésének eszközei; gyarapítják a munkások politikai tapasztalatait, erősítik osztályöntudatukat. Az osztályharc folyamán a különböző munkásrétegek, a különböző politikai nézetű és pártállású dolgozók tudatára ébrednek közös érdekeiknek, a monopóliumok elleni akcióegységük és következetes harcuk jelentőségének. Lenin ezt mondta: „Csakis a harc neveli a kizsákmányolt osztályt, csakis a harc tárja fel előtte erejének nagyságát, bővíti látókörét, fokozza képességeit, világosítja meg elméjét, kovácsolja ki akaratát.”²⁰

Jóllehet a kommunista pártok a pártmunkát nem helyettesíthetik a szakszervezeti munkával, fontos kötelességüknek tartják, hogy részt vegyenek a szakszervezetek munkájában. A szakszervezetek a munkásosztály legnagyobb tömegszervezetei, s lehetővé teszik, hogy a kommunisták közvetlen kapcsolatba kerüljenek a dolgozók tömegeivel.

Amikor a kommunisták síkraszállnak azért, hogy a szakszervezetek minél határozottabban védjék a munkások és az alkalmazottak érdekeit, egyúttal nagyobb célt is kitűznek: a szakszervezeteknek harcolniuk kell azért a jogért is, hogy a munkások ellenőrizhessék a burzsoázia gazdasági és szociális politikáját. A munkásellenőrzés jogát a burzsoázia mindenkor megtagadta a munkásosztálytól, s ebben a harcban a munkások és a vállalkozók élesen szemben állnak egymással.

²⁰ *Lenin Összes Művei.* 30. köt. 300. old.

A kommunisták figyelmeztetnek arra, hogy a döntéshozatalban való részvétel jogának nem szabad az igazgatásban való „társrészvétellé” válnia, nehogy ennek ürügyén integrálják a munkásokat az állammonopolista rendszerbe. A burzsoázia kész bővíteni a munkásosztály képviselőit, a szakszervezeti jogokat, de csak akkor, ha a munkásosztály „osztozik vele a felelősségben”, vagyis az osztály-együttműködés útjára lép. A kommunista pártok kiváltképp jelentősnek tartják az *üzemi demokrácia* bővítését, amely a dolgozók demokratikus vívmányainak alkotó része. Nem az osztálypartnerság, hanem az osztályharc, nem az osztályöntudat tompítása, hanem a fejlesztése a cél: így látják ezt a kérdést a marxista-leninisták.

A tőkésországok kommunistái kitartó harcokban, mindennapi nehéz munkában, lépésről lépésre oldják meg az olyannyira fontos feladatot: a munkásosztály öntudatának fejlesztését, szervezettségének növelését.

3. A KOMMUNISTA PÁRTOK A MUNKÁSOSZTÁLY EGYSÉGÉÉRT

Lenin ezt tanította:

„A munkásosztály egysége nélkül a munkásosztály harca nem lehet sikeres.”²¹

Ma azonban a tőkésországokban a munkásmozgalom nem egységes. A munkások egy része a kommunistákat, más része a szocialistákat követi, némelyek különféle balos (trockista, anarcho-szindikalista, maoista stb.) csoportokat és szervezeteket támogatnak, s nem kevesen burzsoá, egyebek között katolikus pártok befolyása alatt állnak. Az ázsiai, afrikai, latin-amerikai országokban kispolgári pártok befolyásolják jelentős mértékben a munkásosztályt. A munkásosztály egy része pedig egyáltalán nem vesz részt a politikai harcban. Sok vereséget okozott a múltban, sok nehézség okozója ma is a munkásmozgalom sorainak ez a megosztottsága, a nemzetközi együttműködés hiánya a munkásosztály különböző pártjai és szervezetei között.

A munkásegység megteremtése a nemzetközi kommunista mozgalom egyik legfontosabb feladata. Javarást ennek a feladatnak a megoldá-

²¹ Lenin Összes Művei. 23. köt. Kossuth Könyvkiadó 1969. 204. old.

sa határozza meg a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért folytatott küzdelem távlatait. Az egész munkásság egységes osztályerővé kovácsolása a kommunista stratégia és taktika egyik alapelve.

A munkásosztály megosztottságának okai és egyesítésének lehetőségei

A munkásosztály megosztottsága nem véletlen jelenség, nem ideiglenes, átmeneti körülmények hatására következett be. Okozói részben azok az objektív körülmények, amelyek közepette a kapitalizmusban és még inkább az imperializmusban a munkásmozgalom fejlődése végbemegy, részben pedig szubjektív tényezők, különféle politikai és osztályerők hatásai.

A megosztás tendenciáját elsősorban maga a magántulajdon uralma, bomlasztó hatása, rejtett és nyílt nyomása idézi elő a munkásosztály körében. Éppen ez az oka annak, hogy a munkásosztály heterogén összetétele következtében soraiban szociális és politikai helyzetük szerint különböző csoportok keletkeznek, különböző politikai áramlatok bontakoznak ki.

A munkásmozgalom megosztottságát előidéző tényezők közé tartozik az is, hogy a tőkésországokban a munkásoknak bizonyos kiváltságos rétegei alakulnak ki: létezik az úgynevezett munkásarisztokrácia és a munkásbürokrácia. Ez utóbbiak a szociáldemokrata pártok és a reformista szakszervezetek vezetői és funkcionáriusai, akik a munkások képviselőiként a helyi és a központi hatalmi szervekben, a különféle vállalati tanácsokban és bizottságokban, a monopóliumok és az államosított iparágak igazgatóságaiban foglalnak helyet.

A magántulajdon uralmának körülményei között a munkások sokszor arra kényszerülnek, hogy harcoljanak egymással a munkaerőpiacon, a munkahely megszerzéséért és megtartásáért, a jobban fizetett, kevésbé kimerítő munkáért stb. Ez a harc, amelyet a munkaerő áruba bocsátásának kényszere idéz elő, ugyancsak a munkások megosztottságát okozó objektív tényezők közé tartozik.

A munkások közötti különbségek fokozódásának, a burzsoá befolyás erősödésének lehetőségeit megnöveli, hogy a munkásosztály soraiba új elemek áramlanak be. A tőkésországokban állandó jelenség a kistulaj-

donosok, legfőként a parasztok nagy tömegeinek gyors tönkremenése. Ezek a tönkrement kispolgári elemek feltöltik a munkásosztály sorait, és kispolgári, opportunista nézeteket hoznak magukkal. A kispolgári befolyás érvényesül annak következtében is, hogy a munkásosztályt kistulajdonosok tömege veszi körül.

A munkásmozgalom megosztásának, sőt időnként e megosztottság elmélyülésének bizonyos feltételeit teremtik meg a nemzeti és a nemzeti-vallási különbségek. Köztudomású, milyen nagy nehézséget okoz az Egyesült Államok és néhány más ország munkásmozgalmában a fehér és a színes bőrű munkások egymáshoz való viszonya. Jó néhány országban (Indiában, Pakisztánban, Írországban és másutt) mélyreható vallási ellentétek osztják meg a munkásokat. A mohamedán, illetve a katolikus vallás erős befolyása több államban (a Közel-Keleten, Latin-Amerikában) időről időre erősen megzavarja a hívők és nem hívők viszonyát. Egyes térségekben nemzetiségi ellentétek törnek ki. Több fejlett kapitalista országban a helybeli munkások és a „vendégmunkások” viszonya okoz nagy nehézségeket.

A munkásosztály megosztását előidéző objektív tényezők mellett szubjektív tényező is van és hat, mégpedig ugyanabban az irányban.

A munkásegység legfőbb ellensége a burzsoázia, a monopoltőke. A burzsoázia jól tudja, milyen veszélyes rá nézve a munkásosztály egysége, ezért mindent elkövet, hogy megakadályozza a munkások összefogását. A munkásosztállyal szemben alkalmazott stratégiájának az a lényege, hogy a munkások egyik részét szembeállítja a másikkal, s így harcot vált ki a munkásosztály politikai áramlatai és pártjai, elsősorban a kommunisták és a szocialisták között.

A burzsoázia lekenyerezi a munkások egy részét, magasabb munkabért ad nekik, s az átlagosnál kedvezőbb élet- és munkakörülményeket teremt számukra azzal a szándékkal, hogy a kiváltságos csoportok elszigetelődjenek a többi munkástól, megbékéljenek a fennálló renddel, és lemondjanak a forradalmi harcról.

A burzsoázia felhasználja a munkásmozgalom megosztására a munkásburokráciát. Különféle zsíros állásokkal, magasabb munkabérekkel és más módon is igyekszik lekenyerezni ezeket a „munkásmozgalmi hivatalnokokat”, hogy saját ügynökeiként használhassa fel őket a munkásosztály soraiban.

A munkásmozgalom megosztásának igen fontos ideológiai eszköze az antikommunizmus. A burzsoázia minden tömegtájékoztatási eszközt (rádió, televízió, film, sajtó) felhasznál a kommunisták rágalmazására, ideológiájuk és politikájuk befekettítésére. A burzsoá ideológusok meghamisítják a Szovjetunióban és a többi szocialista országban lezajlott szocialista forradalom és az ott végbemenő szocialista építőmunka történetét, s váltig ijesztgetik a dolgozókat a polgárháború, a tömeges pusztulás, a nyomor, az éhínség és a nélkülözések borzalmaival, mondván, hogy ezek a „kommunista forradalom” elkerülhetetlen következményei.

Jó néhány országban a munkások körében számottevő a befolyásuk a kispolgári pártoknak. Ez a befolyás az iparilag fejletlen vagy közepesen fejlett országokban a legnagyobb, mert ott túlsúlyban van a kispolgári lakosság, s a kispolgári pártok fontos szerepet töltenek be a politikai életben.

A munkáosztály megosztottságának előidézője nem utolsósorban a munkásegység belső ellenségeinek, a munkáosztály soraiban föllelhető jobboldali és „baloldali” opportunistáknak a tevékenysége is. A munkásegység legfőbb belső ellenségei a szociáldemokrata pártok és a reformista szakszervezetek jobboldali vezetői.

A szociáldemokrata pártok jobboldali vezetői arra hivatkozva próbálják igazolni a kommunistákkal való együttműködés megtagadását, hogy napjainkban állítólag nincs, ami összefűzné a szocialistákat a kommunistákkal. Ezért elvetik „bármiféle egységfront megeremtésének gondolatát és a kommunista pártokkal való politikai együttműködés bármely más formáját”. Így nyilatkoztak a Szocialista Internacionálé vezetői 1956-ban hozott „Szocializmus és kommunizmus” című határozatukban, válaszul az SZKP XX. kongresszusának felhívására, s ezt az álláspontjukat megerősítették a Szocialista Internacionálé 1962. évi programnyilatkozatában és 1969-ben megtartott IX. kongresszusának határozatában.

A kommunista mozgalomban a jobboldali opportunisták elősegítik a szociáldemokrata vezetők manővereit azzal, hogy ténylegesen a kommunista pártok szociáldemokratizálása mellett vannak, és csökkentik a kommunista pártok harc készségét.

Az ultrabaloldali elemek (trockisták, maoisták és mások), valamint egyes kommunista pártok szektás erői is megnehezítik a munkásegység

megvalósítását. Ha más is a kiindulópontjuk, voltaképpen javarészt a jobboldali szociáldemokraták érvelésével szegülnek szembe a munkásegységgel: azt állítják, hogy a forradalmárok és a szociáldemokraták között semmiféle együttműködés nem lehetséges, a szociáldemokrata pártokkal és tagjaikkal szemben az egyedüli helyes politika az állandó, kíméletlen, kompromisszum nélküli harc.

A munkásegység megteremtésének útjában álló nehézségeket – ahogy ezt a kommunisták önkritikusan elismerik – nemegyszer tetézik a kommunista pártok hibái. Nem mindig a megfelelő úton és módon küzdenek ezért az egységért, nem mindig tudnak helyes magatartást kialakítani és tanúsítani más munkáspártokkal szemben.

A tőkésországokban fennálló helyzet tehát azt mutatja, hogy a munkásosztály megosztottságát mélyreható okok idézik elő. Ezért nem sikerült mindmáig kiküszöbölni e megosztottságot, jóllehet a kommunisták hosszú ideje küzdenek ellene. A kommunista pártok behatóan és sokoldalúan tanulmányozzák e megosztottság okait, s minden nehézség és kedvezőtlen mozzanat figyelembevételével alakítják ki stratégiájukat és taktikájukat.

A munkásmozgalom megosztottsága a tőkésországokban minden nehézséggel együtt sem megmásíthatatlan és leküzdhetetlen. A munkások egyesítését akadályozó tényezők mellett vannak olyan erők is, amelyek elősegítik ennek a célnak az elérését.

A munkások egységének objektív és legszilárdabb alapja az, hogy mindannyian egyazon osztályhoz tartoznak: a bérmunkások osztályához, melynek tagjai abból élnek, hogy munkaerejüket eladják a tőkésnek, mert nincs termelési eszközük. A munkásokat – magasabb és alacsonyabb bérűeket, szakképzetteket és szakképzetleneket egyaránt – a tőkésék zsákmányolják ki. Ezért – jóllehet anyagi helyzetüket és nézeteiket tekintve jelentős különbségek vannak köztük – *objektív érdekük az egység*, amelynek erejével enyhíteni tudják, majd megszüntetik a ki-
zsákmányolást.

A kapitalizmus objektív fejlődési tendenciái, a tőkés gazdaság éleződő ellentmondásai, amelyeket csak súlyosbítanak a tudományos-technikai forradalom következményei, továbbá a burzsoázia kísérletei arra, hogy mindezt a dolgozó tömegekre hárítsa, arra vezet, hogy kiéleződik a munkásosztály és a burzsoázia közötti harc, s fejlődik a munkások egysége és összeforrottsága.

Napjainkban – amint erre már rámutattunk – még az úgynevezett demokratikus országok burzsoáziája is arra törekszik, hogy korlátozza a nép, a szakszervezetek, a munkáspártok jogait. A reakció sok országban nyílt államcsínyeket hajtott végre, katonai diktatúrákat és fasiszta rezsimet hoz létre. Az uralkodó osztályok politikájának ezek a demokráciaellenes törekvései erősen veszélyeztetik a munkások érdekeit, ezáltal fokozzák az egységre való törekvést.

A munkásegységet elősegítő fontos politikai tényező, hogy mind nagyobb tömegek ébrednek rá az imperializmus agresszív politikájának veszélyére. Sokszor megmutatkozott, hogy amikor az imperialisták agresszív akciókat készítettek elő és hajtottak végre, akkor a „szovjet fenyegetést”, a „kommunista veszélyt”, a „vörös imperializmust” emlegették, hogy így álcázzák tetteiket. A burzsoá propaganda hatására a tőkésországokban sok ember nem látta, sok munkás sem ismerte fel az Egyesült Államok és más nyugati hatalmak külpolitikai irányzatának lényegét. Az utóbbi években azonban a helyzet erősen megváltozott e tekintetben is: a Szovjetunió és a többi szocialista ország békeszerető politikájának hatására a tőkésországok munkásai egyre világosabban látják, hogy a szocialista világrendszer felől semmiféle veszély sem fenyegeti a népek szabadságát és a békét, s azt is felismerik, hogy a veszély forrása az imperializmus. Ennek nyomán erősödik a törekvés a munkásosztály összefogására a békéért, a feszültség enyhítéséért és az államok békés együttműködéséért a háború ellen folytatott harcban.

A különböző politikai irányzatokat követő munkások összefogásának egyik ösztönzője az a törekvés, hogy erősítsék a nemzeti függetlenséget, harcoljanak a külföldi tőke túlsúlya, a neokolonializmus politikája ellen. Ezek a feladatok főként az Ázsia, Afrika és Latin-Amerika országaihoz tartoznak, ahol a demokratikus és munkásmozgalom egyik legfontosabb feladata az, hogy harcoljon az imperializmussal és a neokolonializmussal. Ezek a kérdések azonban sok fejlett tőkésországban is főként az időszerűek. Az amerikai tőke túlsúlya, az amerikai támaszpontok fenntartása és az amerikai csapatok jelenléte elleni küzdelem áll fontos feladatként Anglia, Olaszország, Belgium, Spanyolország, Japán és más országok munkásai előtt.

Tudni való, hogy a munkásegységet kedvezően befolyásoló objektív tényezők önmagukban nem elegendők a munkásosztály megosztottságának megszüntetésére. Minthogy a burzsoá politika célja a haladó erők megosztása, ezért velük szemben a munkásosztály egységre törekvő erőinek még határozottabb és célratörőbb politikát kell folytatniuk.

A munkásegység legfőbb és legkövetkezetesebb ereje a nemzetközi kommunista mozgalom. A nemzetközi burzsoázia stratégiájával – amely a munkásmozgalom megosztására és az egyes részek között támadt ellenségeskedés fenntartására és fokozására törekszik – a kommunista pártok saját stratégiájukat állítják szembe. Ennek lényege: harc a munkásosztály egységéért az osztályharc elvei alapján, az egyes munkáspártok és munkásszervezetek között fennálló ellenségeskedés és versengés megszüntetéséért – azért, hogy a munkások tartósan együttműködjenek mind a közvetlen céloknak, mind pedig a munkásmozgalom végső céljainak eléréséért.

A kommunisták küzdelme a munkásegységért nem valami ideiglenes, átmeneti, konjunkturális mozzanat, amelyet csak a mai politikai és osztály-erőviszonyok, a nemzetközi munkásmozgalom mai feladatai hívnak életre. Amióta csak léteznek kommunista pártok, a legkülönbözőbb történelmi viszonyok között – akár fellendülőben, akár hanyatlóban volt a forradalmi mozgalom – a kommunistákat mindig ez a stratégiai elv vezérelte feladataik és politikájuk meghatározásában.

A munkásegységért folytatott kommunista politika alapelveit Lenin fogalmazta meg, s kezdte átültetni őket a gyakorlatba, amikor fölvetette az *egységfront* gondolatát. Ezzel kapcsolatban ezt írta:

„Az egységfront taktikáját azért fogadtuk el és fogjuk következetesen megvalósítani, hogy segítsük . . . a tömegeket a tőke elleni harcukban . . .”²²

A lenini gondolatokat azután továbbfejlesztette a Kommunista Internacionálé. Így például a Komintern Végrehajtó Bizottsága az egységfrontról szóló, 1921 decemberében elfogadott téziseiben hangsúlyozta, hogy az egységfront-politika a szocialista forradalom győzelméig tartó egész átmeneti időszakra érvényes.

²² *Lenin Művei*. 33. köt. 330. old.

Igaz, Lenin halála után a kommunisták és a többi munkáspárt együttműködésének szükségességét hirdető elveket eltorzították az egyes kommunista pártokban és a Kominternben tevékenykedő szektás elemek. Hibás koncepcióikat azonban határozottan elítélte a Komintern 1935-ben megtartott VII. kongresszusa. Ez hiánytalanul föllelevenítette és továbbfejlesztette a munkásegységről szóló lenini nézeteket. Azóta a nemzetközi kommunista mozgalom állandóan ezt a politikát követi.

A kommunisták mai egységfront-politikáját világosan körvonalazza a kommunista és munkáspártok 1957., 1960. és 1969. évi nemzetközi tanácskozása. Az 1969-es tanácskozás fő dokumentumában ez áll:

„A kialakult új helyzetben még nyilvánvalóbb lett, hogy szükség van a munkásosztály egységére.”²³

Az egyes kommunista pártok is mindenkor előtérbe helyezik a munkásegységért folyó küzdelmet. Így például Waldeck Rochet, az FKP Központi Bizottságának akkori főtitkára, a Központi Bizottság 1968. decemberi plénumán ezt mondta:

„Bármilyen legyen is a szocializmusba való átmenet formája – akár békés, akár nem békés –, ez az átmenet megköveteli a munkásosztály harci egységét...”²⁴

A Német Kommunista Párt 1971. évi düsseldorfi kongresszusának tézisei kimondják: „A munkásosztálynak a saját akcióegység-frontját kell szembeállítani a nagytőke frontjával. Ezért a munkások akcióegységének megteremtéséért folytatott küzdelem a kommunisták politikájának kulcskérdése.”

Ugyanezt a gondolatot fejezte ki Luis Corvalán, Chile Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtitkára, amikor megállapította:

„Egységpolitika nélkül nincs forradalom.”²⁵

A munkásegység kiharcolásának szükségességére hívja fel a figyelmet az olasz, finn, nagy-britanniai, svéd, kanadai, uruguayi és sok más kommunista párt is.

A munkásosztály és így a munkásegység legfőbb ellensége a burzsoá-

²³ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 19. old.

²⁴ Kommunizist, 1968. 18. sz. 95. old.

²⁵ Luis Corvalán: Puty pobedi. Moszkva 1971. 50. old.

zia, de a kommunisták küzdelmet folytatnak a munkásegységnek a munkásosztály soraiban levő ellenzőivel szemben is. Kimutatják a jobb-oldali és a „baloldali” opportunisták érveinek tarthatatlanságát a különböző munkáspártok és -szervezetek együttműködésének kérdésében; harcolnak azzal az opportunistá állásponttal, amely nem tartja megvalósíthatónak a munkásegységet.

A kommunista pártok nehéz körülmények között, de nem eredménytelenül fáradoznak a munkásegységért. Ahol ennek még nincs kézzelfogható eredménye, ott is előkészítik az egységpolitika majdani győzelmeit. Ez a politika a munkások egységes osztályerővé kovácsolásának legfontosabb tényezője.

Ennek a politikának a folytatásakor a kommunisták több olyan elvet tartanak szemük előtt, amelyet a nemzetközi kommunista mozgalom tapasztalataiból szűrtek le.

Amikor a kommunisták szorgalmazták a többi munkáspárttal való együttműködést, nem követnek az egész munkásosztály érdekeitől és céljaitól eltérő sajátos érdekeket és célokat. Az együttműködés értelmét és jelentőségét – ellentétben a szociáldemokrácia vezéreinek állításaival – nem abban látják, hogy ezáltal tönkretegyék a többi munkáspártot és megteremtsék saját „uralmukat”, hanem abban, hogy növeljék az egész munkásosztály erejét és harckészségét, megszilárdítsák a munkásság pozícióit és társadalmi befolyását, elérjék a munkásmozgalom színvonalának általános emelkedését, s elősegítsék, hogy a munkások sikeresen vívják meg harcukat nemcsak közvetlen követeléseik teljesítéséért, hanem a hatalomért és a szocializmus felépítéséért is.

A kommunisták osztálytestvérüknek tekintenek minden munkást, akár a szocialista, akár a kereszténydemokrata, akár valamely más párt híve. Mindent megtesznek azért, hogy ezekkel a munkásokkal megteremtsék a kölcsönös megértést és az együttműködést. Eközben azt helyezik előtérbe, ami a munkásokat egyesíti a közös harcra.

Amikor a kommunisták az akcióegység megteremtését tűzik ki feladatul, nem vetik föl az egységes munkáspártok létrehozásának kérdését. Ilyen egységes munkáspártok megalakulása marxista elvi alapon természetesen a munkásosztály óriási vívmánya lenne. Ma azonban a legtöbb helyen nem jöttek létre az ehhez szükséges feltételek. Ezért a kommunisták és a szocialisták egységén jelenleg a munkásosztály független, önálló politikai pártjainak közösen kidolgozott platformon alapuló

akcióegységét értjük. Például az Olasz Kommunista Párt 1972 márciusában tartott XIII. kongresszusának politikai határozata leszögezte:

„A baloldali erőik egysége annak elismerésére épül, hogy a munkás-, a szocialista és a haladó demokratikus mozgalomnak különféle alkotóelemei vannak, következésképpen mindezeknek az alkotóelemeknek teljes autonómiájuk van.”

A kommunista pártok politikájuk kialakítása során nem arra számítanak, hogy a többi munkáspárt és -szervezet hamarosan megszűnik, hanem számolnak ezek tartós fennállásával, esetleg nemcsak a tőkés viszonyok között, hanem egyes országokban a szocialista forradalom győzelme után is.

A kommunisták tartós baráti kapcsolatokat akarnak teremteni más munkásszervezetekkel, s küzdenek ezek politikájának megváltoztatásáért és a velük kötött tartós szövetségért. Lehetségesek-e ilyen változások a szociáldemokrata pártokban és a reformista szakszervezetekben? Lehetséges-e a kommunista és a nem kommunista munkásszervezetek gyümölcsöző együttműködése? A kommunisták igenlő választ adnak ezekre a kérdésekre, bár tudják, hogy e szervezetek jobboldali vezetőinek álláspontjában gyors változások nem várhatók. Mire alapozzák véleményüket?

Elsősorban arra, hogy a kommunista és más munkásszervezetek együttműködése nemcsak elméleti viták tárgya. Sok párt tapasztalata arra tanít, hogy a kommunisták állhatatos és célratörő harca, az osztályharc fejlődése, a politikai és a gazdasági helyzet változása már többször is arra kényszerítette más munkásszervezetek vezetőit, hogy együtt harcoljanak velük. A munkásmozgalom különböző áramlatainak kiváltóképpen nagyarányú együttműködése bontakozott ki a második világháború alatt és a háború utáni első években.

Hogyan valósítható meg tehát a kommunista és más munkáspártok együttműködése?

A testvérpártok többsége azt tartja, hogy az együttműködés elérésének legfőbb módja a kommunisták rendszeres tömegmunkája, a tömegek megnyerése az egységpolitikának. A tapasztalat azt mutatja, hogy „lent” könnyebb leküzdeni az antikommunista téveszméket és előítéleteket; a kommunista és a szocialista munkások között, akik egy gyárban, üzemben azonos körülmények között dolgoznak, és ugyanazokkal a

bajokkal küszködnek, könnyebb eloszlatni az idegenkedést vagy éppen ellenségeskedést, s elérni, hogy a munkásság közös akciókat indítson közös követeléseinek teljesítéséért és közös céljainak eléréseért. Ha „lent” sikerült létrehozni a munkások nagyarányú akcióegység-mozgalmát, az előbb-utóbb hatással lesz a szocialista pártok vezetőire is. Bármilyen távol álljanak is a munkásoktól, nem hagyhatják majd figyelmen kívül azoknak az embereknek a követeléseit, akik pártjaik és a szakszervezetek magvát alkotják, rájuk szavaznak a választásokon, s fenntartják társadalmi befolyásukat.

Az a törekvés, hogy a kommunisták közös akciókat szervezzenek a nem kommunista munkásokkal, korántsem zárja ki, sőt éppenséggel szükségessé teszi, hogy az együttműködés e munkások vezetőivel is létrejöjjön. A kommunista és más munkáspártok és -szervezetek tartós és hatékony együttműködése csak úgy érhető el, ha a „lent” megvalósult egységet a „fent” megvalósuló egység, vagyis a pártok és a szakszervezetek, azok központi szervei és vezető személyiségei között létrejövő megállapodások egészítik ki és erősítik meg.

Az 1969. évi moszkvai tanácskozáson Max Reimann kijelentette:

„Semmi esetre sem állítom azt, hogy mi, kommunisták, a Szövetségi Köztársaságban csupán alulról kívánunk egységfrontot létrehozni a szociáldemokratákkal, s hogy a pártvezetőséggel szemben csupán harcot hirdetünk. Az NSZK kommunistái arra törekszenek, hogy minden szinten párbeszédet kezdjenek a szociáldemokratákkal . . .”²⁶

Volt idő, amikor egyes kommunista pártok elvileg helytelennek és megengedhetetlennek tartottak bármiféle együttműködést a szociáldemokrata vezetőkkel, és csak tömegakciókkal igyekeztek megteremteni a munkásmozgalom egységét, miközben a vezetőket figyelmen kívül hagyták, megkerülték és akarataik ellenére tettek. Ez a politika azonban nem állta ki a gyakorlat próbáját, nem vezetett a munkáspártok tartós szövetségéhez, a munkásmozgalom egységéhez. Ezért nem állíthatjuk szembe a „lent” megvalósuló együttműködés irányvonalát a „fent” megvalósuló együttműködés irányvonalával. Mindkét feladatot meg kell oldani, s ez segíti elő a kommunisták, a szocialisták, az egész munkásosztály erőfeszítéseinek egyesítését.

²⁶ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 151. old.

Az egységhez vezető legjobb út a közös harc, a munkások konkrét követeléseikért folytatott egységes küzdelem. A közös harc előmozdítja, hogy a munkások különböző osztagai közeledjenek egymáshoz, erősíti egymás iránti bizalmukat. S éppen ez veti meg az együttműködés alapját.

Az egységtörekvések kiváltképp ott járnak sikerrel, ahol a kommunisták olyan követelésekkel lépnek fel, amelyek leginkább foglalkoztatják a munkásokat, érintik létérdekeiket. Ha a kommunisták helyesen mérik fel a helyzetet és a tömegek hangulatát, akkor az általuk hangoztatott követelések valamennyi munkás követeléseivé válnak, s még a legdühödtebb antikommunisták is kénytelenek taktikát változtatni, nehogy elszigetelődjenek a tömegektől.

Ebből nem az következik, hogy a kommunista pártok általában megkerülik az ideológiai kérdéseket, s ellenzik az elméleti vitákat. Sőt: a kommunisták mindig megkülönböztetett figyelmet fordítanak az ideológiai, elméleti kérdésekre. Mindamelllett az a véleményük, hogy az akcióegység megteremtésén fáradozva, nem szabad a közös akciók előfeltételévé tenni az ideológiai egyetértést. Az ideológiai, elméleti vitáknak elő kell mozdítaniuk az álláspontok tisztázódását, hogy kikristályosodjanak azok a közös vonások, amelyek egymáshoz közelítik a kommunistákat, a szociáldemokratákat és más munkáspártokat.

A kommunista és munkáspártok, valamint a munkásszervezetek együttműködéséhez vezető úton a legnehezebb az első lépés: a sokéves ellenségeskedés megszüntetése, a közös akciók megindítása. Az első időkben a kommunistáknak nyilván fölöttébb rugalmas politikát kell folytatniuk, érteniük kell ahhoz, hogy megtalálják a konkrét feladatok közös megoldásának konkrét útjait. A „mindent vagy semmit” álláspont csak megnehezíti az együttes cselekvést, gátolhatja a közeledést.

A közös harc sikere érdekében olyan közös programokat kell kidolgozni, amelyek magukban foglalják a legfontosabb követeléseket, s mindkét felet arra kötelezik, hogy harcoljon teljesítésükért. Egy-egy ilyen program kidolgozása a kommunisták és a szociáldemokraták együttműködésének egyik legbonyolultabb, legnehezebb kérdése. Az együttes akcióprogram közös dokumentum, s így általában nem lehet tisztán kommunista vagy tisztán szociáldemokrata program, hanem kompromisszum alapján jön létre – arra épül, hogy mindkét fél bizonyos engedményeket tesz.

A munkásosztály egységének kivívása, a munkásmozgalom közös céljainak elérése, erejének és egybeforrottságának fokozása végett a kommunisták hajlandók bizonyos kompromisszumokra a többi munkásszervezettel, ha ők is engedményeket tesznek, s hajlandók lemondani egyes követeléseikről, és módosítani álláspontjukat egyes kérdésekben. Ha valaki elvileg elzárkózik az engedményektől és a kompromisszumoktól, akkor elzárja az együttműködéshez és az akcióegységhez vezető utat. Az ilyen „elviséget” Lenin már a kommunista mozgalom kialakulását követő években bírálta.

E kérdések megoldásánál azonban más veszély is fenyegeti a kommunistákat: opportunisták hibákat követhetnek el, megengedhetetlen elvi engedményeket tehetnek, elveszthetik önállóságukat, függetlenségüket a szociáldemokráciával szemben.

Hogyan kerüljék el a kommunisták ezeket a veszélyeket? Miként döntsek el, hogy egy-egy kompromisszumba vagy engedménybe belemehetnek-e vagy sem? Ezekre a kérdésekre nincs egységes, eleve adott, minden eshetőségre érvényes válasz. Lenin ezt írta:

„Az embernek a saját fejével kell gondolkodnia, hogy minden egyes esetben el tudjon igazodni. A pártszervezetnek és azoknak a pártvezéreknek, akik e névre méltók, jelentősége többek közt éppen abban van, hogy az adott osztály valamennyi dolgozó tagja hosszas, szívós, változatos, sokoldalú munkája után megszerezzék a bonyolult politikai kérdések gyors és helyes megoldásához szükséges ismereteket, szükséges tapasztalatokat, kifejlesszék az ismereteken és tapasztalatokon kívül szükséges politikai érzéket.”²⁷

A Svájci Munkapárt figyelmet fordított ezekre a kérdésekre, s 1971. évi programjában hangsúlyozta:

„A Munkapárt az egységpolitika megvalósítása során meg fogja őrizni sajátos vonásait, és gondoskodni fog tagjai politikai öntudatának emeléséről, nem enged a türelmetlenségnek, nem az elszigetelődésben keresi a vélt ideológiai tisztaságot, de nem engedi azt sem, hogy távlat nélküli reformista gyakorlatba vonják be.”

Szükséges, hogy az egységakciók programjának kidolgozása mellett az érdekelt pártok egységszervezetet hozzanak létre, s az akcióegységben való egyetértést szervezeti egység erősítse meg. Az ilyen egység

²⁷ *Lenin Összes Művei.* 41. köt. 50. old.

munkásfront vagy szélesebb monopóliumellenes és egyéb front keretében valósulhat meg. A központi és főleg helyi – üzemi, hivatali, lakóhelyi – egységszervek megalakulása szilárdabbá és hatékonyabbá teszi az egységet.

A kommunistáknak és a munkásmozgalom más áramlatainak egyaránt tartaniuk kell magukat vállalt kötelezettségeikhez. Csakis így erősödhet a pártok között a bizalom, csakis így bővíülhet a közös akciók köre. Ha bármelyik fél megkísérli, hogy valamilyen pillanatnyi előny, átmeneti siker kedvéért eltérjen a közös megállapodástól, megszegje kötelezettségeit, ezzel súlyosan megrendítheti a pártok között a bizalmat, s gátolhatja a legfőbb stratégiai feladat megoldását, a munkásmozgalom harci egységének megteremtését.

A kommunisták őszintén törekednek az együttműködésre a munkáosztály más pártjaival és szervezeteivel, ámde nem maradnak le a jobboldali és „baloldali” opportunisták elleni ideológiai harcról, s küzdenek az opportunisták politika ellen. Mint azt a kommunista és munkáspártok 1969. évi tanácskozásán számos felszólaló kifejtette: az ideológiai harcot továbbra is fel kell használni arra, hogy a kommunisták tömegbefolyása erősödjék, s az opportunisták nézeteinek a munkáosztályra nézve káros mivolta feltáruljon.

Ez az ideológiai harc, az ilyen bírálóat nincs ellentétben a kommunistáknak a munkásegységért és a szociáldemokrata pártokkal, a munkások más szervezeteivel való együttműködésért folytatott politikájával, segíti a kommunistaellenesség leküzdését ezeknek a pártoknak és szervezeteknek a soraiban, s erősíti az együttműködést a burzsoázia és az állammonopolista kapitalizmus rendszere ellen folytatott harcban.

A kommunisták ilyen ideológiai harca, a jobboldali és „baloldali” opportunistákat illető bírálata csak akkor lesz eredményes, ha célja a munkásmozgalom egységének szilárdítása, nem pedig a megosztottság elmélyítése, ha ez a harc, ez a bírálóat tudományos alapokra épül és mentes a sértő kirohanásoktól, ítélezésektől, a szektás és dogmatikus leegyszerűsítésektől.

A jobboldali opportunisták ideológia és politika marxista kritikájának nemcsak az a feladata, hogy kimutassa egyik-másik nézet elméleti képtelenségét és politikai ártalmasságát, s tisztázza, miben tér el a kommunista állásponttól, hanem az is, hogy rávilágítson mindarra, ami a

kommunisták és a munkásmozgalom nem kommunista szervezeteinek ideológiájában és politikájában közös, ami előmozdítja a közeledést és az akcióegységet. Waldeck Rochet írta:

„Pártunk nem mond le a szociáldemokrata párt jobboldali nézeteinek jogos bírálatáról, de egyszersmind következetesen síkraszáll azért, hogy a két párt egyeztesse álláspontját a szocialista és a kommunista dolgozók közeledése, a szocialista Franciaország felépítését célzó szövetség politikai alapjainak megteremtése végett.”²⁸

A kommunista pártoknak differenciáltan kell kezelniük a munkáosztály különböző rétegeit, csoportjait és a munkásmozgalom különböző áramlatait. Nem ugyanúgy ítélik meg azokat a munkásmozgalmi vezetőket, akik tudatosan kommunistaellenesek, és szándékosan folytatják az osztály-együtműködést, mint azokat, akiket csak megtévesztettek az antikommunista nézetek. Másként viseltetnek azok iránt, akik akadályozzák a munkáosztály akcióegységét, s megint másként azok iránt, akik hajlandóak velük együtt harcolni a dolgozók érdekeiért, a békéért és a szocializmusért.

A kommunisták és a szociáldemokraták együttműködése a munkáosztály egységének fontos láncszeme

A kommunisták főképpen pártjaik és a szociáldemokrata pártok együttműködését tartják szem előtt. Ezek a pártok a nemzetközi munkásmozgalom fő politikai erői, s így leginkább az ő együttműködésükön áll vagy bukik a munkás-egységfront ügye. Az 1969. évi moszkvai tanácskozás így szólt erről:

„A kommunisták döntő jelentőséget tulajdonítanak a munkáosztály egységének, ezért állást foglalnak a szocialistákkal és a szociáldemokratákkal való együttműködés mellett, hogy ma haladó demokratikus rendszert teremtsenek, és holnap felépítsék a szocialista társadalmat. Minden tőlük telhetőt megtesznek, hogy ez az együttműködés megvalósuljon.”²⁹

²⁸ Kommunizist, 1968. 18. sz. 96. old.

²⁹ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 19. old.

A kommunista pártok számításba veszik politikájukban, hogy a mai szociáldemokrácia nagy erő a tőkésországok munkás- és demokratikus mozgalmában. Ma mintegy 60 szocialista és szociáldemokrata párt működik a világon. Összetételük nem egyöntetű, ideológiai és politikai álláspontjuk nem mindenben egyezik, nem egyforma az országukban betöltött szerepük sem. Némely szocialista párt – például a francia, a japán, az olasz – bizonyos mértékben együttműködik a kommunista pártokkal, a szociáldemokrata pártok többsége azonban kommunistaellenes álláspontot foglal el, s elutasítja a kommunista pártok javaslatait az együttműködésre.

Sok szociáldemokrata párt (főleg a fejlett tőkésországokban) tömegpárt, uralkodó helyzetet foglal el az említett országok munkásmozgalmában, mások (különösen az ázsiai és a latin-amerikai országokban) kis taglétszámú és befolyású szervezetek.

A szociáldemokráciának Nyugat-Európában vannak a legerősebb pozíciói, taglétszámuk itt 9,5 millió (a kommunista pártoké ugyanitt 3,5 millió). Szociáldemokrata befolyás alatt van a szakszervezetekben tömörülő munkások és alkalmazottak túlnyomó többsége (40 millióból 30 millió).

Néhány országban (Franciaország, Olaszország, Dánia, Norvégia, Japán, India, Argentína stb.) két és több szociáldemokrata párt működik. Ideológiájukban és politikájukban olykor lényegesek a különbségek.

A szociálreformista álláspontot elfoglaló szociáldemokrata pártok túlnyomó többsége a Szocialista Internacionálé tagja. Ez 1951-ben alakult meg a Majna-Frankfurtban tartott kongresszuson. E pártok tagjainak száma körülbelül 15 millió, s a választásokon több mint 75 millió szavazatot kapnak.

Bár a nemzetközi szociáldemokrácia egészben véve nagy erő, sok szociáldemokrata párt a forradalmi harcot tekintve mégsem tud élni lehetőségeivel. Mégpedig azért nem, mert e pártok együttműködnek a burzsoáziával, és antikommunista politikát folytatnak.

A kommunista pártok jól látják, milyen óriási kárt okoz a munkásoknak a szociáldemokrata pártvezetők kommunistaellenessége és együttműködésük a burzsoáziával. A szociáldemokrata pártokat azonban nemcsak a vezetők teszik, hanem tagjaik is: a munkások és alkalmazottak ezrei. S bár ezek támogatják a vezetők sok reformista elgondolását,

társadalmi helyzetükkel azonban elégedetlenek, s megváltoztatására töreksznek. Ezt a kommunisták nem tévesztik szem elől.

Azt is számításba veszik, hogy a szociáldemokrata vezetők ugyan sehol sem vetettek véget a kapitalizmusnak (mi több, politikájukkal még segítik is fenntartását), de az nem mondható, hogy semmit sem tettek a dolgozókért, követeléseik teljesítéséért. A szociáldemokrata párt és kormány Angliában, Svédországban, Norvégiában, Ausztriában és más országokban elért bizonyos reformokat, amelyek közül egyik-másik az adott időszakban fontos volt a munkásoknak.

A kommunisták nem értenek egyet azzal az állítással sem, hogy a szociáldemokraták mai programjaiban nemhogy szocialista, de még csak demokratikus elem sem található. Ez nem így van: a szociáldemokrata pártok állásfoglalásaiban ma is föllelhetők demokratikus, sőt egyes szocialista mozzanatok is (olyan követelések, hogy a szocializmus váltsa föl a kapitalizmust, szüntessék meg a magántulajdon uralmát, az ember kizsákmányolását stb.).

A szociáldemokrata pártokat jellemezve, a kommunisták kiemelik, mekkora ellentmondások vannak e pártok ideológiájában és politikájában. Ellentét van a szociáldemokrata pártok burzsoá nézeteket kifejező állásfoglalásai és a munkások követeléseit tükröző állásfoglalásai között.

Mivel magyarázhatók ezek az ellentmondások? A szociáldemokrata ideológia és politika kispolgári jellegével, a szociáldemokrata vezetők nézeteinek eklekticizmusával és következetlenségével, valamint azzal a ténnyel, hogy a munkásosztálynak vannak politikailag fejletlen rétegei és olyan rétegei is, amelyeknek a burzsoázia kiváltságos helyzetet biztosított a dolgozó tömegekhez viszonyítva. Ezek a rétegek szeretnének változtatni a fennálló renden, mert szenvedő alanyai a nagytőke, a monopóliumok kizsákmányolásának, de egyszersmind rettegnek a proletárforradalomtól. Sokan közülük viszonylag kedvező helyzetet teremtetek maguknak a burzsoá társadalomban, s ezért félnek a fennálló rendszer bekövetkező bármiféle forradalmi változástól. Innen ered opportunizmusuk, ezért álmodoznak arról, hogy a tőkés világban forradalmi megrázkódtatások nélkül történjenek változások.

A kommunista pártok tehát nemcsak a negatív, hanem a pozitív vonásokat és mozzanatokat is számításba veszik a szociáldemokrata pártok

ideológiájában és politikájában. Olyan munkáspártoknak tartják a szociáldemokrata pártokat, amelyek opportunistá, reformista álláspontot foglalnak el, a mai szociáldemokráciát pedig a munkásmozgalom opportunistá szárnyának tekintik. Ugyanakkor a kommunistáknak és a szociáldemokratáknak – a mélyreható elvi nézeteltéréseikkel együtt is – sok olyan közös nézetük és közös érdekük van, amely alapja lehet együttműködésüknek. A kommunista pártoknak az a véleményük, hogy az ideológiai nézeteltérések nem állíthatnak elháríthatatlan akadályt a munkásosztály létfontosságú érdekeiért, a demokratikus fejlődésért tett közös erőfeszítések útjába.

Az akcióegység megteremtésének feltételei és lehetőségei az egyes országokban lényegesen különbözők.

Azokban az országokban, ahol erős és befolyásos kommunista párt működik, s a munkásosztály többsége vagy jelentős része követi őt, a kommunisták könnyebben győzhetik le a munkásegység ellenfeleinek ellenállását, s teremthetik meg az együttműködést a szociáldemokratákkal. Ezekben az országokban még a jobboldali szociáldemokrata vezetők is nehezen hagyhatják figyelmen kívül a kommunisták felhívását az együttműködésre, hiszen azt támogatják a dolgozó tömegek. Az utóbbi időben a kommunisták és a szocialisták együttműködésében a legnagyobb eredmények éppen ott születtek, ahol a legnagyobb és legbefolyásosabb kommunista pártok működnek (Franciaországban, Olaszországban és Japánban).

Azokban az országokban viszont, ahol a kommunista pártok még nem tudták maguk mellé állítani a munkásosztályt és a dolgozók széles rétegeit, s ahol a munkásosztály soraiban a szociáldemokrata pártoknak és a hozzájuk közel álló szakszervezeteknek uralkodó helyzetük van, a kommunistáknak nehezebb harcolniuk a szociáldemokratákkal való együttműködésért. Ezekben az országokban (NSZK, Ausztria, Nagy-Britannia, a skandináv országok, Kanada, Ausztrália stb.) a jobboldali szociáldemokrata vezetők felfogása élesen kommunistaellenes, makacsul elutasítják a kommunista pártokkal való együttműködést, különféle ürügyekkel kitérnek a kommunisták ilyen javaslatai elől. Ez aztán azzal jár, hogy a kommunisták egy része nem hisz az együttműködés lehetőségében.

A szociáldemokrata pártokkal való együttműködés lehetőségei azonban nemcsak az erős és befolyásos kommunista pártok számára adóttak.

Urban Karlsson, a Svéd Baloldali Párt – Kommunisták Központi Bizottságának titkára ezt írta erről:

„Olykor azt hallom, hogy az akcióegységért folytatott eredményes harc a nagy és befolyásos kommunista pártok kiváltsága, s hogy a kisebb, viszonylag gyöngye pártoknak nincs esélyük e téren a sikerre. Azt hiszem, hogy akik ezt mondják, nem helyesen vetik fel a kérdést. Nem vitás, hogy jó, ha egy kommunista párt nagy és erős. De éppoly vitathatatlan, hogy minden kommunista párt, ha nem erős is, ha még csak törekszik is erre, helyes politikát követve biztosan számíthat a sikerre.”³⁰

A kommunisták és a szociáldemokraták együttműködése a mai körülmények között sokféle formában és különböző szinten valósul meg: lehet a pártok együttműködése (például Franciaországban), területi és megyei pártszervezetek együttműködése (például Olaszországban), üzemi és lakóhelyi alapszervezeteké, valamint együttműködés a szakszervezetekben és más szervezetekben (ahogy ez sok országban történik, például azokban, ahol a szociáldemokrata vezetők hivatalosan megtiltják szervezeteiknek és tagjaiknak, hogy együttműködjenek a kommunistákkal).

Amint már említettük, a kommunisták arra törekszenek, hogy a szociáldemokratákkal minden szinten a legszélesebb és sokoldalú együttműködés jöjjön létre, tehát a pártvezetőség és az egész párt szintjén is.

A jobboldali szociáldemokrata vezetők kommunistaellenessége miatt a kommunisták esetenként arra kényszerülnek, hogy csak egyes szociáldemokratákkal vagy helyi szervezetekkel működjenek együtt. Ezt azonban átmeneti kényszerhelyzetnek tekintik. Ahol a kommunisták ma nem működhetnek együtt a szociáldemokratákkal, ott is célul tűzik ki, hogy megteremtik az együttműködést.

Az a körülmény, hogy a munkásmozgalom objektív fejlődési feltételei az egyes tőkésországokban különbözőek, a politikai és az osztályerőviszonyok nem egyformák, s hogy az osztályharcnak sajátos történelmi és nemzeti vonásai vannak, arra kötelezi a kommunistákat, hogy minden országban a közös harc olyan konkrét programját alakítsák ki, amely a legteljesebben megfelel a helyi sajátosságoknak.

Továbbá: az a széles körű együttműködési program, amely például

³⁰ Béke és Szocializmus, 1973. 4. sz. 90. old.

Franciaországban létrejött, napjainkban aligha alkalmazható sok más országban, mert ezekben ennek objektív és szubjektív feltételei egyelőre még nem alakultak ki. Ezért a kommunisták és a szociáldemokraták együttműködésének platformjai a különböző országokban bizonyos – olykor jelentős – különbségeket mutatnak.

A példa kedvéért e platformok három olyan típusát emeljük ki, amelyeknek alapján a munkáspártok gyakorlati együttműködése megvalósítható.

A legegyszerűbb és aránylag könnyen megvalósítható az olyan program, amelynek alapján harc folyik a munkások mindennapi követeléseinek teljesítéséért (a munkabér emelése, a munkanap időtartamának csökkentése, a munka- és életkörülmények javítása stb.), a nép demokratikus szabadságjogaiért (szólás-, sajtó- és gyülekezési szabadság, sztrájkjog stb.), valamint a béke védelméért, az agressziós és háborús cselekmények ellen folyik. A tapasztalatok szerint a kommunisták és a szociáldemokraták sok országban – gyakran még a szociáldemokrata pártvezetők tilalma ellenére is – együttműködnek e követelések valóra váltásáért.

Programot fogadhatnak el olyan harc folytatására – és erre nagy szükség van –, amely széles körű demokratikus átalakítások és reformok megvalósítását, az egyes monopóliumok vagy gazdasági ágazatok államosítását, az államosított vállalatok demokratikus ellenőrzését, az adórendszer, az állami beruházások, a közoktatás és az egészségügyi, a társadalombiztosítási rendszer reformját és önálló, békeszerető külpolitika folytatását irányozza elő. E téren a kommunistáknak és a szociáldemokratáknak sok közös érdekük van, s ez a kommunista és a szociáldemokrata pártok együttműködésének alapjává válhat.

A munkáspártok együttműködésének lehetséges legmagasabb formája az egész kapitalista rendszer ellen, a szocializmusért vívott harc. Az ilyen szintű egységakciók megkövetelik, hogy a kommunista és a szociáldemokrata pártok különösen erőteljesen közeledjenek egymáshoz, s eloszlassák az őket elválasztó nézeteltéréseket. Az objektív feltételek megváltozása a világon és az egyes országokban, az osztályharcnak és a kommunisták tevékenységének erősödése, a szociáldemokrácia pozícióiban bekövetkezett lényeges balratolódások megteremthetik ennek lehetőségeit.

Azoknak a korlátoknak a lebontásában, amelyek a kommunista és a szociáldemokrata pártokat oly sok éven át elválasztották egymástól, nagy jelentősége van annak, hogy a kommunisták alkotó módon kidolgozzák az osztályharcnak és a szocialista forradalomnak a mai feltételek között megjelenő kérdéseit.

Ebben kiemelkedő szerepet töltött be a Szovjetunió Kommunista Pártja. Az SZKP XX–XXIV. kongresszusán megfogalmazott fontos elméleti következtetések új szakaszt nyitottak a kommunista pártoknak a munkásosztály egységéért folytatott politikájában. E tekintetben is igen nagy jelentősége volt a kommunista és munkáspártok 1957., 1960. és 1969. évi moszkvai nemzetközi tanácskozásának.

A szocialistákkal és a szociáldemokratákkal való együttműködés elméleti kérdéseinek kidolgozásában és az együttműködés gyakorlati megvalósításában nagy része volt Franciaország, Olaszország, Chile, Belgium, Japán, Finnország, Svédország és több más ország kommunista pártjának.

A szocialista világrendszer sikerei, az erőviszonyok megváltozása a világon, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom erősödése lehetővé tették, hogy a kommunisták új módon közelítsék meg a forradalmi harc több feladatának megoldását. Elsősorban arról van szó, hogy megnövekedtek a szocialista forradalom békés – azaz fegyveres fölkelés és polgárháború nélküli – fejlődésének lehetőségei. Ennek hangsúlyozása jobb feltételeket teremt a szociáldemokratákkal való együttműködéshez, ők ugyanis – mint ismeretes – csak a harc békés formáit ismerik el. A kommunisták a forradalom békés fejlődésének növekvő lehetőségeiről szóló tételt természetesen nem taktikai elgondolásokból hangoztatják. A forradalmi harc objektív fejlődési lehetőségeiben történt valóságos változásokat vették alapul (amint erről korábban már szó volt). S ez megkülönbözteti őket a szociáldemokratáktól, akik a körülményektől függetlenül elvben utasítják el a forradalom fegyveres útját, s csak a békés utat ismerik el. Mindazonáltal a kommunista pártoknak ebben a kérdésben tett új elméleti következtetései elősegítik, hogy a munkásmozgalom két áramlatának álláspontjai közeledjenek egymáshoz.

Ugyanez vonatkozik egy másik kérdésre is, mégpedig az általános de-

mokratikus és a szocialista feladatok viszonyára. A kommunisták napjainkban a múlthoz képest nagyobb helyet adnak stratégiájukban és taktikájukban az általános demokratikus feladatoknak, a különféle reformok és változtatások programjainak. Ez sem taktikai manőver, hanem annak eredménye, hogy a kommunisták számolnak a társadalmi fejlődés ismert folyamatainak nyomán kialakult új helyzettel. Ez azonban megjavította a kommunista és a szociáldemokrata pártok együttműködésének távlatait, minthogy a demokrácia kérdései mindenkor fontos helyet foglaltak el a szociáldemokraták tevékenységében (igaz, általában a szocializmusért folyó harc kárára).

A kommunisták az új feltételek között új módon határozták meg álláspontjukat a munkáspártokkal való együttműködés kérdésében. Korábban, a második világháború előtt azt tartották, hogy az együttműködés alapján véve a fasizmus és a háború elleni küzdelemben lehetséges, a szocializmusért folytatott harc időszakában viszont nem. Ezzel szemben a kommunisták most készek együttműködni a szociáldemokratákkal a szocialista forradalom feladatainak megoldásában is.

Emellett több kommunista pártnak az a nézete, hogy nemcsak a kapitalizmusban létezhet a munkásosztályra támaszkodó több párt, hanem a szocialista építés időszakában is. Például Waldeck Rochet erről a következőket írta:

„Az, hogy a szocializmus felépítése idején egyetlen párt létezzen, nem felel meg minden ország körülményeinek, sőt e követelés pusztája is fékezheti a szocializmusba való eljutást, mert akadályozza a szocialista és haladó erők egyesítését. Így áll a dolog például egy olyan országban, mint a mienk, amelyben a kommunista párt mellett létezik egy nagy szocialista párt.”³¹

Ez a tétel, illetve politika megcáfolja és elejét veszi a jobboldali szociáldemokratáknak azt a szélteben-hosszában hangoztatott és az együttműködés ellen való állításának, hogy a kommunisták meg akarják semmisíteni a szociáldemokrata pártokat, meg akarják fosztani a szociáldemokratákat attól, hogy saját szervezetük legyen, erőszakosan rá akarják kényszeríteni nézeteiket a munkásmozgalomra stb.

A kommunista pártok véleménye ebben a kérdésben a következő: bár a kommunisták és a szociáldemokraták nézeteiben lényeges különbség

³¹ Leninizm i mirovoje revoljucionnoje rabocseje dvizsenyije. Moszkva 1969. 72. old.

gek vannak, egymáshoz való közeledésükre a gyakorlatban újabb lehetőségek nyíltak a világban végbement változások következményeként, s ezek nyomán a kommunistákat és a szociáldemokratákat egyaránt érdeklő sok probléma új formában jelentkezik.

Nagy jelentősége volt annak, hogy a kommunisták továbbfejlesztették a marxista-leninista tételeket a háború és béke kérdéseiben, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésével és versenyével összefüggő kérdésekben.

A világon a demokrácia és a szocializmus erőinek javára bekövetkezett változás, a hidegháború politikájától a béke és a békés egymás mellett élés politikája felé végbement fordulat, amelyet mindenekelőtt az SZKP XXIV. kongresszusán elfogadott békeprogram megvalósítása tett lehetővé: új, az eddigieknél sokkal kedvezőbb lehetőségeket teremtenek a kommunisták és a szociáldemokraták akcióegységének kialakításához. A kommunista pártok kötelességüknek tartják, hogy ezeket a lehetőségeket a legjobban kihasználják.

Az európai kapitalista országok kommunista és munkáspártjainak brüsszeli konferenciája (1974 januárjában) nyilatkozatában hangoztatta: „Ma nagyon nagy lehetőségei vannak a társadalom mélyreható demokratikus átalakítására irányuló fordulat megvalósításának a különböző kapitalista országokban és egész Nyugat-Európában.

... Az európai kapitalista országok kommunista pártjai kijelentik: el vannak szánva arra, hogy folytassák erőfeszítéseiket a szocialista és a keresztény erőkkel közös törekvések, akciók, kezdeményezések felkutatására.

... A válság hatásai elleni harc kedvezőbb körülményei és követelményei a közös akciót egyszerre sürgősebbé és megvalósíthatóbbá teszik.

... Az európai kapitalista országok kommunista pártjai kiemelik azt a törekvésüket, hogy ezen az alapon kapcsolatokat építsenek ki, tanácskozzanak, közös akciókat indítsanak a szocialista és szociáldemokrata pártokkal olyan célokért, melyek megfelelnek a dolgozók sürgető szükségleteinek, az európai biztonság és együttműködés érdekeinek. Ettől a párbeszédtől, ettől a közös akciótól döntően függ annak a harcnak az eredménye, melyet a munkásosztály és a dolgozók a társadalmi haladásért, a demokráciáért, a békéért és a szocializmusért folytatnak.”³²

³² Nemzetközi Szemle, 1974. 3. sz. 27. és 28. old.

A munkásmozgalom különböző irányzatai között az együttműködés előmozdítása tekintetében igen jelentős a Szovjetunió Kommunista Pártjának tevékenysége.

Az SZKP XXIV. kongresszusa határozatában megbízta a Központi Bizottságot, hogy

„a közös imperialistaellenes harc érdekében mozdítsa elő egységakciók szervezését és az együttműködést a tömegszervezetekkel és a tömegmozgalmakkal, a szocialistákkal és a szociáldemokratákkal. Pártunk egyszersmind meg nem alkuvó harcot folytat minden olyan áramlat ellen, amely a munkásosztályt alá akarja rendelni a monopoltőke érdekeinek, és alá akarja aknázni a dolgozóknak a békéért, demokráciáért és szocializmusért folyó küzdelmét.”³³*

Elvi, egyben rugalmas állásfoglalása lehetővé tette, hogy az SZKP kapcsolatokat teremtsen sok szociáldemokrata párttal. A legutóbbi időkben eredményesen fejlődnek a kapcsolatok az SZKP és Japán, Belgium, továbbá néhány más ország szocialista pártja között is. Az ilyen kapcsolatok a munkásosztály minden osztagának, kivált a kommunistáknak és a szocialistáknak a tömörítését, akcióegységük erősítését szolgálják. Az SZKP és a Belga Szocialista Párt 1972. november 9-én közzétett közös közleménye tudtul adta:

„A megbeszélések során a küldöttségek arra a következtetésre jutottak, hogy a béke, a demokrácia és a társadalmi haladás ügyének erősí-

³³ Az SZKP XXIV. kongresszusa. 326. old.

* Az SZKP XXV. kongresszusa megállapította: „Magától értetődően szó sem lehet arról, hogy a tudományos kommunizmus ideológiailag közeledjék a szociáldemokrata reformizmushoz. Nem kevés az olyan szociáldemokrata, aki egész tevékenységét a kommunistaellenességre és a szovjetellenességre építi. Vannak olyan pártok is, amelyekben büntetik a kommunistákkal fenntartott kapcsolatokat. Az ilyen jelenségek ellen küzdeni fogunk, mert ez csak a reakció malmára hajtja a vizet.

Ugyanakkor az olyan szociáldemokratákkal, akik tudatában vannak felelősségüknek a békéért, s még inkább a szociáldemokrata munkásokkal, egyesíthet és egyesít is bennünket a gondoskodás a népek biztonságáról, a törekvés a fegyverkezési hajszá megfékezésére, s a szembeszállás a fasiszmissal, a fajgyűlölettel és a kolonializmussal. Éppen ezen a téren mutattunk és mutatunk ezután is kezdeményező készséget és jóakaratot.” (A szerk.)

tése végett elő kell segíteniük azokat az akciókat, amelyek a kommunista pártok, a szocialista pártok és más haladó és demokratikus szervezetek erőfeszítéseinek egyesítését szolgálják.”³⁴

A kommunista és a szociáldemokrata pártok kapcsolataiban lényeges változások mutatkoztak a legutóbbi években egyes kapitalista országokban is. Ezzel maga az élet cáfolja meg a balosoknak és a szektásoknak azokat az állításait, hogy a szociáldemokrata pártok a kommunistákkal szemben elfoglalt ellenséges álláspontonról nem tudnak áttérni a velük való együttműködésre. Bár ez nehéz és bonyolult folyamat, a tapasztalatok szerint napjainkban mégis lehetséges ez az áttérés.

Éppen ezt az utat járja napjainkban a Francia Szocialista Párt. Megjegyezzük, hogy a munkásosztály akcióegységének hívei és ellenfelei között a Francia Szocialista Pártban sokszor kemény harc folyt, s ez éles fordulatokkal járt. A kommunista párt munkája, a megújult szocialista párt vezetőségének realizmusa és az élet követelményei azonban odahatották, hogy a szocialista párt soraiban a jobboldali erők ellenállását leküzdötték, s a két párt 1972 júniusában közös kormányprogramot írt alá. Ez a francia baloldali erők nagy győzelmének számít, s új szakasz kezdetét jelezte a munkásosztály és minden haladó erő egységéért folytatott harcban.

A kommunisták és a szocialisták együttműködése erősen megváltoztatta a politikai erők megoszlását Franciaországban, s lehetővé tette, hogy a baloldal nagy győzelmet arasson az 1973. márciusi parlamenti választásokon. Az egyesült baloldal több szavazatot kapott, mint a korábbi kormánytöbbség pártjai, a baloldali erők szövetségére adott szavazatok száma a rájuk adott korábbi szavazatokhoz képest kétmillióval növekedett. Jóllehet a választási törvény következtében a baloldali pártok nem kaphatták meg igazságos parlamenti képviselőtöbbséget, a parlamenti képviselők száma így is megkétszereződött. Az FKP a korábbi 33 helyett 73 képviselőt, a szocialista párt és a baloldali radikálisok mozgalma 49 helyett 100 képviselőt küldhetett a parlamentbe.

François Mitterrand, a Francia Szocialista Párt vezetője a következőképpen értékelte a szocialisták és a kommunisták együttműködésének jelentőségét:

„Az újjászületett és megújult szocialista párt sohasem volt olyan

³⁴ Pravda, 1972. november 9.

erős, mint ma, a baloldali erők szövetsége és közös programja nyomán, amely Franciaországban valóban szocialista és demokratikus kormányt hozhat létre.”³⁵

Olaszországban a jobboldali szocialisták erőfeszítései ellenére fejlődik a kommunisták és a szocialisták együttműködése. Ennek köszönhető, hogy az olasz munkásoknak a legutóbbi években több országos megmozdulást sikerült szervezniük, s fontos eredményeket elérniük. Az 1970 nyarán lezajlott községtanácsai választások eredményeként három régióban (Emilia-Romagna, Toscana, Umbria) és több városban (Bologna, Ferrara, Reggio nell'Emilia, Grosseto, Rimini, Forlì stb.) olyan hatalmi szervek jöttek létre, amelyek élén a baloldali erők képviselői, kivált kommunisták és szocialisták állnak.

Japánban a szocialisták és a kommunisták közös akciói az utóbbi években erősen fokozták a dolgozók politikai befolyását, s a politikai erők megoszlását a baloldali pártok javára változtatták meg. Az 1971–1972-es közigazgatási választásokon a kommunisták és a szocialisták nagy győzelmet arattak (Tokióban, Kiotóban, Oszakában és más városokban). A kommunista és a szocialista párt nagy sikert ért el az 1972 decemberében tartott képviselő-választáson, majd 1974 júliusában a szenátusi választáson is. A jobboldali pártok viszont vereséget szenvedtek, s kudarcot vallott a baloldali front megalakítását ellenző Demokratikus Szocializmus Pártja is.

Tanulságosak a finnországi tapasztalatok. Mint ismeretes, a múltban Finnország Szociáldemokrata Pártja merev antikommunista álláspontot foglalt el, s határozottan elvetette a finn kommunisták minden javaslatát az akcióegységre. De az utóbbi években – miután a nemzetközi politikában, Finnországban és magában a finn munkásmozgalomban is jelentős változások mentek végbe – a szociáldemokrata párt számos kérdésben együttműködött a kommunista párttal mind a parlamenti, mind pedig a parlamenten kívüli munkában, így például a szakszervezeti mozgalomban. 1966-tól 1971-ig a szociáldemokraták és a kommunisták a kormányban is együttműködtek. Ez nagy nehézségekkel járt. Az élet ismét bebizonyította, hogy a szociáldemokraták politikájában nem következik be gyors fordulat, mert számos kérdésben nem hajlandók a munkásosztály érdekeiből kiindulni. Ez volt az oka annak, hogy Finnország

³⁵ Socialist Affairs, vol. XXIII. 1973. 1. sz. 9. old.

Kommunista Pártja végül is kivált a kormányból. A következő években a szociáldemokrata vezetők jobbra tolódtak, és saját együttműködési feltételeiket akarták rákényszeríteni a finn kommunistákra. Ők viszont azért harcolnak, hogy a munkáspártok egysége elvi alapon valósuljon meg.

A szocialista világrendszer sikerei és a kommunistáknak a munkásegységért folytatott harca, valamint a kapitalizmus ellentéteinek kiéleződése és az osztályharc erősödése nagyban befolyásolják a szociáldemokrata pártokat, mélyítik differenciálódásukat, s kiélezik a küzdelmet soraikban.

Növekszik az ellentét a szociáldemokrata pártok és a szakszervezetek hivatalos irányvonala között. Világosan megmutatkozott ez az NSZK-ban: itt az ország munkásmozgalmának történetében először fordult elő, hogy a szakszervezetek több kérdésben baloldalibb álláspontot foglaltak el, mint a szociáldemokrata párt. Eltérés támadt Németország Szociáldemokrata Pártja vezetőségének és a Német Szakszervezeti Szövetségnek az álláspontja között olyan fontos kérdésekben, mint a szakszervezetek részvételének növelése a gazdaságirányításban, s abban, milyen magatartást tanúsítsanak a „szükségállapot-törvényekkel” szemben.

Ugyancsak figyelemreméltó jelenség a szociáldemokrata pártok fejlődésében a jobboldali pártvezetőségek és a szociáldemokrata ifjúsági szervezetek között fennálló ellentétek kiéleződése. Az ifjúszocialisták több országban (az NSZK-ban, Svédországban, Franciaországban stb.) bírálják a szociáldemokrata vezetők ideológiáját és politikáját, követelik a hivatalos pártvezetőség irányvonalának felülvizsgálatát, és radikális reformprogrammal állnak elő. S az ifjúszocialisták nézetei erősen befolyásolják a szociáldemokrata pártok helyzetét.

A nemzetközi szociáldemokrácia soraiban fokozódnak az ellentétek a kommunistákhoz való viszony kérdéseiben is. A Szocialista Internacionáléhoz tartozó több párt nyíltan szembefordul a jobboldali szociáldemokraták leplezetlen kommunistaellenes irányvonalával. A Szocialista Internacionálé vezetősége számolt azzal, hogy a szociáldemokrata pártok egyre jobban törekszenek az együttműködésre a kommunista pártokkal, és 1972 áprilisában határozatot hozott arról, hogy „az Internacionáléhoz tartozó pártoknak szabadon kell döntenüik a más pártok-

kal fenntartott kapcsolatokat illető kérdésekben”³⁶. Kudarcot vall tehát a nemzetközi szociáldemokrácia jobboldali vezetőinek az a szándéka, hogy minden szociáldemokrata pártra rákényszerítsék szektás, káros irányvonalukat a kommunista pártokkal való együttműködés kérdésében.

A jobboldali szociáldemokrata vezetők azonban ebben a helyzetben sem változtattak kommunistaellenes álláspontjukon, s szó sincs arról, hogy most már együtt akarnak működni a kommunistákkal. Ma is megtesznek mindent az együttműködés javításának megakadályozására. Ahol pedig nem tudják ezt megakadályozni, ott arra törekszenek, hogy az együttműködést felhasználva a kommunisták kárára erősítsék saját helyzetüket.

Mindenképpen: a Szocialista Internacionálé hivatalos tilalma most már nem zárja el a kommunista és a szociáldemokrata pártok együttműködésének útját.

A kommunista pártoknak ebben a kérdésben követett elvi irányvonala a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzetközi szociáldemokrácia fejlődésének valóságos tényezőin alapul, máris jelentős eredményeket hozott, s a nemzetközi munkásmozgalom további fejlődése nyomán ezek gyarapodni fognak.

*A munkásosztály egységéhez vezető út:
a szakszervezeti egység*

A munkásegység kiharcolásában igen nagy szerepe van a szakszervezeti egység megteremtésének. A szakszervezetek a munkásosztály legnagyobb tömegszervezetei, amelyek különböző nézetű és politikai irányzatot követő munkásokat egyesítenek.

A szakszervezetek sikeres harcát azonban sok országban és világviszonylatban is erősen akadályozza, hogy a szakszervezeti mozgalom nem egységes, s több nemzeti és nemzetközi szakszervezeti központ létezik.

A szakszervezeti mozgalom megosztottságának lényegében ugyanazok az okai, mint általában a munkásosztályénak, de rajtuk kívül hat még

³⁶ Socialist Affairs, vol. XXII: 1972. 5. sz. 92. old.

néhány – magát a szakszervezeti mozgalmat jellemző – tényező. Lényegük az, hogy a tőkésországokban a nemzeti szakszervezetek többségét reformisták irányítják. Sok – szociáldemokrata, sőt olykor nyíltan burzsoá nézeteket valló – szakszervezeti vezető leplezetlenül és makacsul ellenzi a munkásosztály különböző osztagainak egységét. Az ő magatartásuk gördíti a legfőbb akadályt a különböző orientációjú szakszervezetek együttműködésének útjába.

A kommunista pártok – az osztályharc platformján – küzdenek a szakszervezetek egységéért. Megmagyarázzák a munkásoknak, hogy gazdasági és politikai követeléseik kiharcolása nagymértékben attól függ, hogy létrejön-e a munkások és a kommunista, szociáldemokrata, katolikus stb. vezetésű szakszervezetek akcióegysége.

A szakszervezeti mozgalom megosztottságának leküzdése legfőként azon múlik, hogy a kommunisták milyen mértékben tudnak együttműködni a többi munkáspárttal. Ez az együttműködés nemcsak ezekre a pártokra hat erősen, hanem a befolyásuk alatt álló szakszervezetekre is. Így kedvezőbb feltételek alakulnak ki ahhoz, hogy leküzdjék a szakszervezeti mozgalom megosztottságát, s a különböző orientációjú szakszervezetek aktívan együttműködjenek. Ez az együttműködés viszont kedvező helyzetet teremt ahhoz, hogy leküzdjék az ellenségeskedést a kommunista, a szociáldemokrata és a többi munkáspárt között, s megteremtsék az egész munkásosztály akcióegységét.

A különböző szakszervezetek és szakszervezeti központok között olykor gyorsabban lehet létrehozni az együttműködést, mint a munkáspártok között. Ennek az a magyarázata, hogy – a politikai pártoktól eltérőleg – a szakszervezetek egymáshoz való viszonyában az ideológiai nézeteltéréseknek kisebb a jelentőségük, s ezek nem jelentkeznek annyira nyíltan. A dolgozók létfontosságú szociális és gazdasági követeléseinek teljesítéséért és a jogaik védelméért folytatott mindennapi tömegharcban nem a nézeteltérések kerülnek előtérbe. A szakszervezeti egység megteremtése így sem egyszerű és könnyű feladat, s a szakszervezeti akcióegység semmiképp sem fejlődik automatikusan, ösztönösen. Csak akkor születnek eredmények, ha a kommunisták és a különböző szakszervezetekben működő baloldali erők határozottan, célratörően tevékenykednek.

A szakszervezeti akcióegység programjának minden országban megvannak a sajátosságai; ezek az ottani munkásosztály különleges körülményeit, tapasztalatait és hagyományait, a szakszervezetek munkájának jellemző vonásait, a munkáspártok befolyását és kölcsönös kapcsolataikat tükrözik.

Bár a konkrét körülmények egészen sajátosak lehetnek, az egyes országokban széles körűek azok a követelések, amelyek alapján a különböző szakszervezetek és központjaik együttműködhetnek. Ide tartozik a munkabér emelése, az azonos munkáért azonos bér megadása, a teljes foglalkoztatottság biztosítása, a munkakörülmények javítása stb. A különböző szakszervezetek együttműködhetnek annak kiharcolásában is, hogy a munkások minden üzemben olyan kollektív szerződést köthessenek, amely magában foglalja a munkásfelvételnek és -elbocsátásnak, a munkabértarifának, a besorolásoknak és a szakmai továbbképzési formáknak, a prémiumkifizetések rendjének stb. szabályozását is. Ilyen módon befolyásolják a vállalat gazdasági munkáját, s megfosztják a vállalkozókat azoktól az eszközöktől, amelyekkel megoszthatják a munkásokat és rájuk kényszeríthetik akaratukat. Továbbá: a szakszervezeti akcióegység alapján a munkásokat mozgósítják avégett, hogy a tudományos-technikai forradalom nyomán szükségessé vált termelés-átstrukturizálást ne a munkások rovására végezzék el, s hogy az új beruházások, a berendezések felújítása, a technológiai korszerűsítések a dolgozók érdekeit szolgálják, élet- és munkakörülményeiket javítsák.

A szakszervezeti együttműködést tekintve nagyon fontos, hogy olyan közös gazdasági programokat dolgozzanak ki, amelyek alternatívát kínálnak a monopóliumok és a burzsoá állam gazdasági programjaival szemben.

A tőkésországokban az egységes szakszervezeti akciók távlati feladata a monopóliumok hatalmának korlátozása. Ezt a célt követve megnövekszik az egész szakszervezeti mozgalom szerepe: szociális-gazdasági küzdelme túlnő a hagyományos kereteken, a dolgozók össznemzeti érdekeinek színvonalára emelkedik, a társadalom fejlődésével összefüggő legfontosabb politikai feladatok megoldásáért folytatott harccá válik. A különböző politikai orientációjú szakszervezetek együttesen szállhatnak síkra a reformpolitika megvalósításáért (a gazdaság, a társadalombiztosítás, az egészségügy, a közoktatás, a lakásépítés stb. területén), jogaik kiterjesztéséért és a demokratikus (munkás-) ellenőrzé-

sért valamennyi szinten (vállalati, egyesületi, iparági szinten és az országos gazdasági irányító szervek szintjén).

A gyarmati uralom alól felszabadult országokban a szakszervezeti egység alapja a külföldi tőkének az ország gazdaságában elfoglalt túlsúlya ellen, a magántőke tevékenységének korlátozásáért, a gazdaság állami szektorának fejlesztéséért és az átfogó agrárreformért folytatott harc. A szakszervezetek közreműködhetnek abban a küzdelemben, amelynek célja a fennálló rezsimek demokratizálása, a dolgozók részvételének biztosítása a gazdasági és szociális fejlesztési programok kidolgozásában és megvalósításában.

A tőkésországok dolgozóinak helyzete az uralkodó körök belpolitikája mellett a külpolitikájuktól is függ. Ezért a külpolitikai kérdések mind nagyobb helyet foglalnak el a szakszervezeti egység platformjában. A szakszervezetek, eredményesen együttműködve, kivehetik a részüket olyan feladatok megoldásában, mint az imperialista országok agresszivitásának megfékezése, a leszerelésre, a fegyverkezési verseny megszüntetésére, a katonai kiadások csökkentésére tett javaslatok támogatása, a békés egymás mellett élés politikájának érvényesítése.

A mai körülmények között megnövekednek a különböző politikai orientációjú szakszervezetek együttműködésének és akcióegységének lehetőségei. Azokban az országokban, ahol erős kommunista pártok működnek és az osztályharcnak fejlett hagyományai vannak, a szakszervezeti központok között a legutóbbi években szemlátomást erősödött a szakszervezeti egység irányzata, s megnőtt a közös szakszervezeti akciók aránya és hatékonysága.

Olaszországban a három szakszervezeti központ: az Olasz Általános Munkásszövetség (CGL), az Olasz Munkásszakszervezetek Szövetsége (CISL) és az Olasz Munkásszövetség (UIL) képviselői 1966-tól kezdve rendszeresen találkoztak egymással. A szakszervezeti mozgalom jobboldali vezetői a tömegek nyomására kénytelenek voltak beleegyezni a szakszervezeti központok közös akcióiba. Húszéves megosztottság után 1968-ban megegyeztek valamennyi szakszervezet akcióegységében. 1970 októberében, a második világháború óta először, a három szakszervezeti központ főtanácsai kidolgozták a dolgozók érdekeit szolgáló egységes akciók konkrét programját. A szakszervezetek együttműködése lehetővé tette, hogy az olasz munkásosztály hatalmas, országos meg-

mozdulást szervezzen jogainak védelmére, s több fontos vívmányt harcoljon ki. A szakszervezeti akcióegység sikerei olyan erőssé tették az alsóbb szintű szakszervezetek egységtörekvését, hogy kialakult az egységes szakszervezeti központ létrehozásának alapja.

Jelentős lépéseket tettek a szakszervezeti egység felé Franciaországban. 1966 januárjában, a hidegháború kezdete óta először, az Általános Munkásszövetség és a Francia Demokratikus Munkásszövetség, a két legnagyobb szakszervezeti központ egyezményt kötött az akcióegységről. Az akcióegység politikája erősen fellendült 1968-ban, a május-júniusi események idején. Azokban a napokban az Általános Munkásszövetség (CGT), a Munkáserő (Force Ouvrière), továbbá a Pedagógus Szövetség (FEN) közös követeléseket hozott nyilvánosságra. A szakszervezeti egység megteremtésére újabb lehetőségek nyíltak 1972 júniusában, amikor a kommunista és a szocialista párt egyezményt írt alá a közös kormányprogramról, s a baloldali radikális mozgalom csatlakozott ehhez a programhoz.

A finn kommunisták a dolgozók jogaiért és a szakszervezeti egységért tett következetes erőfeszítéseikkel elérték, hogy 1969 júniusában a két nagy országos szakszervezeti központ – a Finn Szakszervezetek Szövetsége és a Finn Országos Szövetség – kimondta az egyesülést és helyreállította az egységes szervezetet, a Finn Szakszervezetek Szövetségét (SAK). Bár e szervezetben harc folyik, az egységes szakszervezeti központ helyreállítása egészben véve mégis a finn munkásmozgalom fontos eseménye.

A szakszervezeti erőfeszítések egyesítéséért sokat tesznek a haladó japán szakszervezetek, elsősorban a Japán Szakszervezetek Főtanácsa (SOHYO), amely sok országos kampányt szervezett azért, hogy meggátolják a monopóliumoknak és a reakciónak azt a törekvését, hogy csökkentsék a munkásosztály életszínvonalát és korlátozzák a dolgozók demokratikus jogait.

Az utóbbi időben némileg erősödik a szakszervezeti egység irányzata Indiában. A kommunisták és a szakszervezeti egység más szervezetekben dolgozó hívei elérték, hogy megalakult az Országos Szakszervezeti Bizottság, amely összefogja az Összindiai Szakszervezeti Kongresszust, az Indiai Nemzeti Szakszervezeti Kongresszust és az Indiai Munkásszövetséget.

Sok kapitalista országban (az Egyesült Államokban, Angliában,

Ausztriában, Svédországban, Új-Zélandon stb.) csak a szociáldemokrata pártok és a jobboldali szakszervezeti bürokraták ellenőrzése alatt álló szakszervezetek vannak. Ezekben az országokban a kommunisták a szakszervezetekben ellenzéki erőként működnek, s arra törekszenek, hogy e szervezetek munkás-osztálypolitikát folytassanak.

Angliában, az Egyesült Államokban, az NSZK-ban, a skandináv országokban a szakszervezetek vezetősége kommunistaellenes politikát folytat, ezért a kommunisták és a nem kommunisták főként az alsóbb szakszervezeti szinteken szerveznek közös megmozdulásokat.

Angliában az akcióegység támaszai a gyári és üzemi műhelybizalmiak (shop-stewardok) bizottságai. Ezek munkájában a kommunisták részt vesznek. A shop-stewardok bizottságai útján szervezik meg a tömegkampányokat. Az angol kommunisták erőfeszítései nyomán 1972 szeptemberében a Szakszervezeti Kongresszus egyhangúlag érvénytelenítette azt a tilalmat, hogy a kommunisták nem vehetnek részt az értekezletein.

Különösen nehéz körülmények között harcol a szakszervezeti mozgalom egységéért az Egyesült Államok Kommunista Pártja. 1969. évi IX. kongresszusukon a kommunisták kiadták a jelszót: meg kell teremteni az ország szakszervezeti mozgalmának egységes frontját. A kongresszus arra irányította a pártot, hogy főként a szakszervezetek alsóbb szintjén erősítse a kommunisták pozícióit, s szabadítsa meg ezeket a szervezeteket az AFL-CIO szélsőjobboldali vezető rétegének befolyása alól, s egyesítse az ország szakszervezeti mozgalmának balszárnyát.

A kommunisták nemzetközi méretekben is harcolnak a szakszervezeti mozgalom egységéért. Napjainkban, amikor növekszik a termelés internacionalizálódása és az óriásmonopóliumok szervezettsége, a munka- és életkörülmények javításáért, a foglalkoztatottság védelméért, a gazdasági és pénzügyi válságok következményei ellen folytatott harc nemcsak országos méretekben követel akcióegységet, hanem megköveteli azt is, hogy egész országcsoportok szakszervezetei vállaljanak szolidaritást és kölcsönösen támogassák egymást.

A nemzetközi szakszervezeti mozgalmat több szervezet képviseli. A Szakszervezeti Világszövetség (SZVSZ) a szakszervezeti mozgalomban a forradalmi és osztályharcos irányzatot követi (mintegy 150 millió

tagja van). A Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége (SZSZNSZ) szociálreformista irányzatú (mintegy 60 millió tagja van). A Munka Világszövetsége (MVSZ), amely 1968-ig a Keresztény Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége nevet viselte, a klerikális pártok befolyása alatt áll (tagjainak száma mintegy 13 millió).

Vannak ezenkívül a világ egy-egy övezetének szakszervezeteit egyesítő központok is. 1956-ban alakult meg az Arab Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége, amely 15 ország szakszervezeteit egyesíti. Az Összafrikai Szakszervezeti Szövetséget 1961-ben alapították, s több mint 20 országos szervezet tartozik hozzá. Szakadár elemek 1962 januárjában létrehoztak egy másik afrikai szakszervezeti központot, az Afrikai Szakszervezetek Szövetségét, ez azonban a hatvanas évek közepén elhalt, tagszervezetei tevékenységének irányítását az SZSZNSZ afrikai regionális szervezete vette át. A latin-amerikai országok szakszervezeti központja, a Latin-amerikai Dolgozók Állandó Szakszervezeti Egység Kongresszusa 1964-ben alakult, s 21 latin-amerikai ország szakszervezeteit egyesíti.

Az ázsiai, afrikai és latin-amerikai demokratikus szakszervezetek kapcsolatot tartanak fenn, és fejlesztik együttműködésüket a Szakszervezeti Világszövetséggel. E szakszervezeti központok tevékenységének egybehangolására külön összekötő bizottságokat hoztak létre.

Az SZSZNSZ és az MVSZ vezetői hosszú időn át elutasították az SZVSZ javaslatait az akcióegységre és az együttműködésre, s megtiltották tagszervezeteiknek, hogy az SZVSZ-hez tartozó szakszervezetekkel bármiféle kapcsolatot tartsanak fenn. A legutóbbi években azonban a világban, így a tőkésországok munkásmozgalmában is bekövetkezett nagy változások nyomán, különösen pedig a kommunisták és az általuk vezetett szakszervezetek erőfeszítései következtében az SZSZNSZ, az MVSZ és az őket követő szakszervezetek pozícióiban fontos átalakulások kezdődtek, s e szervezetek mind gyakrabban foglaltak állást a szakszervezeti akcióegység mellett.

A kommunisták és az általuk vezetett szakszervezetek készek elősegíteni minden olyan lépést, amely a szakszervezeti egység megteremtésére irányul egy-egy országban, övezetben vagy nemzetközi szinten. Például a Francia Általános Munkásszövetség és az Olasz Általános Munkásszövetség síkraszáll az Európai Gazdasági Közösséghez tartozó or-

szágok egységes szakszervezeti központjának létrehozása mellett. Ez összefogná és egybehangolná az illető országok valamennyi szakszervezetének tevékenységét a monopóliumok és a nyugat-európai kormányok munkásellenes politikája elleni küzdelemben.

Belgiumban 1970 májusában rendezték meg az Európai Gazdasági Közösséghez tartozó országok szakszervezeti küldöttségeinek első találkozóját. Ezen kilenc, különböző irányzatú nemzeti szakszervezeti központ képviselői vettek részt. E központok az EGK-tagországok munkásainak és alkalmazottainak 75 százalékát egyesítik. A találkozón megvitatták az EGK gazdaságpolitikáját és a szakszervezeti akcióegység kérdéseit.

A szakszervezeti akcióegység kedvezően alakul az európai kollektív biztonság kérdéseinek tekintetében is. Bár az SZSZNSZ-hez és az MVSZ-hez tartozó európai nemzeti szakszervezeti központok vezetői többségükben változatlanul a NATO mellett vannak, külpolitikai álláspontjukban mégis előrevivő változások mentek végbe: rendszerint helyeslik a feszültség enyhítésének irányzatát Európában, s támogatják a kollektív biztonsági rendszer létrehozását és az európai államok együttműködésének fejlesztését. Az SZSZNSZ és az MVSZ európai szervezetei helyeselték az európai biztonsági és együttműködési értekezlet összehívásának gondolatát.

Az 1969 októberében Budapesten megrendezett VII. szakszervezeti világkongresszus munkájában 46 olyan nemzeti szakszervezeti központ képviselői is részt vettek, amelyek nem tartoznak a Szakszervezeti Világszövetséghez, hanem az SZSZNSZ-nek és más nemzetközi szervezeteknek a tagjai. További előrehaladás történt az 1973. október 15–22. között Várnában megtartott VIII. szakszervezeti világkongresszuson: ezen részt vettek 110 olyan szakszervezet küldöttei is, amelyek nem tagjai a Szakszervezeti Világszövetségnek. A Szakszervezeti Világszövetségnek ezen a kongresszusán első ízben az MVSZ-nek és a hozzá tartozó szervezeteknek hivatalos küldöttségei is jelen voltak. A kongresszus elfogadta a „Felhívás a világ dolgozóihoz és szakszervezeteihez” című dokumentumot, amely hangoztatja:

„Ma, amikor a nemzetközi feszültség enyhülésének folyamata mindinkább globálissá válik, a szakszervezeti világmozgalomban kedvező feltételek alakulnak ki a hidegháború maradványainak felszámolásához,

a világ dolgozóit foglalkoztató konkrét kérdések megoldását szolgáló egységes szakszervezeti akciók megvalósításához.”³⁷

Nagy részt vállalnak a szakszervezeti egység megteremtéséért folyó munkában a szovjet szakszervezetek. Több mint 110 ország szakszervezeteivel tartanak fenn kapcsolatot és működnek velük együtt. A Szovjetunió megalakulásának 50. évfordulóján rendezett ünnepségeken a Szakszervezetek Össz-szövetségi Központi Tanácsának meghívására részt vettek valamennyi fontos nemzetközi szakszervezeti központ képviselői.

A nemzetközi feszültség enyhülésének körülményei között az SZSZNSZ-hez tartozó legnagyobb és legbefolyásosabb szakszervezetek sorra foglaltak állást a Szakszervezeti Világszövetséggel és szervezeteivel való együttműködés mellett. A brit Szakszervezeti Kongresszus 1971-ben hozott ilyen értelmű határozatot. Hasonlóképpen határozott 1972-ben a Német Szakszervezeti Szövetség. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 1972 júniusában Genfben tartott közgyűlésén sikerült közeledést elérni több kérdésben is az SZVSZ, az SZSZNSZ és az MVSZ álláspontja között. Az SZSZNSZ vezetősége hivatalosan hatálytalanította azt a rendelkezést, amely megtiltotta, hogy tagjai a szocialista országok szakszervezeteivel kétoldalú kapcsolatokat létesítsenek és velük együttműködjenek. Az 1973 februárjában alakult Európai Szakszervezeti Szövetség (tagjai az SZSZNSZ-hez tartozó nyugat-európai szakszervezetek) nyíltan állást foglalt a szocialista országok szakszervezeteivel és az SZVSZ-szel való együttműködés fejlesztése mellett.

Nagy jelentőségű volt az 1974. január 19-i genfi találkozó, amelyen Görögország, Spanyolország és Portugália kivételével minden európai ország szakszervezeti központjainak vezetői részt vettek. 1949 óta először történt meg, hogy különböző orientációjú európai szakszervezeti központok: az SZVSZ, az SZSZNSZ, az MVSZ és független szakszervezetek vezetői tárgyalóasztalhoz ültek egymással.

Ez a legmagasabb szintű első európai szakszervezeti találkozó megmutatta, hogy az európai szakszervezeti mozgalmak együttműködése nemcsak szükséges, hanem lehetséges is. A kapcsolatok elősegítik, hogy az előítéletek megszűnjenek, az egyes szakszervezetek egymás álláspont-

³⁷ Novoje Vremja, 1973. 44. sz. 18. old.

ját jobban megértsek, s hogy közös nézetet alakítsanak ki a fontos kérdésekben.

A tömegek szociális és gazdasági követeléseikért folytatott harcban az egyetlen helyes politika a szakszervezetek átfogó egysége. A munkáosztály pártjainak és a szakszervezeteknek az akcióegységére törekvő kommunista irányvonal megnöveli a munkásmozgalom lehetőségeit, előmozdítja győzelmeit, lehetővé teszi, hogy bevonják a munkásmozgalomba a munkásosztálynak azt a részét, amelyik a mai napig is szervezetlen, vagy pedig burzsoá pártokat követ. Az 1969. évi nemzetközi tanácskozás fő dokumentuma megállapította:

„Bár egyes vezetők mesterséges akadályokat gördítenek a különböző irányzatú szakszervezetek nemzeti és nemzetközi akcióegységének útjába, az utóbbi években erősödik a szakszervezeti mozgalom ilyen egységre való törekvés. A kommunisták következetes hívei a szakszervezeti egységnek egy-egy országban és nemzetközi téren is.”³⁸

³⁸ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása. Moszkva 1969. 19. old.

A KOMMUNISTÁK MUNKÁJA A TÖMEGEK KÖZÖTT

A marxizmus-leninizmus tudományosan megfogalmazta, és a munkásmozgalom gyakorlatában bebizonyosodott, hogy a néptömegeknek döntő szerepük van a történelem alakulásában, a kizsákmányolástól mentes társadalom létrehozásában. Lenin ezt írta:

„... az *egyetlen valóságos* erő, amely a változást kikényszerítheti, csakis a tömegek forradalmi energiája ...”¹

A kommunista pártok hivatottak arra, hogy harcba vigyék a tömegeket, felismertessék velük igazi osztályérdekeiket, rávezessék őket arra, hogy kik az ellenfeleik és kik a szövetségeseik a harcban, megértessék a dolgozókkal a társadalom szocialista átalakításának szükségességét, s megmutassák nekik e történelmi feladat megoldásának útját.

A marxista-leninista párt csak akkor válik a dolgozók élcsapatává, érdekeik kifejezőjévé, ha irányítani tudja a nagy néptömegeket is, nemcsak a haladó munkásokat. Irányítani pedig annyit tesz, mint megnyerni a tömegek bizalmát; s ez csak úgy lehetséges, ha a párt a tömegekkel együtt dolgozik, a tömegek között él és cselekszik. Lenin erre tanított:

„Hogy a tömegek szolgálatában álljon és a *tömegek* helyesen felfogott érdekeit fejezze ki, az élcsapatnak, a szervezetnek egész tevékenységét a tömegek között kell végeznie, bevonva a munkába a tömegek legjobb erőit, kivétel nélkül valamennyit, minden lépésnél gondosan és objektíven ellenőrizve, megvan-e a kapcsolat a tömegekkel, eleven-e ez a kapcsolat. Az élcsapat így és *csakis* így neveli és világosítja fel a tömegeket, azzal, hogy a *tömegek* érdekeit fejezi ki, tanítja őket a szervezésre, s a tömegek *egész* tevékenységét a tudatos osztálypolitika útján irányítja.”²

A mai helyzetben mind kedvezőbb feltételek alakulnak ki ahhoz,

¹ Lenin Összes Művei. 30. köt. 271. old.

² Lenin Összes Művei. 24. köt. Kossuth Könyvkiadó 1970. 38. old.

hogy a tömegeket a kommunista pártok a maguk oldalára állítsák. A szocialista világrendszer kialakulása és megerősödése, a szocialista országokban a dolgozók érdekében tett következetes intézkedések eredményei, a nemzeti felszabadító mozgalom győzelmei, az imperializmus újabb kudarcai, illetve a nemzetközi feszültség enyhülése – mindez ösztönzi a dolgozók forradalmi harcát. A kapitalista társadalom hagyományos ellentéteinek kiéleződése és az állammonopolista kapitalizmus alapján keletkező új ellentétek az osztályharc kiéleződésével járnak. Az elégedetlenség mind nagyobb tömegekre terjed ki, és objektíve politikai tartalommal telítődik. A mozgalomba olyan tömegek kapcsolódnak be, amelyek korábban többnyire még nem vettek tevékenyen részt a társadalmi és politikai életben. Mindez megkönnyíti a demokratikus erők széles frontjának létrehozását.

De a tömegek megnyerését – a dolgozók különböző rétegeinek egyítését közös követeléseik alapján – sok objektív és szubjektív természetű nehézség akadályozza. Különösképpen a következőkkel kell számolni:

a) a tömegek különféle osztályokból, rétegekből, csoportokból állnak, s ezek a társadalomban elfoglalt helyzetüknél fogva, követeléseik, gondolkodásmódjuk, öntudatuk színvonala, a problémákkal – köztük a közös problémákkal – szemben tanúsított magatartásuk szerint különböznek egymástól. Nem egyforma egyazoknak a rétegeknek érzés- és gondolkodásmódja, a problémákkal szembeni magatartása sem a különböző gazdasági és kulturális fejlettségű országokban.

b) Nem azonos a lakosság különböző csoportjainak érzés- és gondolkozásmódjára, öntudatára, az életszínvonalukban, összetételükben és a termelésben betöltött szerepükben bekövetkezett változások hatása. A tudományos-technikai forradalom és a dolgozók harca nyomán beállt változások fokozhatják a dolgozók harci szellemét, újabb igényeket születhetnek, növelhetik a szellemi és kulturális igényeket, de bizonyos körülmények között (például az anyagi helyzet javulása) erősíthetik a fogyasztási gondolkodásmódot, s a kizsákmányoló rendszerrel való megbékülésre vezethetnek.

c) A tömegeket nemcsak a munkásosztály és pártja akarja megnyerni, hanem az uralkodó osztályok, a legkülönbözőbb politikai erők is. Kétségtelen, a kommunista pártok képviselik a legkövetkezetesebben a dolgozók érdekeit. De más politikai erők is megőrzik, sőt olykor még

fokozzák is befolyásukat, mert alkalmazkodnak a dolgozók követeléseihöz, számolnak a dolgozók különböző rétegeinek helyzetével, gondolkozásmódjával és előítéleteivel.

d) A legnagyobb nehézséget az uralkodó osztályok szociális stratégiája okozza, amellyel a tömegeket el akarják vonni az osztályharctól. A tömegek depolitizálásának fő eszköze a burzsoázia szociális manőverező politikája. De az uralkodó osztályok fontosnak tartják a dolgozók tudatának befolyásolását, az ideológiai harc formáinak és módszereinek latba vetését is. Ezt szolgálja a kormány, az egész államapparátus, a burzsoá és megalkuvó pártok, az egész nevelési és oktatási rendszer munkája, valamint a tájékoztatási eszközök és a szórakoztató ipar ellenőrzése. Mindezek hatással vannak a tömegekre, fékezik politikai tevékenységüket és forradalmi öntudatuk növekedését.

A kommunista pártok rámutatnak arra, hogy nem szabad túlbecsülni a monopólium- és imperialistaellenes harcban részt vevő tömegek öntudatosságának fokát. E harc sok résztvevője még nem fogadja el, sőt nemegyszer el is utasítja a kommunisták politikai célkitűzéseit. Ha a különböző társadalmi csoportok a társadalomban elfoglalt objektív helyzetük, munkájuk jellege, anyagi körülményeik és kizsákmányoltságuk foka alapján közelednek is egymáshoz, gondolkozásmódjuk és politikai öntudatuk színvonala még nem válik azonossá. Tudni való, hogy ha a tömegek tiltakozása nem tudatos, akkor a reakció könnyen kihasználhatja ezt. A múltban például a fasizmus rendszerint olyan időben jutott hatalomra, amikor a tömegek harca rohamosan erősödött – s a fasiszták azt ígérték a dolgozóknak, hogy „erős hatalom segítségével rendet teremtenek” és megoldanak minden problémát.

A tömegek megnyerése és növekvő befolyásolásuk nagyon bonyolult folyamat. A kommunisták nem idealizálják a tömegeket, hanem olyanak látják őket, amilyenek – nem félnek az előítéletektől, nem „haragszanak” az elmaradottságukért. A kommunista pártok a dolgozók öntudatának fejlesztését tűzik ki célul, támogatják mindazt, ami a tömegmozgalomban valódi értékeket fejez ki, s előbbre viszi a harcot.

Óriási veszélyt rejt magában, ha a kommunista párt a tömegek uszályába kerül, vagy pedig elmarad tőlük, nem tart lépést öntudatuk és forradalmiságuk növekedésével. Ezért a kommunisták felkarolják a tömegek hasznos kezdeményezéseit, szembeszállnak viszont mindazzal, ami árthat a tömegek harcának, elvonhatja őket a legfőbb feladattól. A

kommunista párt óva inti a tömegeket az idő előtti megmozdulásoktól. Meghiúsítja a szélsőséges elemeknek azt a törekvését, hogy olyan harci formákat kényszerítsenek rá a tömegekre, amelyek csak visszavethetik a mozgalmat, és fölösleges áldozatokkal járnak. A kommunista pártok egyszersmind harcolnak a saját soraikban tapasztalható szektásság és a „cselekvő kisebbségről” szóló anarchista felfogás ellen.

Lenin a Komintern III. kongresszusán arról beszélt, hogy a kommunistáknak maguk mellé kell állítaniuk a tömegeket, s megmagyarázta, hogy a harc jellegének változásával maga a „tömeg” fogalma is változik. Ezt mondta:

„A harc kezdetén néhány ezer igazi forradalmár elegendő volt ahhoz, hogy tömegről beszélhessünk . . . Amikor a forradalom már eléggé elő van készítve, a »tömeg« fogalma megváltozik: néhány ezer munkás már nem tömeg . . . A tömeg fogalma megváltozik abban az értelemben, hogy tömegben a többséget értik, mégpedig nemcsak egyszerűen a munkások többségét, hanem valamennyi kizsákmányolt többségét . . .”³

Napjainkban a gyökeres átalakítások véghezviteléhez a forradalom mellé kell állítani mindazoknak a rétegeknek a többségét, amelyeket bármilyen formában is sújt a monopóliumok uralma.

Egy kommunista párt érettségének – tanította Lenin – az a kritériuma, hogy milyen kapcsolat fűzi a tömegekhez, s azok hogyan támogatják politikáját. Ezért a kommunisták minden politikai kampány lefolyását legfőképpen abból a szempontból mérlegelik, hogy milyen következményei vannak a tömegmunkát illetően, s levonják belőle mindazokat a tanulságokat, amelyek a dolgozók között végzett munka fokozásához szükségesek. A kommunista pártok abból indulnak ki, hogy a tömegek bizalmát nem egyszerre nyerik meg, s nem is örökre. A párt elveszítheti a megszerzett bizalmat, ha hibákat követ el, és csak múltbeli érdemeiből akar élni.

³ Lenin Összes Művei. 44. köt. 28–29. old.

Az osztályharc története a kapitalizmus korszakában bebizonyította, hogy a munkásosztály és a parasztság természetes szövetségesek a társadalom szocialista átalakításáért folytatott forradalmi harcban. A múltban a munkásosztály, úgyszintén a parasztság sok megmozdulásának vereségét eleve meghatározó okok egyike éppen az volt, hogy nem volt meg a szövetség e két osztály között, amelyek a tőkésországokban a dolgozó és kizsákmányolt lakosság fő tömegeit tették ki. Másfelől a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme Oroszországban és a szocialista forradalmaké sok más országban, megmutatta Marx híres tételének igazságát: ha a parasztság a munkásosztály mellé áll, akkor „*a proletárforradalom hozzájut abhoz a kórushoz, amely nélkül szólóéneke minden parasztnemzetnek halotti énekké lesz*”⁴.

A monopóliumok támadása falun, a munkásosztály és a parasztság szövetsége

Napjainkban mélyen behatol a dolgozók tudatába az a gondolat, hogy szükség van a munkásosztály és a parasztság erős szövetségére. A kommunista és munkáspártok vezetik azt a harcot, amelynek célja a munkásosztály szocialista harcának összekapcsolása a parasztság általános demokratikus tartalmú mozgalmával. A marxizmus-leninizmus mindenre kiterjedően, tudományosan megindokolta, hogy a munkásosztály és a parasztság szövetsége történelmi szükségszerűség, s kidolgozta a kommunista pártok agrárprogramjának elméleti alapjait.

A parasztság részvétele a mai osztályharcban attól függően kap konkrét tartalmat, hogy a világ nem szocialista országaiban milyenek a történelmi feltételek, és milyen a fejlettségi színvonal. A fejlett tőkésországokban, ahol a monopóliumok százezernyi kisparasztot tesznek tönkre, a dolgozó parasztság a monopóliumellenes harc egyik fontos ereje. A munkásosztály és a parasztság szövetségének kérdése különösen fontos a latin-amerikai, ázsiai és afrikai országokban, amelyekben a parasztság az önálló tevékenységet folytató lakosság túlnyomó többségét teszi

⁴ Marx-Engels Művei. 8. köt. Budapest 1962. 192. old.

ki. Ezek közül az országok közül a legfejlettebbekben a munkás-paraszt szövetséget a nemzeti demokratikus, imperialistaellenes front gerincének tekintik. Azokban az országokban, amelyekben fejletlen burzsoá társadalmi-gazdasági viszonyok uralkodnak, a parasztság a forradalmi-demokratikus mozgalmak fő ereje.

Olyan körülmények között, amikor fokozódik a parasztság elnyomódása, és a falusi dolgozók tömegesen vándorolnak el a falvakból a városokba, a parasztkérdésnek változatlanul nagy szerepe van a munkásosztály harcában, a tőkésországok kommunista és munkáspártjainak politikájában. Leonyid Brezsnyev, az SZKP Központi Bizottságának titkára az 1969-es moszkvai tanácskozáson hangsúlyozta:

„Továbbra is nagy jelentőségű a kapitalista államok paraszttömegei között végzett munka. A dolgozó parasztság a munkásosztály fő szövetségese marad, jóllehet számaránya a fejlett tőkésországokban lényegesen csökkent.”⁵

Annak következtében, hogy az állammonopolista kapitalizmus pozíciói erősödtek, hatalma kiterjedt a mezőgazdasági termelés területére is. A monopoltőke a mai kapitalista falu sorsának teljhatalmú urává lett. Ezért a burzsoá társadalom fő ellentéte – a burzsoázia és a munkásosztály közötti ellentét – mellett rendkívül élessé válik a monopóliumok és a dolgozó parasztság ellentéte is. Az ipari munkással és a falusi dolgozóval ugyanaz az ellenség áll szemben: a monopóliumok.

A tudományos-technikai forradalom idején a monopoltőke támadása a falvakban, még kedvezőbb feltételeket teremt ahhoz, hogy a munkásosztály és a dolgozó parasztság egyesítse erőfeszítéseit, s mind teljesebben tárja föl a közös ellenséggel vívott harcban érdekeik között fennálló kapcsolatot.

A fejlett tőkésországok kormányainak mezőgazdasági politikáját a lehető legnagyobb nyereség kisajtolására törekvő nagy hazai és nemzetközi monopóliumok érdekei diktálják. Ez a politika nemcsak a parasztok anyagi körülményeit rontja, hanem gyakran egész mezőgazdasági vidékek elnéptelenedését is okozza. Franciaországban a kapitalista koncentráció még csak fokozza a mezőgazdasági termelés egyensúlyának amúgy is nyilvánvaló meg bomlását. A monopóliumok elősegítik a ma-

⁵ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 126. old.

gasabb szinten gépesíthető ágazatoknak a fejlesztését; ilyen például a gabonatermesztés. Ez is csökkenti a munkaerőigényt. Sok más ágazatot ténylegesen pusztulni hagynak. Az ország egyes vidékeiről a lakosság a városokba áramlik, s a falvakban megszűnik a kereskedelem, a közgazgatás és a kisipari tevékenység.

A tőkésországokban tönkremennek a földművesek. A kapitalista rendszer védelmezői gyakran dicsérgetik az Egyesült Államok mezőgazdaságát, hangoztatják magas termelékenységét. Elhallgatják azonban a gazdasági ágazat fejlődésének árnyoldalát: az amerikai gazdálkodók tönkremennek, százazrével kerülnek a munkaerőpiacra. Ugyanez történik a nyugat-európai országokban is. Itt a kormányok és az Európai Gazdasági Közösség intézményei együttes erővel szorítják ki a dolgozó parasztságot a mezőgazdasági termelés szférájából. A francia, a nyugat-német és az olasz kormány 1960-ban több olyan paraszttellenes törvényt adott ki, amelyek alapján a monopolizáció „jogi érveket” kapott ahhoz, hogy elbánjék a dolgozó parasztsággal. A parasztság effajta kifosztását az állami politika rangjára emelték más olyan tőkésországokban is, amelyekben még jelentős tömegek vannak az önálló parasztságnak. Ugyanezek a folyamatok bontakoznak ki Latin-Amerikában is.

A burzsoá ideológusok igyekeznek bebizonyítani, hogy ezt a politikát a gazdasági célszerűség, a termelőerők fejlesztésének szükségszerűsége követeli meg.

A monopóliumok agrárpolitikája következtében a mai kapitalista faluban a dolgozók túlnyomó többségét kitevő kis- és középparasztság tömegesen megy tönkre, szorul ki a földről. A termelés koncentrációját és a kisparaszti gazdaságok megszüntetését erősen befolyásoló technikai haladás a monopóliumok gazdagodásának forrása, nem pedig a termelőerők fejlődésének „tisztá” folyamata, amint ezt a burzsoá ideológusok elhitetni szeretnék. Marx, Engels és Lenin többször is megírta, hogy a kapitalizmus körülményei között a technikai haladás csakis a kistermelő kiszorítása és elpusztítása árán valósítható meg. Lenin megállapította:

„A kapitalizmus fejleszti és előreviszi a mezőgazdasági technikát, de ezt nem teheti másként, csak úgy, hogy tönkretesz, nyomorba dönti és elnyomja a kistermelők tömegét.”⁶

⁶ Lenin Összes Művei. 19. köt. Kossuth Könyvkiadó 1968. 330. old.

A nagytőke frontális támadást intéz a parasztság pozíciói ellen, nyíltan követeli, hogy a kisérdmúvelő térjen ki a nagyvállalkozó útjából, aki a termelésben a legkorszerűbb gazdálkodási módszereket alkalmazhatja, a burzsoázia pedig mindezek mellett a reformok taktikájához folyamodik. Ez sok tőkésországra jellemző: például Olaszországra és több latin-amerikai országra, ahol a mezőgazdasági fejlődés pangása robbanással fenyeget. Minthogy a tőke uralma tömegbázisának kiszélesítésére törekszik, olykor beleegyezik egyes agrárreformokba, például a (főként a parlagon hagyott) földeknek a parasztek közötti felosztásába, a kapitalista szövetkezeti módszerek alkalmazásába. Ámde ezek a reformok még a legjobb esetben is csak ideiglenesen, s csak a parasztság egy részének a helyzetén könnyítenek. A burzsoá agrárreformrendszer legfőljebb arra képes, hogy enyhítse az osztályharc hevességét és megőrizze a burzsoá állam pozícióit a falvakban, de nem oldja meg, s nem is oldhatja meg az agrárkérdést úgy, hogy az a dolgozó parasztság érdekeit szolgálja.

A mezőgazdaságban végrehajtott átalakítások csak akkor válnak demokratikus tartalmúvá, ha az osztályharc nyomán haladó irányzatú kormány jut hatalomra, vagy erős tömegmozgalom védi a parasztek (Chilében és Guatemalában a népi kormányok idején, Peruban, Panamában, a Jemeni Népi Demokratikus Köztársaságban és több más államban).

Mindent összevetve azonban – és ez különösen a fejlett kapitalista országokra jellemző – a monopóliumok erősítik pozícióikat a mezőgazdasági termelésben és értékesítésben. A nemzeti kormányokkal, a vállalkozói egyesülésekkel és a tőke nemzetek fölötti szerveivel (például a Közös Piacsal) együttesen kidolgozott árpolitikával (a mezőgazdasági termékek nagykereskedelmi árának rendszeres csökkentésével és a parasztek számára szükséges közszükségleti és gazdasági árucikkek árának emelésével) a monopóliumok tönkreteszik a parasztek.

Behatolásuk a falvakba azonban nemcsak a kis- és középparasztságot teszi tönkre. A kapitalista rendszer tervszerűen támadja a „független gazdálkodót” is, aki még a közelmúltban is a mezőgazdasági árucikkek fő termelője volt. A „Political Affairs” című amerikai folyóirat 1964-ben ezt írta:

„A kapitalizmus propagandistái több mint száz év óta bizonygatják, hogy a szocializmus a független gazdálkodó ellensége. Ámde nálunk, az

Egyesült Államokban a gazdálkodók milliói mennek tönkre, mégpedig nem a szocializmus vagy a kommunizmus miatt, hanem a kapitalizmus viszonyai között. S miközben a szocializmusban a versenyre alapított »független« termelést a szövetkezeti termelés váltja föl, az Egyesült Államokban a létért küzdő hatmillió gazdálkodóból már csak hárommillió maradt, akik most még elkeseredettebb harcot vívnak.”

*A parasztmozgalom monopóliumellenes
és imperialistaellenes irányzata*

Ilyen körülmények között a dolgozó parasztságnak saját érdekeiért vívott harca időnként monopóliumellenes irányzatúvá válik, túllépi a közvetlen, mindennapi, tisztán anyagi követelések kereteit, s tömegessé és szervezetté válik. A dolgozó parasztok a munkásosztály, a marxista-leninista pártok támogatásával mind határozottabban követelik az agrárkérdés gyökeres megoldását.

Franciaországban a hatvanas években kiterjedt parasztmozgalom bontakozott ki a kormány parasztellenes, a kis- és középgazdaságok pusztulását okozó intézkedéseinek hatálytalanításáért. Több százezer paraszt vett részt a tömegmegmozdulásokban, tiltakozó gyűléseken, felvonulásokon. Követelték a rendkívül alacsony felvásárlási árak fölemelését, a mezőgazdasági árindexek hatálytalanítását, felleptek a gépvásárlási kölcsönök csökkentése, az adók emelése ellen. Avignonban a parasztok ezrei tüntettek, s követelték, hogy a kormány szüntesse be a burgonya-behozatalt az NSZK-ból.

Olaszországban a parasztok és a mezőgazdasági napszámosok hevesen harcolnak egy olyan demokratikus agrárreformért, amely termelékenyebbé tenné a mezőgazdaságot. Követelik, hogy rendszeres pénzügyi segítséget kapjanak műtrágya vásárlására, ellenőrizzék a földhasznbért, egész évben biztosítsanak munkaalkalmat, növeljék a munkabért és javítsák meg a mezőgazdasági munkások társadalombiztosítási rendszerét. Az olasz mezőgazdasági munkások és cselédek milliói lépnek sztrájkokba. Gyakran csatlakoznak hozzájuk a feles bérlők és más falusi dolgozók is. Közös gyűléseiken követelik a feles bérlet megszüntetését és a föld átadását azoknak, akik megművelik.

A legutóbbi években Franciaország, Olaszország és más európai or-

szágek parasztjai harcot indítottak a Közös Piac politikája ellen. Követelik, hogy a Közös Piac illetékes szervei a mezőgazdasági termékek új árának kidolgozásakor vegyék figyelembe az üzemanyag, a műtrágya és a takarmány árának emelkedését (ez 1973-ben elérte az 50–100 százalékot). Nagy tüntetéseket tartottak Bordeaux-ban, Fougères-ben és Strasbourgban. Itt másfélezer elzászi gazdálkodó tartott tiltakozó ülősztrájkot az Európa Parlament épületében. A négynapos tiltakozó kampány során a francia parasztek kijelentették, hogy az üzemanyag, a műtrágya és a takarmány árában bekövetkezett emelkedés kompenzálása élet-halál kérdés számukra, s nem engedik meg, hogy a Közös Piac vezetői az agrármágnások gazdagodását a kis parasztgazdaságok elpusztítása árán segítsék elő.

A parasztek tömegeinek nyugtalansága és megmozdulásai jellemezték a helyzetet az Egyesült Államokban, az NSZK-ban, Dániában és Japánban is.

Azokban a közepesen és alacsonyan fejlett tőkésországokban, amelyeknek sajátos, több rendszerű gazdaságuk van, s ahol az önálló foglalkozású lakosság többségét kitevő parasztság nemcsak a monopóliumoktól szenved, a munkásosztály és a parasztság szövetsége a külföldi imperializmus és a helyi finánc- és földesúri oligarchia elleni harcban a nemzeti demokratikus imperialistaellenes harc gerince.⁷ Itt a dolgozó parasztság időnként az imperialistaellenes harc legfontosabb, bár sok esetben ösztönös erejeként lép föl. A parasztmozgalom imperialistaellenes irányzatának indítóoka itt az, hogy egyrészt a külföldi monopóliumok egyúttal a legnagyobb földbirtokosok és uzsorások is, kizsákmányolják és tönkreteszik a mezőgazdasági cselédeket és a parasztekot, másrészt az imperialista hatalmak támogatják a latifundiumok urait. Ezenkívül a külföldi monopóliumok olcsón akarják felvásárolni a mezőgazdasági nyersanyagokat és az élelmiszereket, viszont a mezőgazdasági gépeket és fölszereléseket, a műtrágyát és a gyomirtó vegyszereket a kisparaszteknek igen magas áron adják el. Ezekben az országokban a harc azért folyik, hogy valóban demokratikus, a falvak sokoldalú fejlődésének feltételeit megteremtő reformokat hajtsanak végre.

Kolumbia egyes megyéiben a falusi dolgozók elfoglalják a művelet-

⁷ Lásd például India Kommunista Pártjának a IX. kongresszuson hozott politikai határozatát. (Political Resolution. Supplement to „New Age”. 1971. október 31.)

lenül hagyott hitbizományi földeket, s a parasztok érdekeit szolgáló agrárreformot követelnek. A kolumbiai kommunisták programja a következő követeléseket tartalmazza: a föld azé legyen, aki megműveli; szüntessék meg a nem gazdaságos latifundiumokat és a termelés elavult formáit; a reform végrehajtását maguk a parasztok irányítsák; a kis- és középbirtokosoknak adjanak pénzhitelt és állami segítséget; tiltsák meg a bérlők elűzését, és tegyék szabaddá a mezőgazdasági kultúrák megválasztását; adják vissza az indián közösségeknek a tőlük elvett földeket.

Az ilyen országokban a kommunista és munkáspártok számolnak a mezőgazdaság kapitalista fejlődése nyomán megindult differenciálódási folyamattal, s politikájuk figyelembe veszi a parasztság egyes rétegeinek különböző érdekeit.

Hondurasban a falusi lakosság túlnyomó része szegényparaszt, félproletár és középparaszt. Ezek a parasztok egyesületekbe, társaságokba és szövetkezetekbe tömörülnek, s ezek vezetésében részt vesznek a kommunisták is. Külön csoportba tartoznak a jómódú parasztok. Ezek összeütközésbe kerülnek a nagybirtokosokkal, másfelől viszont ellentéteik vannak a mezőgazdasági cselédekkel, a kis- és középparasztokkal. A kommunista pártok ilyen helyzetekben a gazdag parasztok semlegesítésére törekszenek a demokratikus agrárreformért folytatott harcban; biztosítják őket, hogy megtarthatják gazdaságukat, műszaki segítséget, hitelt kapnak, és méltányos árat termékeikért. Mindazonáltal a kommunisták megengedhetőnek tartják az olyan gazdag parasztok vagyonának elkobzását, akik az agrárreform és a demokratikus rendszer ellenségeit támogatják.

A parasztmozgalomnak növekszik a szervezettsége. A paraszttársulások, -egyesületek és -szövetségek, a különféle helyi és országos parasztegyesületek szerepe növekszik a dolgozók saját jogaikért folytatott harcában, kiterjedt kapcsolatokat teremtenek a munkásosztály szervezeteivel. Sok országban jelentős munkát végeznek a kommunisták ezekben a szervezetekben, segítségükre vannak a parasztság igazi érdekeit szolgáló politika kidolgozásában és megvalósításában, s igyekeznek kivonni őket a burzsoá befolyás alól.

A marxista-leninisták a dolgozó parasztság védelmét a nagytőke nyomásával szemben mindenkor a munkásosztály létfontosságú ügyének tartották. A kommunisták álláspontját ebben a kérdésben pontosan meghatározta Engels:

„Minél nagyobb azoknak a parasztoknak a száma – írta 1894-ben –, akiket megkímélünk a proletariátusba való tényleges lezuhanástól, akiket már mint parasztokat meg tudunk nyerni magunknak, annál gyorsabban és könnyebben fog társadalmi átalakulás végbemenni.”⁸

Lenin a Kommunista Internacionálé II. kongresszusára „Az agrárkérdésről szóló tézisek első vázlatá”-ban ezt írta:

„A falu dolgozó tömegei számára nincs más menekvés, mint a kommunista proletariátussal való szövetség, a proletariátus által a földesúri (nagybirtokos) és burzsoá iga megdöntéséért vívott forradalmi harc odaadó támogatása.”⁹

Napjainkban a kommunisták a parasztság saját jogaiért vívott harcát a monopóliumok uralma ellen irányuló általános demokratikus mozgalom alkotórészének tekintik. Ezért sok tőkésországban olyan új mezőgazdasági politikát javasolnak, amely tekintettel van a dolgozó parasztság jogos érdekeire. E politika legfontosabb tételeit tartalmazzák a baloldali erők közös programjai.

A Francia Kommunista Párt XX. kongresszusának határozata a következőképpen jelölte meg a parasztság helyét a monopóliumellenes szövetségben:

„Népi szövetség, az összes nem monopolista társadalmi réteg, első sorban a munkásosztály és vele együtt az alkalmazottak, technikusok, mérnökök és adminisztratív dolgozók, a hatalmas tömegű parasztság szövetsége . . .”¹⁰

Finnország Kommunista Pártja a kisközművelőket a munkásosztály első számú szövetségeseinek tartja, s mindent meg akar tenni a parasztság bevonásáért a monopóliumellenes harcba.

⁸ *Marx-Engels Művei*. 22. köt. 467. old.

⁹ *Lenin Összes művei*. 41. köt. 164. old.

¹⁰ XX. szjezd Francuzszkoj kommunyisztjicseszkoj partyii. 113. old.

A kommunisták mellett vannak, hogy a munkásosztály adjon meg minden támogatást a parasztságnak a monopóliumok elleni küzdelmében, s egyúttal terveket készítenek a falu olyan sokoldalú fejlesztésére, amely megfelel az idők követelményeinek és az illető ország érdekeinek egyaránt. Amikor a kommunisták olyan új politikát javasolnak, amely számol a parasztság jogos érdekeivel, s egyúttal a mezőgazdaság korszerűsítését és struktúrájának a modern technikai és gazdasági követelményekkel összhangban álló átalakítását célozza, arra törekcszenek, hogy ne csak a kisparasztokkal és a középparasztokkal kössenek szövetséget, hanem a bérmunkást nem alkalmazó jómódú parasztok egy részével is. A francia kommunisták hangsúlyozzák, hogy megvan a lehetőség arra, hogy a középparasztság és a jómódú parasztok egy része részt vegyen a monopoltőke elleni harcban.¹¹

A monopoltőke legreakciósabb elemei arra akarják kihasználni a mezőgazdasági válságot, hogy a fasiszta erők számára a falvakban tömegbázist teremtsenek. Amikor a kommunisták bevonják a parasztokat az antifasiszta és antimonopolista harcba, a különböző paraszti rétegek mindennapi követeléseit összekapcsolják az általános demokratikus feladatokkal, s rámutatnak arra, hogy az agrárkapitalistáktól nem várható következetes föllépés a monopóliumellenes harcban.

A kommunisták nem hagyják figyelmen kívül a jómódú parasztság egy részének monopóliumellenes érdekeit, de kivált azt a harcot tartják jelentősnek, amely a kis- és középparasztoknak, továbbá azoknak a falusi félproletároknak létfontosságú érdekeiért folyik, akik a saját vagy bérelt földjükön végzett munka mellett mezőgazdasági vagy ipari vállalatoknál bérért dolgoznak. Éppen ezek a – falusi lakosság többségét kitevő – csoportok képesek rá, hogy a munkásosztállyal együtt harcba szálljanak a monopóliumokkal, ami megteremti a feltételeket ahhoz, hogy a továbbiakban közösen vegyenek részt a szocialista társadalom építésében. Az az új mezőgazdasági politika, amelyet több fejlett tőkésország kommunista pártjai javasolnak, és az általános demokratikus intézkedések szerves alkotórészének tekintenek abban az időszakban, amikor a tömegeket elvezetik a forradalomhoz vagy annak kezdeti szakaszához, célul tűzi ki azoknak a feltételeknek a megteremtését, amelyek lehetővé teszik, hogy a dolgozó parasztság felhasználja a tudomá-

¹¹ L'Humanité, 1973. december 7.

nyos és technikai haladás vívmányait, növelje gazdasága termelékenységét, és elfoglalja méltó helyét a mezőgazdasági termelésben.

A monopoltőke zsákutcába vitte a mai falut. Ebből a kommunisták szerint úgy lehet kijutni, ha a kisparaszti gazdaság korszerűsítését összekapcsolják a demokratikus szövetkezeti mozgalom fejlesztésével. A Német Kommunista Párt düsseldorfi kongresszusának határozatai ezzel kapcsolatban megállapítják, hogy a parasztnak – akárcsak a munkásoknak – érdekükben áll a gazdaságuk védelméért folytatott harc támogatása, érdekükben áll a demokratikus önkormányzatú mezőgazdasági szövetkezetek fejlesztése. Ez a politika segíti a dolgozó parasztokat abban, hogy megszabaduljanak a nagytőke pártjainak befolyásától, s tudatára ébredjenek annak, hogy a munkásosztály a szövetségesük.

A mai körülmények között a monopoltőke elleni mozgalomba még a jómódú parasztság egy része is bekapcsolódott, pedig ez a réteg hagyományosan ellenzi a szocializmust. A kommunisták azonban nem támogatják e mozgalomnak azokat a képviselőit, akik általában a nagyüzemi termelés ellen foglalnak állást, s a „régis szép időkhez” kívánnak visszatérni. A kommunisták következetesen harcolnak azért, hogy a falusi lakosság dolgozó többsége megszabaduljon a falusi kizsákmányoló rétegek eszmei és politikai befolyásától.

Olyan esetekben, amikor a falvakban még erősek a prekapitalista csökevények, a kommunisták a paraszttömegek harcát az agrárrendszer mélyreható demokratikus átalakítására irányítják, s a parasztmozgalom ismert jelszavának megvalósítására törekednek: „Legyen a föld azé, aki megműveli!” Ebben a legkülönbözőbb harci formákat alkalmazzák, a tüntetéstől egészen addig, hogy a parasztnak elfoglalják a megműveletlen földeket, felosztják a parlagföldeket és a hitbizományi nagybirtokokat. Az ilyen megmozdulások tömegessé válnak Kolumbiában és a közép-amerikai országokban. A kommunisták és a forradalmi demokraták nagyarányú demokratikus agrárreformokért indítottak harcot sok ázsiai és afrikai országban is.

A fejlett és a közepesen fejlett tőkésországokban az osztályharcban fontos szerepük van a mezőgazdasági munkásoknak, akik bekapcsolódnak a munkásmozgalom általános áramlatába, de gyakran inkább csak összekötik a munkásosztály magvát és a parasztságot. Rájuk támaszkodnak a kommunista pártok a falvakban végzett munkájuk során, s támogatják szakmai és politikai szervezeteiket. Sok tőkésországban fontos

azoknak a munkásoknak a szerepe, akik falun laknak, s kis gazdaságukban azért dolgoznak, hogy mellékjövedelemhez jussanak. Ezek a munkások is hozzájárulnak a munkásosztály és a parasztság szövetségének kiépítéséhez és megszilárdításához.

A kommunisták foglalkoznak a tömeges parasztmozgalom megszervezésével. Részt vesznek a mezőgazdasági termelők különféle országos egyesüléseinek, az országos gazdaszövetségeknek, a parasztszövetkezeteknek a megalakításában, országos és regionális parasztkongresszusok és -értekezletek megtartásában, kiveszik részüket a kisparasztság helyi szervezéséből és harcra mozgósításukból. Így Argentínában a kommunisták sokat tettek a kis- és középparasztok (tulajdonosok és bérlők) termelési ágak és egyes gazdasági körzetek szerinti egyesületekbe és szövetségekbe, országosan pedig az Argentínai Mezőgazdasági Termelők Szövetségébe (UPARA) való tömörítéséért. Ez a szövetség a szakszervezetekkel, más munkás- és demokratikus szervezetekkel egyetértésben végzi munkáját.

Amikor a kommunisták a parasztkérdést abból a nézőpontból vizsgálják, hogy a mostani szakaszban hogyan oldják meg az imperialista-ellenes és monopóliumellenes harc feladatait, látják e kérdés megoldásának szocialista távlatait is. Ezért a kommunista pártoknak gondjuk van arra, hogy a paraszttömegek tanulmányozhassák a szocialista országok tapasztalatait az agrárkérdés megoldásában. Egyszersmind cáfolják a burzsoá propagandának azokat a valótlan állításait, amelyeket azért terjesztenek, hogy rontsák hitelét a mezőgazdaság szocialista átszervezésének és egyáltalán a szocialista mezőgazdaságnak. A kommunisták megvilágítják, hogy a szocializmusban a falu óriási társadalmi és gazdasági fejlődésen ment keresztül.

A kommunisták az agrárkérdés demokratikus megoldásáért, a parasztság létfontosságú követeléseieiért, jövőendő érdekeiért vívott küzdelemmel rávezetik a paraszttömegeket e harc politikai jelentőségének megértésére, tudatosítják bennük azt, hogy e feladatok sikeres megoldása attól függ, milyen szorosan tömörülnek a demokratikus erők, legfőképpen pedig attól, milyen erős lesz a munkásosztály és a parasztság szövetsége.

2. A KOMMUNISTA PÁRTOK POLITIKÁJA A VÁROSI KÖZÉPRÉTEGEK IRÁNYÁBAN

A hatvanas évek tapasztalatai világosan megmutatták, hogy az osztályharcban és a monopóliumellenes mozgalomban növekszik a városi középrétegek szerepe. Ezek a városi lakosság olyan társadalmi csoportjai, amelyek közbülső helyet foglalnak el a mai tőkés társadalom két alapvető osztálya, a burzsoázia és a munkásosztály között. Java részük városi kistulajdonos – kisvállalkozó, -iparos és -kereskedő –, de az értelmiség egy része, a szabadfoglalkozásúak, az állami tisztviselők és a diákok is ebbe a kategóriába tartoznak.

A marxizmus-leninizmus megalapozói nagy gonddal elemezték, milyen helyzetben vannak és milyen szerepet töltenek be a városi kispolgári rétegek a tőkés társadalomban, az osztályharcban és az általános demokratikus harcban. Marx ezt írta:

„... a kispolgárság integráns része lesz minden készülő társadalmi forradalomnak”¹².

Marx, Engels és Lenin rávilágítottak a kispolgárság kettős jellegére – arra, hogy a kispolgár egyfelől kistulajdonos, másfelől dolgozó –, s kimutatták, hogy társadalmilag és gazdaságilag heterogén csoportokról van szó. A kispolgárság felső rétegei a kisvállalkozókból kerülnek ki, akik korlátozott mértékben maguk is igénybe vesznek bér munkát, s így bizonyos profitra tesznek szert. Alsó rétegei viszont helyenként félproletár, sőt lumpenproletár sorban élnek, anyagi nélkülözések középette.

A gazdaságilag és társadalmilag közbülső helyzetben levő városi középrétegek ideológiailag és politikailag ingadoznak a munkásosztály és a burzsoázia között. Könnyen eluralkodnak rajtuk kispolgári hangulatok. Ezek nyilvánulnak meg egyrészt a jobboldali opportunista tendenciákban, a monopolkapitalizmushoz való „alkalmazkodásban”, másrészt a kalandorszellemben, amelyet az jellemez, hogy az ultrabaloldali forradalmiságból egykettőre átvált a csüggedésbe. Azok a városi kispolgárok, akik a monopoltőke nyomására tönkremennek, magukkal hozzák a munkásosztály soraiba és a munkásmozgalomba a kispolgári radikálisra jellemző anarchizmus, ösztönösség és balosság elemeit, oly-

¹² Marx-Engels Művei. 27. köt. Budapest 1971. 438. old.

kor pedig csüggeteg, pesszimista és nihilista hangulatot terjesztenek. A kispolgári köröket a szélsőjobboldali reakciós erők gyakran felhasználják tartalékul és tömegbázisul.

*A városi középrétegek helyzete és harca
a mai körülmények között*

Az állammonopolista kapitalizmusban – a termelőerőknek a tudományos-technikai forradalom eredményezte gyors fejlődése nyomán – lényeges változások mentek végbe a városi középrétegek helyzetében és struktúrájában. Rohamosan csökken egyes olyan társadalmi csoportok létszáma, amelyek munkája a termelés elavult formáihoz kötődik. A kisvállalkozó és a kisiparos nemcsak a legfontosabb iparágakból szorul ki mindinkább, hanem az anyagi termelés sok másodrangú területéről is. Így például az NSZK-ban 1956-ban 784 300, 1968-ban pedig már csak 627 400 kisipari műhelyt tartottak nyilván. Franciaországban 1954-től 1968-ig 737 000-ről 622 800-ra csökkent a kisiparosok száma.

Ázsia és Afrika sok fejlődő országában a kisiparosokból és kiskereskedőkből adódik a mai napig is a városi lakosság legnépesebb rétege, az afrikai országokban pedig a városi lakosság fele vagy még ennél is nagyobb része kézművesekből, boltosokból, vándorárusokból, utcai kofákból és más csoportokba tartozó kiskereskedőkből áll. Mi több, itt a kézművesség és a kisipar határozza meg az ipari termelés vezető ágainak képét, s adja a termékek nagy részét. Ezért ezeknek az országoknak a gazdaságában a tőkés termelés kisárutermelő és más alacsony fejlettségi szintű formái vannak túlsúlyban.

A latin-amerikai országok többségében, amelyekben a kapitalista fejlődés már hosszú utat tett meg, a kis- és kézműipari műhelyek száma szintén nagy, sokszorosan meghaladja a kőrszerű nagytőkés gazdasági szektor vállalatainak számát. A termelésben és a legfontosabb ipari termékfajták elosztásában elfoglalt helyük azonban még csak össze sem hasonlítható az utóbbiakéval.

Például Argentínában a kisiparos és kiskereskedő többségű kispolgári réteg a városi lakosság 23 százalékát teszi ki, a kisipari műhelyek azonban az ipari termékeknek mindössze 5 százalékát termelik. A termelés többi része a nagy- és középvállalatokban összpontosul.

A kisárutermelők kiszorulása azonban nem egyenletes folyamat. Lenin már régen felhívta a figyelmet arra, hogy a monopóliumok nemcsak tönkreteszik, hanem egyszersmind szülik is a kispolgárokat:

„A kapitalizmus elkerülhetetlenül újra meg újra létrehoz számos »középréteget« (a gyár függeléke, az otthonmunka, a kis műhelyek, amelyek – a nagyipar követelményei szerint – az egész országban szét-szórtnan dolgoznak, például a kerékpárgyártás, az autóipar stb).”¹³

Napjainkban egyes ágazatokban növekszik a kisvállalatok száma. Túlnyomó többségük a kiskereskedelemhez és a szolgáltatóiparhoz tartozik. Olyan helyeken, ahol a nagyobb cégeknek nem érdemes fiókot vagy telepet létesíteni, megjelennek a kisebb üzemek, szerelőműhelyek, szatócsboltok, benzinkutak, fodrászüzletek, kávézók és más hasonló kistulajdonosi vállalkozások. Ezért egyes országokban a városi középrétegek időnként még növekszenek is. Például az Egyesült Államok városi kistulajdonosainak száma 1954-ben mintegy 4,6 millió volt, tíz év múlva pedig elérte az 5,5 milliót. Olaszországban az utóbbi évek során, a termelés gyors koncentrációjával és a nagy monopoltőkés részvénytársaságok kialakulásával párhuzamosan a kisvállalkozók száma az iparban 1 millióra, a szolgáltatások területén pedig 1,5 millióra növekedett.

A fejlett kapitalista országokban sok kisvállalkozó elveszti gazdasági önállóságát, s fokozódó nagytőkés kizsákmányolásnak van kitéve. Vállalataik alvállalkozóként dolgoznak nagy monopoltőkés cégek megrendeléseire. Általában a kisvállalatok tulajdonosai gazdaságilag (pénzügyileg, kereskedelmileg) már régóta teljesen a monopóliumoktól függenek, és csak névleg tekinthetők önállóknak.

A nagy részvénytársaságok és a modern burzsoá állam szüntelen nyomása alatt álló kispolgárság – mint a tőkésországok lakosságának legingátabb rétege – folytonosan differenciálódik. Kisebb része felküzdí magát a kis- és középtőkések sorába, nagyobb része azonban tönkremegy. A kommunista és munkáspártok 1969. évi nemzetközi tanácskozása ennek alapján állapította meg, hogy az állammonopolista szabályozás egyik csapást a másik után méri a kistulajdonosok tömegeire, meggyorsítva tönkremenésük és proletarizálódásuk folyamatát.

A mai tőkés társadalom városi középrétegeihez más olyan társadalmi

¹³ *Lenin Összes Művei.* 17. köt. 22–23. old.

csoportok és rétegek is tartoznak, amelyeknek a termelés társadalmi rendszerében elfoglalt helye a városi kispolgárságéhoz hasonló. Ide tartozik elsősorban az értelmiségiek nagy része, beleértve az úgynevezett szabadfoglalkozásúakat: magánpraxist folytató orvosokat, ügyvédeket és jogtanácsosokat, írókat, képzőművészeket, színészeket és másokat. Ezenkívül a közép- vagy közbülső rétegek magukban foglalják az önálló keresők más kategóriáit is, a többi között a középszintű közigazgatási apparátus dolgozóit, a kis tőzsdeügynököket, kereskedelmi utazókat stb.

Régebben a városi középrétegek gazdasági helyzetüknél fogva inkább az uralkodó osztály támaszai voltak, semmint a munkásosztály szövetségesei, ma viszont mindinkább be lehet őket vonni az állammonopolista kapitalizmus elleni küzdelembe, a demokrácia és a béke védelméért, a gyökeres társadalmi változásokért folyó harcba, s hajlandók sztrájkolni és tüntetni is. Az 1969. évi nemzetközi tanácskozáson ezeknek az új jelenségeknek láttán hangsúlyozták:

„A nagytőke semmibe veszi a városi középrétegek többségének léte érdekeit. A lakosság középrétegeinek nagy tömegei ezért – bár soraikban nincs meg az egység, és e rétegek különösen fogékonyak a burzsoá ideológia iránt – sikraszállnak érdekeik védelméért, bekapcsolódnak az általános demokratikus követelésekért vívott harcba. Mindinkább erősödik közöttük az a felismerés, hogy a munkásosztállyal való közös akciók létfontosságúak számukra.”¹⁴

A középrétegek bekapcsolódása föllendíti a demokráciáért folyó harcot, gyarapítja a monopóliumellenes erőket. Megmutatkozott ez az 1968. május–júniusi franciaországi események idején is: ekkor a munkásosztály mellett az értelmiség, a diákság és más középrétegek jelentős része is súlyos összeütközésbe került a fennálló renddel, s így új lehetőségek nyíltak a demokráciáért és a szocializmusért folyó küzdelemben. Szemlátomást fokozódik a középrétegek aktivitása Olaszország, Spanyolország, Anglia, az NSZK, Nyugat-Berlin, Japán, Törökország és sok latin-amerikai ország dolgozóinak osztályharcaiban és demokratikus mozgalmában. A középrétegek tömegesen vettek részt a hatvanas években az Egyesült Államok vietnami agressziója elleni tiltakozó mozga-

¹⁴ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 19. old.

lomban. Az Egyesült Államokban is növekvő számban kapcsolódnak be a társadalmi tiltakozó mozgalomba, a monopóliumok elleni harcba, a demokrácia és a béke védelméért folytatott küzdelembé az értelmiségiek, a szabadfoglalkozásúak és a középrétegek más képviselői.

Ahhoz azonban, hogy a városi középrétegek csatlakozzanak a monopóliumellenes arcvonalhoz, szükség van a kommunista pártok céltudatos szervező tevékenységére, hiszen a tőkésországokban nagy erők munkálkodnak azon, hogy megakadályozzák a munkásosztály és a középrétegek összefogását. A reakciós körök az NSZK-ban, Franciaországban, az Egyesült Államokban, Argentínában, Chilében és más országokban antikommunista, sovinszta, revansista és egyéb reakciós jelszavakkal igyekeznek magukhoz vonzani a középrétegeket. A belső reakció – főképpen az újfasiszták – ma is elsősorban a tönkrement kispolgári tömegekhez fordul, őket próbálja szembeállítani a munkásosztállyal. A kispolgárság egy része politikailag még mindig passzív, vagy továbbra is a burzsoá pártokat követi, gátolva a monopóliumellenes erők összefogását.

Mindez azt követeli a kommunista pártoktól, hogy mélyrehatóan tárják föl a munkásosztály és a városi középrétegek mai szövetségével kapcsolatos problémákat.

A kommunista pártok és a középrétegek

A kommunista pártok a háború utáni évek tapasztalatai alapján úgy vélik, hogy a monopoltőke elleni küzdelem során meg lehet és meg is kell teremteni a munkásosztály és a városi középrétegek tartós szövetségét mind a demokratikus feladatok megoldásának, mind pedig a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetnek az idején.

A francia kommunisták már 1959-ben megtartott XV. kongresszusukon rámutattak arra, hogy létre kell hozni a proletariátus és a középrétegek szövetségét, Maurice Thorez akkor ezt mondta:

„Mindenáron meg kell teremteni a munkásosztály egységfrontját, mindenáron el kell érni a munkásosztály és a középrétegek összefogását. Ez a kommunista párt jelszava.”¹⁵

¹⁵ Maurice Thorez: Izbrannie sztyatiji i recsi. 1930–1964. Moszkva 1966. 433. old.

A kommunisták több irányban fáradoznak azon, hogy átfogó monopóliumellenes népi szövetséget hozzanak létre, s hogy megnyerjék a munkásosztálynak a városi kispolgári és nem proletár rétegek rokonszenvét és támogatását.

A kommunista pártok olyan építő programokat dolgoznak ki, amelyek egyesíteni tudják valamennyi monopóliumellenes erőt, a munkásosztályt, a városi középrétegek és a parasztság demokratikus irányzatait – a közös demokratikus követelések alapján – a béke védelmére, a kolonializmus és a neokolonializmus ellen, az imperializmus által elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalmának támogatására. A kommunisták közös föllépést javasolnak a demokratikus szabadságjogokért és bővítésükért, javasolják a termelés és az elosztás ellenőrzését, az országos fontosságú iparágak államosítását, az áremelések és a munkabérbefagyasztások, az infláció, a jövedelem- és életszínvonal-csökkenés elleni harcot, a környezetvédelem fejlesztését stb.

A kommunista pártok számolnak azzal, hogy a városi középrétegeknek megvannak a maguk sajátos szükségletei és követelései. Ezek egy része az állami monopóltőke ellen irányul, de vannak közöttük konzervatívak is.

A kommunisták előmozdítják a városi középrétegek összefogását a közös gazdasági, szociális és politikai érdekeikért vívott harcban, s egyúttal védelmezik külön-külön minden társadalmi csoportnak és rétegnek azokat a sajátos érdekeit, amelyek nem ellentétesek a munkásosztály és osztályharca érdekeivel. A kommunista pártoknak ez a munkája fontos tényező a középrétegeknek a munkásosztály köré való tömörítésében, az ingadozók semlegesítésében, a közöttük található nyíltan reakciós elemek elszigetelésében, a nagytőke befolyásának megszüntetésében.

A kommunisták demokratikus adóreform-tervezeteket dolgoznak ki, támogatják a városi középrétegeknek azt a követelését, hogy szabályozzák a kistulajdonosoknak eladott nyersanyagok és a nekik nyújtott szolgáltatások árait, síkraszalljanak a kisiparosok és kiskereskedők társadalombiztosításának bevezetéseért, hosszú lejáratú hitelek nyújtásaért stb.

A mai viszonyok között a középrétegek előtt megnyílt a lehetőség, hogy a munkásosztállyal szövetségben ne csak az általános demokratikus feladatok megoldásáért folyó harcban vegyenek részt, hanem sok szocialista feladat megvalósításáért is harcoljanak.

A kommunistáknak, amikor meg akarják nyerni a kispolgári rétegeket a munkásosztály és a szocializmus ügyének, a legnagyobb nehézséget a magántulajdon kérdései okozzák. A burzsoá propaganda azzal ijesztgeti a középrétegeket, hogy a kommunisták el akarják venni a kistulajdonosok minden vagyonát. Ennek a valótlan állításnak is az a célja, hogy megakadályozzák a városi lakosság széles demokratikus körei és a munkásosztály közötti szilárd szövetség létrejöttét.

A társadalom szocialista átalakításában a fő helyet valóban a tőkés magántulajdon megszüntetésének feladatai foglalják el. Elsősorban azonban a nagytőkések tulajdonának kisajátításáról van szó. Ami a kistermelők tulajdonát illeti, Lenin erről azt mondta, hogy a burzsoázia hazudik, amikor olyan szándékot tulajdonít a kommunistáknak, hogy meg akarják fosztani tulajdonuktól a munkásokat nem foglalkoztató kis- és középbirtokosokat.¹⁶

A tőkésországok kommunista pártjai az utóbbi évek folyamán nagy gondot fordítottak e kérdés tisztázására.

A Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága 1971 októberében tartott plénumán elfogadott „A népi egység demokratikus kormányának programja” című dokumentumban ez áll:

„... a kormány fenntartja a magántulajdont, azaz meghagyja a munka és a felhalmozás gyümölcseit, továbbá a kistulajdonosok értékpapírjainak tőkéje után járó kamatokat is. Támogatni fogja a lakosság szükségleteinek kielégítésében részt vevő kis és közepes magánvállalatok fontos szektorát.”

A kistulajdon kérdésével alaposan foglalkoznak a latin-amerikai országok: Argentína, Venezuela, Bolívia, Costa Rica stb. kommunista pártjai is. Például a Perui Kommunista Párt programja hangsúlyozza, hogy a forradalom agrár- és antiimperialista szakaszában a kis- és középpolgárság vállalatait nem sajátítják ki, hanem ellenkezőleg, a demokratikus kormány megvédi és támogatja, műszaki segítségben részesíti őket, és hitelt nyújt nekik. Ez az állam minden lehető módon ösztönözni fogja a kistulajdonosok fogyasztási, hitel-, lakás- és termelőszövetkezeteinek megalakítását, a legnagyobb támogatást adva nekik.¹⁷

¹⁶ Lásd *Lenin Összes Művei*. 7. köt. 157. old.

¹⁷ Suplemento del N 409 de Unidad. 1971. június.

A kommunisták azt nem ígérlik a kisiparosoknak, a kiskereskedőknek és más középrétegeknek, hogy kistulajdonosok örökké létezni fognak. Nem rejtik véka alá, hogy céljuk a bér munka kizsákmányolásán alapuló mindenfajta tőkés magántulajdon megszüntetése. A szocialista forradalom győzelme után a munkásosztály kisajátítja a nagyburzsoázia termelési eszközeit. A kistulajdonosok azonban saját tapasztalatuk alapján győződhetnek meg arról, hogy a termelési eszközök szocialista társadalmi tulajdonára épülő gazdaságirányítás előnyösebb számukra. Csakis a szocialista szövetkezet teremti meg a kistulajdonosoknak a szabad és biztonságos életet. Ez az életben is bebizonyosodott a szocialista országokban.

Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának programja szerint:

„A szocialista Amerika államosítja vagy a dolgozók szövetkezeteinek adja át az összes alapvető termelőeszközt és nagy ingatlantulajdont. A szocializmus azonban nem követeli a magántulajdonban levő összes termelési eszköz tulajdonának megszüntetését. Nem követeli – egyebek között – a dolgozók tulajdonában levő termelési eszközök államosítását sem. A személyi tulajdon – saját ház, a gépkocsi stb. – érintetlen marad a szocializmusban is.”¹⁸

Georges Marchais, az FKP Központi Bizottságának főtitékára „Demokratikus kihívás” című könyvében ezt írja:

„Képtelenség lenne továbbá a szocialista Franciaországban államosítani azokat a kiskereskedéseket és kisipari üzemeket, amelyek oly nagy szolgálatot tesznek a fogyasztóknak, és amelyeket a nagytőke konkurrenciája tragikusan fenyeget.”¹⁹

A guatemalai kommunisták programja szerint a proletárforradalom győzelme után végrehajtják a kistermelés szocialista átalakítását a nem proletár rétegek szövetkezetekben való nagyarányú tömörítése útján. A program egyúttal kimondja, hogy a szocialista állam is bizonyos ideig fenntartja a mezőgazdaságban a magántulajdont, amely csak a szocialista gazdaság hatalmas fejlődése nyomán szűnik meg végleg.²⁰

Több kommunista párt is hangsúlyozza kongresszusi határozatában, hogy a középrétegeket magában foglaló széles demokratikus koalíció-

¹⁸ SZSA – ekonomika, politika, igeológia, 1971. 1. sz. 95. old.

¹⁹ Georges Marchais: Demokratikus kihívás. Kossuth Könyvkiadó 1974. 179. old.

²⁰ Partido Guatemalteco del Trabajo. El programa de la revolución popular. 1971.

nak, amelynek élén a munkásosztály és kommunista pártja áll, a szocialista forradalom győzelme után is fenn kell maradnia. A kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmeneti időszakban mód van rá, hogy a középrétegek érdekeit képviselő pártok is részt vegyenek az ország kormányzásában. A kommunisták azt tartják, hogy a szocializmusba való átmenet idején a középrétegek helyzete úgy oldódhat meg, hogy eközben tovább erősödik szövetségük a munkásosztállyal. E tekintetben a kommunista pártok az NDK és más olyan szocialista országok tapasztalataira hagyatkoznak, ahol a kommunistáknak sikerült bevonniuk a középrétegeket és pártjaikat a munkásosztály irányította nemzeti frontba. Ausztria Kommunista Pártjának programjában az olvasó, hogy a kapitalizmusban a városi középrétegek (kisiparosok, kisüzem-tulajdonosok, kiskereskedők) javarészt a nagy monopolizált cégektől függenek. A szocializmusban nem kell a válságtól való állandó rettegésben élniük, nem kell félniük a nagytőkések konkurrenciájától. Minthogy hasznos szerepet fognak betölteni a szocialista gazdaságban, biztos jövedelmük lesz. S az állam támogatja őket abban, hogy szervezetekbe tömörüljenek.

A kapitalista országokban a munkásosztály a középrétegekből származó szövetségeseivel együtt harcol a burzsoá állam ellen, s ezzel tágítja az általános demokratikus akciók kereteit, az egész kizsákmányoló rend elleni politikai küzdelem szintjére emelve ezeket az akciókat.

A városi középrétegek érdekeinek védelmezésével a kommunisták fokozatosan megnyerik e rétegek rokonszenvét és támogatását, segítik politikai öntudatuk fejlődését, a körükben elterjedt antikommunista előítéletek megszűnését. Mindez előmozdítja a munkásosztály és a középrétegek összefogását a monopóliumok uralma ellen vívott küzdelemben.

A középrétegek körében folytatott kommunista munka formái és módszerei

Nagy fontosságú az a gyakorlati munka, amelyet a kommunisták a városi középrétegek tömegszervezeteiben végeznek. Ennek folyamán differenciáltan kezelik a középrétegek különböző kategóriáit. Jelentős tevékenységet fejtenek ki a szakmai testületekben, minthogy ezek felölelik a fejlett kapitalista országok középrétegeinek számottevő részét. Az

önálló vállalkozók legjellemzőbb testületei a kisiparosok és kiskereskedők egyesületei, a szövetkezetek és a kereskedelmi kamarák.

A kispolgárság gazdasági egyesületei között fontos helyet foglalnak el a különféle szövetkezetek: a fogyasztási, hitel-, felvásárlási és az értékesítési, lakás-, sőt termelőszövetkezetek. A szövetkezeti mozgalom több országban (például Norvégiában, Dániában) ma is jellegzetesen kispolgári. A tömegjellegű és befolyásos testületekhez tartoznak a kis- és középvállalkozók szövetségei is. A monopoltőke gazdaságilag mindenütt irányítása alá vonja ezeket a kispolgári testületeket oly módon, hogy legtöbbjükbe nagy- és középtőkések is belépnek, s ezek irányító szerepet kapnak a vezetőségben.

Latin-Amerika nem proletár rétegeinek gyűlölete az őket kizsákmányoló külföldi monopóliumok és a hazai nagytőke ellen abban is megnyilvánult, hogy sok itteni országban megelégnékült a szövetkezeti mozgalom, a kisvállalatok tulajdonosai önálló szövetkezetekbe tömörültek, s megszorodtak a sztrájkok és politikai tüntetések. Kolumbiában a kézművesek és a kisiparosok szakmai szövetségben egyesülnek; ez védi létérdekeiket, és nyíltan bírálja a helyi oligarchiának az észak-amerikai monopóliumok érdekeit szolgáló gazdaságpolitikáját. A legutóbbi évek folyamán a városi kispolgárság gazdasági és politikai szervezeteket alakított Argentínában, Brazíliában és más latin-amerikai országokban. A városi kispolgári rétegek Latin-Amerikában olyan jelentős erővé váltak, hogy a politikai harcot tekintve nagy lehetőségeket rejtenek magukban.

A kommunista pártok feladatuknak tekintik, hogy mindezeket a tömegszervezeteket a munkásosztály mellé állítsák.

Mindennek következtében növekszik a kommunisták tekintélye és befolyása a középrétegekben. Például Franciaországban a kommunisták vezető szerepet töltenek be a kiskereskedők, kisiparosok és egyéb középrétegek számos jelentős szervezetében.

A kommunista pártok arra buzdítják a demokratákat, hogy tanúsítsanak minél nagyobb kezdeményező készséget és következetességet a középrétegek érdekeinek védelmében. A kommunisták tevékenyen részt vesznek a vezető szervek, a munkahelyi bizottságok és egyéb munkahelyi szervek, valamint a kis- és középbirtokosok, a kisiparosok, kiskereskedők és más középrétegek körében működő kölcsönös segélyező pénztárak élén álló vezetők megválasztásában. A kommunista párttagok és pártszervezetek figyelmesen tanulmányozzák a városi középrétegek élet-

és munkakörülményeit, eleven, közvetlen kapcsolatot tartanak fenn velük, s napi szükségleteiket összekapcsolják a mélyreható gazdasági reformok és a belpolitikai élet demokratizálásának követelésével.

A kommunista pártok arra törekszenek, hogy szoros kapcsolatot teremtsenek a középrétegek testületei és a munkások szakszervezetei között, s közvetlenül is beszervezzék a szakszervezetekbe a középrétegek egyes kategóriáit.

A városi középrétegeknek nem egy országban megvannak a saját politikai pártjai. Ezért a kommunisták a munkásosztály és a városi középrétegek szövetségének kiterjesztése és megszilárdítása céljából igyekeznek akcióegységre lépni a kispolgári pártokkal, s evégett is a szociáldemokrata, illetve szocialista pártokkal, minthogy ezek tagjainak jelentős része a középrétegekhez tartozik.

Számos tőkésországban a kommunista párt az utóbbi években eredményeket ért el az akcióegység megteremtésében más baloldali demokratikus pártokkal. A monopóliumellenes akcióegység-politika révén az olasz kommunisták az 1972. évi általános parlamenti választásokon 9 millió szavazatot szereztek, s az utóbbi két-három esztendőben több száz helyi önkormányzati szervben – városi, tartományi szervekben és három nagy regionális szervben – össze tudtak fogni az Olasz Szocialista Párttal. Enrico Berlinguer, az OKP Központi Bizottságának főtitkára ezzel kapcsolatban az SZKP XXIV. kongresszusán ezt mondta:

„Ez a körülmény távlatilag az egész ország kormányzásában is napirendre tűzte a balratolódást.”²¹

A középrétegek és a munkásosztály egymáshoz való közeledéséhez számottevően hozzájárul, hogy a kommunisták védelmezik a kispolgárság érdekeit a parlamentben és a városi törvényhatósági testületekben. Így például a francia nemzetgyűlésben a kommunista képviselők követelik a kisiparosok forgalmi adójának megszüntetését és az adómentes kisipari jövedelem felső határának a fölemelését. Ezáltal megkönnyítik a kispolgári rétegeknek annak felismerését, hogy érdekeik megegyeznek a munkásosztály érdekeivel.

A kommunisták megszervezik, hogy a városi középrétegek is bekapcsolódjanak a munkásosztály sztrájkmozgalmába. Ennek során az alkalmazottak és más közprétegek elsajátítják a munkások harci módszereit.

²¹ Privetsztvija XXIV. szjezdu KPSZSZ. 183. old.

Az együttes akciók, sztrájkok, a munkásosztály és a középrétegek kölcsönös segítsége és szolidaritása segíti e rétegek politikai öntudatának fejlődését, a monopóliumellenes arcvonal létrejöttét és megszilárdulását.

A tőkésországokban folyó osztályharc éleződése és a szocialista vilárendszer eredményei nyomán a középrétegek legjobbjai a munkásosztály mellé állnak, támogatják harcát, s belépnek a kommunista pártba. A francia és az olasz kommunista pártnak számos kisiparos és kiskereskedő is tagja. Ez növeli az olasz kommunisták befolyását a városi középrétegek közt, egyszersmind gyöngíti a burzsoá ideológia és a reakciós pártok befolyását.

A középrétegek közeledése a munkásosztályhoz természetesen meglehetősen nehézségekkel jár. A kispolgári tömegek illúzióinak szertefoszlása nyomán a kispolgárság imperialistabarát, konzervatív elemei a fasiszta reakció befolyása alá kerülnek, mások pedig szélsőséges, anarchista zavargásokban vesznek részt. Például az NSZK újfasiszta szervezetei a dühödt revansizmus jelszavaival vonzzák a városi középrétegek egy részét. Az Egyesült Államok, Franciaország és Olaszország fasiszta jellegű mozgalmában is ott találjuk a középrétegek képviselőit.

Amikor a kommunisták kidolgozzák a városi kispolgársággal és a középrétegekkel kapcsolatos politikájukat és taktikájukat, abból a lelini útmutatásból indulnak ki, hogy számolniuk kell országuk konkrét viszonyaival, figyelmes magatartást kell tanúsítaniuk azok iránt a kispolgári demokraták és forradalmárok iránt, akik közbülső helyet foglalnak el a burzsoázia és a munkásosztály között, a reformizmus és a forradalmiság között.

Lenin arra buzdította a kommunistákat, hogy legyenek nagyon figyelmesek, tegyék meg a szükséges engedményeket a városi középrétegek azon forradalmi elemeinek, akik a proletariátus felé fordulnak, de ugyanakkor harcoljanak azok ellen, akik a burzsoázia felé fordulnak.²²

A kispolgárság a munkásosztálynak és forradalmi kommunista élcsapatának a vezető szerepét csak akkor ismeri el, ha a saját tapasztalatai győzik meg arról, hogy ez a vezető szerep a kispolgárság és szövetségei győzelmének szilárd biztosítója.

A nemzetközi kommunista mozgalom tapasztalatai azt mutatják,

²² Lásd *Lenin Összes Művei*. 41. köt. 56. old.

hogy ahol kialakul a munkásosztály és a városi középrétegek akcióegysége, ott jelentős eredmények érhetők el a monopóliumok ellen, a békéért, demokráciáért és szocializmusért vívott küzdelemben.

3. A KOMMUNISTA PÁRTOK ÉRTELMSÉGI POLITIKÁJA

A tőkésországok forradalmi mozgalmában mind fontosabbá válik a munkásosztály és az értelmiségi tömegek szövetségének megszilárdítása. Az 1969-es nemzetközi tanácskozás megállapította:

„A szellemi és a fizikai dolgozók szövetsége mind jelentősebb erővé válik a békéért, a demokráciáért és a társadalmi haladásért, a termelés, a kulturális intézmények és a tájékoztatás demokratikus ellenőrzéséért, az oktatásnak a nép érdekét szolgáló fejlesztéséért vívott harcban.”²³

Az értelmiség helyzete a kapitalizmusban

A marxisták a fizikai és a szellemi munka közötti különbség alapján az értelmiséget külön társadalmi rétegnek tekintik. Az értelmiséghez azok a személyek tartoznak, akik bizonyos – az adott társadalom minden egyes fejlődési szakaszában az átlagosnál magasabb szintű – hivatásos szellemi tevékenységet folytatnak. Napjainkban a hivatásos szellemi tevékenységhez – kiváltképp a fejlett kapitalista országokban – többnyire felsőfokú képzettség szükséges.

Az értelmiség másik jellegzetes vonása az, hogy sajátos társadalmi feladata a kultúra – mind az anyagi, mind a szellemi kultúra – fenn-tartása, továbbadása és fejlesztése. Ezt a feladatát okvetlenül figyelem-be kell venni, ha meg akarjuk érteni az értelmiségiek osztályhelyzetét és politikai állásfoglalásait a tőkésországokban.

Emellett tudni való, hogy társadalmi osztályhelyzetét tekintve az értelmiség nem homogén réteg. Egyes csoportjai más-más helyet foglalnak el a társadalmi termelés rendszerében, merőben különböző szerepük van

²³ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 20. old.

a munka társadalmi szervezetében, s nem egyforma jövedelmet élveznek. Hasonlítsuk össze példaképpen akár csak a műszaki tudományok művelőit a társadalmi termelésben közvetlenül részt vevő mérnökökkel és technikusokkal, s máris szembeötlik az értelmiség e csoportjai közötti lényeges különbség. Továbbá: egyes mérnökök és technikusok közvetlenül részt vesznek a termelésben, de közülük némelyek ellátnak tőkés szervező és irányító funkciókat is. Más mérnökök és technikusok csak szervező és tervező munkát végeznek, a termelés műszaki irányításában vesznek részt, ismét mások tudományos kutatóintézetekben, tervezőirodákban vagy laboratóriumokban dolgoznak. A műszaki tudományok művelői, a mérnökök, technikusok a tőkésországokban javarészt a bérből és fizetésből élők közé tartoznak. Mindamellet lényeges különbség van a műszaki értelmiség egyes csoportjainak fizetése közt. S még ennél is differenciáltabb azoknak az értelmiségi csoportoknak a helyzete, amelyek nem közvetlenül a termelés területén működnek. Ezért nem tekinthetjük az értelmiséget valamiféle sajátos külön osztálynak.

A tudományos-technikai forradalom, melynek következtében a gazdasági és a társadalmi élet minden területén példátlanul megnő a közvetlen termelőerővé váló tudomány szerepe, továbbá az a körülmény, hogy a néptömegek fokozottabban vonzódnak a művelődéshez és a kultúrához: maga után vonja, hogy a tőkésországokban gyors ütemben nő az értelmiség létszáma, s rohamosan emelkedik százalékaránya a társadalmi struktúrában. A XX. század elején a fejlett kapitalista országokban a műszaki értelmiségiek a munkavállalóknak mintegy 7-8 százalékát tették ki, a hatvanas években ennek a kategóriának a létszáma már 3-4-szeresére növekedett. Franciaországban 1954-től 1968-ig csaknem 80 százalékkal emelkedett az értelmiségiek száma; 1973-ban (az egyetemi és főiskolai hallgatók nélkül) az önálló foglalkozású lakosságnak körülbelül $\frac{1}{6}$ -át, a bérből és fizetésből élő lakosságnak pedig csaknem $\frac{1}{4}$ -ét tették ki. Az Egyesült Államokban 1950-től 1968-ig csupán a műszaki értelmiségiek száma 4,5 millióról 10,5 millióra növekedett, a tisztviselők száma pedig (az állami hivatalnokok nélkül) 35,4 millióra. A fejlett tőkésországokban a szellemi munkát végzők száma gyorsabb ütemben növekszik, mint a bérből és fizetésből élő más kategóriáké. Különösen így van ez a tudomány és a technika területén, a mérnökök

és a pedagógusok vonatkozásában. Franciaországban 1956 és 1970 között a tudományos dolgozók száma növekedett a leggyorsabban (ötszörösére), továbbá a mérnököké, a technikusoké (1973-ban az önálló foglalkozásúak 15 százaléka volt) és a pedagógusoké.

Márpedig a fejlett kapitalista országokban az értelmiségiek létszáma előreláthatólag a közeljövőben is ilyen ütemben nő. Becslések szerint például az Egyesült Államok műszaki értelmiségi és tudományos dolgozóinak száma 1980-ban 50 százalékkal fogja felülmúlni az 1966-os szintet, miközben a munkavállalók létszáma mindössze 20–22 százalékkal nő.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a fejlett kapitalista országokban az értelmiség tömegeket magában foglaló réteggé válik.

Az értelmiségiek és a diákok számbeli gyarapodása figyelhető meg a közepes gazdasági fejlettségű latin-amerikai és ázsiai országokban is. A latin-amerikai országokban 1950-től 1965-ig 300 százalékkal növekedett a számuk, és 1969-ben felülmúlta az 1,2 milliót.

Az értelmiségiek számbeli növekedésével párhuzamosan a tőkésországokban erősödik a szellemi dolgozók tömeges *proletarizálódásának* tendenciája. Ez a tendencia, amelyre már Marx és Lenin is rámutatott, más-más formában és erővel jelentkezik az egyes értelmiségi csoportoknál, az illető ország gazdasági és politikai fejlettségétől, nemzeti sajátosságaitól és egyéb tényezőitől függően, de objektíve mindenképpen közelebb hozza az értelmiségieket a munkásosztályhoz.

A termelésben foglalkoztatott szellemi dolgozók számának ugrásszerű növekedését megkövetelő tudományos-technikai forradalom, valamint a munkásosztálynak és általában a néptömegeknek a nagyobb művelődési lehetőségekért folytatott küzdelme arra kényszeríti az uralmon levő burzsoáziát, hogy engedményeket tegyen, és az oktatásban érvényesülő osztály-szegregáció elavult formáit álcázottabb, kifinomultabb formákkal váltsa fel. A burzsoá reformok természetesen mit sem változtatnak a tőkésországok közoktatásának osztálylényegén: az itteni közoktatásnak továbbra is meghatározó törekvése, hogy kinevelje a kiváltságos osztályok „elitjét”, ugyanakkor a dolgozó tömegek csak korlátozott mértékben juthatnak műveltséghez és különösen felsőfokú képzettséghez. A tőkésországok diákjai között továbbra is aránytalanul kevés a munkásszármazásúak száma a munkásosztálynak a társadalomban elfoglalt helyéhez viszonyítva. A dolgozóknak a művelődés terén elért vívmányai

mindennek ellenére azt eredményezték, hogy a tőkésországban az értelmiség szociális összetétele némiképp demokratizálódott. A tőkésországokban a műszaki értelmiség ma már nemcsak a burzsoázia képviselőiből kerül ki, hanem a középrétegekből, részben pedig a dolgozók köréből is. Például Angliában a diákok 58 százaléka, az NSZK-ban 53 százaléka, Franciaországban mintegy 50 százaléka és Olaszországban 39 százaléka a középrétegekből származik. S ugyanez a helyzet a latin-amerikai országok felsőfokú tanintézeteiben is.

Az értelmiségiek körében erős társadalmi rétegződés megy végbe. Egy szűk felső réteg, amely fizetés formájában részesedik a monopoltőkés profitból, mindinkább a burzsoáziához kötődik, túlnyomó többsége viszont azoknak a munkavállalóknak a számát gyarapítja, akik kizárólag munkaerejük áruba bocsátásából élnek. Például Franciaországban a termelőapparátusban foglalkoztatott műszaki értelmiségiek 98,6 százaléka és a nem termelő szféra adminisztratív műszaki dolgozóinak 82,4 százaléka egyszerű munkavállaló.

Az értelmiségiek java részének fizetése egyre közelebb kerül a jól kvalifikált szakmunkások bééréhez, sőt egyes országokban alacsonyabb is nála. A fizetéscsökkenés természetesen nem azonos mérvű az értelmiség különféle csoportjainál. Például egy 1968-ban végzett franciaországi felmérésből kiderült, hogy a termelőapparátusban foglalkoztatott műszaki értelmiségiek összességükben kisebb fizetést kapnak, mint a nemzetgazdaság egyéb szektoraiban dolgozó kollégáik; a munkások bérét legjobban megközelítő fizetést viszont olyan értelmiségi csoportok kapnak, amelyek nem is a termelés területén dolgoznak (pedagógusok, egészségügyi dolgozók stb.).

A munka intenzitásának kapitalista növelése, a munkanélküliség és a létbizonytalanság ma már a szellemi dolgozókat ugyanúgy sújtja, mint a fizikaiakat. S azzal párhuzamosan és szoros összefüggésben, hogy az értelmiség túlnyomó többségéből egyszerű munkavállaló lesz, más fontos változások is végbemennek munkájuk jellegében.

Az egyénileg vagy kis csoportokban végzett, lényegében kisipari jellegű munkát fokozatosan kiszorítja a nagyobb kollektívák által végzett munka, amelyben az egyes szellemi dolgozók teljesítménye csupán része az egésznek. Ez az irányzat, amely a műszaki értelmiségnél a legszembetűnőbb, lényegében a szellemi dolgozók valamennyi csoportjára kiterjed. Még a hagyományosan „önálló”, „szabad” pályán működők

– orvosok, ügyvédek, művészek stb. – is munkavállalóként dolgoznak klinikákon, ügyvédi és tájékoztató irodákban, reklámügynökségekben stb. Teljes egészében igazolódnak Marx és Engels szavai:

„A burzsoázia megfosztotta dicsfényüktől az összes eddig tisztelt és jámbor borzadállyal szemlélt tevékenységeket. Fizetett bér munkásává változtatta az orvost, a jogászt, a papot, a költőt, a tudomány emberét.”²⁴

Jóllehet a tudomány szerepe a termelés és a társadalmi élet minden területén megnövekedett, az állammonopolista kapitalizmus gyakorlatilag lehetetlenné teszi, hogy az értelmiségiek többsége részt vegyen az ország kormányzásában, gúzsba köti a réteg kezdeményező készségét, s munkáját szűk területre szorító, egyhangú műveletekre igyekszik korlátozni.

Az értelmiség objektív helyzetét a munkásosztályéhoz hozza közel a tőkésországokban az a körülmény is, hogy egyre növekszik a szellemi dolgozók koncentrációja (bár ez sok tekintetben eltér a munkásosztály koncentrációjától), s ez a réteg mindinkább elveszíti a szakmai, anyagi és erkölcsi függetlenségéből eredő társadalmi presztízsét.

Az értelmiség rosszabbodó anyagi és társadalmi helyzete a tőkésországokban, közelebb kerülése a munkásosztályhoz okvetlenül kihat az értelmiségiek politikai állásfoglalására. Mint Lenin hangsúlyozta, az értelmiségi dolgozók aszerint csatlakoznak a bér munkásokhoz, ahogyan a kapitalizmus

„egyre inkább megfosztja az értelmiséget önálló helyzetétől, függő bér munkássá teszi, életszínvonalának leszállításával fenyegeti”²⁵.

Napjainkban a munkásosztály és az értelmiségi tömegek szövetségének létrejöttét nemcsak az utóbbiak anyagi és társadalmi helyzetében végbemenő változások könnyítik meg, hanem a burzsoá ideológia, politika és kultúra mélyreható válsága is. Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának programja megállapítja:

„Az értelmiség képviselői más konfliktusokba is belebonyolódnak, s ezek sokszor a gazdasági összeütközéseknél élesebbé válnak. A monopóliumok lépten-nyomon lealacsonyítják és eltorzítják az emberi ész ter-

²⁴ Marx–Engels Művei. 4. köt. 444. old.

²⁵ Lenin Összes Művei. 4. köt. 196. old.

mékeit és lehetőségeit, hogy megvalósíthassák saját társadalomellenes céljaikat. A katonai-ipari komplexum arra törekszik, hogy országunk legtehetségesebbjeinek szellemi alkotóerejét új tömegpusztító eszközök létrehozására használja föl. A monopóliumok az értelmiség képviselőit reakciós ideológiájuk terjesztésére akarják igénybe venni. A monopóliumok – a felbomló kapitalizmus – ezenkívül mind sűrűbben próbálkoznak azzal, hogy tagadják magát az értelmet, minden lehető módon aláaknázzák az igazi tudomány pilléreit, terjesszék azt, ami irracionális; nem fér kétség hozzá, hogy ezzel cselekvően szembe kell szállnia minden becsületes értelmiséginek.”²⁶

Az a körülmény, hogy a monopolista burzsoázia durván megsérti a polgári szabadságjogokat, megnyirbálni, sőt megszüntetni törekszik a demokratikus jogokat, növekvő ellenállásra készteti az értelmiségnek ezekhez az eszményekhez erősen ragaszkodó számottevő rétegeit. Ez a helyzet objektíve előmozdítja a fizikai és szellemi munkások akcióegységét. A nyugat-európai kommunista pártok képviselői, akik közösen tanulmányozták a munkásosztály és az értelmiség szövetségének kérdéseit, hangsúlyozták ennek fontosságát, megállapították, hogy az európai tőkésországokban

„a legkülönbözőbb módszerekkel – a munka nélküli értelmiségiek számának növelésétől az értelmiség megvesztegetésére, lejáratására és »integrálására« irányuló legagyafúrta próbálkozásokon át a nyílt elnyomásig – erősen megcsorbitják az alkotás szabadságát, a tudományos kutatások szabadságát és a szólásszabadságot.”²⁷

A kommunista és munkáspártok 1969. évi nemzetközi tanácskozásának sok résztvevője mutatott rá arra, hogy az értelmiség és főleg a diákság nagy tömegeit serkenti imperialistaellenes harcra az úgynevezett fogyasztói társadalom eszmei és intellektuális üressége, az a mélységes antihumanizmus, amely az egész tőkés társadalmat áthatja, s félreérthetetlenül megnyilvánul az imperialista politikában, a nemzetgazdaság militarizálásában, az agressziókban, a háborúkban, az emberiség ellen elkövetett példátlan bűncselekményekben. A tanácskozás leszögezte:

„Korunkban, amikor a tudomány közvetlen termelőerővé válik, az értelmiség mindinkább a bér munkások sorait gyarapítja. Társadalmi ér-

²⁶ SZSA – ekonomika, polityika, igyeologija, 1971. I. sz. 84–85. old.

²⁷ L'Humanité, 1974. január 15.

dekei összefonódnak a munkásosztály érdekeivel, alkotó törekvései a monopolista tulajdonosok érdekeibe ütköznek, akiknek a profit mindennél fontosabb. Noha az értelmiség különféle csoportjainak helyzete lényegesen különbözik egymástól, mégis mind nagyobb része kerül el-lentétbe a monopóliumokkal és a kormányok imperialista politikájával. A burzsoá ideológia válsága és a szocializmus vonzereje elősegíti, hogy az értelmiség az imperialistaellenes harc útjára lépjen.”²⁸

Az értelmiség a munkásosztály fontos szövetségese

Hogy a műszaki tudományok művelői, az alkotó értelmiségiekhez tartozók és a diákok tömegestől lépnek az imperialistaellenes harc útjára: a tőkésországokban folyó osztályharc továbbterjedésének jellegzetes vonása és egyik legfontosabb tényezője a mostani szakaszban. A tőkésországokban az értelmiségiek és a diákok követeléseai mindinkább egybeesnek a munkásosztály követeléseivel. Akcióik nemcsak tartalmukat, hanem formájukat tekintve is közelednek a munkásosztályéihoz, az utóbbi időben az értelmiségiek gyakran használják a munkásság kipróbált harci formáit (sztrájk, tömegtüntetés, bojkott stb.). Mindez kedvező feltételeket teremt a munkásosztály és az értelmiség szövetségének megszilárdításához, s új távlatokat nyit meg a forradalmi harcban.

A kommunista és munkáspártok nagyon fontosnak tartják e szövetség megerősítését a monopóliumok elleni küzdelemben. Az FKP Központi Bizottsága 1968. évi kiáltványában hangsúlyozta, hogy

„a munkásosztály és az értelmiség szövetsége rendkívül fontos kérdés korunkban”²⁹.

S hasonló álláspontot foglal el a munkásosztály és az értelmiség szövetségének kérdésében egyebek közt az olasz, a belga, a nyugatnémet, az amerikai, a kanadai és az uruguayi kommunista párt is.

A kommunisták előtt most már nemcsak az a feladat áll, hogy az értelmiség legjobbjait a munkásosztály mellé állítsák, hanem az is, hogy az egész értelmiségi réteget szövetségesül nyerjék meg a monopóliumok

²⁸ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 19–20. old.

²⁹ Partyijnaja zszizny, 1969. 1. sz. 72. old.

elleni harchoz. A Német Kommunista Párt az értelmiséggel kapcsolatos pártfeladatok tárgyalása során, 1971-ben rámutatott:

„Elsőrendűen fontos feladatunk, hogy a munkásmozgalom harca mellé állítsuk azokat az értelmiségi csoportokat, amelyek objektíve már a munkásosztály részévé váltak. Ezenkívül, országunkban a munkásosztály és az értelmiség szövetségének kialakítása és megszilárdítása az egyik fő feltétele annak, hogy sikert érjünk el a monopóliumok elleni harcban. Létfontosságú minden dolgozónak az a kérdés, hogy kinek az érdekében használják föl a tudományt, kit szolgál a pedagógusok, a művészek, a publicisták munkája: a reakciót és az antihumanizmust, vagy a társadalmi haladás ügyét.”³⁰

A munkásosztály és az értelmiség szövetségének jelentősége azonban messze túlnő a monopóliumok elleni harc keretein. Az értelmiséggel kapcsolatban Lenin nemegyszer hangsúlyozta, hogy

„szocialista átalakításunkhoz rá is szükségünk van. Tudjuk, hogy a szocializmus csupán a nagytőkés kultúra elemeiből építhető fel, és az értelmiség ilyen elem”³¹, tehát „nem építhetjük fel a hatalmat (a proletariátus hatalmát – *A Szerk.*), ha a kapitalista kultúrának olyan örökségét, mint az értelmiség, nem vehetjük igénybe”³².

Következésképp azzal, hogy a munkásosztály nagyarányú monopóliumellenes arcvonal keretében fejleszti és erősíti szövetségét az értelmiséggel, egyszersmind végső céljának eléréséhez – a szocializmus, majd a kommunizmus felépítéséhez – is kedvező feltételeket teremt.

Az értelmiség proletarizálódásának objektív folyamata, létérdekeinek a munkásosztály érdekeihez való közeledése nem jelenti azt, hogy az értelmiségi tömegek maguktól felismerik a végbemenő változásokat és a munkásosztállyal való szövetségnek, valamint a munkásosztály vezető szerepének a szükségességét. A tőkésországokban élő értelmiségiek zömének kispolgári származása, a burzsoá ideológia tartós hatása szakmai tanulmányaik során, az értelmiségi körökben meggyökeresedett kispolgári illúziók és hagyományok nagyon megnehezítik az értelmiség közcledését a munkásosztályhoz. Az uralkodó burzsoázia az ideológiai és

³⁰ Esszenszkij i. d. jusszeldorfszkij szjezdi Germanszkoi kommunyiszticjeszkoi partyii. 339. old.

³¹ Lenin Összes Művei. 37. köt. 207. old.

³² Ugyanott, 209. old.

politikai nyomás számtalan eszközével, egyes értelmiségi rétegek lekenyerezésével, soraik megbontásával, fenyegetésekkel, sőt nyílt terrorral igyekszik megakadályozni, hogy az értelmiségiek számottevő része csatlakozzék a munkásosztályhoz, s mindent elkövet, hogy fenntartsa ideológiai és politikai befolyását ebben a rétegben. Számolni kell azzal is, hogy az értelmiségi tömegeknek a forradalmi folyamatba való bekapcsolódása időnként kedvező talajt teremt a jobboldali reformista és a „baloldali” szektás áramlatok átmeneti megerősödéséhez, s ezeknek az opportunistáknak a követői a saját céljaikra próbálják kihasználni az értelmiségiek és a diákok politikai tapasztalatlanságát.

A burzsoá és revizionista ideológusok az értelmiségi rétegben végbementő társadalmi és politikai folyamatok értelmét eltorzítják, s ilyen alapon „új” társadalmi teóriákat gyártanak. S bármennyire különbözőek is ezek az elméletek, céljuk ugyanaz: megcáfolni a marxizmus-leninizmust, legfőképpen azt a tanítását, hogy a munkásosztály korunk legforradalmibb osztálya, s a szocializmusért folyó harcban objektíven szükségszerű a kommunista pártok vezető szerepe.

A tőkésországokban erősen elterjedtek az „új középosztályról” szóló burzsoá és jobboldali revizionista elméletek. Hirdetőik állítása szerint az értelmiségiek gyors számbeli növekedése megcáfolja Marxnak azt a tételét, hogy a tőke felhalmozódásával elkerülhetetlenül növekszik a munkásosztály létszáma. Ezek az ideológusok azt bizonygatják, hogy a tőkésországokban valamennyi osztály egy „középosztály” szinten nivellálódik, s így az osztály-antagonizmusok is megszűnnek.

Az effajta elméletek propagálói egységes egésznek tekintik az „új középosztály magvának” mondott értelmiséget, mit sem törődve az egyes értelmiségi csoportok közt fennálló lényeges különbséggel. Véka alá rejti az értelmiségiek társadalmi és gazdasági helyzetében bekövetkezett azon gyökeres változásokat, amelyek objektíven jelentős értelmiségi tömegeknek a munkásosztályhoz való közeledését vonják maguk után. Holott a tőkésországok osztályszerkezetében végbement változások valójában újra csak azt bizonyítják, hogy helyes a dolgozók mind több rétegének elkerülhetetlen proletarizálódásáról szóló marxista tanítás.

A jobboldali és a „baloldali” opportunisták, nemegyszer marxista álarcban, megpróbálnak tőkét kovácsolni az értelmiség élénkülő gazdasági és politikai harcából. Szerintük a tőkésországok munkásosztálya „elpolgáriasodott”, „integrálódott” a tőkés rendszerbe, s ennek alapján

az értelmiséget és a diákságot kiáltják ki forradalmi élcsapatnak. Különösen a diákok és az anarchista hajlamú értelmiségiek spontán, szervezetlen megmozdulásait tartják ebből a szempontból jelentősnek, mint-hogy ezek szerintük minden ideológiától és politikától „mentesek”. Az ilyen elméletek objektíven azt a célt szolgálják, hogy elszakítsák az értelmiséget a munkásosztálytól, fokozzák a burzsoá ideológia befolyását soraiban, s az értelmiségieket kalandor vállalkozásokba belehajtván, végeredményben gyengítsék a tőkésországok egész forradalmi mozgalmát. Az utóbbi évek osztályösszezsapásai világosan megmutatják, mennyire tarthatatlanok ezek az elméletek tudományos szempontból, s mennyire ártanak a monopóliumellenes mozgalomnak.

Az értelmiségiek aktív részvétele az imperialistaellenes küzdelemben elősegíti öntudatosabbá válásukat, s hogy fokozottabban törekedjenek a munkásosztállyal való szövetségre. S azoknak a szubjektív feltételeknek a kialakítása tekintetében, amelyek e szövetség megerősítéséhez szükségesek, igen nagy jelentősége van a munkásosztály és a kommunista pártok tevékenységének, közelebbről annak a támogatásnak, amelyet a dolgozó értelmiségiek gazdasági és szociális követeléseikhez nyújtanak.

A kommunisták és az értelmiség

A kommunista pártok nagy figyelmet fordítanak az értelmiségiek problémáira, s azokra az új jelenségekre, amelyek az értelmiség cselekvőbb imperialistaellenességét mutatják. A kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozásukon megvitatták az értelmiség kérdéseit.

A kommunisták marxista alapon elemzik a tőkésországokban élő értelmiségiek mai társadalmi és gazdasági helyzetét. Az értelmiségiek között végzett munka elméleti és gyakorlati kérdéseit az egyes övezetek kommunista pártjai közös tudományos vizsgálatoknak vetik alá, s széleskörűen megvitatják a kommunista sajtóban. A kommunista pártok hangsúlyozzák, hogy az értelmiségi tömegek létérdekei és legfontosabb követelése megegyeznek a munkásosztály érdekeivel és követeléseivel, de egyszersmind rámutatnak arra, hogy figyelmesen kell tanulmányozni és támogatni az értelmiségiek sajátos követeléseit is.

Több kommunista párt programot dolgoz ki és javaslatokat tesz a nemzeti kultúra, tudomány, technika, művészet és közoktatás különböző ágainak fejlesztésére, az értelmiségiek anyagi helyzetének megjavítására, szakmai képzésükre és továbbképzésükre. S az ilyen kérdések feldolgozásába a kommunista pártok nagy számban vonják be magukat az értelmiségieket.

Mint a francia, az olasz, az uruguayi és több más kommunista párt tapasztalatai mutatják, a burzsoá és kispolgári ideológia befolyása ellen csak úgy lehet hathatósan küzdeni az értelmiség körében, ha a kommunisták fokozzák az ideológiai munkát, széles körben propagálják a tudományos, marxista-leninista ideológiát. A kommunista pártok a marxizmus-leninizmus szellemében világos válaszokat adnak az értelmiségieket foglalkoztató ideológiai és politikai kérdésekre – a demokrácia, a nemzeti szuverenitás, a kultúra, a humanizmus stb. kérdéseire. Olyan időszakos kiadványokat jelentetnek meg, amelyek külön az értelmiségiek egyes csoportjai részére készülnek. Az ilyen kiadványok tájékoztatják az értelmiségieket a szocialista országok tudományos, technikai és kulturális eredményeiről, vitát indítanak időszerű politikai, gazdasági, filozófiai és művészeti kérdésekről, terjesztik a marxizmus-leninizmust.

Nem egy kommunista párt részletesen kidolgozza azt a kérdést, hogy hol és milyen formában vegyenek részt a dolgozó értelmiségiek a monopólium- és imperialistaellenes mozgalomban. S az ideológiai harccal egyidőben a kommunisták tevékenyen munkálkodnak azon, hogy létrehozzák és megszilárdítsák a szellemi dolgozók szakmai szervezeteit és az alkotó értelmiségiek szövetségeit, amelyeket azután szoros szálak fűznek a szakszervezetekhez. Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának programja rámutat a következőkre:

„Az automatizálás következtében fokozottan növekszik a termeléssel szoros kapcsolatban álló technikusok, mérnökök, tudósok rétege és az alkalmazottak csoportja. Ez új feladatot állít a szakszervezeti mozgalom elé. Nem hagyhatja figyelmen kívül ezeket a csoportokat, s nem szolgáltatja ki őket a kizsákmányoló osztálynak; akkor maga a munkásmozgalom segítené elő, hogy e társadalmi csoportokat a sztrájkok ellen tudják felhasználni, és tenné lehetővé, hogy az uralkodó osztály terjeszse eszméit körükben. Ezekről a társadalmi csoportokról a munkásmoz-

galom erősítést kaphat, s arra törekedhet, hogy megszervezze őket, és az osztályszolidaritás szellemét oltsa beléjük.”³³

A kommunisták támogatják a dolgozó értelmiségiek létérdekeik védelmében szervezett nagyarányú tömegmegmozdulásait, s szolidaritási mozgalmakat indítanak a munkások körében. Egyszersmind arra törekcszenek, hogy az értelmiségiek is támogassák a tőkésországok munkásosztályának politikai és gazdasági küzdelmét. Az értelmiségiek körében folyó kommunista ideológiai és politikai munkának fontos része az elszánt küzdelem a jobboldali és „baloldali” opportonizmus ellen, amely meghamisítja az értelmiségnek a forradalmi harcban betöltött szerepét és helyét, s megpróbálja elszakítani ezt a réteget a munkásosztálytól.

A kommunista pártok tevékenységének fontos része a diákok között végzett munka. A kommunisták küzdenek valamennyi demokratikus diákszervezet egységéért, valamint a diákok és a munkásosztály akcióegységéért. Újabban nagyobb figyelmet fordítanak a diákok mindennapi szükségleteire, sportolási és művelődési lehetőségeikre, hétköznapijaik és szabad idejük tartalmasabbá tételére és más hasonló kérdésekre. Például az Iraki Kommunista Párt programdokumentuma kimondja:

„Pártunk harcol a forradalmi demokratikus, hazafias diákmozgalom tömörítéséért és erősítéséért, azért, hogy gondoskodjanak a diákságról, továbbá, hogy az oktatás minden szintjén tökéletesítsék a tanítási programokat, az egyetemi és általában a felsőoktatást tudományosan megtervezve hangolják össze az ország fejlődési követelményeivel, biztosítsák a középiskolát végzettek egyetemi és főiskolai felvételét, fejlesszék és alkalmazzák az egyetemi demokráciát, teremtsenek kedvező feltételeket a tudományos vitákhoz és kutatásokhoz a diákság tudományos és kulturális színvonalának emelése érdekében, biztosítsanak elegendő laboratóriumot és előadótermet, építsenek diákszállókat és olcsó éttermeket. Harcolunk azért, hogy felszámolják az egyetemet és főiskolát végzettek növekvő munkanélküliségét.”

Jóllehet a kommunisták az utóbbi években figyelemre méltó eredményeket értek el az értelmiségiek megnyerésében, egyes tőkésországokban még nem sikerült megszüntetniük a burzsoá ideológia befolyását az értelmiség jelentős részére, és kiterjeszteniük a sajátjukat. Ez nem-

³³ SZSA – ekonomika, polityika, igyeologia, 1970. 12. sz. 72. old.

csak a már említett objektív nehézségekkel függ össze; vannak olyan kommunisták, akik szektás módon ítélik meg az értelmiséget, nem értik meg, mennyire fontos a munkásosztály mellé állítani ezt a réteget. A tőkésországok kommunista pártjai elvileg bírálták a szektás nézeteket, és hangsúlyozták, hogy ki kell küszöbölni az értelmiségiek között végzett munka fogyatékosságait, s meg kell teremteni a feltételeket ahhoz, hogy az értelmiség tömegei még inkább kivegyék részüket a tőkésországok dolgozóinak forradalmi harcából.

4. A KOMMUNISTÁK ÉS AZ IFJÚSÁG

Napjainkban a tőkés világban fokozott harc folyik az ifjúság megnyeréséért. A második világháború után bekövetkezett demográfiai robbanás erősen megnövelte a fiatalok számát: a 25 éven aluli fiatalok a legtöbb országban a lakosság felét vagy csaknem felét teszik ki.

A műveltség terjedése, a tömegtájékoztatási eszközök fejlődése, a társadalmi összeütközések példátlan kiéleződése következtében a mai fiatalok sokkal korábban válnak éretté a társadalmi és politikai kérdések befogadására és a megoldásukban való részvételre. A tudományos-technikai forradalom megnövelte az ifjúság részarányát és fontosságát a társadalmi termelésben és az élet minden területén.

Ámde a felnövekvő nemzedéknek az a természetes törekvése, hogy testileg és szellemileg sokoldalúan fejlődjék, élesen ellentétbe kerül a tőke érdekeivel. A tőkés társadalomban a mai fiatal nemzedék valóságos tragédiája, hogy hiába keresi helyét az életben. Sok millió ifjú és leány még be sem lépett az életbe, máris „fölöslegesnek” bizonyul.

Az ifjúság (a munkás- és parasztfiatalok, a tanulók egyaránt) leginkább a monopóliumoktól és hatalmuktól szenved. Saját kárán tapasztalja annak következményeit, hogy a kapitalizmus képtelen megoldani, sőt még megmagyarázni is a legfőbb társadalmi ellentmondásokat. Az ifjúság törekvései egyre nehezebben válthatók valóra, nőttön nő a szakadék e törekvések és megvalósításuk lehetősége közt. Ez magyarázza a fiatalok elégedetlenségét, lázongását. A lázadó ifjúság kezdi elutasítani az imperializmus dogmáit és a kommunistaellenességet, s növekvő érdeklődést tanúsít a szocializmus, a marxizmus iránt.

Másfelől, a szocialista országok és a felszabadító mozgalom eredmé-

nyeinek, győzelmeinek fontos szerepük van abban, hogy erősödött a tőkésországok ifjúságának felszabadító mozgalma, megnövekedett politikai aktivitása. A múlté már az a politikai apátia, amely 15–20 évvel ezelőtt a tőkés világ fiataljait jellemezte.

Az 1967-től 1973-ig terjedő időszak a tőkésállamok ifjúsági mozgalmanak példátlan arányú fellendüléséről nevezetes. Az Egyesült Államokban, az NSZK-ban, Franciaországban, Olaszországban, Spanyolországban, Chilében, Argentínában és sok más országban az ifjúság fokozódó küzdelmet folytat a demokratikus jogokért, a társadalmi átalakulásokért, a monopóliumok elnyomó hatalma, az imperialisták agreszszív, militarista politikája ellen. Az ifjúság tiltakozását a szociális indítékek mellett erkölcsi okok is kiváltják és fokozzák. Az ifjúság nemcsak a kapitalista kizsákmányolás ellen emeli fel szavát, hanem a kényszer, az erőszak, az erkölcsi értékek lealacsonyítása, a személyiség elnyomása ellen is.

A fiatalok harcolnak a maguk sajátos problémáinak megoldásáért: a munkához és a tanuláshoz való jogáért, új szükségleteik kielégítéséért. A munkanélküliségtől, az alacsony munkabértől és az elégtelen szakmai képzéstől legtöbbet szenvedő fiatal munkások az első sorokban küzdenek gazdasági követeléseik teljesítéséért és a társadalmi haladásért, a kapitalizmus és az imperializmus ellen, a szocializmusért.

A fiatalok harca messze túllép a szűkebb értelemben vett ifjúsági kérdések határára. A fiatalok különösen nagy részt vállaltak az indokínai népeket sújtó amerikai agresszió elleni tiltakozó mozgalomból. A legtöbb nyugat-európai ország ifjúsága küzd az amerikai katonai támaszpontok fenntartása, a chilei és az uruguayi terror ellen.

Az Egyesült Államok fiataljai – főképpen a diákok (négerék és fehérek egyaránt) – fellépnek a faji megkülönböztetés ellen, s véget akarnak vetni annak, hogy a monopóliumok ellenőrizzék az egyetemeket. A latin-amerikai fiatalok pedig az észak-amerikai imperializmus ellen, a nemzeti szuverenitás megszilárdításáért, a kontinens országainak gazdasági függetlenségéért és a szocialista országokkal való együttműködéséért, úgyszintén a kubai forradalom és a chilei forradalmárok védelmében szállnak síkra.

A afrikai és a közel-keleti országokban a fiatalok szembeszállnak az imperialisták neokolonialista politikájával és a belső reakcióval, amely az imperialistákkal együtt fékezni próbálja a társadalmi forradalom to-

vábbi kibontakozását, s emellett tevékenyen részt vesznek az új élet építésében. A Dél-afrikai Köztársaság és Rhodesia ifjú hazafiai a faj-
üldöző kormányzat ellen küzdenek. Az ázsiai országok ifjúsága pedig az
antiimperialista forradalom teljes megvalósításaért, a gazdasági és tár-
sadalmi fejlődéssel összefüggő feladatok megoldásaért harcol.

Az 1969-es nemzetközi tanácskozás fő dokumentuma megállapította:
„Az ifjúság megmozdulásai a jelenlegi burzsoá társadalom mély vál-
ságát tükrözik. A dolgozó ifjúság, s mindenekelőtt a munkásifjúság,
amelyet különösen kizsákmányolnak, és amely a kapitalizmusban sem-
milyen távlatot sem lát maga előtt, mind tevékenyebben bekapcsolódik
az osztályharcba, belép a szakszervezetekbe, a kommunista és más de-
mokratikus szervezetekbe. Az egyetemi hallgatók nagy tömegei nem-
csak az elavult oktatási rendszer hiányosságai ellen lépnek fel, nemcsak
azért a jogukért harcolnak, hogy saját szervezeteik legyenek és haté-
konyan részt vehessenek a tanulmányi központok irányításában, hanem
fellépnek az uralkodó osztályok politikája ellen is.”³⁴

Kiváltképpen föllendült az utóbbi évtizedekben a *diákmozgalom*. A
tudományos-technikai forradalom a munkások és az alkalmazottak mű-
veltségi színvonalának emelését követeli meg, s ennek folytán ugrássze-
rűen megnőtt a diákok száma. Az Egyesült Államokban 1960 és 1971
között 2,5 millióról 7,5 millióra emelkedett a diákok száma, Nyugat-
Európában pedig 1971-ben mintegy 3 millió egyetemi és főiskolai hall-
gatót tartottak nyilván. Emellett a diákság immár nem szűk kiváltságos
réteg: szociális összetétele is megváltozott. A felsőfokú oktatás viszont
nem felel meg a követelményeknek, a tőkésországok kevés pénzt áldoz-
nak rá, a tanulás költséges, s mindez még a vagyonos osztályokból szár-
mazó hallgatókat is tiltakozásra készíti.

A diákok felismerik, hogy a gazdasági élet militarizálása, valamint
a közoktatás és a kultúra elhanyagolása között közvetlen összefüggés
van. Most, hogy tömegesen képezik ki a fiatal szakembereket, az egye-
temet vagy főiskolát végzett fiatalokon a létbizonytalanság érzése lesz
úrrá. Nem oldódik meg elhelyezkedésük, s több országban kialakult az
úgynevezett szellemi munkanélküliség. Azoknak a munkája pedig, akik-
nek sikerült állást kapniuk, minden, csak nem alkotó jellegű. Ez az

³⁴ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 20.
old.

anyagi és társadalmi helyzet közelebb hozza a diákok és a fiatal szakemberek érdekeit a munkásosztály érdekeihez. Mint Gus Hall, az Egyesült Államok Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtitkára megállapította: a diákok és az egész ifjúság követelése „nemcsak tanintézetek problémáit, hanem kapitalista társadalmunk alapvető problémáit is érintik”³⁵.

Összetételét és akcióinak formáit tekintve az ifjúsági mozgalom meglehetősen tarka képet mutat. A fiatalok tiltakozása sokszor csak elvont, emocionális jellegű lázongás. Átveszik a munkásosztály kipróbált harci formáit is, de akcióik gyakran olyan radikális formát öltenek, amely nincs összhangban a való helyzettel, és csak a tőkésországok uralkodó osztályainak kedveznek, jöllehet ezek az akciók éppenséggel ellenük irányulnak.

Az ifjúság tiltakozását azonban – bármilyen formában fejeződik is ki – mindenképpen az osztályharc általános alakulásának keretében kell szemlélni: mint a kapitalizmus mai válságának tükröződését, a monopóliumok uralma elleni (ösztönös vagy tudatos) tiltakozást.

A tőkés uralkodó körök bíztak politikájuknak, a „szociális partnerség” politikájának erejében, s a fiatalok harcának kirobbanása meglepte őket. Főleg arra nem számítottak, hogy a fiatalok tiltakozása azokban az országokban is fokozódik, amelyekben gazdasági konjunktúra van, és viszonylag teljes a foglalkoztatottság. A burzsoá politikusok, kutatók és propagandisták ezért manapság többet foglalkoznak a fiatalok problémáival, közeledni próbálnak az ifjú nemzedékhez. Az ifjúsággal való foglalkozás Nyugaton része lett a hivatalos állami politikának.

A burzsoázia a büntető törvények, a bíróságok és egyéb állami szervek segítségével igyekszik leküzdeni a fiatalok ellenzéki hangulatát. A burzsoá állam hatékonyan avatkozik be az ifjúsági mozgalomba az egyház révén, pontosabban az egyházi intézmények révén és azokkal az összegekkel, amelyekkel az egyház ifjúsági szervezeteket és intézményeket pénzel.

A burzsoá propaganda minden eszközzel megpróbálja eltorzítani az ifjúság mai küzdelmének értelmét. A fiatalság „örök lázadó természetéről” beszél; arról, hogy a fiatalok tiltakozása nem ismer sem társadalmi, sem államhatárokat, s a fiatalok harcát pusztán „a nemzedékek örök

³⁵ Ugyanott, 368. old.

konfliktusának” próbálja feltüntetni. A burzsoázia és propagandaapparátusa elkendőzi az ifjúsági mozgalom társadalmi gyökereit, s félre akarja vezetni főként a mozgalomban részt vevő kevésbé érett, inga-tag fiatalokat.

A burzsoáziának ma még sikerül ideológiailag befolyásolnia a fiatalok jelentős részét. E célból az imperialista államok kormánykörei támogatják a fiatalok soraiban jelentkező szélsőséges, álforradalmi áramlatokat.

Leonyid Brezsnyev erről a kérdésről a következőket mondta az 1969-es tanácskozáson:

„Kétségtelen, hogy az ifjúság megmozdulásaiban még gyakran érződik a politikai tapasztalatlanság és a forradalmi harc élcsapatával való kapcsolat hiánya. Ezért az ifjúság akciói sokszor ösztönös jellegűek, és politikai éretlenségről árulkodnak. Ezt megpróbálják kihasználni a szélsőséges, a kommunizmussal szemben lényegében ellenséges elemek, nemegyszer magának az imperializmusnak közvetlen ügynökei is.”³⁶

Azok a balos felhívások, hogy a kapitalizmust azonnal (a körülmények mérlegelése és a harci forma kellő megválasztása nélkül) meg kell dönteni, nagy hatással lehetnek a fiatalokra, főképpen a demokratikus mozgalom és a forradalmi mozgalom föllendülése idején. A balos elemek arra alapozzák terveiket, hogy az ifjúság nem hajlandó megbékélni a fennálló renddel, s hogy a monopóliumok elnyomásában élő kispolgárságon, valamint az értelmiség hasonló helyzetben levő részén türelmetlenség lett úrrá. Az ifjúságot a „legihaladóbb”, „legforradalmibb” rétegnek mondják, s arra számítanak, hogy még meglehetősen tapasztalatlan, még nem tett szert megfelelő politikai edzettségre, kellő gyakorlatra a forradalmi harcban. Nem kétséges: ezeknek az elemeknek ma még jelentős befolyásuk van a fiatalok körében.

Hogyan szabadítsuk meg az ifjúságot a burzsoá és a kispolgári ideológiai befolyástól? Hogyan szabadítsuk meg az ifjúsági mozgalmat a szélsőséges és a kalandorszellemtől, amelyek csökkentik küzdelmének erejét és hatékonyságát? Hogyan egyesítsük az ifjúsági mozgalom valamennyi osztagát az imperializmus ellen, a dolgozók igazi érdekeiért folyó küzdelemben?

³⁶ Ugyanott, 126. old.

Ezekre a kérdésekre a kommunista pártok adják meg a választ. Az 1969-es nemzetközi tanácskozás fő dokumentuma megállapítja:

„Az ifjúság előtt csakis a munkásmozgalommal és kommunista élcsapatával való szoros kapcsolat nyithat valóban forradalmi távlatokat.”³⁷

Az ifjúság körében végzett munka kérdéseit részletesen megvitatták a kommunista pártok kongresszusain, értekezletein és plénumain. Külön értekezleten tárgyalták ezt a kérdést az európai kommunista pártok képviselői. A kommunisták elemzik az ifjúsági megmozdulások jellegét, megvitatják, mi a legjobb módja annak, hogy gyümölcsöztessék az ifjúság forradalmi törekvését a társadalmi és politikai kérdések megoldásában való cselekvő részvételre, és megmutassák neki a helyes utat. A kommunista pártok megvilágítják, mennyire alaptalanok és milyen célokat szolgálnak a burzsoá propagandának azok az állításai, hogy a fiatalok tiltakozása a rájuk jellemző „összeférhetetlenségből” fakad. Dánia Kommunista Pártja Központi Bizottságának a párt XXIII. kongresszusa elé terjesztett dokumentumai feltárják azoknak az állításoknak tudománytalan mivoltát, hogy az ifjúság lázadása a nemzedékek „örökös ellentétét” fejezi ki. Ezek a dokumentumok hangsúlyozzák, hogy az újabb és újabb nemzedékek friss tekintettel mérik föl társadalmi környezetüket, s véleményük előítéletektől mentes. A fiatalok szembefordulnak azzal, ami elavult, ami idejét múlta. Azokban az ifjúsági megmozdulásokban, amelyeket oly gyakran neveznek nemzedéki ellentétnek, valójában a régi és az új társadalmi eszmék csapnak össze egymással. Egyes ifjúsági csoportok magatartása csak ilyen alapon elemezhető mélyebben. Például az egyetemi hallgatók megmozdulása a professzorok hatalmaskodása ellen, tekinthető a fiatal és az idős nemzedék közötti ellentétnek is. Ha azonban gondosabban megvizsgáljuk ezt a jelenséget, akkor kiviláglik, hogy ennek voltaképpen célja az oktatási rendszer megváltoztatása. Amikor a vállalatoknál a szakmunkástanulók követelik a munka- és életkörülmények javítását, megmozdulásuk olykor valóban az idősebbek ellen irányul, lényegét tekintve azonban a fiatalok szakmai képzésének elavult és igazságtalan rendszerét támadják. Az ifjúság az idősebb nemzedéknél általában erősebben észleli az igazságtalanságokat. Ennek jele például a fejlődő országok nehézségeinek megoldása iránti érdeklődésük.

³⁷ Ugyanott, 20. old.

A kommunista pártok rávilágítanak arra, hogy a fiatalok jogos igényeinek kielégítéséhez az ifjúsági mozgalomnak és a munkásosztály harcának egyesítése szükséges, mert csak így lehet meghátrálásra készíteni a nagyburzsoáziát, kiterjeszteni az antiimperialista harci frontot, s kivívni a társadalom forradalmi átalakítását. A kommunisták világosan látják az ifjúságnak és szervezeteinek fontos szerepét. Ezért törekszenek arra, hogy fejlesszék a fiatalok öntudatát, növeljék felelősségérzetüket, segítsenek nekik a társadalmi fejlődés törvényeinek felismerésében.

A kommunista pártok jól tudják, hogy ha nem sikerül elhódítaniuk az ifjúságot a burzsoáziától és a legkülönbözőbb szélsőséges irányzatoktól, akkor az – a történelmi tapasztalatok szerint – eszközévé válhat reakciós rendszerek létrejöttének és militarizmusnak. Ne feledjük el, hogy például Indonéziában a reakciós szoldateszka nyomában az 1965-ös események után olyan ifjúsági osztagokat szervezett, amelyeket a kommunisták és más haladó emberek meggyilkolására használt fel. Sok a fiatal Németország Nemzeti Demokrata Pártjában, az Olasz Szociális Mozgalomban és más hasonló reakciós szervezetekben. S az argentin Mano Blanca nevű fasiszta terrorszervezetből vagy a brazil „kommunistavadász kommandóból” sem hiányoznak a fiatalok. Indiában országszerte megalakulnak a „Siv Szena” ifjúsági szervezetek, amelyeket a reakció a haladó erők elleni nyílt terrorra használ fel.

Az 1969-es nemzetközi tanácskozáson a marxista-leninista pártok képviselői hangsúlyozták: a kommunistáknak minden erővel arra kell törekedniük, hogy a helyes útra irányítsák a fiatalok harcat. Egyébként az ifjú nemzedék tiltakozása és harcos fellépése természetlen, spontán lázongás marad, amely kispolgári kétségbeesésbe és a harcról való lemondásba sülyedhet, vagy pedig a kispolgári forradalmiságra jellemző kalandorkodássá fajul. A kommunista pártoknak elsőrendű kötelességük, hogy segítsék a fiatalok osztályharcos, kommunista nevelését, az ifjú nemzedék forradalmi edződését, marxista-leninista elméleti képzését.

A kommunista pártok számolnak a fiatalok nézeteinek ingadozásaival, egyszersmind az ifjúság forradalmi energiájával. Kiváltképp figyelembe kell ezt venni a diákok megítélésében: ezek jelentős része kispolgári származású. Marx és Lenin sokszor figyelmeztetett arra, hogy a kispolgárság és főleg a kispolgári értelmiség természetből fogva hajlamos

a szélsőbaloldali, anarchista, álromantikus frázisokra és pózokra. Ezzel együtt meglátták a diákságban azt a hatalmas forradalmi erőt, amelyet a proletárpárt hivatott irányítani. Lenin ismételten hangsúlyozta, hogy a diákságban – „a forradalmi demokrácia élenjáró osztagában”³⁸ – nagy lehetőségek rejlenek. A diákok igen fogékonyak a forradalmi eszmék iránt, s elsőként készek kifejezni tiltakozásukat, követelni a gyökeres változásokat. Éppen ezért Lenin azt kívánta a kommunistáktól, hogy dolgozzanak a

„diákság legszélesebb köreiben, hogy támogassuk az akadémikus látókört és propagálják a tudományos szocializmust, vagyis a marxizmust”³⁹.

Lenin határozottan kiállt amellett, hogy a munkásosztály támogassa a diákmozgalmat, s feladatul tűzte ki, hogy a diákokat a marxizmus propagálásával „akadémikusokból” (akik kizárólag szakmai követelésekkel lépnek fel) „politikussokká” formálják át.⁴⁰

A kommunisták egyúttal olyan szövetségest is látnak a haladó szellemű diákságban, amelynek segítségével aktivizálhatják és a forradalmi mozgalom mellé állíthatják a középrétegeknek burzsoá befolyás alatt álló részét. Azok a fiatal munkások pedig, akik nemrégén még maguk is tanulók voltak, láncszemként összekötik a diákságot és a munkásosztályt.

A kommunista pártok a diákmozgalom mostani föllendülését úgy értékelik, mint a fennálló kapitalista rend elleni tiltakozást, s az a véleményük, hogy az ifjúság legnagyobb részének helyzete és érdekei a fiatalokat a munkásosztály felé viszik, s a munkásosztály és a diákság közös feladata – az egész társadalom mélyreható demokratizálása – megteremti közös akcióik objektív feltételeit. A kommunista pártok ugyanakkor számolnak a munkásosztály és a radikális érzelmű diákság szövetségének útjában álló objektív és szubjektív nehézségekkel, s megteszik a szükséges lépéseket leküzdésükre. Nagyarányú felvilágosító munkát fejtenek ki, és terjesztik a marxista tanokat a diákság körében.

A tudományos-technikai és a kulturális haladás követelményei, azok a lehetőségek, amelyek a személyiség sokoldalú fejlődése előtt megnyil-

³⁸ Lásd *Lenin Összes Művei*. 11. köt. 368. old.

³⁹ *Lenin Összes Művei*. 7. köt. 336. old.

⁴⁰ Lásd *Lenin Összes Művei*. 17. köt. 204. old.

nak, megkövetelik az egész elavult oktatási, nevelési és szakoktatási rendszer lerombolását. A kommunista pártok alternatív javaslatokat tesznek a felső- és középfokú oktatás átalakítására (Finnországban a parlament olyan iskolai törvényt hozott, amely a kommunista párt javaslataira alapszik). Franciaországban, Olaszországban és Dániában a kommunista párt előterjesztette és széles körű vitára bocsátotta demokratikus közoktatási reformtervezetét. A kommunisták konkrét tapasztalatok alapján tanítják meg a diákokat a munkásosztállyal indított közös akciókra, s építik ki a kapcsolatokat a diákok és a munkások között.

Ennek a munkának az eredményei mutatkoztak meg a munkásosztály és a diákság közös megmozdulásaiban. A nyugat-berlini műszaki főiskolák hallgatói 1969 nyarán a következő jelszavakkal sztrájkoltak: „Mindenkinek azonos esélye legyen a tanulásra!” „A munkásnak és a mérnöknek nincs szüksége részvényesre!” Argentínában 1970 februárjában az Általános Munkásszövetség 14 órás sztrájkban vállalt szolidaritást a főiskolák demokratizálását követelő diákokkal. 1970-ben a Costa Rica-i egyetemi hallgatók és munkások közös nyilatkozatban védelmezték azt a jogukat, hogy független szakszervezeteket alakíthassanak, és hogy a kollektív szerződések rendszerét terjesszék ki minden munkásra. Olaszországban a közép- és felsőfokú oktatási intézmények reformjáért 1970 őszen szervezett hatalmas megmozdulásokban megnyilatkozott a legnagyobb szakszervezeti központok és a haladó politikai szervezetek fiataljainak szolidaritása. 1971-ben a szakszervezet-ellenes törvényjavaslat miatt tiltakozó angol munkások sztrájkjait és tüntetéseit az ifjúmunkásokon kívül a diákok jelentős csoportjai is támogatták. Az angol egyetemisták és a francia műszaki főiskolai hallgatók 1973-as megmozdulásai megmutatták a diákok és a munkásosztály szövetségében rejlő nagy lehetőségeket.

A legutóbbi években a diáktiltakozásoknak ezek az eredményes megnyilvánulásai megritkultak. Egyes csoportok, amelyek anarchista szellemenben, a többi demokratikus szervezettől elkülönülve működtek, elvesztették tömegbázisukat és széthullottak. Ez arról tanúskodik, hogy a fiatalok kiábrándultak a meddő és reménytelen szélsőbalos jelszavakból, s így újabb lehetőségek nyílnak a kommunisták előtt, hogy növeljék befolyásukat az ifjúság körében. A Német Kommunista Párt 1973

novemberében, Hamburgban tartott kongresszusa örömdetes jelenségnek minősítette azt a tényt, hogy az ösztönös szolidaritási megmozdulásokból mind erősebben kifejlődik a fiatalok készsége arra, hogy részt vegyenek a munkások szervezett és egybehangolt harcában.

A kommunisták küzdenek azért, hogy törvény biztosítsa a fiatalok munkához való jogát, az egyenlő munkáért egyenlő bért – összhangban a szakképzettséggel –, a rögzített bérminimumot, s törvény tiltsa a gyermekmunka igénybevételét. A tőkésországokban a fiatalok jelentős része nem talál munkát, vagy kénytelen beérni segédmunkával, mert az iskola nem ad alapot a továbbtanuláshoz, illetve szakképzettség szerzéséhez. Ezért a kommunista pártok követelik a szakképzési rendszer gyökeres átalakítását, a szakemberképzés növelését a tudomány és technika legfontosabb területein, s azt, hogy a lányoknak fokozottabb mértékben tegyék lehetővé a felsőfokú képzettség megszerzését. Követelik továbbá, hogy tankönyveket és tanszereket bocsássanak a szaktanfolyamok résztvevőinek rendelkezésére, tartsák tiszteletben és fejlesszék tovább az ipari tanulók munkájáról hozott törvényeket. A szakszervezetekben a kommunisták szorgalmazzák a fiatal munkások és alkalmazottak kérdéseivel foglalkozó értekezletek rendezését. Franciaországban az ő kezdeményezésükre jött létre a CGT ifjúmunkás-központja.

A kommunisták sürgetik a 14 éven aluli gyermekek egységes, kötelező és ingyenes oktatásának bevezetését, a tantervek demokratizálását és tudományos színvonaluk emelését, a közép- és felsőfokú oktatás költségvetési előirányzatainak növelését, ösztöndíj folyósítását a szegénysorsúaknak, a tanulmányok befejezése utáni elhelyezkedés biztosítását, a sportoláshoz és a pihenéshez való jogot stb.

A kommunisták szavára mind jobban odafigyelnek a szociáldemokrata és kereszténydemokrata ifjúsági szervezetek tagjai. Sokan közülük elvetik pártjuk vezetőinek kommunistaellenességét, s hangoztatják, hogy fokozni kell a monopóliumok és a reakció politikája elleni harcot. 1973 márciusában az NSZK szociáldemokrata ifjúsági szervezete, az Ifjú Szocialisták kongresszusa (e szervezet tagsága Németország Szociáldemokrata Pártja tagságának kétharmadát teszi ki) megállapította: a párt határozatainak többsége arra irányul, hogy a reformpolitikát összehékitse a kapitalista rendszerrel, holott a kapitalistaellenes reformok stratégiájára van szükség. A kongresszus gyökeres gazdasági reformok megvalósítását, a nagytőke beruházásainak társadalmi ellenőrzését, a fegy-

verkezési hajsza korlátozását követelte, valamint különféle oktatási reformokat. Határozottan állást foglalt a Német Kommunista Párttal és ifjúsági szervezetével való akcióegység mellett. Finnországban a szociáldemokrata ifjúsági szervezet elítélte a jobboldali szociáldemokrata vezetők osztály-együttműködési politikáját és antikommunizmusát. Az ilyen új jelenségek lehetővé teszik, hogy a kommunista pártok növeljék befolyásukat a fiatalok között.

Az ifjú nemzedék nézeteinek és állásfoglalásainak kialakulását erősen befolyásolják a szocialista országoknak az új társadalom építésében elért eredményei és azok a győzelmek, amelyeket a világ népei a békéért, a nemzeti és a társadalmi felszabadulásért folyó harcban aratnak. A kommunisták élnek azzal a lehetőséggel, hogy a fiatalokat egyre inkább vonzzák a haladó eszmék, a marxista-leninista tanítások, és tájékoztatják az ifjúságot arról, hogyan oldják meg a szocialista országokban a szociális kérdéseket, miként elégítik ki az egyén anyagi és szellemi szükségleteit, hogyan teremtik meg a lehetőséget a személyiség teljes kibontakozására és a tömegeknek a közügyek intézésében való érdemleges részvételére.

A kommunista pártok önkritikusan megállapítják, hogy a fiatalok körében végzett munkájuk hiányosságait az okozza, hogy nem számolnak mindenkor az ifjúság társadalmi helyzetéből, életkori tulajdonságaiból, és életkörülményeiből eredő sajátosságokkal. A kommunista pártok látják, hogy az ifjúság politikai aktivitása fokozódik ugyan, de ehhez képest a kommunista ideológia nincs elegendő hatással rájuk. Ennek okát saját munkájuk hibáiban keresik. William Kashtan, Kanada Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtitkára megállapította, hogy a kanadai fiatalok többsége kész harcolni az igaz ügyért, de még a gondolatát is elutasítja annak, hogy bármelyik politikai pártba lépjen, s ez közvetett bírálata a kommunista pártnak.⁴¹

A kommunista pártok befolyásának növekedése azzal magyarázható, hogy kielégítő válaszokat tudnak adni az élet által fölvetett kérdésekre, támogatják az ifjúság hasznos kezdeményezéseit, s megtalálják az adott helyzetnek és feladatoknak megfelelő harci formákat.

Az ifjúsági szervezetek önállóak, s maguk tartoznak felelősséggel a fiataloknak. Az ifjúsági szervezetek önállósága azonban egyáltalán nem

⁴¹ Lásd Béke és Szocializmus, 1966. 12. sz. 37. old.

zárja ki, hogy a párt állandóan irányítsa és segítse őket. A kommunisták nem abban látják feladatukat, hogy kész határozatokkal lépjenek a fiatalok elé, hanem abban, hogy türelmesen tanítsák őket az előttük álló feladatok megértésére és arra, hogy meg tudják védeni érdekeiket, s megértsék, hogy széttephetetlen kapcsolat áll fenn az ifjúsági mozgalom és a munkásosztály, valamennyi dolgozó ember közös fölszabadító mozgalma között.

Az ifjú nemzedéknek nagyszerű tulajdonságai vannak (lelkesedés, harcos szellem, az új iránti fogékonyság, változásokra való törekvés), de ez még nem elég a magas fokú forradalmi öntudat kialakulásához. A kommunisták segítik a fiatalokat abban, hogy elkerüljék a tapasztalatlanságból, a kellő politikai érettség hiányából eredő tévedéseket. A kommunista pártok óva intik az ifjúsági szervezeteket a pártmunka módszereinek mechanikus utánzásától, úgyszintén az ifjúság önálló szerepének eltűzésétől, az avantgardista hangulattól.

Fontos feladat az ifjúsági mozgalom akcióegységének megteremtése. Az ifjúsági szervezetek közös akciói az ifjúság helyzetét, jogait a gazdasági, társadalmi és politikai kérdések megoldásában, a béke biztosításában való részvételét érintő legkülönbözőbb kérdésekben bontakozhat ki. A dolgozó ifjúság 1973-as moszkvai világtalálkozója, amelyen 115 ország képviselői vettek részt, megmutatta: napjainkban megvan a lehetősége annak, hogy korunk nagy társadalmi és politikai kérdéseit nagy fórumon marxista-leninista szellemben vitassák meg. Az 1973-as berlini Világifjúsági Találkozón, amely „Az imperialistaellenes szolidaritásért, a békéért és barátságért” jelszót tűzte ki, a legkülönbözőbb politikai nézetű ifjúsági szervezetek vettek részt. Ez nyilvánvalóvá tette, hogy a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség és a Nemzetközi Diákszövetség előtt új lehetőségek nyíltak sikeres ifjúsági imperialistaellenes egységakciók szervezésére.

A különböző irányzatokat követő fiatalok közös akcióinak kezdeményezője a kommunista ifjúsági szövetség. Ezért a kommunista pártok erősítik és fejlesztik ezeket a szövetségeket.

Az utóbbi éveket csaknem mindenütt a marxista-leninista demokratikus ifjúsági szövetségek növekedése és cselekvőképességük erősödése jellemezte. Élénk munkát fejt ki az újjáalakított francia kommunista ifjúsági szervezet. Jelentősen bővült és dinamikusabbá vált az olasz

kommunista ifjúsági szövetség munkája. Tevékenyen dolgozik a dán és a nyugatnémet kommunista ifjúsági szövetség is. Az izraeli kommunista párt 1972. júniusi XVII. kongresszusa nagyra értékelte az ifjú kommunisták munkáját: részt vesznek minden politikai és társadalmi kampányban, a tüntetések, tiltakozó felvonulások első soraiban haladnak, elsők a pártsajtó terjesztésében és abban a harcban, amelyet a párt a kormány agresszív politikája ellen és a dolgozók legközvetlenebb érdekeiért folytat.

Mindamellettt a nem szocialista országokban egyetlen kommunista ifjúsági szövetség sem vált igazi tömegszervezetté. Ezért a kommunistáknak erősíteniük kell befolyásukat minden ifjúsági tömegszervezetben (a burzsoázia befolyása alatt álló szervezetekben is) – a szakszervezetekben, a sport- és kulturális stb. szervezetekben –, mindenütt, ahol az ifjúság dolgozik, tanul vagy szabad idejét tölti.

Ma, amikor a fiatalok tevékenyen részt vesznek a társadalmi és politikai harcokban, s arra törekcszenek, hogy egyre fontosabb helyet foglaljanak el a társadalom életében, a kommunista pártok még inkább felelősek nevelésükért és szervezésükért.

5. A KOMMUNISTÁK MUNKÁJA A NŐK KÖRÉBEN

Korunk egyik jellemző vonása, hogy a nők tömegesen részt vesznek az osztályharcban, az imperialista- és monopóliumellenes küzdelemben. Hatalmas ösztönző tényező mindazon eredmény, amelyet a szocialista országokban a nőkérdés megoldásában elértek. Ezek az országok a Lenin mutatta úton megvalósították a nők igazi egyenlőségét a munkában, a családban, a társadalmi és politikai életben. A szocialista országok példája elősegíti, hogy világszerte megnövekedjék a nők szerepe a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért folytatott küzdelemben. A szocialista országok nőszervezetei a nemzetközi demokratikus mozgalom élenjáró erői.

A kommunista pártok a nőket bevonják a politikai életbe, mert a tömegeket – Lenin szavaival – „nem lehet bevonni a politikába, ha nem vonjuk be a politikába a nőket”⁴². A nőkérdéssel való foglalkozás szer-

⁴² *Lenin Összes Művei*. 42. köt. Kossuth Könyvkiadó 1974. 360. old.

ves része annak a küzdelemnek, amelyet a munkásosztály és a dolgozók a demokráciáért és a szocializmusért folytatnak. Lenin mondta Clara Zetkinnek:

„... a nők igazi felszabadulása csak a kommunizmusban lehetséges. A nő társadalmi és emberi helyzete és a termelési eszközök magántulajdona között elválaszthatatlan összefüggés van, és ezt erősen ki kell domborítani. Ezzel elhatároljuk a mi mozgalmunkat a feminizmustól. Egyszersmind megteremtjük az alapot arra, hogy a nőkérdést a társadalmi kérdés, a munkáskérdés részeként kezeljük, és mint ilyet, szorosan összekössük a proletár osztályharcral és a forradalommal.”⁴³

A kapitalizmus kiemelte a nőt a háztartás szűk köréből, de egyben bér munkássá is tette. Ezzel a női munkát is profitforrássá változtatta. A tudományos-technikai haladás elősegíti, hogy egyre több nő kapcsolódjék be a társadalmi termelésbe. A tőkésországok bér munkásainak egyharmada nő. A gazdasági munkát végző nők között a bér munkások aránya (1968-as adatok szerint) Olaszországban elérte a 61,3, az NSZK-ban a 76, Franciaországban a 80,5, Angliában a 83, az Egyesült Államokban a 86, Japánban pedig a 87 százalékot.

De a női munka alkalmazási körének bővülése, amelyet a tudományos-technikai forradalom váltott ki, és amely objektíve haladó tendencia, a tőkés társadalomban eltorzult. A dolgozó nőket erősen kizsákmányolják, és a diszkrimináció legkülönbözőbb formáival sújtják. Egyetlen tőkésországban sem valósul meg az „egyenlő munkáért egyenlő bért” elve. Nagy-Britanniában a munkásnők bére jóval alacsonyabb, mint a férfiaké, s ebből 1968-ban 1,2 milliárd font sterling extraprofitot szereztek a vállalkozók. Itt mindössze 1,5 millió dolgozó nő – vagyis az összes dolgozó nő 18 százaléka (javarészt állami tisztviselők) – keres annyit, mint az azonos munkakörben foglalkoztatott férfiak. Egy 1970-ben elfogadott törvény 1975-re irányozta elő a női és a férfimunka díjazása között fennálló különbség megszüntetését. Az angol szakszervezetek immár nyolcvan esztendeje harcolnak ezért. Az Egyesült Államokban az egyenlő bérezésről szóló törvény nem terjed ki a mezőgazdaságban és a szolgáltató ágazatokban foglalkoztatott nőkre, vagyis a dolgozó nők felére.

⁴³ Marx, Engels, Lenin a nőkérdésről és a családról. Kossuth Könyvkiadó 1974. 193. old.

A korszerű termelésben képesített dolgozókra van szükség, ezért meg kell teremteni a magas színvonalú szakmai képzés és a folyamatos továbbképzés lehetőségét. A kapitalizmusban a nőknek viszont kevés a lehetőségük arra, hogy szakmát tanuljanak, illetve továbbképezzék magukat. A közép- és felsőfokú szakiskolákban – különösen az ipariakban – kevés a lány. Az Egyesült Államok, Japán, Nagy-Britannia műszaki egyetemein és főiskoláin a nők száma a hallgatók létszámának még 1 százalékát sem éri el. Az Egyesült Államok technikumaiban és szak-középiskoláiban az 1962–1965-ös években a lányok aránya 8,6 százalék volt, Franciaországban pedig 3 százalék. A szakemberképzés már eleve olyan, hogy a női munka szerkezete alig változik. A nők túlnyomórészt megmaradnak a hagyományos női foglalkozások szűk körében: textil- és ruházati ipari munkásnők, egészségügyi asszisztensek és ápolónők, bolti elárúsítók, alacsonyabb beosztású irodai tisztviselők stb. Sok szakma ugyanolyan hozzáférhetetlen számukra, mint régebben volt. Az Egyesült Államokban a segédmunkások 26 százaléka, a szakmunkások 18 százaléka, a technikusok 2 százaléka és a mérnököknek csak 0,7 százaléka nő. Franciaországban a dolgozó nőknek több mint 80 százaléka alacsony képzettséget igénylő munkakört tölt be, és csak mintegy 10 százalékuk szerzett magasabb képesítést.

A tőkés országokban így is sok nő kénytelen részt venni a társadalmi termelésben, mivel vagy ő maga, vagy családja rászorul a keresetére. 1967-ben az NSZK-ban a dolgozó nők 20 százaléka volt egyedülálló, 1968-ban az egyedülálló dolgozó nők száma az Egyesült Államokban elérte az 1,5 milliót. Az NSZK-ban, Nagy-Britanniában, Svájcban és Ausztráliában a 15–19 éves lányok 70 százaléka nem tanulhat tovább, mert kénytelen pénzt keresni. A férjes asszonyok százalékaránya is növekszik a munkahelyeken: az Egyesült Államokban 1960-ban 52,9 százalékát, 1970-ben pedig 59 százalékát tették ki a dolgozó nőknek.

A kapitalista országokban a műszaki fejlődés munkaerő-fölösleget idéz elő. Főként a segédmunkások kerülnek az utcára, köztük pedig különösen sok a nő. Az Egyesült Államokban a női munkanélküliek százalékaránya kétszerese a férfiakénak. Az idősebb nők helyzete pedig valósággal katasztrofális: belőlük „életfogytiglani” munkanélküli lesz.

A nők tehát a dolgozók nagyszámú, korosztály és szociális összetétel (munkásnők, parasztasszonyok, alkalmazottak, értelmiségiek stb.) szem-

pontjából rendkívül heterogén réteget teszik ki, s a tőkés világban nagymérvű kizsákmányolás és diszkrimináció sújtja őket.

Nagy lehetőségek vannak arra, hogy a nők tömegesen részt vegyenek a népek közös imperialistaellenes harcában, a nemzetközi munkás- és demokratikus mozgalomban. De ehhez nem kis akadályokat kell leküzdeni. A nők nagy része nemrégén kapcsolódott be a termelésbe, s még nem szerzett kellő tapasztalatokat az osztályharcban, politikailag nem eléggé érett, erősen hat rá a burzsoá és kispolgári ideológia. Sokan közülük abban az évszázadok során beidegződött hamis elképzelésben élnek, hogy a társadalmi és politikai tevékenység nem nőnek való. Nem ritka eset, hogy a nőknek anyai kötelességei folytán évekre abba kell hagynia a munkát, s így elszakad a munkahelyi közösségtől, ennek érdekeitől és harcától. Az otthoni teendők – a háztartási munkát és a gyermeknevelést segítő intézmények híján – egyébként is sokszor akadályozzák a dolgozó nőket abban, hogy részt vegyenek a társadalmi és politikai életben. Ehhez járul, hogy sok dolgozó nő szakmai és műveltségi színvonala viszonylag alacsony, osztályöntudata nem elég fejlett.

A nők azonban mindinkább ráébrednek, milyen társadalmi jelentősége van annak a termelőmunkának, amelyben részt vesznek, s fokozottan igénylik szakmai képzettségük és általános műveltségük növelését. Fölismerik az őket sújtó tőkés kizsákmányolás tényét és méreteit, s készek harcolni az imperializmus és a monopóliumok ellen. A dolgozó nők követelik, hogy legyen vége mindenféle megkülönböztetésnek a munkabérben. Egyenlő állampolgári jogokra törekednek, intézkedéseket sürgetnek az anyák védelmében stb. Mind tevékenyebben részt vesznek a munkásosztály és a demokratikus erők harcában, a monopóliumellenes megmozdulásokban (1968 május–júniusában Franciaországban, 1969-ben Japánban és Olaszországban; 1970 augusztusában az Egyesült Államokban országos tiltakozási napot rendeztek).

A kommunisták kialakítják és állandóan javítják a dolgozó nők körében végzett munka formáit és módszereit, hogy bevonják a nőket a demokratikus társadalmi átalakulásokért folyó küzdelembe. Minthogy a nők legszívesebben külön szervezetekben tömörülnek, a kommunisták igyekeznek kiterjeszteni befolyásukat ezekben. A nőszervezetek a szorosan vett női érdekeket szolgáló követeléseket helyezik előtérbe, s ezek

révén fokozatosan bekapcsolják a nőket a dolgozók általános demokratikus harcába.

A tőkésországokban növekszik a szakszervezetekben a nők száma, de nem kielégítően. 1968-ban Nagy-Britanniában 9 millió dolgozó nő közül 2 millió, Olaszországban 5,5 millió közül 1 millió volt tagja a szakszervezeteknek. A kommunisták segítik a nőket abban, hogy a szakszervezetek révén bekapcsolódjanak különféle programok kidolgozásába, a közvetlen követelések meghatározásába, s szorgalmazzák, hogy nőket is válasszanak bizalminak, ők is bekerüljenek a szakszervezeti aktivisták közé.

A demokratikus nőszervezetek és a szakszervezetek segítségével a kommunisták bevonják a nők tömegeit a monopóliumellenes szövetségbe, növekszik a sztrájkmozgalomban részt vevő nők száma. Például Angliában 1970–1972 folyamán több olyan győztes sztrájk zajlott le, amelyet a nők kezdtek el, majd a férfiak támogattak; ezek nyomán elismerték a szakszervezetet, s csökkentették a női és a férfi munka bérezése közötti különbséget. Franciaországban a különböző irányzatú nőszervezetek és szakszervezetek, valamint a kommunisták és a szocialisták együttes akciójának eredményeként 1970-ben törvénybe iktatták, hogy valamennyi munkáltató köteles 14 hetes szülési szabadságot adni a nődolgozóknak, teljes fizetéssel. Olaszországban pedig a nőszervezetek, a szakszervezetek és a munkajogi szakemberek összefogásának, valamint a kommunisták és a szocialisták együttes parlamenti föllépésének következtében 1969-ben törvényt hoztak arról, hogy tilos a nőnek felmondani azzal az indoklással, hogy férjes asszony. Az olasz kommunisták sokéves harcban elérték, hogy a parlament elfogadta a választ engedélyező törvényt. A kommunisták ebben a küzdelemben a legkülönbözőbb politikai nézetű és vallási meggyőződésű dolgozókat tömörítették.

A nők tömeges részvétele a békeharcban korunk egyik fontos jellegzetessége. Ennek szembetűnő megnyilvánulásai voltak a tömeges tiltakozások az Egyesült Államok indokínai és Izrael közel-keleti agressziója ellen, az atomfegyver betiltásáért, az európai biztonság megszlárdításáért és más hasonló célok eléréséért indított tömegakciók. A békeharcban a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből származó nők vesznek részt, beleértve a burzsoáziát is. S bármilyen eszmei és politikai nézeteltérések legyenek is a demokratikus nőszervezetek között, a bé-

kéért mindegyikük bármikor hajlandó síkraszállni. Több országban külön női békemozgalmi szervezet alakult, s ez a nők legszélesebb körreit képviseli. Közéjük tartozik a „Nők a háború ellen” mozgalom Angliában, a „Nők, harcoljatok a békéért!” mozgalom az Egyesült Államokban, a „Nők békemozgalma” Japánban, az NSZK-ban és más országokban.

Az imperialistaellenes nemzeti felszabadító mozgalom mai szakaszának egyik jellemző vonása, hogy mind nagyobb részük van benne az ázsiai, afrikai és latin-amerikai nőknek és nőszervezeteknek. A társadalmi életből évszázadokon át kirekesztett nők le tudták győzni a reakciós hagyományokat és szokásokat, s részt vettek népük imperialista- és kolonializmusellenes harcában. Hősieken küzdöttek az ázsiai és afrikai nők. Sok esetben ők voltak a gyarmati és a feudális zsarnokság elleni megmozdulások kezdeményezői (Indiában, Ceylonban, Guineában, Algériában, Szíriában, Iránban és más országokban). Kiemelkedő hősieiséget tanúsítottak szabadságharcukban a vietnami nők.

A nők sokszor ösztönösen kapcsolódnak be a nemzeti felszabadító mozgalomba, s harcolnak a népi követelésekért, majd pedig öntudatos harcosokká válnak: küzdenek azért, hogy hazájuk a haladás útjára lépjen, s nemcsak nemzeti, hanem társadalmi felszabadulásukért is harcolnak. A függetlenség kivívása nyomán jelentősen megjavult a nők helyzete a volt gyarmati országokban. A legtöbb fejlődő ország alkotmánya kimondja a nők egyenjogúságát. Sok országban törvénykönyvet alkottak a munkáról, családról és házasságról (például Indiában, Afganisztánban, Algériában, Szíriában és Cipruson), s új jogokkal ruházták fel a nőket (kinyilvánítják a női munka védelmét, megtiltják a többnejeséget, megszabják a házasságkötés alsó korhatárát stb.). Az agrárreformok nyomán a nők jogot kaptak a földre (Algériában, Szíriában és más országokban).

A kolonializmus örökségeként azonban még sok és nehéz akadály áll annak az útjában, hogy a fejlődő országokban a nők igazán egyenjogúvá váljanak, így az elmaradottság, az egyoldalú gazdasági fejlődés, az alacsony színvonalú, primitív mezőgazdaság, az analfabetizmus és az iskolázatlanság, a nyomor, a sok betegség, a régi szokások és hagyományok ereje.

A fejlődő országok kommunista pártjai a haladó erők imperialistaellenes, nemzeti demokratikus egységfrontjának létrehozása közben arra

törekcszenek, hogy a nőket maguk mellé állítsák, minél nagyobb arányokban vonják be őket a nemzeti és társadalmi felszabadító harcba.

A nők egyesíteni akarják erejüket a békéért és a társadalmi haladásért vívott küzdelemben, s ezért nemzetközi szervezeteket hoznak létre. Ezek közül a legnagyobb tömegeket az 1945-ben alakult Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség képviseli, amely 116 országra terjesztette ki befolyását. Következctesen küzd a békéért és a nők egyenjogúságáért, igen sok nőt von be a békeharcba, s arra törekszik, hogy megértesse velük, milyen szerep vár rájuk a háború megelőzéséért és a leszerelésért folyó küzdelemben. Emellett a békemozgalmat mindenkor egybekapcsolja a nők társadalmi és gazdasági kérdéseinek megoldásáért, a nemzeti függetlenségért, a gyermekek jogaiért folyó harccal, s a világ dolgozó nőire váró közös feladatok meghatározásakor figyelembe veszi az egyes térségek, illetve országok gazdasági fejlődésének és politikai helyzetének sajátosságait.

Midőn a kommunisták egységre szólítják fel a nőket a számukra legérthetőbb és őket legjobban érintő követelések teljesítéséért, egyszerűsmind megmagyarázzák és kézzelfogható példákkal világítják meg, hogy a helyzetükkel összefüggő problémák csak úgy oldhatók meg, ha egyidejűleg küzdenek az imperializmus és a mindenható monopóliumok ellen; a társadalom demokratikus megújhódásáért. S azok közül a nők közül, akik ezt fölismerték, sokan belépnek a kommunista pártba.

A kommunista és munkáspártok 1969-es tanácskozásának fő dokumentuma megállapította:

„A kommunista pártok, amelyeknek tevékenységében a nők egyenlő jogokkal vesznek részt, határozottan támogatják követeléseiket, és a nők egyenjogúsítását az általános demokratikus mozgalom fontos elemének tekintik.”⁴⁴

Sok kommunista pártban jelentős számban vannak a tagok sorában nők; így Argentína Kommunista Pártjában 50, Nagy-Britannia Kommunista Pártjában 34, a Francia Kommunista Pártban 27, Finnország Kommunista Pártjában 22, az Olasz Kommunista Pártban 20 százalék a nők aránya.

A kommunista pártok az eredmények mellett önkritikusan látják a

⁴⁴ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 20. old.

fogyatékoságokat is, így azt, hogy még kevés a női aktivista, s a párt- és szakszervezeti munkában nem veszik kellőképpen figyelembe a nők sajátos követeléseit. Szükség van arra is, hogy jobban bevonják a nőket a párt soraiba, s hogy valamennyi pártszervezet foglalkozzék velük.

A kommunisták azáltal, hogy harcba viszik a nőket az imperializmus, a monopóliumok ellen, a szocialista forradalom politikai hadseregének egyik osztagává nevelik őket.

6. A KOMMUNISTÁK ÉS A HIVŐK

Földünkön százmilliók követnek valamilyen vallást. A hívők egy része a vallást kizárólag lelkiismereti kérdésnek tekinti. Más részük – s ez a rész elég jelentős – a vallásban látja politikai meggyőződésének alapját is. Ezért a kommunista pártok elvileg világosan meghatározzák álláspontjukat a vallással mint a társadalmi tudat egyik legrégebbi s legelterjedtebb formájával és magukkal a hívőkkel kapcsolatban.

A kommunisták és a vallás

A marxizmus–leninizmus klasszikusai részletesen kifejtették azokat az alapelveket, amelyek mind a mai napig meghatározzák a kommunisták viszonyát a valláshoz és a hívőkhöz. Kimutatták, hogy az antagonisztikus osztálytársadalomban a társadalmi viszonyok a vallás forrásai. Lenin hangsúlyozta, hogy a tőkés társadalomban a vallás gyökerei főképpen társadalmiak. A dolgozó tömegek társadalmi elnyomtatása, látszólag teljes tehetetlensége a kapitalizmus vak erőivel szemben – „ez ma a vallás legmélyebb gyökere”.⁴⁵

Más helyütt ezt írta:

„... az emberiségre nehezedő vallási nyomás a társadalmon belüli gazdasági nyomás folyománya és kifejezése”.⁴⁶

Lenin – akárcsak Marx – azt tartotta, hogy a vallás „ópium a népeknek”, s gátolja, hogy a „tőke rabszolgája” a tőke elleni küzdelem részt-

⁴⁵ Lenin Összes Művei, 17. köt. 391. old.

⁴⁶ Lenin Összes Művei, 12. köt. Kossuth Könyvkiadó 1966. 136. old.

vevőjévé válják. Ugyanakkor az volt a véleménye, hogy a vallással kapcsolatos magatartás alárendelt jelentőségű, vagyis függvénye a legfőbb kérdésnek: az osztályharc alakulásának, a dolgozók összefogásának a tőke hatalmával szemben. Ezt írta:

„Számunkra sokkal fontosabb, hogy az elnyomott osztály egységes legyen a földi paradicsomért vívott valóban forradalmi harcban, mint hogy a proletároknak egységes véleményük legyen a mennyei paradicsomról.”⁴⁷

Arra a kérdésre, hogy a bolsevikok miért nem mondták meg programjukban, hogy ők ateisták, s miért nem tiltották meg a keresztényeknek és általában az istenhívőknek, hogy belépjenek a pártba, Lenin azt válaszolta, hogy nem szabad

„a vallás kérdését az első helyre . . . állítanunk, amely egyáltalán nem illeti meg”, nem szabad eltérni „a valóban forradalmi, gazdasági és politikai harc erőinek szétforgácsolódását harmadrangú kérdésekkel kapcsolatos vélemények vagy ábrándok miatt . . .”⁴⁸

Lenin határozottan szembeszegült minden olyan próbálkozással, hogy a marxizmusnak ezt az állásfoglalását holmi „taktikai” megfontolásokkal magyarázzák – mintha erre azért volna szükség, hogy a kommunisták „el ne ijessék” a hívőket. A kommunisták a valláshoz és a hívőkhöz való viszonyuk meghatározásakor elvi megfontolásokból, a munkásosztály osztályharcának alakulásából indulnak ki.

Lenin azon a véleményen volt, hogy a hívő dolgozókat be kell szervezni a forradalmi pártba:

„Azokat a munkásokat, akik istenben való hitüket megtartották, nemcsak mind be kell engednünk, hanem fokozott erővel be kell vonnunk a szociáldemokrata pártba, s feltétlenül ellenezzük, hogy vallásos meggyőződésükben akár a legcsekélyebb mértékben is megsértsék őket . . .”⁴⁹

Mi több, arra a kérdésre, vajon egy pap felvehető-e a forradalmi párt tagjai közé, Lenin így válaszolt:

„Ha egy pap hozzánk jön, hogy velünk együtt politikai munkát vé-

⁴⁷ Ugyanott, 137. old.

⁴⁸ Ugyanott.

⁴⁹ *Lenin Összes Művei*. 17. köt. 393. old.

gezzen, és lelkiismeretesen végzi a pártmunkát, nem lép fel a párt programja ellen, akkor befogadhatjuk a szociáldemokrácia soraiba...”⁵⁰

A vallásos meggyőződés nem lehet akadálya annak, hogy azok a dolgozók, akik egyszersmind hívők is, demokratikus tömegmozgalmak keretében vagy akár a munkásosztály forradalmi pártjának soraiban részt vegyenek a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért és a szocializmusért folyó harcban. Az Egyesült Államok Kommunista Pártja új programjában kimondta, hogy az amerikai kommunisták szembe szállnak minden arra irányuló próbálkozással, hogy vallási alapon szét húzást és ellentéteket váltsanak ki az emberek között, s a közös célok érdekében akcióegységet kívánnak létrehozni a vallásos csoportokkal és a vallási szervezetekkel, hiszen maga a párt is hívőkből és nem hívőkből áll, akiket közös politikai és társadalmi szemlélet fűz össze.⁵¹

Az FKP Központi Bizottsága 1968-ban kiadott „A haladó demokráciáért, a szocialista Franciaországért!” című kiáltványában feladatul tűzte ki valamennyi munkás és demokratikus erő szövetségének megteremtését a monopóliumok hatalmának megdöntéséért vívott harcban, tekintet nélkül filozófiai nézeteikre, vallásos meggyőződésükre és pártállásukra.

Az Algériai Szocialista Élcsapat Párt 1969-es politikai határozatában rámutatott arra, hogy

„a vallásos meggyőződés nem gátolhatja a részvételt a szocialista eszmény megvalósításáért folyó harcban”.

Emellett a nem szocialista országokban működő kommunista pártok külön is hangsúlyozzák, hogy hazájukban a szocialista forradalom győzelme után biztosítani fogják az állampolgárok teljes lelkiismereti és vallásszabadságát, amint ez a szocialista országokban történik.

A kommunisták és a hívők párbeszéde és akcióegysége

Napjaink egyik figyelemreméltó jelensége a hívők tömeges bekapcsolódása az imperialistaellenes, monopóliumellenes küzdelembe. Az utóbbi évtizedekben fölöttébb időszerűvé vált a kommunisták és a hívők pár-

⁵⁰ Ugyanott.

⁵¹ Lásd SZSA – ekonomiki, polityika, igyeologija, 1971. 2. sz. 103. old.

beszéde korunk legfontosabb politikai kérdéseiről. Egyes országokban a kommunisták sikeresen alakítanak ki együttműködést és hajtanak végre együttes akciókat a vallásos emberek demokratikus tömegeivel. Az ilyen párbeszédnek és kapcsolatok kezdeményezői mindenütt a kommunisták.

Az utóbbi években számos ország kommunista pártja (az olasz, a francia, a spanyol, az osztrák, a nyugatnémet, az amerikai, a brazil, a chilei, a kolumbiai és több más testvérpárt) politikai dokumentumaiban és gyakorlati munkájában egyaránt mély figyelmet fordít erre a kérdésre.

Az európai kommunista és munkáspártok 1967 áprilisában Karlovy Varyban megtartott értekezletükön azzal a felhívással fordultak a „katolikusokhoz és protestánsokhoz, a különböző vallású hívőkhöz, akik vallásos meggyőződésükkel motiválják a békére és a társadalmi igazságosságra való törekvésüket”⁵², hogy harcoljanak velük együtt a békéért és az európai biztonságért, a demokráciáért és társadalmi haladásért. A kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozása elemezte és általánosította a kommunista pártok ilyen munkájának egyes tapasztalatait.

Az európai tőkésországok kommunista és munkáspártjainak 1974-es brüsszeli konferenciája nyilatkozatában hangsúlyozta: a tőkésországok kommunista pártjai sikraszállnak azért, hogy közös akciókat indítsanak a keresztény néptömegeket képviselő mozgalmakkal, s megállapította: „... a népi követelések védelméért és a szocializmusért folyó harc szükségessé teszi a különböző meggyőződésű dolgozók találkozását, vitáját és közös akcióját a kölcsönös tisztelet alapján”⁵³.

A kommunisták széles körben egybevetik nézeteiket a hívők nézeteivel olyan fontos kérdésekben, mint az emberiség fejlődésének útjai, a háború és a béke, a kapitalizmus és a szocializmus, a neokolonializmus és a fejlődő országok, az emberi személyiség fejlődése stb. Például megjelennek marxisták és katolikusok tanulmányait tartalmazó könyvek (az első ilyen közös kiadványok közé tartozik az 1964-ban Olaszországban megjelent „Párbeszéd erőpróba előtt” című gyűjteményes kötet), s kom-

⁵² Népszabadság, 1967. április 27.

⁵³ Nemzetközi Szemle, 1974. 3. sz. 28. old.

munisták és hívők országos és nemzetközi találkozókon, szűkebb körű megbeszéléseken vetik össze nézeteiket ilyen kérdésekben.

A kommunisták közben megvilágítják és védelmezik korunk legégetőbb politikai kérdéseiről vallott nézeteiket. Számot vetnek azzal, hogy a vallásos és a marxista ideológia, a vallásos és a dialektikus materialista világnézet alapvetően ellentétes és összeegyeztethetetlen. Palmiro Togliatti 1963-ban ezt mondta:

„Mindig elutasítottuk az olyan jóslatokat, hogy a kommunisták és a katolikusok közeledése a két ideológia közt létrejövő valamiféle kompromisszum alapján fog bekövetkezni.”⁵⁴

A Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága a XIX. pártkongresszus elé terjesztett beszámolójában hangsúlyozta:

„Ahhoz, hogy elősegítsük és megkönnyítsük a megegyezést, amelyet a keresztény dolgozókkal és demokratákkal el akarunk érni, semmi szükség arra, hogy felajánljuk az amúgy sem lehetséges ideológiai megbékélést, ezzel a munkásmozgalom elvesztenié harcának tudományos alapjait és így a siker zálogát is.”⁵⁵

Az időszerű politikai kérdésekről folytatott párbeszéddek és viták azért hasznosak, mert elősegítik, hogy a hívők határozottabban foglaljanak állást a tőkés társadalom felháborító igazságtalanságaival szemben, s határozottabban küzdjenek az ilyen igazságtalanságok s az agresszív, háborús politika és a neokolonializmus ellen. A vallás nem lehet akadálya a hívők ilyen irányú aktivitásának. Egyes pártok dokumentumaikban (lásd például az Egyesült Államok Kommunista Pártjának programjában)⁵⁶ rámutatnak arra, hogy több hitfelekezet (a keresztény, zsidó, muzulmán és más felekezetek) erkölcsi-etikai hittételei pozitív, humánus értékeket is tartalmaznak. Ezeknek az értékeknek a forrása éppenséggel az olyan vallások keletkezése, mint amilyen a kereszténység. Róla Engels így írt:

„A kereszténység . . . az elnyomottak mozgalma volt: először a rabszolgák és a felszabadított rabszolgák, a szegények és a jognélküliek, a Róma által leigázott vagy szétszórt népek vallása volt.”⁵⁷

⁵⁴ Palmiro Togliatti: Izbrannie sztyatiji i recsi. 2. köt. Moszkva 1965. 837. old.

⁵⁵ Supplément aux Cahiers du Communisme, 1970. 2. sz. 32. old.

⁵⁶ Lásd SZSA – ekonomika, polityika, igyeologija, 1971. 2. sz. 103. old.

⁵⁷ Marx–Engels Művei. 22. köt. 421. old.

Végső soron a tömegek politikai gondolkodásmódja és magatartása döntően a társadalmi viszonyok hatására alakul. Az utóbbi évtizedben pedig rendkívül kiéleződtek a társadalmi ellentmondások, s így a hívők előtt számos tőkésországban felmerült az a kérdés, hogy részt vegyennek-e az imperializmus és politikája ellen folyó küzdelemben.

Mindennek folytán a kommunisták politikájuk fontos, de nem öncélú elemének tartják a párbeszédet a hívőkkel. Elvük a következő: a gondolatok egybevetése és a cselekedetek összehangolása. S ez utóbbiban rejlik a kommunista politika legfőbb iránya ebben a kérdésben. A kommunisták arra ösztönzik a hívőket, hogy harcoljanak velük együtt az agresszív imperialista politika ellen, amely pusztító világháborúba sodorhatja az emberiséget, gátolják meg egyesült erővel, hogy az imperialisták hódító háborúkat robbantsanak ki a földkerekség egyes térségeiben, küzdjenek együtt az országok és a népek békéjéért. S meggyőzik őket arról, hogy együtt kell szembeszegülni a fasiszta és egyéb zsarnoki rendszerekkel, fellépni a dolgozók szükségleteinek kielégítéséért és érdekeik védelmében. A kommunista pártok azzal a felhívással fordultak a hívőkhöz, hogy velük vállvetve küzdjenek a tőke uralma, a társadalmi igazságtalanságok, a kizsákmányolás és más nemzetek elnyomása ellen, a demokráciáért, a társadalmi haladásért, az igazságos, szocialista társadalom megteremtéséért. A Francia Kommunista Párt XIX. kongresszusának téziseiben ez olvasható:

„Mint hogy a dolgozóknak, hívőknek és nem hívőknek, azonosak az osztályérdekeik, s egyformán igénylik a szocializmust, mint hogy a demokratákat, hívőket és nem hívőket, egyformán nyugtalanítja a demokratikus szabadságjogok kérdése, mint hogy a békeszeretők, hívők és nem hívők, egyformán törekednek az emberéletek megóvására, lehetséges és szükséges is, hogy összefogjanak.”⁵⁸

Az FKP 1972 decemberében tartott XX. kongresszusán megállapította, hogy a népi szövetségnek egyesítenie kell minden monopóliumellenes erőt és réteget, köztük a hívőket is, „akik hitük nevében szembeszállnak az igazságtalan, elnyomó, pusztulásra ítélt rendszerrel”⁵⁹.

A kommunisták az együttes akciók alapjául a legégetőbb és legidő-

⁵⁸ Supplément aux Cahiers du Communisme, 1970. 2. sz. 26. old.

⁵⁹ XX. szjezd Francuzszkoj kommunyisztjicseszkoj partyii. 114. old.

szerűbb társadalmi, gazdasági és politikai követeléseket javasolják. Például a luxemburgi kommunista párt Központi Bizottsága az 1970-ben megtartott XX. pártkongresszuson ezt így fogalmazta meg:

„Mi, kommunisták, mindenkor készek vagyunk – ma inkább, mint valaha – minden hátsó gondolat nélkül, világnézeti különbségre és válásra való tekintet nélkül együttműködni mindazokkal, akik a dolgozók életszínvonalának védelmére kelnek a reakcióval és monopoltőkével szemben, s a dolgozók demokratikus és szociális jogaiért harcolnak. Ezért kezünket nyújtjuk a nagyszámú keresztény munkásnak, alkalmazottnak és kistulajdonosnak is.”

A kommunista pártok nyomatékosan szólnak arról, hogy az igazságos, szocialista társadalom megteremtéséért folyó harcból a vallásos emberek is méltóképpen kivehetik részüket, s ezt meg is kell tenniük. Az Olasz Kommunista Párt XI. kongresszusa rámutatott arra, hogy a kommunisták őszintén hiszik, hogy más eszmei erők, elsősorban a katolikusok is hozzájárulhatnak az új társadalom létrehozásához és struktúrájának meghatározásához:

„Mi nem érjük be azzal, hogy pusztán a minimális programban való megállapodást javasoljuk a katolikusoknak. Mi azt ajánljuk, kezdjünk tágabb körű megbeszélést – olyat, amely a szocialista távlatot is érintené.”⁶⁰

A párt 1972 márciusában tartott XIII. kongresszusa szerint az olasz népnek minden nagy haladó vívmánya mind ez ideig az olasz népi (kommunista, szocialista és katolikus) mozgalom történelmi alkotóelemeit összekapcsoló egység eredménye volt, s hangsúlyozta:

„Olyan országban, mint Olaszország, bármilyen új perspektíva csak is úgy valósítható meg, hogy a három fő népi áramlat – a kommunista, a szocialista és a katolikus – együttműködik.”⁶¹

Írország Kommunista Pártja „Az egységért és a szocializmusért” címmel 1970-ben kibocsátott kiáltványában felszólította az ország északi és déli részének népét, protestánsokat és katolikusokat egyaránt, hogy harcoljanak együtt a szabad, egyesült, szocialista Írország megteremtéséért.

⁶⁰ XI. szjezd Italjanszkoi kommunyisztjicseszkoj partyii. (Róma, 1966. január 25–31.) Moszkva 1966. 70. old.

⁶¹ XIII. szjezd Italjanszkoi kommunyisztjicseszkoj partyii. (Milánó, 1972. március 13–17.) Moszkva 1973. 55. old.

A kommunisták nemcsak a vallásos munkásokat, parasztokat és értelmiségieket hívják harcba, hanem a demokratikus gondolkodású katolikusokat, a békéért, a demokráciáért és a haladásért küzdeni kész papokat is.

Azokban az országokban, amelyekben a katolicizmusnak jelentős a befolyása és úgynevezett keresztény pártok is működnek, a kommunisták szembeszállnak e pártoknak azzal a törekvésével, hogy az összes hívő érdekeinek egyedüli képviselőjeként lépjenek fel. A keresztény pártok rendszerint olyan osztályok fölötti szervezetnek tüntetik fel magukat, amely valamennyi katolikus érdekeit képviseli; valójában pedig a monopoltőke, illetőleg a nagytőke pártjai. A kommunisták rávilágítanak e pártok politikájának igazi lényegére, és síkraszállnak amellett, hogy a katolikusok osztályérdekeiknek megfelelően, politikailag szabadon orientálódjanak, szabadon választhassák meg politikai pártjukat.

A javarészt muzulmán lakosságú országokban a kommunisták igyekeznek bevonni a hívők tömegét az antiimperialista harcba és az ország demokratikus fejlődéséért vívott küzdelembe. Ennek során felhasználják a mohamedán vallásban föllelhető demokratikus tendenciákat és a muzulmán arab gondolkodók haladó eszméit.

A kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozásának fő dokumentuma hangsúlyozza:

„A kommunistáknak az a meggyőződésük, hogy éppen ezen az úton – a széles körű kapcsolatok és a közös akciók útján – haladva válik a hívők tömege az imperialistaellenes harc és a mélyreható társadalmi átalakulások tevékeny erejévé.”⁶²

A kommunisták a hívőkhöz fordulva számításba veszik az utóbbi tíz-tizenöt évben a vallásos emberek gondolkodásában végbement fontos változásokat, amelyek az egyházak helyzetében, állásfoglalásaiban is visszatükröződnek. Különösen a katolikus tömegek körében nyilvánul ez meg, sőt a katolikus egyházban is.

Az ötvenes évek második felétől a világban a haladás és a szocializmus javára végbemenő mélyreható változások, másfelől a tőkés társadalom felháborító igazságtalanságai odahatottak, hogy a hívők tömegei,

⁶² A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 21. old.

köztük a katolikusok is, mind jobban odafigyeltek a kommunisták akcióegységet, közös harcot sürgető szavára. Csökkent a katolikus egyház befolyása az emberekre (kiváltképp a fiatalokra), viszont többen kezdtek bekapcsolódni az osztályharcba. Ez hatással volt a papság egy részének, főként az egyházközségi lelkészeknek a gondolkodására is, akik a legközelebb állnak a hívő dolgozók tömegeihez. Kolumbia Kommunista Pártjának programja megállapítja:

„A katolikus papság körében új, egyrészt reformista, másrészt forradalmi irányzatok jelentkeznek, ezek kiszabadulnak az uralkodó kasztok eszközöként működő főpapság gyámságából, s mind több papot ösztönöznek arra, hogy a nép mellé álljon.”⁶³

Sok latin-amerikai országban a papság egy része valóban cselekvően bekapcsolódik az imperializmus és a zsarnokság ellen folyó harcba.

Kolumbiában Camilo Torres szociológus pap antiimperialista és oligarchiaellenes intézkedéseket tartalmazó, haladó szellemű programot dolgozott ki, s e program megvalósítására 1965 tavaszán megalakította a Kolumbiai Nép Egységfrontja nevű forradalmi szervezetet. A harc végső célját Torres a szocialista társadalom felépítésében látta, s ennek érdekében szükségesnek tartotta az összes forradalmi erő – köztük a kommunisták – összefogását. Miután a fegyveres harcban Camilo Torres elesett, forradalmi szervezete felbomlott.

Chilében a „Keresztények a szocializmusért” mozgalom 1971-ben állást foglalt a társadalom gyökeres szocialista átalakítása mellett, s támogatja a munkásosztálynak mint a hazája és a kontinens felszabadításáért küzdő mozgalom élcsapatának harcát az elnyomástól és elnyomóktól mentes új társadalom megteremtéséért. 1972-ben Chilében, a politikai harc nagyon nehéz és feszült pillanataiban, a hivatalos egyház is lojális volt a Népi Egység kormányához.

A tömeghangulatban érezhető változások az eddig csak a kizsákmányoló osztályokkal való együttműködésre törekvő és a dolgozók tökeellenes harcos szövetségének kibontakozását akadályozó katolikus főpapságot azzal fenyegették, hogy nagymértékben gyengül a befolyása a hívőkre. Ez idézte elő azt a helyzetet, amelyről az 1969-es nemzetközi tanácskozás a következőket mondta:

⁶³ Programa del Partido Comunista de Colombia. Voz Proletaria. Suplemento. 1971. december 22.

„A katolikus egyház és néhány más vallás ideológiai válságban van, amely megrendíti évszázados koncepcióikat és kialakult szerkezetüket.”⁶⁴

Ez a válsághelyzet a katolikus főpapság egy részét arra készítette, hogy bizonyos mértékben felülvizsgálja értékítéleteit. Megindult a vallási „megújodásnak”, az egyház „korszerűsítésének” lassú folyamata, s ez ugyanúgy érintett tisztán vallási jellegű kérdéseket, mint számos időszzerű politikai és nemzetközi kérdésben kialakult egyházi álláspontot.

A kapitalizmus egyes aspektusainak bírálatára a katolikus egyházat a tömeghangulat lényeges változásai indítják: célja saját tömegbefolyásának helyreállítása és megszilárdítása. Nyilvánvaló azonban, hogy objektíve még az egyház álláspontjának ez a kényszerű változása is a katolikus tömegeknek az osztályharcba való fokozottabb bekapcsolódását segíti elő. Ezért a kommunisták azon dolgoznak, hogy a vallásos embereket bevonják a forradalmi felszabadító mozgalomba, s megteremtsek a harci egységet. Erre annál is inkább szükség van, mivel az egyházi „újítók” nyilatkozatait rendszerint egy sereg kétértelmű kitétel, sőt nyílt antikommunista kijelentés kíséri. A katolikus egyházban működő befolyásos konzervatív erők pedig kapcsolatban állnak a legreakciósabb imperialista körökkel, amelyek minden tőlük telhetőt elkövetnek azért, hogy az egyházat a régi vágányon tartsák, s meggátolják, hogy a hívők a társadalmi és politikai harc útjára lépjenek.

A kommunisták a hívők megnyerésére nemcsak a szakszervezetekben, hanem a dolgozók egyéb tömegszervezeteiben és tömegkampányok, tömegakciók idején is törekednek, vagy éppenséggel olyankor, amikor fegyveres harcra kerül sor a reakciós erőkkel.

Az Olasz Kommunista Pártnak a katolikusok irányában folytatott türelmes és következetes politikája hozzájárult ahhoz, hogy a katolikus szakszervezetek és egyéb szervezetek az utóbbi években a forradalmi szakszervezetekkel karöltve részt vesznek az olaszországi sztrájkharcokban. Az egymillió tagot számláló Olasz Dolgozók Keresztény Szövetsége az utóbbi években aktívan támogatja a dolgozók harcát, s 1970

⁶⁴ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 21. old.

őszén megtartott kongresszusán nyíltan a szocializmus mellett foglalt állást.

Bizonyos fokig éppen a kommunista világmozgalom helyes politikájának hatására fejlődnek tovább a vallásos dolgozók politikai nézetei mellett a papság egy részének nézetei is. Dolores Ibarruri, Spanyolország Kommunista Pártjának elnöke az SZKP XXIV. kongresszusán ezt mondta:

„A spanyolországi közvélemény befolyásos rétegei progresszív irányban haladnak. Részben vonatkozik ez a katolikus egyházra is, mely a fasiszta ellenforradalom egyik támasza volt a köztársaság ellen vívott harcban. Ma az egyháznak ez a része aktívan támogatja a munkáosztály politikai, gazdasági és szociális követeléseit, sőt nemegyszer még a szocializmus mellett is sikraszáll.”⁶⁵

Latin-Amerika vonatkozásában Juan Rosales argentin publicista így írt a szóban forgó kérdésről:

„A keresztény egyház radikalizálódása, amely objektíve a dél-amerikai kontinens társadalmi helyzetéből fakad, sok tekintetben azzal a nagy, figyelmes és következetes munkával függ össze, melyet a latin-amerikai kommunisták fejtenek ki. A kommunisták megértik, hogy a katolikus szervezeteknek és a katolikus tömegeknek a harc közös frontjához való csatlakozása az egyik legfőbb és legszükségesebb követelmény ahhoz, hogy a munkáosztály és szövetségesei oligarchia- és imperialistáellenes forradalmat vihessenek véghez, valóban demokratikus hatalmat hozhassanak létre, és megteremthessék a szocializmushoz vezető átmenet feltételeit.”⁶⁶

A hívőkkel kialakított akcióegység irányvonalának következetes követése elősegíti, hogy a kommunisták megteremtsék a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért harcoló erők átfogó egységfrontját.

⁶⁵ Privetsztvija XXIV. szjezdu KPSZSZ. 175. old.

⁶⁶ Béke és Szocializmus, 3. sz. 138. old.

A KOMMUNISTA PÁRTOK TEVÉKENYSÉGÉNEK SAJÁTOS VONÁSAI A FEJLETT TŐKÉSORSZÁGOKBAN

A világméretekben folyó osztályharc egyik legfontosabb frontszakszán, a fejlett tőkésországokban, a munkásosztály és szövetségesei közvetlenül az imperializmus fő erőivel állnak szemben.

A különböző fejlett tőkésországokban (így az Egyesült Államokban vagy Dániában, Franciaországban vagy Ausztráliában, az NSZK-ban vagy Olaszországban) természetesen nagyon eltérőek a konkrét feltételek. Társadalmi és gazdasági fejlődésük, az osztályerők megoszlása, a megoldásra váró feladatok tekintetében mégis sok közös vonásuk van. Ennek megfelelően bőven találunk közös gondolatokat, hasonló elgondolásokat ezekben az országokban a kommunista pártok stratégiájában is. Az európai tőkésországok nagy többsége a fejlett tőkésállamok közé tartozik, és az itteni kommunista pártok gondosan tanulmányozzák egymás tapasztalatait, levonják a tanulságokat, s céltudatosan egybehangolják munkájukat.

1. AZ OSZTÁLYHARC OBJEKTÍV FELTÉTELEI A FEJLETT TŐKÉSORSZÁGOKBAN

A fejlett tőkésországokban alapjában véve az állammonopolista kapitalizmus rendszere alakult ki. Lenin már több mint fél évszázaddal ezelőtt hangsúlyozta, hogy az állammonopolista kapitalizmus (amely akkor még csak első lépéseit tette) megerősödése azt jelenti, hogy megérlelődtek benne a szocializmus anyagi előfeltételei. Ezt írta:

„... a szocializmus most a modern kapitalizmus valamennyi ablakán át ránk tekint, a szocializmus körvonalai közvetlenül, a *gyakorlatban* bontakoznak ki minden olyan jelentős rendszabályban, amely ennek a legmodernebb kapitalizmusnak a talaján egy lépést jelent előre”¹.

¹ Lenin Összes Művei. 34. köt. 195. old.

Másutt megállapította:

„A társadalmi gazdálkodás mechanizmusa azonban itt már ki van építve. Ha megdöntöttük a kapitalistákat . . . , szétszúzzuk a mai állam bürokrata gépezetét, előttünk áll az »élősdítő« megszabadított, tökéletes technikával felszerelt gépezet, amelyet maguk az egyesült munkások egészen jól működésbe tudnak hozni . . .”²

Napjainkban ezek a megállapítások új értelemmel teltek meg. A fejlett tőkésországok kommunista pártjai programdokumentumaikban hangsúlyozzák, hogy ezekben az országokban már megérett a helyzet a szocialista átalakításokra. Az amerikai kommunisták programjukban megállapítják: „Az Egyesült Államok megérett a gyökeres társadalmi átalakításokra.”³

Az FKP XIX. kongresszusának dokumentumai rámutattak arra, hogy Franciaországban már megvan a szocializmus fölépítésének összes gazdasági és társadalmi feltétele.⁴

Ezekben az országokban a termelőerők fejlettségi színvonala magas, a termelés társadalmasítása óriási méretű, hatalmas erővé lett a munkássztály, és a legtöbb helyen fejlett politikai és tömegszervezetek vannak. A kommunisták mindezzel számolnak. A tőkésországokban a termelési viszonyok és az említett anyagi alap között éles az ellentmondás; ez azt követeli, hogy a szocialista elvek váljanak uralkodóvá a társadalom életének minden területén. Ez az állammonopolista fejlődés és a tudományos-technikai forradalom hatására mind mélyebbé váló alapvető ellentmondás az alapja azoknak a kibékíthetetlen társadalmi és gazdasági, politikai és osztálykonfliktusoknak, amelyek napjainkban megrendítenek minden fejlett tőkésországot.

A hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején a burzsoá társadalom összes ellentmondása oly mértékben kiéleződött, hogy a kapitalizmus általános válságának alakulásában minőségi változás következett be. Georges Marchais, az FKP Központi Bizottságának főtítkára, az európai tőkésországok kommunista és munkáspártjainak 1974. januári, Brüsszelben megtartott értekezletén ezt mondta:

² Lenin Összes Művei. 33. köt. 45. old.

³ SZSA – ekonomika, politika, igyekelet, 1970. 11. sz. 77. old.

⁴ Cahiers du Communisme, 1970. 2–3. sz. 433. old.

„... súlyos válság rázkódtatja meg országainkat. Nem konjunktúrális válság ez. Annál sokkal mélyebb. Pártjaink elemzéseiből kitűnik, hogy ezt a válságot a mai kapitalista rendszer fölépítése és működése idézte elő.”⁵

A kapitalizmus általános válságának újabb kiéleződése sokféle formában jelentkezik. Mindenekelőtt az imperializmus gazdasági alapjának a válságáról van szó, amely a gazdaság ciklikus fejlődésében, a gazdasági fejlődés erősen ingadozó ütemében, a krónikus valutaválságban, az állandósult inflációban és a békeidőben példátlanul nagy áremelkedésben fejeződik ki.

A tőkésországokban 1970–1971-ben erősen lassult az ipari termelés növekedési üteme (1970-ben 2 százalék, 1971-ben 1 százalék volt az 1969. évi 7,3 százalékkal szemben). Ez az ütem 1972-től gyorsult, de az egyes országokban és a különböző iparágakban rendkívül változó. 1974 első negyedében több vezető tőkésország ipari termelésének növekedési üteme ismét lassult. Ráadásul 1972–1973-ban új fázisába lépett a kapitalizmus pénzügyi és valutaválsága. A tőkés világban kibontakozott valóságos valutaháború folyamán, 1973 februárjában újra leértékelték a dollárt, s több tőkésországban bevezették a valuta úgynevezett lebegő árfolyamát. Egyúttal fokozódott az infláció, emelkedett a fogyasztási cikkek ára, kiéleződtek a gazdasági és pénzügyi problémák. Az infláció és a szüntelen áremelkedés következtében fölemésztődtek a dolgozók által harcban kikényszerített béremelések.

A kapitalista rendszer általános válságának kiéleződése jelentősen megnövelte a munkanélküliek számát a fejlett tőkésországokban. Számuk az 1965–1968. évi 6–7 millióról 1971-ben 10 millióra emelkedett, s 1972-ben már ezt is meghaladta. És nemcsak az átmeneti munkanélküliség nőtt, hanem a tartósan munka nélküliek és a munkaerőpiacról végleg kiszorult munkások száma is. A tőkésországokban növekszik a munkanélküliség a dolgozó ifjúság körében. Új jelenség a munkanélküliség növekedése a mérnökök, technikusok és tudósok között (például az Egyesült Államokban 1971 elején 100 000-re becsülték a munka nélküli mérnökök, technikusok és tudományos dolgozók számát).

A nemzetközi politikában válságos helyzetbe jutott az imperializmus

⁵ L'Humanité, 1974. január 28.

és a volt gyarmati országok közötti kapcsolatok egész rendszere, és az imperialisták közötti ellentétek erősen kiéleződtek.

Az állammonopolista kapitalizmus politikája odavezetett, hogy 1973–1974-ben energiaválság tört ki a fejlett tőkésországokban. Ennek valódi okai a következők: a saját energiaforrásokkal folytatott rabló-gazdálkodás, egyoldalú törekvés a legolcsóbb tüzelőanyag-fajták felhasználására, az olajmonopóliumoknak az a törekvése, hogy továbbra is kifosszák a felszabadult országok energiaforrásait, ami az olajtermelő országok ellenállásába ütközik, továbbá az olajmonopóliumok spekulációs tevékenysége ebben a helyzetben. A válságért a monopóliumok, közöttük is legfőként a nemzetközi monopóliumok felelősek.

A legutóbbi években a fejlett tőkésországokban kiélezetten jelentkezett a természeti környezet problémája. Tudni való, hogy a természeti környezet problémája, azaz a levegő tisztasága, az ivóvíz mennyisége és tisztasága, az erdőkincs megőrzése és újratermelése, a föld és kincsei ésszerű fölhasználása, az állat- és növényvilág biológiai egyensúlyának fenntartása és sok más kérdés minden országot foglalkoztat, társadalmi rendszerétől függetlenül. A tőkésországokban azonban ez éles társadalmi kérdésként merül föl. A monopolizáció uralma a természeti kincsek példátlan kifosztását, a környezet pusztítását okozta. Az elvégzett számítások szerint a fejlett tőkésországok a világ természeti kincseiből (egy főre számítva) tízszer annyit használnak föl és a természeti környezetet tízszer erősebben szennyezik, mint a fejlődő országok. A magántulajdonra alapított és a maximális profit megszerzésére törekvő kapitalista termelési mód elkerülhetetlen következménye, hogy a termelés fejlesztéséért a természeti környezet pusztulásával kell fizetni.

Az előző fejezetekben már szoltunk a fejlett tőkésországokban az osztályharc fokozódását kísérő legfontosabb jelenségekről, amelyek az általános válság újabb kiéleződését mutatják. Itt a legfőbb jelenséget emeljük ki. Borisz Ponomarjov, az SZKP KB Politikai Bizottságának póttagja, a KB titkára, a Lenin halálának 50. évfordulója alkalmával rendezett tudományos értekezleten megállapította:

„A legfőbb pedig az, hogy fontos minőségi változás megy végbe a dolgozók osztályharcának tartalmában. Ez a harc mindinkább az állammonopolista uralmi rendszer ellen irányul. A munkásosztály a nép nevében benyújtja a számlát a hatalmas nagytőkének. Mind hangosabban beszél arról a jogáról, hogy a többi dolgozó réteggel együtt, a nép érde-

kében maga döntse el a nemzeti fejlődés legfőbb kérdéseit, nem pedig a maroknyi monopólium. A parasztság harcának kibontakozása, a diákság és más ifjúsági osztagok sok hatalmas megmozdulása, az értelmiség gondolkodásának radikalizálódása és még sok más tény a forradalmi mozgalom erősödéséről tanúskodik.”⁶

A fejlett tőkésországokban a helyzet alakulása igazolja az SZKP XXIV. kongresszusán levont következtetés helyességét:

„A kapitalizmus megpróbál alkalmazkodni az új feltételekhez, de ezzel nem tudja magát mint társadalmi rendszert stabilizálni. A kapitalizmus általános válsága tovább mélyül. Az állammonopolisztikus fejlődés kiélezi a kapitalizmus összes ellentmondását, lendületet ad a monopóliumellenes küzdelemnek.”⁷

Az európai tőkésországok kommunista és munkáspártjainak brüsszeli konferenciáján elfogadott politikai nyilatkozat ezzel a megállapítással kezdődik:

„Az európai kapitalista országok életének ma minden területét súlyos válság hatja át. Ez a válság bizonyítja, hogy a kapitalizmus nem képes megoldani a modern társadalom égető problémáit, sőt még inkább kiélezi azokat.”^{8*}

A kommunista pártok és a marxista kutatók hangsúlyozzák, hogy a kapitalizmus általános válságának fejlődésében a jelenlegi minőségi változás az állammonopolista kapitalizmus mélyen ellentmondásos jellegét tükrözi. Az állammonopolista kapitalizmus ugyanis megkísérli, hogy a hatalmas termelőerőket és a megnövekedett termelést megtartsa a tulajdon és a kisajátítás kapitalista formáinak, valamint a gazdaság szervezésének és a társadalmi viszonyok szabályozásának állammonopolista

⁶ B. N. Ponomarjov: V. I. Lenin i mezsdunarodnoje kommunyisiztyicseszkoje dvijszenyje. Kommunyszizt, 1974. 2. sz. 14. old.

⁷ Az SZKP XXIV. kongresszusa. 324. old.

⁸ Nemzetközi Szemle, 1974. 3. sz. 20. old.

* Az SZKP XXV. kongresszusa megállapította: „... a jelenlegi válság nem a szokásos. Mindenki világosan látja, hogy szertefoszlott a burzsoá ideológusoknak és reformistáknak az a fő mítosza, hogy napjaink kapitalizmusa ki tudja küszöbölni a válságot. A kapitalizmus ingatagsága mind nyilvánvalóbbá válik. A kapitalizmus »meggyógyítására«, »az általános jólét társadalmának« létrehozására tett ígéretetek látványos kudarcba fulladtak.” (A szerk.)

keretei között. A francia marxista kutatók szerint az állammonopolista kapitalizmus megteremti a gazdasági és politikai demokráciára, valamint a szocializmusba való átmenet anyagi feltételeit, egyúttal azonban fékezi a társadalom haladását a szocializmus felé, mert fokozza a demokráciát korlátozó nagyburzsoázia ellenőrzésében levő állam domináló szerepét, s elősegíti a monopóliumok hegemoniájának megszilárdulását a társadalom életében.⁹

A monopolista burzsoázia nem bírja megoldani az állammonopolista rendszer antagonizmusait. Ennek következtében a betegség krónikussá válik. Napjainkban ezeknek az ellentmondásoknak mélyülése és további fejlődése az állammonopolista kapitalizmus válságává fokozódik nemzeti és nemzetközi méretekben egyaránt¹⁰ – állítják ugyancsak a francia marxista kutatók.

A kapitalista rendszer mély gyökerű válsága következtében lehetővé válik, hogy bizonyos körülmények között megérlelődjenek a szocialista forradalom társadalmi és politikai, objektív és szubjektív feltételei.

A fejlett tőkésországokban azonban még nem alakultak ki a szocialista forradalom elengedhetetlen társadalmi és politikai feltételei, még nem jött létre a forradalom szubjektív tényezője. Ez a mai helyzet másik jellemző vonása. Más szóval: az uralkodó osztályok, a „felül levők”, a kapitalista rendszer mély ellentmondásai közepette is jelentős tartálékokkal rendelkeznek még ahhoz, hogy fenntartsák uralmukat, s a dolgozó tömegek mozgalma még nem érte el a forradalomhoz szükséges mértéket, az „alul levők” még nem ébredtek rá kellőképpen arra, hogy a társadalom gyökeres forradalmi átalakítására van szükség.

Lenin többször is szólt arról, hogy milyen távlatai vannak a szocialista forradalomnak Nyugaton, s rámutatott arra a körülményre, hogy „Nyugat-Európának a szocialista forradalmat *megkezdenie* nehezebb, mint nekünk”¹¹. E jelenség első okának azt tartotta, hogy Nyugaton a munkásosztálynak erős és tapasztalt ellensége van. 1918 januárjában ezt mondta:

⁹ Goszudarsztvenno-monopoliszticzeszkij kapitalizm. 2. köt. Moszkva 1973. 369. old.

¹⁰ Ugyanott, 372. old.

¹¹ Lenin Összes Művei. 41. köt. 46. old.

„Ott a burzsoázia erősebb és okosabb, mint a mi Kerenszkijeink, volt ideje megszervezkedni arra, hogy megnehezítse a tömegeknek a felkelést”¹², s hangsúlyozta, hogy Európában „okos és számító kapitalizmus uralkodik”, amelynek „hatalmas és jól kiépített szervezete van”,¹³ s ezért ott mérhetetlenül nehezebbek a forradalmi harc körülményei.

A monopolista burzsoázia az azóta eltelt évtizedekben sokat tett osztályuralma mechanizmusának tökéletesítésére. Ennek az a következménye – állapította meg az SZKP XXIV. kongresszusán Leonid Brezsnyev –, hogy

„a kapitalista elnyomás ellen harcolókkal az utolsó, de minden eddiginél hatalmasabb kizsákmányoló rendszer áll szemben. Tehát még nehéz és hosszú harc áll előttünk.”¹⁴

A marxista-leninista pártok számolnak azokkal a nehézségekkel, amelyekkel a monopolista burzsoázia és a tőkésországok uralkodó körei szembe kerülnek, s gyakorlati munkájukban ki is használják e nehézségeket, de óvakodnak a túlbecsülésüktől. Az ilyesmi olyan téves következtetést szülhetne, hogy a mai állammonopolista kapitalizmus helyzete kilátástalan, s gátolná a forradalmi erők helyes tájékozódását. A „felül levők” nincsenek olyan mély és sokoldalú válságban, hogy teljesen képtelenné váltak volna a régi módon való kormányzásra. Ez a tény fontos mutatója annak, hogy milyenek a forradalom objektív feltételei a tőkésországokban. Itt a szocialista forradalom feltételei még nem elég érettek; erre mutat az is, hogy a tömegek felkészületlenek a szocializmusért vívott következetes küzdelemre.

Lenin, a nyugat-európai szocialista forradalmak okait elemezve megállapította, hogy a forradalom akkor győzhetett volna,

„ha a nyugat-európai proletariátus soraiban nem lett volna olyan mély a szakadás, ha az egykori szocialista vezérek nem követtek volna el annyi árulást”¹⁵. Nyugat-Európában – mondta Lenin – a dolgozók jelentős tömegeit „sokkal erősebben áthatják a polgári demokratikus és parlamenti előítéletek, mint Oroszországban...”¹⁶, s „a forradalmi

¹² *Lenin* Összes Művei. 35. köt. Kossuth Könyvkiadó 1972. 303. old.

¹³ *Lenin* Összes Művei. 37. köt. 63. old.

¹⁴ Az SZKP XXIV. kongresszusa. 22–23. old.

¹⁵ *Lenin* Összes Művei. 40. köt. 192. old.

¹⁶ *Lenin* Összes Művei. 41. köt. 46. old.

proletariátus ellen felhasználják a fejlett kultúrát, a munkásosztály kulturális rabságban van”¹⁷.

Jóllehet az eltelt több mint fél évszázad alatt fontos változások mentek végbe a tőkésországok dolgozóinak tömegmozgalmában, azok a gyöngeségek, amelyekről Lenin 1918–1920-ban beszélt, jelentős mértékben fennmaradtak mind a mai napig. Így a munkásmozgalom megszottsága, az osztály-együttműködés szociálreformista ideológiájának hatása a proletariátus jelentős részére, a legkülönbözőbb burzsoá-reformista és antikommunista koncepciók terjesztése, a társadalmi manőverezés politikája hozzásegíti a burzsoáziát ahhoz, hogy „kulturális rabságban” tartsa a dolgozók számottevő rétegeit.

Természetesen a tőkésországokban végbemenő objektív folyamatok (az ellentmondások kiéleződése, a társadalmi struktúra változásai, amelyeknek fő iránya a dolgozók újabb és újabb rétegeinek proletarizálódása stb.), valamint a nemzetközi erőviszonyoknak a szocializmus javára végbemenő változásai elősegítik, hogy a dolgozók újabb és újabb csoportjai kapcsolódjanak be a monopóliumellenes harcba. Ámde a dolgozó tömegeknek még azok a rétegei is, amelyek tettekkel fejezik ki elégedetlenségüket a monopolizáció politikájával, s monopóliumellenes megmozdulásokban vesznek részt, gyakran teljesen felkészületlenek arra, hogy harcoljanak a társadalom szocialista alapokon történő, gyökeres átalakításáért.

A szélsőbaloldaliak a forradalmiság elárulásával vádolják a kommunistákat azért, mert nem vetik föl mindig és mindenütt közvetlen politikai feladatként a szocialista forradalmat. Mi az igazság ebben a kérdésben?

Lenin hangsúlyozta, hogy a forradalom győzelmét, kiváltképp Nyugaton, a leggondosabban elő kell készíteni, s egyebek között ezt írta: „... előkészület nélkül megkezdeni a forradalmat olyan országban, ahol a kapitalizmus kifejlődött, s az utolsó emberig mindenkinek demokratikus kultúrát és szervezettséget adott – helytelen, ostoba dolog”¹⁸.

Lenin szerint a forradalom előkészítésének egyik legfontosabb eleme a tömegek támogatásának megnyerése a forradalmi élcsapat számára.

¹⁷ *Lenin Összes Művei*. 36. köt. 420. old.

¹⁸ *Lenin Összes Művei*. 36. köt. 14. old.

1921-ben foglalkozott a nyugat-európai forradalom jövőjének kérdésével, s ezt írta:

„... a győzelemhez elengedhetetlen a tömegek rokonszenve. Nincs mindig szükség abszolút többségre; de a győzelemhez, a hatalom megtartásához szükség van nemcsak a munkásosztály többségére – a »munkásosztály« szót itt nyugat-európai értelemben, vagyis az ipari proletariátus értelmében használom –, hanem a kizsákmányolt és dolgozó falusi lakosság többségére is... És ha a harc során mellettünk lesz a dolgozók többsége – nemcsak a munkások többsége, hanem valamennyi kizsákmányoltnak és elnyomottnak a többsége is –, akkor valóban győzni fogunk.”¹⁹

A fejlett tőkésországok kommunista pártjai munkájuk egyik központi kérdésének tekintik a tömegek megnyerését a forradalom számára (ez egyúttal azt is jelenti, hogy egy részüket kivonják az osztályellenség eszmei és politikai befolyása alól). Az FKP XX. kongresszusa erről ezt mondta:

„Franciaországban szocializmust akarunk, egész munkánknak ez a fő célja, ez az alapja. Tudjuk azonban, hogy a szocializmust nem lehet felülről elrendelni. A társadalom szocialista átalakításának gondolata és gyakorlata mellé kell állítanunk a munkásosztályt, minden dolgozót.”²⁰

2. A TÖMEGEK ELVEZETÉSE A SZOCIALIZMUSÉRT FOLYTATOTT HARCHOZ. A KÜZDELEM A DEMOKRÁCIÁÉRT: A SZOCIALIZMUSÉRT FOLYÓ HARC SZERVES RÉSZÉ

Abban az objektív helyzetben, mely a fejlett kapitalista országokban kialakult, a marxista-leninista pártok véleménye szerint a kommunisták legfontosabb feladata annak megértetése a nép nagy tömegeivel, hogy harcot kell vívni a fennálló rend ellen, le kell győzni a kapitalizmust, és forradalmi, szocialista átalakításokat kell végrehajtani. Amikor e feladat megoldásának módját keresik, a kommunisták előtérbe állít-

¹⁹ Lenin Összes Művei. 44. köt. 29–30. old.

²⁰ XX. szjezd Francuzszkoj kommunyisztjicseszkoj partyii. 55. old.

ják a demokrácia védelmét, lehető legnagyobb kiszélesítését. A mai körülmények között éppen a demokratikus követelésekért vívott küzdelemben ébreszthetik rá a tömegeket a szocializmusért folytatandó harc szükségességére.

A polgári demokrácia osztálylényege

Görögül a „demokrácia” népuralmat, néphatalmat jelent, s a társadalom politikai szervezetének azt a formáját értjük rajta, amelynek feltétele a nép részvétele a társadalmi élet alapvető kérdéseinek megoldásában annak az elvnek az alapján, hogy a kisebbség aláveti magát a többség akaratának, s elismeri az állampolgárok szabadságjogait és egyenjogúságát.

Elvont demokrácia nincs azonban, a demokráciának mindig meghatározott, reális osztálytartalma van. Lenin tanítása szerint minden demokrácia „végső fokon a termelést szolgálja, és végső fokon az adott társadalom termelési viszonyai határozzák meg”²¹. Ennek megfelelően a tőkés társadalomban a polgári demokrácia gazdasági alapja a termelési eszközök magántulajdona. A magántulajdon a demokrácia társadalmi és gazdasági biztosítója azok számára, akik e tulajdon birtokosai. A tőkésországokban, ahol a tőke hatalma minden más hatalomnál erősebb, a demokrácia a burzsoázia osztályuralmának formája. A polgári demokrácia politikai alapja a burzsoázia diktatúrája, ideológiai alapja az uralmon levő kizsákmányoló osztály reakciós világnézete. Ezért a kapitalista társadalomban a demokrácia szabad kezét ad a teljhatalmú uralkodó osztálynak arra, hogy elfojtsa a dolgozók törekvését jogaik kiterjesztésére és teljes felszabadulásukra.

Lenin feltárta a polgári demokrácia történelmi jellegét és lényegét, és megállapította:

„A feudalizmushoz képest a kapitalizmus világtörténelmi jelentőségű lépés volt a »szabadság«, az »egyenlőség«, a »demokrácia«, a »civilizáció« útján. Mindazonáltal a kapitalizmus a *bérrabszolgaság* rendszere, olyan rendszer volt és az is marad, amelyben a dolgozók, a munkások és a parasztok millióit az elenyésző kisebbségben levő jelenkori (»mo-

²¹ Lenin Összes Művei. 42. köt. 269. old.

derne») rabszolgatartók, a földbirtokosok és a tőkések leigázzák. A polgári demokrácia ennek a gazdasági rabszolgaságnak a formáját a feudalizmushoz képest megváltoztatta, különösen csillogó lepelbe burkolta, de nem változtatta és nem is változtathatta meg a lényegét. A kapitalizmus és a polgári demokrácia: bérabszolgaság.”²²

Ahogy a munka és a tőke ellentéte, a burzsoázia – uralmát fenntartandó – mindinkább megnyirbálta a dolgozók szabadságjogait. Ez a folyamat a monopolkapitalizmusba való átmenettel tovább erősödött. A bekövetkezett változásokról Lenin ezt írta:

„Az új gazdasági rendszer, a monopolkapitalizmus (az imperializmus: monopolkapitalizmus) politikai felépítménye a fordulat a demokráciától a politikai reakció felé. A szabad konkurrenciának a demokrácia felel meg. A monopóliumnak – a politikai reakció.”²³

Az imperializmus a külpolitikában és a belpolitikában egyaránt a demokrácia megsértésére és a reakcióra törekszik – hangsúlyozta Lenin:

„Ebben az értelemben vitathatatlan, hogy az imperializmus általában a demokrácia, az egész demokrácia »tagadása« . . .”²⁴

Az a körülmény, hogy a gazdasági és a politikai hatalom a monopóliumok kezében összpontosul és a burzsoá állam egyre aktívabban avatkozik be a társadalmi élet minden területén, elkerülhetetlenül együtt jár a demokratikus szabadságjogok megcsorbitásával. A burzsoázia különösen azokat a jogokat csorbitja meg, amelyeket a tömegek saját érdekükben felhasználhatnak. Ezért nyirbálják meg például a parlamentáris intézmények és helyi önkormányzati szervek jogait, ezért növelik a monopoltőkét kiszolgáló végrehajtó szervek hatalmát.

A tőkésországok parlamentjeiben gyakran szavaztatnak meg gyakorlatilag alkotmányellenes törvényeket. E törvénysértő szankciókkal élve, s a felduzzasztott állami erőszakszervezet erejével az uralkodó osztályok, ha szükségét látják, leszámolnak a demokratikus erőkkel, a haladó személyiségekkel, kiváltképp a kommunistákkal. Az imperialista burzsoázia általában igyekszik elzárni előttük a társadalmi és politikai tevékenység útját, s nemegyszer betiltja a demokratikus pártokat és szervezeteket. Napjainkban a katonai-ipari komplexum növekvő szerepe erősíti a reakciós tendenciákat a tőkés társadalom életében.

²² Lenin Összes Művei. 39. köt. 111. old.

²³ Lenin Összes Művei. 30. köt. 91–92. old.

²⁴ Ugyanott, 92. old.

A kommunisták azonban figyelembe veszik a kérdés másik oldalát is. Engels ezt írta:

„A burzsoázia nem harcolhatja ki politikai uralmát, nem fejezheti ki ezt a politikai uralmat alkotmányban és törvényekben anélkül, hogy egyidejűleg ne adjon a proletariátusnak fegyvereket a kezébe.”²⁵

A polgári demokrácia fejlettségi szintje és szilárdsága mindenkor az osztály-erőviszonyoktól, a dolgozó tömegeknek az osztályharcban való részvételétől, szervezettségétől és öntudatosságától, a politikai és gazdasági harcban szerzett tapasztalataitól és kulturális színvonalától függ.

A polgári demokrácia, korlátozottságával együtt is, a munkásosztály harca szempontjából két nagyon fontos mozzanatot tartalmaz.

Először: számos ország munkásosztálya, dolgozói kitartó harcokban már több jelentős demokratikus szabadságjogot vívtak ki. Így azt a jogot, hogy politikai, gazdasági és kulturális jellegű társadalmi szervezetek (pártok, szakszervezetek, üzemi tanácsok, szövetkezetek, ifjúsági, diák- és nőszervezetek, kulturális ismeretterjesztő társulatok stb.) szerveágazó hálózatát hozhassák létre. S ennek eredményeként számos tőkésországban olyan demokratikus hagyományok és intézmények honosodtak meg, amelyek reális politikai erővé váltak, s a burzsoá államot és a vállalkozókat erősen befolyásolni tudják.

Másodszor: a dolgozóknak, akiket lényegében távol tartanak a társadalmi és államügyek intézésétől, a mai osztály-erőviszonyok közepette mégiscsak lehetőségük nyílik rá, hogy saját érdekükben használják fel a polgári demokrácia adta politikai formákat. Nemegyszer képviselőket küldhetnek a választott szervekbe – a parlamentbe és a helyi hatalmi szervekbe. Több országban megnövekedett a kommunistákra szavazók száma. Vannak olyan városok és egész vidékek (a párizsi „vörös övezet”, az olaszországi „vörös tartományok” stb.), ahol évről évre a kommunisták szerzik meg a többséget a parlamenti és a közigazgatási választásokon. Nyilvánvaló, hogy minél erősebb pozíciói vannak a kommunistáknak a választott szervekben, annál kedvezőbbek a dolgozók osztályharcának általános feltételei.

Lenin, fölhíva a figyelmet a polgári demokrácia erősen ellentmondásos jellegére, ezt írta:

„A kapitalizmus általában, az imperializmus pedig különösen illúzió-

²⁵ Marx-Engels Művei. 16. köt. 70. old.

vá változtatja a demokráciát – és ugyanakkor a kapitalizmus demokratikus törekvéseket hív életre a tömegekben, demokratikus intézményeket hoz létre, kiélezi az antagonizmust a demokráciát tagadó imperia-
lizmus és a demokráciára törekvő tömegek között.”²⁶

A monopolista burzsoázia a mostani helyzetben arra törekszik, hogy megakadályozza az osztályharc erősödését, és elhárítsa a kiéleződött kapitalista válság forradalmi megoldásának lehetőségét, ezért még inkább hajlik arra, hogy eltörölje a polgári demokrácia normáit és feloszlassa intézményeit. Az európai tőkésországok kommunista és munkáspártjainak brüsszeli konferenciája megállapította, hogy a nagypolgárságnak tekintélyuralmi törekvései vannak, támadja a kollektív és az egyéni szabadságjogokat és a választott szerveket. A reakció terveket készített arra, hogy adott esetben fegyveres erőket vessen be, és reakciós irányba igyekszik terelni azoknak a társadalmi rétegeknek az elégedetlenségét, amelyeknek alapvető érdekeit sérti a nagytőke politikája. A monopolista burzsoázia meg akarja teremteni a feltételeket ahhoz, hogy egyes országok politikai életében jobboldali fordulat következzen be, sőt hogy – ahol ennek látja szükségét – fasiszta katonai diktatúra jöjjön létre. Ezért támogatja és buzdítja a különböző jobboldali és újfasiszta erőket és mozgalmakat. Ezekkel nyomást gyakorolhat a demokratikus tömegmozgalomra, a kellő pillanatban pedig fölhasználhatja őket az állammonopolista kapitalista rendszer megmentésére.

A polgári demokrácia mélyen gyökerező válsága és a monopoltőke tekintélyuralmi törekvéseinek erősödése különösen nagy erővel világít rá arra, hogy a dolgozóknak elszánt harcot kell vívniuk a demokráciáért. Lenin erről ezt írta:

„A demokrácia mindvégig való kifejlesztése, e kifejlesztés *formáinak* megkeresése, a *gyakorlatban* való kipróbálása stb., mindez a szociális forradalomért vívott harc egyik szerves feladata.”²⁷

Az a küzdelem, amelyet a munkásosztály és a dolgozók nagy tömegei a monopoltőke ellenében a demokráciáért vívnak, a társadalom életének minden területét érinti, s az állammonopolista kapitalizmus körülményei között mindinkább a szocializmusért folyó harc szerves részévé válik. S a munkásosztály csakis a demokráciáért vívott harcban edződ-

²⁶ Lenin Összes Művei. 30. köt. 70. old.

²⁷ Lenin Összes Művei. 33. köt. 71. old.

het meg, tehát szert politikai harci tapasztalatokra, válhat a forradalmi tömegmozgalom vezető erejévé. Lenin éppen ezért figyelmeztetett arra, hogy:

„... nem készülhet föl a burzsoázia legyőzésére az a proletariátus, amely nem folytat mindenre kiterjedő következetes és forradalmi harcot a demokráciáért”²⁸.

Másutt pedig ezt írta: „A demokrácia kérdésének marxista megoldása az, hogy az osztályharcát vívó proletariátus *minden* demokratikus intézményt és törekvést *kibaszna* a burzsoázia ellen abból a célból, hogy előkészítse a proletariátus győzelmét a burzsoázia felett, előkészítse a burzsoázia megdöntését.”²⁹

Forradalmak és reformok

A demokráciáért és a szocializmusért folyó harc összefonódásából adódik az a fontos kérdés, hogy milyen kölcsönös kapcsolat van a tömegek legsürgetőbb közvetlen követelései és a szocializmusért vívott harc végző céljai, a reform és a forradalom között. Olykor találkozhatunk azzal a helytelen felfogással, hogy a reform szöges ellentéte a forradalomnak. Lenin felhívta a figyelmet arra, hogy a reform és a forradalom ellentéte nem abszolút, a kettő között a határvonal „nem holt, hanem eleven, mozgó határvonal, melyet minden egyes konkrét esetben meg kell jelölnünk”³⁰.

A gyökeres demokratikus átalakulásokért vívott harc egyben a szocialista forradalom feltételeinek megteremtéséért is folyik. Ez a felfogás lényegesen megkülönbözteti a kommunistákat a reformistáktól, akik a munkásosztály harcát a dolgozók helyzetének megkönnyítését célzó követelésekre korlátozzák, és nem lépnek fel az uralkodó osztály hatalma ellen.

A reformisták a kapitalizmus keretében végrehajtott reformokat „szocialista átalakulásoknak” minősítik. A jobboldali szociáldemokraták a szocializmus felé haladáshoz elegendőnek tartják egyes kisebb

²⁸ Lenin Összes Művei. 27. köt. 244. old.

²⁹ Lenin Összes Művei. 30. köt. 71. old.

³⁰ Lenin Összes Művei. 20. köt. 153. old.

horderejű reformok fokozatos végrehajtását: ma a nyugdíj bevezetése, holnap valamelyik termelési vagy közlekedési ág államosítása, holnapután a bérek emelése stb., s e vívmányok összességéből végeredményben kialakul majd a szocialista társadalom.

A kommunisták azt vallják, hogy a szocializmusba való átmenethez *elengedhetetlenül szükséges a szocialista forradalom*. Lenin ugyanakkor azt tanította, hogy

„... a marxisták, az anarchistáktól eltérően elismerik a reformokért ... vívott harcot”, „szemmel láthatóan az élen járnak a reformok gyakorlati felhasználásában és a reformokért folyó harcban... Nem szalasztják el a reformoknak és felhasználásuknak egyetlen »lehetőségét« sem, nem ítélik el, hanem támogatják, gondosan fejlesztik mindazt, ami a propaganda, az agitáció, a gazdasági tömegakció stb. területén túlmegy a reformizmus keretein.”³¹

Nem szabad mindenféle reformot egy kalap alá venni! Az állammonopolista módra megvalósított reformoknak az a rendeltetésük, hogy erősítsék a nagytőke hatalmát, s gyengítsék a proletariátus pozícióit, vezető szerepét és osztályszervezeteinek befolyását a forradalmi harcban. Ezzel szemben a mélyreható demokratikus átalakulások – s ezekért harcolnak a kommunisták – erősíthetik a munkásosztálynak és szövetségeseinek állásait, alááshatják a monopóliumok uralmát és hatalmát, s megingathatják a kapitalizmus gazdasági, társadalmi és politikai alapjait.

Természetesen ezek az átalakulások önmagukban nem szüntethetik meg a kizsákmányolást. De végrehajtásuk korlátozná a monopóliumok hatalmát, növelné a munkásosztály tekintélyét és politikai súlyát, elősegítené a legreakciósbab körök elszigetelődését, s megkönnyítené a haladó erők egyesülését.

A kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozása megállapította:

„A kommunista és munkáspártok a jobboldali és »baloldali« oppor-tunistáktól eltérően, a mélyreható gazdasági és szociális követelésekért, a fejlett demokráciáért vívott harcot nem állítják szembe a szocializmusért vívott harccal, hanem e harc részének tekintik. A monopóliumok gazdasági uralma és politikai hatalma ellen vívott harcban elérendő

³¹ Lenin Összes Művei. 24. köt. 1. és 3. old.

mélyreható demokratikus átalakulások elő fogják segíteni, hogy még szélesebb tömegek ismerjék fel a szocializmus szükségességét.”³²

A világhorradalmi folyamat objektív fejlődési feltételeinek és körülményeire jellemző megnyilvánulási formáinak elemzése alapján a kommunista pártok kidolgozták az *általános demokratikus átalakítások* programját.

A demokráciáért folytatott harc fő irányai a tőkésországokban

A különböző országok kommunista pártjai – mélyreható demokratikus átalakulásokat követelve – számot vetnek az adott ország nemzeti sajátosságaival. Van azonban néhány olyan alapvető követelés, amelyért a tőkésországokban valamennyi kommunista párt síkraszáll, és amelyet megvédelmez. A kommunista pártok követelik:

- a béke és a különböző társadalmi rendszerű államok közötti békés egymás mellett élés politikájának megvalósítását, a kollektív biztonságot és az enyhülés folyamatának elősegítését Európában;
- a nemzeti szuverenitás és a nemzeti érdekek védelmét a multinacionális monopóliumok és a különféle állammonopolista egyesülések támadásaival szemben, a gazdaság legfontosabb ágainak államosítását a dolgozó tömegek és tömegszervezeteik demokratikus ellenőrzése alatt;
- a gazdasági fejlesztés demokratikus tervezésének bevezetését a dolgozók – és nem a monopoltőke – érdekeinek szolgálatában;
- olyan mélyreható átalakítások végrehajtását a mezőgazdaságban, amelyeknek célja a falusi dolgozók érdekeinek védelme;
- az egészségügyi, a közoktatási és a társadalombiztosítási rendszer reformját;
- erélyes intézkedéseket a környezet védelmére;
- a dolgozók és tömegszervezeteik részvételének kiterjesztését a társadalom életének minden területén és minden szintjén (a vállalatitól az országosig);
- az egyéni és kollektív demokratikus szabadságjogok bővítését, a demokratikus és munkásmozgalom elleni megtorló törvények hatálytalánítását.

³² A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 18–19. old.

A marxista-leninista pártok mélyreható demokratikus átalakításokat követelő programjaival kapcsolatosan figyelembe kell venni több fontos elvi mozzanatot.

Először: a kommunista pártok hangsúlyozzák és védik e programok monopóliumellenes irányzatát. Az európai kommunista és munkáspártok brüsszeli konferenciája rámutatott arra, hogy a mélyreható átalakítások mellett a pártok azért szállnak síkra, hogy korlátozzák, majd pedig megtörjék a monopóliumok uralmát az országban, demokratizálják a politikai, gazdasági és társadalmi életet.

Másodszor: a kapitalizmus éleződő válságának körülményei között a kommunista pártok szoros kapcsolatot teremtenek a monopóliumellenes programok megvalósításáért folytatott harc és a tömegek mozgósítása között a jobboldali és a fasiszta veszély elhárítására. Enrico Berlinguer, az OKP Központi Bizottságának főtitkára kiemelte:

„Jól tudjuk, hogy a reakciós veszély elleni harc nem szorítkozik csupán az olyan csoportok és személyek tevékenységének megakadályozására, akik felforgató akciókat folytatnak és merényleteket követnek el, bár ez is szükséges a bűnös szándékok elhárítására. A reakciós veszély ellen úgy kell harcolnunk, hogy egyidejűleg hassunk mindazokra a gazdasági, szociális, politikai és erkölcsi okokra, amelyek szélesebb bázist teremthetnek a jobboldali erők számára . . .”

Az antifasiszta harc feladataival kapcsolatban Berlinguer rámutatott arra, hogy a demokratikus éberség fokozása és az antifasiszta egység erősítése mellett harcolni kell azért, hogy „meginduljon a társadalom átalakulásának és megújulásának folyamata”, s hogy okvetlenül szükség van „az ország gazdasági, szociális és kulturális fejlődését szolgáló módszerek s a termelési és fogyasztási rendszer gyökeres átalakítására, hogy ezek mindinkább társadalmi jelleget és formákat öltsenek”³³.

Harmadszor: a marxista-leninista pártok a mélyreható demokratikus átalakítások kivívását szorosan összekapcsolják az országban uralkodó politikai hatalom lényegének megváltoztatásával, a monopolizáció kiszorításával a hatalomból. A *baladó demokrácia* (FKP), *monopóliumellenes demokrácia* (NKP) stb. jelszavak kifejezik annak a politikai hatalomnak elvileg új lényegét, amely a mélyreható átalakítások megvalósítására hivatott. A Német Kommunista Párt 1973. évi hamburgi kong-

³³ L'Unità, 1973. december 19.

resszusa hangsúlyozta, hogy a „monopóliumellenes demokráciában” a nagytőke uralma korlátozott, a dolgozó népnek viszont meghatározó befolyása van a gazdaságra, az államra és a társadalomra. Az FKP a haladó demokrácia megteremtését összekapcsolja a népi egység demokratikus kormányának megalakításával.

Olyan monopóliumellenes intézkedések komplexumáról van szó, amelyek csak akkor valósíthatók meg, ha a monopoltőkét kirekesztik a hatalomból. Eközben a forradalmi folyamat fejlődésében bizonyos monopóliumellenes szakasz következhet be. Ezt a szakaszt olyan sajátos monopóliumellenes lépcsőfoknak tekinthetjük, amely a szocialista forradalom felé vezet, de időtartamát nehéz előre meghatározni. A kommunista pártok az ilyen lépcsőfokot nem tekintik külön forradalomnak, minden országra érvényes törvényszerűségnek, hanem a fejlett tőkésországokban kialakult mai helyzet gyakorlati következményének, a mostani helyzetből eredő reális lehetőségnek. Bizonyos körülmények között a forradalmi folyamat fejlődésében olyan fordulat is történhet, hogy ez a viszonylag önálló monopóliumellenes lépcsőfok elmarad (s feladatait ezért közvetlenül a szocialista forradalom, a proletárdiktatúra fogja megvalósítani), vagy pedig hamarosan szocialista forradalomba nő át, amely aztán megvalósítja a kezdettől fogva szocialista jellegű demokratikus intézkedések egész sorát.

Negyedszer: a kommunisták a mélyreható demokratikus átalakításokért vívott küzdelmet mindenkor a szocializmusért folytatott harccal szoros kapcsolatban vizsgálják. Ez állandó gyakorlattá vált a fejlett tőkésországok kommunista pártjainak politikai tevékenységében, és ki-fejeződik programnyilatkozataikban is.

Georges Marchais, az FKP Központi Bizottságának főtitkára kifejtette, hogy a francia kommunisták „a haladó demokráciát a szocializmusba való átmenet formájának, a francia társadalom olyan fejlődési szakaszának tekintik, amely megnyithatja a szocializmushoz vezető utat. A haladó demokrácia olyan formákat és vonásokat tartalmaz, amelyek a legjobban megfelelnek Franciaország körülményeinek.”³⁴

Kanada Kommunista Pártja 1971 novemberében kiadott „Kanada útja a szocializmushoz” című programjában megállapítja:

³⁴ *George Marchais: Za szvobodnuju, miroljubivuju Franciju. Kommuniszt, 1972. 11. sz. 99. old.*

„A demokratikus, monopóliumellenes kormány történelmi küldetése az, hogy megvalósítsa azokat a gazdasági és társadalmi reformokat, amelyek lehetővé teszik, hogy megtisztítsák a szocializmus építésének útját.”³⁵

A Német Kommunista Párt düsseldorfi kongresszusának téziseiben ez áll:

„A Német Kommunista Párt az osztályharc feltételei alapján a jelenlegi szakaszban úgy véli, hogy a szocializmushoz vezető legkedvezőbb utat az a harc nyitja meg, amelyet a munkásosztály és más demokratikus erők az állam és a társadalom demokratikus megújódásáért, a monopóliumellenes demokráciáért folytatnak.”

Az európai kommunista és munkáspártok brüsszeli konferenciájának nyilatkozata ezt mondja:

„A harc a demokratikus változtatásokért szerves része a szocializmusért folyó harcnak. Sikere megteremti a legkedvezőbb feltételeket a harc sikeréhez.”³⁶

Ötödször: a kommunista pártok véleménye szerint a demokratikus átalakítások programjai *barci programok*; azoknak a követeléseknek és javaslatoknak összességét tartalmazzák, amelyek mögé oda lehet és oda is kell állítani a politikai és osztályerők széles koalícióját.

Nagy-Britannia Kommunista Pártjának programjában olvasható:

„A munkásosztály vezetése alatt meg kell és meg is lehet teremteni a monopóliumok politikája ellen harcoló átfogó népi szövetséget; széles körű mozgalmat kell indítani a békéért, a demokráciáért, az életszínvonal emeléséért és a szocializmushoz vezető demokratikus programért.”³⁷

A mélyreható demokratikus átalakítások előfeltétele – hangsúlyozzák a kommunista pártok –, hogy a dolgozó tömegek bekapcsolódjanak a megvalósításukért folytatandó harcba. S ez természetes: csakis az egységes monopólium- és imperialistaellenes akciók teremtik meg a kedvező feltételeket ahhoz, hogy valamennyi demokratikus áramlat olyan

³⁵ The Road to Socialism in Canada. The Program of the Communist Party of Canada. Toronto 1971. 36. old.

³⁶ Nemzetközi Szemle, 1974. 3. sz. 24. old.

³⁷ The British Road to Socialism. Program of the Communist Party. London 1968. 28. old.

politikai szövetségre lépjen, amely véget vethet a nagytőke uralmának, s harcol a szocializmusért.

Hatodszor: az utóbbi években a tőkésországok kommunista pártjai arra törekszenek, hogy befolyást szerezzenek az állami szervekben, mindenekelőtt a hadseregben és a rendőrségben. A kizsákmányolóknak ezt az osztályuralmi eszközt, amely annak idején a „királyok végső érve” volt, manapság a monopol-tőke és az imperializmus legreakciósabb körei mind gyakrabban használják „végső érvként” a demokrácia, a haladás és a forradalom ellen. A különböző újfasiszta mozgalmak és szervezetek is ki akarják terjeszteni befolyásukat a hadseregre. Viszont Portugália példája azt tanúsítja, hogy a demokratikus eszmék meghonosodhatnak a tőkésállamok hadseregében is. A Fegyveres Erők Mozgalmával az élen a hadsereg demokratikus gondolkodású része volt az, amely a portugál tömegmozgalom segítségével, határozott akciókkal megdöntötte a fasiszta diktatúrát és megnyitotta az országban a forradalmi folyamat útját.

A tőkésországok kommunista pártjai a hadsereg demokratizálására törekszenek, s igyekeznek megakadályozni, hogy a hadsereget szembeállítsák a dolgozó tömegekkel és a nép ellen használják fel. Ausztria Kommunista Pártja 1970 májusában tartott XXI. kongresszusának határozatában hangoztatta:

„Amíg hadsereg létezik, harcolunk a militarizmus ellen, a hadsereg demokratizálásáért... Követeljük... a demokratikus és antifasiszta hagyományok ápolását a hadseregben, az alkotmány olyan módosítását, amely kizárja, hogy a hadsereget hatalmi eszközként használják föl a belpolitikában.”³⁸

Az Olasz Kommunista Párt XIII. kongresszusa fölhívta a figyelmet arra, hogy meg kell akadályozni minden olyan tervet, hogy a hadsereget a dolgozó osztályok ellen fordítsák és a tömegek elnyomására használják fel. A kongresszus elé terjesztett beszámoló hangoztatta:

„Mi, kommunisták, olyan hadseregért harcolunk, amely nem rendeli alá magát külföldieknek; igazi népi, nemzeti és demokratikus hadsereget akarunk, ahogyan azt az alkotmány előírja. Követeljük a bizton-

³⁸ Der XXI. Parteitag der Kommunistischen Partei Österreichs. (Bécs, 1970. május 28–30.) Bécs 1970. 346. old.

sági szervek átszervezését, a káderek demokratikusabb kiválasztását, képzését és a rendőrök szakszervezeti jogainak elismerését.”

Az OKP 1974. február végén külön értekezletet hívott össze az olasz fegyveres erők demokratizálásának kérdésében. Részt vettek rajta parlamenti képviselők, szenátorok, a demokratikus pártok, a fegyveres erők képviselői és tudósok. A konferencián határozottan követelték, hogy az olasz hadsereget demokratikus szellemben szervezzék újjá, s adják vissza a parlamentnek azt a jogát, hogy irányítsa és ellenőrizze a katonapolitikát, erősítsék a hadsereg és a nép kapcsolatát, s biztosítsák a katonáknak az összes állampolgári és demokratikus jogot.³⁹

A Francia Kommunista Párt 1973 júliusában arra szólította fel a francia fegyveres erők hivatásos katonáit, hogy ne engedjék meg a hadsereg szembeállítását a francia néppel, a nemzettel; ne tűrjék, hogy a hadsereget a dolgozók érdekei ellen, a nagytőke és a reakció önző érdekeinek szolgálatában használják fel. A kommunisták a katonákat a baloldali erők közös kormányprogramjának tanulmányozására buzdították, minthogy ennek megvalósítása megoldhatja a Franciaországot, a francia népet nyugtalanító problémákat. A felhívásban ez olvasható:

„Éppen a francia néppel, az önök hathatós részvételével építhetjük fel az igazi honvédelmet, a nemzeti hadsereget, amely garantálhatja biztonságunkat, függetlenségünket . . . Új távlatok tárulnak fel, s egyesítik a haladás erőit. Annak tudatában, hogy övék a jövő, felhívjuk önöket, szolgálják a haza érdekeit.”⁴⁰

A demokráciáért a tőkésországokban folytatott harcnak itt tárgyalt elvi megközelítése megfelel a lenini követelésnek:

„Érteni kell ahhoz, hogy a demokráciáért vívott harcot *összekössük* a szocialista forradalomért vívott harccal, és az előzőt *alárendeljük* az utóbbinak. Ez az, ami nehéz; ez a lényeg . . . Ne téveszd szem elől a *legfőbbet* (a szocialista forradalmat); ezt tűzd ki elsősorban . . . ennek alárendelve, ezzel koordinálva, ennek mellérendelve tűzd ki az *összes* demokratikus követeléseket . . .”⁴¹

³⁹ L'Unità, 1974. február 22. és 23.

⁴⁰ L'Humanité, 1973. július 24.

⁴¹ Lenin Művei. Szikra 1956. 35. köt. 246–247. old.

3. A KOMMUNISTA PARTOK MUNKÁJÁNAK FŐ IRÁNYAI A MONOPOLIUMELLENES ERŐK TÖMÖRÍTÉSÉBEN

A fejlett tőkésországokban a kommunista pártok mai politikai irányvonalának lényege megközelítőleg a következőképpen foglalható össze:

- annak a harcnak az irányítása, amely a munkásosztály és a dolgozók legfontosabb szükségleteiért és létfontosságú érdekeiért folyik az állammonopolista tőke politikája ellen, továbbá a jobboldali és a fasiszta veszély elleni küzdelem irányítása;

- a munkásosztály, a parasztság, a városi kispolgárság, az értelmiség és a diákság legszélesebb rétegeinek bevonása abba a küzdelembe, amely a mindenható monopóliumok ellen, egyszersmind a békéért és a békés egymás mellett élésért, a mélyreható demokratikus társadalmi, gazdasági és politikai átalakításokért folyik avégett, hogy az erőviszonyok a munkásosztály és szövetségesei javára változzanak meg, és megszűnjék a társadalomban a monopóliumok politikai uralma;

- a szocialista forradalom győzelméhez és a társadalom szocialista átalakításához a kedvező feltételek megteremtése.

A kommunista pártok e politikai irányvonal megvalósításában rendkívül fontosnak tartják a *politikai és osztályerőket* magában foglaló *széles koalíció* megteremtését. Ez határozza meg a fejlett tőkésországokban dolgozó kommunista pártok stratégiájának két legfontosabb irányát: *a munkásosztály egységének kivívását, s az összes monopóliumellenes erő tömörítését*. Jóllehet a gyakorlatban ez a két feladat a legszorosabban összekapcsolódik, mindkettő önálló irányvonal a kommunista pártok politikájában.

A kommunista pártok politikai irányvonaláról és a munkásosztály különböző osztágainak tömörítéséért tett erőfeszítésekről korábban már volt szó.⁴² Tárgyaltuk a kommunista pártoknak a nem szocialista világ különböző osztályaival és rétegeivel kapcsolatos munkáját is. Ezért itt most a monopóliumellenes erők tömörítését célzó politikának csupán néhány olyan vonását vázoljuk fel, amely a mai körülmények között kiváltképpen jellemzi a fejlett tőkésországok kommunista pártjainak stratégiáját.

⁴² Lásd e könyv IV. fejezetét.

Az állammonopolista kapitalizmus egész fejlődése, néPELLenes politikája következtében a parasztság, a városi kispolgárság, az értelmiségiek közül kivált a mérnökök és technikusok érdekei objektíve kibékíthetetlen ellentétbe kerülnek a monopolizáló politikájával. Ennek alapján például Dánia Kommunista Pártjának 1969-es programnyilatkozata hangsúlyozta, hogy:

„a társadalom fejlődésével mind többen válnak a munkásosztály természetes szövetségésévé. Az alkalmazottak, a mérnökök és technikusok, az értelmiségiek élet- és munkakörülményei egyre jobban megközelítik a bér munkásokéit. A monopóliumoktól kizsákmányolt parasztok, kisiparosok, kiskereskedők anyagi helyzete és életkörülményei a bérért dolgozók anyagi helyzetétől és életkörülményeitől függnék, s érdekeik mindinkább megegyeznek az utóbbiak érdekeivel.”⁴³

A kapitalizmus mélyülő általános válsága miatt még nehezebbé válik a tőkésországok dolgozó tömegeinek helyzete. A válság növeli anyagi nehézségeiket, egyszersmind társadalmi, erkölcsi és politikai ingadozásukat. A jobboldali erők – kihasználva ezt a helyzetet – demagóg jelzőszavakkal maguk mellé akarják állítani az elégedetlen tömegeket, különösen a kispolgárokat, a politikailag tapasztalatlan fiatalokat és az értelmiségieket. Arra törekednek, hogy elégedetlenségüket a munkásosztály, nem pedig igazi ellenségük, az állammonopolista tőke ellen fordítsák.

Ilyen körülmények között különösképp nagy jelentőségű a munkásosztály és a városi, valamint falusi dolgozók széles rétegeinek *monopóliumellenes szövetsége*, amelynek alapja a demokratikus követelésekért, a békéért, a demokráciáért és a szocialista perspektíváért vívott küzdelem.

A kommunista pártok Lenin tanácsait követve, következetesen harcolnak a munkásosztály szövetségéért a parasztsággal és az úgynevezett városi középrétegekkel. Ez utóbbiak aránya minden fejlett tőkésországban erősen *meghaladja* a parasztságét.

⁴³ Land og Folk, 1969. február 22.

Az Olasz Kommunista Párt XIII. kongresszusának politikai határozata megállapítja:

„Igazi szocialista erő számára nincs más alternatíva, csakis a szövetségek lenini stratégiája. Ezért hangsúlyozzák a kommunisták a szövetségi stratégia életerejét és helyességét. A parasztok, kisiparosok, kiskereskedők, kisvállalkozók, alkalmazottak, műszaki szakemberek, értelmiségiek széles rétegei a munkásosztály természetes szövetségesei az olasz társadalom szocialista átalakításáért vívott harcban.” Amikor a kommunista pártok azon fáradoznak, hogy megszervezzék a monopóliumellenes erők átfogó koalícióját, a lakosság nem proletár rétegeihez azoknak a kommunista párttagoknak a segítségével közelednek, akik maguk is ezekhez a rétegekhez tartoznak, valamint úgy, hogy a dolgozók megfelelő tömegszervezeteivel lépnek kapcsolatba.

A kommunista pártok kiállnak a dolgozó tömegek mindennapi szükségleteiért és érdekeiért, védelmezik a dolgozók életszínvonalát és küzdenek az életszínvonal emeléséért, a foglalkoztatottság biztosításáért, a szociális jogokért, a nyugdíjkorhatár leszállításáért, a társadalombiztosítás javításáért, az infláció és a növekvő drágaság, valamint a szociális vívmányok csorbitása ellen stb. Nemcsak az összes dolgozó érdekeivel egybevágó követeléseket támogatják, hanem azokat is, amelyek a tőkésországokban a lakosság különböző dolgozó rétegeinek sajátos érdekeit fejezik ki. Például a Német Kommunista Párt támogatja a parasztok harcát a kapitalista konszernektől diktált mezőgazdaságitermék-árak és az állam, a bankok nyomása ellen, küzdelmüket adó- és hitelkedvezményekért, a parasztgazdaságok tönkremenetelét megakadályozó intézkedések megtételéért. Pártfogolja a műszaki értelmiségiek, a pedagógusok és művészek haladó törekvéseit. Egyidejűleg javasolta, hogy tegyenek intézkedéseket a városi és falusi dolgozók érdekeinek védelmére. A párt véleménye szerint a nemzetközi enyhülésre való tekintettel az országban 15 százalékkal csökkenteni lehetne a fegyverkezési kiadásokat, s le lehetne szállítani a konszernoknak adott segélyek összegét is. Így fölszabadulnának az égető szociális problémák megoldásához és a sürgető reformok megvalósításához szükséges összegek.⁴⁴

A tőkésországok kommunista pártjai ugyanakkor meggyőzik a tömc-

⁴⁴ Lásd Pravda, 1974. március 7.

geket arról, hogy csakis a szocializmus oldhatja meg nyugtalanító problémáikat.

Megmagyarázzák, hogy a szocializmusban a földet átadják azoknak, akik megművelik, a legkülönbözőbb formákban felvirágozik a szövetkezeti mozgalom, a termékeket pedig szilárd áron adják el. A szövetkezetek fejlődése és az önkéntes kollektív munka a szocializmusban lehetővé teszi, hogy a mezőgazdaságban rövidebb legyen a munkaidő, a dolgozó parasztok is fizetett évi szabadságot kapjanak, s társadalombiztosításban részesüljenek. A szocializmus nagyszerű lehetőségeket teremt a parasztok kulturális, szellemi igényeinek kielégítéséhez is.

A szocialista forradalom a kiskereskedőknek, kisiparosoknak és a szabadfoglalkozásúaknak azt fogja jelenteni, hogy megszűnik a monopóliumok nyomása, csökken az adó, fejlődnek a szövetkezetek, s hogy ezek a rétegek is megismerhetik a kultúra, a tudomány és a művészet értékeit.

Amikor a kommunista pártok azon fáradoznak, hogy monopóliumellenes koalícióba tömörítsék a különböző osztályerőket, mindenkor hangsúlyozzák, hogy ennek a koalíciónak *fő ereje* csakis a *munkásosztály* lehet.

Finnország Kommunista Pártjának 1972 áprilisában tartott XVI. kongresszusa így szólt erről:

„Az állammonopolista kapitalizmus fejlődése megteremtette az objektív előfeltételeket a lakosság legkülönbözőbb rétegeit átfogó egységfront megteremtéséhez, ahhoz, hogy ezek a rétegek egyesült erővel harcoljanak a demokrácia kiterjesztéséért és a monopoltőke ellen. E front fő ereje csak a növekvő, osztályöntudatos és harcképes munkásosztály lehet, s ennek akcióegységét a kommunista párt minden erejével támogatja.”⁴⁵

A munkásosztály vezető szerepe a monopóliumellenes erők frontjában elengedhetetlen feltétele annak, hogy ne csak a dolgozók mindennapi szükségleteiért és érdekeiért, ne csak a mélyreható monopóliumellenes átalakításokért folytassanak eredményes harcot, hanem a társadalom szocialista átalakításáért is. A Francia Kommunista Párt „A haladó demokráciáért, a szocialista Franciaországért” című kiáltványa ezt mondja:

⁴⁵ Suomen kommunistisen puolueen 16 edustajakokous. 99. old.

„A munkásosztály a döntő erő abban az átfogó monopóliumellenes egységben, amely megteremti a haladó demokráciát Franciaországban, és ugyanez – a dolgozó paraszttal, az értelmiségiekkel és a városi kispolgárokkal szövetkezett – munkásosztály tölti majd be a vezető szerepet a szocialista forradalomban és a szocialista Franciaország felépítésében.”⁴⁶

Georges Marchais szerint csakis a munkásosztály „lehet és kell, hogy legyen az élcsapat, mert érdekeinek jellegénél fogva és tapasztalatai következtében csakis a munkásosztály tudja maga körül egyesíteni a nép többségét, amely ki fogja kényszeríteni a mélyreható politikai fordulatot”⁴⁷.

A monopolista burzsoázia mindenképpen meg akarja akadályozni egy széles monopóliumellenes koalíció kialakulását a munkásosztály és forradalmi pártja körül, s evégett terjeszti a tőkésországok tömegei körében legfőként a kommunista- és szovjetellenességet.

A kommunistaellenes propaganda főleg azt célozza, hogy ezúton is akadályozzák a dolgozó lakosság nagy tömegeiben az osztálytudat kialakulását. A befolyásolás fő eszköze a tömegtájékoztató. Dánia Kommunista Pártjának programnyilatkozata erről ezt mondja:

„Az imperializmus ezeket az eszközöket olyan nézetek terjesztésére használja föl, amelyek bénítják a népek harckészségét, és elvonják őket a társadalmi haladásért folytatott harctól. Céljaik szolgálatában az imperialisták eltorzítják a tényeket, kampányokat szerveznek a lakosság félrevezetésére, arra nevelik az embereket, hogy gondtalanul szórakozzanak, s embergyűlölő és defetista nézetekkel mérgezik tudatukat. Az imperialista propaganda különösen nagy gondot fordít arra, hogy a munkásmozgalom soraiban eszmei zűrzavart és ingadozást keltsen.”⁴⁸

A monopolista burzsoázia ideológiai fegyvertárában külön helye van a szovjetellenességnek. A szovjetellenes propaganda egyik fő célja az, hogy hitelét rontsa a *valóságos* szocializmusnak. Ilyen úton próbálják eltántorítani a tőkésországok dolgozóit attól, hogy országukban küzdjenek a szocializmusért; ehelyett arra akarják rábírni őket, hogy nyugod-

⁴⁶ Partijijnaja zszizny, 1969. 1. sz. 72. old.

⁴⁷ L'Humanité, 1973. október 29.

⁴⁸ Land og Folk, 1969. február 22.

janak bele a fennálló hatalomba. Továbbá: a szovjetellenes propaganda ködével el akarják terelni az emberek figyelmét azokról a súlyos következményekről, amelyekkel a válság és a monopóliumok politikája a dolgozók óriási többségét sújtja. Végül: a szovjetellenes propaganda arra is szolgál, hogy elszigeteljük a munkásosztályt, vagyis elijesszék a parasztságot, az értelmiséget és a többi dolgozót a munkásosztálytól és forradalmi élcsapatától. Ez indította például a Francia Kommunista Pártot arra, hogy 1974 januárjában, a Központi Bizottság plénumán külön nyilatkozatban szólítson fel minden dolgozót és hazafit a szovjetellenesség visszautasítására. A nyilatkozat hangsúlyozza, hogy ez nemcsak a kommunisták dolga, hanem minden demokratikus érzelmű emberé is.

A kommunista- és szovjetellenesség leleplezése a fejlett tőkésországok kommunista pártjainak egyik legfontosabb kötelessége. Enrico Berlinguer az olasz kommunista munkások 1974 februárjában tartott VI. konferenciáján így határozta meg a kommunisták feladatát:

„... növelni és erősíteni kell a kapitalistaellenes tudatot a munkások, a többi dolgozó és az ifjúság tömegeiben, meg kell szilárdítani bennük azt a meggyőződést, hogy csakis a szocializmus oldhatja meg az emberiség, Európa és minden ország súlyos problémáit”⁴⁹.

A kommunista- és szovjetellenesség leküzdése elengedhetetlen feltétel ahhoz, hogy kialakuljon a monopóliumellenes osztályerők széles koalíciója.

A politikai erők tömörítéséért

A monopóliumellenes erők koalíciójának kialakításáért folyó munka szerves alkotórésze a politikai erők – a politikai pártok és tömegszervezetek – szövetségének létrehozása.

Amikor a kommunista pártok közzéteszik az ilyen szövetség alapjául is szolgáló saját programjukat, egyúttal azt is kifejezik, hogy készek meg tárgyalni más politikai erők programját és javaslatait, megkeresni a kölcsönösen elfogadható döntéseket. Eközben szem előtt tartják, hogy biztosítani kell minden megalakuló szövetség és megkötendő egyezmény

⁴⁹ L'Unità, 1974. február 11.

monopóliumellenes jellegét, s a dolgozók legégetőbb szükségleteinek védelmére tett javaslatokat össze kell kapcsolni azokkal a követelésekkel, amelyek szocialista távlatokat tűznek ki. Szó van itt a mélyreható monopóliumellenes és demokratikus átalakítások követeléséről, valamint a béke, a békés egymás mellett élés és a nemzetközi enyhülés biztosításáról.

A kommunisták – és ez is nagyon fontos elv – a más politikai erőikkel kötött szövetségben mindig ragaszkodnak a partnerok egyenjogúságának elismeréséhez és a vállalt kötelezettségek becsületes teljesítéséhez. Semmilyen tekintetben sem akarják megrövidíteni partnereikat, de nem engednek saját elveikből sem, s ezért visszautasítanak minden olyan kísérletet, amely a kommunista pártok eszmei és szervezeti önállóságát veszélyezteti.

E téren jelentős tapasztalatot szerzett a Francia Kommunista Párt. „A haladó demokráciáért, a szocialista Franciaországért” című kiáltványában rögzített elvek alapján 1971 októberében közzétette „A népi egység demokratikus kormányáért” című dokumentumot, s ebben kifejtette javaslatait a jövőendő demokratikus kormányt illetően. Az FKP e dokumentumban minden francia dolgozóhoz szólva azt kérte, hogy támogassák a benne kifejtett programot. Egyidejűleg azt javasolta a többi francia demokratikus pártnak, hogy fogadják el e dokumentumot tárgyalási alapnak a közös kormányprogrammal foglalkozó megbeszéléseken. Az FKP és a Francia Szocialista Párt 1972 márciusában megegyezett a közös kormányprogram kidolgozásában, s azt ugyanazon év júniusában aláírták. A Baloldali Radikálisok Mozgalma nem sokkal később kifejezte, hogy támogatja a közös programot.

A közös kormányprogram kimondja, hogy Franciaországban sok jelentős szociális, gazdasági és politikai reformot valósítanak majd meg, s lényegesen megváltoztatják az ország külpolitikáját.

A program szociális része magában foglalja egyebek között a dolgozók munkabérének, a családi pótlék és a nyugdíj általános emelését, az élelmiszerek és közfogyasztási cikkek adójának leszállítását, a munkabér csökkentése nélkül a 40 órás munkahét bevezetését valamennyi dolgozó számára, a nyugdíjkorhatár leszállítását a férfiaknál 60, a nőknél 55 évre.

A program olyan agrárpolitikát hirdet meg, amely a mezőgazdaságot

nem a kis- és középparasztok terhére fejleszti és korszerűsíti, hanem az ő érdekükben, s egyidejűleg megjavítja élet- és munkakörülményeiket.

Fontos reformokat kell megvalósítani Franciaországban az egészségügy, a közoktatás, a lakásépítés stb. területén.

A program javasolja az egész bank- és pénzügyi szektor államosítását. Sok ipari vállalat államosítását és a társadalmi szektor kiterjesztését irányozza elő. A tervezett intézkedések az egyes ipari területek szerint különbözőek, de lényegében a fegyvergyártást, a bányaipart, az űrkutatást, a repülőgépgyártást és a nukleáris ágazatot, a vegy- és gyógyszeripari trösztöket, az elektronikai berendezéseket gyártó cégeket, a kohóipari és az olajmonopóliumokat érintik. Az államosítás – azzal együtt, hogy fokozatos – lehetővé teszi, hogy az iparfejlesztés legfontosabb területeit a demokratikus erők vegyék kezükbe. Egyúttal megszűnteti a sok kis- és középvállalat függését a nagytőkétől. Most állandóan az a veszély fenyeget, hogy a monopóliumok bekebelezik vagy tönkreteszik őket.

A dolgozóknak nagy részük lesz az államosított vállalatok irányításában. Általában megszilárdítják és kibővítik a dolgozók, a szakszervezetek és az üzemi bizottságok jogait és hatáskörét, a dolgozók minden képviseleti formáját a magán-, a társadalmi és az államosított szektor minden vállalatában.

A demokratikus kormányprogrammal összhangban hatálytalanítani fognak sok olyan 1958 után elfogadott törvényt, amely csorbítja az állampolgárok szabadságjogait. A nemzetgyűlés hatáskörét kiterjesztik; lehetőséget kap arra, hogy hatékonyan ellássa törvényhozó feladatát, ellenőrizze a végrehajtó hatalmat, s meghozza a szükséges országos érvényű határozatokat. Tervezik az alkotmány olyan tételeinek hatálytalanítását vagy módosítását, amelyek alapján kiterjesztették és megerősítették a köztársasági elnök személyi hatalmát.

A külpolitikában a népi egység demokratikus kormánya hathatósan elő fogja segíteni a nemzetközi feszültség enyhítését, a leszerelés és a béke ügyét. Véget vet a francia nukleáris kísérleteknek, megszünteti a nukleáris ütüerő fejlesztését, részt vesz az általános leszerelési tárgyalásokon, korszerű és demokratikus hadsereget szervez, főként pedig mentesíti összes rendfenntartási funkciójától, s attól, hogy kolonialista vagy imperialista akciókban vegyen részt. Az ország nemzetközi politikájának új irányzata kifejeződik majd abban is, hogy a demokratikus kor-

mány el fogja ismerni Franciaország tengeren túli területeinek és tengeren túli megyéinek önrendelkezési jogát.

Az FKP hangsúlyozza, hogy a haladó demokrácia létrehozása az országban lényegesen meggyöngíti majd a nagytőke pozícióit, megerősíti a munkásosztály állásait, s megteremti a legjobb feltételeket a szocialista forradalom győzelméért folytatott harchoz. Mindez tehát Franciaország szocializmusba való átmenetének egyik lehetséges formája.

Az 1973. márciusi választásokon a francia baloldali erőket sok dolgozó támogatta a közös kormányprogram alapján. Az első fordulóban a választók több mint 42 százaléka szavazott rájuk, a második fordulóban a baloldali pártok a szavazatok több mint 46 százalékát kapták.

A választási kampány felszínre hozott néhány problémát is. A Francia Szocialista Párt sok esetben nem volt lojális, s mint Georges Marchais mondta: „még kommunistaellenes téziseket is felhasznált, hogy gyengítse pártunkat, így valójában a nagyburzsoáziával azonos módon járt el”⁵⁰.

Az FKP a választások utáni időszakban a következő fő tennivalókra összpontosította figyelmét: a kommunista párt, a szocialista párt és a Baloldali Radikálisok Mozgalma szövetségének erősítése és megszilárdítása a parlamentben és az országban kifejtett közös tevékenység alapján minden kérdésben; a tömegbefolyás kiterjesztése végett a pártmunka fokozása a lakosság minden rétege – munkások, parasztok, értelmiségiek, a városi kispolgárok, a nők és fiatalok – körében. A tömegek között végzett munkát a párt nem teszi a baloldali csoportosulások beleegezésétől függővé.

Az FKP politikája hozzásegítette a francia baloldali erőket ahhoz, hogy jelentős sikert érjenek el az 1974. májusi elnökválasztáson. A baloldali erők jelöltje a szavazatok 49 százalékát szerezte meg. Az FKP e siker nyomán az 1974 októberében tartott XXI., rendkívüli kongresszuson kiadta a jelszót: a baloldali kormányprogram alapján létre kell hozni a francia nép szövetségét a baloldali erők koalíciója körül. E kongresszuson hangsúlyozták, hogy a baloldali erők szövetségéhez tartozó minden pártnak teljesítenie kell vállalt kötelezettségeit, s nem engedhe-

⁵⁰ Georges Marchais: Itogi viborov i novije zadaci FKP. Kommuniziszt, 1973. 7. sz. 108. old.

tő meg, hogy bármelyik párt szövetségesei rovására próbáljon megerősödni.

A monopóliumellenes koalíció tömörítésének kérdéseivel sokat foglalkozik az Olasz Kommunista Párt. Az olasz kommunisták XIII. kongresszusukon rámutattak arra, hogy Olaszországban a demokráciáért és a szocializmusért folytatott harc eredményességét tekintve rendkívül fontos a három legnagyobb népi áramlat – a kommunista, a szocialista és a katolikus – együttműködése. A kongresszus egyben hangsúlyozta:

„Ahhoz, hogy előrehaladjunk, le kell küzdenünk az ökonomizmus és a korporációk ma is létező korlátait, továbbá azt a tendenciát is, hogy a reformokért folytatott harc csupán a törvényhozási intézkedésekre szorítkozzék. Éppen ezért hangsúlyozzuk, hogy egyidejű csapásokat kell mérnünk az alapra és a felépítményre, előtérbe kell állítanunk a politikát, ellenőriznünk kell a reformokért folytatott harc tartalmát és hatékonyságát a szövetségek bővülése, a demokrácia fejlődése és a politikai tudatosság növekedése alapján.”⁵¹

Az olasz kommunisták rámutatnak arra, hogy vissza kell utasítani minden olyan kísérletet, amely az olasz dolgozók tömegmozgalmát meg akarja fosztani politikai tartalmától; nem szabad megengedni, hogy a párt ideológiai és politikai munkájában elhomályosodjék a napi harc és a szocializmusért folytatott harc távlati céljai között fennálló szoros kapcsolat.

A fejlett tőkésországok kommunista pártjainak politikai stratégiájában és taktikájában fontos helyet foglal el a monopóliumellenes erők nemzetközi egységének kialakítása. Ez annak következménye, hogy erősödik a nemzetközi monopóliumok befolyása, Európában pedig kialakultak az integráció állammonopolista formái. Ezzel együtt fokozódtak a dolgozók érdekei elleni támadások. A nyugat-európai országok kommunista pártjai a nemzetközi tőke politikája ellenében igyekeznek egybehangolni és egyesíteni erőfeszítéseiket a többi demokratikus erő és szervezet tevékenységével, hogy megvédjék a dolgozók érdekeit és a nemzeti szuverenitást, s előmozdítsák a nemzetközi feszültség enyhülését. E tekintetben igen jelentős esemény volt az európai tőkésországok

⁵¹ XIII. Congresso del Partito comunista italiano. Atti e risoluzioni. Róma 1972. 37–38. old.

kommunista és munkáspártjainak 1974-ben megtartott brüsszeli konferenciája.

Itt megtárgyalták a kommunista pártok és az Európai Gazdasági Közösség – a „monopóliumok Európája” – közötti kapcsolatokat. A kommunista pártok e kérdés megvitatásakor konkrétan elemezték az egyes országok helyzetét a kapitalista államok rendszerében, valamint az egyes országokban kialakult helyzetet. Azoknak az országoknak a kommunista pártjai, amelyek már hosszú évek óta tagjai a Közös Piacnak, föllépnek annak monopolista orientációja ellen, s demokratikus átépítésére törekszenek. Azoknak az országoknak a kommunista pártjai pedig, amelyek nemrég csatlakoztak a Közös Piachoz, azért küzdenek, hogy országuk lépjen ki belőle. A társult vagy a Közös Piachoz nem tartozó országok kommunista pártjai küzdenek az ellen, hogy országukat bevonják e közösségbe.

A szóban forgó kommunista pártok tehát rendkívül nehéz és fontos feladatot teljesítenek: *monopóliumellenes* platformon a politikai és osztályerők átfogó szövetségét igyekeznek létrehozni, és küzdenek azért, hogy megingassák az uralmon levő osztályok pozícióit a tömegek között és a polgári állam különféle szerveiben és intézményeiben. Ezzel fölkészítik és megedzik a forradalmi erőket a harcra. Valóban, a monopóliumellenes koalíció megalakításának folyamata voltaképpen elvezeti a tömegeket a forradalomhoz, tehát a forradalom politikai tömeghadseregét alakítja ki.

Emellett a demokráciáért folyó harcban a monopóliumellenes erők egységének kialakítása fontos eszköze annak, hogy a forradalmi harcban megvalósuljon és megerősödjék a munkásosztály vezető szerepe. Márpedig e nélkül nem képzelhető el a szocialista forradalom győzelme. Éppen a demokráciáért folytatott harc során növekszik a munkásosztály tekintélye és politikai súlya a tőkésországokban, s válik könnyebbé a haladó erők egyesítése a munkásosztály körül.

A fejlett tőkésországok kommunista pártjainak politikai irányvonala tehát a munkásosztály és a dolgozó tömegek tömörítését célozza a monopóliumellenes programok, a békéért, demokráciáért és szocializmusért folyó harc alapján. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a mai körülmények között ez a helyes: a győzelemhez vezető út. Leonyid Brezsnyev az 1969. évi nemzetközi tanácskozáson erről ezt mondta:

„Amikor a kommunisták összekovácsolják az állhatatos forradalmi harcosok sorait, felvértetik a munkástömegeket a marxi–lenini ideológiával, és a munkásosztály körül egységbe tömörítik szövetségeseit; ezzel küldetésüket teljesítik az imperializmus ellen, a szocializmus győzelméért folyó küzdelemben.”⁵²

⁵² A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 127. old.

A FORRADALMI HARC A KÖZEPESEN FEJLETT TŐKÉSORSZÁGOKBAN. A LATIN-AMERIKAI KOMMUNISTA PÁRTOK STRATÉGIÁJÁNAK ÉS TAKTIKÁJÁNAK FŐ VONÁSAI

I. A FORRADALMI FOLYAMATOK TARTALMA, JELLEGE ÉS SAJÁTOS VONÁSAI A KÖZEPESEN FEJLETT TŐKÉSORSZÁGOKBAN

A forradalom sajátosságai a közepesen fejlett tőkésországokban

Lenin közepes fejlettségű tőkésországokon olyan államokat értett, amelyekben megvan a termelőerőknek az a minimuma, amely a burzsoá rendszer megszilárdulásához – a maga összes ellentmondásával együtt – szükséges, amelyekben létrejött a hazai nagytőke és kialakult a saját osztályszervezeteivel rendelkező munkásosztály, s ahol a falvakban erőteljesen fejlődnek a kapitalista viszonyok. Az ide tartozó országok többségében a klasszikus kapitalista elnyomást súlyosbítják egyrészt a prekapitalista csökevények, másrészt a különféle formákban megjelenő külföldi tőke.

A nemzeti és osztályelnyomás, a kapitalista és prekapitalista kizsákmányolási formák összekapcsolódása következtében ezekben az országokban rengeteg társadalmi robbanóanyag halmozódik föl, s megnövekednek azok az erők, amelyek részt tudnak venni a forradalmi harcban. Másfelől ugyanezek a tényezők okozzák azt, hogy az uralmon levő osztályok heterogének, s aránylag gyengék. Lenin ezért azt tartotta, hogy ezekben az országokban viszonylag könnyebb megindítani a forradalmat, mint a fejlett kapitalista államokban.

Ezekben az országokban azonban – hangsúlyozta – a kapitalista viszonyokról a szocialista viszonyokra nehezebb áttérni, mint a fejlett tőkésországokban. A szocializmus építéséhez az objektív előfeltételek minimuma megvan ugyan, de ez rendszerint valóban nem több, mint a minimum. Ezért a régi rendszer szétzúzásával kapcsolatos tennivalók itt újabb, hallatlanul nehéz szervezési feladatokkal bővülnek. Lenin véleménye szerint az új rendszernek be kell fejeznie azt, amit a kapitalizmus már nem tudott elvégezni (a prekapitalista társadalmi formák leküzdését, a termelőerők fejlesztését stb.), de mindezt már új módon kell befejeznie – elvileg új, szocialista módszerekkel.

Itt a fejlett tőkésországokhoz képest másképp vetődik fel az a kérdés is, hogy milyen úton jutnak el a szocialista forradalomhoz, hogyan vezetik el hozzá a néptömegeket. A kérdés elvi része abban rejlik, hogy a sok általános demokratikus – ezek között polgári demokratikus és a legtöbb esetben nemzeti felszabadító – jellegű feladat megoldása érdekében is először antiimperialista, demokratikus forradalmat kell véghez vinni. Ennek konkrét tartalmát az adott országban kialakult helyzettől függően határozzák meg, s ez a forradalom a továbbiakban (az egyes országok körülményeitől függően, különbözőképpen) szocialista forradalomba nőhet át.

A mai világ természetesen erősen különbözik attól, amelyben Lenin élt, s más ma a közepesen fejlett országok belső és nemzetközi helyzete. Lenin módszere azonban, amellyel ezekben az országokban a forradalmi folyamatokat vizsgálta, ma is teljes egészében alkalmazható. Például Kelet-Európában, amely a második világháború előtt alapjában véve közepesen fejlett kapitalista térség volt, a forradalmak általában azokkal a törvényszerűségekkel összhangban mentek végbe, amelyekről Lenin annak idején az e csoporthoz tartozó államokkal kapcsolatban szólt.

Napjainkban a latin-amerikai országok jelentős része a közepesen fejlett tőkésországokhoz tartozik, s vannak ilyen országok Európában is (például Görögország és Portugália).

A szóban forgó csoportba tartozó csaknem minden ország jellemző vonása, hogy pénzügyi és gazdasági, gyakran pedig katonai és diplomáciai tekintetben is néhány *imperialista nagybatalomtól* függ. Ezek az

országok a nemzetek fölötti monopóliumok¹ gazdasági osztozkodásának tárgyai, de az imperialista hatalmak rendszerint nem akarják politikailag felosztani őket, s megtartják – igaz, csupán csonkított formában – politikai függetlenségüket és önálló államiságukat. Ezek az államok vagy még az eredeti tőkefelhalmozás korszakában kialakult gyarmatbirodalmak maradványai (Portugália), vagy a XIX. század elején – egyesek még később – e gyarmatbirodalmi rendszer romjain keletkezett országok (Görögország, Írország, Argentína, Brazília, Venezuela, Mexikó stb.). Az imperializmus korszakában ezek az országok pénzügyileg függő helyzetbe kerültek a vezető imperialista hatalmaktól, s ez erősen csorbította nemzeti szuverenitásukat. Néhányuk sorsa nyílt imperialista megszállás lett, esetleg nem egyenjogú társként bevonták őket az Egyesült Államokkal és Angliával kötött katonai és politikai szövetségbe.

Minthogy függő helyzetben levő országokként hosszú ideig haladtak kapitalista úton (nemcsak a nemzetközi munkamegosztás, hanem a nemzeti piacok kibővülése alapján is), a kapitalista társadalmi-gazdasági formáció sok ilyen országban uralkodó termelési móddá vált az iparban és a mezőgazdaságban egyaránt. Az olyan társadalomban, amelyben több társadalmi-gazdasági formáció él egymás mellett (s erősek a prekapitalista csökevények a mezőgazdaságban és a politikai felépítményben is), kialakultak a külföldiekkel szövetkező helyi monopóliumok, s megkezdődött a *függő állammonopolista kapitalizmus* kialakulása.

Társadalmilag nézve: ezekben az országokban megvan a kapitalista fejlődés folyamán kialakult két osztály: a burzsoázia és a proletariátus, mégpedig bonyolult struktúrával.

Régen kialakult a *helyi burzsoázia* mint osztály, s nagy tapasztalatot szerzett a kormányzásban. Általában reakciós osztály, s ezért bizonyos mértékben hasonló a népi demokratikus forradalom előtti kelet-európai államok burzsoáziájához. Ez a burzsoázia ellentétbe, s gyakran elég éles összeütközésbe kerül az imperialista hatalmakkal. Az általános demok-

¹ A nemzetek fölötti monopóliumok olyan nemzetközi monopóliumok, amelyeknek aktívái egy ország kapitalistáinak kezében vannak, de a monopóliumok több országban működnek, s itt fiók- és leánytársaságokat hoznak létre.

ratikus áramlatból azonban már régen kivált. A közte és a munkásosztály között fennálló antagonizmus csak tovább mélyíti reakciós jellegét. Ugyanakkor erősen rétegeződik a helyi burzsoázia.

A helyi *fináncoligarchia* szívesen látná, ha „országa” az amerikai imperializmus „fiatalabb partnera” lenne. Akik ezen az úton akarnak járni, azok igyekeznek társadalmi tömegbázist szerezni maguknak, s előszeretettel folyamodnak a nacionalista ideológiához és fasiszta módszerekhez.

A burzsoázia *nem monopolista* rétegei, különösen azok, amelyeket sújt a külföldi monopóliumok konkurrenciája a nemzeti piacon, hajlanak rá, hogy részt vegyenek a munkásosztály vezette imperialistaellenes mozgalomban. A kiélezett osztályantagonizmusok azonban ingadozóvá teszik a burzsoáziának e rétegeit, arra készítetik őket, hogy megalkudjanak az imperializmussal és a helyi oligarchiával. Ezek a rétegek félnek a forradalmi, társadalmi, gazdasági és politikai átalakulásoktól, az antiimperialista mozgalomra rá akarják erőltetni a nacionalizmust, s az utópisztikus „független nemzeti kapitalizmus” útját szeretnék járni.

Az itteni *munkásosztály* az ipari és a mezőgazdasági proletariátus tömegeiből, továbbá a szállítás, a kereskedelem, a pénzügyek és a szolgáltatás terén foglalkoztatott jelentős számú más rétegekből áll.

A közepesen fejlett, függő kapitalista országok néptömegei nagyon jól ki tudják használni a polgári demokrácia adta lehetőségeket, harcolnak jogaik megóvásáért és bővítéséért, másfelől viszont a helyi fináncoligarchia és a külföldi monopóliumok igyekeznek szűkíteni e demokrácia kereteit, megfosztani a dolgozókat kivívott jogaiktól. A helyi és a külföldi fináncoligarchia több országban fasiszta típusú diktatórikus rezsimeket hoz létre, s eszközül használja föl őket arra, hogy kilábaljon a strukturális válságból, s meggyorsítsa a függő állammonopolista kapitalista társadalom kialakítását.

Az itteni *nagyburzsoázia* a saját kezében tartja a politikai hatalmat, vagy megosztja a prekapitalista kizsákmányolási formák képviselőivel. Időnként a nagyburzsoázia és a kispolgári körök blokkja jut hatalomra. Az ebbe a csoportba tartozó több országban demokratikus folyamatok bontakoztak ki a fasiszta rezsimek megdöntése, a polgári szabadságjogok visszaállítása nyomán, s törekvések vannak független külpolitika folytatására.

Voltaképpen minden olyan ideológiai áramlat föllelhető ezekben az országokban, amely a fejlett tőkésországokban meghonosodott.

Itt a burzsoáziának és a munkásosztálynak is megvannak a fejlett, tapasztalt szervezeteik, s kommunista és munkáspártok tevékenykednek. Ezek közül több nagy befolyású, igazi tömeg-, sőt országos párt.

A nagyburzsoázia, ahol hatalmon van, ott okvetlenül arra törekszik, hogy szövetkezzen az imperializmussal. Ez a tendencia a forradalmi erők növekedésének mértékében fokozódik majd.

A közepesen fejlett tőkésországokban tehát az osztályharc gazdasági, társadalmi, politikai, ideológiai és szervezeti feltételeinek sajátos komplexuma alakult ki. Egészen természetes, hogy a konkrét feltételek nemcsak kontinentális viszonylatban rendkívül sajátosak, hanem az egyes országokban is.

Nincs lehetőségünk arra, hogy az összes sajátosságot elemezzük, ezért csak a latin-amerikai országok helyzetével foglalkozunk. E térség sajátosságának példáján is megfigyelhetjük azoknak a forradalmi folyamatoknak sok közös vonását, amelyek az ebbe a csoportba tartozó valamennyi országban végbemennek.

A forradalmi folyamatok közös vonásai Latin-Amerikában

A latin-amerikai országok túlnyomó többsége már a XIX. század elején lerázta a gyarmati igát, kivívta állami függetlenségét, s a kapitalista fejlődés útjára lépett. Ilyen irányú fejlődésüket azonban fékezte az a körülmény, hogy a nagybirtokrendszer és a különféle belső harcok folytán szűk volt a belső piac, és lassan bontakozott ki az iparosodás folyamata. Mindezt kihasználták a tőkés nagyhatalmak. Így azután, mire a kapitalizmus imperialista szakaszához érkezett, a latin-amerikai államokat keresztül-kasul behálózták azok a kötelékek, amelyek gazdaságilag és diplomáciailag függő helyzetben tartották őket Angliától, az Egyesült Államoktól, Németországtól, Franciaországtól és más imperialista hatalmaktól. Ezek még gyarmataikat is megőrizték a Karib-tenger térségében.

A második világháború után az Egyesült Államok mind erősebben megvetette lábát ebben az övezetben, s kiszorította imperialista verseny-

társait, majd bevonta a latin-amerikai államokat az úgynevezett Amerika-közi rendszerbe. Ez olyan antikommunista szövetség, amelynek tagjai nem egyenrangúak.

Rodney Arismendi, Uruguay Kommunista Pártja Központi Bizottságának első titkára alaposan elemezte a latin-amerikai országok társadalmi jellegét. Egyik munkájában ezt írta:

„Vajon országaink félf feudális és félg yarmati államok-e, avagy az imperialistáktól függő olyan államok, amelyek kifejlesztették a kapitalista társadalom alapelemeit, s amelyekre rányomja bélyegét a munkásosztály és a burzsoázia közötti kemény harc? Vajon a társadalmi fejlődés problémái nem vetődnek-e föl itt másképpen az ázsiaitól és afrikaitól eltérő sajátos formában? Lenin művei, Latin-Amerikát illető következtetései alapján tanulmányoztuk a magunk valóságát, s rámutattunk társadalmunk eltorzult kapitalista jellegére.”²

Az Egyesült Államok igen fontos szerepet szán globális stratégiájában Dél- és Közép-Amerikának. A latin-amerikai országok az Egyesült Államok külföldi tőkebefektetéseinek volumene tekintetében a harmadik, profithozama tekintetében pedig az első helyen állnak. A legtöbb latin-amerikai földbirtok az Egyesült Államok monopóliumainak kezén van, s ezek támogatják a helyi nagybirtokosokat, akik a művelhető földterületnek több mint a felét tartják kezükben. Az észak-amerikai monopóliumok, a helyi nagybirtokosok és az oligarchia más rétegeinek blokkja (e térség több országában a banktőke és az ipari tőke egybeolvadása nyomán helyi monopolitőkés csoportok is kialakultak) reakciós, imperialistabarát bel- és külpolitikát folytat. A latin-amerikai országok uralkodó osztályai a hidegháború éveiben támogatták az Egyesült Államoknak a szocialista világrendszer ellen irányuló politikáját.

A latin-amerikai néptömegek, élükön az egyes országok kommunista pártjai vezette munkásosztállyal, küzdenek az imperialista elnyomás ellen, országaik nemzeti szuverenitásának megszilárdításáért, a gazdasági függetlenségért és az önálló külpolitikáért, valamint a gyökeres politikai, társadalmi és gazdasági átalakulásokért. Ebben a küzdelemben az 1810–1826. évi függetlenségi háborúban tanúsított szolidaritás hagyományaira támaszkodnak.

² Rodney Arismendi: Algunos temas en debate acerca de nuestra revolución. Montevideo 1968. 12. old.

A XX. század kezdete óta Latin-Amerikában heves harc folyik az imperializmus – főképp az észak-amerikai imperializmus – ellen. A latin-amerikai népek félévszázados forradalmi, antiimperialista küzdelmének legfontosabb mérföldkövei a következők: az 1910–1917. évi mexikói antiimperialista polgári forradalom és parasztháború; a haiti és dominikai hazafiak partizánháborúja az észak-amerikai megszállók ellen a húszas években; Luis Carlos Prestes forradalmi hadoszlopának dicsőséges hadjárata 1924–1927 között Brazíliában; az 1930. évi brazil polgári forradalom; a chilei „szocialista köztársaság” kikiáltása és a salvadori népi felkelés 1932-ben; az 1933. évi kubai polgári demokratikus forradalom; a chilei népfront 1938. évi győzelme; az 1944–1954. évi guatemalai antiimperialista, demokratikus forradalom; az 1946–1947. évi paraguayi polgárháború; Costa-Ricában az 1943. évi fontos demokratikus reformok és az 1948. évi polgárháború; az 1952. évi bolíviai polgári demokratikus forradalom, nem is szólva a munkáosztály nagy sztrájkharcairól, a városokban és falvakban lezajlott fegyveres fölkelésekről.

Az ötvenes évek derekán a dél- és közép-amerikai demokratikus forradalmi erők kihasználták azt a helyzetet, hogy a nemzetközi küzdőtéren az erőviszonyok a szocializmus javára változtak meg, s új szakaszt nyitottak imperialistaellenes harcukban. Ezt elsősorban a kubai népi forradalom győzelme jelezte 1959-ben. Kuba ezután hozzálátott a szocialista társadalom építéséhez. Az imperialistaellenes harc új szakaszában működött a chilei Népi Egység kormánya (1970–1973), jutott hatalomra az imperialistaellenes forradalmi kormány Peruban, alakultak meg a hazafias kormányzatok Panamában, Hondurasban és Ecuadorban, lendült föl az antiimperialista harc Argentínában, Kolumbiában és Costa-Ricában, következtek be a munkáosztály és más dolgozó rétegek jelentős forradalmi megmozdulásai sok latin-amerikai országban.

Az antiimperialista harcnak és a dolgozók osztályharcának föllendülése, az észak-amerikai monopóliumok és a helyi burzsoázia egyes körei közötti ellentétek kiéleződése és az imperialista versengés itteni fokozódása megérlelte az Amerika-közi imperialista uralmi rendszer válságát, s teret nyitott az önálló latin-amerikai külpolitikának és a sürgető társadalmi átalakításoknak. A latin-amerikai országok fokozatosan kilépnek az elszigeteltségből, bővítik a szocialista országokkal és az ázsiai, afrikai államokkal a diplomáciai, gazdasági és kulturális kapcsolatokat.

A kommunista és munkáspártok 1969-es nemzetközi tanácskozásának fő dokumentuma az alábbiakban összegezi a latin-amerikai térségben végbemenő forradalmi folyamatok sajátosságait: a szóban forgó országok többsége a múlt század elején kivívta állami függetlenségét, de némelyek közülük még a gyarmati uralom ellen harcolnak; e földrész népei küzdenek közös elnyomójuk és kizsákmányolójuk, az észak-amerikai imperializmus ellen, amely függő helyzetbe kényszerítette őket; a kapitalista fejlődés meglehetősen hosszadalmas, számos országban még feudális csökevények maradtak fenn; a tényleges nemzeti szuverenitásért és a gazdasági függetlenségért folytatott harc összefonódik a tőkés kizsákmányolás ellen vívott éles osztályharcral, amely legfőképpen a külföldi és helyi monopóliumok és a nagybirtokosok ellen irányul; küzdelem folyik a demokratikus követelések teljesítéséért, a zsarnoki diktatúrák ellen; ebbe a harcba bekapcsolódnak a középrétegek, a hadsereg és az egyház hazafias, haladó köreinek képviselői is; 24 országban működik kommunista párt; Kubában létrejött az amerikai kontinens első szocialista állama.³

A kubai forradalom győzelme nyomán megkezdődött a kapitalista világrendszer latin-amerikai láncszemeinek széthullása. Az egyenlőtlen gazdasági, politikai fejlődés és a nemzetközi helyzet gyors változásai folytán azonban a latin-amerikai országok forradalmi folyamatai nem egyidőben mennek végbe – a forradalmi harc apály- és dagályidőszakai más-más időben és eltérő intenzitással követik egymást az egyes országokban. Az amerikai imperializmusnak és a helyi reakciónak átmenetileg sikerült vereséget mérnie Chile, Brazília, Bolívia, Guatemala, a Dominikai Köztársaság, Salvador forradalmi erőire.

Argentína, Bolívia, Brazília, Paraguay és Uruguay kommunista pártjainak képviselői Buenos Airesban 1973. szeptember 11-én tartott tanácskozásukon föl hívták a figyelmet arra, hogy az imperializmus és a helyi oligarchia ellentámadásba megy át Dél-Amerikában. Az imperializmus összeütközéseket provokál a latin-amerikai országok között, a legkülönbözőbb úton-módon igyekszik beavatkozni belügyeikbe.

A kommunisták azoknak a hazafias erőknél első soraiban harcolnak,

³ Lásd A Kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása. Moszkva 1969. 23. old.

amelyek a reakció visszaveréséért, a latin-amerikai országok imperialistaellenes együttműködésének erősítéséért szállnak síkra.

A latin-amerikai országok többsége jelenleg vagy az *antiimperialista, demokratikus agrárforradalom* feladatainak megoldásán munkálkodik, vagy megoldásukhoz közeledik. Emellett a forradalmi folyamat konkrét sajátosságai az egyes latin-amerikai országokban különbözőek. Gazdaságukban több társadalmi-gazdasági formáció létezik, ámde ezek kombinációja, a közepesen fejlett és prekapitalista csökevényekkel terhes tőkésországokra jellemző módon, különböző. Eltérőek a külföldi monopóliumoktól való függésük formái is. Ezek lényeges objektív különbségek.

A latin-amerikai országok különböző csoportjaiban kialakult helyzet

A *karib-tengeri gyarmati országok* – itt a kapitalista viszonyok eléggé fejlettek – nemzeti függetlenségükért, vagyis önálló állami létükért küzdenek. A haladó, antiimperialista erők azonban egyes helyeken (például Puerto Rico) azonnali politikai függetlenséget követelnek, másutt (például Martinique, Guadeloupe) autonómiára törekednek a Francia Közösség keretében, vagyis – a teljes politikai függetlenséghez vezető út egyik szakaszaként – a belső önkormányzat kivívását tűzték ki célul. Miként a Martinique-i Kommunista Párt 1972-ben tartott V. kongresszusa megállapította: a *népi demokratikus autonómiáért* folytatott harcról van szó. Ez lehetővé tenné, hogy a dolgozók megvédjék szociális vívmányaikat, a továbbiakban kivívják a függetlenséget, majd megkezdjék a szocialista társadalom építését.

A *fiatal karib-tengeri államok* (Guyana, Trinidad és Tobago stb.) népei igyekeznek megszabadulni a neokolonializmus kötelékeitől, s ha megszerezték nemzeti szuverenitásukat, olyan *forradalmi antiimperialista* programot akarnak majd megvalósítani, amely mélyreható társadalmi átalakulásokkal utat nyit a szocializmus felé.

Egyes elmaradott országok (Haiti, Nicaragua stb.) gazdaságában még a kapitalizmus előtti társadalmi-gazdasági formációk vannak túlsúlyban, és a munkaerő 60–87 százaléka a mezőgazdaságban dolgozik. Az itteni hagyományos zsarnoki uralmak a társadalmi és gazdasági elmaradottság mellett kifejezik azt is, hogy ezek az országok katonailag

és politikailag attól az észak-amerikai imperializmustól függenek, amely nemrégén még megszállás alatt tartotta területüket. A munkásosztály viszonylag kis létszámú (az aktív keresők 15–30 százaléka él bérből és fizetésből), túlnyomórészt kézműipari és kisüzemekben dolgozik, szakmai és politikai szervezettsége gyenge. Az itteni kommunista pártok még fiatalok (a negyvenes–ötvenes években alakultak).

A városi és a falusi proletariátus azonban – ez utóbbi a monopóliumok ültetvényein – elkeseredett sztrájkharcot folytat. S az észak-amerikai monopóliumoktól és a helyi nagybirtokosoktól kizsákmányolt parasztság most eszmél rá, hogy cselekednie kell. Ezek az országok (tartalmát tekintve) *antiimperialista* és *antifeudális forradalom* előtt állnak. A forradalom elsődleges feladata azonban az imperialistabarát zsarnoki uralom elsöprése és a politikai élet demokratizálása. Ebben objektíve igen széles társadalmi rétegek érdekeltek, s a diktatúraellenes harcot nemegyszer a kispolgári rétegek kezdeményezik, a proletariátus és a parasztság támogatásával. Ezért a népi megmozdulások egyes országokban általános politikai sztrájkká terebélyesednek, sőt itt-ott fegyveres fölkelés tör ki. Gyakori jelenség, hogy a politikai életben nem annyira a politikai pártok, mint inkább a hadsereg, valamint az egyház és más hasonló intézmények kerülnek előtérbe. A diktatúraellenes küzdelemben az irányító szerep a kommunista pártoké, amelyek abból indulnak ki, hogy a mostani küzdelem antiimperialista és antifeudális forradalommal fejlődhet, s idővel néhány ország (például Paraguay) a nemkapitalista fejlődés útjára léphet.

Azokban a *latin-amerikai agrárállamokban* is összefonódnak a forradalom antiimperialista és antifeudális feladatai, ahol az utóbbi évtizedekben a kapitalista formáció – főleg a könnyűiparban – jelentősebben fejlődött, s ahol a forradalmi folyamatot mesterségesen félbeszakította az Egyesült Államok intervenciója (például Guatemalában). Az imperializmustól rájuk kényszerített kormányzatok megdöntése után azonban forradalmi demokratikus, antiimperialista néphatalom jöhet létre, s ez a továbbiakban a kapitalista fejlődést is megszakíthatja ezekben az országokban.

Több ország – köztük olyan nagy országok is, mint például *Argentína* és *Mexikó* – elérte a *kapitalizmus közepes fejlettségi szintjét* (a kapitalizmus itt uralkodó termelési móddá vált), jóllehet a mezőgazdaságban és a politikai felépítményben még jelentős prekapitalista maradvá-

nyok vannak. Már kibontakozik ezekben az országokban az állammonopolista rendszer is. A forradalom általános demokratikus szakaszának sok fontos feladata még megoldatlan. A forradalmi folyamat legfőbb mozgatóereje ezekben az országokban a munkásosztály (a keresőképes lakosság fele-háromnegyede él bérből, illetve fizetésből).

A feldolgozó iparban foglalkoztatott munkások többsége (több mint 60 százaléka) a gyáriparban dolgozik, s a gyári munkások egynegyede-egyharmada 500 főnél nagyobb létszámú üzemekben. A munkásosztály viszonylag jól szervezett (40–60 százaléka szakszervezeti tag), s a legtöbb szakszervezet autonóm szakszervezeti központhoz tartozik.

A kommunista pártok ezekben az államokban közvetlenül az októberi forradalom után alakultak meg, s többségük azóta országos tömegpárttá fejlődött.

A munkásosztály harci erejét azonban gyengíti politikai megosztottsága: a munkások és az egyéb dolgozók jelentős része reformista nézeteket valló nacionalista, populista⁴ pártokat és mozgalmakat követ.

A munkásosztály és a parasztság mellett itt a forradalom jelentős mozgatóerői a városi középrétegek – belőlük áll a populista mozgalmak társadalmi bázisa. A forradalom első – antiimperialista, oligarchiaellenes, agrárjellegű –, *általános demokratikus* szakaszában még a helyi burzsoázia nem monopolizációs köréi is csatlakozhatnak a népi erők tömbjéhez. Ebben a forradalmi szakaszban a megfelelő radikális imperialista- és oligarchiaellenes intézkedések megingathatják a tőkés rendszer pilléreit, s utat nyithatnak ahhoz, hogy az általános demokratikus forradalom fokozatosan szocialista forradalomba nőjön át.

Argentína Kommunista Pártjának 1969-ben jóváhagyott programja az elkövetkező forradalmat olyan „demokratikus, agrárjellegű és antiimperialista” forradalomnak minősíti, amely „a szocializmus és a szocialista társadalom felépítése felé orientálódik”. E program abból indul ki, hogy ennek során új típusú demokratikus, *népi koalíciós* kormány alakul a szervezett munkásság részvételével. Uruguay Kommunista

⁴ A populizmus (népiesség) Latin-Amerika tőkés fejlődésében jelentős szerepet játszó polgári nacionalista, reformista ideológiai áramlat és mozgalom. Az 1929. évi világválságot követő években keletkezett. Történeti fejlődésének egy bizonyos szakaszában a legtöbb latin-amerikai országban kialakult a populizmus szakasza. A hatvanas évek során mind több országban kiszorult a hatalomból, eredeti tartalma, célkitűzései módosultak, politikai jelentősége erősen csökkent. (A szerk.)

Pártja is egyazon folyamat két fázisának tekinti az általános demokratikus forradalmat és a szocialista forradalmat, s azt vallja, hogy ebben a folyamatban a munkásosztályé a vezető szerep. Costa Rica Népi Élcsapat Pártjának programjában ez áll:

„Ha a munkásosztálynak sikerül vezetnie a demokratikus frontot, akkor a forradalom mindkét szakasza (a mostani demokratikus, népi, agrár és antiimperialista, s a következő, szocialista szakasz) egyetlen szakadatlan folyamattá válik.”⁵

A latin-amerikai népek mindinkább megértik a társadalmi forradalom általános törvényszerűségeit, s azt is, hogy számolniuk kell nemzeti sajátosságaikkal forradalmi mozgalmukban. Az SZKP XXIV. kongresszusán Luis Corvalán ezt mondta:

„... meg vagyunk győződve arról, hogy a szocialista forradalomnak megvannak az általános törvényszerűségei, amelyeket nem lehet megkerülni. Mindazonáltal minden forradalomnak vannak sajátos vonásai, s velük szintén számolnunk kell. Mi ezekkel az elvekkel összhangban cselekszünk ma és a jövőben egyaránt.”⁶

A latin-amerikai kommunista pártok óva intik a tömegeket attól, hogy a trockistákra hallgatva megpróbálják átugrani a forradalmi folyamat egy-egy szükséges szakaszát. Úgy vélik, hogy napjainkban mindinkább az általános demokratikus feladatok kerülnek előtérbe az ellenforradalom exportja, a fasiszta veszély és a fegyverkezési hajszá elleni küzdelemben, s hogy harcolni kell a nemzetközi feszültség enyhülésének kiterjesztéséért a latin-amerikai térségre. A politikai harc fő frontja itt egyfelől a demokráciáért és a békéért sikraszálló erők, másfelől a fasiszmus és az agresszió erői között húzódik. Az imperializmus kihasználja a függő állammonopolista kapitalista társadalom kialakulásának tendenciáját, s Dél- és Közép-Amerikában olyan fasisztabarát rezsimeket segít hatalomra, amelyek súlyosan veszélyeztetik a demokráciát.

Bolívia Kommunista Pártjának álláspontja az, hogy a fasiszta államszinnel hatalomra juttatott kormány az imperialistabarát burzsoázia érdekeit fejezi ki még akkor is, ha tagjai között ott vannak a középbur-

⁵ Programa del Partido Vanguardia Popular. Libertad San José. 1972. május 22.

⁶ Privetsztvija XXIV. szjezdu KPSZSZ. 301. old.

zsoáziának azok a képviselői is, akik az államkapitalista szektorral állnak kapcsolatban. Ennek a terrorista katonai diktatúrának legjellemzőbb vonásai: a sovinizmus, a politikai banditizmus, a munkásosztály és más forradalmi erők elleni provokációk.

A Brazil Kommunista Párt Központi Bizottsága dokumentumaiban rámutatott arra, hogy az országban a reakciós katonai diktatúra eltolódott a fasiszta jellegű katonai diktatúra felé. A rezsim jellemző vonásai: a képviseleti demokrácia látszatának megóvása; az a törekvés, hogy ki-rekesszék a munkásosztályt a politikai életből; a fegyveres erőknek mint a rezsim közvetlen támaszának felhasználása politikai és megtorló célokra; az államapparátusban és a politikai életben uralkodó úgynevezett biztonsági szervek túlságosan nagy hatásköre, terror alkalmazása a kormányzás fő eszközeként; a szakszervezetek állami ellenőrzése és a szakszervezeti mozgalom ellen intézett megtorlások; a munkásosztály fokozott kizsákmányolása és főleg a külföldi monopóliumok érdekében az ország kifosztása.

Az 1973-ban végrehajtott katonai államcsíny Chilére véres fasiszta diktatúrát kényszerített rá. Chile Kommunista Pártjának a néphez intézett felhívása megállapította:

„A fasiszta junta nem képvisel semmiféle nemzeti vagy hazafias irányzatot. Lényege hazaellenes, tevékenysége a független chilei állam érdekei ellen irányul. A junta az imperializmus és a belső reakció fasiszta eszköze, s ekként cselekszik.”⁷

Ezekben az országokban a reakciós terrorista rezsimek a külföldi és helyi monopóliumokra, valamint a hagyományos nagybirtokos oligarchiára támaszkodnak. A hadseregben, a kispolgárság szakmai egyesüléseiben és általában a városi és falusi középrétegek körében igyekeznek tömegtámogatást szerezni maguknak. Az állandó munka és létfenntartási eszközök híján levő kisemmizett rétegek kétségbeesésére számítanak.

A fasiszta katonai rezsimek rákényszerítése egyes latin-amerikai országokra azt mutatja, hogy rendkívül éles az osztályantagonizmus és az egész imperialista államrendszer válsága ebben a térségben. Az imperializmus a demokratikus szabadságjogok eltörlésével és a fasiszmus útján megpróbálja leküzdeni, vagy legalábbis háttérbe szorítani a valóságot

⁷ Kommunizist, 1973. 15. sz. 91. old.

Az efféle kísérletek azonban a legélesebb konfliktusokat rejtik magukban, egyben ellentmondanak korunk fő fejlődési irányának. A dolgozók ellenállásába, a népek erősödő antifasiszta szolidaritásába ütköznek.

Sok dél-amerikai országban a kommunista pártok arra hívják fel a tömegeket, hogy hozzanak létre olyan széles *imperialistaellenes, bazafias frontot*, amely magában foglalja a munkásosztályt, a parasztságot, a városi középrétegeket és a burzsoázia hazafias érzelmű részét.

Összegezésként megállapíthatjuk, hogy napjainkban Latin-Amerikában elérkezett a néptömegek nehéz harcának *új szakasza*. A küzdelem az imperialista uralom és a helyi reakció, a burzsoá és nagybirtokosi oligarchia ellen folyik, a társadalmi, gazdasági és más átalakításokért.

Mindjobban fokozódik a latin-amerikai népek antiimperialista harca. E földrész sok népének életében fontos forradalmi demokratikus változások történnek.

2. A LATIN-AMERIKAI KOMMUNISTA ÉS MUNKÁSPÁRTOK POLITIKAI IRÁNYVONALÁNAK SAJÁTOS SÁGAI AZ ANTIIMPERIALISTA ÉS FORRADALMI ERŐK EGYESÍTÉSÉÉRT FOLYTATOTT HARCBA

A kommunista és munkáspártok politikai irányvonala és taktikája a közepesen fejlett tőkésországokban számot vet azzal, hogy az imperialistaellenes küzdelem és az osztályharc általános törvényszerűségei ezekben az országokban sajátos körülmények között nyilvánulnak meg. A megnyilvánulási formákat az egyes országok eltérő körülményei szabják meg. A forradalmi folyamatok lényegileg kapitalistaellenes irányzata már kibontakozásának első szakaszában a munkásosztályt és pártjait állítja előtérbe az imperialista- és oligarchiaellenes koalíciókban és blokkokban. E koalíciókban a munkásosztály mellett fontos szerepük van a parasztság, a forradalmi-demokratikus erők és gyakran a katonai értelmiség öntudatos, haladó rétegeinek is. Később, amikor a forradalom általános demokratikus, antiimperialista szakaszából átmegy a szocialista szakaszba, az osztály-erőviszonyok nyilván megváltoznak ezekben az országokban.

A közepesen fejlett, függő kapitalista országokban működő kommunista és munkáspártok stratégiájának és taktikájának sajátosságai világosan megmutatkoznak Latin-Amerikában.

A forradalmi mozgalom új, magasabb szakaszának körülményei között – e szakaszt Latin-Amerikában az antiimperialista harc kiterjedése jellemzi – kiváltképp fontossá válik a demokratikus és hazafias erők *egységfrontjának* létrehozása. A forradalmi harc törvényei parancsolóan megkövetelik, hogy megteremtsék a *munkásosztály és a legszélesebb néptömegek egységét*.

Latin-Amerika valamennyi kommunista és munkáspártja hangsúlyozza az antiimperialista, oligarchiaellenes, demokratikus front szükségességét. Ruben Dario-Sousa, a Panamai Néppárt Központi Bizottságának főtitkára az SZKP XXIV. kongresszusán arról szól, hogy pártja

„a népi egység megszilárdítására törekszik, hogy megghiúsítsa a helyi reakció összeesküvését, elhárítsa az imperialisták bármiféle beavatkozását . . .”⁸

Az egyes közepesen fejlett tőkésországokban a munkásosztály és élcsapata részvételével működő politikai szövetségek és koalíciók rendszere nem egyforma; ez aszerint alakul, hogy milyen az államhatalom osztálytartalma, a politikai uralom jellege az egyes országokban.

Azokban az államokban, ahol a burzsoázia és a kispolgárság haladó blokkja van hatalmon, amely a nemzeti érdekeket és a politikai önállóságot tüzi maga elé, számos *imperialistaellenes, demokratikus* átalakítást hajtanak végre. Ezek az államok együttműködnek a szocialista közösség országaival, s időnként éles összeütközésbe kerülnek az imperializmussal. Ilyen körülmények között a marxista-leninista pártok támogatják azokat a kormányintézkedéseket, amelyeket a külföldi és helyi monopóliumok, továbbá a prekapitalista maradványok, főként pedig a latifundiumok ellen hoznak. Ugyanakkor a dolgozó tömegek és főképp a munkásosztály mind szélesebb tömegeit iparkodnak bevonni ezeknek az átalakításoknak a megvalósításába, hogy elmélyítsék és forradalmi irányba tereljék ezeket.

A kommunisták még egyes kormánypártokkal együtt is részt vesznek ideiglenes politikai blokkokban és olyan szövetségekben, amelyek az imperializmus és a helyi reakció elleni közös harc folytatására alakul-

⁸ Privetsztvija XXIV. szjezdu KPSZSZ. 233. old.

nak meg. Ezen az alapon olykor részt vállalnak a kormányban vagy a haladó helyi közigazgatásban, de mindig megőrzik politikai önállóságukat és szabadságukat, s bírálják a dolgozók érdekeivel ellentétes intézkedéseket.

Azokban az országokban, ahol megőrzik a polgári demokratikus szabadságjogokat és *liberális-reformista körök* vannak hatalmon, a munkásosztály pártjai olyan politikai szövetségi rendszert hoznak létre, amely lehetővé teszi a jobboldali, fasiszta körök elszigetelését, a liberális polgárság semlegesítését, illetve a dolgozó tömegek megnyerését. Ezekben az országokban a munkásosztály szövetségi politikája különösen változatos. Ez a politikai élet bizonytalanságával függ össze; a külföldi imperializmus ugyanis beavatkozik ezeknek az országoknak az ügyeibe, és a szélsőjobboldali csoportosulások újra meg újra megkísérik, hogy államcsínnyel megszerezzék a hatalmat.

Azokban az országokban, amelyekben a burzsoázia legreakciósabb, sovinszta és imperialistabarát köreié (olykor pedig a helyi monopolista köröké) a hatalom és teljhatalmú fasiszta katonai rezsimek kormányoznak, a munkásosztály és pártjai azért harcolnak, hogy megdöntsék ezeket a rezsimeket, helyreállítsák a polgári szabadságjogokat, és végrehajtsák a sürgető politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális átalakításokat. Itt elsőrendű feladat a *diktatúraellenes front* megalakítása és a dolgozó tömegek napi érdekeinek védelme.

A politikai szövetségi rendszer létrehozását a kommunisták minden esetben – akárcsak a fejlett tőkésországokban – *alárendelik* egy másik feladatnak, a *forradalmi politikai hadsereg* megalakításának, számolva azzal, hogy a forradalom az általános demokratikus, antiimperialista szakaszból majd a szocialista szakaszba megy át.

Az imperializmus stratégiája és a helyi oligarchia

A nemzetközi, legfőként az észak-amerikai imperializmus a latin-amerikai népek erősödő forradalmi mozgalmával új stratégiai irányvonalat állít szembe. Támadásához különféle eszközöket használ fel: fokozzák gazdasági terjeszkedésüket, szükség esetén közvetlen katonai agressziót hajtanak végre, s támadnak az ideológiai fronton is. A megtorló intéz-

kedéseket összekapcsolják a szociális demagógiával és a burzsoá reformizmus módszereivel.

Az imperializmus stratégiája arra tör, hogy elszigeteljék és belülről ássák alá a haladó rezsimeket, megakadályozzák a latin-amerikai országok egységfrontjának megalakítását, vizályt keltsenek a felszabadító mozgalomban. Ezt szolgálja egyébként az Egyesült Államok és Latin-Amerika „egyenlő partnerségának” jelszava is. Az észak-amerikai imperialisták támogatják és – gyakran fegyveres puccsokkal – hatalomra juttatják a reakciós diktatúrákat, a fasiszta és félfasiszta rezsimeket, ösztönzik a szakadár tevékenységet a szakszervezeti mozgalomban, terjesztik és erősítik befolyásukat a fegyveres erők és a rendőrség sorai-ban, s bátorítják a megtorló intézkedéseket a népi mozgalom ellen. Az imperializmus pártolja a véres katonai diktatúrákat.

Az észak-amerikai imperializmus a helyi oligarchiára támaszkodva valósítja meg stratégiáját, s igyekszik maga mellé állítani az egész burzsoáziát.

A burzsoázia körében különböző csoportok alakultak ki. A Latin-Amerikában működő 2,08 millió ipari, építőipari és kereskedelmi vállalat közül 1,48 millió olyan kisvállalkozó tulajdonában van, aki 5 embernél kevesebbet foglalkoztat. Az 5–50 embert alkalmazó 530 000 vállalat a középburzsoáziáé. Csak 70 100 olyan vállalatot tartanak számon, amely 50-nél több embert foglalkoztat – ezek a vállalatok a nagytőkés tulajdonai. A részvénytőkének mintegy 86 százaléka viszont a nagytőkés vállalatok tulajdonosainak kezében van. A latin-amerikai burzsoázia három fő rétegre osztható: az oligarchiára, a megalkuvó nagypolgárságra és a burzsoázia nem monopolista köreire. Az amerikai imperializmus uralmának fő társadalmi pillére a sok országban kialakuló monopolista burzsoázia, amely a nagybirtokosokkal szövetkezik, s a közvetítő nagykereskedőkkel egyesül.

A *latifundiumok* és *nagybirtokok* tulajdonosaiból áll a legreakciósabb, politikai és gazdasági szempontból máig is leghatalmasabb kizsákmányoló osztály. Ehhez tartoznak az 1000 hektárnál nagyobb földtulajdonnal rendelkező földbirtokosok, továbbá azok a földbirtokos vállalkozók, külföldi és helyi monopóliumok, akik, illetve, amelyek főként a tőkés kizsákmányolási formákat alkalmazzák, s így a latifundiumbirtokosi szellem burzsoá képviselői. A latifundiumokhoz körülbelül 138 000 gazdaság tartozik (az összes gazdaság 1,4 százaléka), uraik az

aktiv mezőgazdasági tevékenységet folytató lakosságnak mintegy 0,3 százalékát teszik ki. Az aránylag kevés latifundium-tulajdonos az egész földterületnek körülbelül 65 százalékával rendelkezik.

A *monopolista burzsoáziához* tartoznak azok a nagykereskedők, nagyiparosok és fináncbárok, akik közvetlen kapcsolatban vannak a külföldi monopolistákkal. Hozzájuk csatlakoznak állandó ügyfeleik: a kis- és középpolgárság egyes körei. Az imperialistabarát monopolista burzsoázia legfontosabb elemei azok a régi kereskedő- és bankkörök, amelyek az utóbbi évtizedek folyamán közvetítő burzsoáziából finánc-oligarchiává léptek elő. Ez a burzsoázia áll kapcsolatban a belső piaccal, s az egész nemzetgazdaság kizárólagos ellenőrzésére törekszik.

A kapitalizmus fejlődésével, a latin-amerikai burzsoázia gazdasági erősödésével együtt érlelődik az ellentét közte és a nemzetközi imperializmus között. De továbbra is együttműködnek a forradalmi mozgalom elnyomásában. Kapcsolatuknak ez az uralkodó vonása. A latin-amerikai kommunista pártok programdokumentumai hangsúlyozzák, hogy a mostani szakaszban a forradalmi népi erők fő ellensége a külföldi monopóliumokkal és a latifundium-birtokosokkal szövetkezett helyi monopolista burzsoázia.

A latin-amerikai monopolista burzsoázia azon van, hogy megszilárdítsa politikai uralmát, teljesen a saját érdekeinek rendelje alá a kormányapparátust és a gazdaság állami szektorát. Ezen az úton azonban – olykor eléggé éles – nézeteltérésbe kerül a *megalkuvó nagypolgársággal*. Ez a réteg a második világháború után számos országban nagyon megerősödött, s döntő pozíciókat foglal el az állami és közigazgatási szervezetekben. Erejének és hatalmának alapja az, hogy Venezuela, Kolumbia, Argentína, Costa Rica és néhány más állam gazdaságában erős állami szektor fejlődött ki.

A latin-amerikai kommunista és munkáspártok különbséget tesznek a megalkuvó nagyburzsoázia, valamint a latifundiumok urai, az imperialistabarát monopolista burzsoázia és a külföldi monopóliumok között. Ugyanakkor azonban az a véleményük, hogy a megalkuvó nagyburzsoázia nem lehet a munkásosztály és a dolgozó rétegek forradalmi szövetségese.

Az antiimperialista, oligarchiaellenes, demokratikus és népi forradalmak sokrétű feladatai csak úgy oldhatók meg, ha minden olyan társadalmi erő szövetkezik egymással, amelyik síkraszáll az igazi függetlenségért, a mélyreható politikai, társadalmi és gazdasági átalakításokért.

A haladó erők egyesítését széles antiimperialista, oligarchiaellenes és demokratikus frontban rendszerint a kommunista és munkáspártok kezdeményezik.

Latin-Amerikában a munkásosztály a társadalom legnépesebb és leg-harcosabb osztálya. A városok és falvak munkásainak száma – a szolgáltató iparban bérért dolgozókkal együtt – mintegy 50 millió, vagyis az önálló keresetű lakosság 57 százaléka. Ez minőségileg új osztály-erőviszonyokat teremt. A latin-amerikai országokban a munkásosztály forradalmi lehetőségei megnövekednek, társadalmilag érettebbé válik. A munkásosztály magva, a gyári-üzemi munkásság viszonylag erős. Az ipari munkásoknak több mint a fele korszerű nagyüzemekben dolgozik. Meglehetősen nagy számú az agrárproletariátus. Néhány országban a falvak önálló keresetű lakosságának a többségét teszi ki. A falusi munkások nagy számban a jórészt külföldi és helyi monopóliumok tulajdonában levő ültetvényeken dolgoznak. Az utóbbi évtizedekben gyorsan növekszik az idegenforgalomban foglalkoztatottak száma. Köztük és a hozzájuk csatlakozó alkalmazotti kategóriákban kispolgári felfogás, ökonomizmus (a gazdasági tényezők túlbecsülése) és politikai közömbösség tapasztalható.

Nem állnak a munkásosztály állandó politikai befolyása alatt a városi lakosság úgynevezett *marginális* (a szélén levő) rétegei és a latin-amerikai nagy- és közepes városokat övező nyomornegyedek növekvő számú lakói. Csupán a hatvanas években több mint 10 millió paraszt áramlott be a marginális rétegekbe. 1969-ben mintegy 30 millió ember tartozott ezekhez a rétegekhez, s a hetvenes évek elején a latin-amerikai országok lakosságának 15 százalékát, a városi lakoságnak 25 százalékát tették ki. A marginális rétegek különböznek a hagyományos lumpenproletariátustól. Nagy részük nem vesz részt az anyagi termelésben, a munkanélküliek seregét gyarapítja. Fokozott tevékenységet fejtenek ki körükben a kispolgári forradalmárok, s a polgári és katonaiszista csoportosulások bennük keresik társadalmi támaszukat.

A latin-amerikai munkásosztály arculatát magva, az iparban és az ültetvényeken dolgozó munkásság határozza meg, amely eléggé jól szervezett és harcos. Az ipari és építőipari munkások egyharmada-fele szakszervezeti tag. A szervezett ipari munkások többsége az osztályplatformon álló szakszervezeteket követi. A földrész haladó, egységes szakszervezeti központjába, az 1964-ben megalakult Latin-amerikai Dolgozók Állandó Szakszervezeti Egység Kongresszusához tartozó szakszervezeti központjához, az 1964-ben megalakult Latin-amerikai működésbe kezdett a Szakszervezeti Világszövetséggel, melynek tagja sok latin-amerikai szakszervezet. Az Amerika-közi Regionális Munkásszövetséghez – a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetségének regionális szervezetéhez – tartozó szakszervezetek taglétszáma mintegy 6 millió. A különböző irányzatú szakszervezetek között akcióegység kezd kialakulni a legsürgősebb követelésekért, a szakszervezeti jogok és a szabadságjogok védelméért, a munkához való jogért és a munkaügyi törvények továbbfejlesztéséért, az agrárreformért és más fontos átalakításokért folytatott harcban, a nemzetek fölötti monopóliumok támadása és a latin-amerikai szakszervezeti életbe való imperialista beavatkozás ellen.

A latin-amerikai munkásosztály olyan harcos szakszervezeti központokat hozott létre, mint az Ecuadori Munkásszövetség, a Perui Dolgozók Általános Szövetsége, az Uruguayi Dolgozók Országos Konventje, a Kolumbiai Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége, s a munkások kitartó osztályharcot folytatnak, s védelmezik a nemzeti szuverenitást.

Latin-Amerikában évente 14–21 millió dolgozó, vagyis a gazdaságilag tevékeny lakosság $\frac{1}{6}$ – $\frac{1}{4}$ része sztrájkol. A tőkés világ összes sztrájkolójának körülbelül $\frac{1}{3}$ -a jut a latin-amerikai országokra, holott e térség munkásosztálya a tőkésországok munkásságának mindössze $\frac{1}{7}$ -ét teszi ki.

A munkásosztály élén a kommunista és munkáspártok állnak. A 24 latin-amerikai kommunista pártnak a hetvenes évek közepén mintegy 600 000 tagja van. Hozzájuk tartoznak a mintegy 300 000 tagot számláló kommunista ifjúsági szövetségek.

A latin-amerikai országok munkásosztálya a társadalmi haladás fő hajtóereje, minden haladó társadalmi erő élcsapata. S Latin-Amerikában a felszabadító harc győzelmes kimenetele óriási mértékben függ attól, hogy a munkásosztály milyen mértékben bírja egységfrontba tömő-

riteni a tömegeket, milyen alkotóan tudja alkalmazni a forradalom marxista-leninista elméletét, s attól, hogy a nemzeti feladatokat képes-e szorosan összekapcsolni a világforradalmi folyamattal és a nemzetközi munkásmozgalom feladataival.

Az átfogó antiimperialista, oligarchiaellenes szövetségekért

Az antiimperialista, oligarchiaellenes, demokratikus szövetség a latin-amerikai kommunista pártok véleménye szerint a forradalmi hajtóerők fő stratégiai szervezeti formája. Ilyen szövetség nem jöhet létre úgy, hogy csak az egyes politikai szervezetek vagy csoportosulások vezetőségei kötnek megegyezést egymással, hanem alulról jövő tömegakciók, a különböző osztályok és társadalmi csoportok közös megmozdulásai nyomán kovácsolódik össze. E szövetség megalakításában nagy jelentőségük van az átfogó demokratikus, diktatúraellenes *népi koalícióknak*.

Az imperialistaellenes, demokratikus, antifasiszta erők ilyen szövetségei és koalíciói a társadalmi-gazdasági és politikai ellentmondások sajátos rendszere alapján alakulnak ki és fejlődnek.

A latin-amerikai országokban is, a kapitalista gazdasági-társadalmi formáció történelmi mozgásának folyamatát az adott szakaszban meghatározó alapvető ellentmondás: a tőke és a munka, a munkásosztály és a burzsoázia közötti ellentmondás. Itt azonban ez úgy jelentkezik, hogy a latin-amerikai munkásosztály nemcsak a helyi nagyburzsoázia, hanem a külföldi monopoltőke ellen is harcol.

Emellett gyorsan mélyül és rendkívül élessé vált a másik ellentmondás: egyfelől az imperializmus, a nagybirtokos oligarchia és a hozzájuk kapcsolódó burzsoázia, másfelől a munkásosztály, a parasztság, a közép-
rétegek és a nem monopolista burzsoázia között. Ennek az ellentmondásnak a kiéleződése hatalmas tömegmozgalmakat indít el, amelyek különböző mértékben imperialistaellenes és kapitalistaellenes irányzatúak.⁹

A forradalmi folyamatoknak ez a tendenciája teremti meg az objek-

⁹ Lásd B. N. Ponomarjov: Aktualnije problemi tyeorii mirovovo revoljucionnovo processza. – A tanulmány megjelent a következő könyvben: XXIV. szjezd KPSZSZ i razvityie markszisztko-leninszkaj tyeorii. Moszkva 1971. 97. old.

tív előfeltételeket ahhoz, hogy ezekben az országokban létrejöjjön az imperialistaellenes, demokratikus és hazafias erők egységes, átfogó szövetsége. Történelmi szükségszerűség, hogy meg kell szüntetni a nagy gazdasági elmaradottságot, helyre kell állítani a teljes nemzeti szuverenitást, és le kell rakni a szabad, független, demokratikus fejlődés alapjait a latin-amerikai országokban.

A különböző osztályok és társadalmi csoportok szövetsége akkor válhat szilárdná és állandóvá, ha olyan tudományosan megalapozott forradalmi programot dolgoznak ki, amely magában foglalja az általános nemzeti feladatokat, úgyszintén a szövetséghez tartozó erők érdekeit is.

Az általános demokratikus feladatok forradalmi megoldása a latin-amerikai néptömegek érdeke. Ezek a feladatok a következők: a nemzeti szuverenitás védelme és radikális agrárátalakítások a dolgozó parasztság és a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségének növelése érdekében; a külföldi monopóliumok uralmának megszüntetése, a nemzeti ipar létrehozása és fejlesztése, a lakosság életszínvonalának emelése; harc a fasiszta csoportok támadása ellen; a társadalmi élet demokratizálása; független külpolitika folytatása; a baráti, egyenjogú kapcsolatok erősítése minden országgal, szolidaritás Latin-Amerika forradalmi erőivel, kivált a szocialista Kubával, Chile és más országok antifasiszta erőivel, Peru, Ecuador, Honduras és Panama népeivel. E feladatokkal összhangban határozták meg a forradalmi harc fő csapásának irányát: ez az észak-amerikai imperializmus és szövetségesei, az uralmon levő oligarchia, az imperialistabarát nagyburzsoázia és a reakciós, fasiszta-barát szoldateszka.

Az imperialistaellenes népi koalíciók és blokkok formái

Latin-Amerikában az antiimperialista népi koalíciók a legkülönbözőbb politikai és társadalmi körülmények között alakulnak ki. Vannak országok, amelyekben az ilyen koalíciók gerince a munkásosztály. E koalíciók szilárdsága elsősorban a kommunisták és a szocialisták akcióegységén múlik, s hozzájuk csatlakoznak a baloldali keresztény és a baloldali radikális politikai szervezetek, valamint a katonák haladó csoportjai.

Argentínában a kommunisták, a baloldali radikálisok és keresztény-

demokraták részvételével alakult koalíció akcióegységekre törekszik a peronista mozgalom balszárnyával és a szocialistákkal. Argentína Kommunista Pártja 1973 augusztusában tartott XIV. kongresszusának politikai határozata megállapította, hogy a peronista mozgalomban a szélsőjobboldali áramlatok mellett jelen vannak a baloldali, forradalmi irányzatok is. A kommunista pártok a demokratikus és imperialistaellenes erők legátfogóbb egységének létrehozásáért munkálkodnak, s ezt az egységet demokratikus, oligarchia- és imperialistaellenes tartalommal kell megtölteni. Argentína fő politikai erőinek (a Justicialista [Igazságosság] Pártnak, a Népi Polgári Radikális Uniónak [UCRP] a Forradalmi Népi Szövetséghez [APR] tartozó pártoknak, beleértve a kommunista pártot is), a szakszervezeteknek és más társadalmi szervezeteknek programjairól és platformjairól megállapíthatjuk, hogy érdekeik egyeznek az olyan kérdésekben, mint a demokratikus szabadságjogok védelme, a nép életkörülményeinek javítása, az adórendszer reformja, a nemzeti természeti kincsek védelme és a független külpolitika.

Kolumbiában (Országos Ellenzéki Szövetség), Venezuelában (Új Erő), Salvadorban (Országos Ellenzéki Szövetség) a demokratikus népi koalíciók, amelyekben a munkásosztály és marxista-leninista pártjai is részt vesznek, a kommunisták és a hagyományos politikai pártok balszárnyának blokkja alapján alakultak meg. A haladó, imperialistaellenes erők egysége alakul ki Costa Ricában is. Panamában, Ecuadorban és Hondurasban a hatalmon levő hazafias katonákkal együttműködnek az imperialistaellenes erők, elsősorban a kommunisták, és jelentős sikereket értek el.

Peruban antiimperialista, oligarchiaellenes forradalmi folyamat bontakozott ki azzal a céllal, hogy megszüntesse az imperializmustól való függőséget és a mezőgazdaság prekapitalista csökevényeit, s emellett kapitalistaellenes vonásokat is tartalmaz.

A perui forradalmi kormány megszilárdítja az ország politikai szuverenitását. Ezért intézkedéseket tett a gazdasági függetlenség védelmére. Az olajvállalatok kisajátítása lehetővé tette, hogy az állam maga vegye kezébe az olaj és az olajtermékek kitermelését, feldolgozását és értékesítését. A Szovjetunió és más szocialista országok segítségével készül számos nagy villamos erőmű, kohászati, és halászhatalom építési terve. Államosították vagy állami ellenőrzés alá vonták a kohó-, a cement- és a papíripart, a bányavállalatok nagy részét, a halászhatalom, a hal-

liszt- és halzsírgyártást, a vasúti és légi szállítást, a távbeszélő-szolgáltatást. A külföldi vállalatok Peruban szerződést kötöttek az állammal, és a helyi törvényeket és a nemzeti érdekeket tiszteletben kell tartaniuk. Az agrárreform következtében eltűnik a nagybirtokos osztály, falun új termelési viszonyok honosodnak meg. Mindez nemcsak a kis és közepes gazdaságoknak kedvez, hanem serkenti a szövetkezeti tulajdon fejlődését is. Máris túlsúlyba kerültek a közepes parasztgazdaságok és a szövetkezetek. Peruban megvalósul „a föld azé legyen, aki megműveli” elve. Több mint 2000 latifundiumot, azaz csaknem 6 millió hektár földet sajátítottak ki és osztottak szét.

A Nemzeti Bank megerősödött, megtiltották, hogy a bankügyletekben növeljék a külföldi tőke részesedését. E téren az állami bankok előtt nagy lehetőségek nyíltak, a valutaforgalom szigorú ellenőrzéséről szóló törvény pedig megszilárdította az állami szektort, amely a perui gazdaságban most már túlsúlyba kerül.

A forradalmi kormány 1970-ben elfogadta a „Velasco-doktrínát”, az Általános ipari törvényt és a Munkaközösségi törvényt; ezek előírják az alapvető termelési eszközök állami tulajdonba vételét, korlátozzák a tőkés magántulajdont és az értéktöbblet kapitalista elsajátítását. A bevezetett kötelező tervgazdálkodás korlátozza a konkurenciát és megszünteti a termelés anarchiáját. Mindezek az intézkedések túllépnek a kapitalista termelési viszonyokon.

Peruban a szerkezeti átalakítások nem szorítkoznak csupán a gazdasági területre, mind mélyebben és átfogóbban érintik a társadalmi viszonyokat is.

Az imperializmusnak és a helyi oligarchiának még ma is nagy a befolyása a perui gazdaságra. Noha az államapparátus demokratizálódik, a hivatalnoki kar összetétele nagyrészt a régi, s ennek bürokrata része szabotálja, nehezíti és fékezi a forradalmi folyamat előrehaladását. Az imperializmus és a nagyburzsoázia a bojkott és a szabotázs legkülönbözőbb formáit használja. Ahol tudják, megbénítják az ipari termelést, megszegik az új gazdasági és munkatörvényeket, kihasználják azt, hogy a munkások egy részének öntudata alacsony színvonalon áll, és munkahelyi összeütközéseket provokálnak, elrejtik a legfontosabb közszükségleti cikkeket, kihasználják az elemi csapások okozta mezőgazdasági és ellátási nehézségeket.

Az imperialista- és oligarchiaellenes átalakításokért folytatott harc

erősíti a népi erők akcióegységét, összekovácsolja a haladó politikai, szakszervezeti irányzatok és a forradalmi gondolkozású katonák szövetségét. Jelentős kedvező változás következett be abban a hosszú és még befejezetlen folyamatban, amelyben az imperializmustól és az oligarchiától kizsákmányolt osztályok és társadalmi csoportok egységes antiimperialista szövetségbe tömörülnek.

A Perui Kommunista Párt hangoztatta:

„Pártunk támogatja a forradalmi átalakításokat, mert a mostani kormány magáévá tette annak a programnak a legfontosabb tételeit, amelyet pártunk V. kongresszusa elfogadott és a népnek elfogadásra javasolt, s a kormány ezeket a legkülönbözőbb formában és a maga sajátos módszereivel valósítja meg.”¹⁰

A munkásosztály befolyásos szakszervezete, a Perui Dolgozók Általános Szövetsége révén is kifejezte, hogy támogatja a kormányt. A parasztság hasonló álláspontot foglalt el, majd fokozatosan csatlakoztak hozzájuk az értelmiség széles körei, a félproletariátus és a városi kispolgárság legvagyonalanabb rétegei.

Peruban tehát erősödik az antiimperialista, hazafias és haladó erők egysége. A perui kommunisták síkraszállnak valamennyi antiimperialista és oligarchiaellenes erő akcióegységének erősítéseért. A forradalomnak sok híve van az országban és határain túl is. Jövője nagyrészt az egységfront szilárdságától, összeforrottságától és aktivitásától függ.

Chilében a forradalmi erők, amelyek támogatták Salvador Allende kormányát, átmenetileg vereséget szenvedtek. Ennek ellenére a Népi Egység megalakításaért és fejlesztéséért folytatott harc tapasztalatainak politikai jelentősége igen nagy.

Volodia Teitelboim, Chile Kommunista Pártja Politikai Bizottságának tagja megállapította: a chilei tapasztalat alapján megvan a lehetősége annak, hogy a munkáspártok vezette és a marxista-leninista ideológiára építő baloldali erők blokkjának választási győzelme nyomán népi kormány alakuljon. Alaptalan a burzsoá propagandának az az állítása, hogy a forradalom és a demokrácia „összeegyeztethetetlen”. Be-

¹⁰ *Pompeyo Mares: El proceso revolucionario peruano. Balance y perspectivas.* Lima 1971. 60. old.

bizonyosodott, hogy a demokráciáért folytatott harc a szocializmusért vívott küzdelem szerves része.¹¹

A Népi Egység tömbje a munkásosztály és pártja körül alakult ki, s azokban az éles osztályütközetekben jött létre, amelyeket a munkásosztály, a parasztság, a városi középrétegek vívtak a külföldi és a helyi monopóliumok, a latifundium-birtokosok ellen. Az 1956–1957-es, 1960-as, 1962-es, 1969-es és az 1970-es általános politikai sztrájkokban kikovácsolódott a munkásosztály akcióegysége, megszilárdult szakmai és politikai szervezettsége.

A népi erők tömbje 1969 decemberében alakult meg a kommunista, a szocialista, a radikális és a szociáldemokrata párt, továbbá az Egységes Népi Akciómozgalom (MAPU) és a Független Népi Szövetség (API) részvételével. Később a szociáldemokrata párt csatlakozott a radikális párthoz, a kereszténydemokrata pártból pedig kivált a baloldali keresztény szervezet, s belépett a Népi Egység tömbjébe. Ezek a pártok és szervezetek írták alá a Népi Egység alapprogramját. A Népi Egység tömbjében tömörültek a demokratikus erők, a lakosság különböző társadalmi rétegekből való és más-más ideológiai nézeteket valló képviselői.

A Népi Egység nem úgy született, hogy a pártvezetőségek egyszerűen megegyeztek egymással. Megalakítása és sikerei az antiimperialista, monopóliumellenes agrárforradalom programjának teljesítésében, legfőként a dolgozók és az egész nép kölcsönös megértésének, közös cselekvésének gyümölcse volt.

A Népi Egység tömbjében a Chile politikai életének demokratizálásaért fellépő legkülönbözőbb erők egyesültek. Ez az egység vitte őket győzelemre az 1970. szeptember 4-én tartott elnökválasztáson. 1970. november 3-án megalakult a szocialista Salvador Allende kormánya. Benne a Népi Egység tömbjéhez tartozó valamennyi politikai párt és csoport képviseltette magát.

A Népi Egység kormánya véget akart vetni a külföldi konszernnek, valamint a burzsoá és nagybirtokos oligarchia uralmának, az *alkotmányosság keretében* akarta megnyitni a szocializmusba vezető utat a chilei nép előtt. Éppen ez a chilei népi forradalom egyik különleges voná-

¹¹ Lásd Volodia Teitelboim: Jövendő győzelmek előjátéka. Béke és Szocializmus, 1974. 3. sz. 82. old.

sa. Az osztályharc a legkülönbözőbb és legélesebb formákban bontakozott ki, elsősorban a forradalom alapkérdése: az *állambatalom* kérdése körül. A Népi Egység képviselői ugyanis nem voltak többségben a parlamentben, s nem volt övék a bírói hatalom sem. A jobboldali, reakciós erőknek hatalmas befolyásuk volt az államapparátusban és a fegyveres erők soraiban.

A népi kormány a Nemzeti Kongresszus 1971. júliusában hozott törvénye alapján államosította a rézbányákat. Ez ellen még a szélsőjobboldali képviselők sem mertek tiltakozni (tartózkodtak a szavazástól). A gazdaság állami szektorát kibővítette és megerősítette a gazdaság vezető ágazatainak, a bank- és hitelrendszernek az államosítása. A külkereskedelmet is állami ellenőrzés alá vonták. Az állam tulajdonába mentek át a réz-, vas- és szénipari, a kohászati, cement- és villamosenergia-ipari vállalatok, a légi és vasúti szállítás, a távbeszélő- és távírószo­lgálat. 1973 közepén a nemzeti összterméknek több mint a felét már az állami szektorban állították elő.

A forradalmi kormány erélyes intézkedéseket tett a nehéz szociális problémák megoldására. Ennek eredményeként jelentősen csökkent a munkanélküliek száma (ez 1970 novemberében a foglalkoztatottak 8,8 százaléka volt, 1972 júliusában pedig 3,7 százaléka), megkezdték 100 000 lakás építését (500 000 családnak nem volt lakása). Fölemelték a munkabéreket, a nyugdíjakat és a sokgyermekes családok segélyét. Mindez jelentősen megnövelte a néptömegek vásárlóerejét. Reáljövedelmük 1971-ben 20 százalékkal nőtt, a bérből élők fogyasztási színvonala 13 százalékkal emelkedett. A jövedelmek újraelosztása a dolgozók javára ment végbe. A munkások és alkalmazottak részesedése a nemzeti jövedelemben az 1970. évi 52 százalékról 1972-ben 66 százalékra növekedett.

A gyökeres társadalmi és gazdasági átalakítások következtében a forradalmi folyamat elmélyült, egyszersmind a politikai erők polarizálódtak, s az amerikai monopóliumok és a CIA által támogatott burzsoázia és a nagybirtokosok ellentámadásba kezdtek. Nem riadtak vissza semmilyen szabotázsakciótól, összeesküvéstől, sőt a fegyveres támadásoktól sem. Sztrájkokat provokáltak, s a kisvállalkozókat és kiskereskedőket tömeges elbocsátásokra készítették. Ugyanakkor erős népellenes és antikommunista propagandát fejtettek ki a sajtóban, rádióban és televízióban. 1972 szeptemberében és októberében nyílt ellenforra-

dalmi lázadással próbálták megdönteni Salvador Allende forradalmi kormányát. A burzsoázia és a nagybirtokosok azonban vereséget szenvedtek az 1973. március 4-i parlamenti választásokon, s 1973. június 29-én Santiagóban kudarcba fulladt az úgynevezett Tancaso, a 2. páncélosezred lázadása.

A forradalmi erők nemcsak a reakció szervezett ellenállásával álltak szemben, le kellett küzdeniük a nemzetközi imperializmus és a chilei oligarchia egyesített ellentámadása következtében megnövekedett gazdasági nehézségeket is. Az észak-amerikai tőkeérdekeltségű rézbányák és bankok államosítása után a helyi reakcióval együttműködő imperializmus azonnal megszervezte a chilei nép elleni gazdasági agressziót. Az egyesült államokbeli monopóliumok megtagadták a rézbányák zavartalan munkájához szükséges berendezések és alkatrészek szállítását. Elhagyták az országot azok az észak-amerikai szakemberek, akik addig a bányavállalatoknál dolgoztak. Az Egyesült Államok bankjaiban zárolták a chilei állami vállalatok folyószámláit. Az ország nagy károkat szenvedett a réz árának csökkenése miatt (fontonkénti eladási ára 68 centről 48-ra esett, s ez Chilének 240 millió dollárjába került). A dollár leértékelése jelentősen csökkentette a chilei valutatartalékok értékét. Nagy teherként nehezedett a dolgozó tömegekre, hogy évente több mint 200 millió dollárt kellett kifizetni a korábbi rezsimektől örökölt tartozások törlesztése és kamatai fejében. A chilei oligarchia gazdasági szabotázsza az iparban és a mezőgazdaságban, az egyéb felforgató cselekmények, a reakció provokálta sztrájkok, a gyilkosságok, gyújtogatások, a marhacsordák külföldre hajtása, a teherautó-tulajdonosok és kereskedők „sztrájkjai” erősen fokozták az amúgy is megnövekedett nehézségeket.

Chile mindenkor külföldről hozta be az élelmiszereket és más árucikkeket. A fizetőképes kereslet növekedése szükségessé tette az élelmiszerek és más közszükségleti cikkek behozatalának növelését, bár az állam valutatartalékai közben erősen csökkentek. A chilei nép harcolt a gazdasági nehézségek ellen, s védelmezte demokratikus forradalmának vívmányait. Ebben nagy támogatást kapott a szocialista közösség országaitól. A Szovjetunió új ipari vállalatokat épített, és segített a régiék felújításában, a lakásépítésben, kölcsönt adott a forradalmi kormánynak élelmiszerek vásárlására.

A forradalmi erőknek meg kellett küzdeniük a kellő tapasztalatok

hiánya okozta hibákkal és a politikai vezetők, az állami alkalmazottak tévedéseinek következményeivel is. A Népi Egységnek nem sikerült létrehoznia az ország pontosan és hatékonyan működő gazdasági irányító szerveit. A kormány sok tisztségviselője és képviselője „saját belátása szerint” intézkedett. Az állami szektorhoz tartozó vállalatok vezetői azt tették, amit jónak láttak, senkinek sem tartoztak beszámolni, és nem voltak felelősek senki előtt sem tetteikért. A munkabér, a munkásfelvétel és -elbocsátás, továbbá más szociális és gazdasági kérdésekben olyan határozatokat hoztak, amelyek a saját pártjuk szűkebb érdekeit követték.

A munkásosztály és a dolgozók nagy része minden nehézség ellenére is megértette, hogy a kormány az ő érdekeiket tartja szem előtt, és a forradalmi átalakítások folytatására törekszik. A tömegek akciói olykor visszavonulásra, manőverezésre kényszerítették a reakciót. Minthogy a szociális és gazdasági intézkedések a nép többségének javát szolgálták, megvolt a reális lehetősége annak, hogy a Népi Egység társadalmi bázisát kibővítsék a lakosság olyan széles társadalmi csoportjaival és a középrétegekkel, amelyek még ingadoztak vagy a fináncoligarchia befolyása alatt álltak. A munkásosztály a forradalom mellé tudta állítani ezeket a csoportokat.

A Népi Egység tömbjén belül azonban ellentétes irányzatok érvényesültek, s hiányzott a hatalom teljes kivívásához szükséges egybehangolt stratégia és taktika. Nem készült el a háromszektoros gazdaság pontos fejlesztési terve sem. Mindez megbénította a tömb cselekvő- és kezdeményezőképességét. Az öntudatos, haladó munkásosztály elszigetelődött természetes szövetségeseitől. Súlyos kárt okoztak a szélsőbaloldali elemek akciói és a Népi Egység kormányának munkájában időnként jelentkező reformista tendenciák. Chile Kommunista Pártja megállapította:

„Az ultrabaloldali elemek... kormányunk fennállása idején primitív politikát folytattak. Mindenütt összetűzéseket provokáltak a kis- és a középvállalkozókkal. Elfoglaltak olyan üzemeket és olyan ingatlanokat, amelyeknek nem volt lényeges gazdasági jelentőségük. Szektás magatartást tanúsítottak a közbülső rétegekkel szemben. E politika következtében a munkásosztály fokozatosan elszigetelődött, ezek a társadalmi rétegek pedig objektíve a nemzet fő ellenségeinek szövetségeseivé vál-

tak. A hatalomért vívott harcban a Népi Egységre nézve kedvezőtlen erőviszonyok alakultak ki.”¹²

A külföldi imperializmus és a helyi oligarchia 1973 közepén kihasználta a politikai és osztály-erőviszonyok megváltozását, s a maga oldalára tudta állítani a nem monopolista burzsoázia és a középrétegek jelentős részét, sőt a dolgozók politikailag elmaradott rétegeit is. Ezzel lehetőségük nyílt arra, hogy viszonylag rövid idő alatt elszigeteljék és megdöntsék a Népi Egység kormányát. A monopóliumok fasiszta összeküvése az államapparátus és mindenekelőtt a hadsereg reakciós elemeire támaszkodott. Volodia Teitelboim ezt írja:

„Amikor a népi hatalom hároméves időszakát elemezzük, fáradhatatlanul hangsúlyozzuk, hogy a haladó erőknél erősíteniük kell befolyásukat a társadalomra, a lakosság többségének segítségével fokozniuk kell az államapparátus fölötti ellenőrzést, s elsősorban a hadseregből ki kell űzniük a fasiszta, reakciós elemeket. Mindezt kellő időben és tervszerűen kell elvégezni, fejlesztve a tömegek szervezett harcát egy helyes, egységes politikai irányvonal alapján. Csak így lehet megoldani az átmeneti időszak fő kérdését, az állam és a hatalom kérdését.”^{13*}

A nem monopolista burzsoázia helyzete az antiimperialista mozgalomban

A latin-amerikai kommunisták a legszélesebb néptömegek akcióegységének politikáját valósítják meg. Abból indulnak ki, hogy a munkásosztály és a nép nem proletár rétegeinek egysége a szilárd antiimperia-

¹² René Castillo: A forradalom tanulságai és perspektívái. Béke és Szocializmus, 1974. 7. sz. 87. old.

¹³ Béke és Szocializmus, 1974. 3. sz. 84. old.

* Ezzel kapcsolatban az SZKP XXV. kongresszusa megállapította: „Chile tragédiája nem érvényteleníti a kommunisták következtetését a forradalom különböző útjainak lehetőségéről, beleértve a forradalom békés útját is, ha megvannak ehhez a szükséges feltételek. Parancsolóan figyelmeztetett azonban arra, hogy a forradalomnak meg kell tudnia védeni magát. Chile tragédiája éberségre int a jelenkori fasiszmus és a külső reakció cselszövései irányában. A nemzetközi szolidaritás erősítésére szólít fel mindenkit, aki a szabadság és a haladás útjára lép.” (A szerk.)

lista, oligarchiaellenes és demokratikus szövetség megalakításának biztosítója. A forradalom győzelmének érdekében a latin-amerikai országokban ki kell terjeszteni az imperialistaellenes szövetséget, és ebbe a szövetségbe be kell vonni a lakosságnak minden olyan rétegét, amely képes harcolni a közös ellenség ellen. Az átfogó politikai tömbök megalakításában és megszilárdításában az a legfontosabb, hogy létrejöjjön a proletár és a nem proletár forradalmárok egyetértése.

A munkásság tömegei a főlzabadító harcban politikai tapasztalatokat szereznek, s végül a marxista-leninista pártok körül tömörülnek. Ugyanakkor a kispolgárság jelentős részének álláspontja forradalmasodik. A tapasztalat szerint azokban az országokban, ahol a munkásosztály kicsi és politikailag viszonylag gyöngye, a kispolgárság egyes körei még vezetői is lehetnek az imperialistaellenes mozgalomnak.

A marxista-leninista pártok szembeszállnak azzal a nézettel, amely lebecsüli a nem monopolista burzsoázia szerepét az agrár-, demokratikus és népi forradalmakban. De tudják, hogy ezek az erők bizonyos időpontban hajlandók együttműködni a latifundiumok tulajdonosaival és a külföldi tőkésekkel, ha pedig ezek jutnak hatalomra, gyakran kapitulálnak előttük. A latin-amerikai népek forradalmi mozgalmai a negyvenes-hetvenes években azt mutatták, hogy a burzsoázia egy része hajlik a megalkuvásra az imperializmussal és a belső reakcióval. Ilyen körülmények között a forradalom hajtóerői a munkásosztály, a parasztság és a haladó városi középrétegek voltak, s azok ma is, egymással szoros szövetségben és a munkásosztály vezetésével.

A kommunista pártok elismerik a kispolgárság esetleges kedvező szerepét a forradalmi harcban, de számolnak azzal is, hogy az egység és a harc dialektikus kapcsolata áll fenn a munkásosztály soraiban kibontakozó forradalmi áramlatok és a kispolgárság között. A harc azonban nem a kispolgári forradalmárok ellen folyik, hanem bizonyos értelemben értük, az összes haladó, antiimperialista nem proletár erőért. A kispolgári alapon kibontakozó forradalmi áramlatok rendszerint lebecsülik a munkásosztály és a marxista-leninista pártok szerepét. Hajlanak a nacionalizmusra, kalandorságra, terrorizmusra, és többnyire ragaszkodnak az antikommunista ideológiához. Kudarcok idején zűrzavar, kétségbeesett hangulat uralkodik el az ilyen mozgalmakban.

A latin-amerikai kommunisták véleménye szerint az osztályharc éleződésének idején a nem monopolista burzsoázia szerepét erősen befolyá-

solja, hogy fél a szocialista átalakításoktól. A kommunisták elutasítják a helyi burzsoázia minden olyan kísérletét, hogy a forradalmi folyamat bármelyik szakaszában hegemóniára törjön. De egyes országokban taktikai szövetséget lehet kötni azokkal a burzsoá rétegekkel, amelyek föltehetőleg fellépnek a demokrácia és a nemzeti érdekek védelméért.

Az egyház és a fegyveres erők bevonása a forradalmi mozgalmakba

Progresszív változások mennek végbe a latin-amerikai országok nemrég még mozdulatlanak látszó konzervatív intézményeiben: a fegyveres erőkben és az egyházban.

A latin-amerikai kommunista pártok már tapasztalatokat szereztek a kereszténydemokrata pártok részvételével alakult koalíciókkal kapcsolatban (Uruguayban, Salvadorban, Kolumbiában, Argentínában és más országokban). Figyelemre méltó szerepet játszik az egyház a diktatúra és a reakció ellen, a dolgozók jogainak védelméért vívott harcban Paraguayban, Brazíliában és néhány más latin-amerikai államban. Befolyásos egyházi körök támogatják a forradalmi átalakításokat Peruban.

A latin-amerikai országok forradalmi mozgalmában világosan kirajzolódik még egy sajátos vonás: néhány országban kialakult a fegyveres erők *hazafias szárnya*. Mélyül a kölcsönös megértés a haladó polgári körök és a hazafias érzelmű katonák között Panamában, Ecuadorban, Hondurasban és kivált Peruban. A forradalmi fejlődés menete megmutatta, hogy olyan új kormányzati rendszerek keletkezhetnek, amelyekben a fegyveres erők a társadalmi és gazdasági fejlődés részesei, vagy vezetik azt.

A latin-amerikai népek forradalmi mozgalmainak tapasztalatai is igazolják azt a marxista-leninista következtetést, hogy a forradalom formája és sikere sok tekintetben a hadsereg állásfoglalásától függ. Az ellenforradalom akkor kap erőre és kerekedik felül, ha a hadsereg vezetése a reakciós tisztikar kezében van. Így történt Brazíliában: itt 1964-ben a reakciós tábornokok megdöntötték a demokratikus rendet. Bebizonyosodott ez 1971-ben Bolíviában és 1973-ban Chilében. Juan José Torrez tábornok, illetve Salvador Allende kormánya legfőként azért szenvedett vereséget, mert a reakció az imperializmus segítségével maga

mellé tudta állítani a fegyveres erők többségét. Viszont a perui forradalmi átalakításokat a nép széles rétegeinek támogatásával hatalomra jutott hazafias gondolkodású katonák hajtották végre.

Ha a fegyveres erők soraiban, így a tisztek körében megerősödnek a hazafias, forradalmi és demokratikus érzelmek, előrehaladhatnak és elmélyülhetnek a forradalmi folyamatok Dél-Amerika országaiban.

AZ ÁZSIAI ÉS AFRIKAI ORSZÁGOK KOMMUNISTA PÁRTJAINAK STRATÉGIAI IRÁNYVONALA. HARC A TÁRSADALMI HALADÁSÉRT AZ ALACSONY GAZDASÁGI FEJLETTSÉGŰ ORSZÁGOKBAN

Az ázsiai és afrikai országok hosszú időn át messze kerültek a társadalmi haladás országútjától. A kapitalista hatalmak gyarmatosították az ázsiai és afrikai országokat, arra törekedtek, hogy állandósítsák a kizsákmányolás prekapitalista formáit, s ezeket az országokat sérthetetlen vadászterületüknek tartásuk meg. A burzsoá ideológusok azt igyekeznek elhitetni, hogy a gazdaságilag elmaradott ázsiai és afrikai országok számára a gyarmatosítás teremtette meg a gazdasági-társadalmi fejlődés lehetőségét.

Már Marx és Engels leleplezte ezt a teljesen hazug elméletet. Kifejezték, hogy a gyarmati népek társadalmi haladása csak úgy biztosítható, ha megszüntetik a külföldi kizsákmányolást. A munkásosztály kötelessége és egyben alapvető érdeke – mondták –, hogy segítsen Ázsia és Afrika népeinek a gyarmati iga lerázásában. Ez hozzájárul majd a kapitalista rendszer meggyöngítéséhez, valamint az anyaországok munkásosztálya felszabadító harcának sikeréhez is.

A II. Internacionálé jobboldali opportunistá szájára Marx és Engels halála után elutasította a gyarmati kérdésben elfoglalt álláspontjukat, s kiadta a „haladó” avagy „szocialista” kolonializmus jelszavát.

Tagadták, hogy Ázsia és Afrika népei önállóan a társadalmi haladás útjára léphetnek. Azzal érveltek, hogy a forradalomhoz magas fokú társadalmi és gazdasági érettség szükséges, ennél fogva a gyarmati népeknek meg kell várniuk, amíg országaik majd elérik ezt a színvonalat.

Lenin, a bolsevik párt, majd a Komintern és valamennyi más marxista-leninista párt határozottan elutasította ezeket a zavaros opportunistá nézeteket. Bár a gyarmati országokban még valóban nincsenek

meg sem a szocializmus, sem a szocialista forradalom objektív előfeltételei, ez nem jelenti azt, hogy a kommunista pártok tétlenül várakozzanak. Lenin megvilágította, hogy a gyarmati népek legközelebbi feladata a gyarmati uralom elleni elszánt függetlenségi harc. Az októberi forradalom után kialakult körülmények között ez teljesen megvalósíthatóvá vált. A szocialista államok és a nemzetközi munkásosztály hathatósan segítette és segíti a gyarmati népek igazságos küzdelmét.

A nemzeti felszabadulás önmagában véve még nem teremti meg az összes előfeltételt a szocializmus építéséhez. Lenin véleménye szerint azokban az országokban, amelyekben az elmaradott kisparaszti gazdaság van túlsúlyban, és a proletariátus nagyon gyöngye vagy ki sem alakult még, „egymást követő előkészítő fokozatokra”, „különleges átmeneti intézkedésekre” van szükség. Ezen az úton az elmaradottság leküzdhető, a társadalmat korszerű alapokon át lehet építeni, s ezzel elő lehet készíteni a szocialista átalakításokat. Lenin annak idején arról is szólt, hogy ezeket a feladatokat sokkal könnyebb lesz majd megoldani az új feltételek között, amikor a szocializmus, a szocialista államok már léteznek és fejlődnek. A népek nemzeti felszabadító harcának föllendülése az októberi forradalom és különösképp a második világháború után teljesen igazolta Lenin nézeteit.

1. A FORRADALMI HARC MOSTANI SZAKASZÁNAK JELLEMZŐ VONÁSAI AZ ÁZSIAI ÉS AFRIKAI ORSZÁGOKBAN

Ma már elismert tény, hogy az ázsiai és afrikai országokban a mélyreható forradalmi változások folyamata megy végbe. Sok itteni ország több mint húszesztendő gyakorlatára megmutatta, hogy a nemzeti felszabadító harc a politikai függetlenség kivívásával korántsem fejeződik be, hanem egy újabb, sokkal nehezebb fejlődési szakaszába lép. Ennek legfőbb tartalma a társadalmi haladásért, a kolonializmus maradványainak megszüntetéséért folytatott harc gazdasági, politikai, ideológiai és kulturális téren egyaránt. Eközben a fölszabadult országok szembekeverülnek a nemzetközi imperializmussal és a vele gyakran szövetséges helyi reakcióval.

Az ázsiai és afrikai országok nemzeti felszabadító harcának legfőbb tartalma a hetvenes években is az *imperialista uralommal való szembe-szegülés, a gazdasági és társadalmi baladásért folyó küzdelem*. Emellett azonban a nemzeti felszabadító harc sok országban gyakorlatilag a feudális és a kapitalista kizsákmányolás viszonyai ellen vívott harcban nőtt át. Az imperialista kizsákmányolás ellen küzdő nemzeti demokratikus és felszabadító erők természetsszerűleg harcolnak a társadalmi haladás útjában álló kizsákmányoló kapitalista viszonyok ellen is. Az a tény, hogy a nemzetközi küzdőtéren az osztály-erőviszonyok a demokrácia és a szocializmus erőinek javára változtak meg, kedvező feltételeket és lehetőségeket teremtett a nemzeti felszabadító forradalmak társadalmi tartalmának elmélyítéséhez.

A gazdaság elmaradottsága, a kapitalista világgazdaságban elfoglalt alárendelt helyzet nagy terhet ró a dolgozó tömegekre ezekben az országokban. Az ipari és a mezőgazdasági termelés fejlesztésében elért eredményeikkel együtt is: az ázsiai és afrikai országok gazdasági helyzete változatlanul súlyos az imperialista kizsákmányolás következtében.¹

A fejlődő országokban él a kapitalista világ lakosságának 65 százaléka, de részesedésük ennek ipari termelésében csupán 10, külkereskedelmi forgalmában 20, élelmiszerkészleteiben 40, valuta- (arany) tartalékában 12 százalék. Ezekben az országokban a munka termelékenysége a fejlett tőkésországokban elért termelékenységnél csupán 8–9 százaléka, az egy főre jutó évi átlagjövedelem pedig ezekének mindössze 10 százaléka.

A fejlett tőkésállamok és a fejlődő nemzeti államok közötti szakadék nem csökken, sőt inkább még növekszik. Az egy főre jutó nemzeti össztermék az ázsiai és afrikai országokban 1958-ban 9,9-szer, 1969-ben pedig már 11,4-szer volt kevesebb, mint a fejlett kapitalista országokban. Növekedett a szakadék a fejlett országok és a felszabadult országok egy

¹ Tizenhét esztendő alatt (1950-től 1967-ig) Afrika részesedése a kapitalista ipari termelésben 1 százalékról 1,3 százalékra, Ázsiáé 4-ről 5,6 százalékra emelkedett. A tőkés világ búzatermesztésében a fejlődő országok részesedése az 1948–1952 közötti évek 28 százalékaról 1969-re 35 százalékra növekedett.

főre jutó nemzeti jövedelme között is. A fejlett tőkésországokban az egy főre jutó nemzeti átlagjövedelem 1950-ben 12–13-szor volt magasabb, ma pedig már 15–17-szer magasabb, mint az ázsiai és afrikai országokban.

Az ázsiai és afrikai országoknak nincsenek anyagi eszközeik gazdasági fejlődésük finanszírozásához. Az imperialista hatalmak erősen kihasználják ezt a körülményt neokolonialista terveik megvalósítására. Azért adnak gazdasági „segélyt”, hogy gazdaságilag és politikailag még inkább alárendeljék ezeket az országokat saját érdekeiknek. Az eladósodás és a fizetendő törlesztések katasztrofálissá tették a fiatal államok valutáris és pénzügyi helyzetét, és jövőjüket is veszélyeztetik. Az UNCTAD (az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája) értékelése szerint a mostani tendencia mellett a fejlődő országok külső adósságai 1980-ra elérik a 115 milliárd dollárt (a hatvanas évek elején ezek 17 milliárd dollárt tettek ki). A külföldi monopolizáció „segélynyújtásáért” tehát 15 milliárd dollárt, vagyis háromszor annyit kell majd fizetniük, mint a hatvanas évek derekán. Az imperialista hatalmak nyereségét gyarapítja ma is a fejlődő országok nemzeti jövedelmének 15–17 százaléka.

Bár a termelés az ázsiai és afrikai országokban bizonyos mértékben növekedett, a néptömegek anyagi helyzete mit sem változott, mert a nemzeti vagyon nagy része a kizsákmányoló osztályok tulajdonában van. A munkásosztály kemény harcokban és nagy áldozatok árán sok fejlődő országban kivívta, hogy munkajogi törvényeket hozzanak, munkabér-tanácsokat és döntőbíróságokat alakítsanak, háromoldalú egyezményeket és kollektív szerződéseket kössenek. A szakszervezetekbe tömörült munkások sok helyütt kiharcolták a fizetett szabadságot, a betegbiztosítást és nyugdíjalap megteremtését. Ezek a törvények azonban gyakran csak papíron léteznek, a kormányhivatalok és a vállalkozók nem tartják meg őket. A közszükségleti cikkek és az élelmiszerek ára mindenütt emelkedik, s ez erősen csökkenti a munkások reálbérét. Állandóan fenyeget a munkanélküliség veszélye. A növekvő nemzeti vagyonban csökken a munkások részesedése, viszont állandóan növekszik a kizsákmányoló osztályoké.

Az ázsiai és afrikai parasztok és mezőgazdasági munkások milliói továbbra is nehezebb anyagi helyzetben vannak, mint az itteni munkások. A hatalomra jutott burzsoá körök agrárreformjai nem szolgálták a

paraszttömegek érdekeit. A falvakban változatlanul jelentős a félf feudális kizsákmányolók szerepe. A legtöbb itteni országban főként csak a jó módú parasztság élvezi az agrártörvények előnyeit, a szegényparasztok azonban továbbra is nyomorognak.

A városi középrétegek hasonló súlyos gondokkal küszködnek, mint a munkások: nő a drágaság és a munkanélküliség, igen nagy a lakásínség stb. Az értelmiségiek pedig csak nagy nehézségek árán ismerkedhetnek meg a tudomány és a kultúra vívmányaival. A munkanélküliség sújtja a magasabb képzettségű embereket is, mivel alacsony az ipari és a gazdasági fejlettség színvonala.

A gyarmati uralom alól fölszabadult ázsiai és afrikai államok a kapitalista gazdasági rendszerben nem oldhatják meg a nép érdekeibe vágó létfontosságú társadalmi és gazdasági feladataikat. A dolgozók saját tapasztalataik alapján győződhetnek meg arról, hogy társadalmi fejlődésüknek két feltétele van: az *imperializmustól való függőség megszüntetése, valamint gyökeres antikapitalista társadalmi és gazdasági átalakítások megvalósítása.*

Az ázsiai és afrikai fejlődő országok népei előtt a következő feladatok állnak: az imperializmus gazdasági pozícióinak teljes és végleges felszámolása; a gazdaság elmaradott nyersanyagtermelő és agrárjellegének megszüntetése; a termelőerők jelentős fejlesztése; a politika, a gazdaság és a kultúra irányítására képes szakemberek képzése. Ehhez mindenekelőtt ki kell rekeszteni a külföldi és a helyi monopóliumok képviselőit a nemzetgazdaság irányításából, s a gazdaság vezető pozícióit a monopóliumokkal szemben ellenállóképes állami szektorban kell összpontosítani; az agrárkérdést a paraszttömegek érdekeinek megfelelően kell megoldani; független, korszerű nemzeti ipart kell teremteni; emelni kell a tömegek életszínvonalát; biztosítani kell a nemzetgazdaság fejlődéséhez szükséges belső piacot; demokratizálni kell a társadalmi életet, s ezért fokozni kell a néptömegek részvételét a gazdasági és társadalmi ügyek irányításában.

E feladatok megoldása megköveteli az imperializmus, a feudalizmus és minden belső reakciós erő elleni következetes harcot. Ebben érdekelt az afrikai és ázsiai országok lakosságának túlnyomó többsége – a munkásosztály, a parasztság; az értelmiség, a hadsereg demokratikus körei, a közép- és kispolgárság hazafias érzelmű része. Az ázsiai és afrikai

kommunista pártok programdokumentumai ezt a fejlődési szakaszt a *nemzeti demokratikus forradalmak* szakaszának nevezik.

A nemzeti demokratikus forradalmak a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakában, a két világrendszer párharcának körülményei között bontakoznak ki, amikor a szocializmus az emberiség történelmi fejlődését mindinkább meghatározó erővé válik, a kapitalizmus pozíciói viszont lényegesen meggyöngültek. A szocialista országok a múltban sikeresen megoldottak hasonló feladatokat. Példa ez az afrikai és ázsiai országok számára. S ezek az országok ma számolhatnak a szocialista országok növekvő segítségével gazdasági elmaradottságuk leküzdésében. Az ázsiai és afrikai országok népei előtt egyre ismertebbé és népszerűbbé válnak a szocialista eszmék, ugyanakkor a kapitalizmus tekintélye csökken a szemükben. Mindez nagy hatással van a nemzeti felszabadító harc társadalmi tartalmára.

Lenin előre látta, hogy az *általános demokratikus feladatok* megoldása lehetővé teszi a kapitalista fejlődés helyett más, a nagy néptömegek érdekeinek megfelelő fejlődés, a *szocializmus*hoz vezető út megválasztását. S valóban, a nemzeti felszabadító harc sok ázsiai és afrikai országban mindinkább *kapitalistaellenes* irányba fordul. Leonyid Brezsnyev az SZKP XXIV. kongresszusán megállapította:

„A harc a reakciós erők ellen, az imperializmus hívei ellen . . . mindenütt folyik, s néhány országban a haladó erők már számottevő vívmányokat értek el.”²*

A felszabadító harc feltételei és arányai az egyes országokban és térségekben különbözők, a felszabadító harc útjai, formái és módszerei ezért sokfélék. A felszabadító harc tartalma és méretei még a kapitalista fejlődés útján járó országokban is eltérnek egymástól aszerint, hogy a burzsoáziának mely rétegei vannak hatalmon, s milyenek a politikai és osztály-erőviszonyok az adott országban. Azokban az országokban, amelyekben a külföldi monopóliumokkal és a feudális nagybirtokosok-

² Az SZKP XXIV. kongresszusa. 24–25. old.

* Az SZKP XXV. kongresszusa erről ezt mondta: „Ma már világos, hogy a világban fennálló jelenlegi osztály-erőviszonyok közepette a felszabadult országok teljes mértékben képesek szembeszegülni az imperialista diktátummal, kivívni az igazságos, vagyis egyenjogú gazdasági kapcsolatokat.” (A szerk.)

kal szoros gazdasági kapcsolatban álló nagyburzsoázia képviselői vannak hatalmon (Thai-föld, Fülöp-szigetek, Irán, Marokkó, Libanon stb.), a társadalmi és gazdasági feladatokat csak a burzsoá körök érdekeinek mértékében oldják meg, biztosítva azt, hogy ezek az országok csakis kapitalista úton fejlődjenek.

Sok olyan országban, ahol szervezettebbek a demokratikus és haladó erők, a burzsoázia hazafias körői kénytelenek együttműködni velük a monopolista és feudális körök ellen, a nemzeti újjászületés társadalmi és gazdasági programjának a megvalósításáért (India, Srí Lanka).

Nő a *forradalmi demokraták* vezette országok száma (Algéria, Szíria, Irak, Szomália, Tanzánia, Kongói Népi Köztársaság, Jemeni Népi Demokratikus Köztársaság, Burma stb.). Ezekben az országokban olyan társadalmi változások mennek végbe, amelyek a néptömegek érdekeit szolgálják, s megszilárdítják a nemzeti függetlenséget. Vannak olyan országok, amelyek perspektivikusan irányt vesznek a szocializmus építésére.

Ázsia és Afrika egyes országaiban tehát a haladó társadalmi változások mélysége és nagyságrendje egyaránt különböző, attól függően, hogy milyen a hatalom jellege, melyik osztály a vezető, s kinek a nevében hajtja végre az átalakításokat. Mindazonáltal a szóban forgó országok többségében kibontakozó folyamatokat az az irányzat határozza meg, hogy a demokratikus erők aktivizálódnak, a dolgozó tömegek radikalizálódnak és ráébrednek arra, hogy nemcsak a külföldi imperializmus ellen kell harcolniuk, hanem a nemzeti burzsoázia olyan csoportjai ellen is, amelyek már nincsenek abban a helyzetben, hogy a nagy néptömegek érdekeinek képviselői legyenek, s ezért gátjaivá válnak a haladó, demokratikus társadalmi változásoknak. Ezért a dolgozó tömegek egyre határozottabb küzdelmet folytatnak a nemzeti burzsoázia e csoportjai ellen.

A nemzeti felszabadító mozgalomban tehát minőségi változások mennek végbe. A nemzetközi küzdőtéren kialakult mostani erőviszonyok között ezek a haladó változások *visszafordíthatatlannak* válhatnak. Mindez új társadalmi tartalommal tölti meg korunk nemzeti demokratikus forradalmait.

Lenin mélyrehatóan elemezte a gyarmati és a függő országok sajátos helyzetét. Mindenekelőtt tekintetbe vette gazdasági elmaradottságukat, társadalmi viszonyaik fejletlenségét és a parasztság túlsúlyát. Ezek alapján fölvetette azt a gondolatot, hogy sok gazdaságilag elmaradott ország gyakorlatilag a kapitalista fejlődési szakaszt *megkerülve* juthat el a szocializmushoz. Egyszersmind megjelölte ennek két feltételét: 1. növekednie kell a dolgozó tömegek politikai tudatosságának, önálló politikai tevékenységének és szervezetségének; 2. a győztes proletariátus segítsége; vagyis az, hogy létezzen a szocialista világrendszer, amely döntően befolyásolhatja a fejlődés menetét a világon.

Lenin később több művében is kifejtette, hogy a nemkapitalista fejlődés a gazdaságilag elmaradott országok szocializmusba való átmene-tének *egyik* formája. Figyelembe vett ilyen mozzanatokat: e folyamat társadalmi és gazdasági, valamint politikai tartalmát; a fejlődés formáit; a hatalom osztályjellegét és azt a perspektívát, hogy ez a hatalom proletárdiktatúrává alakulhat át; a marxista párt jelentőségét; a paraszttömegek szövetkezetekbe való tömörülésének szerepét stb.

A társadalmi és gazdasági fejlődés sajátos jellege korunkban abban is megnyilvánult, hogy sok felszabadult országban a társadalmi haladást politikailag a *kispolgári demokrácia* képviselői fejezik ki. Ezekben az országokban megszilárdultak azok a *forradalmi demokratikus* kormányrendszerek, amelyek célul tűzték ki, hogy megszüntetik a kivívott állami és politikai függetlenség és a nemzetközi imperializmustól való további gazdasági függőség között fennálló ellentmondást. Ennek legfontosabb előfeltétele a *független gazdaság* megteremtése, vagyis a gyökeres társadalmi és gazdasági reformok következetes és határozott megvalósítása. Amikor a forradalmi demokratikus rezsimek tudatosan elutasítják a kapitalista fejlődési utat, országaik elé szükségképpen a szocialista fejlődés perspektíváját állítják.

Leonyid Brezsnyev az 1969. évi nemzetközi tanácskozáson megállapította:

„A forradalmi erők nagy vívmánya, az imperializmus fájdalmas veresége az, hogy egész sor fiatal afrikai és ázsiai állam a szocializmus felé fordul. Ezek az országok már elérték az első sikereket mélyreható társadalmi, gazdasági átalakításaik megvalósításában. Ezzel ismét gya-

korlatilag igazolódik az a lenini tétel, hogy korunkban a gyarmati elnyomás alól felszabaduló népek a kapitalizmus elkerülésével rátérhetnek a társadalmi haladás útjára. Az egyik igen fontos feltétel, amely e fejlődést lehetővé teszi, a fiatal haladó államok együttműködése a szocialista országokkal.”³

A nemkapitalista fejlődés új történelmi jelenség. Ezt a sajátos fejlődési utat azok az országok járják, amelyekben a munkásosztály még gyöngye, vezető szerepét még nem tudja biztosítani, s a közvetlen állami irányító munkában nem vesz részt. Ezek az országok a szocialista országokra támaszkodva és a nemzetközi kommunista és munkásmozgalmal szövetségben haladnak a szocializmus felé.

A nemkapitalista utat választó országokban a hatalom *forradalmi jellegének* legfőbb ismérvei a következők: határozott antiimperialista külpolitika és haladó belpolitika; agrárreform, a feudális és kapitalista nagybirtokosi földbirtokrendszer fölszámolása és a föld átadása azoknak, akik megművelik; az ipar állami szektorának átalakítása a legfőbb gazdasági szektorrá; az állami szektor kiterjesztése és a magánkapitalista szektor csökkentése a nagyarányú gazdaságfejlesztési tervek révén; a lakosság anyagi és kulturális színvonalának emelése; a társadalmi és politikai élet demokratizálása, a dolgozók bevonása az államirányításba, vagyis a dolgozó tömegek érdekeit szolgáló demokratikus átalakítások következetes és erélyes megvalósítása.

A nemkapitalista fejlődés során a gazdaságban az állami és a magánszektor tartósan egymás mellett él, de a forradalmi demokratikus hatalom a kezében tartja a legfontosabb gazdasági és politikai eszközöket, tehát a nemzeti burzsoázia befolyásolhatja az ország politikáját és gazdasági fejlődését. Ezért a nemkapitalista fejlődés éles osztályharcban megy végbe, s az országban mindaddig fennáll a szocialista orientációtól való eltérés veszélye, amíg a többi forradalmi erővel szövetkezett munkásosztály meg nem szerzi a vezetést.

A forradalmi demokrácia a fejlődő országokban politikailag és ideológiailag nem homogén, s nem egyformák konkrét tevékenységi formái sem. Ez az egyes országok fejlődésének történelmi és politikai sajátosságaiból következik. A forradalmi demokrácia politikai erővé válása-

³ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 127. old.

nak útja emiatt az egyes országokban más és más. De valamennyien elutasítják a fejlődés kapitalista útját, és kinyilvánítják szocialista céljait. Ez egyesíti a szocialista orientációjú országok forradalmi demokratikus kormányzatait. A Nemzeti Charta (Egyiptom), az algériai Nemzeti Felszabadítási Front úgynevezett Algíri Chartája, a szíriai Baath Párt szakaszos programja és X., rendkívüli kongresszusának dokumentumai, a Guineai Demokrata Párt és a Kongói Népi Köztársaság Forradalmi Nemzeti Mozgalmának nyilatkozatai, Tanzánia Arushai Nyilatkozata, a szomáliai Legfelsőbb Forradalmi Tanács és a Jemeni Népi Demokratikus Köztársaság kormányának nyilatkozatai olyan fontos célkitűzéseket tartalmaznak, mint például a kizsákmányolás megszüntetése, a termelési eszközök népi tulajdonba vétele, a jövedelem munka szerinti elosztása, a városi és falusi kistermelők szövetkezetekbe tömörítése.

Ezekben az okmányokban az a törekvés nyilvánul meg, hogy a marxista-leninista tanításból és a szocialista országok tapasztalataiból átvegyék az állami tervezés alapján végbemenő iparosítás, az arányos gazdaságfejlesztés és az ipari haladás programját. E dokumentumok tartalma azt tanúsítja, hogy a forradalmi demokratikus kormányzatok elvetik a kapitalista fejlődés csődbe jutott korábbi politikai és gazdasági sablonjait, s az új feladatok megoldására már nem alkalmas régi módszereket.

A forradalmi demokratikus kormányok, pártok és ideológusok programjaiban lényeges eszméi és politikai hibák is vannak. A tudományos szocializmus eszméi összekeverednek bennük a kispolgári utópisztikus és a vallásos eszmékkel.

A különböző koncepciók keveredése, az ellentmondásosság a forradalmi demokratikus ideológusok nézeteiben több forrásra és okra vezethető vissza. Elsősorban ezeknek az országoknak bonyolult körülményeire, melyek e nézetekben kifejeződnek, és ellentmondásos társadalmi eszméikre, történelmi hagyományaikra. A különböző politikai és társadalmi erőkre különbözőképpen hat a gazdasági és kulturális elmaradottság, a több rendszerre épülő gazdaság, s ennek megfelelően a lakosság heterogén társadalmi összetétele, továbbá a prekapitalista, sőt patriarchális viszonyok fennállása, a munkásosztály gyöngesége vagy hiánya, a nemzetiségi és törzsi viszálykodás, a különböző reakciós ideológiák.

A szocialista orientációjú országok kormányainak és pártjainak koncepcióiban és programjaiban megnyilvánuló ellentmondásosság tükröződik gyakorlati tevékenységükben is. Az itt született tapasztalatok alapján a nemkapitalista fejlődés következő törvényszerűségei és jellemző vonásai állapíthatók meg:

Ezek az országok *meg akarják szüntetni* a külföldi monopóliumok befolyását. Az imperialista monopóliumok kiszorítása gazdasági életükből azonban együtt jár azzal, hogy bizonyos formákban és mértékben *együttműködnek* a külföldi tőkével.

A külföldi tőke kiszorítására tett intézkedések mellett sok esetben határozottan fellépnek a helyi *nagy- és középburzsoázia ellen* is avégett, hogy gyöngítsék és állami ellenőrzés alá vonják a magántőkét. Az anti-kapitalista intézkedések azonban nem minden szocialista orientációjú országban bizonyulnak elég határozottnak és következetesnek.

A gazdasági elmaradottság megszüntetése végett, főként az állami szektorban, *független nemzeti ipart* hoznak létre, s bevezetik a *tervgazdálkodást*. Az állami ellenőrzéssel végrehajtott iparosítás következtében – különösen az ipar állami szektorában – *növekszik a munkásosztály*.

Az állami szektor létrehozása és kiterjesztése megakadályozza, hogy erősödjék a nemzeti burzsoázia *vállalkozói* része, de a kormányhoz közel álló egyes körök így is gyakran saját gazdagodásukra használják ki az állami szektort. Emiatt a forradalmi demokratikus erők köréből egy új, *bürokrata burzsoá réteg* alakul ki.

Az agrárreformok sok országban aláaknázták a *feudális* nagybirtokosi és uzsorás *kizsákmányolás* alapját, sőt megszüntették a feudális osztályt. Több százezer paraszt kapott földet, ennél fogva csökkent a föld nélküli parasztok és a szegényparasztok száma. Az agrárreformokat azonban a legtöbbször a paraszttömegek részvétele nélkül hajtották végre, s ennek következtében megnövekedett a vagyonos parasztok, a kulákok száma, és erősödött a befolyásuk a falvakban.

A közoktatásban, a népművelésben, a kulturális életben, a hazai szakemberképzésben megvalósuló intézkedések *tömegeket* érintenek. Ez objektíve a társadalmi élet demokratizálásával jár együtt, tehát nagy jelentőségű a haladás szempontjából. Megváltozik a közoktatás és a kultúra eszmei tartalma is. Fokozatosan tért hódít a nemzeti, forradal-

mi és demokratikus ideológia, nagy erővel hatnak a nemzeti függetlenség, az antiimperializmus és a szocializmus jelszavai.

A szociális és munkajogi törvények bevezetése javítja a dolgozó tömegek helyzetét.

Összességükben tehát ezek a társadalmi és gazdasági átalakítások fokozatosan megváltoztatják a társadalmi viszonyokat, meggyöngítik a kizsákmányoló osztályok gazdasági bázisát, korlátozzák politikai befolyásukat. Ezeknek az átalakításoknak következtében a társadalmi és politikai életben objektíve *megnövekszik a dolgozó tömegek szerepe*.

A szocialista országok tapasztalata szerint a társadalmi haladás és a demokrácia útján való következetes fejlődés szoros kapcsolatban van azzal, hogy a dolgozók tevékenyen részt vesznek az új társadalom építésében. Így tehát a szocialista orientációjú országokban az egyik megoldásra váró legfontosabb feladat továbbra is a társadalmi élet demokratizálása, s a tömegek politikai öntudatának és kezdeményezőkészségének fölkelte.

A szocialista orientációjú országok közös fő politikai irányzata *imperialistaellenes, antifeudális és jelentős mértékben kapitalistaellenes*; egészen véve tehát megfelel a néptömegek érdekeinek. A forradalmi demokratikus rezsimek megvalósítják szocialista orientációjú, nemkapitalista fejlesztési programjukat. A tapasztalatok szerint ezt a következő tényezők biztosítják: először, a dolgozó tömegekre, főként a munkásosztályra való támaszkodás, a haladó erők tömörítése a következetes forradalmi, társadalmi és gazdasági átalakításokért, a demokráciáért folyó harcban; másodszor, a szocialista világrendszerrel fennálló kapcsolatok megszilárdítása és bővítése.

A „fejlődés nemkapitalista útjának” fogalmi tartalma napjainkban azt jelenti, hogy

- a gazdaságilag elmaradott országok a fejlődés kapitalista szakaszát megkerülve is eljuthatnak a szocializmushoz;
- ezek az országok a proletár és a nem proletár dolgozó tömegekre támaszkodva a szocializmus irányában fejlődhetnek;
- a forradalmi vezetés nemcsak az antiimperialista, hanem az antikapitalista intézkedéseket is meg tudja határozottan és következetesen valósítani. Ez a vezetés tehát szükségképp *közeledik a szocializmushoz*;

- a társadalmi életben a dolgozó tömegek s elsősorban a megerősödött munkásosztály kerülnek előtérbe;
- szoros és sokoldalú együttműködést alakítanak ki a szocialista államokkal;
- minden területen (a gazdaság, politika, diplomácia és az ideológia területén) következetesen folytatják az imperializmus elleni harc politikáját.

Ennélfogva *a fejlődés nem kapitalista útja sajátos, történelmileg átmeneti szakasz azoknak az országoknak a fejlődésében, amelyekben több rendszerre épülő, elmaradott gazdaság uralkodik; ebben a szakaszban valósulnak meg a nemzeti demokratikus forradalom feladatai, s ennek eredményeként jönnek létre a szocializmus építésére való áttérés politikai, gazdasági és kulturális előfeltételei.*

Szocialista koncepciók a felszabadult országokban, s a kommunisták megítélése e koncepciókat illetően

A nemzeti felszabadító harc mostani szakaszában erősen elterjedtek a különféle *szocialista koncepciók* és a szocializmusnak különféle, úgynevezett *nemzeti változatai*. Ennek jórészt az az oka, hogy a tudományos szocializmus, továbbá a szocialista világrendszer gazdasági vívmányai minden területen erős hatást tesznek a fejlődő országokban végbemenő objektív és szubjektív folyamatokra. Ezekben a koncepciókban kifejeződik az említett országok egyes köreinek az a törekvése, hogy megtalálják a haladás útjait. A szocialista koncepciókat sok esetben hivatalos ideológiaként hirdetik. Ebből azonban korántsem következik az, hogy a *tudományos szocializmus* alapjait helyesen értelmezik és követik is.

Például: az új társadalmi rendszer gazdasági alapelveinek mondják a *vegyes gazdaságot*, vagyis az állami, a szövetkezeti és a magánszektor összekapcsolását. Ennek a felfogásnak a hívei gyakran ellenzik a magántulajdon megszüntetését, s különösképp a kisföldtulajdon fenntartása mellett kardoskodnak. Sokan közülük a társadalmi egyenlőtlenség forrását csupán a társadalmi javak igazságtalan *elosztásában* látják, nem pedig az egyes társadalmi csoportoknak a *termelési viszonyok rendszerében* elfoglalt konkrét helyzetében. Amikor tehát a társadalom osztályszerkezetét elemzik, a pénzjövedelemből indulnak ki, s a szo-

cializmushoz vezető utat abban látják, hogy megváltozzon az elosztás módja.

A szocialista világrendszerrel folytatott erősödő együttműködés és az antiimperialista harc tapasztalatai elősegítik, hogy az igazi szocializmus eszméi mindinkább elterjedjenek az ázsiai és afrikai országokban. A nemzeti felszabadító harc és az osztályharc gyakorlata némiképp ösztönözheti a forradalmi demokraták nézeteinek továbbfejlődését ebben az irányban.

A mai *kispolgári szocialista* irányzatok elméletileg így osztályozhatók: forradalmi-demokratikus, paraszti-földközösségi, forradalmi-nacionalista és reakciós-bürokratikus irányzat. A *reakciós-bürokratikus* kispolgári szocializmus rendszerint polgári vagy katonai-bürokratikus *diktatúrába* torkollik. Nem egyformák a *burzsoá nacionalista* szocialista koncepciók sem. Megkülönböztethető köztük a „demokratikus szocializmus” (India), a „senegáli szocializmus” és a „kenyai szocializmus”.

A nemzeti burzsoázia ideológusai azt bizonygatják, hogy országuk számára elfogadhatatlan a szocialista országokban kialakult társadalmi és politikai rendszer. A kapitalizmus és a szocializmus valamiféle szimbiózisát hirdetik. Ez a „szövetkezeti együttműködés” formáját öltené, a kapitalizmus és a szocializmus olyan „ésszerű kombinációja” lenne, amelynek alapja a tőke és a munka, a nagybirtokos és a paraszt „szívélies” kapcsolata.

A *nemzeti típusú szocializmus* ideológusai arról akarják meggyőzni a tömegeket, hogy a társadalmi fejlődésnek a marxizmus-leninizmus által föltárt törvényszerűségei nem alkalmazhatók az ázsiai és afrikai országokra. Elméleteiket a tudományos szocializmus alternatívájaként ajánlják. Rendszerint tagadják az osztályharcot, és az osztályellentétek elsimítását, a kizsákmányolókat és a kizsákmányoltakat együttműködését hirdetik. Szavakban amellet vannak ugyan, hogy meg kell szüntetni a kizsákmányolást, de ellenzik a proletárdiktatúrát, a burzsoá államot pedig valamiféle osztályok fölötti szervnek tüntetik föl, álcázva osztályjellegét. A forradalom helyett a burzsoá nacionalista *reformizmust* ajánlják. A nemzeti típusú szocializmus igazi lényege megnyilvánul a nemzeti burzsoáziának abban a törekvésében is, hogy kirekessze a tömegeket a hazájuk további fejlődését szolgáló alapvető feladatok megoldásából.

A nemzeti típusú szocializmus eszméjének propagálásában sok or-

szágban jelentős szerepet játszik a *vallás*. Az uralkodó osztályok a vallási tudatot gyakran eszmei és politikai fegyverként használják föl a tudományos szocializmus ellenében.

A kommunista pártok megítélése az egyes ázsiai és afrikai országokban elterjedt szocialista koncepciókat illetően *differenciált*. Tekintetbe veszik, hogy az adott doktrínák objektíve kinek az érdekeit fejezik ki, kinek az osztályérdekeit szolgálják. A kommunisták e koncepciók *osztálytartalmát* oly módon értékelik, hogy figyelembe veszik a hatalmon levő csoportok gyakorlati tevékenységét, a társadalmi és gazdasági intézkedések lényegét és céljait. Rámutatnak arra, hogy amikor egyes országokban a „szocialista társadalom” építéséről beszélnek, mit sem törődnek azzal, hogy már régen be kellett volna fejezni az antiimperialista és antifeudális forradalmat. A kommunisták ugyanakkor fejleszteni igyekeznek az ilyen koncepciókban meglevő egészséges, demokratikus elemeket. Nem feledkeznek meg arról, hogy milliók és milliók kapcsolódtak be a politikai életbe, olyanok, akik még nem képesek befogadni a tudományos szocializmus eszméit.

Igen nagy jelentőségű e tekintetben is az a segítség, amelyben a szocialista országok részesítik a fiatal ázsiai és afrikai államokat. A tudományos szocializmus mellett a legjobb érveket ez a baráti, önzetlen és őszinte segítség, meg a dolgozók saját tapasztalata adja.

2. AZ OSZTÁLYERŐK MEGOSZLÁSA. A NEMZETI DEMOKRATIKUS FRONT RÉSZTVEVŐI

Az ázsiai és afrikai országok kommunista pártjai az országukban végbemenő történelmi fejlődés mai szakaszának jellegéből indulnak ki, s a nemzeti demokratikus forradalmak, és ezzel a következő szakaszra, a szocialista forradalomra való áttérés objektív és szubjektív feltételeinek megteremtésében látják *stratégiai* feladataikat. Minthogy a nemzeti demokratikus forradalmak feladatainak megvalósításában a lakosság nagy többsége objektíve érdekelt, a kommunista pártok a haladó erők *anti-imperialista, nemzeti demokratikus egységfrontjának* megteremtését állítják munkájuk középpontjába.

Az egyes ázsiai és afrikai országokban az antiimperialista egység-

front társadalmi és politikai összetételét a következő tényezők határozzák meg: a nemzeti felszabadító forradalom fejlődésének konkrét helyzete, a lakosság osztályösszetétele, a társadalmi ellentmondások jellege és élességük mértéke, a munkásosztály és más nemzeti erők politikai érettsége és szervezettsége. A felszabadító harcban az osztályok és kölcsönös kapcsolataik fejlődése során megváltozhat a front résztvevőinek összetétele. Egyes társadalmi (vagy politikai) csoportok különböző okokból eltávolodnak az egységfronttól a harc bizonyos szakaszában. Ugyanakkor a mozgalomba folyamatosan új erők kapcsolódnak be. Ezek kiegészítik az egységfrontot, s kiszélesítik bázisát.

Az egységfront formái az egyes országok és a harc szakaszai szerint különbözők lehetnek, megalakításának azonban minden országban elengedhetetlen feltétele, hogy a *néptömegek cselekvően részt vegyenek benne*. A tömegek ugyanis legfőként saját tapasztalataik alapján győződnek meg arról, hogy egységes akciókra van szükség az imperializmus ellen, a demokráciáért és a társadalmi haladásért vívott harcban.

A munkásosztály az egységfrontban

Az ázsiai és afrikai országok nemzeti felszabadító forradalmaiban és az antiimperialista, nemzeti demokratikus egységfront megteremtésében a munkásosztály a legkövetkezetesebb forradalmi osztály.

A világnak ebben a részében a munkásosztály aránylag *kis létszámú*. Például Ázsiában a bérből és fizetésből élők legfeljebb 30 százalékát teszi ki az aktív kereső népességnek, Afrikában pedig még 20 százalékát sem. A dél- és kelet-afrikai országok ipara, építőipara és közlekedése az aktív kereső népességnek mintegy 13 százalékát foglalkoztatja, s ez az arány ma még Észak-Afrikában sem éri el a 14 százalékot. Emellett ez a százalékarány az egyes országokban erősen eltérő. Maliban vagy a Csád Köztársaságban mindössze 2–4 százalék, az Egyiptomi Arab Köztársaságban fennálló arány 15–16-od része.

Igaz, az afrikai és ázsiai munkásosztály-létszáma gyors növekedésnek indult (az utóbbi 15–20 esztendőben 70–75 százalékkal nőtt). De lényegében nemcsak arról van itt szó, hogy a munkásosztály létszáma kicsi. Az ázsiai és még inkább az afrikai munkások nagy részének alacsony a kulturális színvonala, és még tele vannak kispolgári, törzsi,

földközösségi, vallási és egyéb előítéletekkel. Emiatt a munkásosztály nehezebben válhat az antiimperialista harc vezető erejévé. Az ipari és a mezőgazdasági munkások azonban számos államban már így is jelentős társadalmi tényezők, s fontos szerepük van a felszabadító harcban.

E harc első szakaszában, amikor még a nemzeti függetlenség kivívásáról volt szó, a munkások osztályérdeke és osztályharca lényegében egybeesett az egész nemzet érdekeivel, az *általános nemzeti küzdelemmel*. A munkásosztálynak, akárcsak az egész népnek, a külföldi imperialisták voltak a legfőbb ellenségei. Ma azonban már jó néhány országban megváltozott a helyzet. A burzsoázia a függetlenség kivívása óta a nemzeti érdekek rovására elsősorban saját osztályérdekeit tartja szem előtt, és szembehelyezkedik az igazi nemzeti erőkkal, elsősorban a munkásosztállyal. S minél szilárdabbak pozíciói az országban, annál jobban kiéleződik az ellentét közte és a munkásosztály között.

Ezekben az államokban a munkások küzdelme anyagi helyzetük megjavításáért javarészt egyértelmű az *imperializmus elleni harccal*, hiszen a felszabadult országok legfőbb kizsákmányolói továbbra is az imperialisták. A munkásosztály azonban a helyi burzsoázia reakciós törekvéseivel is szembeszáll, arra kényszeríti a burzsoáziát, hogy helyelközzel számoljon a nemzet többségének érdekeivel. Ebben a küzdelemben fokozódik a munkások szervezettsége, kikovácsolódik egységük, növekszik osztályöntudatuk.

A *sztrájkmozgalom* erős fegyver abban a küzdelemben, amely a külföldi tőke gazdasági túlsúlya és az államapparátusban tapasztalható korrupciós visszaélések ellen, a demokrácia kiterjesztéséért, a társadalmi előrehaladásért folyik. 1966 és 1969 között a felszabadult ázsiai országokban több mint 12 000 hivatalosan nyilvántartott sztrájk zajlott le, s 20–30 százalékuk politikai jellegű volt.

A *szakszervezeti mozgalom*, amely ugrásszerűen fejlődik, jelentősen javítja a munkásosztály pozícióit az általános nemzeti küzdelemben. Például Indiában a szakszervezeti tagok száma 1947-től 1968-ig 800 ezerről 6 millióra növekedett. Srí Lanka köztársaságban 2 millió bérből és fizetésből élő dolgozó közül körülbelül 1 millió szakszervezeti tag. A szakszervezetek számottevő erővé váltak a felszabadult országok politikai életében. A hatvanas évek második felében az ázsiai országokban már mintegy 12 millió, az afrikai országokban pedig 5 millió tagot számláltak.

E földrészek szakszervezeti mozgalma azonban nem egységes – több egymástól elszigetelt szakszervezeti központ irányítása alatt áll. A munkásosztály egységének kérdése igen élesen vetődik fel Libanonban, Indiában, Pakisztánban, Iránban és több más fejlődő országban. A szakszervezeti mozgalom széttagoltsága javarészt az imperialista köröknek és egyes szakszervezeti központok vezetőségének – például a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége – egységbontó törekvéseivel magyarázható.

A *munkásosztály élcsapat szerepének* érvényesülése a nemzeti felszabadító mozgalomban attól függ, hogy milyen fokú a munkások szervezeti és ideológiai érettsége, s van-e erős marxista-leninista pártjuk. A nemzeti felszabadító forradalmakban a kommunisták bebizonyították, hogy az egyetemes nemzeti érdekek következetes élharcosai, s elszántan küzdenek az imperialisták politikai és gazdasági uralmának teljes felszámolásáért, a feudalizmus maradványainak megsemmisítéséért, a demokráciáért és a társadalmi haladásért. A kommunistáknak nagyon nehéz a munkájuk az egykori gyarmati világban. Összefügg ez azzal az objektív helyzettel, amelyről már szó esett, s kapcsolatos több szubjektív tényezővel is.

A munkásosztály cselekvően részt vesz a *nemzeti demokratikus egységfront* megteremtésében, s ezáltal több fontos és bonyolult feladatot old meg. Védelmezi osztályérdekeit, egyszersmind a hazafias erők egységének fenntartásán munkálkodik, mert ez az egység elengedhetetlenül szükséges a nemzeti demokratikus forradalom véghezviteléhez, a neokolonializmus visszaszorításához és a társadalmi előrehaladáshoz. A munkásosztály érdekelt abban, hogy a nem monopolista burzsoázia hazafias rétegei bennmaradjanak az antiimperialista koalícióban. Jóllehet a kolonializmus és a neokolonializmus ellen együtt küzd ezekkel a nemzeti burzsoá rétegekkel, megőrzi osztályönállóságát, a társadalmi és politikai kérdésekben saját irányvonalát követi, és igyekszik megnyerni ehhez a nép többségének támogatását.

A nemzetközi munkásmozgalom sikerei, a szocialista világrendszer hatalmának növekedése megteremtették annak előfeltételeit, hogy a munkásosztály tekintélye minden országban – ott is, ahol kicsi a létszáma – növekedjék. Több felszabadult országban fokozatosan létrejönnek az objektív előfeltételek ahhoz, hogy a munkásosztály a nemzeti

felszabadító forradalom *vezető erejévé* válják. Leonyid Brezsnyev az 1969. évi nemzetközi tanácskozáson megállapította:

„Nem kétséges, hogy küszöbön áll a fiatal nemzeti államok munkásosztályának teljes szélességben kibontakozó harca az imperializmus és szövetségesei ellen. Végül is a munkásosztály játssza majd a döntő szerepet a világnak ebben az övezetében is.”⁴

A parasztság az egységfrontban. A munkás-paraszt szövetség

Az ázsiai és afrikai országokban a parasztságból kerül ki a lakosság *abszolút többsége*. Még Észak-Afrikában, a kontinens legfejlettebb részében is az aktív kereső népesség 66–67 százaléka dolgozik a mezőgazdaságban. És Dél- és Délkelet-Ázsia országaiban a mezőgazdaságra az aktív kereső lakosság 71 százaléka jut. Indiában a parasztok létszáma 400 millió, vagyis itt él a világ parasztságának csaknem 25 százaléka. Ezzel kapcsolatosan Leonyid Brezsnyev ezt mondta:

„E világrészek parasztsága hatalmas forradalmi erő. Csakhogy rendszerint ösztönös erő, az ebből származó ingadozásokkal, ideológiai és politikai ellentmondásokkal. Ámde ez egyelőre nem is lehetne másképpen, mivelhogy a világ ezen táján a parasztok túlnyomó többsége szörnyű nyomorban és jogfosztottságban él, s még ma is tartják magukat a feudális, sőt helyenként a feudalizmus előtti viszonyok.”⁵

A nemzeti demokratikus forradalomnak egyik elsőrendű feladata az, hogy megszabadítsa a parasztságot a *feudális és uzsorás kizsákmányolástól*, a tudatlanságtól és a nyomortól. A tömeges írástudatlanság megszüntetése, a parasztság öntudatának fejlesztése a forradalmi harcra való mozgósítása lényegében az osztály-kizsákmányolás megszüntetésének alapfeltétele.

A dolgozó parasztságban óriási *forradalmi lehetőségek* rejlenek. A parasztság azonban *nem lép föl önálló osztályerőként* a nemzeti demokratikus forradalomban. Ennek a legtöbb esetben az az oka, hogy a parasztság megosztott, politikai öntudata alacsony színvonalú, tömegesen

⁴ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 128. old.

⁵ Ugyanott.

írástudatlan, s magántulajdonosi törekvései vannak. A parasztság általában vagy a forradalmi erők vagy a burzsoázia irányításával cselekszik.

A legkülönbözőbb árnyalatú burzsoá nacionalista és kispolgári elemek szereznek nagy befolyást falun azokban a fejlődő országokban, ahol még gyöngye a munkásosztály, s nem készült föl a parasztság felszabadító mozgalmának vezetésére. De korunkban még az ilyen országokban is megvan a reális lehetősége annak, hogy a munkásosztály kivívja a vezető szerepet. Ehhez a munkásosztálynak és pártjának a parasztság irányában helyes marxista-leninista politikát kell folytatnia.

A munkásosztály és a parasztság szövetségének alakulása elsősorban az *agrárkérdés* megoldásán múlik. A kommunisták tudják, hogy a mélyreható agrárreform végrehajtása érdeke a felszabadult országok valamennyi dolgozójának (a proletariátusnak, a parasztságnak, a városi középrétegeknek) és a burzsoázia haladó rétegeinek egyaránt.

Az agrárreform megvalósítása révén emelkedik a lakosság többségének életszínvonala, nő a termelés és a foglalkoztatottság. A munkásosztály csak úgy szabadulhat meg a kizsákmányolástól, ha a parasztsággal karöltve megsemmisíti a feudalizmus maradványait is. S a radikális agrárreform kedvez a középrétegeknek is, mert az ő boldogulásuk szorosan összefügg a parasztság vásárlóképesységének javulásával.

A nemzeti burzsoázia magatartása e téren már bonyolultabb. Azok az agrárreformok, amelyeket a nemzeti burzsoázia számos ázsiai és afrikai országban megvalósít, a különbségekkel együtt is *burzsoá reformok*: kapitalista fejlődési útra terelik a falut. A kormánykörök „felülről” végrehajtott intézkedései némiképp megkönnyítik ugyan a parasztság egy részének helyzetét, de nem oldják meg gyökeresen a parasztság túlnyomó többségére nézve megnyugtatóan a földkérdést. Így aztán növekszik a parasztok elégedetlensége a félf feudális és tőkés kizsákmányolás miatt, s föllépnek a radikális, demokratikus jellegű átalakításokért. Erősödik bennük a munkásokkal való szövetkezés akarása, mert a munkásság nagy támogatást nyújthat a parasztoknak a földért folytatott küzdelmükben.

A munkásosztály és pártja arra törekszik, hogy a parasztságot kivonja a burzsoázia befolyása alól és maga mellé állítsa. *Radikális agrár-*

programot hirdet meg, s olyan jelszavakat és követeléseket tűz ki, amelyek megfelelnek a paraszttömegek szükségleteinek és érdekeinek.

Azokban az országokban, amelyekben agrárreform valósult meg vagy van megvalósulóban (India, Tunézia stb.), a kommunisták a reform következetes végrehajtásáért küzdenek, rámutatnak a reformintézkedések korlátozott jellegére, s radikálisabb lépéseket javasolnak.

A kommunista pártok programjai a mezőgazdaság radikális átalakítására általában a következő főbb feladatokat tűzik ki:

– a földesurak és a külföldi részvénytársaságok birtokának kártalanítás nélküli kisajátítása; a kisajátított föld térítés nélküli átadása a nincstelen és törpebirtokos parasztnak, valamint a mezőgazdasági munkásoknak; a feudális kizsákmányolás minden formájának (feles bérlet, részes művelés, mindenfajta ledolgozás, természetbeni fizetség) megszüntetése; a parasztnak összes olyan adósságának eltörlése, amely földbirtokosokkal, uzsorásokkal, bankokkal és a kormánnyal szemben keletkezett; a parasztbizottságok részvétele az agrárreform végrehajtásában; annak elérése, hogy az állam pénzügyi és technikai segítséget nyújtson a parasztnak, és segítse őket öntöző- és talajjavító berendezések beszerzésében és használatában, a szűzföldek megművelésében, utak építésében és a falvak villamosításában; különféle típusú szövetkezetek (hitel-, fogyasztási és értékesítési, valamint termelőszövetkezetek) létrehozása önkéntes alapon; az írástudatlanság felszámolása és egyéb szociális, kulturális intézkedések.

Az általános követelések mellett a kommunista pártok programjai sajátos pontokat is tartalmaznak, tekintettel az egyes országok objektív körülményeire. Néhány országban (például Srí Lankában vagy az észak-afrikai országokban) hatalmas területeket foglalnak el a túlnyomórészt külföldiek kezén levő korszerű tőkés farmok és ültetvények. Az ország mezőgazdasági termékeinek jelentős része ezekről a farmokról és ültetvényekről származik. A kommunista pártok szerint a radikális agrárreform végrehajtásakor nem lenne célszerű a szóban forgó gazdaságokat földosztással felaprózni, mert ez a nemzetgazdaság igen fontos ágazataiban termeléscsökkenéshez vezetne. A kommunisták javasolják, hogy tartsák fenn e *nagyüzemi gazdaságokat* oly módon, hogy földterületükön a mezőgazdasági munkások tömörüljenek szövetkezetekbe, vagy a földeket az állam vegye tulajdonába, s alakuljanak rajtuk állami gazdaságok.

Egyenlítői Afrika országaiban a tőkés viszonyok még ma is fejletlenek, még mindig a nemzetiségi-törzsi kötelékek uralkodnak, s túlsúlyban vannak a külföldi földbirtokok és monopóliumok, a paraszti tömegeknek pedig igen kevés földjük van. Ezeknek az országoknak agrárviszonyaiban továbbra is a *faluközösségi földtulajdon* az uralkodó. Ilyen körülmények között az agrárkérdés csak úgy oldható meg igazságosan, ha visszaadják az afrikaiaknak a gyarmatosítóktól elvett földterületeket, s az afrikai parasztság kapja meg az európai lakosság használatában levő földek egy részét.

Az olyan országokban, amelyekben még nagy az imperializmus politikai befolyása és nem kezdtek semmiféle agrárreformba, illetve azt csak igen korlátozott mértékben hajtják végre, a kommunista párt arra serkenti a tömegeket, hogy küzdjenek a teljes politikai függetlenségért és az imperializmussal együttműködő feudális uralkodó klikk hatalmának megszüntetéséért, mert ez elengedhetetlen előfeltétele a társadalmi és gazdasági átalakulásoknak, s így az agrárreform végrehajtásának is.

A parasztság mint osztály egészében érdekelt a földesurak és az imperializmus elleni harcban. A tőkés viszonyok fejlődése azonban osztály-differenciálódást idéz elő falun. A kommunista pártok figyelembe veszik a parasztság társadalmi rétegződését, s ebből kiindulva dolgozzák ki agrárpolitikájukat. Védelmeszik a dolgozó parasztokat és a mezőgazdasági munkásokat a kizsákmányoló módos parasztoktól, s támogatják a parasztság küzdelmét a gazdasági helyzet javításáért, az adócsökkentésért és a mezőgazdasági munkások bérének emeléséért.

India Kommunista Pártja már tapasztalatokat szerzett abban, hogy miként kell *parasztmegmozdulásokat* szervezni a közvetlen gazdasági követelések teljesítéséért. Az országban különféle tömegmegmozdulások bontakoztak ki; ilyenek: az élelmiszer-ellátás megoldásáért indított mozgalom, harc az igazságtalan adók ellen, a mezőgazdasági munkások és a szegényparasztok 1968 és 1970 között India egyes államaiban indított tömegmozgalma a megműveletlen, parlagon heverő vagy csekély hozamú földek birtokbavételéért.

A kommunista párt kezdeményezésére 1970 júliusában és augusztusában a paraszttömegek nagyarányú és sikeres országos megmozdulásokat hajtottak végre. Csupán júliusban csaknem 200 000 acre földterületet *foglaltak el*, és fogtak művelés alá. A parasztok és a mezőgaz-

dasági munkások elfoglalták a feudális földbirtokosok és a monopóliumok gazdaságait. A szakszervezetek, az árfjúsági és diákszervezetek pedig hatékonyan segítettek nekik küzdelmükben. Mint Csandra Radzsaszvar Rao, India Kommunista Pártja Országos Tanácsának főtitkára megállapította: ennek egyik legfontosabb vívmánya az, hogy megvette annak az egységnek az alapját, amelynek egyfelől az ipari munkások és a városi tömegek, másfelől a mezőgazdasági munkások és parasztok között kell létrejönnie. Az ilyen kampányoknak nagy szerepük van a parasztság politikai öntudatának fejlesztésében, egységének és összefogásának megszilárdításában.

A mezőgazdasági átalakítások eredményeként több felszabadult országban *parasztszövetkezetek* alakulnak. Ezek előmozdíthatják a mezőgazdasági termelés fejlődését, elősegíthetik a parasztok érdekeinek védelmét a földbirtokosokkal és a monopóliumokkal szemben, s a közös munkával járó szokások meghonosodását. Gyakran előfordul azonban, hogy a jelentősebb szövetkezeti tisztségeket módos parasztok kaparintják meg. Egyes országokban a parasztokat *bekényszerítik* a szövetkezetbe; ilyen esetekben a szövetkezetek csak arra szolgálnak, hogy súlyos adókat sajtoljanak ki belőlük. A kommunista pártok bírálják ezt a módszert, a parasztság *önkéntes szövetkezése* és a szövetkezetek *állami támogatása* mellett szállnak síkra. A szövetkezetekben pedig harcolnak a zsírosparasztok önkénye és visszaélései ellen.

Észak-Afrika országaiban és egyes ázsiai országokban a falusi lakosság számottevő része *mezőgazdasági munkás*. Ők – mint például az algériai forradalmi harc tapasztalatai mutatják – fontos szerepet tölthetnek be a nemzeti felszabadító forradalomban. A kommunista pártok magukévá teszik a mezőgazdasági proletariátus sajátos követeléseit (béremelés, biztosított bérminimum bevezetése, a munkaidő korlátozása, kollektív szerződések kötése), s védelmezik azt a jogát, hogy saját szakszervezeteibe tömörüljön. Számos országban alakultak már meg ilyen szakszervezetek. Az ipari munkások szakszervezetei kapcsolatot teremtenek ezekkel a szakszervezetekkel, támogatják őket, s több helyütt közös akciókat is szerveznek velük.

A kommunisták a falvakban, a szövetkezetekben, a parasztszervezetekben végzett mindennapi munkájukkal érik el azt, hogy a parasztság melléjük álljon. E munkájuk teszi lehetővé, hogy a marxista-leninista pártok szoros kapcsolatot tartsanak fenn a paraszti tömegekkel, növe-

kedjük tekintélyük, s így válnak a parasztmegmozdulások tudatosabbá és szervezettebbé.

Napjainkban *a felszabadult országok munkásmozgalma egyelőre még gyöngé*. Emiatt a munkásosztály és a parasztság szövetségének kérdése *túl*nő ezeknek az államoknak a *nemzeti keretein*. Leonyid Brezsnyev fölhívta a világ kommunistáinak figyelmét a következő tényre:

„Az a probléma, hogy milyen kapcsolatok létesülnek az egykori gyarmatokon a munkásosztály és a parasztság között, ma nagymértékben nemzetközi jellegű. Ugyanis az egész világ munkásságának meg kell szilárdítania szövetségét a fiatal felszabadult államok parasztságával, minden dolgozójával.”⁶

A burzsoázia és az antiimperialista egységfront

Mint már arra rámutattunk, a parasztságon és a munkásosztályon kívül a helyi burzsoázia is részt vesz a nemzeti felszabadító mozgalomban. Annak idején nem egy ázsiai és afrikai országban a helyi burzsoázia élére is állt a nép imperialistaellenes harcának. S minthogy a felszabadult és a függő országok burzsoáziája maga mögé tudja állítani az antiimperialista erők jelentős részét – kiváltképpen a városi és a falusi kispolgári rétegeket –, a kommunista pártok stratégiájuk és taktikájuk kidolgozásakor nagy figyelemmel tanulmányozzák a burzsoázia helyzetét.

A fejlődő és a függő országok burzsoáziájának a felszabadító mozgalomban betöltött szerepét számos tényező határozza meg. Ilyenek: az ország gazdasági fejlettségének színvonala, a lakosság osztálytagozódásának foka és az osztály-erőviszonyok, a mozgalom ereje, méretei és formái (békés vagy nem békés forma), a burzsoázia fejlettségi foka és politikai tapasztaltsága, valamint a külföldi monopolizációval fennálló viszonyának jellege.

Az afrikai és ázsiai országok többségében a burzsoázia szerfözlött *heterogén* osztály: monopolista és nem monopolista burzsoáziára, nagy- és középburzsoáziára, az imperializmushoz szorosan vagy kevésbé szo-

⁶ Ugyanott, 129. old.

rosan kötődő burzsoáziára tagolódik. Egyes rétegeinek érdekei részben egybeesnek a földesurak érdekeivel, másokéi egyáltalán nem.

A burzsoázia politikai súlya és gazdasági pozíciója az egyes ázsiai és afrikai országokban különböző.

A külföldi monopoltóke túlsúlya, a lassú ütemű iparosítás, a tőkehiány, a szűk belső piac és még több más tényező számos gyarmati és függő ország gazdaságában *fékezte a hazai ipari burzsoázia növekedését*. Több ázsiai és afrikai országban hosszú évtizedekig főleg a falusi és a kereskedelmi burzsoázia fejlődött. Ezekben az országokban a burzsoázia egyes rétegeinek objektív helyzetétől függ, hogy miképpen vesznek részt az antiimperialista és antifeudális küzdelemben. A burzsoázia leg-radikálisabb része az, amelynek nincs nagy tőkéje. A nagyburzsoázia már sokkal hajlamosabb a kompromisszumra, ha az imperializmussal és a belső reakcióval kerül szembe.

A helyi burzsoáziának az a része, amelynek érdekeit sérti az imperialista uralom, amely érdekelt hazája független politikai és gazdasági fejlődésében, a belső piac önálló használatában, s amely a forradalmi fejlődés bizonyos szakaszában ki tudja fejezni az egyetemes nemzeti érdekeket: a *nemzeti burzsoázia* nevet kapta.

A burzsoázia antiimperialista és antifeudális álláspontja természetesen elsősorban saját osztályérdekeinek hatására alakul ki. A gyarmati uralom nemcsak a dolgozó tömegeket sújtotta, hanem a helyi burzsoáziát is. Az imperializmus gátolta abban, hogy önállóan gazdálkodjék hazájában, s egyenjogú partnerként jelentkezzen a világpiacon. Az imperializmussal fennálló ellentéte következtében vesz részt a helyi burzsoázia az imperialistaellenes harcban.

A burzsoázia álláspontja az antiimperialista harc egyes szakaszainak konkrét körülményeitől függően változhat. A nemzeti felszabadító harc első szakaszában a legtöbb ázsiai és afrikai országban csaknem az egész burzsoázia – még a nagyburzsoázia is – részt vett a küzdelemben. A politikai függetlenség kivívása után a gazdasági függetlenségért vívott harc a burzsoáziát csak annyiban érdekli, amennyiben az egybevág szorosan vett osztályérdekeivel.

A gyarmati uralom lerázását a burzsoázia valójában csak lépésnek tekinti a *kapitalista fejlődéshez*, a maga gazdasági erejének növeléséhez és uralmának megteremtéséhez vezető úton. A politikai függetlenségért vívott harc idején megígéri a munkásoknak, a parasztoknak és a

többi dolgozó rétegnek a különféle gazdasági és szociális reformokat és átalakításokat. Mihelyt azonban a dolgozó tömegek segítségével hatalomra kerül, általában megfeledkezik ígéreteiről, és *gátolja* a forradalom továbbfejlődését.

A burzsoázia igyekszik feltartóztatni a népi mozgalmat, s ezért ellenzi a demokratikus szabadságjogokat. Fél a társadalmi rend valódi demokratizálásától, s mint számos ország történelme mutatja: a függetlenség kivívása után azokkal az erőkkal lép szövetségre, amelyek ellen nemrégén még harcolt. Ellentétei az imperializmussal ugyan megmaradnak – ez egyben azt jelenti, hogy megvannak további antiimperialista harcának objektív előfeltételei is –, de hajlamos rá, hogy ezeket az ellentéteket ne következetes antiimperialista harcban, hanem az imperializmussal kötött kompromisszum útján oldja meg.

Tehát a burzsoázia haladó szerepet *tölthet be* a felszabadító mozgalomban, de meglehetősen ingatag és kettős jellegű erő. Fél a tömegméretű felszabadító mozgalom forradalmi lendületétől, s ezért igyekszik reformista útra terelni e mozgalmat. A burzsoázia vezette felszabadító mozgalom rendszerint olyan *burzsoá köztársaság* megteremtésére szorítkozik, amely gazdaságilag továbbra is jelentős mértékben a külföldi tőkétől függ. Ebben az irányban fejlődött húsz év alatt a felszabadító harc Pakisztánban, Libanonban és néhány más országban is.

Hatalomra jutása után a burzsoázia *két tűz közé került* ezekben az államokban. Az egyik oldalon állnak az imperialisták, akik fenn akarják tartani, illetve vissza akarják szerezni hadállásaikat a felszabadult országok gazdaságában, úgyszintén a kiváltságaikhoz görcsösen ragaszkodó feudális körök. A másik oldalon ott vannak a néptömegek, amelyek helyzetük gyökeres megjavításáért indítanak harcot. Ez a két erő állandó nyomást gyakorol a burzsoáziára, így az még határozatlanabb, ingatagabb lesz a nemzeti felszabadító forradalom demokratikus feladatainak megoldásában.

A burzsoázia politikájának *kettőssége* különösképp megmutatkozik abban, ahogyan a külföldi tőke iránt viseltetik, s abban, ahogyan az ország iparosításának feladatát és az állami szektor szerepét felfogja. A hatalom birtokában igyekszik megkaparintani azokat a gazdasági kulcspozíciókat, amelyek azelőtt a külföldi monopóliumok kezén voltak. A burzsoázia jobboldali körei azonban nem mernek teljesen szakítani

az imperializmussal, mert szükségük van támogatására és segítségére az ország forradalmi demokratikus erői ellenében, sőt érdekeltek abban is, hogy fenntartsák és bővítsék a külföldi monopóliumokhoz fűződő gazdasági kapcsolatokat.

Számos afrikai és ázsiai ország burzsoáziája – főképpen balszárnya – támogatja az állami szektor fejlesztését, mert ily módon gyöngítheti, sőt kiszoríthatja a külföldi tőkét, megszilárdíthatja saját gazdasági állásait, s megteremti a feltételeket a tőkés nagyüzemek fejlődéséhez.

Nem következetes a nemzeti burzsoázia az agrárkérdés megoldásában sem. Érdekelte ugyan az agrárreform megvalósításában, a mezőgazdaságban a feudális és félf feudális viszonyok megszüntetésében, mert ezek gátolják a városi és falusi termelőerők fejlődését, ugyanakkor a burzsoázia számottevő része rendszerint maga is kötődik a nagybirtokhoz, sőt tagjai gyakorta rokoni kapcsolatban állnak a feudális uralkodó klikkel. A feudális és a nemzeti-törzsi arisztokráciában egyik támaszát látja a forradalmi demokratikus erőkkel szemben. Ezért a burzsoázia fél a feudális nagybirtok teljes felszámolásától, nem tud gyökeres agrárreformot megvalósítani – mindössze a földbirtokosok hatalmának és helyel-közzel a földbirtok nagyságának korlátozását fogadja el.

A burzsoázia érdekelt az ország ipari fejlesztésében – csak hogy ebben is ingadozik. Igyekszik tőkét felhalmozni a nemzetgazdaság fejlesztésére, de oly módon, hogy eközben fokozza a néptömegek kizsákmányolását. A nemzeti ipar gyors fejlesztése azonban nem mehet végbe úgy, hogy megcsorbítják a néptömegek amúgy is elényező részesedését a nemzeti jövedelemből. Természetesen van más útja is az ipar fejlesztéséhez szükséges tőke előteremtésének: korlátozni kell a kizsákmányoló osztályok profitját és fogyasztását. Ezen az úton azonban a burzsoázia nem akar haladni. Végül pedig, a burzsoázia nem kis része nem hajlandó befektetni tőkéjét hosszú ideig épülő nagyipari objektumokba. Előnyösebbnek látja, hogy kereskedelmi, pénzügyi és hitelügyleteken, spekulációkon nyeréskedjék. Az efféle politika természetesen nem biztosíthatja a gazdaság gyors fejlődését.

A függetlenség elnyerése után a néptömegek lelkesedését a burzsoázia fel akarja használni a nemzeti újjászületés feladatainak megoldására. Egyszersmind azonban fél a nép érdekeit képviselő demokratikus elemektől, s nem hajlandó közel engedni őket a hatalomhoz. Akadá-

lyozza a tömegek bevonását az országépítő munkába, hiszen ez elkerülhetetlenül fokozná azok politikai befolyását, gyarapítaná tapasztalataikat, s megnövelné saját erejükbe és lehetőségeikbe vetett hitüket. Ezért a burzsoázia – főképpen jobbszárnya – a *korlátozott demokrácia* politikáját folytatja, s gátolja a haladó pártok és szervezetek tevékenységét. A jobboldal időről időre antidemokratikus kampányokkal igyekszik gyöngíteni a demokratikus erőket. És eközben a fő csapást a kommunistákra méri.

A dolgozók anyagi helyzetének megjavításában is ellentmondásos a burzsoázia politikája. Bár érdekelt a belső piac bővítésében, tehát a tömegfogyasztás növelésében, a profitéhség a kizsákmányolás fokozására sarkallja.

Azokban a felszabadult országokban, ahol hatalomra került a burzsoázia, manapság maga mögött tudhatja a parasztok többségét, sőt helyenként a munkásosztály jelentős részét is. De a kapitalista fejlődés során kiéleződik az osztályharc. Az osztályellentétek fokozódásával a néptömegek öntudatosabbá válnak, s gyöngülnek a nemzeti burzsoázia iránt táplált illúzióik. Ezért a burzsoázia úgy igyekszik megőrizni tömegbefolyását, hogy fokozza eszmei és politikai befolyását, iparkodik fenntartani a demokratikus illúziókat, s magát a nemzeti érdekek egyedüli kifejezőjének, a nemzet egyedüli és „törvényes” vezetőjének tünteti föl.

Az afrikai és ázsiai országokban a *nacionalizmus* – politikai tartalmát tekintve – *progresszív irányú* akkor, ha azt célozza, hogy egyesítse a nemzetet az imperializmus és a gyarmati uralom restaurációja ellen vívott küzdelemben. Manapság azonban a burzsoázia – kiváltképpen jobboldali körei – a nacionalizmust *mindinkább osztályuralmának megszilárdítására, a munkásosztály és a marxista-leninista ideológia ellen használja fel*. Ezért a kommunisták, habár változatlanul támogatják az elnyomott nemzet burzsoáziáját a gyarmati elnyomás elleni harcában, nem kevésbé határozottan szállnak szembe a burzsoá nacionalizmus reakciós vonásaival.

A hatalomra került burzsoázia *osztálybékét*, a nemzeti egység fenntartásának gondolatát hirdeti, mondván, hogy csak ennek alapján lehet a gazdasági építőmunka legégetőbb feladatait megoldani. A nacionalis-

ta eszméssel a dolgozó tömegeket – elsősorban a munkásosztályt – arra akarja rábírni, hogy lemondjon az osztályharcról. S ahogy a forradalmi folyamat kibontakozik, s növekszik az osztálytagozódás és mélyülnek az osztályellentétek, úgy válik a felszabadult országok nacionalizmusa egyre antidemokratikusabbá, s tompul el a nacionalizmus *imperialistaellenes éle*. Bizonyos körülmények között a nacionalizmus *sovinizmussá* fajulhat.

Ezért a kommunista pártok dokumentumaikban mindenkor hangsúlyozzák, hogy az elnyomott nemzetek nacionalizmusa *kettős jellegű*. Az SZKP XXII. kongresszusán elfogadott programjában ez áll:

„Az elnyomott nemzet nacionalizmusában az elnyomás ellen irányuló *általános demokratikus tartalom van*, s a kommunisták támogatják ezt, mert egy bizonyos időszakban történelmileg indokoltnak tartják. Ez a tartalom fejeződik ki az elnyomott népeknek az imperialista járom alóli felszabadulásra, nemzeti függetlenségre és nemzeti újjászületésre irányuló törekvésében. Ugyanakkor az elnyomott nemzet nacionalizmusának van egy másik, a reakciós, kizsákmányoló felső réteg ideológiáját és érdekeit kifejező oldala is.”⁷

Az imperialisták igyekeznek a maguk céljaira kamatoztatni az afroziasiai országok burzsoá nacionalizmusát. Az 1969. évi nemzetközi tanácskozás fő dokumentuma megállapítja:

„Az imperializmus ösztönzi a reakciós nacionalizmust, ezáltal súrlódásokat idéz elő a fejlődő országokon belül, és széthúzást támaszt közöttük.”⁸

A kommunista pártok taktikája a nemzeti burzsoázia irányában

A történelmi fejlődés mai szakaszában a burzsoázia mint osztály a felszabadult országok többségében még támogathatja a haladást, objektívén még jelentős mértékben érdekelt az antiimperialista és antifeudális harcban. Ennélfogva a burzsoáziának ott a helye a forradalmi mozgalomban és az átfogó antiimperialista nemzeti frontban.

A nemzeti burzsoázia irányában követendő taktika kidolgozásakor el-

⁷ Az SZKP XXII. kongresszusa. 750. old.

⁸ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 8. old.

vi fontossága van annak, hogy a Kommunisták helyesen határozzák meg a burzsoázia szerepét a nemzeti felszabadító forradalom adott szakaszában, s helyét a nemzeti demokratikus frontban. A marxisták számításba veszik a nemzeti burzsoázia ellentmondásos osztályjellegét és egyes csoportjainak, rétegeinek különböző álláspontját, amelyet a rendelkezésükre álló tőke nagysága, felhasználási területe (ipari, bank- vagy kereskedelmi tőke), a politikai hangulat és egyéb tényezők befolyásolnak. A kommunista pártok rugalmas politikai irányvonalat követnek a burzsoázia egészét és egyes rétegeit, csoportjait illetően is.

Helytelen a nemzeti burzsoázia szerepének lebecsülése, de ugyanígy lehetőségeinek túlbecsülése is a haladás támogatásában. A szubjektív megítélésből *kétféle taktikai hiba* következhet.

Aki a nemzeti burzsoáziát egyoldalúan reakciós erőnek tekinti, és egyes rétegeit nem kezeli differenciáltan, az „baloldali” szektás hibát követ el: lekicsinyli a nemzeti burzsoáziával létrehozott egységfront szerepét, a munkásosztályt nem tartja képesnek a nemzeti erők egységének összekovácsolására és a jobboldali burzsoá körök reakciós politikájának leleplezésére a tömegek előtt. Az ilyen politika következtében a kommunisták elszigetelődhetnek, és a reakciós erők pozíciói erősödhetnek.

Aki viszont túlbecsüli a nemzeti burzsoázia lehetőségeit a haladásban, és lebecsüli megalkuvó természetét, az jobboldali oportunista hibába esik, ugyanis mindenáron, még elvi engedmények árán is, meg akarja őrizni vele az egységet. Ez a hiba rendszerint a nemzeti burzsoázia és az imperializmus ellentéteinek kiéleződése idején következik be, amikor a nemzeti burzsoázia hajlandó együttműködni a munkásosztállyal. A jobboldali oportunista megítélés ebben a kérdésben azzal a veszéllyel jár, hogy a munkásmozgalom és pártja elveszti osztályjellegét, és a burzsoázia függvényévé válik.

Az imperialista körök igyekeznek kihasználni a nemzeti burzsoázia osztálytörekvéseit, s a burzsoá osztályérdekekre apellálnak: így akarják eltéríteni a nemzeti burzsoáziát az antiimperialista harctól, és szembeállítani őt a demokratikus erőkkal.

Amikor a kommunista pártok meghatározzák magatartásukat a nemzeti burzsoázia képviselőiből álló kormányok irányában, abból indulnak ki, ami az illető ország önálló és a dolgozó tömegek érdekeit szol-

gáló fejlődéséhez szükséges. Támogatják azoknak a kormányoknak az intézkedéseit, amelyek nemzeti és nemzetközi síkon egyaránt gyengítik az imperializmus hadállásait. Annyiban támogatják ezeket a kormányokat, amennyiben azok politikája antiimperialista és antikolonialista, s a nemzeti érdekek védelmét és a szocialista országokkal való baráti kapcsolatok megteremtését szolgálja, a belpolitikában pedig a nemzeti ipar és kereskedelem fejlesztését, a feudális maradványok felszámolását, a demokrácia kiterjesztését és a tömegek életszínvonalának emelését tűzi ki célul.

Mindamellet a kommunista pártok megőrzik teljes politikai és szervezeti önállóságukat. Bírálják a kormány határozatlanságát egyes kérdésekben, s radikálisabb megoldásokat javasolnak. A demokratikus tömegmozgalom szembeszáll a kormányköröknek azzal a próbálkozásával, hogy a bel- és külpolitikát jobbratolják.

A nemzeti burzsoáziával kapcsolatos kommunista taktika, az *egység és a harc* – és pedig a dolgozó tömegek, a munkások és parasztok, a városi középrétegek érdekeiért folytatott harc – taktikája. A kommunista pártok a nemzeti burzsoázia ingadozásainak leküzdését, reakciós törekvéseinek semlegesítését és haladó törekvéseinek támogatását tűzik ki feladatul az antiimperialista harc és a forradalom érdekében.

3. HARC AZ EGYSÉGFRONT MEGTEREMTÉSÉÉRT A FELSZABADULT ORSZÁGOKBAN

Lenin volt az első, aki feladatul tűzte ki valamennyi antikolonialista, antiimperialista erő egységfrontjának megteremtését a gyarmati és a függő országokban. Az ő érdeme e feladat óriási politikai jelentőségének feltárása, az ő eszméi vezérlik a kommunistákat ma is.

A Kommunista Internacionálé is mély figyelmet fordított erre a kérdésre. Már 1935. évi VII. kongresszusa kimondta:

„A gyarmatokon és a félgymarmatokon folyó harc széles imperialistaellenes egységfrontjának megteremtésekor elsősorban tekintetbe kell venni azokat a különböző feltételeket, amelyek mellett a tömegek imperialistaellenes harca folyik, a nemzeti szabadságmozgalom különböző

érettségi fokát s benne a proletariátus szerepét, továbbá a kommunista párt befolyását a tömegekre.”⁹

A Komintern ráirányította a kommunisták figyelmét arra, hogy az *antifasiszta harc* szolgálatában hozzanak létre átfogó szövetségeket, dolgozzanak fokozottan minden tömegszervezetben, azokban is, amelyeket nemzeti reformisták vezetnek, s egyúttal fölhívta a kommunistákat arra, hogy őrizték meg politikai és szervezeti önállóságukat. .

A kommunista és munkáspártok 1960. és 1969. évi nemzetközi tanácskozása *továbbfejlesztette* Lenin és a Komintern eszméit a mai világpolitikai helyzetnek megfelelően, amikor a szocialista világrendszer a világ fejlődésére óriási hatást kifejtő, nemzetközi erővé vált. A kolonializmus romjain alakult fiatal független államoknak határozott harcot kell vívniuk az imperializmussal és a belső reakciós erőkkel.

A nemzeti demokratikus egységfront

A legtöbb ázsiai és afrikai országban már nem az általános nemzeti frontért, hanem az imperializmus és a belső reakció ellen egyaránt küzdő *nemzeti demokratikus front* megteremtéséért kell fáradozni. Ez a front a demokráciáért, a társadalmi haladásért küzd, s beletartozhat a munkásosztály, a parasztság, a városi kispolgárság, a nemzeti értelmiség, s a burzsoáziának az a része is, amelyiket csak laza szálak fűznek a külföldi monopóliumokhoz, s a független nemzeti gazdaság létrehozására törekszik.

Az 1969. évi nemzetközi tanácskozás fő dokumentuma megállapította:

„A nemzeti fejlődésből és a társadalmi haladásból eredő feladatok megoldásának, a neokolonialista mesterkedések hatékony visszautasításának útja a néptömegek mozgósítása, a proletariátus, a parasztság szerepének fokozása, a dolgozó ifjúság, a diákság, az értelmiség, a városi középrétegek, a hadseregbeli demokratikus körök, valamennyi hazafias haladó erő tömörítése. Ezért az összefogásért szállnak síkra a kommunista és munkáspártok.”¹⁰

⁹ *Georgi Dimitrov: Egységfront, népfront, szocializmus.* Kossuth Könyvkiadó 1974. 152. old.

¹⁰ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 23. old.

A nemzeti demokratikus front konkrét feladatai országonként eltérőek. A szocializmus felé orientálódó országokban az egységfrontnak harcolnia kell a *forradalmi demokratikus rendszer* megszilárdításáért, vívmányainak védelméért és a szocializmus felé való haladás feltételeinek megteremtéséért. Azokban az országokban, amelyek a kapitalista fejlődés útját választották, az egységfront feladata az, hogy küzdjön a reakció ellen, a demokrácia kiterjesztéséért, azért, hogy ezek az államok a *társadalmi haladás útjára* lépjenek stb. Végül azokban az országokban, amelyek még a gyarmati uralom megszüntetéséért küzdenek, az egységfront a *politikai függetlenségért* és a *szuverén állam megteremtéséért* vívott harcban alakul ki (Angola Felszabadításának Népi Mozgalma [MPLA]; Mozambik Felszabadítási Frontja [FRELIMO] stb.).

Az egyes afrikai és ázsiai országok eltérő társadalmi és gazdasági viszonyai miatt az egységfront *formája* is a legkülönbözőbb lehet. Egyes országokban a nemzeti demokratikus egységfront szervezetiileg is kialakulhat – mint *politikai tömb* vagy a progresszív politikai pártok és szervezetek *koalíciója*. Másutt a különféle antiimperialista erők egysége abban nyilvánul meg, hogy *akcióikat egybehangolják*. Ismét másutt az antiimperialista egységfront széles körű, szervezetiileg körülhatárolt politikai mozgalom, melynek résztvevői olyan osztályok és társadalmi rétegek, amelyek jellegüknél fogva esetleg antagonisztikusak, de az adott szakaszban a közös ellenség – a külföldi imperializmus – ellen harcolnak.

Afrika sok országában az antiimperialista egységfront egy olyan *tömegpárt* formájában jön létre, amelybe beletartozik minden imperialistaellenes haladó erő (Guinea, Tanzánia stb.). Ez az adott országok konkrét társadalmi és gazdasági viszonyaiból következik. A kapitalizmus még nem fejlődött ki, s az osztályok között nem húzódik éles választóvonal. A kisiparos, kiskereskedő és értelmiségi réteg gazdasági tekintetben gyöngye, a külföldi versenytársakhoz képest hátrányos helyzetben van. Az osztályok között az ellentmondások nem nagyon élesek, s az imperializmus és a kolonializmus ellen folytatott közös harcukhoz képest alárendeltek.

Megfelelő antiimperialista egységfrontot pusztán „fent” kötött meg egyezésekkel nem lehet létrehozni, az a néptömegek harca és a különböző osztályok és társadalmi csoportok együttes akciói során alakul ki.

Szilárdsága és hatékonysága javarészt attól függ, van-e olyan közös *barci programja*, amely a benne részt vevő valamennyi erő érdekeit kölöképpen figyelembe veszi. Az egységfront megteremtésében és megszilárdításában fontos szerep vár a kommunista pártokra.

Lenin annak idején nemegyszer szólt arról, hogy az afrikai és ázsiai országok kommunista pártjainak meg kell tanulniuk folyamatosan alkalmazkodni e földrészek sajátos körülményeihez, különös tekintettel arra, hogy lakosságuk zöme a parasztságból kerül ki, és a nacionalizmus itt sok helyütt uralkodó ideológia. Ma is fölöttébb időszerűek e tennivalók.

A kommunistáknak keresniük kell a nemzeti demokratikus egységfront megteremtésének útját-módját, s érteniük kell a munkásosztály helyes, marxista-leninista szövetségi politikájának meghatározásához. Az osztály-erőviszonyok alapos mérlegelésére van szükség minden egyes országban és a forradalom minden egyes szakaszában. A kommunistáknak azonban nemcsak az egyes társadalmi erőkhöz fűződő viszonyukat kell meghatározniuk, az egységfront kérdése azt a bonyolult feladatot is magába foglalja, hogy meghatározzák az egyes társadalmi rétegek érdekeit kifejező politikai pártok és szervezetek kölcsönös viszonyát, kialakítsák ezek megfelelő kapcsolatait.

A kommunisták és a forradalmi demokraták

Az a körülmény, hogy számos afrikai és ázsiai országban a forradalmi demokrácia került a felszabadító harc élvonalába, s vezetésével mélyreható társadalmi és gazdasági átalakulások mennek végbe, ezeknek az országoknak a kommunista pártjai elé azt a feladatot állítja, hogy meghatározzák a forradalmi demokrácia helyét és szerepét a nemzeti demokratikus forradalomban, és rugalmas taktikát dolgozzanak ki.

A mai forradalmi demokrácia olyan társadalmi és politikai erő, amely a nemzeti felszabadító harc folyamán alakult ki, s *szemben áll az imperializmussal és a kolonializmussal*. Tágabb értelemben a forradalmi demokrácia felöleli a paraszti tömegek, valamint a városi kispolgárság és a radikális nacionalista értelmiség politikai öntudatra ébredt, az antiimperialista, antifeudális és antikapitalista harcot vállaló rétegeit.

Szűkebb értelemben a forradalmi demokrácia összetevői azok a forradalmi demokratikus pártok, szervezetek és csoportok, amelyek nemcsak az imperializmussal szállnak szembe, hanem a kapitalizmus hazai fejlődésével is.

A hatalomra jutott forradalmi demokratáknak politikailag és gazdaságilag meg kell szabadítaniuk országukat az imperializmustól, hogy ezzel kivívják az egyenjogúságot. Igyekeznek felszámolni a külföldi monopóliumok gazdasági pozícióit, korszerű nemzeti ipart teremteni, a parasztság érdekei alapján megoldani az agrárkérdést stb. Vagyis következetes demokratikus átalakításokat szándékoznak végbevinni. Azt vallják, hogy evégett szükség esetén forradalmi módszerekhez nyúlnak az imperializmussal és a belső reakciós erőkkel vívott küzdelemben, és számítanak a tömegek támogatására s részvételére.

A forradalmi demokrácia politikai hatalma tehát arra hivatott, hogy képviselje a baloldali demokratikus erők érdekeit. A forradalmi demokratikus kormányokban azonban nem vehet részt minden ilyen erő. Gyakorlatilag az értelmiség, a hivatalnoki és tisztikar kezében van az államigazgatási, gazdasági hatalom. E rétegeket azonos származás és neveltetés, főként pedig közös osztályérdekek kötik össze. A forradalmi demokratikus kormányzatok a legtöbb ilyen országban nem annyira valamely politikai szervezetre, mint inkább a hadseregre vagy az államigazgatási apparátusra támaszkodnak. Sok esetben olyan haladó katonai forradalmi diktatúrát gyakorolnak, amely a fejlődés adott szakaszában megfelel az osztályerőkből alakult átfogó tömb érdekeinek.

A demokratikus átalakítások elmélyülése idején, amikor gyakorlatilag szükségessé válik az antikapitalista jellegű társadalmi és gazdasági program megvalósítása, a forradalmi demokrácián belül fokozódik a politikai és osztály-differenciálódás. Egyes körei (az értelmiség a hivatalnoki kar Nyugat-barát felső rétege, a tisztikar, a főpapság) elfordulnak a szocialista orientációjú politikától, s jobboldali irányzatot követnek, bár ezt a legtöbbször nem mondják ki nyíltan. Fékezik a haladó átalakításokat, a szocialista célokat nacionalista célokkal cserélik föl, ellenzik az akcióegységet a kommunistákkal, időnként felszítják a harcias nacionalizmust és a vallási fanatizmust. Ez az irányzat lényegében szakít a forradalmi demokráciával.

A forradalmi demokrácia másik része a dolgozó tömegek érdekében

következetesen antiimperialista irányvonalat követ, a szocialista orientáció mellett áll, s kész szövetségre lépni a kommunistákkal.

A forradalmi demokrácia tehát *nem homogén*. Forradalmisága és demokratizmusa az egyes országokban különböző, s ugyanígy különböző az egyes rétegek forradalmisága és demokratizmusa. Ez a következőkben nyilvánul meg: a forradalmi demokrácia antiimperialista lépéseinek jellegében; a tömegek iránti magatartásában és abban, hogy kész a tömegekre támaszkodni; a nemzeti kapitalista tendenciákhoz, a tudományos szocializmushoz, a kommunizmushoz való viszonyában stb.¹¹

Forradalmi demokratikus kormányok vannak hatalmon több országban; ezek lakossága együttesen meghaladja a 100 milliót. Sok tekintetben befolyásolják más népek haladását, felszabadító harcuk fejlődését és távlatait.

A szóban forgó országok társadalmi fejlődésének távlatai sok tekintetben attól függnék, hogy milyenek a kapcsolatok e térség mai felszabadító harcának két *legbefolyásosabb ereje*: a forradalmi demokraták és a kommunisták között. De függ attól is, hogy miként működik együtt a szocialista világrendszer a nemzeti felszabadító mozgalommal az imperializmus elleni közös harcban. Leonyid Brezsnyev az SZKP XXIV. kongresszusán elhangzott központi bizottsági beszámolóban hangsúlyozta:

„Az imperializmus elleni harcban egyre nagyobb szerepet játszanak a forradalmi demokratikus pártok, amelyek közül sok a szocializmust hirdeti programjának céljaként. Az SZKP élénken fejleszti velük a kapcsolatokat. Meggyőződésünk, hogy az ilyen pártok együttműködése a kommunista pártokkal, köztük hazájuk kommunista pártjával is, teljes mértékben az antiimperialista mozgalom érdekeit, a nemzeti függetlenség megszilárdítását és a társadalmi haladás ügyét szolgálja.”¹²

Az 1969. évi nemzetközi tanácskozás fő dokumentumában olvasható:

„A kommunisták védelmezik népeik szabadságát, nemzeti függetlenségét és szocialista jövőjét, ők a tudományos szocializmus eszméinek hordozói, a nemzeti felszabadító mozgalom élharcosai. E mozgalom ér-

¹¹ Lásd K. N. Brutyenc: Korunk nemzeti felszabadító forradalmi. Kossuth Könyvkiadó 1975. 334–387. old.

¹² Az SZKP XXIV. kongresszusa. 27–28. old.

dekei, a közelmúltban felszabadult országokban élő népek társadalmi haladásának érdekei megkövetelik a kommunista pártok és a többi haladó és hazafias erő szoros együttműködését. A kommunizmussal szembeni ellenséges magatartás, a kommunisták üldözése árt a népek nemzeti és társadalmi felszabadulásáért vívott harcnak.”¹³

A kommunisták a szocialista orientációjú országokban nagyra értékelik a forradalmi demokratikus kormányok munkáját, készek együttműködni velük az elért sikerek megszilárdításában, hogy országaik tovább haladjanak a szocializmus felé.

A forradalmi demokratikus kormányok indította átalakulások nagy jelentőségét elismerve, a kommunisták egyszersmind azt is hangsúlyozzák, hogy mindez csak kezdete a teljes nemzeti és társadalmi felszabaduláshoz vezető hosszú és nehéz útnak. Ahhoz, hogy ezek az országok eredményesen haladjanak ezen az úton, okvetlenül szükséges, hogy valamennyi hazafias, haladó erő – elsősorban a kommunisták és a forradalmi demokraták – mindenfajta megkülönböztetés nélkül, *szoros egységbe* tömörüljön és együttműködjön. Ez a szövetség létfontosságú a forradalmi demokratikus rendszerek megszilárdítása, a nemzeti függetlenségért és a társadalmi haladásért vívott harc politikai és osztálybázisának bővítése és megszilárdítása, az ellenforradalom leküzdése és a forradalmi demokrácia kapitulációra hajlamos csoportjainak semlegesítése céljából.

Az arab államokban működő kommunista és munkáspártok képviselői 1973. szeptemberi tanácskozásukon elfogadott nyilatkozatukban kimondták, hogy az arab országok kommunistái síkraszállnak a haladó erők nemzeti és összarab frontjainak megalakításáért és küzdenek a demokráciáért, a haladó arab kormányzatok megszilárdításáért s az arab egység megteremtéséért egyértelmű antiimperialista alapon.

A kommunisták ugyanakkor nem titkolják, hogy számos lényeges ideológiai kérdésben nézeteik eltérnek a forradalmi demokratáékétól. Mindenkor fellépnek a munkásosztály társadalmi szerepének lebecsülése ellen, ragaszkodnak a társadalmi élet nagyarányú demokratizálásához, igyekeznek biztosítani az összes haladó hazafias szervezet tevékenységének lehetőségét. Jól tudják, hogy nem lehetnek tartósak a fent-

¹³ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 23. old.

ről jött „adományok”, amelyeket nem támogatnak aktívan és szervezetten a tömegek.

E nézeteltérések nem akadályozhatják a szoros egység és harci szövetség megteremtését a forradalmi demokratákkal. A kommunisták fölismerték annak fontosságát, hogy ezeknek az országoknak a haladó erői megismerkedjenek a tudományos szocializmus eszméivel és tapasztalataival. Ezért elszántan védelmezik és propagálják a marxista-leninista nézeteket, de senkire sem kényszerítik rá őket. A gazdaság fejlődésével, a munkásosztály létszámának, szervezetségének és öntudatának növekedésével, valamint a dolgozók politikai szerepének erősödésével együtt jön létre és szilárdul meg a tudományos szocializmus szilárd bázisa.

A haladó erők tömörülésének útja gyakran nehéz és hosszadalmas. A kommunistáktól ez nagy türelmet és rugalmasságot, politikai érettséget és előrelátást követel. Meg kell teremteniük a kölcsönös bizalom légkörét, hogy a nemzet minden egészséges, hazafias erejét harcba vigyék az imperializmus ellen, a *nemkapitalista fejlődésért*.

A forradalmi demokraták és a kommunisták kölcsönös kapcsolatai nemzetközi és nemzeti síkon egyaránt fejlődnek. A forradalmi demokratikus pártok (Arab Szocialista Unió, Arab Újjászületés Szocialista Pártja, az algériai Nemzeti Felszabadítási Front stb.) és az SZKP, a többi szocialista ország kommunista pártjai, az olasz, a francia és más kommunista pártok rendszeres pártközi és egyéb kapcsolatokat tartanak fenn. Pártküldöttségek kölcsönös látogatásokat tesznek, részt vesznek a pártkongresszusokon és más fontos hivatalos és társadalmi rendezvényeken, kicserélik a politikai, gazdasági és ideológiai élet legkülönbözőbb területein szerzett tapasztalataikat, megvitatják a világ mai társadalmi fejlődésének legfontosabb kérdéseit; egybehangolják a nemzetközi demokratikus szervezetekben kifejtett tevékenységüket, együttműködnek a marxista irodalom terjesztésében és a forradalmi demokratikus pártok számára pártkáderok, szakszervezeti és ifjúsági aktivisták képzésében.

A legutóbbi években bizonyos előrehaladás történt a forradalmi demokraták és a kommunisták együttműködésében számos felszabadult országon belül is.

Szíriában 1966 februárjában hatalomra jutottak a Baath Párt (az Arab Újjászületés Szocialista Pártja) baloldali erői, és a kommunisták

beléptek a kormányba, mert ezt kívánta az imperializmus, a feudalizmus és a nagyburzsoázia ellen vívott harc, a szocialista országokkal, elsősorban a Szovjetunióval való barátság, a gazdasági, kulturális és katonai együttműködés. A Szíriai Kommunista Párt 1969 júniusában tartott III. kongresszusának határozata szerint a nemzeti demokratikus forradalom véghezvitelének és a szocializmus felé haladásnak nélkülözhetetlen előfeltétele az összes haladó erő egyesülése abban a frontban, amely e mozgalom vezetésére hivatott. A Baath Párt 1970. novemberi X., rendkívüli kongresszusa síkraszállt a haladó politikai elemekkel és csoportokkal való együttműködés kiterjesztése mellett. A kommunisták bekerültek a Népi Tanácsba (parlamentbe). 1972 márciusában megalakult a Haladó Nemzeti Front, amelynek tagjai lettek az ország legfontosabb politikai erői: a Baath Párt, az Arab Szocialista Unió, a Szíriai Kommunista Párt, a Szíriai Szocialista Unió és az Arab Szocialista Párt. A front elfogadta a Chartát (programot) és a szervezeti szabályzatot. Ez a program a mostani fejlődési szakaszt „felszabadító szocialista forradalomnak” nevezi, amely „az egységért, a szabadságért és a szocializmusért” harcol. A következő fő belpolitikai feladatai vannak: a gazdaság, elsősorban a mezőgazdaság tervszerű fejlesztése, hogy ennek segítségével egységes állami politikát dolgozzanak ki a termelés területén; szocialista közoktatási tervek készítése; a demokratikus népi rendalkotmányos intézményei és a helyi tanácsok megalakítása a népteljes szuverenitása alapján.

A Haladó Nemzeti Front szervezeti szabályzata szerint a front vezető szervei: a Központi Vezetőség, a területi szervek, irodák, és bizottságok. A Központi Vezetőségnek 1 elnöke és 17 tagja van, akik közül 9 a Baath Pártot képviseli; a többi 4 részt vevő pártnak 2–2 képviselője van. A szervezeti szabályzat tehát a Baath Pártra ruházza a vezető szerepet a frontban. A Haladó Nemzeti Front és a Baath Párt határozatai a Szíriai Arab Köztársaság hivatalos politikai határozatai.

Eredményesen fejlődik a Baath Párt és a kommunista párt együttműködése Irakban. Az iraki Baath Párt az antiimperialista társadalmi és gazdasági átalakítások irányvonalát követi, s eközben a belső reakció fokozódó ellenállásába ütközik. Ezért határozott lépéseket tett, hogy javítsa kapcsolatait a kommunistákkal. Az Iraki Kommunista Párt támogatja a kormány haladó bel- és külpolitikai intézkedéseit. Képviselői 1972 májusában beléptek a kormányba. A Baath Párt és az Iraki

Kommunista Párt 1973 júliusában egyezményt írt alá a Haladó Nemzeti Hazafias Front megalakításáról. A front megalakítása nemcsak Irakra, az egész arab nemzeti felszabadító mozgalomra nézve nagy fontosságú esemény. A Haladó Nemzeti Hazafias Front nyitva állt más nemzeti antiimperialista erők, elsősorban a Kurd Demokrata Párt előtt is.

E front programja – a Nemzeti Charta – szerint: „Irak számára a fejlődés kapitalista útja elvileg elfogadhatatlan.” A program meghatározza a szocializmusba való átmenet előkészítésének demokratikus feladatait. Ilyenek: a sokágazatú nemzetgazdaság tervszerű fölépítése; a paraszttömegek érdekeiben álló agrárreform; az államapparátus demokratizálása; a demokratikus és politikai szabadságjogok megadása; a néptömegek aktivizálása, szerepük fokozása az ország társadalmi és politikai életében stb.

A front legfőbb szerve a Legfelső Bizottság, amely az elnökből és 16 tagból áll; közülük 8 a Baath Pártot, 3 az Iraki Kommunista Pártot képviseli; 3 helyet fenntartottak a Kurd Demokrata Pártnak, egy-egy helyet kaptak a haladó nacionalisták és a független demokraták. A titkárságnak 8 tagja van, közülük négyet a Baath Párt, kettőt-kettőt az Iraki Kommunista Párt és a Kurd Demokrata Párt delegál. A Charta kimondja, hogy a front tagjai, tiszteletben tartva az egyes pártok ideológiai, politikai és szervezeti függetlenségét, fejlesztik kapcsolataikat egymással.

A haladó nemzeti egység megszilárdítására irányuló szíriai és iraki lépések nagyon fontosak az általános közel-keleti helyzetre nézve.

A kommunistákkal való együttműködés azonban változatlanul *vita-*
tott kérdés a forradalmi demokraták körében. Az ideológiai nézeteltéréseken kívül nehezíti a helyzetet, hogy a forradalmi demokrácia egyes körei továbbra is óvatosan, sőt olykor ellenségesen viseltetnek a kommunistákkal szemben, nem értik meg a kommunista pártok szerepét a felszabadító harcban. Még elevenen hatnak a kommunistaellenes imperialista propaganda szította és az elfogult vallásos nézetekből táplálkozó előítéletek.

A kommunisták és a forradalmi demokraták együttműködése a helyi feltételektől függően különböző lehet, a következetes előrehaladás a szocializmus felé azonban megköveteli, hogy ez az együttműködés a haladást segítse elő, a szocializmus híveinek helyzetét erősítse, s a tár-

sadalmi élet demokratikus alapjait szilárdítsa meg és fejlessze. Ezekkel a célokkal ellentétben, egyes forradalmi demokraták azzal próbálkoznak, hogy az együttműködést a kommunista pártok szervezeti és politikai önállóságának korlátozására használják ki.

Az indiai és Sri Lanka-i kommunista párt barca az egységfrontért

A felszabadulásuk után a *kapitalista fejlődés* útjára lépett afrikai és ázsiai országokban a kommunista pártok fontosnak tartják a nacionalista és szocialista pártokban végbemenő bonyolult folyamatok számbavételét. E pártok baloldali irányzatai – amelyek a kispolgárságnak, a nemzeti burzsoázia haladó csoportjainak, a demokratikus értelmiségnek és sok helyütt a munkásosztály egyes rétegeinek törekvéseit fejezik ki – az antiimperialista harc fokozását követelik, sőt síkraszállnak a nemkapitalista fejlődési út mellett is. A jobboldali csoportok viszont minden eszközzel fékezik a forradalom fejlődését, s ez gyakran pártszakadáshoz vezet. Ilyen folyamatok zajlanak le India, Sri Lanka, Libanon, Pakisztán, Marokkó és több más ország nacionalista és szocialista pártjaiban. Ha figyelembe vesszük és javukra fordítjuk e folyamatokat, a haladó erők könnyebben foghatnak össze a közös antiimperialista harcban.

A politikai és gazdasági viszonyok sokfélesége, az egyes országok sajátos társadalmi fejlődése lényegesen befolyásolja itt a kommunisták taktikáját az antiimperialista nemzeti demokratikus egységfrontot illetően. Példaképpen nézzük meg Indiát és Sri Lankát.

1964-ben, Jawaharlal Nehru halála után az indiai reakciós erők aktivizálódtak, egyre erősebben támadták a kormány bel- és külpolitikájának haladó vonásait. A kormányzó párt, az Indiai Nemzeti Kongresszus vezetőségében is megélénkültek a jobboldali elemek. Mindkét erő arra törekedett, hogy imperialistabarát, reakciós irányba terelje az ország politikáját. A fokozódó gazdasági nehézségek és a néptömegek gyorsan erősödő tiltakozása elősegítették az Indiai Nemzeti Kongresszus soraiban a differenciálódást. A párt haladó körői kezdték nyíltan követelni, hogy hozzanak hatékony intézkedéseket a monopóliumok

hatalma ellen, a dolgozó tömegek jogos követeléseinek teljesítése és az ismételt ígéretek teljesítése végett.

Az Indiai Nemzeti Kongresszusban és a kormányban a jobboldali erők ugyanakkor terveket kezdtek kovácsolni arra, hogy a szélsőjobboldali erőkkel összefogva eltávolítsák Indira Gandhit a miniszterelnöki tisztségből, és reakciós koalíciós kormányt alakítsanak. Az Indiai Nemzeti Kongresszusban kiéleződött a politikai harc, a frontok élesen elhatárolódtak egymástól, és 1969 végén szakadás következett be az Indira Gandhi vezette erők és a párt reakciós csoportja, az úgynevezett *szindikátus* között.

Indiában 1971 márciusában, válságos helyzetben tartották meg a parlamenti választásokat. Az Indiai Nemzeti Kongresszus, az úgynevezett Új Kongresszus abszolút győzelmet aratott: az 518-ból 350 mandátumot szereztek meg. A jobboldali pártok mindössze 48 mandátumot kaptak. India Kommunista Pártja arra törekedett a választásokon, hogy a reakció egyesült erői vereséget szenvedjenek. Ezt a célt sikerült elérnie. A kommunista párt 24 mandátumot szerzett, vagyis megtartotta korábbi helyzetét a parlamentben.

Az indiai nép félreérthetetlenül a „balrafordulás” mellett foglalt állást. India Kommunista Pártjának Országos Tanácsa 1971. márciusi határozatában így értékelte a helyzetet:

„A kialakult helyzet rendkívül kedvező az ország előrehaladását tekintve, föltéve, hogy a baloldali és demokratikus erők, valamint az Indiai Nemzeti Kongresszus demokratikus elemei összefognak, s együttesen mozgósítják a népet az ország súlyos gazdasági és politikai problémáinak megoldására.”

Indira Gandhi miniszterelnök több olyan bel- és külpolitikai akciót kezdeményezett, amelyet a haladó körök helyesléssel fogadtak, a reakciós erők viszont dühödten támadtak. Súlyos csapást mért a monopóliumokra az ország 14 legnagyobb bankjának államosítása. Az állam ellenőrzése alá vonta a bankbetétek 85 százalékát, s ez lehetővé tette, hogy ezeket az összegeket az ország fejlesztésére használják fel.

Indira Gandhi kormánya egyebek között kifejezte azt a szándékát, hogy gyökeresen megváltoztatja a gazdaságpolitika irányzatát, erősíti az állami szektort, korlátozza a monopóliumok hatalmát, bővíti és erősíti Indiának a Szovjetunióhoz és a többi szocialista országhoz, az ázsiai és

afrikai haladó államokhoz fűződő baráti kapcsolatait, s elítélte az Egyesült Államok indokínai agressziós háborúját.

Az 1971 augusztusában aláírt indiai-szovjet barátsági és együttműködési szerződés, valamint Leonyid Brezsnyev 1973. novemberi indiai látogatása elősegítette a haladó törekvések erősödését India bel- és külpolitikájában.

Tekintetbe kell vennünk azonban, hogy az Indiai Nemzeti Kongresszus a *nemzeti burzsoázia* pártja, s elsősorban ez határozza meg politikájának társadalmi tartalmát. Ráadásul továbbra is vannak a haladó mellett reakciós és centrista csoportjai. Így aztán politikája nem következetes, cselekedetei sokszor eltérnek nyilatkozataitól. Vezetősége késlekedik a dolgozó tömegek érdekeit követő mélyreható átalakításokkal, jelentős engedményeket tesz a monopóliumoknak és a nagybirtokosoknak. Az indiai monopóliumok hadállásai az ország gazdasági életében tovább erősödnek: a magánszektor fele 75 család birtokában van. A nagy külföldi társaságok évente csaknem 1 milliárd rúpia profitot visznek ki az országból. A megművelt földterület jelentős része változatlanul a nagybirtokosok tulajdona.

A reakciós pártok és az Indiai Nemzeti Kongresszus jobboldali elemei mindent elkövetnek, hogy megghiúsítsák a párt vezetésétől meghirdetett progresszív irányú átalakításokat, s hogy növeljék a gazdasági nehézségeket az országban. Mindez rontja a néptömegek anyagi helyzetét. Emelkednek az élelmiszerárak, és nagyarányú a munkanélküliség.

A reakciós pártok a nem kis részben objektív okokból eredő gazdasági nehézségekre építik számításaikat, igyekeznek kihasználni az Indiai Nemzeti Kongresszus központi vezetésének tétovázását, fokozzák a nyomást Indira Gandhi kormányára.

A reakció ellentámadásával a *demokratikus egységfrontot* kell szembeállítani.

India Kommunista Pártjának megítélése szerint a helyzet megérett egy nemzeti demokratikus front létrehozására. Az 1971. október 3-10. között megtartott IX. pártkongresszus politikai határozata rámutatott arra, hogy a nemzeti demokratikus front a nemzet hazafias, demokratikus és baloldali erőinek a tömörülése. A benne részt vevő erők tartozzanak bármelyik párthoz is, érdekelték a *nemzeti demokratikus forradalom* véghezvitelében. Az indiai kommunisták véleménye szerint e front létrejöttének legfontosabb feltétele egy nagyarányú népmozgalom

megszervezése, a burzsoázia radikális szárnyának és azoknak a kormányban és a parlamentben működő haladó burzsoá politikusoknak részvételével, akiknek érdekükben áll, hogy következetesen harcoljanak az imperializmus, a monopoltőke és a feudalizmus ellen, a forradalmi demokráciáért és a gyökeres strukturális változásokért, beleértve az államapparátusban szükséges változásokat is.

IX. kongresszusán a kommunista párt kidolgozta a baloldali és demokratikus erők összefogásának platformját, ilyen követelésekkel: a külföldi tőke tulajdonában levő vállalatok államosítása; radikális agrár-reform végrehajtása, a birtoknagyságról szóló jogszabályok megváltoztatása és minden nagybirtok és megműveletlen föld felosztása a mezőgazdasági munkások, a törpebirtokosok és az úgynevezett érinthetetlenek (a legalacsonyabb kaszt) között; a mezőgazdasági munkások rögzített munkabérének megállapítása; az állami szektor erősítése, bővítése és irányításának demokratizálása azzal, hogy minden szinten bevezetik a munkásellenőrzést; a munkások bérrendszerének felülvizsgálása az áremelkedések stb. figyelembevételével, bérminimum megállapítása; a szakszervezetek jogának elismerése a kollektív szerződések kötésére és a sztrájkjog megadása; a munkanélküliség megszüntetése; az oktatási rendszer demokratizálása.

Az indiai kommunisták számolnak azzal, hogy e program megvalósításakor még sok akadályba ütköznek, annál is inkább, mert az indiai munkásmozgalomban is sok még a megoldatlan kérdés. Mindez szükségessé teszi valamennyi antiimperialista, demokratikus és haladó erő legátfogóbb egységét. A kommunista párt véleménye szerint az átfogó egység megteremtéséért mindenekelőtt *tömegharcot és tömegmozgalmakat* kell indítani.

A kommunista párt gazdag tapasztalatot szerzett az ilyen tömegmozgalmak szervezésében. 1972 októberében India egész területén kampányt szervezett az árak és a munkanélküliség növekedése ellen. A Delhibe tartó menetben több mint 500 000 ember vett részt. E tömegakció előkészítésekor országszerte több mint 10 millió aláírást gyűjtöttek a parlament elé terjesztendő petícióra, amelyben követelték az áremelkedések megállítását, az elemi csapásoktól sújtott lakosság megsegítését, mélyreható reformok haladéktalan megvalósítását, a munkanélküliség megszüntetését, a neokolonializmus elleni harcot. E megmozdulások erejét fölhasználva a kormány 1973-ban elhatározta, hogy kezébe veszi

a búza-nagykereskedelmet, és szembeszállt a monopóliumoknak azzal a követelésével, hogy „szakszerű együttműködés” ürügyén a nagytőke ellenőrizze az állami szektort.

A bonyolult politikai és gazdasági helyzet tehát megköveteli, hogy a jobboldali erők ellen az indiai demokratikus erők – köztük az Indiai Nemzeti Kongresszus baloldali erői is – rugalmas politikát folytassanak, s megteremtsék akcióegységüket.

Sajátos körülmények között folyik a harc a nemzeti egységfrontért Srí Lankában. 1960 és 1965 márciusa között, amikor a nemzeti burzsoázia radikális rétegeinek érdekeit kifejező Bandaranaike-kormány volt hatalmon, Srí Lanka Kommunista Pártja megindította a harcot az ország haladó erőinek egységfrontjáért. 1963 augusztusában három párt: a Szociális Egyenlőség Pártja¹⁴, az Egyesült Népfrent¹⁵ és a kommunista párt megalakította az Egyesült Baloldali Frontot a haladó erők közös programja alapján.

A reakciós erők azonban, élükön az Egyesült Nemzeti Párttal, kihasználták az Egyesült Népfrent határozatlanságát, s szakadást idéztek elő soraiban. Az 1965. évi választásokon a reakciós erők győztek, és az Egyesült Nemzeti Párt alakított kormányt. Ez főként a külföldi tőkéhez szorosan kötődő felső burzsoázia rétegek és földbirtokosok érdekeit képviselte. Népellenes politikája gyűlöletet keltett, s a kormányzattal szemben kialakultak a haladó ellenzéki erők. Három haladó párt: a Srí Lanka-i Szabadság Párt¹⁶, a Szociális Egyenlőség Pártja és a kommunista párt akcióegységre lépett az imperializmus és a helyi reakció ellen. Egységesen léptek föl minden tömegkampányban és a parlamentben is. 1968 júniusában aláírták a Demokratikus Erők Egyesült Frontjának programját, amely kijelentette, hogy a három párt a szocia-

¹⁴ A Szociális Egyenlőség Pártja (Lanka Szama Szamadzsza) a munkásosztály egy részének, a kispolgári rétegeknek és a nyugati államokban tanult értelmiségieknek az érdekeit képviseli.

¹⁵ Az Egyesült Népfrent (Mahadzama Ekszath Peramuna) a munkásosztály és a nemzeti értelmiség egy részének érdekeit képviseli. Napjainkban nincs számottevő befolyása.

¹⁶ A Srí Lanka-i Szabadság Párt a burzsoázia és az értelmiség haladó csoportjainak, a munkásosztály egy részének és egyes kispolgári rétegeknek az érdekeit képviseli (vezetője Szirimavo Bandaranaike asszony).

lista demokrácia megteremtéséért küzd. Ennek lényege az ország függetlenségének, szuverenitásának, egységének és területi sérthetetlenségének biztosítása; a gazdasági és társadalmi kiváltságok, az egyenlőtlenség és a kizsákmányolás megszüntetése, egyenlő lehetőségek nyújtása minden állampolgár számára; demokratikus kormányforma megteremtése és a nép demokratikus jogainak bővítése, beleértve a népnek azt a jogát, hogy szabadon válassza meg kormányát stb.

A front célját a program abban jelölte meg, hogy a Srí Lanka-i Szabadság Párt elnökével, Szirimavo Bandaranaike asszonnyal az élén létrejöjjön a három párt és a többi haladó erő népi kormánya. A Szabadság Párt vállalta, hogy több mélyreható társadalmi és gazdasági átalakítást hajt végre a dolgozó tömegek érdekében: mindenekelőtt demokratikus alapon újjászervezi az államigazgatási apparátust, biztosítja a nép aktív részvételét ennek munkájában; a földet azoknak juttatja, akik megművelik, eltörli az öntözési adót, s műszaki és egyéb állami támogatást ad a parasztoknak; a főbb gazdasági ágazatokat az állami szektorban összpontosítva iparosítja az országot; állami ellenőrzés alá vonja a hazai és külföldi magánbankokat, valamint a legfontosabb árucikkek kivitelét és behozatalát.

Az 1970. évi országos választásokon az Egyesült Front a 151 mandátumból 115-öt szerzett meg. Az addigi kormánypártot súlyos vereség érte: mindössze 17 mandátumot sikerült megtartania. Az Egyesült Front három pártjának – köztük a kommunistáknak – részvételével megalakult a Bandaranaike-kormány.

Az ország gazdasága agrárjellegű, az ipar fejletlen, a mezőgazdaság is meglehetősen egyoldalú, a megművelt földterületnek mintegy 60 százaléka tea, kaucsuk és kókuszdió terem. Ezekből a terményekből kerül ki az export döntő része, s belőlük származik az országnak olyanmennyire szükséges külföldi valuta 90 százaléka.

Hivatalba lépése óta a kormány a következő haladó intézkedéseket tette: valutakorlátozásokat vezetett be a luxuscikkek importjára, s kedvezményeket biztosított az élelmiszerek és az elsőrendű közszükségleti cikkek behozatalához; megtette az első lépéseket az állami szektor bővítésére és erősítésére (az ipari termelésnek az állami szektorra jutó része növekedett – 1971-ben elérte a 30 százaléket). A továbbiakban a kormány olyan gyorsított gazdaságfejlesztési tervet akar végrehajtani, amely egyebek között megszünteti a nagybirtokrendszert, államosítja a

kulcsfontosságú iparágakat, tovább bővíti és erősíti az állami szektort, államosítja a külkereskedelmet és a belföldi nagykereskedelmet. A kormány sokat javított a munkajogi törvényeken, fölemelte az ültetvények munkásainak bérét, szavatolta a pontos bérfizetést stb.

Az Egyesült Front kormánya el nem kötelezett politikát folytat. Diplomáciai kapcsolatot teremtett a Német Demokratikus Köztársasággal, a Vietnami Demokratikus Köztársasággal és a Dél-vietnami Köztársaság Ideiglenes Forradalmi Kormányával, s megszakította a diplomáciai kapcsolatot Izraellal.

Ezek az intézkedések sem tudták azonban megszüntetni azt a pénzügyi és gazdasági válságot, amely a hatvanas évek közepétől kezdve elhatalmasodott az országon. Az exportbevételek csökkenése, a külföldi piacokon vásárolt élelmiszerek árának emelkedése és több más körülmény károsan befolyásolta a gazdaságot és természetesen a dolgozó tömegek helyzetét is. A munkanélküliek száma megközelítette az egymilliót. A közszükségleti cikkek ára egyre emelkedett.

A jobboldali erők kihasználták a gazdasági nehézségeket, a lakosság bizonyos rétegeinek, főleg az ifjúságnak a politikai éretlenségét, hogy kiábrándultságot és bizalmatlanságot keltsenek a tömegekben a kormánnyal szemben. A reakciós erők saját céljaik elérésére próbálták felhasználni az úgynevezett Népi Felszabadító Front 1971. áprilisi fegyveres kísérletét az Egyesült Front kormányának megdöntésére. A kormányellenes lázadás sok résztvevője kispolgári nacionalista vagy ultrabaloldali elem volt. A lázadást a kormány leverte.

Srí Lanka Kommunisták Pártjának 1972 augusztusában tartott VIII. kongresszusa megerősítette a pártnak azt az elhatározását, hogy folytatja a harcot az összes haladó erő mozgósításáért és egyesítéséért az Egyesült Front programja alapján.

Összefoglalásképpen: az ázsiai és afrikai országok fejlődése megmutatja, hogy az antiimperialista, nemzeti demokratikus egységfrontok létrehozása nemcsak annak egyik döntő feltétele, hogy ezek az országok előrejussanak a társadalmi haladás útján, hanem annak is, hogy megszilárdítsák függetlenségüket. Az ilyen frontok megalakítása bonyolult és sokrétű folyamat, s heves harcok közepette megy végbe. A kommunisták eltökélték, hogy segítik e frontok létrejöttét és megszilárdulását.

A KOMMUNISTA PÁRTOK ESZMEI ÉS SZERVEZETI ERŐSÍTÉSÉÉRT

A munkásmozgalom forradalmi élcsapatának taktikai és stratégiai feladatai csak akkor oldhatók meg, ha minden egyes kommunista párt és az egész mozgalom állandóan erősödik.

A kommunista párt erősítése megköveteli a párt *eszmei* szilárdságának és a demokratikus centralizmus elvein alapuló *szervezeti* egységének erősítését. E kettő elválaszthatatlan egymástól. A párt szervezeti egysége elképzelhetetlen szilárd eszmei alapok nélkül.

1. A KOMMUNISTA PÁRTOK HARCA AZ OPPORTUNIZMUS ELLEN

A kommunista pártoknak és a nemzetközi kommunista mozgalomnak az eszmei és szervezeti egységért tett erőfeszítései szükségképpen irányulnak mind a jobboldali, mind a „baloldali” oportunizmus ellen.

Az oportunizmus *a munkásosztály érdekeit a burzsoázia érdekeihez igazítja*. Lenin ezt írta:

„Az oportunizmus éppen azért oportunizmus, mert a mozgalom *alapvető* érdekeit feláldozza pillanatnyi előnyökért vagy egészen rövidlátó, felületes számításon alapuló elgondolásokért.”¹

Az oportunizmus az osztályharc gyakorlatában és az elméletben egyaránt jelentkezik. Az *elméleti oportunizmus* megnyilvánulása a *revizionizmus*. Ez elsikkasztja a marxista-leninista elmélet forradalmi jellegét, s alapelveit lényegében burzsoá vagy kispolgári nézetekkel váltja fel, hogy eszmeileg megalapozza és igazolja az oportunizmust a politikai gyakorlatban. Lenin *a revizionizmust az oportunizmus válfájának nevezte*.²

¹ Lenin Összes Művei. 20. köt. 13. old.

² Lásd Lenin Összes Művei. 6. köt. 10. old.

A forradalmi, antiimperialista harc mai fokozódása és elmélyülése idején megnövekedett a jelentősége annak, hogy a kommunisták szilárd elvi alapon ítélik meg az opportunizmus minden válfaját. A nemzetközi kommunista mozgalom és minden kommunista párt csak akkor töltheti be élcsapat szerepét, ha az elméletben és úgyszintén a gyakorlatban megalkuvás nélkül harcol az opportunizmussal. Lenin többször is hangsúlyozta ennek jelentőségét és szükségességét. Egyebek között ezt írta:

„... az imperializmus elleni harc, ha nem fonódik össze a legszorosabban az opportunizmus elleni harccal – nem egyéb üres és hazug frázisnál”³.

Napjainkban a jobboldali és „baloldali” opportunisták a legkülönbözőbb módon igyekeznek meghamisítani a marxizmus-leninizmust, megbontani a munkásosztály és élcsapata harcának rendjét az egyes országokban, viszályt kelteni a szocialista országok között, szakadást előidézni a kommunista és munkásmozgalomban s a nemzeti felszabadító mozgalomban. Az opportunisták az imperialista burzsoá ideológiát terjesztik, s ezzel bomlasztják és gyengítik a népek antiimperialista harcát.

A kommunista és munkáspártok 1969. évi nemzetközi tanácskozásán részt vevők az egyik legfontosabb és legsürgősebb feladatnak éppen ezért az opportunizmus elleni küzdelmet tartották, és kijelentették, hogy „következtesen védelmezni fogják elveiket, törekedni fognak a marxizmus-leninizmus diadalra juttatására, a konkrét helyzetnek megfelelően harcolni fognak az elmélet és a politika jobboldali és »baloldali« opportunistá eltorzítása ellen, a revizionizmus, a dogmatizmus, valamint a balos szektás kalandorság ellen”.^{4*}

³ Lenin Összes Művei. 27. köt. 401. old.

⁴ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 31. old.

* Az SZKP XXV. kongresszusa így foglalt állást ebben a kérdésben: „... nincs és nem is lehet szó kompromisszumokról az elvi dolgokban, megbékülésről a kommunista ideológiának ellentmondó nézetekkel és cselekedetekkel. Ez nem lehetséges. Annál kevésbé, mert a jobboldali és a »baloldali« revizionizmus egyáltalán nem tétlenkedik, s a kommunista mozgalom marxista-leninista alapelveiért, ezeknek az elveknek az elferdítésére vagy aláásására irányuló kísérletek ellen folytatott harc továbbra is valamennyiünk közös feladata.” (A szerk.)

Az ötvenes évek második felében az opportunizmus erősen aktivizálódott a kommunista mozgalomban. Az opportunisták jobboldalról vetették revízió alá a marxista-leninista elmélet alaptételeit, a kommunista pártok szervezési elveit, stratégiájuk és taktikájuk legfőbb elveit. Gates, az Egyesült Államok Kommunista Pártjában az opportunisták vezetője azt akarta bebizonyítani, hogy az amerikai imperializmus és általában az imperializmus olyan „kardinális változáson” ment át, hogy ma már beszélni sem lehet az imperialisták közötti ellentétekről, a kapitalista és a szocialista rendszer párharcáról, sőt az osztályellentétek is „eltűnnek” a tőkésországokban. Giolitti, az olasz opportunisták ideológusa akkoriban azt bizonygatta, hogy a kapitalizmus új körülményei fölöslegessé teszik a szocialista forradalmat és a proletárdiktatúrát. Szerinte a hatalom erőszakos megszerzése és a proletárdiktatúra megteremtése csak a gazdaságilag elmaradott országokra jellemző.

Az Egyesült Államok, Kanada, Dánia, Nagy-Britannia, Brazília és más országok kommunista pártjaiban az opportunisták tagadták, hogy a szocialista forradalom és a proletárdiktatúra megteremtése történelmileg elkerülhetetlen. Sőt azt követelték, hogy a kommunista pártok szűnjenek meg, és helyettük mindenféle politikai társulás, klub és szövetség alakuljon. Az ötvenes évek opportunistái legfőként a demokratikus centralizmus elve ellen léptek föl.

Ugyanezen években a szocialista országok egyes kommunista pártjaiban is megjelent az opportunizmus. Különösképpen erősen jelentkezett Magyarországon. Nagy Imre opportunistá csoportja demagóg módon kihasználta a pártpolitikában elkövetett hibákat, és egy bizonyos időpontban túlsúlyra jutott a pártban. A következetes opportunistá politika logikus következményeként e csoport összefogott az ellenforradalmi erőkkel, és közvetlenül részt vett a kapitalizmus visszaállítására irányuló kísérletben.

A magyar munkásmozgalom szocializmushoz hű forradalmi erői, akik a párt marxista-leninista vezetői köré tömörültek, a Szovjetunió testvéri támogatásával le tudták verni az 1956-os ellenforradalmi lázadást. A Magyar Szocialista Munkáspárt 1959. évi VII. kongresszusa teljes megalapozottsággal hangsúlyozta határozatában:

„Mind a magyarországi, mind a nemzetközi tapasztalatok megmutatták, hogy a revizionizmus törvényszerűen osztályáruláshoz, szocialista országokban osztály- és hazaáruláshoz vezet.”⁵

A marxista-leninistáknak a hatvanas évek elején súlyos harcokban és nagy erőfeszítésekkel sikerült legyőzniük az opportunistákat. A hatvanas évek második felében azonban a kommunista mozgalomban ismét aktivizálódtak a jobboldali és „baloldali” opportunisták. Ez a két szélsőség közel áll egymáshoz, összefonódik, sőt gyakran egyesül is. A hatvanas évek tapasztalatai megmutatták ezt.

A kommunista pártok elméletét és politikáját eltorzító opportunizmus kirívóan szélsőséges példája a maoizmus, amely nyíltan a hatvanas években jelentkezett. Kína Kommunista Pártjának vezetősége szembe helyezkedett a nemzetközi kommunista mozgalommal, ideológiája és politikája a marxizmus-leninizmus helyébe olyan, vele ellenséges politikai-ideológiai platformot állított, amely több kommunista pártban szakadást idézett elő, s kárt okozott és okoz a népek forradalmi, anti-imperialista harcának.

A hatvanas évek végén a szocializmust veszélyeztető formákban jelentkezett a jobboldali opportunizmus Csehszlovákia Kommunista Pártjában. A revizionizmus a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban olyan nézetrendszerre vált, amely revízió alá vette a marxizmus-leninizmus minden területét, és kialakította a „demokratikus szocializmust”, amely ellentmond a szocializmus marxista-leninista értelmezésének. A politika fokozatosan eltávolodott a szocializmus politikai rendszerének általános elveitől, különösen azoktól, amelyek a munkásosztálynak és pártjának vezető szerepére és a proletárdiktatúrára vonatkoznak.⁶

Ugyancsak a hatvanas évek végén megélénkült a jobboldali opportunistai irányzat a Francia Kommunista Pártban. Ennek az irányzatnak a vezetője, Roger Garaudy gyorsan eljutott az opportunizmustól a likvidátorságig, majd a nyílt antikommunista állásfoglalásig – állapította meg Georges Marchais az FKP XIX. kongresszusán. A tudományos-technikai forradalom rohamos fejlődése megtévesztette Garaudyt, feti-

⁵ A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó 1960. 572. old.

⁶ Részletesebben lásd Szovremennij pravij revizionizm. Krityicseszkij analiz. Moszkva-Prága 1973. 507–532. old.

sízálta ennek jelentőségét és letért arról a marxista-leninista álláspont-ról, amely az osztályharcot a legfontosabb tényezőnek tekinti a kapitalista társadalomban. A munkásosztály összetételének változásait hamisan értelmezte, és ezekkel manipulálva revízió alá vette a tudományos szocializmusnak azt az elvi tételét, hogy a forradalmi harcban a munkásosztályé a vezető szerep. Kidolgozta a „történelmi blokk” tételét, s azt kezdte bizonygatni, hogy napjainkban az értelmiség játssza a forradalmi harcban a vezető szerepet. Garaudy élesen bírálta a demokratikus centralizmus elvét is. Zavart keltett a szocialista forradalom és a szocialista építés általános törvényszerűségei, valamint sajátos feltételei közötti kölcsönhatás kérdésében. Általában tagadta a forradalmi fejlődés általános törvényszerűségeinek jelentőségét és szerepét.

Ausztria Kommunista Pártjában a jobboldali opportunisták vezetői, Ernst Fischer, Franz Marek és csoportjuk már a hatvanas évek közepén kezdtek letérni a marxista-leninista állásponttól, s végül a revizionizmusnál kötöttek ki. A hatvanas évek második felében élesen támadták a marxizmus-leninizmus elvi tételeit, például a proletárdiktatúrát, a szocialista demokráciát, a proletár internacionalizmust. Elvetették a kommunista pártok felépítésének alapelveit, tagadták a munkásosztály vezető szerepét, a szocialista forradalom szükségszerűségét, és bomlasztották a párt vezető szerveinek munkáját.

Venezuela Kommunista Pártjában súlyos válságot idézett elő Petkov és Marquez opportunistá csoportja. Kemény harcot vívtak az opportunisták erők ellen Görögország Kommunista Pártjában. Az opportunisták szakadár tevékenysége már-már a párt létét fenyegette. Az Olasz Kommunista Pártban 1969-ben alakult meg a Manifesto nevű opportunistá csoportosulás, amelynek álláspontja az OKP központi bizottsági plenumának megállapítása szerint összeegyeztethetetlen a párt ideológiai, politikai és szervezeti orientációjával.

Ahhoz, hogy helyesen értelmezzük az opportunizmus elleni harc kéréseit és menetét, fontos tudnunk, miért életképes az opportunizmus, miért erősödik az osztályharc egy-egy szakaszában, a történelem egy-egy fordulóján, mi a jellegzetességük ezeknek az okoknak a társadalmi fejlődés mostani szakaszában.

Lenin megállapította:

„... az opportunizmus nem véletlen, nem egyes személyek bűne, mu-

lasztása, árulása, hanem egy egész történelmi korszak társadalmi terméke”⁷.

Ezért egészben véve és egyes áramlatait tekintve, az opportunizmus keletkezésének és elterjedésének okait csak akkor érthetjük és magyarázhatjuk meg, ha – először – elemezzük az adott korszak, illetve fejlődési szakasz legfőbb *tartalmát*, legfontosabb *tendenciáit* és *sajátosságait*, s ha megvizsgáljuk azokat a *szubjektív mozzanatok* és *tényezőket*, amelyek az adott korszak, illetve fejlődési szakasz körülményei közt keletkeztek. És számításba kell vennünk még sok tényezőt, bonyolult és dinamikus kölcsönhatásukban. Másodszor, elemezni kell az opportunizmus *osztályjellegét*. Eközben figyelembe kell vennünk, hogy az opportunizmus „egy egész történelmi korszak társadalmi terméke”, „társadalmi áramlat”, tehát „nem személyeket és nem csoportokat kell alapul vennünk, hanem a társadalmi *áramlatok osztálytartalmának* elemzéséből és fő lényeges elveik eszmei-politikai vizsgálatából kell kiindulnunk”⁸.

Vizsgáljuk meg elsősorban azokat az *objektív tényezőket*, amelyek századunk ötvenes, hatvanas éveiben az opportunizmus aktivizálódását meghatározták. Az objektív tényezők *első csoportja* a kapitalizmus mai fejlődési szakaszának és a burzsoázia politikájának *sajátosságaival* kapcsolatos.

Korunk mostani fejlődési szakaszára mindenekelőtt az jellemző, hogy tovább erősödik a szocialista világrendszer és a kapitalista világrendszer párharca a társadalmi élet minden területén, azaz osztálytermészetét tekintve az *állami szinten szervezett munkásosztály barca az állami szinten szervezett tőkésosztály ellen*. A nemzetközi küzdőtéren és a társadalmi élet valamennyi területén folyó osztályharc sajátosságai mit sem változtattak e harc osztálytermészetén és jellegén. A két világrendszer harcában a *kezdeményezés* a szocializmus erőie.

A monopolista burzsoázia azonban nem teszi le a fegyvert, tökéletesíti önfenntartásának mechanizmusát, mindenképpen alkalmazkodni igyekszik az új történelmi helyzethez, elhárítani és viszonozni akarja osztályellenfelének csapásait.

⁷ Lenin Összes Művei. 26. köt. 236. old.

⁸ Ugyanott, 132. old.

A II. fejezetben már részletesen beszéltünk arról, hogy a jelenkori monopoltőke politikájával *alkalmazkodni* igyekszik az új helyzethez. Szóltunk arról, milyen bonyolultan fonódik össze a politikában a szociális manőverezés és a munkásosztály és szövetségei ellen alkalmazott megtorlás.

A burzsoázia *új szociális stratégiáját* olyan helyzetben kezdte alkalmazni, amikor a kapitalizmus fejlődésének ellentmondásos jellege a *tudományos-technikai forradalom hatására* rohamosan nőtt, s ugyanakkor ez a forradalom azt diktálja, hogy be kell vezetni a termelés szabályozásának, tervezésének és előrejelzésének elemeit, automatizálni és gépesíteni kell az irányítást, emelni a dolgozók kulturális és szakmai színvonalát. Mindez bizonyos mértékben *eltakarja* a tőkés társadalom valódi arculatát, és segíti a burzsoázia eszmei és politikai manővereit. Ráadásul sok tőkésország viszonylag hosszú ideig fejlődött a gazdasági konjunktúra viszonyai között.

A kapitalizmus mostani fejlődési szakaszának konkrét történelmi sajátossága és a burzsoázia ellentmondásos, ugyanakkor módosított politikája kelti a dolgozók egy részében azokat az illúziókat, hogy a kapitalizmus természetében változások mennek végbe, s megvan a lehetősége annak, hogy a fejlődés során szocializmusba nőjön át. A dolgozók más részében pedig olyan kívánságot vált ki, hogy mesterségesen gyorsítsák a történelem menetét, minél hamarább „számoljanak le” a burzsoáziával, erőszakkal „zúzzák szét” a burzsoá rendet – mit sem törődve a valóságos helyzettel, sem azzal, hogy megvannak-e a forradalom objektív és szubjektív előfeltételei.

Az opportunizmus aktivizálódását kiváltó objektív tényezők *második csoportja* a burzsoázia ellen folytatott osztályharc *társadalmi bázisának kiterjedésével* volt kapcsolatos az elmúlt két évtizedben. Mindenekelőtt a következő folyamatok hatottak: a tőkésországok munkásosztályának strukturális változásai és számszerű növekedése; a dolgozó tömegek jelentős rétegeinek csatlakozása a monopóliumellenes harchoz a munkásosztály oldalán; a kommunista pártok taglétszámának növekedése többek között azáltal is, hogy sok nem proletár dolgozó lett párttag.

Amint már említettük, szüntelenül növekszik a munkásosztály szerepe a forradalmi átalakításokért vívott harcban, erősödik politikai aktivitása és szervezettsége – ez ma a történelem fő tendenciája. A munkásosztály nagyarányú fejlődése azonban bizonyos mértékben *ellent-*

mondásos, mint minden eleven társadalmi szervezet fejlődése. A tudományos-technikai forradalom hatására a közbülső rétegek és a parasztság soraiból egyre többen kerülnek a munkásosztályba, ez pedig nemcsak számszerűleg növeli a munkásságot, hanem *strukturális* változásokat is előidéz. Egyszersmind kispolgári előítéletek és téveszmék kerülnek a munkásosztályba, s ezért különböző rétegeinek politikai érettsége és osztályszervezettsége eltérő színvonalú lesz. Lenin megállapítása szerint, osztályfejlődésük bizonyos szakaszán sokan közülük

„a marxizmusból csak egyes oldalakat, az új világnézetből csupán egyes részeket sajátítanak el, vagy pedig csak egyes jelszavakat, egyes követeléseket, mert nem képesek véglegesen szakítani általában a polgári világnézet . . . minden hagyományával . . .”⁹

Ennek következtében a munkásosztály *kiváltságos* és *elmaradott* rétegeinek sajátos érdekei és nézetei politikai bizonytalanságot és ideológiai ingadozásokat okozhatnak a munkásmozgalomban. Mindezt csak fokozza a burzsoázia bomlasztó ideológiai befolyása.

Lenin megállapította:

„A proletariátust minden tőkésországban elkerülhetetlenül ezernyi átmeneti fok köti össze jobboldali szomszédjával, a kispolgársággal.”¹⁰

Ezek a kapcsolatok a mai körülmények között sok tekintetben azért bővültek ki, mert a munkásosztály a parasztság, az értelmiség, az alkalmazottak és a diákság mind szélesebb rétegeit vonja be a fokozódó osztályharcba. E rétegek azonban nemcsak egy bizonyos forradalmi energiát visznek be a demokratikus felszabadító mozgalomba, hanem magukkal hozzák a kispolgári ideológiát is: ellene vannak a kapitalizmusnak, de illúziókat táplálnak, politikailag ingatagok és ideológiailag bizonytalanok. Mindez gyakran különböző nem marxista politikai irányzatokban és elméleti koncepciókban fejeződik ki, ami viszont közvetve vagy közvetlenül negatív hatással van a munkásosztály egyes rétegeire, s különböző opportunistá elhajlásokat okoz a kommunista és munkásmozgalomban.

A legutóbbi három évtizedben hatalmasat fejlődött a kommunista világmozgalom. Ennek megvannak az okai. Nagyot nőtt a kommunista mozgalom tekintélye és befolyása a fasizmus katonái, erkölcsi és politi-

⁹ Lenin Összes Művei. 20. köt. 59. old.

¹⁰ Lenin Összes Művei. 16. köt. 103. old.

kai megsemmisítő veresége nyomán, kialakult és nagy erővé vált a szocialista világrendszer, s egyidejűleg válságba jutott sok hagyományos politikai párt. A kommunisták sorait nemcsak a munkások gyarapították, csatlakozott hozzájuk nagyon sok forradalmi érzelmű paraszt, értelmiségi és alkalmazott is. A kommunisták tömegkapcsolatai nagymértékben bővültek. Ugyanakkor azonban egyes pártok eszmei nevelő munkája gyöngé volt, s emiatt süllyedt a politikai érettség, az ideológiai és elméleti képzés színvonala. Ez természetesen megkönnyítette különböző opportunisták irányzatok behatolását a kommunista pártok soraiba.

Lenin a munkásmozgalomnak ezt a törvényszerűségét, amely most új körülmények között újra beigazolódott, így fogalmazta meg annak idején:

„Azok közül az okok közül, amelyek időnként taktikai nézeteltérésekre vezetnek, egyik legmélyebben gyökerező ok maga az a tény, hogy a munkásmozgalom növekszik... Újabb és újabb »újoncok« bekapcsolása, a dolgozó tömeg újabb rétegeinek a bevonása folytán elkerülhetetlenek az elméleti és taktikai ingadozások, a régi hibák megismétlődése, az elavult nézetekhez és elavult módszerekhez való átmeneti visszatérés stb. Az újoncok »kiképzésére« minden ország munkásmozgalma időnként hol több, hol kevesebb energiát, figyelmet, időt fordít.”¹¹

A nemzetközi kommunista mozgalmat szerves kapcsolat fűzi a társadalmi fejlődés objektív folyamatához, s szükségképpen befolyása alatt áll. A soraiban jelentkező különböző opportunisták irányzatok okait az ismertetett tényezőkben találjuk meg, s ezek azoknak az objektív körülményeknek a hatására jönnek létre, amelyek között a kommunista pártok élnek és működnek.

Nézzük meg az oportunizmus élénkülését kiváltó *szubjektív tényezők* csoportját is. Ilyen okok például a párttagok hiányos elméleti képzettsége, a pártok stratégiai és taktikai hibái és tévedései a forradalmi harcban vagy a társadalmi fejlődés éles fordulataikor.

A szocialista országok kommunista pártjai mint kormányzó pártok szembekerültek az új társadalom építésének bonyolult kérdéseivel. Hiszen, ahogy az SZKP XXIV. kongresszusán elhangzott:

„... a szocializmus mai világa sikereivel és távlataival, minden prob-

¹¹ Lenin Összes Művei. 20. köt. 59. old.

lémájával egyetemben még fiatal, növekvő társadalmi organizmus, amelyben még nem minden szilárdult meg, amelyben még sok minden az elmúlt történelmi korszakok nyomait viseli. A szocializmus világa egészében mozgásban van, állandóan tökéletesedik. Ez a fejlődés természetesen az újnak a régi ellen vívott harca, a belső ellentétek megoldása útján folyik.”¹²

Néhány szocialista ország kommunista pártja a nehézségek leküzdése során különféle hibákat és tévedéseket követett el, s belőlük a tudományos szocializmustól való opportunistá elhajlások alakultak ki. Különösen súlyos következményekkel járt ez ott, ahol az elhajlásokat a vezetőség magatartása súlyosbította, és az elhajlások a párt politikájában állandóan érvényesülő tényezőkké lettek.

Kína Kommunista Pártjának vezetői a tudományos szocializmust katonai „kaszárnya-szocializmussal” váltották fel, s ez súlyos torzulásokat okozott Kína társadalmi fejlődésének jellegében és irányában. A maoista vezetőség – sok olyan oknál fogva, amelyekről részletesebben szólunk majd – nem méltatta figyelemre a kommunista pártok bírálatait, sajátos antileninista politikai platformot alakított ki, s ezt szembeállította a nemzetközi kommunista mozgalom közös cselekvési programjával. A kínai vezetők irányzata sok kommunistában kiábrándulást és borúlátást váltott ki, néhány párt pedig a maoizmus közvetlen befolyása alatt meggyöngült, és súlyos vereségeket szenvedett. Ezen a talajon helyenként nacionalista beszűkülés, sőt a többi párttól való elszigetelődés következett be.

Miután a fejlett tőkésországokban a kommunista pártok harcának objektív feltételei mind bonyolultabbak: tökéletesíteniük kell politikájukat, s új stratégiai és taktikai elgondolásokat kell kidolgozniuk. Eközben szükségessé vált, hogy leküzdjék korábbi politikájuk több szektás vonását. Ebben a helyzetben politikájuk olykor jobbra tolódott, ami jobboldali opportunistá elhajlásokkal járt. Másrészt nem számoltak a társadalmi fejlődés mostani szakaszában a fejlett tőkésországokban végbemenő változásokkal. Emiatt sok esetben a marxista–leninista elmélet és gyakorlat eltorzult, sőt olykor dogmatikusan kezelték és mechanikusan ültették át más országok kommunista pártjainak tapasztalatait.

Az ázsiai és afrikai országokban, ahol a politikai függetlenségért

¹² Az SZKP XXIV. kongresszusa. 19. old.

folytatott harc mellett előtérbe kerülnek a társadalmi harc feladatai, sok hasonló bonyolult helyzet adódott. A belső reakció és a külső imperialista körök nyomása, az ezeknek az országoknak és kommunista pártjaiknak ügyeibe illetéktelenül beavatkozó és hegemonista célokat követő maoista kínai vezetés politikája nehéz helyzetet teremtett. A kommunisták is többször követtek el itt olyan politikai hibákat és tévedéseket, amelyek messze eltérítették őket a nemzetközi kommunista mozgalom általános irányvonalától.

A jobboldali és a „baloldali” oportunizmus

A jelenkori oportunizmusnak sok arca van, mindazonáltal különféle fajtái és irányzatai két fő típusba sorolhatók: az egyik a *jobboldali oportunizmus*, amely *kispolgári reformizmusba* megy át, a másik a „*baloldali*” *oportunizmus*, amelynek jellemző vonása a *kispolgári forradalmiság*. Ennek megfelelően csoportosíthatók pozícióik is: az egyik a *jobboldali*, a másik a „*baloldali*” *revizionizmus*; aszerint, hogy melyik oldalról veszik revízió alá a marxizmus–leninizmust.

A mai jobboldali oportunizmus (revizionizmus) fetisizálja a kapitalizmusnak azokat az új vonásait, amelyek a tudományos-technikai forradalom kibontakozásával alakultak ki. Ezeket a jobboldali oportunizmus úgy tünteti föl, mintha új tényezők volnának a kapitalizmusnak szocializmussá való „objektív átalakulásában”. A jobboldali revizionisták elutasítják a marxizmus–leninizmusnak azt a fontos tételét, hogy a társadalmi fejlődésben a munkásosztályé a vezető szerep, nem a munkásosztályt, hanem az úgynevezett technokráciát tekintik vezető erőnek. Abszolutizálják a forradalmi fejlődés békés útját, s a forradalom útját kizárólag a választási győzelemben és a parlamenti harcban látják. Elhallgatják vagy nyíltan tagadják a proletárdiktatúra szükségességét. A jobboldali oportunisták taktikája fékezi a forradalmi fejlődést, lebecsülik vagy teljesen mellőzik a tömegharc parlamenten kívüli formáit, mert a tömegekben egyszerűen csak szavazókat látnak, a részleges reformokért folytatott küzdelmet pedig öncélúvá teszik. A jobboldali oportunisták sokféleképp támadják azokat a szervezeti elveket, amelyekre a marxista–leninista pártok épülnek, különösképp a demokratikus centralizmus elvét.

A mai „baloldali” oportunizmus (revizionizmus) részben vagy egészben tagadja a társadalmi fejlődés objektív törvényeit és egy-egy ország vagy térség konkrét történelmi sajátosságait; lebecsüli a munkásosztály vezető szerepét, s a forradalmi harc vezető erejének más osztályt vagy társadalmi csoportot tart (paraszságot, diákságot, értelmiséget stb.); abszolutizálja a forradalmi fejlődés fegyveres útját. A balosok taktikájukban a forradalmi folyamat mesterséges meggyorsítását célozzák, nem ismerik el a közbülső célokért vívott forradalmi harcot, elvetik a harc legális formáit, szektás módon lebecsülve a tömegeket, hajlamosak a kalandorságra és puccsokra. A pártéletben a „baloldali” opportunistákat a frakciózás és a likvidátorság jellemzi. Ez utóbbi abban nyilvánul meg, hogy szakadár tevékenységet folytatnak, vagy kísérleteket tesznek arra, hogy semmibe véve a marxista-leninista szervezeti elveket, olyan gépezetté váljon a párt, amelynek tagjai vakon engedelmeskednek egy maroknyi vezető akaratának.

Ez a jellemzés némileg sematikus, mert a valóságban a jobboldali és a „baloldali” oportunizmus elemei gyakran *összefonódnak*. Példa erre az olaszországi Manifesto-csoport és a venezuelai Petkov-Marquez-csoport ideológiai platformja és politikája. Tudni való, hogy a jobboldali és a „baloldali” oportunizmus *közös társadalmi gyökerekből* táplálkozik. Végső fokon a jobboldali és a „baloldali” opportunisták elmélete és politikája egyaránt antikommunizmusba torkollik, minthogy objektíve alárendelni igyekeznek a munkásosztály érdekeit a nem proletár rétegek és osztályok érdekeinek. A szüntelen osztályharc viszonyai között a jobboldali és a „baloldali” opportunisták két irányból ugyanazt a célpontot veszik tűz alá, mint a burzsoázia: a munkásosztályt és politikai élcsapatát.

Az oportunizmus mindkét fajtája támadja a marxista-leninista elmélet legfontosabb tételeit. A „baloldali” opportunisták például lebecsülik a szocialista világrendszernek mint a világméretű antiimperialista harc vezető erejének szerepét. Különösképp élesen támadják az opportunisták a Szovjetuniót. Ebben nagy az *egyetértés* a maoisták, Garaudy, a Manifesto-csoport és mások között.

Enrico Berlinguer az OKP Központi Bizottságának és Központi Ellenőrző Bizottságának plénümán bírálta a „baloldali” oportunista Manifesto-csoportot, s hangsúlyozta, hogy e csoport el akarta feledtetni,

milyen fontos a kapcsolat a Szovjetunióval, az összes szocialista országgal. E csoport nem ismeri el, hogy a szocialista országok ma is meghatározó szerepet játszanak az imperializmus elleni harcban.¹³

A Francia Kommunista Párt XIX. kongresszusa egyebek között megállapította:

„Roger Garaudy úgy tesz, mintha valóban el is hinné, hogy mi mechanikusan át akarjuk ültetni Franciaországba a tapasztalatnak mindazokat a jellemző vonásait, amelyek jórészt csak a Szovjetunió sajátos helyzetéből erednek, s teszi ezt éppen akkor, amikor a Szovjetunió léte és győzelmei megváltoztatták az erőviszonyokat a világban, s lehetővé teszik nekünk, hogy meghatározzuk és megválasszuk a mi saját utunkat, amely elvezeti az országot a közös célhoz.”¹⁴

A mai jobboldali és „baloldali” opportunisták politikájának és nézeteinek tehát közös ismertetőjegyei is vannak. Ilyenek:

- letérnek arról a marxista-leninista állásponttól, hogy a mindenkor politikai irányvonalat a társadalmi fejlődés adott szakaszában a jelenségek következetes *osztályalapon* nyugvó elemzésével kell meghatározni;

- tagadják a társadalmi fejlődés *általános törvényszerűségeit*, elutasítják az osztályharcot, a szocialista forradalmat, a szocialista társadalom fölépítését;

- nem ismerik el a *munkásosztály vezető szerepét* a mai társadalmi fejlődésben;

- elutasítják a marxista-leninista pártok *fölépítésének* és tevékenységének *eszméi és szervezeti alapjait*;

- eltorzítják vagy elárulják a *proletár internacionalizmus* elveit, s nacionalista álláspontot foglalnak el;

- *szovjetellenes* politikát folytatnak, az *antikommunizmus* erőivel szövetkeznek.

¹³ Lásd La Questione del Manifesto: democrazia ed unità PCI. Editori Riuniti 1969. 356. old.

¹⁴ Cahiers du communisme, 1970. 2–3. sz. 218. old.

A jobboldali és „baloldali” opportunisták gyakran illetik a marxista-leninistákat a dogmatizmus vádjával. Valójában azonban a dogmatizmus éppen a marxista-leninista tanítástól való különböző elhajlások egyik ideológiai alapja.

A dogmatizmus kifejeződhet mind az elméletben, mind a gyakorlatban.

Az *elméleti dogmatizmus* olyan gondolkodásmód, amely változatlan fogalmakat és formulákat használ, s közben nem veszi figyelembe a gyakorlat és a tudomány új tényeit, a konkrét helyi és időbeli körülményeket. A *politikai dogmatizmus* vakon követi a marxizmus betűjét, s nem látja annak forradalmi szellemét. Nem veszi tekintetbe a társadalmi fejlődés különböző szakaszainak konkrét történelmi sajátosságait.

A szocialista országok kommunista és munkáspártjainak 1957. évi moszkvai tanácskozásán elfogadott nyilatkozat megállapította:

„A dogmatizmus és a szektásság megnehezíti a marxizmus-leninizmus elméletének fejlődését és alkotó alkalmazását a konkrét, változó viszonyok között, a konkrét helyzet tanulmányozását idézetekkel és betűragással helyettesíti, s a pártnak a tömegektől való elszakadására vezet.”¹⁵

A dogmatizmus idegen a marxizmus-leninizmus szellemétől. A marxizmus megalapozói hangsúlyozták:

„A mi elméletünk a fejlődés elmélete, nem dogma, amelyet kívülről kell megtanulni és gépiesen ismételgetni.”¹⁶

Marx és Engels keményen bírálták a korabeli dogmatikusokat, s megállapították róluk, hogy „többnyire ők maguk sem értik az elméletet és iskolásan dogmatikus módon... kezelik... Az elmélet hiszekegy számukra, nem vezérfonal a cselekvéshez.”¹⁷

A marxizmus-leninizmus elmélete és elvei az objektív valóság *alkotó* értelmezésének és *kritikai* elemzésének eredményei. Éppen ezért a marxista-leninista elmélet nem változatlan, hanem a társadalmi fejlődés

¹⁵ Az emberiség békéjéért, jövőjéért. A kommunista és munkáspártok nyilatkozata és békefelhívása. Kossuth Könyvkiadó 1957. 26. old.

¹⁶ Marx-Engels Válogatott Művei. 3. köt. Budapest 1975. 816. old.

¹⁷ Marx-Engels Válogatott levelek. Szikra 1950. 462. old.

eseményeinek és jelenségeinek alkotó vizsgálatát feltételezi. Engels ezt írta:

„... Marx felfogási módja nem doktrína, hanem módszer. Nem kész dogmákat ad, hanem kiindulópontokat a további kutatáshoz és módszert ehhez a kutatáshoz”¹⁸.

A dogmatizmus lefokozza a marxizmus-leninizmust, csak azokat a végső következtetéseket és megfogalmazásokat látja meg benne, amelyek bármilyen helyzetre alkalmazhatók. Ezzel megfosztja egyik igen fontos, minőségi sajátosságától, nevezetesen attól, hogy szerves kapcsolatban, dialektikus kölcsönhatásban van a *gyakorlattal*. A marxizmus-leninizmus a társadalmi gyakorlat szülötte, s az igazság legfőbb kritériumának az elmélet és a gyakorlat egységét tartja. A gyakorlat gazdagítja és tökéletesíti az elméletet, az elmélet vele együtt fejlődik, s ugyanakkor elősegíti a társadalmi gyakorlat minőségi megváltoztatását.

Ha a marxizmus-leninizmus elmélete elszakad a társadalmi gyakorlattól, akkor eltávolodik az elmélet gazdagodásának objektíve szükséges forrásától, s attól, hogy a társadalmi fejlődés új jelenségeinek alkotó értelmezése útján fejlődjék. Ilyenkor a forradalmi elmélet holt sémává merevül, s ez a séma elkerülhetetlenül összeütközik a szüntelenül megújuló valósággal.

A dogmatizmus szakít a *materialista dialektikával*, a marxizmus-leninizmus *módszerével* is. Lenin ezt írta:

„Marx módszere elsősorban abban áll, hogy számolni kell az adott konkrét időpontban az adott konkrét helyzetben végbemenő történelmi folyamat *objektív* tartalmával . . .”¹⁹

Majd másutt:

„A marxizmus egész szelleme, egész rendszere azt követeli, hogy minden tételt csak (α) történelmileg: (β) csak más tételekkel összefüggésben; (γ) csak a konkrét történelmi tapasztalatokkal kapcsolatban vizsgáljuk.”²⁰

Ellentétben a dogmatikusokkal – akik a marxizmus-leninizmust valamiféle sablonnak tekintik, s ezt gondolkodás nélkül alkalmazzák az élő, eleven valóságra –, a marxista-leninisták tekintetbe veszik azt a

¹⁸ Marx-Engels Werke. 39. köt. Berlin 1968. 428. old.

¹⁹ Lenin Összes Művei. 26. köt. 129. old.

²⁰ Lenin Művei. 35. köt. 231. old.

konkrét történelmi helyzetet, amelyben valamelyik elméleti tételt kidolgozták, látják ennek helyét és kölcsönös összefüggését a marxista nézetek egész rendszerében, ellenőrzik azt a társadalmi gyakorlatban, s ettől függően megváltoztatják az adott tétel megnyilvánulási formáját és területét, illetve új vonásokkal egészítik ki. Lenin hangsúlyozta, hogy „... a marxistának a való élettel, a *valóság* pontos tényeivel kell számolnia – nem pedig továbbra is a tegnapi elméletébe kapaszkodnia, amely, mint minden elmélet, a legjobb esetben is csak megjelöli az alapvetőt, az általánosot, csak *megközelítően* foglalja magában az élet bonyolultságát.”²¹

A dogmatikus nem tudja a tudományos szocializmus általános elveit a konkrét történelmi, sajátos nemzeti viszonyokra alkalmazni, mert ezt nem dialektikusan, hanem mechanikusan cselekszi, s ezzel súlyos kárt okoz a forradalmi gyakorlatnak és a marxizmus–leninizmus elméletének egyaránt. A dogmatikus nem képes alkotó módon felfogni a társadalmi élet új tényeit, jelenségeit, mert azok nem férnek bele sémája-sablonja Prokrusztész-ágyába.

A politikai dogmatizmus felületesen kezeli az osztály-erőviszonyok változásait. Képtelen a bekövetkezett változásokat felhasználni arra, hogy új osztályszövetségeket alakítson ki, a forradalmi harcban új feladatokat tűzzön ki, a régi taktikai jelszavakat újakkal, a harc egyes formáit másokkal váltsa fel. Lenin a dogmatikusok elleni harcában ismételten fölhevítette a figyelmet arra, hogy Marx mindig

„megkövetelte a forradalmároktól, hogy tudjanak *gondolkodni*, hogy tudják *elemezni* a régi harci módszerek alkalmazásának feltételeit, s ne csak egyszerűen bizonyos jelszavakat ismételtessenek”²².

A kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960. évi tanácskozásán elfogadott nyilatkozat megállapította:

„A dogmatizmus és a szektásság mind az elméletben, mind a gyakorlatban, ha nem harcolnak következetesen ellene, szintén fő veszéllyé válhat egyes pártok fejlődésének egyik vagy másik szakaszában.”²³

Egyes állításokkal ellentétben, a dogmatizmus nemcsak a „baloldali”

²¹ Lenin Összes Művei. 31. köt. 134. old.

²² Lenin Összes Művei. 16. köt. 25. old.

²³ A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a szocializmusért. 78. old.

opportunizmusra jellemző, hanem a jobboldali opportunizmusra is. A jobboldali opportunisták, a revizionisták nem látják meg a társadalmi fejlődés alapvető tendenciáit, törvényszerűségeit a társadalmi élet új jelenségei és eseményei mögött, s a társadalmi fejlődés felszínéről kiragadott egyes jelenségeket dogmatizálják.

Doktrinér magatartásukkal a jobboldali és a „baloldali” dogmatikusok megfosztják a marxizmus-leninizmust fő jellemvonásától: *forradalmi átalakító erejétől*. Félrevezetik, letérítik a tömegeket a valóban forradalmi útról, s elárulják érdekeiket.

A maoizmus

A maoizmus a marxizmus-leninizmussal *ellenséges* opportunistai ideológia és politika, az antikommunizmus válfaja. Osztálylényege a *kispolgáriság*. Társadalmilag a 700 milliónyi parasztságban, valamint a városi kispolgárok és szegények (a félproletár elemek), a szakképzetlen vagy félig képzett, a faluból újonnan érkezett munkások tömegeiben gyökerezik.

A kínai parasztság, amely csaknem ezer éven át nadrágszíjparcellákon, patriarchális viszonyok között, elnyomottan és gazdasági elzárkózottságban élt és gazdálkodott, a forradalom győzelme óta eltelt idő alatt nyilván nem szabadulhatott meg múltjának örökségétől. S ezt egyáltalán nem segítette elő Kína Kommunista Pártja vezetőségének voluntarista és kalandor falusi politikája. Ennek a múltnak jellemző vonása többek között a konzervatív gondolkodás, a nemzeti elzárkózás, a politikai passzivitás és a vezető kultusza. Lenin ezekről a vonásokról így vélekedett:

„... minél elmaradottabb valamely ország, annál erősebb benne a kisüzemi mezőgazdasági termelés, a patriarchalizmus és a maradiság, amelyek elkerülhetetlenül arra vezetnek, hogy a legmélyebben gyökerező kispolgári előítéletek, nevezetesen: a nemzeti önzésből és a nemzeti korlátoltságból fakadó előítéletek, különösen erőseknek és szívósaknak bizonyulnak.”²⁴

Marx a „parcellás paraszt” politikai közömbösségéről ezt írta:

²⁴ Lenin Összes Művei. 41. köt. 163. old.

„Nem tudják önmagukat képviselni, képviselőre szorulnak. Képviselőjüknek egyúttal uruként, felettük álló tekintélyként kell megjelenie, korlátlan kormányzati hatalomként, amely más osztályokkal szemben oltalmazza őket és felülről esőt meg napfényt küld nekik. A parcelálás paraszt politikai befolyása tehát végső fokon abban jut kifejezésre, hogy a végrehajtó hatalom alárendeli magának a társadalmat.”²⁵

A maoizmus eszmei és elméleti forrásait a hagyományos ősi kínai filozófia egyes áramlataiban lelhetjük föl. Ösztönös materializmus, primitív mechanikus dialektika, az uralkodó személyének kultusza és az egocentrizmus jellemezte ezeket az irányzatokat. A maoizmus forrásai ezen kívül a kispolgári anarchizmus, a primitív, egyenlősdire törekvő kommunizmus és a trockizmus. Mindez szövevényként egymásba fonódik a maoizmusban.

A maoizmus eszmei és politikai platformjának döntő és minőségmeghatározó vonása a *szélsőséges nacionalizmus, a nagybatalmi szovinizmus*. Bizonyos értelemben a *maoizmus a kispolgári forradalmiság nacionalista elfajzása, amely Kína konkrét történelmi körülményei között fejlődött ki*.

A maoizmus vegyes társadalmi és eszmei jellege világos politikai céllal kapcsolódik össze. Ez a következő: Kínában Mao Ce-tung és – időnként változó – közvetlen környezete hatalmának megtartása, a nemzetközi küzdőtéren pedig a *begemonia* kivívása.

A kínai teoretikusok a maoizmus kispolgári osztálylényegét, eszmei, elméleti tartalmát és politikai céljait gátlástalanul túlzó forradalmi frázisokkal, a marxizmus–leninizmusból kiragadott egyes tételek és jelszavak állandó ismételtetésével leplezik.

A mai kínai valóság és a KKP vezetőségének tevékenysége minden kétséget kizáróan megmutatja, hogy a maoisták mind az elméletben, mind a gyakorlatban *szakítottak a marxizmus–leninizmussal*.

Durván eltorzították a proletárdiktatúra marxista–leninista fogalmát. A Kínai Népköztársaságban kialakult politikai hatalom Mao Ce-tung csoportjának *militarizált, bürokratikus diktatúrája*, amely a tömeges megtorlások módszerével él. Jelentősen megerősítették az elnyomó ap-

²⁵ Marx–Engels Művei. 8. köt. 187. old.

parátust. Egyszersmind a szociális demagógia módszereivel lavíroznak az egyes osztályok között.

Kína alkotmányos hatalmi szerveit a „kulturális forradalom” (1966–1968) idején lényegében szétzúzták. A kommunista párt helyébe olyan új pártot állítottak, amely a maoizmus eszmei, elméleti és szervezeti alapjaira épül, s amelyet a Mao-csoport a személyi hatalom eszközeként használ fel. Maoista vélemények szerint a párt egységes vezetése mindenekelőtt Mao elnök vezetését jelenti. Kína Kommunista Pártjának X. kongresszusa 1973-ban fő feladatként „a nagy proletár kulturális forradalom vívmányainak megszilárdítását és továbbfejlesztését” jelölte meg. Az Országos Népi Gyűlés 1975. januárjában megtartott ülése elfogadta a Kínai Népköztársaság új alkotmányát, amely *törvényesítette és megerősítette Mao Ce-tung nép- és szocializmusellenes politikáját*. Az új alkotmány törvényesítette azt az államszervezeti struktúrát is, amely a „kulturális forradalom” alapján jött létre.

A szakszervezeteket, az ifjúsági szövetséget és a többi tömegszervezetet gyakorlatilag a lakosság maoista szellemben való megdolgozásának eszközeivé tették.

A maoisták revízió alá vették, sőt a gyakorlatban figyelmen kívül hagyták a társadalmi fejlődés objektív gazdasági törvényeit, a szocializmus fölépítésének általános törvényszerűségeit. Ők is szembetalálták magukat azokkal az óriási nehézségekkel, amelyek egy elmaradott országban a szocializmus építését kísérik. De e nehézségek leküzdésére olyan kalandorpolitikát választottak, amely a történelmi fejlődésről alkotott saját szubjektivista-idealista koncepciójukból fakad. A „nagy ugrás” (1958–1960) szubjektivista-voluntarista gazdaságpolitikája csődöt mondott, az országot és a népet súlyos nélkülözésekkel sújtotta, s nagy kárt okozott a szocializmus építésének.

A társadalom szervezésében és építésében elvetették a tudományos szocializmus elveit. Az országban olyan „kaszárnya-szocializmust” vezetnek be, amelynek jellemzője az egyenlősdire törekvő elosztás, a személyiség szellemi egyenlősítése – a társadalmi élet *militarizálása* és a magánéletbe való durva beavatkozás alapján. Mindinkább kifejlődött Mao Ce-tung személyi kultusza. S minél nagyobb lett a tudományos szocializmus elméletétől és gyakorlatától való eltérés, annál hangosabbá vált „a csalhatatlan, tévedhetetlen, lángeszű személyiség” magasztalása, ami nem más, mint a tömegek, a nép szerepének a durva lebecsülése.

Hegemonista céljait követve, Mao Ce-tung és csoportja az utóbbi évek folyamán erősen militarizálta a gazdaságot. Ugyanakkor elhanyagolta a szocializmus anyagi-műszaki bázisának tervszerű kiépítését, valamint a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának megfelelő emelését; a lakosság minimális szükségleteit elégíti ki. Figyelmen kívül hagyja a gazdasági rendszer egységes tervezését.

A Kínai Népköztársaság külpolitikájának uralkodó vonása a fékevesztett *szovjetellenesség*. A maoista vezetők a Szovjetuniót Kína és a világ minden népe „első számú ellenségének” nyilvánították. Viszont nyíltan támogatják a NATO-t, a monopolburzsoázia szélsőjobboldali szárnyának politikáját és az imperialisták minden olyan lépését, amely a nemzetközi enyhülés, a béke, a szocializmus és a felszabadító mozgalom ellen irányul. Arra törekszenek, hogy a „harmadik világ” országait szembefordítsák a szocialista közösséggel, és megszüntessék a tömbön kívüli országok mozgalmának antiimperialista jellegét. Mindent megtesznek azért, hogy gyöngítsék a szocialista közösség pozícióit, egyúttal az antiimperialista frontot. Kína maoista vezetése gyakorlatilag szövetségre törekszik a legreakciósabb imperialista erőkkel, és a nemzetközi osztályharcban *második frontot* nyitott a világszocializmus, a forradalmi erők ellen.

Azokban az időkben, amikor a maoisták még titkolták hegemonista törekvéseiket, amikor a marxista-leninisták meg elég erősek voltak a KKP-ban és az államban, amikor a nacionalista irányvonal még nem uralkodott el a forradalmi irányvonalon, akkor Mao Ce-tung a következőket mondotta:

„Az imperialisták harcolni akarnak a Szovjetunió ellen, a kommunisták ellen. Ha szövetségre lépünk velük, azonnal követelik tőlünk: »hárcban előre, északnak«, s forradalmunkból semmi sem marad... A helyzet ma tökéletesen világos: ha nem az Oroszországgal való szövetség, ha nem a szocialista államokkal való szövetség politikáját követjük, akkor elkerülhetetlenül az imperialistákkal kell szöveteznünk.”²⁶

Mao Ce-tung valódi szándékai és céljai azóta egészen nyíltan meg-

²⁶ O csom umalcsivajut v Pekine. Moszkva 1972. 8. old.

mutatkoztak, s bebizonyosodott, hogy a maoizmus a marxizmus-leninizmus elveinek teljes elárulása mind az elméletben, mind pedig a gyakorlatban.*

A harc mindenfajta opportunizmus ellen – a kommunista pártok tevékenységének törvénye

Az opportunizmus elleni harcot az osztályharc és a társadalmi fejlődés természete és jellege követeli meg. Ez kiváltképpen abban a történelmi szakaszban válik sürgetővé, amikor a társadalmi fejlődés, az osztályharc alakulása előtérbe állítja azt a feladatot, hogy a munkásmozgalomban erősítsék a *szocialista tudatosságot*, minthogy ennek híján szocialista forradalom nem valósítható meg.

A kommunista mozgalom folytonos politikai és ideológiai harcban teljesíti ezt a történelmi feladatot. Ez a harc egyfelől a fő osztályellenesség, a kommunista mozgalmon kívüli burzsoá és kispolgári ideológia és politika ellen irányul azzal a céllal, hogy a munkásosztály és a dolgozó

* A maoisták politikájával kapcsolatban az SZKP XXV. kongresszusa így foglalt állást: „Kína jelenlegi vezetőinek politikája nyíltan a szocialista államok többsége ellen irányul. Mi több, egyenesen összekapcsolódik világszerte a legszélsőséesebb reakció álláspontjával – a nyugati országok militaristáitól és az enyhülés ottani ellenségeitől kezdve egészen a dél-afrikai fajgyűlölőkhöz és Chile fasiszta vezetőiig. Ez a politika nemcsak hogy merőben idegen a szocialista elvektől és eszményektől, hanem lényegében az imperializmus fontos tartaléka is lett a szocializmus ellen vívott harcában.

Minden békeszerető népre nézve nagy veszéllyel járnak Pekingnek azok a lázas kísérletei, hogy megghiúsítsa az enyhülést, meggátolja a leszerelést, bizalmatlanságot és ellenségeskedést szítson az államok között; az a törekvése, hogy világháborút provokáljon, maga pedig hasznát húzza belőle. Pekingnek ez a politikája szöges ellentétben áll minden nép érdekeivel. Határozottan szembeszállunk ezzel a gyűjtogató politikával. Védelmezzük a szovjet állam, a szocialista közösség, a kommunista világmozgalom érdekeit. Ma már nem elég annyit mondani, hogy a maoista ideológia és politika nem egyeztethető össze a marxista-leninista tanítással. Egyenesen ellensége annak.” (A szerk.)

tömegek egyre újabb rétegeit nyerje meg a tudományos szocializmusnak. Másfelől bizonyos formában a kommunista mozgalmon belül is folyik. Politikailag és eszmeileg állandóan nevelni kell a kommunistákat. Nehéz és hosszú folyamat a marxista-leninista elmélet elsajátítása és megszilárdítása következetesen a munkásosztály pozíciói alapján. Ennek folyamán a kommunisták hibákat követhetnek el. Lenin szerint a forradalmi harcban még olyan régi hibák is előfordulhatnak,

„amelyek mindig váratlan indítóokból kifolyólag, némileg új formában, azelőtt még nem látott köntösben vagy környezetben, eredeti – többé vagy kevésbé eredeti – helyzetben jelentkeznek”²⁷.

A hibát elkövető kommunistát meg kell tudni különböztetni attól, aki szándékosan törekszik a párt letérítésére a tudományos szocializmus elvi álláspontjáról. Ugyanakkor a mindent megbocsátó liberalizmus is súlyos következményekkel járhat a pártra nézve. Melyek hát azok az ismérvek, amelyek segítségével megkülönböztethetjük az egyik hibát a másiktól? Hogyan kössük össze az eszmei és politikai nevelést a marxizmus-leninizmus tisztaságáért, az elméletben és a politikai gyakorlatban a legkülönbébb torzítások ellen folytatott harccal?

Az opportunizmus veszélye akkor lép föl, amikor egyes kommunisták vagy egyes csoportok politikai magatartását egyik-másik kérdésben elfoglalt hibás álláspontjuk határozza meg. Lenin ezt „*elhajlásnak*”, a „marxizmustól való elhajlásnak” nevezte. Ezt írta:

„Az elhajlás még nem kialakult áramlat. Az elhajlás olyasmi, amit ki lehet javítani. Egyesek letértek vagy letérőben vannak a helyes útról, de még ki lehet javítani a dolgot.”²⁸ Ez „csupán egy olyan politikai irány kezdete . . . , amelyről a pártnak véleményt kell nyilvánítania”²⁹.

Ha azonban ez az elhajlás már megmutatkozott, a pártnak nem szabad ezt elhallgatnia. Meg kell tenni mindent – hangsúlyozta Lenin –, hogy segítsünk kijavítani a veszélyes hibákat, nem szabad megengedni, hogy az ilyen hibás álláspontok befolyásolhassák a párt más tagjait. Mindent meg kell tenni, nehogy ez az elhajlás olyan *opportunistá áramlattá* alakuljon át, amely súlyos kárt okozhat az egész pártnak, az egész forradalmi mozgalomnak. Továbbá fölhívta a figyelmet arra, hogy ha

²⁷ Lenin Összes Művei. 41. köt. 14. old.

²⁸ Lenin Összes Művei. 43. köt. 93. old.

²⁹ Ugyanott, 91. old.

az elhajlás körvonalaí már kibontakoztak, föl kell ismerni és meg kell vitatni a kérdést a maga teljességében, hogy elvileg szilárd álláspontot alakítsanak ki a kommunisták, és az egység érdekében ítélik el az elhajlást.

Ha ez az elhajlás a párt minden intézkedése ellenére opportunistá jellegű eszmei-politikai áramlattá alkul át, s érvényesíteni akarják az egész pártban, akkor az opportunistákat *ki kell zárni* a párt soraiból. Ezért zárták ki a kommunistá pártból Olaszországban a Manifesto-csoportot, Ausztriában Fischert és Mareket, Franciaországban Garaudyt, Venezuelában Petkovot és Marquezt stb.

Az oportunizmus eltérés a marxizmus–leninizmus elveitől elméletben és gyakorlatban egyaránt; olyan eszmei és politikai áramlat, amely a munkások osztályszervezetének legmagasabb formáira tör, s eltéríti a pártot a végső céljaitól. Ezért harcolni kell ellene mindenütt, mind az elmélet területén, mint a politikában.

Az oportunizmussal vívott *elméleti harcban* fontos annak feltárása, hogy a revizionisták és a dogmatikusok módszertanilag hibásan közelítik meg a társadalmi élet jelenségeit, s ilyen alapon építik fel koncepcióikat. Ugyanakkor a kommunistáknak tárgyilagosan kell vizsgálniuk és tudományos alapossággal elemezniük a társadalmi élet jelenségeit, a maguk bonyolultságában és ellentmondásosságában. Éppen ezért a marxista–leninista elmélet fejlesztése az oportunizmus elleni küzdelem egyik legfontosabb eszköze. Az SZKP XXIV. kongresszusa megállapította:

„Az elméleti munka közös internacionalista és forradalmi kötelességünk fontos része. A kapitalizmus és a szocializmus erőinek a világ küzdőterén folyó párharca, valamint a különböző revizionistáknak a forradalmi tanítás kilúgozására, a szocialista és a kommunista építés gyakorlatának eltorzítására tett kísérletei azt követelik tőlünk, hogy továbbra is fokozott figyelmet fordítsunk az elméleti problémákra, az elmélet alkotó fejlesztésére. Kárt okoz az ügynek, ha a régi formulákat ismertetjük ott, ahol azok már idejüket múlták, ha képtelenek vagyunk vagy nem akarjuk új módon megközelíteni az új problémákat. Az ilyesmi további lehetőségeket teremt arra, hogy a marxizmus–leninizmus látszatát öltő revizionista hamisításokat terjesszék. Az elméletünk és gyakorlatunk ellen intézett burzsoá és revizionista támadások bírálatának meg-

győző erejét nagymértékben fokozza, ha ez a bíráló a társadalomtudományok, a marxista-leninista elmélet tevékeny és alkotó fejlesztésére támaszkodik.”³⁰

2. HARC A KOMMUNISTA PÁRTOK SZERVEZETI MEGSZILÁRDÍTÁSA ÉRT A LENINI ELVEK ALAPJÁN

A kommunisták eszmei egységének a párt szilárd szervezeti fölépítésével kell párosulnia. A kommunisták ma, amikor éleződik az osztályharc, és a marxista-leninista pártok a néptömegek egyre szélesedő mozgalmának élén állnak, közvetlenül érzik annak szükségességét, hogy soraikat szervezetileg megszilárdítsák. Nehezíti ezt az, hogy a kommunisták befolyása olyan rétegekre is kiterjed, amelyek nem szokták meg a szilárd fegyelmet, s hajlamosak arra, hogy impulzív, szervezetlen akciókat hajtsanak végre. Ezért a kommunista pártok a legutóbbi időben a korábbinál sokkal nagyobb gondot fordítottak a párt szervezeti kérdéseire, a pártmunka formáinak és módszereinek további javítására a lenini szervezeti elvek alapján.

Több kommunista párt módosította *szervezeti szabályzatát*, s ezzel biztosította a pártbeli demokrácia kiszélesítését. Az elmúlt években sok pártkongresszuson és központi bizottsági plénumon hangsúlyozták, hogy növelni kell a kommunisták felelősségét a pártszervezetek egységének megszilárdításaért. Határozatokat hoztak arról, hogy a kommunisták erősítsék a dolgozók tömegszervezeteiben végzett munkájukat, s következetesen harcoljanak az opportunizmus összes válfaja ellen. Mindez kétségtől elősegítette, hogy a kommunista pártok sok országban elő-rejussanak.

Ezek után is fölöttébb időszerű feladat a kommunista pártok szervezeti alapjainak megszilárdítása. 1971-ben India Kommunista Pártja IX. kongresszusának szervezeti kérdésekkel foglalkozó külön határozata megállapította, hogy jóllehet a párt szervezeti erősítésében eredmények születtek, még nem sikerült döntő változást elérni a szervezési kérdésekben a párt tömegbefolyását tekintve. Dánia Kommunista Pártja,

³⁰ Az SZKP XXIV. kongresszusa. 122. old.

miután 1973-ban tíz hónap alatt 30 százalékkal tudta növelni taglétszámát, az 1974-es esztendő a párterősítés évének nyilvánította, s azal a felhívással fordult a párt minden tagjához és minden szimpatizánshoz, hogy toborozzanak új tagokat, népszerűsítsék a párt lapját, vegyék ki a részüket a pártszervezetek politikai életének aktivizálásából, munkájuk eredményességének növeléséből.

A pártdemokrácia fejlesztése

A kommunista pártok azt tartják, hogy szervezési tevékenységük demokratikus elvének fejlesztése a párt erősítésének és az osztályharc elmélyítésének *fontos tényezője*. India Kommunista Pártjának IX. kongresszusa föllépett azért, hogy gyökeresen változtassák meg a pártszervezetek munkastílusát, szakítsanak a sablonos módszerekkel, a bürokratizmussal, teremtsék meg az igazi kollektivitást, s a bírálatot és az önbírálatot tegyék természetessé a párt életében. Ecuador Kommunista Pártjának VIII. kongresszusán 1968-ban és az Egyesült Államok Kommunista Pártjának XIX. kongresszusán 1969-ben elhangzott, hogy tovább kell fejleszteni a kollektív vezetés módszereit, a kommunistáknak tevékenyebben kell részt venniük a párt politikájának kidolgozásában. A Libanoni Kommunista Párt 1972-ben tartott III. kongresszusa hangoztatta, hogy minden kommunistát be kell vonni a párt politikájának *megvitatásába* és *kidolgozásába*, s lehetővé kell tenni, hogy szabadon nyilváníthasson véleményt, gyakorolhasson *bírálatot* és éljen az *önbírálattal*.

A marxista-leninista párt egész munkájában biztosítani kell a *kollektivitást*. Lenin figyelmeztetett rá, hogy a kollegalitás érvényesülése csökkenti az egyéni és a véletlen körülmények befolyását. A kommunista pártok ma is ebből indulnak ki. A kollektív vezetés elsősorban a vezető munkatársak munkastílusán múlik, olyan légkörnek a kialakulásán, hogy minden párttag kezdeményezzen és kifejtse képességeit, s ily módon a határozatokat valóban a párttagok véleményének figyelembevételével hozzák meg.

A kommunista pártok a pártélet egyes nehéz kérdéseiről széles körű vitákat, elméleti tanácskozásokat és országos pártértekezleteket rendeznek. Elterjedt az a módszer, hogy a soron következő pártkongresszus

dokumentumainak és téziseinek tervezetét megvitatják a sajtóban és a taggyűléseken. Nagy-Britannia Kommunista Pártja 1973. évi XXXIII. kongresszusának előkészítésekor az alapszervezetek és a körzeti szervezetek a három legfontosabb határozati javaslatához mintegy 1680 módosító javaslatot, s a legkülönbözőbb kérdésekre vonatkozó 230 határozati javaslatot nyújtottak be. A kongresszuson megválasztott szerkesztő bizottság gondosan tanulmányozta az összes javaslatot. A három legfontosabb határozat végleges szövegének megfogalmazásakor csaknem 500 módosítást tettek, 55 határozati javaslatot pedig a kongresszustól jóváhagyott határozatba foglaltak bele.

Ha a párttagok látják, hogy a határozatok saját elgondolásaikat, kollektív munkájukat fejezik ki, megnövekszik a megvalósulásukért érzett felelősségük, és aktívabbá válnak. A demokratizmus jó ellenszere a hatalommal való visszaélésnek, az adminisztrálgatásnak, az alsóbb szintű vélemények mellőzésének. A kommunista pártok – a tömegeket a demokráciáért vívott harc útján a szocializmushoz vezetve – csak úgy tudják megértetni velük, hogy a szocializmus a demokrácia legmagasabb formája, ha saját szervezetük a demokratizmus mintaképe.

A demokrácia és a centralizmus összekapcsolása

A széles körű pártdemokrácia nem azt szolgálja, amire a jobboldali revizionisták törekszenek, mármint hogy a pártot vitaklubba, különböző frakciók összességévé, olyan – szigorú fegyelem nélküli – szervezetté tegyék, amelyben minden tag maga dönti el, milyen álláspontra helyezkedik a határozatok végrehajtásával kapcsolatban. A kommunista pártok kongresszusi határozatai hangsúlyozzák: a pártéletet úgy kell fejleszteni, hogy a párt valóban marxista–leninista párt, a tettek, a forradalom pártja legyen, amely harcba tudja vinni a tömegeket a társadalom mélyreható átalakításáért. Ehhez pedig arra van szükség, hogy a párt erősen összeforrott és mozgékony legyen, rövid idő alatt mozgásba tudja hozni minden láncszemét, s egységes egészként harcba tudja vetni őket. William Kashtan, Kanada Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtitkára az 1971. évi XXI. kongresszuson rámutatott arra, hogy a szervezeti lazaság, a gyöngye fegyelem gátolta a párt fejlődését, feladatainak teljesítését.

A revizionisták, a jobboldali szociáldemokraták és a burzsoá ideológusok támadják a szigorú pártfegyelem és a kommunisták követelte akcióegység elveit, és bürokratikus szervezeteknek minősítik a kommunista pártokat. Azt bizonygatják, hogy az erősen szervezett, a demokratikus centralizmusra épített párt nem felel meg a mai követelményeknek, s hogy napjainkban egy párt csak akkor tekinthető demokratikusnak, ha nem követeli meg, hogy a kisebbség alárendelje magát a többségnek, az alsóbb szintű szervezet a felsőbb szintűnek. Az úgynevezett liberalizálást, vagyis a centralizmusnak, a pártegységnek, a többség által hozott határozatok kötelező jellegének elutasítását követelte a francia Garaudy, az osztrák Ernst Fischer és az olasz Manifesto-csoport.

A marxista-leninista párt *jellegének* csakis a demokratikus centralizmus elve felel meg. Minden intézmény jellegét tevékenységének *tartalma* határozza meg. Nincs szükségük a centralizmusra, sem a szigorú fegyelemre azoknak a pártoknak, amelyek csak reformokat akarnak elérni, csupán a kizsákmányoló rendszer „megjavítására” törekednek. A kommunista pártok azonban a társadalom forradalmi átalakításáért küzdenek, s ennek csak akkor lehetnek élcsapatai, ha tevékeny és összeforrott szervezetek. A demokratikus centralizmus ilyenné teszi a kommunista pártokat. A mai revizionisták azt követelik, hogy a kommunisták mondjanak le a pártfegyelemről, biztosítsák az „eszmei pluralizmust”, tegyék a pártot „intellektuális közösséggé”. Valójában azt szeretnék, hogy a kommunista pártok a jobboldali szocialista szervezetekhez váljanak hasonlóvá. Ebben az esetben a kommunista pártok elveszítenék harcosságukat, forradalmi szervezetüket és elméletüket, s így nem tudnák tudományos alapra építeni stratégiájukat és taktikájukat. Az opportunisták azért támadják a centralizmust, hogy ezzel is győngítsék a pártot mint élcsapatot; a kispolgári rétegek nézeteihez alkalmazkodva arra törekszenek, hogy e rétegek következetlenségét és fegyelmezetlenségét átültessék a kommunista párt szervezeti fölépítésébe is. Éppen ezért küzdeni kell a szervezeti kérdésekben megnyilvánuló mindenféle opportunista nézet és jelenség ellen.

Belgium Kommunista Pártjának 1968. évi XIX. kongresszusa hangsúlyozta: azzal együtt, hogy a kommunista pártok megkövetelik a szigorú fegyelmet, pártbeli demokráciájuk messze fölötte áll a szocialista pártok demokráciájának. A demokratikus centralizmusról való lemond-

dás azt vonná maga után, hogy a kommunista párt nem lenne többé „a munkásosztály egységes, harcos, forradalmi pártja”³¹.

A kommunista pártok történelmi feladataikat csak akkor oldhatják meg, ha megszilárdítják a demokrácia és a központi vezetés együttes elvét, és a párt egységes egészként cselekszik. A munkásosztálynak és pártjának nemcsak a nagyburzsoázia, a monopoltőke és a reakció ellenállását kell leküzdenie, hanem a kispolgári ideológia és politika befolyását is, amely behatol a munkásosztály soraiba. Lenin erre tanított:

„A proletariátus politikai pártjában a legszigorúbb központosításra és fegyelemre van szükség ahhoz, hogy ezzel szembeszállhassunk, hogy *szervező* feladatát (márpedig ez a proletariátus *fő* feladata) helyesen, sikeresen, győzelmesen valóra válthassuk.”³²

A centralizmus azt jelenti, hogy az egyének és az egyes szervezetek akciói egyesülnek és célirányossá válnak, a helyi és csoportérdekeket alárendelik a közös, egységes céloknak.

Sem a vita szabadsága, sem a bírálat joga nem önmagáért van; az a célja, hogy biztosítsa a minél mélyrehatóbb, konkrétabb döntések kidolgozását. A viták folyamán különböző szempontok nyilvánulnak meg, s ez természetes, mert bennük a társadalmi fejlődés és az osztályharc dialektikus jellege, a különböző társadalmi rétegek, szakmai és nemzetiségi csoportok érdekei fejeződnek ki, és azok a nehézségek is, amelyek a párt előtt állnak, úgyszintén a párttagság heterogén jellege, a kommunisták különböző szintű politikai képzettsége és eltérő tapasztalataik. Mindez nem okoz veszélyt, ha a nézeteltérések a párt célja és programja keretében maradnak. Ámde az, hogy a párttagok valamely kérdés vitájában különböző szempontokat fejezhetnek ki, nem jelenti azt, hogy a pártnak valamely adott vitás kérdésben ne legyen *egységes irányvonala*. Éppen ezért, miután a vitában a nézeteket kifejtették, a többség – értékelve őket – elfogadja azt az egységes álláspontot, amely *kötelezővé* válik minden kommunistára nézve. Enélkül nem jöhet létre a kommunisták akcióegysége, nem bírják összehangolni és céltudatosá tenni munkájukat.

³¹ Le Drapeau Rouge, 1968. december 13.

³² Lenin Összes Művei. 41. köt. 26. old.

A demokratikus centralizmus ellenfelei azt bizonygatják, hogy a kisebbség alárendelése a többségnek korlátozza a demokráciát, a párttagok egyéni szabadságát. A pártok szervezeti szabályzata azonban nemcsak lehetővé teszi, hanem meg is követeli, hogy minden kommunista kifejtse véleményét a politikai kérdésekről, s megértse az elfogadott határozatok lényegét. Az opportunisták többnyire avégett védelmezik a „kisebbség jogát” „a demokrácia megóvása és növelése” ürügyén, hogy ily módon ráerőltessék a többségre pártellenes nézeteiket, s kibújhassanak a párt ellenőrzése alól.

A pártbeli frakciók és csoportosulások létezése a párt széthullását vonja maga után. A Libanoni Kommunista Párt III. kongresszusának tézisei szerint a különböző áramlatok, irányzatok és frakciók keletkezése a párt szakadását okozná, tehát a tőke elleni harcban megfosztaná a munkásosztályt leghatásosabb fegyverétől, a jól szervezett, egységes kommunista párttól. A tapasztalat szerint az egymással ellenséges csoportokra bomlott párt harcképtelenné válik. A pártbeli harc következtében a párttagok figyelme szükségképp a nézeteltérésekre összpontosul, s ez elvonja a pártot a politikai tömegharctól, a tömegek körében végzett mindennapi munkától, s a párt elveszti befolyását. A kommunista párt csak akkor őrizheti meg egységét, erősítheti sorait és tömegbefolyását, ha megszabadul az opportunistáktól, s kidolgozza válaszát azokra a kérdésekre, amelyekben az opportunisták hibás álláspontot foglalnak el. A pártnak, a párt tömegbefolyásának óriási kárt okoz az elvtelenség, a megalkuvás a pártellenes elemekkel, amikor a forradalmi harc elveiről, a párt létfontosságú feladatairól van szó.

Lenin szerint a pártfegyelem minden egyes kommunista eszmei meggyőződésén nyugszik, s a párt és a tömegek erős kapcsolatára, a helyes politikai vezetésre, a helyes stratégiára és taktikára épül. Ha hiányzik e feltételek bármelyike, nagyon nehezen teremthető meg a pártegység és a fegyelem. Lenin azt mondta, hogy a pártszerűség és a pártfegyelem tagadása

„egyértelmű azzal a kispolgári szétforgácsoltsággal, állhatatlansággal, kitartásra, egyesülésre, szervezett cselekvésre való képtelenséggel, amely, ha az ember elnéző vele szemben, minden proletár forradalmi mozgalomnak feltétlenül vesztét okozza”³³.

³³ Ugyanott, 26. old.

A pártba belépő minden kommunista *önként* vállalja a programban és a szervezeti szabályzatban meghatározott kötelezettségeket, köztük azt is, hogy teljesíti a pártszervek határozatait. A szervezeti szabályzatok egyszersmind hangsúlyozzák, hogy a pártegység megóvása végett meg kell tartani a pártban az összes tagra és a vezetőkre egyaránt kötelező egységes fegyelmet.

A centralizmus nem korlátozza a demokráciát, még kevésbé mond ellent neki. A párt a kommunisták aktivitását, kezdeményezését az előttük álló fontos feladatok megoldására irányítja. A centralizmus célja az, hogy az elvi kérdéseket ne cseréljék föl lényegtelenekkel, hogy az egyéni és a csoportérdekek ne kerüljenek a közös érdekek elé, hogy a bíráló ne lépje túl a pártszerűség határait és ne legyen kihasználható a párttal és a munkásmozgalommal szemben ellenséges nézetek és eszmék terjesztésére, a párt megbontására.

A demokrácia és a centralizmus összekapcsolása nem könnyű. Kapcsolatuk nem mechanikus, egységük dialektikus jellegű. A kommunista pártok ezért állandóan mély figyelmet fordítanak a demokratikus centralizmus elveinek helyes alkalmazására és fejlesztésére, a szervezeti kérdések kidolgozására.

A káderek kiválasztása és nevelése

A pártok szervezeti megszilárdításának egyik legfontosabb kérdése a káderek idejében való kiválasztása, valamint eszmei és szervezeti nevelésük. A kommunista pártok kongresszusain és plénumain megállapították, hogy a pártmunka fejlesztése érdekében állandóan gondoskodni kell az új káderek neveléséről, felelős tisztségekbe helyezéséről, a vezető pártkáderek számának növeléséről. Franciaországban több mint 100 000 kommunista tölt be vezető tisztséget a pártszervezetekben, a nagy tömeg- és szakszervezetekben és a választott hatalmi szervekben. A párttagok számának növekedésével és a párt működési területének bővülésével mind érezhetőbbé válik – hangsúlyozzák a testvérpártok dokumentumai –, hogy a kádernevelő munkában megfontolt módszerekre, egyúttal bátorságra és nagyvonalúságra van okvetlenül szükség.

A mai feladatok a pártkáderektől nagy politikai és ideológiai aktivitást követelnek. Meg kell cáfolniuk az ellenfél érveit, el kell oszlatniuk

a tömegek illúzióit a fennálló kizsákmányoló hatalommal kapcsolatban. Azokkal a dolgozókkal is meg kell értetniük az osztályharc forradalmi értelmét, akik a reformista ideológia befolyása alatt állnak. A pártkádereknek nagyon is szükségük van tehát az alapos elméleti képzésre, hogy helyesen tudjanak válaszolni a szövetségesekkel közösen vívott harc folyamán fölmerülő nehéz kérdésekre. A kommunista pártok úgy nevelik, tanítják kádereiket, hogy helyesen tudják elemezni a kialakuló helyzetet, az osztály-erőviszonyokat, meg tudják magyarázni a tömegeknek a párthatározatok helyességét, s meg tudják szervezni a harcot megvalósításukért.

A pártok kiváltképp nagy gondot fordítanak a *munkáskáderek* nevelésére. Ehhez nagy türelemre és céltudatosságra van szükség. A forradalmi párt egyik ismérve és a pártpolitika következetes megvalósításának egyik feltétele az, hogy a pártvezetők között minden szinten sok munkás legyen.

Kiváltképpen magasak a követelmények a hivatásos pártapparátusban dolgozó káderekkel szemben, minthogy ők a pártszervezetek mindennapi életét irányítják.

A pártalapszervezetek növelése és erősítése

A pártalapszervezetek taglétszámának növelése, szerepük fokozása a kommunista pártok szervezeti erősítésének egyik legfontosabb módja. Lenin olyan sejteknek nevezte ezeket az alapszervezeteket, amelyek

„szoros kapcsolatban állnak egymással és a pártközponttal, kicserélik tapasztalataikat, az agitáció, a propaganda és a szervezés munkáját végzik, következetesen alkalmazkodnak... a dolgozó tömegek kivétel nélkül valamennyi csoportjához és rétegéhez, az a feladatuk, hogy... a pártot, az osztályt és a tömegeket egyaránt rendszeresen neveljék”³⁴.

A párt fontos szerepet tulajdonít az alapszervezeteknek. Erről tanúskodnak például Argentína Kommunista Pártjának célkitűzései. A párt legalizálása érdekében el kell érni, hogy az alapszervezetek munkája rendszeres és politikai jellegű legyen, hogy az alapszervezetek a tömegmunkába bevonják az összes kommunistát, ne csak az aktivistákat. Az

³⁴ Ugyanott, 183–184. old.

argentín kommunisták hangsúlyozzák, hogy a pártsejtek tömegmunkájának aktivizálása nélkül elképzelhetetlen, hogy a párt szava eljusson a tömegekhez.

A kommunista pártok az alapszervezeteket és azok munkáját működésük *alapjának*, a marxista-leninista párt demokratikus jellege megtestesítőjének tekintik. Szervezeti szabályzataik és kongresszusi határozataik pontosan meghatározzák az alapszervezetek feladatait, jogait és kötelességeit, a pártéletben elfoglalt helyüket. Ezek a dokumentumok hangoztatják, hogy az alapszervezet elősegíti a párt politikájának fejlődését, és elsősorban az ő feladata e politika gyakorlati megvalósítása. Az alapszervezetben az összes kommunista megvitathatja a politika kérdéseit, s közvetlenül részt vehet e politika kidolgozásában és megvalósításában. Az alapszervezetet a pártsajtó és -irodalom terjesztése, röpiratainak rendszeres kiadása, nyilvános gyűlések és viták szervezése útján népszerűsíti a párt politikáját, eszméit és határozatait. Egyúttal összegyűjti a tömegek követeléseit, és harcra mozgósítja őket e követelések megvalósításáért. Az alapszervezeti gyűléseken rendszeresen megvitatják a dolgozók harcának kérdéseit és azokat az intézkedéseket, amelyek e harc továbbfejlesztése érdekében szükségesek. Minthogy az alapszervezet állandó kapcsolatban van a tömegekkel, és a tömegek tapasztalata alapján ellenőrzi a párthatározatok helyességét, maga is befolyásolja a vezető pártszervek munkáját, és hozzájárul a párt politikájának és taktikájának tökéletesítéséhez.

A párt alapszervezetei gondoskodnak arról, hogy az arra érdemes dolgozók belépjenek a pártba. A kommunisták politikai és eszmei nevelésében, harci tapasztalataik gazdagításában a legnagyobb terhet a pártsejt viseli.

Az alapszervezetek szerepének növelése végett a pártok szervezeti szabályzata minden kommunistától megköveteli, hogy tisztségétől függetlenül tevékenyen vegyen részt az alapszervezet munkájában.

A kommunista pártok arra törekednek, hogy növeljék az alapszervezetek szerepét, s egyúttal foltárják munkájuk hiányosságait is. Belgium Kommunista Pártjának XIX. kongresszusa szerint az alapszervezetek munkájának legjellemzőbb hiányosságai a következők: a kommunisták nem járnak eléggé rendszeresen a pártösszejövetelekre, és ezek színvonala alacsony, a pártsejtek nem eléggé kezdeményezők; a párttagok

nem kapnak elegendő pártmegbízatást, s laza a határozatok teljesítésének ellenőrzése.³⁵

A pártbizottságok az alapszervezetek irányításában nem mindig tördnek azzal, hogy fejleszteniük kell ezek *önállóságát*. Az alapszervezeteknek autonómiájuk van a sajátos helyi kérdések megoldásában, s önállóságuk megsértése rendszerint azzal jár, hogy elvesztik kezdeményező készségüket, s emiatt csökken a párt harckészsége. Fontos feladat tehát az alapszervezetek kezdeményezőképességének fejlesztése. A pártsejtek nem várhatnak csak a felsőbb szervek utasítására, a párt általános irányvonala alapján önállóan kell dolgozniuk.

Amint a IV. fejezetben már említettük, a kommunista pártok kiváltképp fontosnak tartják a *vállalati pártalapszervezetek* megalakítását és megerősítését. A legutóbbi években jelentősen növekedtek és aktivizálódtak a vállalati alapszervezetek. Például Franciaországban számuk meghaladja az 5500-at, Olaszországban a 4100-at. De vannak olyan kommunista pártok is, amelyek még csak kevés alapszervezetet tudtak létrehozni a vállalatokban, a termelőmunka frontján.

A hűség a lenini elvekhez: a siker záloga

A legutóbbi években a kommunista pártmunkában tovább tökéletesítettek a szervezeti elveket. Az új célkitűzések közben fejlődött a pártbeli demokrácia, megnövekedett az alapszervezetek súlya, s a kommunisták fokozottabban vesznek részt a párt politikájának kidolgozásában, egyúttal megnőtt felelősségük a határozatok megvalósításában. A szervezeti szabályzatokban tett változtatások a szervezési munka formáit úgy alakítják át, hogy azok megfeleljenek az *új feltételeknek* és azoknak a követelményeknek, amelyek alapján a kommunista pártok *tömegpártokká* fejlődnek. E változtatások lehetővé teszik, hogy a kommunisták a föllendülő tömegmozgalmat eredményesebben irányítsák.

Bebizonyosodott, hogy ha valamelyik pártban meglazult a szervezeti egység, és eltértek a lenini szervezeti elvektől – akár a „liberalizálás” vagy „demokratizálás” jelszavával, akár a választási szavazatok számának nem megfelelő módon való növelésre törekedve –, ott végső soron

³⁵ Le Drapeau Rouge, 1968. december 13.

gyöngült a párt befolyása, s kárt szenvedett a forradalmi folyamat. Ha nincs egység a pártban, akkor bizonytalanság és zavar támad valamenyny forradalmi erő soraiban.

Csehszlovákia Kommunista Pártja csak úgy bírta helyreállítani és erősíteni befolyását, tudott újabb sikereket elérni a szocialista építésben, hogy nem alkudott meg a szervezeti kérdésekben jelentkező oportunista jelenségekkel, hanem megszilárdította a párt egységét. A legutóbbi időben a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége is növekvő figyelemmel van erre a feladatra.

Az Ausztria Kommunista Pártjának vezetőségében fellépő jobboldali oportunista csoport 1968–1969-ben el tudta téríteni a pártot a lenini szervezeti elvektől. Arra való hivatkozással, hogy erősíti a párt befolyását, sikerült „liberalizálnia” a párt egész munkáját. Ennek következtében a párt pozíciókat vesztett a szakszervezetekben és az ifjúság körében. Ausztria Kommunista Pártja azzal kezdte visszaszerezni pozícióit és befolyását, hogy megtisztította sorait az oportunistáktól, és megszilárdította egységét.

A kommunista párt szervezeti fölépítésének formái nem merevedhetnek meg, tevékenységének és a dolgozók harcának konkrét feltételeitől függően változhatnak és változniuk is kell. Ezért a kommunista pártok tökéletesítik szervezeti formáikat, mégpedig szigorúan a demokratikus centralizmus elvei alapján. Lenin a bolsevik tapasztalatokra hivatkozva ezt írta:

„E szervezet, megőrizve eredeti jellegét, hozzá tudta idomítani *formáját* a megváltozott feltételekhez, *módosítani tudta e formát* . . .”³⁶ a helyzetnek a követelményei szerint . . .”³⁶

A kommunista pártok a lenini szervezeti elvek alapján erősítik sorikat. Így tudnak az antimonopolista, antiimperialista harcnak határozottabb osztályjellegget adni, és csakis így tudják a „baloldali” s a jobboldali oportunista elemeket megakadályozni abban, hogy letérítsék a tömegeket a forradalom fő útjáról.

A PROLETÁR INTERNACIONALIZMUS ELVEI ÉS A KOMMUNISTA VILÁGMOZGALOM EGYSÉGE

Ahhoz, hogy a kommunista világmozgalom be tudja tölteni történelmi hivatását, hogy valamennyi forradalmi erő egységének és együttműködésének tényezője lehessen, mindenekelőtt a kommunisták internacionalista egységét kell megteremteni. Ez az egység a proletár internacionalizmus elvein és politikáján alapszik.

1. A PROLETÁR INTERNACIONALIZMUS A FORRADALMI MUNKÁSOSZTÁLY IDEOLOGIÁJÁNAK ÉS POLITIKÁJÁNAK SZERVES RÉSZE

A proletár internacionalizmus a munkásosztály és a kommunista pártok ideológiájának szerves alkotórésze. S az internacionalista politika teszi lehetővé a munkásosztály és minden dolgozó ember érdekeinek egybehangolását és szolidaritásuk gyakorlati megvalósulását, összefogásukat és akcióegységüket a társadalom forradalmi átalakításában.

Az internacionalizmus objektív alapja

Az internacionalizmus ideológiájának, s annak, hogy a munkásosztálynak és pártjainak internacionalista politikát kell folytatniuk, objektív alapja van; mégpedig az, hogy minden ország dolgozóinak *közösek a létérdekei*. A munkásosztály társadalmi lényege voltaképpen mindenütt egyforma. Tehát nemzeti osztagainak a harca is egyazon közös ellenség, a kapitalizmus és az imperializmus, az egész kizsákmányoló rendszer, a társadalmi és nemzeti elnyomás ellen irányul. E harc mindenütt ugyan-

azt a nagy célt szolgálja: a dolgozó ember teljes társadalmi és nemzeti felszabadítását.

Ebben rejlik a proletár internacionalizmus Marx és Engels műveiben tudományosan kidolgozott eszméjének és elveinek a magja. Jelszavuk: Világ proletárai, egyesüljetek! – a proletár internacionalizmus lényegét fejezte ki. Marx és Engels ebből az elvből indultak ki, amikor létrehozták a munkásosztály egységes nemzetközi szervezetét, a Nemzetközi Munkásszövetséget. Egész életük, kiváltképpen az I. Internacionáléban kifejtett tevékenységük a proletár internacionalizmushoz való hűség és az internacionalista eszmék megvalósításáért folytatott önfeláldozó harc nagyszerű példáját adta.

Az imperializmus korszakában a proletár internacionalizmus elveit elsősorban Lenin és a bolsevik párt védelmezte, fejlesztette és valósította meg. Lenin kifejtette, hogy az imperializmus korszakában fokozódik a termelési eszközök és a csere internacionalizálódása, bővülnek az egyes államok gazdasági kapcsolatai. S a tőke nemzetközivé válásával erősödik az osztályharc nemzetközi jellege is. Ez viszont megteremti az objektív alapot ahhoz, hogy továbbfejlődjék a munkásosztály, minden ország dolgozóinak internacionalista szolidaritása a tőke elleni harcban, annál is inkább, mert azzal, hogy a kapitalizmus elérte imperialista fokát, megnőtt a munkásosztály létszáma, és a munkásmozgalom még inkább tömegmértűvé vált.

Oroszországban Lenin és harcostársai a forradalmi munkáspártot szilárd és következetes internacionalizmus alapján építették fel. Harcoltak azért, hogy a proletár internacionalizmus gyökeret verjen a világ munkásmozgalmában is, különösképpen az olyan kérdésekben, mint a világ munkásainak harca a fenyegető imperialista háború ellen és a gyarmati országok népeinek támogatása.

A marxisták a II. Internacionáléban is a következetes internacionalizmust védelmezték. Lenin elismerte, hogy a II. Internacionálé hozzájárult az internacionalizmus elterjedéséhez a munkások körében, de már a század elején megállapította, hogy vezetőinek politikájában – opportunistá elfajulásuk következtében – mind nagyobb az eltérés a szavak és a tettek között. Ez az eltérés teljes egészében megmutatkozott az első világháború kezdetén, amikor a II. Internacionálé stuttgarti (1907) és baseli (1912) kongresszusának határozatait és korábbi nyilatkozataikat

semmibe véve, a szociáldemokrata pártok jobboldali vezetői sovinszta álláspontra helyezkedtek, az imperialista háborúban támogatták „saját” burzsoáziájukat, s ezzel elárulták a munkásosztályt, az internacionalizmust.

Az októberi forradalom és a proletár internacionalizmus

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme új szakaszt nyitott a proletár internacionalizmus fejlődésében. E győzelem maga is az internacionalizmus eszméinek diadala volt a soknemzetiségű Oroszországban: a bolsevikok lenini pártjának következetes internacionalista politikája egyesítette Oroszország különféle népeit és nemzetiségeit a forradalomban, s ez tette lehetővé győzelmét.

Miután Oroszországban létrejött a munkás-paraszt hatalom, a proletár internacionalizmus az első szocialista állam politikájának egyik meghatározó tényezője lett. Az internacionalizmus eszméi testesültek meg a szovjet állam népei között létrejött igazi egyenlőségben és baráti viszonyban. S ezektől az eszméktől vezérelve, a szovjet állam azóta is sík-raszáll a nemzetközi küzdőtéren a munkásmozgalom és a felszabadító mozgalom támogatásáért.

Szovjet-Oroszország létrejöttével *anyag*i bázis teremődött a nemzetközi forradalmi mozgalom harcának további kibontakoztatásához. A Szovjetunió erősítése és fejlesztése éppen ezért a nemzetközi munkásosztály *közös ügye* lett. A kapitalista országok munkásosztálya tevékenyen segítette a szovjet dolgozókat az új társadalom építésében és abban, hogy vívmányaikat megvédjék az imperialistáktól. S az első szocialista állammal való szolidaritás azóta is a *proletár internacionalizmus jellemzője és objektív kritériuma*.

Az októberi forradalom hatalmas lendületet adott a gyarmati és függő országok nemzeti felszabadító mozgalmának. Hidat vert a kapitalista országok munkásmozgalma és az imperializmustól elnyomott népek felszabadító harca között, s mindkettőt a világforradalom közös áramlatába terelte. A forradalmi erők új egysége fejeződött ki a lenini jelszóban: „Világ proletárjai és elnyomott népei, egyesüljetek!”

A Komintern és az irányítása alatt álló kommunista pártok igen nagy munkát végeztek a munkásosztály és a dolgozók internacionalista neve-

lésében. A Komintern kidolgozta annak a küzdelemnek a stratégiáját és taktikáját, amelyet a kommunisták a munkások és a nép *fasizmus- és háborúellenes egységfrontjának* létrehozásáért folytattak sok országban. Ennek a stratégiának és taktikának a megvalósítása előkészítette az antifasiszta erők összefogását és egységét a második világháborúban. Az egyes országok dolgozói és demokratikus erői a kommunisták vezetésével nagy segítséget adtak a Szovjetunióknak a fasizmus elleni háborúban, a Szovjetunió pedig döntően hozzájárult a fasizmus legyőzéséhez, megvalósította történelmi jelentőségű, internacionalista küldetését a világ népeinek javára, s sok ország népének segített abban, hogy örökre megszabaduljon a kapitalizmustól és az új, szocialista társadalom építésének útjára lépjen.

Az internacionalizmus a mostani szakaszban

A proletár internacionalizmus eszméi a világforradalmi mozgalom mai szakaszában terjedtek el a legszélesebben, s érték el a legnagyobb fejlődést.

A gyors tudományos-technikai és társadalmi haladás eredményeként szerfölött megnövekszik a népek közötti internacionalista kapcsolatok fejlődésének lehetősége. E fejlődést a következő tényezők segítik elő: a termelőerők gyors ütemű internacionalizálódása, az anyagi és szellemi értékek fokozott nemzetközi cseréje, a népek és az államok közötti közvetlen kapcsolatok erősödése. Mindez megnöveli a nemzetközi együttműködés fontosságát a gazdaság, tudomány, technika és a kultúra területén, fokozza az emberiség haladó részének érdekelttségét abban, hogy ennek az együttműködésnek a fejlesztéséhez, az egyetemes béke megszilárdításához a legkedvezőbb nemzetközi feltételek jöjjenek létre.

A világforradalom tovább fejlődött mélységben és szélességben egyaránt. Kialakult a szocialista világrendszer, felbomlott az imperializmus gyarmatrendszere, s a tőkésországokban és az afroázsiai fiatal fejlődő államokban a dolgozók újabb és újabb milliói vesznek részt a politikai küzdelemben. Mindezek a minőségi és mennyiségi változások a forradalmi erők internacionalista együttműködésének új lehetőségeit tárják föl. E változások következtében nagymértékben megnövekedett a nemzetközi tényezők fontossága a forradalmi mozgalom nemzeti osztagai-

nak küzdelmében. Az osztályharc valóban *világméretűvé* vált. A világforradalmi folyamat különböző elemei között új, mélyebb kapcsolat és kölcsönös függőség alakult ki, s fejlődött.

A proletár internacionalizmus minőségileg új vonása az, hogy a *szocialista világrendszerben* a szocialista országok államközi kapcsolatainak alapjává: *szocialista internacionalizmussá* vált. A szocialista internacionalizmus ideológiájának és politikájának az az alapja, hogy a szocialista országok népei azonos társadalmi, gazdasági és politikai rendszerben élnek, alapvető céljaik és érdekeik azonosak. A történelem folyamán először jöttek létre olyan államközi kapcsolatok, amelyek az egyenjogúság, a szuverenitás, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás, egyszersmind a kölcsönös segítség és támogatás elvein nyugszanak. A szocialista országok szoros együttműködése fontos tényező sokoldalú előrehaladásuk meggyorsításában. A szocialista világrendszer megerősödése és fejlődése viszont döntően elősegíti a forradalmi folyamat meggyorsulását és a világforradalmi erők újabb győzelmeit.

A szocialista világrendszer *vezető szerepet* tölt be a világforradalmi erők együttesében, s óriási hatással van rájuk. A szocialista országok viszont növekvő támogatást és szolidaritást kapnak a többi forradalmi osztagtól, s igénylik is ezt a támogatást. Megnövekedett az együttműködés a felszabadító mozgalom más osztagai között is. A fejlett tőkésországok munkásosztályának és a fejlődő országok dolgozóinak érdekei közelednek egymáshoz. Ezek az érdekek gyakran ütköznek bele a monopóliumok önkényébe. A nem szocialista világ országaiban növekszik a dolgozók gazdasági, szociális és politikai érdekazonossága. A tőke fokozott internacionalizálódása megteremti az alapot ahhoz, hogy a különböző országok dolgozói szorosabban együttműködjenek, ez pedig szükségessé teszi, hogy mindjobban összehangolják akcióikat, s kialakítsák ehhez az új szervezeti formákat.

Az imperialisták erőfeszítéseket tesznek arra, hogy a felszabadító mozgalommal szemben „globális stratégiát” folytassanak. A munkásosztály és a kommunista pártok olyan akciókkal válaszolnak erre, amelyeknek célja az, hogy létrehozzák a forradalmi harc *világfrontját*, tömörítsék és egyesítsék a forradalmi és antiimperialista erőket; mindenekelőtt a jelenkor három legfőbb forradalmi erejét: a szocialista világrendszert, a nemzetközi munkásmozgalmat és a nemzeti felszabadító moz-

galmat. E feladat megvalósításában kiváltképp nagy felelősség hárul a kommunista pártokra, amelyek a világ forradalmi erőinek élcsapatában haladnak.

2. A PROLETÁR INTERNACIONALIZMUS ALAPELVEI

A proletár internacionalizmus elvei a munkásosztály, a különböző országok dolgozói és forradalmi erői között *objektívan* létező, fejlődő és meggyökeresedő kölcsönös kapcsolatokat fejezik ki. Mindezek az elvek szoros kapcsolatban vannak egymással, s a forradalmi folyamat során fejlődnek tovább és öltenek konkrét formát.

A proletár internacionalizmus alapelvei a következők: 1. a világ munkásosztályának nemzetközi proletár szolidaritása, együttműködése és összefogása; 2. a kommunista pártok és a forradalmi erők nemzeti és nemzetközi feladatainak egysége; 3. az országoknak és népeknek, a munkásosztály és pártjai nemzeti osztagainak egyenlősége és szuverenitása.

A nemzetközi proletár szolidaritás

A proletár internacionalizmus alapja a különböző országok munkásosztályának szolidaritása és együttműködése. A forradalmi munkásmozgalom történetét az jellemzi, hogy a munkások a nemzetközi küzdőtéren közös akciókat, közös megmozdulásokat hajtanak végre gazdasági, politikai és társadalmi jogaik védelmében.

A felszabadító harc mostani szakaszában a nemzetközi proletár szolidaritás a *szocialista közösség* országainak összeforrottságában fejeződik ki a legteljesebben. Az e közösséghez tartozó országok helyes politikája megnyitja az utat ahhoz, hogy leküzdjék a szocialista országok egyenlőtlen fejlődéséből, a szocialista forradalom megvalósításának módjában, a nemzeti hagyományokban jelentkező különbségekből és más okokból származó nehézségeket. A szoros együttműködés előmozdítja a szocialista országok sokoldalú előrehaladását. A szocialista országok közötti új típusú kölcsönös kapcsolatoknak hatékonyságáról ta-

nüskodik az az óriási tapasztalat, amelyet a gazdasági együttműködésben és a kölcsönös segítségnyújtásban, valamint politikai és katonai jellegű akcióik *egybehangolásában* szereztek.

A szolidaritás és az együttműködés a világforradalmi mozgalom három fő osztagának – a szocialista világrendszernek, a tőkésországok munkásmozgalmának és a nemzeti felszabadító mozgalomnak – kölcsönös kapcsolataiban fontos jellemzővé vált. Ezeket az osztagokat a nemzetközi munkásosztály egyesíti, élcsapata, a szocialista világrendszer révén.

Az egyes országok dolgozói a népek internacionalista szolidaritásában találják meg azt a forrást, amelyből lelkesedést és támogatást merítenek a „saját” kizsákmányoló osztályaikkal vívott harcukhoz. Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának programja megállapítja:

„A többi néppel való szolidaritásunk a függetlenségért, szabadságért és társadalmi haladásért vívott harcukban gyengíti az egyesült államokbeli imperializmust, egyúttal biztosítja a népek szolidaritását az amerikaiakkal abban a harcban, amelyet Földünknek a monopoltőke uralmától való megszabadításáért folytatnak.”¹

Amikor a munkásosztály forradalmi pártjai síkraszállnak a tőkésországok munkásainak nemzetközi szolidaritásáért, egyúttal állást foglalnak az elnyomott és függő országok népeivel való szövetség mellett. Nem felejtik el Engels szavait: nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom.

A nem szocialista világban a munkásosztály különféle osztagai a fejlődés különböző szakaszában vannak, szakszervezeti és politikai tekintetben egyaránt megoszlanak. Ez megnehezíti a munkások nemzetközi méretű együttműködését, különösképpen pedig azt, hogy a fejlett tőkésországok és a fejlődő országok munkásosztálya között szorosabb kapcsolatok alakuljanak ki. Mindazonáltal fejlődik a munkások internacionalista együttműködése, főleg a szakszervezeti munkában, beleértve a fejlődő országok szakszervezeteit is. Az internacionalizmus eszméinek befolyása kiterjed a fejlődő országok haladó politikai pártjaira és szervezeteire is. Sok ilyen párt és szervezet szoros kapcsolatot tart fenn a kommunista pártokkal.

¹ SZSA – ekonomika, polityika, igyeologija, 1971. 2. sz. 104. old.

A nemzetközi proletár szolidaritás elvének legmagasabb kifejeződése a kommunista világmozgalom összeforrottsága, a kommunista pártok akarát- és akcióegysége. A nemzetközi munkásosztály és valamennyi forradalmi erő egysége a kommunista mozgalom egységében ölt testet.

A nemzeti és a nemzetközi feladatok egysége

A marxista-leninisták a forradalmi mozgalom nemzeti és nemzetközi érdekeit alapjában véve egységesnek tekintik. Engels ezt írta:

„A munkásosztály mozgalmában az *igazi* nemzeti eszmék . . . egyúttal mindenkor az *igazi nemzetközi* eszmék is.”²

A kommunista pártok – mint a *nemzeti érdekek legkövetkezetesebb képviselői* – a munkásosztály és a dolgozó tömegek harcát az egyes országok nemzeti talaján szervezik meg. Ők állnak annak az osztálynak az élén, amely a társadalmi termelésben elfoglalt helyzeténél és természeténél fogva a leghaladóbb, s a nemzet többségének érdekeit fejezi ki és védelmezi. A munkásosztály pártja – megőrizve proletár osztályjellegét – a legkövetkezetesebb, valóban *nemzeti erő*. A kommunista pártok kiállnak a nemzet többségének legfontosabb érdekeiért: a dolgozók életszínvonalának emelése, a demokratikus szabadságjogok megóvása és kiterjesztése, országuk függetlenségének biztosítása, a közoktatás, az egészségügy és a társadalombiztosítás kérdéseinek megoldása mellett.

A kommunistáktól idegen a nemzeti nihilizmus. A hazaszeretet legszébb példáit – kivált országuk nehéz napjaiban – éppen ők mutatják. A kommunisták tiszteletben tartják népük nemzeti hagyományait, ápolják a múlt örökségéből azt, ami a társadalom forradalmi átalakításában gyümölcsöztethető. A kommunista pártok *nemzeti jellege* kifejeződik a békéért, demokráciáért és a szocializmusért, azaz a dolgozók legfőbb céljaiért folytatott harcban. S ezek a célok az egész forradalmi mozgalom számára közös, azaz *nemzetközi* célok. Az FKP XIX. kongresszusán elfogadott tézisekben olvasható:

„A Francia Kommunista Párt a nemzeti érdekek képviselője. A proletariátus nemcsak saját osztályérdekeit védi, amikor a monopóliumok hatalma ellen, a mélyreható demokratikus átalakításokért, a szocializ-

² Marx–Engels Művei. 33. köt. 428. old.

musért harcol, hanem kifejezi a nemzeti fejlődés követelményeit is, formába önti az ország jövőjét, megtestesíti azt a törekvést, hogy biztosítsák Franciaország szabadságát, nagyságát és felvirágzását. A kommunista párt a francia nemzet pártja; tagjai olyan hazafiak, akik hűséggel szolgálják népünk érdekeit. Országunk munkásosztályának és a munkásosztály kommunista pártjának harca egyszersmind elválaszthatatlan része annak a világméretű küzdelemnek, amelyet a népek a kizsákmányolás, az elnyomás és a háború ellen vívnak.”³

A kommunista pártok tevékenységében a nemzeti és a nemzetközi elemek helyes összekapcsolásának egyik legfontosabb feltétele az, hogy a marxizmus-leninizmus *általános elveit* a sajátos nemzeti elem figyelembevételével, vagyis minden ország *konkrét sajátosságaival* összhangban alkalmazzák. Az általános és a különös helyes *összekapcsolása* révén a kommunista pártok a legeredményesebben tudják előrevinni a forradalom ügyét, s tudnak szembeszállni egyfelől a nemzeti nihilizmussal, másfelől a nemzeti korlátoltsággal. Azt, ami a forradalmi mozgalomban közös – egyebek között azt is, ami a kommunista pártok stratégiájában és taktikájában mindnyájuk számára fontos –, a harci tapasztalatok tanulmányozása és általánosítása útján határozzák meg. A kommunista mozgalom nemzetközi tapasztalatának tanulmányozása, a saját nemzeti tapasztalatokkal való egybevetése segíti a kommunista pártokat abban, hogy meghatározzák, milyen mértékben vegyék figyelembe a nemzeti sajátosságokat, s mi legyen ezek helyes viszonya a mozgalom általános törvényszerűségeihez. A felszabadító és a kommunista világmozgalom tapasztalatának lebecsülése vagy figyelmen kívül hagyása következtében az adott osztag és a nemzetközi kommunista mozgalom kapcsolatai meggyöngülnek, ez az osztag eltávolodik és elkülönül a nemzetközi mozgalomtól. A nemzetközi tapasztalat nem ismerése és lebecsülése más következményekkel is járhat: az adott ország saját tapasztalatainak túlértékelésével, önhittséggel és azzal, hogy saját tapasztalatait rá akarja erőltetni másokra. A felszabadító és a kommunista világmozgalom tapasztalatainak tanulmányozása és alkotó feldolgozása nagy jelentőségű a szocializmus építésének gyakorlati irányítását végző pártok számára.

³ Cahiers du communisme, 1970. 2-3. sz. 445. old.

A forradalmi mozgalom nemzeti osztagai *elsősorban* azzal teljesítik nemzetközi kötelességüket, hogy a saját országukban a lehető legtöbbet teszik a tőke uralmának megdöntéséért, a dolgozók hatalmának megeremtéséért és az új társadalom fölépítéséért, mert ezzel világszerte elősegítik a forradalom és a szocializmus ügyét. Ebben azonban *még nem merülnek ki* a forradalmi harc nemzeti osztagainak nemzetközi kötelességei. Nemzeti tevékenységük sikere attól függ, hogy a világ küzdőterén milyen eredménnyel jár a szocializmus és az imperializmus közötti általános harc, milyen eredményeket ér el a többi forradalmi erő. Ezért – harcuk követelményeinek megfelelően – kötelességük, hogy elősegítsék a forradalom és a szocializmus erőinek növekedését, összeforródását és megszilárdulását az egész világon. Lenin föltárta a *nemzeti* és a nemzetközi *kölcsönhatását* ezen a területen:

„Valójában csak egyetlenegy nemzetköziség van: önfeláldozó munka a forradalmi mozgalom és a forradalmi harc fejlesztése érdekében a saját országunkban, s *ugyanennek a harcnak*, ugyanennek az irányvonalnak és *csakis ennek* a támogatása (propagandával, együttérzéssel, anyagi eszközökkel) kivétel nélkül *minden* országban.”⁴

A kommunisták, a forradalmi mozgalom nemzeti és nemzetközi érdekeinek alapján véve az *egységét* látva: ebben a nemzetközi elemnek adják az *elsőbbséget*, a prioritást. A szocialista világforradalom győzelméért és a valóságos szocializmus védelméért vívott harcot tekintik a *legfőbb* feladatuknak, s biztos állítható, hogy ez nem mond ellent a munkásosztály következetes, igazi nemzeti érdekeinek, hanem egybe-
vág velük. Lenin kifejtette, hogy

„az *egy* országban folyó proletárharc érdekeit” alá kell rendelni „a világméretekben folyó proletárharc érdekeinek”⁵.

Ez azt jelenti, hogy a közös ügyel való törődésnek, a világforradalom érdekeinek kell az *első helyen* állniuk a forradalmi harc minden nemzeti osztagának a harcában.

⁴ Lenin Összes Művei. 31. köt. 168–169. old.

⁵ Lenin Összes Művei. 41. köt. 161. old.

A dolgozók és népek nemzetközi együttműködése és barátsága csak egyenlő és független partnerok között teremthető meg, s fejleszthető eredményesen. A marxista-leninisták a nemzetek és az államok egyenlőségének, függetlenségének és szuverenitásának elvét a proletár internacionalizmus elválaszthatatlan, szerves részének tekintik. A kommunisták nemcsak hirdetik: meg is valósítják ezeket az elveket. A nemzeti kérdésben programjuk és politikájuk alapja a népek egyenlőségének és szuverenitásának követelése. Ennek kifejezője a nemzetek *önrendelkezési jogának* lenini jelszava: az önrendelkezési jog magában foglalja azt is, hogy a nemzeteknek joguk van önálló állam alakításra. A népek egymás iránti bizalmát, közeledését és egységét csak olyan politika segíti elő, amelynek célja a dolgozók felszabadítása a nemzeti jogfosztottság, az elnyomás és az igazságtalanság minden formája alól.

A Szovjetunióban a népek együttműködésének és barátságának nagyszerű eredményeit hozta meg az egyenlőség és a szuverenitás politikája. A népek és államok új típusú közösségét, *a szocialista közösséget* teremtették meg a szocialista országok közötti kapcsolatok, amelyek magukban foglalják az egyenlőség, a szuverenitás, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás elveit.

Napjainkban különösen nagy támogatásban részesülnek és elterjedtek az egyenlőség és a szuverenitás eszméi, mert egybevágnak minden ország dolgozóinak létfontosságú követeléseivel. Az egyenlőséget és a szuverenitást nemcsak az imperialista elnyomás alatt álló országok népei követelik. E követelések napirenden vannak a fejlett tőkésországokban is: itt az országok és a népek nemzeti szuverenitásának védelmével összefüggő kérdések fontossá váltak az imperialista katonai tömbök és zárt gazdasági egyesülések működésének következményei miatt.

A kommunisták elvileg azonosan kezelik a népek és az államok egyenlőségére és szuverenitására irányuló követeléseket, ámde ezek konkrét tartalma és aspektusai a különböző országokban eltérnek egymástól. Az elnyomó vagy a kiváltságos nemzetek kommunistái és munkásai hangsúlyozzák, hogy az egyenlőséget és szuverenitást elsősorban és különösképp az elnyomott és a függő országok népeinek kell megadni. Az elnyomott nemzetek kommunistái és munkásai ugyanezekért a követelésekért szállnak síkra, de a hangsúlyt arra vetik, hogy meg

kell teremteni az akcióegységet és az együttműködést az elnyomó vagy kiváltságos nemzetek munkásosztályával és dolgozóival. Így alakul ki a különböző országok munkásainak és dolgozóinak szövetsége.

Az egyenlőség nemcsak a különböző országok népeinek egymás közötti kapcsolataira vonatkozik; fontos, időszerű belső feladat ez sok olyan országban is, ahol faji vagy nemzeti diszkrimináció létezik, csorbítják a nemzeti kisebbségek jogait. A legutóbbi években erősen követelik az egyenlőséget a fejlett tőkésországokban, ahova tömegesen áramlott be a külföldi munkaerő. Az úgynevezett vendégmunkások (és családtagjaik) száma 1973-ban Nyugat-Európában elérte a 11 milliót (a Közös Piac országaiban a bérért dolgozók 10 százalékát). A vendégmunkások olcsóbb munkaerejét a monopóliumok arra használják ki, hogy fokozzák az egész munkásosztály kizsákmányolását, elutasítsák a munkások követeléseit, és fokozzák az osztályharcot. A kommunisták és a haladó szakszervezetek föllépnek a vendégmunkások egyenlő munkabéréért és szociális jogaiért, a dolgozók monopóliumellenes egységfrontjának megteremtéséért.

Az európai tőkésországok kommunista és munkáspártjai 1974. januári brüsszeli értekezletén elfogadott nyilatkozat erről így szól:

„A vendégmunkások számára, akiket ma fokozott mértékben fenyeget a munkanélküliség és a kiutasítás, el kell érni a befogadó országok dolgozóival azonos munkafeltételeket, bérezést és társadalombiztosítási feltételeket, a munkához és az országban való tartózkodásukhoz való joguk és általában társadalmi, kulturális és politikai jogaik elismertetését.”⁶

A marxista-leninisták az egyenlőség, függetlenség és szuverenitás elveit kiterjesztik a különböző országok kommunista és munkáspártjai, valamint demokratikus és haladó szervezetei közötti kapcsolatokra is. A nemzetközi kommunista mozgalomban megengedhetetlen a *begemonizmus*, egyes pártok akaratának rákényszerítése más pártokra. A proletár szolidaritás elismerése, ahogy az 1969. évi moszkvai tanácskozáson Leonid Brezsnyev mondta:

„... nem jelenti azt, hogy tagadjuk a szocialista országok, valamint a világ kommunista és munkásmozgalmához tartozó egyes nemzeti osztagok függetlenségének, szuverenitásának és egyenjogúságának elveit,

⁶ Nemzetközi Szemle, 1974. 3. sz. 23–24. old.

sem pedig azt, hogy leikcsinyeljék őket. Ezeknek az elveknek a tiszteletben tartása... éppen azért törvény a kommunisták számára, mert internacionalisták.”⁷

A függetlenség és az egyenjogúság követelése azonban *nem lehet öncél*. Alá kell rendelni az osztályharc fejlődéséhez fűződő érdekeknek, a munkásosztály nemzetközi egyesülésének, s a kommunista pártok önkéntes együttműködésének és egységes akcióinak.

A marxizmus-leninizmus elveitől vezérelve és a konkrét nemzeti feltételekkel számolva: minden párt *önállóan* dolgozza ki politikáját, s határozza meg harcának irányvonalát, formáit és módszereit. A kommunista pártok a saját működési területükön maguk határozzák meg harcuk leghatékonyabb módszereit, hiszen ezen a területen már gazdag szervezési és politikai tapasztalatokat gyűjtöttek. Mindez a kommunista mozgalom erejéről és érettségéről tanúskodik. Nem helyes azonban az önállóság olyan értelmezése, amilyen a kitérés a közös nemzetközi feladatok teljesítése elől, vagy a „semlegesség” a közös ügyek megoldásában. Az ilyen „önállóság” a nacionalizmus veszélyét rejt magába.

Egyes kommunista pártok úgy igyekeznek leküzdeni az előttük álló nehézségeket, növelni befolyásukat a tömegekre, s új híveket toborozni, hogy tüntetnek önállóságukkal, s elhatárolják magukat a közös harctól. Leonyid Brezsnyev az 1969-es moszkvai tanácskozáson kifejtette:

„Ha viszont valamely párt pozícióját az internacionalista kapcsolatok meggyengítése, mi több, megszakítása árán, a kommunista mozgalom más osztagaival való egységes akciók megtagadása árán próbálja »megszilárdítani«, ennek csakis az lehet a következménye, hogy az ilyen párt elveszíti a burzsoáziától való ideológiai függetlenségét, s politikai tekintélye mindenképpen kárt szenved.”⁸

A marxizmus-leninizmus a *kommunista pártok önállóságát a kommunista világmozgalom egységével való elválaszthatatlan kapcsolatában szemléli*. A marxista-leninista pártok növekvő önállósága azzal jár, hogy még nagyobb felelősséget vállalnak a kommunisták közös céljaiért, a forradalom, a szocializmus és a világbéke ügyéért. A kommunista és munkáspártok 1969. évi tanácskozásának fő dokumentuma éppen ezért

⁷ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 135. old.

⁸ Ugyanott.

hangsúlyozta, hogy megnövekedett a jelentősége annak, hogy a kommunista pártok önként egybehangolják akcióikat, szolidárisak legyenek egymással a jelenkori forradalmi és általános demokratikus mozgalom előtt álló feladatok megoldásában. Megnövekedett az egybehangolt akciók fontossága a nemzetközi küzdőtéren, különösen az antiimperialista harc frontján.*

3. MINDEN MARXISTA-LENINISTA PÁRT KÖTELESSÉGE, HOGY HARCOLJON A NEMZETKÖZI KOMMUNISTA MOZGALOM EGYSÉGÉÉRT, A NACIONALIZMUS ÉS A SZOVJETELLENESSÉG ELLEN

A világforradalmi folyamat fejlődése azt mutatja, hogy minden siker és nagy győzelem úgy született meg, hogy a fő forradalmi erők szövetségre léptek és kölcsönösen támogatták egymást, a munkásosztály és a dolgozók nemzeti osztagai – élükön a kommunista pártokkal – együttműködtek a proletár internacionalizmus alapján.

Ha valamelyik történelmi szakaszban nem volt egység a munkásmozgalom, a forradalmi és a felszabadító erők soraiban, akkor az egész

* Az SZKP XXV. kongresszusán a Központi Bizottság beszámolójában Leonyid Brezsnyev erről ezt mondta: „Szeretném külön hangsúlyozni a proletár internacionalizmus fontosságát napjainkban. Ez a marxizmus-leninizmus egyik fő elve. Sajnos, egyesek oly módon kezdik magyarázatni ezt az elvet, hogy az internacionalizmusból gyakorlatilag alig marad valami. Akadnak olyanok is, akik nyíltan javasolják az internacionalizmus elutasítását. Az ő véleményük szerint az internacionalizmus, amelyet Marx és Lenin alapozott meg és védelmezett, elavult. A mi nézőpontunkból viszont a proletár internacionalizmus elutasítása egyet jelentene azzal, hogy a kommunista pártokat és általában a munkásmozgalmat erős és bevált fegyvertől fosztjuk meg. Ez jó szolgálat lenne az osztályellenségnek, amely, mellest, nemzetközi méretekben aktívan összehangolja kommunistaellenes akcióit. Mi, szovjet kommunisták, a proletár internacionalizmus védelmét minden egyes marxista-leninista szent kötelességének tartjuk.” (A szerk.)

mozgalom nagy árat fizetett ezért, kudarcok és vereségek érték, s a forradalmi folyamat előrehaladása világszerte lefékeződött.

A nemzetközi együttműködés lazulásának következményei különösen akkor súlyosak, amikor a nemzetközi kommunista mozgalom egységéről van szó: ha ez meglazul, akkor meggyengül az antiimperialista világforradalmi harc egész frontja.

Lenin ezt mondta:

„A kommunisták kötelessége az, hogy ne hallgassák el mozgalmunk gyengeségeit, hanem nyíltan bírálják őket, s így gyorsabban és alaposabban megszabadulhassanak tőlük.”⁹

Leonyid Brezsnyev Lenin születésének 100. évfordulóján mondott beszédében hangsúlyozta:

„Nem hallgathatunk arról, hogy az utóbbi évek során a kommunista mozgalomban bizonyos gyengeségek és nehézségek jelentkeztek, amelyek több láncszemben megbontották az egységet, és akadályozzák a kommunistákat abban, hogy teljes mértékben hasznosítsák a forradalmi harc adta lehetőségeket.”¹⁰

A nehézségek okai a kommunista mozgalomban

A nemzetközi kommunista mozgalomban keletkezett bonyodalmak, a centrifugális, köztük *nacionalista* tendenciák több objektív és szubjektív jellegű okból adódnak.

Azok a mélyreható forradalmi változások, amelyek a legutóbbi évtizedek folyamán a világban végbementek, különösen kedvező lehetőségeket tártak föl a felszabadító erők előtt. Ugyanakkor ezek az erők a megváltozott körülmények között újabb bonyolult problémákba ütköztek saját soraikon belül és az imperializmus elleni közös harcban. A kommunistáknak meggyőző és minden részletre kiterjedő választ kell adniuk azokra a kérdésekre, amelyeket az élet, a felszabadító harc új feltételei és következményei fölvetnek. E válaszok kidolgozása nem könnyű. Lenin többször is beszélt a *növekedés*, a meggyorsult történelmi fejlődés okozta *nehézségekről*.

⁹ Lenin Összes Művei. 41. köt. 177. old.

¹⁰ L. I. Brezsnyev: A lenini úton. 560. old.

A növekedés nehézségeit fokozza, hogy a kommunista mozgalom, akárcsak az egész világforradalmi folyamat, *egyenlőtlenül* fejlődik. Nem azonos a különböző országok kommunista pártjainak helyzete sem. A szocialista társadalom építését irányító kommunista pártok tevékenysége az előttük álló feladatok tartalmát és nagyságát tekintve különbözik a nem kormányzó pártokétól. A nem szocialista országok kommunista pártjai is nagyon eltérő körülmények között vívják harcukat. Nem azonos az az út, amelyet megtettek, sem az a tapasztalat, amelyet a harcban szereztek, s különbözők a munkamódszereik és -formáik, a taglétszámuk és tömegbefolyásuk. Ezért a kommunista pártok különbözőképpen fogják fel a kommunista mozgalom feladatait. Nehezebbé válik a konkrét politikai helyzet egységes értékelése, s az egész mozgalom közös eszmei platformjának kidolgozása.

A kommunista és munkásmozgalomban nacionalista torzulásokat előidéző objektív tényezők másik csoportja a társadalmi fejlődés folyamatának *ellentmondásos* jellegével kapcsolatos. Korunkban bontakozik ki a forradalmi demokratikus erők harca a nemzeti elnyomás ellen; több olyan nemzet alakul, fejlődik és önállósodik, amely korábban kizsákmányolás és elnyomás áldozata volt. A nemzeti öntudat fejlődése mind erősebb hatással van a felszabadító harc tartalmára és színvonalára. E fejlődés azonban két áramlat kemény párharca közben megy végbe: a *demokratikus* áramlat a dolgozók érdekeit fejezi ki, a *reakciós* áramlat végső soron a vagyonos osztályokéit. S ha ebben a harcban a reakciós áramlat győz, akkor a nacionalizmus a nemzetek megosztásának, egymással való szembeállításának és elszigetelődésének, a sovinizmusnak politikájává és ideológiájává fajul. Ha ez behatol a munkásmozgalomba, akkor összeütközik a proletár internacionalizmus elveivel – a munkásosztály harcának alapjával –, s előkészíti a talajt a legkülönbefőbb opportunistá elhajlásokhoz.

Lenin már 1920-ban, a Komintern II. kongresszusának téziseiben rámutatott arra, hogy harcolni kell a kommunista pártok soraiban jelentkező *nacionalista* és *opportunistá elhajlások* ellen, s hangsúlyozta:

„A harc ez ellen a rákfene ellen, a leginkább meggyökeresedett nyárspolgári nacionalista előítéletek ellen, annál inkább előtérbe nyomul, minél időszerűbbé válik az a feladat, hogy a proletariátus diktatúráját nemzeti diktatúrából (azaz olyan diktatúrából, amely *egy* ország-

ban áll fenn és képtelen meghatározni a világpolitikát) nemzetközi diktatúrává változtassuk (azaz legalábbis néhány fejlett országban fennálló proletárdiktatúrává, amely képes döntő befolyást gyakorolni az egész világpolitikára)."¹¹

A kommunista mozgalomban keletkezett nehézségek és nézeteltérések okait elemezve: tekintetbe kell vennünk a *burzsoázia* állandó *hatását*. A burzsoázia a proletár internacionalizmus elveivel, a dolgozó tömegeknek és szervezeteiknek növekvő nemzetközi együttműködésével a nacionalista politikát és ideológiát szögezi szembe. A nemzeti sajátosságokat abszolutizáló, az osztálykülönbségekkel nem törődő, a nemzeteket egymás ellen uszító nacionalizmussal a burzsoázia meg akarja akadályozni a különböző nemzetek dolgozóinak egyesülését az osztályellenességgel vívott harcban, ki akarja békíteni egymással az egyes nemzeteken belül a kizsákmányoltakat és a kizsákmányolókat. Bármilyen formában – helyi nacionalizmus, nagyhatalmi sovinizmus, fajgyűlölet, cionizmus alakjában – lépjen is föl a burzsoá nacionalizmus, mindenképpen a reakció eszköze, a felszabadító mozgalom és legfőként a kommunista pártok ellen irányul.

A burzsoázia, ma inkább mint valaha, arra építi antikommunista stratégiáját, hogy lejárássa a proletár internacionalizmus elveit, élessze és elősegítse a nacionalista tendenciák fejlődését a felszabadító világmozgalomban. A burzsoázia egyfelől azért számít fokozottan a nacionalizmusra, mert támadásai a szocializmus ellen nem jártak a várt eredménnyel, s ezért kerülő utakat és jobban álcázott eszközöket kell keresnie. Másfelől – mint már említettük – a legtöbb országban megoldásra váró nemzeti problémák bonyolultsága és kiélezettsége bizonyos lehetőségeket nyit a spekuláció és a bomlasztó nacionalista tevékenység előtt, s ez akadályozza a dolgozók és a forradalmi erők egymáshoz való közeledését és együttműködését.

A burzsoá ideológusok olyan történelmen és osztályon kívüli jelenségnek tüntetik föl a nacionalizmust, amely minden népnek minden időben jellemző vonása. Az antikommunisták Kína Kommunista Pártja vezetőinek sovinizta nézeteire és politikájára, a nemzetközi kommunista és felszabadító mozgalom egyes láncszemeiben tapasztalható nacionalista jelenségekre építik számításaikat, a nacionalizmust egyetemes

¹¹ *Lenin Összes Művei*. 41. köt. 161. old.

jellegűnek nyilvánítják, s azzal próbálkoznak, hogy kiterjesszék a szocialista országok és a kommunista pártok közötti kapcsolatokra is.

A burzsoá propaganda úgy igyekszik lejártni a proletár internacionalizmust, hogy eltorzítja értelmét, mesterségesen szembeállítja a kommunista és munkásmozgalom nemzeti osztagainak függetlenségével, szuverenitásával és egyenjogúságával. Az imperialista propagandisták evégett gyártották például a „korlátozott szuverenitás” elméletét. Az imperialista burzsoázia szándékosan éleszti és szítja az amúgy is szívós nacionalista előítéleteket, a népek közötti bizalmatlanságot.

A kommunista mozgalomban támadt nehézségek bizonyos mértékben azzal függnek össze, hogy kitágultak a forradalmi mozgalom *társadalmi keretei*. Ez – mint már említettük – megmutatkozik a pártok tagságának szociális összetételében is. A második világháború után a kommunista pártok taglétszámának gyarapodása azzal is járt, hogy eszmileg éretlen, az osztályharcban járatlan és a proletár internacionalizmus elveiben ingatag nem proletár elemek léptek be a pártokba. Ezek az elemek könnyebben engednek a burzsoá és reformista ideológia, mindenféle kispolgári áramlat és előítélet hatásának.

A kommunista mozgalomban nehézségeket és bonyodalmakat előidéző objektív okokról szólva egyben hangsúlyoznunk kell azt is, hogy ezek önmagukban véve nem bonthatnák meg a kommunista mozgalom egységét abban az esetben, ha a kommunista pártok helyes politikát folytatnak. A szakadás objektív okai ugyanis nem magában a kommunista mozgalomban rejlenek. Ezért az objektív okok nem adnak magyarázatot arra, s a rájuk való hivatkozás nyilván nem is igazolhatja azt, hogy egyes pártok eltávolodnak a közös mozgalomtól, a marxizmus-leninizmus és a proletár internacionalizmus elveitől.

A kommunista pártoknak – kivált a hatalmon levőknek – nagy lehetőségeik vannak tagjaik és a dolgozók marxista-leninista nevelésére és a nem proletár, nacionalista tendenciák visszaszorítására. Ez azonban legfőként a kommunista pártok és vezetőik eszmei-politikai érettségén múlik, és annak fölismerésén, hogy a kommunista világmozgalom közös érdekeit a helyi, szűk nemzeti érdekek fölé kell helyezniük, s hogy állandóan törődniük kell a *közös* ügygel.

Gyakorlatilag és végső fokon a történelemből ismert minden esetben *szubjektív tényező* okozta egyes kommunista pártok eltérését a mar-

xista-leninista és internacionalista elvektől. Mindez azt jelenti, hogy a kommunista pártok és vezetőik nagy felelősséggel tartoznak a kommunista mozgalom sorainak tömörítéséért, az összes forradalmi és demokratikus erő egyesítéséért.

A nacionalizmus a kommunista mozgalomban

A nacionalista előítéletek fölöttébb erősek, és sokáig fennmaradnak. A nacionalista bizalmatlanságot és idegenkedést konkrét *történelmi* körülmények szülték; abból eredtek, hogy egyes nemzetek elnyomtak és kizsákmányoltak más nemzeteket és népeket. Ezek az érzések mély gyökeret vertek a társadalom egy részének tudatában. A nacionalista előítéletek jó ideig még a szocialista forradalom győzelme után is fennmaradnak, mert nem lehet máról holnapra megszüntetni a gazdasági és kulturális egyenlőtlenséget, eltörölni a nemzetek közötti rossz kapcsolatoknak a kapitalizmustól örökölt nyomait. A nacionalista előítéletek bizonyos körülmények között még erősödhetnek is, ha nem szállunk szembe velük. Lenin ezeket a jelenségeket vizsgálva felhívta a figyelmet arra, hogy a nemzeti önzésből és a nemzeti korlátoztságból fakadó előítéletek különösen maradandóak és szívósak azokban az országokban, amelyekben alacsony a termelőerők fejlettségi színvonala, s amelyek hosszú időn át sínylődtek külföldi államok elnyomása alatt. A kommunista mozgalomra nézve nagyon veszélyes jelenség a saját soraiban jelentkező nacionalizmus. Ahogy a IX. fejezetben már szó esett róla, a nacionalizmus és a sovinizmus befolyása alá került Kína Kommunista Pártjának vezetősége, s elszakította Kínát a szocialista rendszer többi országától, a pártot pedig a kommunista világmozgalomtól. Nacionalista jelenségek és tendenciák ütötték föl fejüket másutt is a kommunista és a felszabadító mozgalomban.

A kommunista mozgalomban jelentkező nacionalizmus lényege abban van, hogy a nemzeti tényezőt fölnagyítják az általános osztály- és nemzetközi tényező rovására. Letérnek a forradalmi mozgalom valamennyi osztágával, elsősorban a szocialista országokkal való együttműködés és akcióegység útjáról. A nacionalizmus ott jelentkezik, ahol eltérnek az osztályharc és a szocialista forradalom egyik törvényszerűségétől: a pro-

letár internacionalizmustól. A nacionalizmus elválaszthatatlan az opportunizmustól és a revizionizmustól.

Meir Vilner, Izrael Kommunistá Pártja Központi Bizottságának főtitkára mondta az 1969-es moszkvai tanácskozáson:

„A nacionalizmusra az jellemző, hogy a nemzeti érdekekkel kapcsolatos problémákat szűklátókörűen és tévesen közelíti meg, ugyanakkor a kommunista és az egész antiimperialista mozgalom érdekei fölé helyez irreális, képzelet szülte érdekeket. Kétszeres veszedelmet jelent, ha ez az irányzat szocialista országban élő kommunisták körében jelentkezik.”¹²

Amint a kínai példa mutatja, a nacionalizmus megnyilvánulhat abban, hogy eltorzítják vagy egyoldalúan hangsúlyozzák az illető ország szűken értelmezett érdekeit, s szembeállítják őket a szocialista közösséghez tartozó országok, az egész kommunista és forradalmi mozgalom érdekeivel, vagy pedig megkísérlik ráerőltetni a maguk nézeteit és döntéseit más pártokra.

A nem szocialista országok kommunista pártjaiban a nacionalizmus legjellemzőbb megnyilvánulása az, hogy a nemzeti feladatokat szembeállítják az internacionalista feladatokkal, kitérnek az internacionalista kötelességek teljesítése elől, elkülönülnek a közös mozgalomtól, elhárítják az akcióegységet, a politikai együttműködést a testvérpártokkal. A nacionalizmus mindkét esetben gyakran a szovjetellenesség alakjában jelentkezik.

A nacionalizmusnak tett minden engedmény azt vonja maga után, hogy az illető párt a nacionalista opportunizmus színvonalára süllyed, s a burzsoá ideológiához és politikához csatlakozik. Ezt az utat tette meg az első világháború alatt a jobboldali szociáldemokrácia, amely a hibásan értelmezett és hamisan magyarázott nemzeti érdekeket fölébe helyezte a munkások osztályérdekeinek. Napjainkban a burzsoá ideológusok és politikusok a kommunista mozgalomban a nemzeti érdekeket a nemzetközi érdekekkel szembeállító jobboldali és „baloldali” opportunistákra számítanak. Ezen az úton járnak például azok, akik a szocializmus új „modelljait” vagy a „nemzeti kommunizmust” hirdetik.

¹² A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 448–449. old.

A „nemzeti kommunizmus” követői azon az alapon, hogy tekintetbe kell venni az adott ország nemzeti sajátosságait, valójában eltérnek a szocialista forradalom általános törvényszerűségeitől, az internacionalista osztályállásponttól, s nacionalistákká válhatnak. Ezt a felfogást örömet támogatja és pártolja az imperialista burzsoázia.

A kommunista mozgalomban a nacionalizmus a kommunista pártok, a szocialista országok, a forradalmi antiimperialista erők bomlását, szétforgácsolódását okozhatja. Márpedig a forradalmi erők egységének megbomlása gyengíti a felszabadító mozgalmat, fékezi a népek előrehaladását a szocializmus és a kommunizmus felé. A világ felszabadító erőinek különösen súlyos kárt okoz a kínai vezetők nacionalista politikája, minthogy nagy nehézségeket idézett elő a szocialista rendszerben és a kommunisták soraiban. Ez a helyzet felbátorította a reakciót és az imperializmust, hogy fokozza a felszabadító mozgalom elleni akciót.

A nacionalizmus és a szovjetellenesség elleni harc szükségessége

A szocialista országok, a kommunista pártok és minden forradalmi erő tömörítése a proletár internacionalizmus alapján, megköveteli a meg nem alkuvó harcot a nacionalizmus ellen. Lenin a következőket írta:

„Az öntudatos munkások harcolnak *mindenféle* nemzeti elnyomás és *mindenféle* nemzeti kiváltság ellen, de nem korlátozzák erre harcukat. Harcolnak minden, még a legkifinomultabb nacionalizmus ellen is, s nemcsak amellett szállnak síkra, hogy *valamennyi* nemzetiség munkásai egyesüljenek, hanem amellett is, hogy *egybeolvadjanak* a reakció és mindenféle burzsoá nacionalizmus elleni harcban.”¹³

A nacionalizmus ellen küzdve mindenekelőtt azt kell tudatosítani a dolgozóknak, hogy a forradalmi mozgalom internacionalista jellegű, s minden ország munkásoztyáának és dolgozóinak érdekei közösek a mindennapi és létérdekeikért folytatott harcban. Az internacionalizmusra nevelésnek az a célja, hogy a dolgozók megértsék: szerves kapcsolat áll fenn küzdelmük nemzeti és nemzetközi feladatai között.

A dolgozók internacionalista nevelése egyszersmind a nacionalista

¹³ Lenin Összes Művei. 24. köt. 232–233. old.

előítéletek és a nemzeti bizalmatlanság leküzdésére is törekszik. Ez a kommunistáktól kitartást és az emberekkel való tapintatos bánásmódot követelő hosszadalmas folyamat. Lenin ezzel kapcsolatban erre figyelmeztetett:

„Nagyon óvatosnak, türelmesnek, engedékenynek kell lennünk a nemzeti bizalmatlanság csökevényeivel szemben... mert... gyakran igen szívósan él még a nemzeti bizalmatlanság, s ha elsietjük a dolgot, ezt fokozhatjuk, vagyis árthatunk a teljes és végleges egység ügyének.”¹⁴

A mai körülmények között a nacionalizmus gyakran párosul *szovjetellenességgel*. Az SZKP XXIV. kongresszusának határozatában ez olvasható:

„A kongresszus úgy véli, hogy az antikommunizmus és a szovjetellenesség, valamint a jobboldali és a »baloldali« revizionizmus és a nacionalizmus elleni harc továbbra is fontos időszzerű feladat marad.”¹⁵

Az antikommunista ideológia és politika középpontjában a szovjetellenesség áll. Az imperialisták a demokrácia és a szocializmus erői elleni harcukban a fő csapást a Szovjetunióra – a legfőbb antiimperialista erőre – irányítják. Az imperialista ideológusok és politikusok igyekeznek hitelét rontani a Szovjetunió vívmányainak, eltorzítva ismertetik a szovjet rendszert, az SZKP és a szovjet állam bel- és külpolitikáját azzal a céllal, hogy gyöngítsék a szovjet állam pozícióit a világban, s megnehezítsék a kommunizmus építését. Az imperialista körök különösen azt szeretnék elérni, hogy bizalmatlanság támadjon a Szovjetunió iránt, s megtörjön befolyása a forradalmi erőkre. Az antikommunista ideológusok a szovjetellenes eszmék és hangulatok terjesztésével tehát zavart akarnak kelteni a forradalmi erők soraiban, hogy meggyöngítsék őket.

Más országok dolgozóinak és kommunistáinak szolidaritása a szocialista országokkal és a Szovjetunióval ma a *proletár internacionalizmus mércéje*. Egyesek azt állítják, hogy ma, amikor a Szovjetunió hatalma megnövekedett és kialakult a szocialista világrendszer, a Szovjetunióknak már nincs szüksége a tőkésországok dolgozóinak és forradalmi erőinek

¹⁴ Lenin Összes Művei. 40. köt. 40. old.

¹⁵ Az SZKP XXIV. kongresszusa. 325–326. old.

olyan támogatására, mint a második világháború előtt. Mi az igazság ebben a kérdésben? A Szovjetunió és a szocialista országok helyzete kétségkívül szilárd. A velük való szolidaritásra azonban szükség van, mert ez az imperializmus elleni közös harc érdekeit szolgálja. Ez a szolidaritás összefogást jelent, következésképpen az összes forradalmi erő is gyarapodik általa. A dolgozók internacionalista nevelésének része ez, fejleszti osztályöntudatukat és harckészségüket. Bizton állítható, hogy a szovjetellenesség minden formája az egész kommunista mozgalom, az egész felszabadító harc ellen irányul.

A múltban más országok kommunistái gyakran egyoldalúan ítélték meg a szocialista világ vívmányait. A szocializmust nem a maga mindennapi valóságában fogták föl, szinte csak a sikereit látták, s nem számoltak kellőképpen az új társadalom megteremtésének nehézségeivel. Idealizálták a szocialista valóságot, leegyszerűsített elképzeléseik alakultak ki a szocializmusról. Az utóbbi években viszont egyes kommunisták a másik végletbe estek: egyre több egyoldalú bírálattal éri részükről a Szovjetunió és más szocialista országok akcióit és belső életét. William Kashtan, Kanada Kommunista Pártja Központi Bizottságának főtitkára az 1969-es moszkvai tanácskozáson ezt mondta:

„Egyes körökben divatossá vált, hogy bírálják a Szovjetuniót, és azt hiszik, hogy ez »megbecsülést« szerez egyik vagy másik pártnak. Eközben lebecsülik a történelem arról szóló sok tanítását, hogy a szovjetellenesség mindenkor a béke és a szocializmus összes ellenségének közös tálaja volt.”¹⁶

A proletár internacionalizmust nemcsak a forradalmi harc sikerei és győzelmei éltetik. Kiállja a próbát akkor is, ha valamelyik pártnak bonyolult, sokrétű problémákkal kell megküzdenie. A forradalmi mozgalom nemzeti osztagai tudatában vannak a világforradalmi folyamat bonyolultságának, helyesen értelmezik internacionalista kötelességeiket és feladataikat, és kellőképpen értékelni tudják azt, amivel a mozgalom más osztagai járulnak hozzá a közös harchoz. Előfordul, hogy az osztályjellegű, internacionalista álláspont védelmében a nemzetközi küzdőtéren tanúsított következetes magatartása miatt némelyik párt nehézségekkel kerül szembe saját országában (például nem proletár szövet-

¹⁶ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 301. old.

ségeseivel való viszonyában). Az ilyen nehézségek azonban leküzdhetők. Ha a nemzeti keretek között elérhető közvetlen előnyök kedvéért bárhol is feladják az internacionalista álláspontot, és kockára teszik a mozgalom általános érdekeit, ott ez rendszerint súlyos kárt okoz azoknak, akik erre az útra lépnek. S az ilyen kárt nem könnyű helyrehozni.

A szovjetellenesség nem fér össze a szocializmusért és a kommunizmusért vívott harccal. Ez elvi kérdés. Kádár János a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának első titkára ezt mondta:

„Szovjetellenes kommunizmus nem volt, nincs és nem is lesz sohasem.”¹⁷

A kommunista mozgalom tömörítése az imperializmus elleni közös harcban

A világforradalmi mozgalom érdekei a mai szakaszban minden korábbinál jobban megkövetelik a demokrácia és a szocializmus erőinek tömörítését. Korunk e követelményének teljesítésében a legfőbb felelősség a kommunistákra hárul. A világ forradalmi és demokratikus erői tömörítésének legfőbb feltétele az egység megszilárdítása a kommunista mozgalomban. Nem elég, ha a kommunista pártok csak hirdetik és beveszik programdokumentumaikba a proletár internacionalizmus elveit: egész tevékenységükben szilárdan követniük kell őket.

1917 tavaszán Lenin ezt írta:

„Manapság boldog-boldogtalan a nemzetköziségre esküszik... Kerenszkij is internacionalistának nevezi magát. Annál sürgősebb kötelessége a proletárpártnak, hogy a maga valódi nemzetköziségét teljesen világosan, pontosan és határozottan szembeállítsa a csak szavakban megnyilvánuló nemzetköziséggel.”¹⁸

Nem következetes álláspont az, ha az internacionalizmushoz és az egységhez való hűség hangoztatását nem követi *közös fellépés* a nemzetközi kommunista mozgalom időszerű feladatainak a megoldásában. Az ilyen „internationalizmus” gyöngesége és tarthatatlansága világosan

¹⁷ Kádár János: Hazafiság és internacionalizmus. Kossuth Könyvkiadó 1968. 170. old.

¹⁸ Lenin Összes Művei. 31. köt. 168. old.

megmutatkozik a demokrácia és a szocializmus ellenségeivel vívott harc kiéleződésekor, a forradalmi erők és a kommunista mozgalom nagyobb megpróbáltatásai idején.

A kommunista és munkáspártok 1969. évi nemzetközi tanácskozásán a résztvevők figyelmének középpontjában azok a kérdések álltak, amelyek a világ forradalmi és demokratikus erőinek antiimperialista harcával függnek össze. A tanácskozás azzal a javaslattal fordult a világ kommunistáihoz, az imperializmus minden ellenfeléhez, mindenkihez, aki kész harcolni a békéért, a szabadságért és a haladásért, hogy lépjenek *akcióegységre*. A tanácskozáson kidolgozták e harc konkrét *programját!* ez a kommunisták és az antiimperialista erők akcióegységének az alapja. E program szükségesnek tartja

„az imperializmus ellen irányuló harci szolidaritás megerősítését a szocialista országok népei, a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom minden osztaga között”¹⁹.

A kommunista pártoknak a tanácskozás után megtartott kongresszusai helyeselték a tanácskozáson kidolgozott antiimperialista harci programot, amelyet a fő dokumentum harmadik része tartalmaz.

A kommunista pártok kezdték meg a vietnami, laoszi és kambodzsai néppel való szolidaritási mozgalom szervezését; ők támogatták kezdetől fogva és következetesen az arab népek felszabadító harcát az amerikai imperializmus segítségével végrehajtott izraeli agresszió ellen; a kommunista pártok indították meg a szolidaritási mozgalmat a fasiszta diktatúrában sínylődő Chile forradalmi népének támogatására; ők szervezték és szervezik a tömegkampányokat a szabadságért harcoló más népek támogatására; a kommunisták adták ki az európai biztonság jelszavát és dolgozták ki ennek programját; a kommunista pártok védik mindenütt a reakció üldözöttjeit.

A kommunisták arra törekszenek, hogy az antiimperialista harcban tömörítsék a demokratikus erőket a közös célok eléréseért. Napjainkban a történelemben soha nem látott méreteket öltött a *békemozgalom*, s ennek tevékeny résztvevői a kommunisták.

A demokratikus haladó körök világszerte helyeselték az antiimperialista harc programját és a kommunisták kezdeményezését a megvalósí-

¹⁹ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 29. old.

tására. A kommunista pártok és az őket követő erők fáradozásai fontos eredményeket hoztak. Jelentős kedvező változások következtek be a nemzetközi küzdőtéren, s a kommunisták feltárják a nemzetközi kérdések megoldásának békés távlatait.

A kommunista pártok úgy dolgozzák ki és valósítják meg közös politikai irányvonalukat, hogy kétoldalú és regionális találkozókra, továbbá nemzetközi tanácskozásokra és értekezletekre mind rendszeresebben és folyamatosabban *összehangolják* tevékenységüket.

A II. fejezetben már szóltunk arról, hogy nagymértékben fejlődött a szocialista országok testvérpártjainak *kollektív munkája*. Az 1969. évi tanácskozás óta eltelt időszakban a nem szocialista országok kommunista pártjai számos *regionális* találkozót tartottak. Az európai kommunista pártok képviselői 1970-ben kétszer találkoztak, hogy megvitassák az európai biztonságért folytatott harc kérdéseit, 1971-ben pedig azért ültek össze, hogy kidolgozzák az indokínai népekkel való szolidaritás politikáját (a Kambodzsa elleni amerikai agresszióval kapcsolatban). A nyugat-európai kommunista pártok képviselői 1970-ben megvitatták az indokínai agresszió visszaverésének és a nemzetközi monopóliumok elleni harcnak a kérdéseit. 1971-ben 15 nyugat-európai ország kommunista pártja a munkásosztály harcának kérdéseit tárgyalta meg a nemzetközi monopóliumok fejlődésének viszonyai között. Az európai tőkés-országok kommunista pártjai 1974 januárjában Brüsszelben tanácskoztak a kapitalizmus európai válságának kérdéseiről és a kommunisták feladatairól. Fejlődött az arab országok kommunista pártjainak együttműködése. 1973-ban, majd legutóbb 1975 áprilisában tartott tanácskozásukon megvitatták az arab egység kérdéseit az imperializmus és az izraeli agresszió elleni harcban. A latin-amerikai országok kommunista pártjai szintén több regionális találkozót tartottak, a legutóbbit 1975 júniusában Havannában. Ezen megtárgyalták Latin-Amerika népeinek és az itteni kommunista pártoknak a feladatait a felszabadító harcban.

Nagy számban tartottak az elmúlt években a kommunista pártok kétoldalú találkozót.

A mai viszonyok között különösen nagy jelentőségűek a kommunista pártok nemzetközi tanácskozásai. Amint az 1957., 1960. és 1969. évi moszkvai tanácskozások tapasztalatai mutatják, ezek a leghatékonyabb formái annak, hogy a pártok kölcsönösen kicseréljék tapasztalataikat

és nézeteiket, közös erővel gazdagítsák a marxizmus-leninizmust, együtt vitassák meg és dolgozzák ki az időszerű politikai és elméleti kérdéseket, s egységes antiimperialista álláspontot alakítsanak ki a közös célokért folytatott harcban.

Az SZKP XXIV. kongresszusa az 1969. évi tanácskozással kapcsolatban hangsúlyozta, hogy „teljes mértékben egyetért a tanácskozás résztvevőinek azzal a következtetésével, hogy szükség szerint célszerű máskor is megtartani a testvérpártok ilyen nemzetközi fórumait”, s hasznos lenne, ha ezek a fórumok a kommunista világmozgalom gyakorlatának szerves részévé válnának.²⁰ A pártok részvétele az ilyen nemzetközi tanácskozásokon a kommunisták internacionalizmusának egyik fontos jellemzője.

A varsói konzultatív találkozó résztvevői 1974. októberében egyetértettek abban, hogy elő kell készíteni az európai kommunista és munkáspártok értekezletének összehívását. Más testvérpártok ugyanakkor állást foglaltak a kommunista és munkáspártok újabb nemzetközi tanácskozásának összehívása mellett, hogy tovább szilárdítsák a kommunista mozgalmat és növeljék a világban betöltött szerepét.

A proletár internacionalizmus szerves alkotórésze a nemzetközi proletárfegyelem. Ezt a fegyelmet nem írja elő semmiféle nemzetközi szervezeti szabályzat, hanem a kommunista mozgalom internacionalista jellegéből következik. A kérdés ilyen felfogása pedig többek között azt jelenti, hogy a kommunista pártok egységének alapja azoknak a kötelezettségeknek következetes teljesítése, amelyeket e pártok önként vállaltak magukra.

A kommunista pártok tudatában vannak a kommunista mozgalom történelmi szerepének és a forradalmi világmozgalom sorsáért reá háruló felelősségnek. Ez a nemzetközi proletárfegyelem alappillére. Az 1969. évi tanácskozás fő dokumentuma megállapította:

„Minden kommunista párt a saját munkásosztályának és népének, s egyidejűleg a nemzetközi munkásosztálynak is felelős tevékenységéért.”²¹

²⁰ Az SZKP XXIV. kongresszusa. 26–27. old.

²¹ A kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozása, Moszkva 1969. 30. old.

A kommunista mozgalom egységéért folytatott harc fő iránya a forradalmi mozgalom elméleti kérdéseinek további elmélyült vizsgálata, a marxista-leninista elmélet fejlesztése, elveinek és alapeszméinek védelme, mivel a kommunisták internacionalista összeforrottságának alapja a marxista-leninista eszmei egység.

A kommunisták eszmei egységét konkrét formába önti a jelenkori kommunista mozgalomnak az 1957., 1960. és 1969. évi moszkvai tanácskozáson kidolgozott eszmei-politikai platformja. E platform azon az egységes értékelésen alapszik, amelyet a kommunista pártok korunk legfontosabb jelenségeiről és eseményeiről adtak. Ez tartalmazza az imperializmus ellen, a békéért, demokráciáért, a nemzeti függetlenségért és a szocializmusért folytatott harcra vonatkozó közös következtetéseket.

A kommunista mozgalom az utóbbi években elsősorban arra törekedett, hogy megoldja elsőrendű feladatát: az imperializmus visszaverését. Ezért a gyakorlati munkában a kommunista pártok *politikai egységét* és *közös akcióit* helyezte előtérbe az imperializmus elleni harcban. Ezzel egyidejűleg mind határozottabb erőfeszítések történtek a kommunisták *eszmei egységének* megszilárdításáért, az eszmei és elméleti nézeteltérések megszüntetéséért. Az egyes pártok közös akciói kedvező feltételeket teremtettek ehhez. Az élet ugyanakkor megmutatta, hogy a burzsoá és opportunista ideológia elleni harc fokozása és a marxista-leninista elmélet alkotó továbbfejlesztése nélkül nem lehet előrevinni az imperializmus elleni harcot.

Az *ideológiai harc* mind fontosabbá vált, sok tekintetben meghatározza a forradalmi ütközetek alakulását. Az SZKP XXIV. kongresszusa ennek figyelembevételével határozataiban kimondta, hogy a párt véleménye szerint a kommunista mozgalom mostani fejlődési szakaszában – tovább munkálkodva a mozgalom egyre szilárdabb politikai összeforrottságán – mind határozottabb erőfeszítéseket kell tenni a marxista-leninista eszmei egységért. Sok marxista-leninista párt támogatta ezt az álláspontot, és számos kommunista párt kongresszusa, úgyszintén a kommunisták több nemzetközi és kétoldalú tanácskozása hangsúlyozta az utóbbi években a kommunisták eszmei egységéért végzett munka fontosságát.

Megélénkült a kommunista pártok ideológiai munkájának kiterjesztése, a kommunista mozgalom sok elméleti kérdésének alapos vizsgálata olyan nagy eseményekhez kapcsolódott, mint Lenin születésének 100., Marx, illetve Engels születésének 150., a Párizsi Kommün 100., a Szovjetunió megalakulásának 50. évfordulója. Föllendült a testvérpártok együttműködése az elméleti kérdések kidolgozásában, számos elméleti konferenciát, tudományos tanácskozást és találkozót tartottak. A jelenkori kommunista és forradalmi mozgalom kérdéseinek kutatásában nagy részt vállalnak a szocialista országokban és sok nem szocialista országban működő tudományos kutatóintézetek.

A kommunista pártok elméleti munkájának és együttműködésének elmélyülése nagy lépéssel vitte előre a kommunista világmozgalom eszmei egységének megszilárdítását. Ezzel azonban korántsem szűnt meg minden nehézség és ellentmondás. A kommunista mozgalom élő, *szakadatlanul fejlődő* eszmei és politikai mozgalom. Nem fejlődhet nehézségek és ellentmondások nélkül. A feladat az, hogy helyesen fogjuk föl egy-egy nézeteltérés politikai értelmét, lássuk meg okait, s idejében találjuk meg leküzdésének módját.

A kommunista mozgalom eszmei egységének fogalma nem jelenti azt, hogy a kommunista pártok nézetei minden kérdésben – a másodrangúakban is – megegyeznek. Lenin hangsúlyozta:

„Az egységet az alapvető, a fontos, a lényeges kérdésekben nemcsak nem zavarja, hanem biztosítja a *sokféleség* a részletekben, a helyi sajátosságokban, az ügyek *kezelésének* módszereiben, az ellenőrzés megvalósításának módjaiban . . .”²²

A kommunista pártok eszmei álláspontjának mércéje a gyakorlati munka.

Másfelől viszont éppen az a tény, hogy a kommunista pártok nagyon változatos és bonyolult körülmények között végzik munkájukat, hogy léteznek helyi sajátosságok, s különösképpen az, hogy a nehéz kérdéseket sokféle úton-módon lehet megközelíteni, téves és egyoldalú állásfoglalásokra vezethet. Ezért, valamint az előzőekben tárgyalt más szubjektív és objektív okok miatt, a kommunista mozgalomban *nézeteltérések* keletkezhetnek és valóban keletkeznek *elvi* kérdésekben is.

A kommunista mozgalomban a nézeteltérések nem azonos jellegűek,

²² Lenin Összes Művei. 35. köt. 202. old.

s differenciáltan kell őket megközelíteni. Egyes kevésbé lényeges nézeteltérések kétoldalú találkozókon és elvtársi beszélgetéseken megoldhatók, vagy pedig az élet túlhalad rajtuk. Az *elméleti* kérdésekre vonatkozó nézeteltérések leküzdése hosszan tartó és megalkuvást nem ismerő eszmei harcot követel. A kommunisták ilyen harcot folytatnak a nemzetközi kommunista mozgalom marxista-leninista elvi pozícióinak védelmében a jobboldali és „baloldali” revizionisták és opportunisták ellen.

A kommunista mozgalom a gyakorlatban kidolgozta az eltérő nézetek és vélemények egyeztetésének, a vitás kérdések megoldásának módszereit és eszközeit. A kommunista pártok között fölmerülő vitás kérdéseket úgy lehet és úgy kell megoldani, hogy az ne sértse egyetlen párt függetlenségét és egyenjogúságát sem, s ne okozzon kárt a kommunista pártok közös munkájában. A pártok tehát megengedhetőnek tartják a vitás kérdések nyílt megvitatását a sajtóban, azzal a feltétellel azonban, hogy a vitát nyugodt, tárgyilagos hangnemben, érvekkel alátámasztva, az ellenfél álláspontjának eltorzítása nélkül, kölcsönös támadások és sértegetések nélkül folytassák.

4. AZ SZKP KÖVETKEZETES INTERNACIONALIZMUSA

A kommunista mozgalom, a forradalmi és demokratikus erők nemzetközi összefogásának fontos tényezője a Szovjetunió Kommunista Pártjának következetes internacionalista politikája.

A bolsevik párt tevékenységének elvi alapja kezdettől fogva a munkásosztály és a kizsákmányolt tömegek összefogása és egyesítése volt a forradalmi harcban, tekintet nélkül a nemzeti hovatartozásra. A munkásosztály és a többi dolgozó szövetsége, együttműködése, amelyet a bolsevikoknak a soknemzetiségű Oroszországban sikerült elérniük, 1917 októberében a szocialista forradalom győzelmének egyik előfeltétele lett.

A kommunista párt a proletár internacionalizmus elvei alapján irányította az új típusú állam építését. Ennek a népek egyenlősége és szuverenitása, a nemzetek önrendelkezési joga, minden nemzeti és vallási kiváltság és korlátozás megszüntetése, a nemzeti kisebbségek szabad

fejlődése volt az alapja. Történelmileg rövid idő alatt sikerült véget vetni számos nép évszázados elmaradottságának, s megvalósítani a Szovjetunió népeinek és nemzetiségeinek igazi egyenlőségét. A Szovjetunióban élő több mint száz nemzet, nemzetiség és népcsoport a testvéri együttműködés példáját adja.

A szovjet államban és kommunista pártjában a világ kommunistái és forradalmi erői a felszabadító mozgalom állandó, biztos támaszára lettek. A világ bármelyik részén került is sor a dolgozók forradalmi megmozdulásaira, bármilyen formában harcoltak is érdekeikért és jogaikért, késedelem nélkül segítséget és támogatást kaptak a szovjet néptől. A kínai forradalom támogatása, a spanyol népnek nyújtott segítség az 1936–1939-es polgárháború idején, az angol munkások sztrájkmozgalmával való szolidaritás 1926-ban – mindez csak néhány példa arra a tettekben sokszor megnyilvánuló internacionalizmusra, amelyet a szovjet emberek akkor tanúsítottak, amikor a szovjet állam egymaga állt szemben a környező kapitalista világgal, s annak állandó nyomása nehezedett rá.

Az első győztes szocialista forradalom országa az imperializmusellenes harc legfőbb ereje lett. Az imperialisták újra meg újra megkísérelték eltiporni. Különösen nagy megpróbáltatást hozott a szovjet emberekre a második világháború. Saját függetlenségükért és szabadságukért küzdve, ebben a háborúban az egész emberiség szabadságát és jövőjét védelmezték. Sok ország népe a szovjet hadsereg győzelmeinek köszönheti, hogy a függetlenség, a forradalmi átalakulások és a szocializmus építésének az útjára lépett. A haladó emberiség nagyra értékeli a szovjet népnek az antifasiszta háborúban hozott áldozatait és hozzájárulását a győzelemhez. Gustáv Husák, Csehszlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának első titkára ezt mondta:

„Önök, akik átélték a háborút, és önök, fiatalabbak, akik tanulmányozták a történelmet, nagyon jól tudják, hogy a fasiszmus ellen vívott harc terhe javarészt a szovjet nép és a szovjet hadsereg vállára nehezedett. A több mint húszmillió halottat és azt a mérhetetlen áldozatot, amelyet a szovjet emberek hoztak saját szabadságukért és a miénkért – minden európai nép szabadságáért –, sohasem feledjük el.”²³

²³ Pravda, 1969. augusztus 30.

Napjainkban a szovjet nép elsősorban a *kommunizmus építésében* elért újabb eredményekkel teljesíti a világforradalmi mozgalom iránti kötelességét. A kommunizmus építése a szovjet társadalom fejlődésének törvényszerű szakasza, s a szovjet emberek nemzeti büszkeségének és hazaszeretetének forrása. Egyúttal ebben testesül meg a szovjet nép hozzájárulása a világ átformálásához, az egész emberiség haladásának ügyéhez.

Mélységesen internacionalista jellegű az SZKP és a szovjet kormány *külpolitikája*.

A Szovjetunió nagy segítséget nyújtott a népi demokratikus országoknak ahhoz, hogy a szocialista fejlődés útjára lépjenek, s a többi szocialista országgal együtt gyakorlati intézkedéseket tesz a gazdasági, politikai és honvédelmi együttműködés fejlesztésére. A szovjet hadsereg öröködik az egész szocialista közösség vívmányain.

A szovjet állam politikai támogatásban, erkölcsi és anyagi segítségben részesíti a felszabadulásukért harcoló népeket. A Szovjetunióban támaszra lelnek Ázsia és Afrika fiatal államai.

A különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének politikájához híven, a szovjet állam védi a békét, az államok függetlenségét, leleplezi az imperialisták terveit, s ellenszegül revansista és agressziós törekvéseiknek. A kommunista és munkáspártok 1969. évi nemzetközi tanácskozásának résztvevői támogatták az SZKP és a szovjet állam külpolitikáját.

Az SZKP nemzetközi politikájában központi feladatnak tekintette és tekinti a forradalmi és felszabadító erők, s legfőképpen a kommunista és munkáspártok egységének és összeforrottságának megvalósítását. A kommunista mozgalom kérdéseinek súlya az utóbbi években jelentősen megnőtt az SZKP nemzetközi politikájában. Ez annak a következménye, hogy az SZKP figyelembe vett néhány olyan objektív mozzanatot, amely mind saját politikáját, mind pedig a világkommunizmus fejlődését érinti.

Lenin útmutatásainak megfelelően, az SZKP fennállásának kezdetétől a kommunista mozgalom szerves része. Egész tevékenységének jellegzetes vonása, hogy a mozgalom egyik osztagaként következetesen teljesíti forradalmi kötelességét. Egész történelme során nagy figyelemmel kísérte a kommunista mozgalom kérdéseit.

Az SZKP föllép a hegemonizmus minden megnyilvánulása ellen, s

azt tartja, hogy jelenleg nincsenek és nem is lehetnek olyan pártok, amelyek az egész kommunista mozgalmat vezetik. Minden párt önálló és egyenjogú. Nyilvánvaló azonban – hangsúlyozzák a testvérpártok –, hogy az SZKP-nak, a kommunista mozgalom legrégibb osztagának *objektív helyzete* – mivel a legmesszebbre jutott a kommunizmus felé vezető úton, s temérdek tapasztalatot szerzett a forradalmi harcban és a szocializmus építésében – különleges felelősséget ró a pártra, és különleges erőfeszítéseket követel tőle az egész mozgalom érdekeinek védelmében.

Politikájának meghatározásakor az SZKP szem előtt tartja azt is, hogy a kommunista mozgalom egyre erősebben befolyásolja a világ fejlődését. Amilyen mértékben előrehalad az emberiség társadalmi felszabadulásának folyamata, erősödik a szocialista világrendszer, s kedvezőbbé válnak a forradalom anyagi, társadalmi és politikai feltételei a nem szocialista világban, úgy nő a néptömegek szerepe a világ fejlődésében. S ezzel összefüggésben mind nagyobb szerepe van a tömegek forradalmi élcsapatának – a kommunista mozgalomnak –, amely képes rá, hogy tudatosan vezesse mozgalmukat, harcukat.

Politikájában az SZKP arra is figyelemmel van, milyen szerepe van a kommunista mozgalomnak a Szovjetunió szempontjából. A burzsoá propaganda azt állítja, hogy a kommunista mozgalom „Moszkva keze”. Ez pusztá rágalom. Az SZKP és a testvérpártok kapcsolatai: egyenjogú felek kapcsolatai. Az SZKP együttműködése a többi kommunista párttal napjainkban jelentős forradalmi erővé vált.

Az SZKP figyelembe veszi annak a helyzetnek a sajátosságát, amely magában a kommunista mozgalomban kialakulóban van. Tekintettel a kommunisták soraiban támadt problémákra, az SZKP abban látta ebbeli feladatát, hogy segítsen a kommunistáknak ezek leküzdésében, az egység helyreállításában, a pártok harckészségének növelésében.

Az utóbbi években az SZKP állandóan arra törekedett, hogy létrejöjjön a kommunista pártok *akcióegysége* az antiimperialista harcban. Síkraszállt a kommunista pártok kapcsolatainak fejlesztéséért. A testvérpártokkal együtt nagy munkát végzett a nemzetközi kommunista mozgalom egységes *eszmei-politikai platformjának* kidolgozása végett, és építően hozzájárult a kommunista és munkáspártok nemzetközi tanácskozásainak munkájához.

A kommunista mozgalom egységéért küzdve, az SZKP védelmezi a marxizmus-leninizmus tisztaságát, s határozottan visszaveri a revizionisták, a szakadárok és a nacionalisták minden támadását.*

*

A kommunista és munkásmozgalom története az *egységért* vívott harc története. A proletár internacionalizmus úgy tört magának utat a kommunista mozgalomban, hogy állandóan harcolt a nacionalizmus, a jobboldali és „baloldali” oportunizmus ellen, s tömörített, egyesített

* Az SZKP XXV. kongresszusa 1976. február 24-től március 5-ig ülésezett. A Magyar Szocialista Munkáspárt állásfoglalása az SZKP kongresszusáról a többi közt megállapította: „A Magyar Szocialista Munkáspárt az SZKP XXV. kongresszusát mind a Szovjetunióban folyó kommunista építőmunka, mind a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom, a nemzetközi helyzet alakulása, a békéért vívott harc szempontjából történelmi jelentőségű eseménynek tekinti. A proletár internacionalizmus szellemétől áthatott kongresszus marxista-leninista elemzését adta a Szovjetunió fejlődésének, meghatározta a szovjet kommunisták, az egész szovjet nép nagyszabású feladatait a kommunizmus építésében, tudományosan értékelte a nemzetközi helyzetet, és programot adott. Az SZKP XXV. kongresszusa a kommunista építőmunka gyakorlati tapasztalatainak elméleti általánosításával alkotó módon továbbfejlesztette korunk élenjáró elméletét, a marxizmus-leninizmust, s ezzel új eszmei fegyverekkel gyarapította a nemzetközi kommunista mozgalmat.

A kongresszus kifejezte a párt szilárd elvi, politikai, cselekvési egységét, az SZKP vezetésének és tagságának egységét, a párt és a szovjet nép összeforrottságát, a szovjet ország valamennyi nemzetiségének testvéri összetartozását, közös akaratát a kommunista társadalom programjának megvalósítására. A kongresszus meggyőző módon bizonyította a Szovjetunió társadalmi rendjének szilárdságát, ami egyben a szocializmus, a haladás, a béke ügyének biztos támasza az egész világon.

Az SZKP XXV. kongresszusa a kommunizmus építőinek kongresszusa. A Magyar Szocialista Munkáspárt nagyra értékeli, hogy a szovjet nép – élén a Szovjetunió Kommunista Pártjával, annak lenini Központi Bizottságával, a nemzetközi munkásmozgalom kipróbált harcosával, Leonyid Iljics Brezsnyev elvtárrsal – megvalósította a XXIV. kongresszus irányvonalát az élet minden területén. A XXV. kongresszuson kidolgozott program a

minden forradalmi erőt a közös ügy győzelméért. A marxista-leninista pártoknak a kommunista mozgalom tömörítésére tett erőfeszítései a kommunista és munkáspártok 1969. évi nemzetközi tanácskozásának munkájában öltöttek testet.

kommunista építőmunka folytatásának reális, megalapozott, lelkesítő programja. A tizedik öt éves terv lehetővé teszi, hogy a Szovjetunió további nagy lépéseket tegyen a fejlett szocialista társadalom tökéletesítésének, a kommunizmus építésének útján. A párt megkülönböztetett figyelmet fordít a Szovjetunió népgazdaságának fejlesztésére, a nép életszínvonalának, jólétének további emelésére, a szovjet emberek kulturált életkörülményeinek tökéletesítésére. Az SZKP céltudatosan dolgozik a szovjet társadalom továbbfejlesztésén, amely a valódi szabadság, az igazi demokrácia társadalma. A kongresszus fényes bizonyítéka volt annak, hogy a mai szovjet nemzedék, pártja vezetésével, teljes egységben rendületlenül halad előre a Lenin által kijelölt úton. Nincs olyan erő a világon, amely képes volna feltartóztatni a Szovjetunió, a szocializmus, a kommunizmus előrehaladását.

A magyar kommunisták a szocialista és a kapitalista társadalmi rendszer versenyében mindig kiemelkedő fontosságot tulajdonítottak a Szovjetunióban folyó kommunista építőmunkának. A mi harcunkat is segítik a Szovjetunió hatalmas eredményei, tapasztalatai. A mi történelmi utunk is világosan megmutatta, hogy csak abban az esetben lehetséges a szocializmus eredményes építése, ha a forradalmi folyamatot vezető párt egyaránt figyelembe veszi a szocializmus építésének nemzetközi érvényű, fő törvényszerűségeit és a nemzeti sajátosságokat.

Az SZKP XXV. kongresszusa a béke kongresszusa. A kongresszus a nemzetközi helyzetet a körülmények reális számbavételével elemezte. A Magyar Szocialista Munkáspárt azt tartja, hogy az SZKP XXIV. kongresszusa békeprogramjának végrehajtása, a Szovjetunió, a szocialista országok fejlődése, egyeztetett külpolitikája, az összes haladó és békeszerető erővel megvalósult mind szorosabb szövetsége utat nyitott a hidegháborútól az enyhülés, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élése felé. Nagy jelentőségű, hogy az SZKP külpolitikája töretlenül folytatódik: a XXV. kongresszus által megfogalmazott külpolitikai célok a békeprogram folytatását, továbbfejlesztését jelentik. Ez a program joggal találkozik a békeszerető, reálisan gondolkodó emberek egyetértésével, támogatásával. A Szovjetunió ereje, eltökéltsége, az emberiség sorsáért érzett felelőssége, áldozatvállalása a jövőben is szilárd biztosítéka annak, hogy a békéért és a nemzetközi együttműködésért folytatott további harc programja is megvalósul.

A hatvanas évek közepén a kommunista mozgalomban centrifugális tendenciák jelentkeztek, a legutóbbi években azonban jelentős lépés történt előre a kommunista pártok együttműködésében és akcióegységében. Megerősödött a kommunista pártok politikai és eszmei egysége. Kibő-

Az SZKP XXV. kongresszusa a nemzetközi szolidaritás kongresszusa. A kongresszus a több mint 15 millió szovjet kommunista, az egész szovjet nép nevében kifejezte szolidaritását a szocializmusért, a haladásért, a demokráciáért, a nemzetek szabadságáért világszerte harcoló erőkkel. Megerősítette, hogy a szocializmus és a haladás ügye elválaszthatatlan a Szovjetunió fejlődésétől, az SZKP következetes, internacionalista politikájától. A kongresszuson minden eddigénél nagyobb számban vettek részt azok az erők, amelyek napjainkban a szocializmusért, a társadalmi haladásért, a népek szabadságáért, a nemzeti függetlenségért, a neokolonializmus ellen harcot folytatnak. Ez demonstrálta korunk három fő forradalmi erejének, a szocialista országok, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom, a nemzeti felszabadító mozgalmak harcának szoros kapcsolatát, az antiimperialista egység növekvő erejét a nemzetközi küzdőtéren.

A nemzetközi kommunista mozgalom felfelé ívelő szakaszában, amikor a kommunista pártok önállóan dolgozzák ki politikájukat, stratégiájukat és taktikájukat, megnövekedett minden egyes testvérpárt felelőssége, növekszik a proletár internacionalizmus jelentősége. Az SZKP XXV. kongresszusa hitet tett a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom egysége mellett. Pártunk az SZKP-val és más testvérpártokkal együtt mindent megtesz az egység erősítésére, s elítéli az egységet aláásó nézeteket, a nemzeti korlátoztságot, a burzsoá nacionalizmust, a szovjetellenességet, a szakadár törekvéseket, s mindezek legdurvább megnyilvánulását, a maoizmust. Az MSZMP a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom egységét szem előtt tartva, mindenkor támogatja és támogatja a testvérpártok tanácskozásait, kétoldalú, regionális és világtalálkozóit.

.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának XXV. kongresszusa a forradalmi fejlődés, az építőmunka gazdag tapasztalatait nyújtotta valamennyi kommunista pártnak, köztük a Magyar Szocialista Munkáspártnak is. Pártunk elvégzi az SZKP XXV. kongresszusa tapasztalatainak elemzését, gondoskodik arról, hogy a szovjet testvérpárt felelős tanácskozásának anyagát a párttagság megismerje, s a tapasztalatokat szocialista munkánk javára hasznosítsuk. Meggyőződésünk, hogy megvalósulnak mindazok a közös eszmé-

vültek a testvérpártok kölcsönös kapcsolatai, fokozottan egybehangolják tevékenységüket. Ez a kommunista világmozgalom fejlődését és az összes forradalmi erő előrehaladását jelenti.

Leonyid Brezsnyev az októberi forradalom 50. évfordulóján elhangzott beszédében egyebek között ezt mondta:

„Az osztályharc egész tapasztalatából valamennyi ország kommunistái levonják a következtetést: az előttük álló nehéz, sokoldalú problémák megoldásának igen fontos előfeltétele az, hogy a világ minden testvérpártja növelje a harcos együttműködést, az összeforrottságot és az aktív, kölcsönös tevékenységet. A világkommunizmus csak akkor érheti el nagy céljait, ha egységes nemzetközi mozgalomként lép fel.”²⁴

A nemzetközi kommunista mozgalom egységének irányvonala a proletár internacionalizmus irányvonala. Célja azoknak a feltételeknek a megteremtése, amelyek lehetővé teszik, hogy a kommunisták sikeresen teljesítsék a nagy forradalmi-felszabadító küldetésüket.

ken alapuló célok, amelyeket az MSZMP XI. és az SZKP XXV. kongresszusának határozatai egyaránt megfogalmaznak. Együttműködésünket erősítve, egységben és szoros szövetségben a jövőben is együtt haladunk a Szovjetunió Kommunista Pártjával, a nagy szovjet néppel közös történelmi utunkon.

Pártunk, a szocializmust építő magyar nép forrón üdvözli az SZKP XXV. kongresszusának történelmi határozatait, teljes erejével támogatja a Szovjetunió békepolitikáját, és azt kívánja, hogy a szovjet nép a nagy áldozatokkal kivívott, megérdemelt békében élhessen, és eredményesen folytassa az emberiség új hajnalát jelző kommunista társadalom építését.” (A szerk.)

²⁴ L. I. Brezsnyev: A lenini úton. 269. old.

TARTALOM

ELŐSZÓ 5

I. FEJEZET / A KOMMUNISTA MOZGALOM A VILÁGFORRADALMI FOLYAMAT ÉLCSAPATA 9

1. *A marxista-leninista párt szerepe a forradalmi harcban* 9
A kommunista párt a forradalmi harc élcsapata 11
2. *A nemzetközi kommunista mozgalom korunk legbefolyásosabb politikai ereje* 17
A nemzetközi kommunista mozgalom fejlődése 17
A kommunista mozgalom fő osztagai 24
3. *A kommunista mozgalom stratégiájának és taktikájának általános elvei* 28
A marxizmus-leninizmus a kommunista stratégia és taktika elméleti alapja 29
A kommunista mozgalom stratégiájának tartalma 33
A kommunista pártok taktikájának tartalma 40
Az ellenség politikájának figyelembevétele 44

II. FEJEZET / A MAI VILÁGFORRADALMI FOLYAMAT ÉS A KOMMUNISTA MOZGALOM NEMZETKÖZI STRATÉGIÁJA 48

1. *A jelenlegi korszak és a világforradalmi folyamat fejlődésének általános törvényszerűségei a mostani szakaszban* 49
A korszak fő tartalma 49
A világforradalmi folyamat egysége és sokfélesége 53
A világforradalom fő erői 54
A világforradalmi folyamat általános törvényszerűségei 57

2. *Az imperializmus a világforradalmi mozgalom fő ellenfele* 63

Az imperializmus osztálystratégiájának sajátosságai 64

Az imperializmus osztálystratégiájának globális jellege 70

3. *A szocialista világrendszer hozzájárulása a forradalmi folyamat fejlődéséhez* 74

A szocializmus növekvő hatalmának befolyása a világhelyzetre 75

A szocialista világ forradalmasító hatása a nem szocialista országok népeire 87

4. *A különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élése és a világforradalmi folyamat* 93

A békés egymás mellett élés mint a különböző társadalmi rendszerű államok közötti osztályharc formája 95

A feszültség enyhülése és a népek harca a társadalmi és nemzeti felszabadulásáért 98

A nemzetközi enyhülés elmélyítéséért és az imperializmus ellen folytatott harc egysége 103

5. *Az összes forradalmi erő egységének stratégiája* 107

III. FEJEZET / A SZOCIALISTA FORRADALOM
ÉS FEJLŐDÉSÉNEK KÜLÖNFÉLE FORMÁI 132

1. *A szocialista forradalom törvényszerűségei* 133

A szocializmus és a szocialista forradalom objektív feltételei 133

A szocialista forradalom szubjektív feltételei 141

A szocialista forradalom általános törvényszerűségei és sajátos megnyilvánulási formái 144

2. *A munkásosztály hatalomra jutásának formái* 149

A marxizmus-leninizmus klasszikusai a hatalom megragadásának formáiról 150

A hatalom kivívásának különböző formái a mai körülmények között 156

3. *A szocialista forradalom és a proletárdiktatúra* 167

A forradalom legfőbb kérdése a hatalom kérdése 167

A proletárdiktatúra; lényege és formái 171

A proletárdiktatúráért vívott harc átmeneti fokozatai 178

1. *A munkásosztály korunk vezető forradalmi ereje* 181

A nemzetközi munkásosztály fejlődése 181 .

A munkásosztály összetétele és struktúrája 184

A munkásosztály társadalmi és gazdasági helyzete 186

A munkásosztály osztályharcának sajátosságai korunkban 188

2. *A kommunista pártok erőfeszítései a munkásosztály öntudatának és szervezettségének fokozásáért* 193

A munkásmozgalom fejlődésének objektív tényezői 193

A kommunista pártok szerepe a munkások osztályöntudatának fejlesztésében 197

A kommunista pártok munkája a vállalatokban 203

3. *A kommunista pártok a munkásosztály egységéért* 208

A munkásosztály megosztottságának okai és egyesítésének lehetőségei 209

A kommunisták szilárd elvi irányvonala 214

A kommunisták és a szociáldemokraták együttműködése a munkásosztály egységének fontos láncszeme 222

A pozitív változások felé 228

A munkásosztály egységéhez vezető út: a szakszervezeti egység 235

V. FEJEZET / A KOMMUNISTÁK-MUNKÁJA A TÖMEGEK KÖZÖTT 245

1. *A kommunista pártok és a parasztság* 249

A monopóliumok támadása falun, a munkásosztály és a parasztság szövetsége 249

A parasztmozgalom monopóliumellenes és imperialistaellenes irányzata 253

A kommunista pártok harca a munkásosztály és a parasztság szövetségéért 256

2. *A kommunista pártok politikája a városi középrétegek irányában* 260

A városi középrétegek helyzete és harca a mai körülmények között 261

A kommunista pártok és a középrétegek 264

A középrétegek körében folytatott kommunista munka formái és módszerei 268

3. *A kommunista pártok értelmiségi politikája* 272

Az értelmiség helyzete a kapitalizmusban 272

Az értelmiség a munkásosztály fontos szövetségese 278

A kommunisták és az értelmiség 281

4. *A kommunisták és az ifjúság* 284

5. *A kommunisták munkája a nők körében* 296

6. *A kommunisták és a hívők* 303

A kommunisták és a vallás 303

A kommunisták és a hívők párbeszéde és akcióegysége 305

VI. FEJEZET / A KOMMUNISTA PÁRTOK TEVÉKENYSÉGÉNEK SAJÁTOS VONÁSAI A FEJLETT TŐKÉSORSZÁGOKBAN 314

1. *Az osztályharc objektív feltételei a fejlett tőkésországokban* 314

2. *A tömegek elvezetése a szocializmusért folytatott harchoz. A küzdelem a demokráciáért: a szocializmusért folyó harc szerves része* 322

A polgári demokrácia osztálylényege 323

Forradalmak és reformok 327

A demokráciáért folytatott harc fő irányai a tőkésországokban 329

3. *A kommunista pártok munkájának fő irányai a monopóliumellenes erők tömörítésében* 335

Az osztályerők átfogó koalíciójáért 336

A politikai erők tömörítéséért 340

VII. FEJEZET / A FORRADALMI HARC A KÖZEPESEN FEJLETT TŐKÉSORSZÁGOKBAN. A LATIN-AMERIKAI KOMMUNISTA PÁRTOK STRATÉGIÁJÁNAK ÉS TAKTIKÁJÁNAK FŐ VONÁSAI 347

1. *A forradalmi folyamatok tartalma, jellege és sajátos vonásai a közepesen fejlett tőkésországokban* 347

A forradalom sajátosságai a közepesen fejlett tőkésországokban 347

A forradalmi folyamatok közös vonásai Latin-Amerikában 351

A latin-amerikai országok különböző csoportjaiban kialakult helyzet 355

2. *A latin-amerikai kommunista és munkáspártok politikai irányvonalának sajátosságai az antiimperialista és forradalmi erők egyesítéséért folytatott harcban* 360

- Az imperializmus stratégiája és a helyi oligarchia 362
- A munkásosztály az imperialistaellenes forradalmi erők élcsapatában 365
- Az átfogó antiimperialista, oligarchiaellenes szövetségekért 367
- Az imperialistaellenes népi koalíciók és blokkok formái 368
- A nem monopolista burzsoázia helyzete az antiimperialista mozgalomban 376
- Az egyház és a fegyveres erők bevonása a forradalmi mozgalomba 378

VIII. FEJEZET / AZ ÁZSIAI ÉS AFRIKAI ORSZÁGOK KOMMUNISTA PÁRTJAINAK STRATÉGIAI IRÁNYVONALA. HARC A TÁRSADALMI HALADÁSÉRT AZ ALACSONY GAZDASÁGI FEJLETTSÉGŰ ORSZÁGOKBAN 380

1. *A forradalmi harc mostani szakaszának jellemző vonásai az ázsiai és afrikai országokban* 381
 - A nemzeti felszabadító mozgalom társadalmi tartalma 382
 - A fejlődés nemkapitalista útja 387
 - Szocialista koncepciók a felszabadult országokban, s a kommunisták megítélése e koncepciókat illetően 392
2. *Az osztályerők megoszlása. A nemzeti demokratikus front résztvevői* 394
 - A munkásosztály az egységfrontban 395
 - A parasztság az egységfrontban. A munkás-paraszt szövetség 398
 - A burzsoázia és az antiimperialista egységfront 403
 - A kommunista pártok taktikája a nemzeti burzsoázia irányában 408
3. *Harc az egységfront megteremtéséért a felszabadult országokban* 410
 - A nemzeti demokratikus egységfront 411
 - A kommunisták és a forradalmi demokraták 413
 - Az indiai és Srí Lanka-i kommunista párt harca az egységfrontért 420

IX. FEJEZET / A KOMMUNISTA PÁRTOK ESZMEI ÉS SZERVEZETI ERŐSÍTÉSÉÉRT 427

1. *A kommunista pártok harca az opportunizmus ellen* 427
 - Az opportunizmus aktivizálódásának okai a mostani szakaszban 429
 - A jobboldali és a „baloldali” oportunizmus 437
 - A dogmatizmus 440
 - A maoizmus 443

A harc mindenfajta opportunizmus ellen – a kommunista pártok tevékenységének törvénye 447

2. *Harc a kommunista pártok szervezeti megszilárdításáért a lenini elvek alapján* 450

A pártdemokrácia fejlesztése 451

A demokrácia és a centralizmus összekapcsolása 452

A káderok kiválasztása és nevelése 456

A pártalapszervezetek növelése és erősítése 457

A hűség a lenini elvekhez: a siker záloga 459

X. FEJEZET / A PROLETÁR INTERNACIONALIZMUS ELVEI ÉS A KOMMUNISTA VILÁGMOZGALOM EGYSÉGE 461

1. *A proletár internacionalizmus a forradalmi munkásosztály ideológiájának és politikájának szerves része* 461

Az internacionalizmus objektív alapja 461

Az októberi forradalom és a proletár internacionalizmus 463

Az internacionalizmus a mostani szakaszban 464

2. *A proletár internacionalizmus alapelvei* 466

A nemzetközi proletár szolidaritás 466

A nemzeti és a nemzetközi feladatok egysége 468

Egyenlőség, függetlenség, szuverenitás 471

3. *Minden marxista-leninista párt kötelessége, hogy harcoljon a nemzetközi kommunista mozgalom egységéért, a nacionalizmus és a szovjetellenesség ellen* 474

A nehézségek okai a kommunista mozgalomban 475

A nacionalizmus a kommunista mozgalomban 479

A nacionalizmus és a szovjetellenesség elleni harc szükségessége 481

A kommunista mozgalom tömörítése az imperializmus elleni közös harcban 484

A kommunista mozgalom eszmei egysége 488

4. *Az SZKP következetes internacionalizmusa* 490

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette Kenesei István

A borító és a tipográfia Jordán Gusztávné munkája
Műszaki vezető Mózes Tibor

A szedést 1976. február 2-án kezdték meg
Megjelent 1976. augusztus 26-án, 8000 példányban
Terjedelme $31 \frac{3}{4}$ (A/5) ív

Készült a Zrínyi Nyomdában (76.1035/1-2511)

Felelős vezető Bolgár Imre vezérigazgató